

AKADÉMIAI
ÉRTESÍTŐ

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

SZERKESZTI

HEINRICH GUSZTÁV

FŐTITKÁR

HARMINCZEGYEDIK KÖTET

1920. ÉVFOLYAM.

366—372. FÜZET.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1920.

HORNYÁNSZKY VIKTOR KÖNYVNYOMDÁJA BUDAPEST

50024

TARTALOM.

I. Előadások és cikkek.

	Oldal
<i>Angyal Dávid</i> : Válasz a cseh Akadémiának	68
<i>Balogh Jenő</i> : Gr. Tisza István t. t. emlékezete	185
<i>Berzeviczy Albert</i> : Nemzeti katastrópháink	173
— — <i>Zrinyi Miklós</i> , a költő emlékezete	191
<i>Császár Elemér</i> : Jelentés a Péczely-regény pályázatról	93
<i>Domanovszky Sándor</i> : Jelentés a Vigyázó-pályázatról	45
<i>Gárdonyi Géza</i> : Világ közepe	186
<i>Ferenczi Zoltán</i> : Zrinyi ereklyék	203
— — Jelentés a Teleki-jutalomról	88
<i>Heinrich Gusztáv</i> : Főtitkári jelentés	180
<i>Herczeg Ferencz</i> : Zrinyi és a Délvidék	197
<i>Hóman Bálint</i> : A magyar államháztartás I. Károly korában	99
<i>Jendrassik Ernő</i> : Az energiának milyen alakja az idegingerület?	109
<i>Kornis Gyula</i> : Jelentés a Nagyjutalomról és Marczibányi-mellék- jutalomról	25
<i>Magyary Géza</i> : Jelentés a Jogi Monographiák jutalmáról	48
<i>Mahler Ede</i> : Egyiptomi feliratos köemlékek	117
<i>Melich János</i> : Jelentés a Sámuel-díjról	72
<i>Munkácsi Bernát</i> : Jelentés a Fáy-pályázatról	32
<i>Pauler Ákos</i> : Aristoteles metaphysikájának módszeréről	110
<i>Pintér Jenő</i> : Jelentés a Vojnits-jutalomról	80
— — Jelentés a Karátsonyi-jutalomról	83
<i>Solymossy Sándor</i> : Jelentés a Kóczán-pályázatról	213
<i>Tolnai Vilmos</i> : Jelentés a Farkas-Raskó-jutalomról	83
<i>Vargha Gyula</i> : Zrinyi, költemény	201
<i>Voinovich Géza</i> : Jelentés az Ormódy-jutalomról	210

II. Jelentés a pályázatokról.

Farkas-Raskó-jutalom (<i>Tolnai Vilmos</i>)	83
Fáy András-pályázat (<i>Munkácsi Bernát</i>)	32
Jogi Monographiák jutalma (<i>Magyary Géza</i>)	48
Kóczán-pályázat (<i>Solymossy Sándor</i>)	213
Nádasdy-jutalom (<i>Pintér Jenő</i>)	212
Nagyjutalom és Marczibányi-mellékjutalom (<i>Kornis Gyula</i>)	25

	Oldal
Ormódy Amelie-jutalom (<i>Voinovich Géza</i>)	210
Péczely-regénypályázat (<i>Császár Elemér</i>)	93
Sámuel-díj (<i>Melich János</i>)	31
Teleki-pályázat (<i>Ferenzi Zoltán</i>)	88
Vigyázó Sándor-jutalom (<i>Hóman Bálint</i>)	45

III. Akadémiai ügyek.

Jelentés az Akadémia 1919. évi munkásságáról:

I. Ülések	1
II. Állandó bizottságok	3
III. Az 1919-ik évben eldöntött pályázatok	19
IV. A M. Tud. Akadémia könyvkiadásai 1919-ben	20
V. A M. Tud. Akadémia könyvtára	21
VI. A M. Tud. Akadémia pénztárának állása 1919-ben	22
VII. A M. Tud. Akadémia halottjai	24

Jelentés a pályázatok eldöntéséről 25

Jelentés az akadémiai választásokról 53

A M. Tud. Akadémia jutalomtételei 55

Pályázási szabályok 67

Beérkezett pályaművek 130

Pályázati hirdetés (chemia) 158

Jegyzőkönyvek:

I. osztály	131, 136, 140, 141, 224, 234, 237, 252, 254
II. osztály	131, 136, 140, 147, 224, 236, 247, 253, 259
III. osztály	132, 136, 141, 148, 233, 237, 247, 254, 259
Összes ülés	132, 137, 142, 148, 234, 238, 242, 252, 256, 260
Igazgató-Tanács	145, 231, 248, 255
Nagygyűlés	173, 225, 230
Zrinyi-emlékünnepe	191
A M. Tud. Akadémia pénztári számadása 1919-ről és költségvetése 1920-ra	159
A M. T. Akadémia beltágjainak irodalmi munkássága 1919/20-ban	264

IV. Nekrologok.

Császár Elemér l. t. Bayer József r. t. ravatalánál 1919 decz. 15.	150
Fröhlich Izidor r. t. Krenner József r. t. ravatalánál 1920 jan. 18.	151
Márki Sándor r. t. Kozma Ferencz l. t. sirjánál	327
Pálffy Mórész l. t. Lóczy Lajos t. t. ravatalánál	328
Tangl Károly l. t. Daday Jenő r. t. ravatalánál 1920 április 5.	154
— — Schuller Alajos r. t. ravatalánál 1920 április 22.	156
Winkler Lajos l. t. Fabinyi Rudolf r. t. ravatalánál 1920 márcz. 10.	153

TÁRGYMUTATÓ.

A *-gal jelölt számok a jegyzőkönyvben foglaltakra utalnak.

- Académie Arabe csereviszonyt ajánl *135.
 ÁLDÁSY ANTAL az Archaeol. biz. tagja *134.
 — Csontos János emlékezete *260.
 — a római intézeti biz. tagja 4.
 — a Római M. Tört. Int. biz. előadója *134.
 — a Tört. Biz. előadója *134.
 — : Pápai koronázás a XIV. században *132.
 ALEXANDER BERNÁT tiltakozása kizáratása ellen *139.
 Alkalmazottak jegy-kezdvezménye *262.
 Államháztartás I. Károly korában, HÖMAN BÁLINT-tól 99.
 Almanach 1921-re kiadása *243, *249, *253.
 ALSZEGHY ZSOLT az Irodalomtört. biz. s. tagja *131.
 American Geographical Society csereviszonya *135.
 Amphibolitok, VENDL ALADÁR-tól és VENDL MIKLÓS-tól *260.
 Gr. ANDRÁSSY ALADÁR-féle alapítvány kamata *147, *251.
 Gr. ANDRÁSSY GYÖRGY-féle alapítvány kamatai *147.
 ANGYAL DÁVID a fátklyatartók ünnepén *236.
 — : Válasz a cseh Akadémiának 68.
 ANGYAL PÁL irodalmi munkássága 265.
 Anjoukori Okmánytár VII. szedése kézen van 5.
 Anonymusnak egy helyéről. MELICH JÁNOS tól. (Székfoglaló.) *251.
 APÁTHY ISTVÁN internálási ügye *135.
 Arabe, Académie csereviszonyt ajánl *135.
 Archaeologiai biz. megalakulása *134.
 Aristoteles metafizikájának módszeréről, PAULLER ÁKOS-tól 110, *148.
 „Árpádkori írásaink és a francia egyetemek“, HAJNAL ISTVÁN-tól *251.
 Arrilaga Francisco halála *149.
 ASBÓTH OSZKÁR a Nyelvtudomány munkatársa 3.
 — tiltakozása kizáratása ellen *139.
 — meghalt *243.
 Athenaeum folyóirat ügye *139.
 — r.-t. könyvadománya *210.
 AUER JÁNOS Ferdinánd naplója 5.
 BADICS FERENCZ irodalmi munkássága 265.
 — Nádasdy-bíráló *133, 212, *226.
 BAJZA JÓZSEF az Irodalomtört. biz. s. tagja *134.
 Balkán-szótárak pályázataira hirdetés 56, *226.
 BALKÁNYI KÁLMÁN levele az OMKE. 20,000 K adománya ü. *262.
 BALLAGI ALADÁR: XII. Károly, ki van van szedve 5.
 BALOGH JENŐ a Győni-emléktábla leplezésén *135, *144.
 — : Gr. Tisza István emlékezete 185, *225.
 — irodalmi munkássága 266.
 BÁNSZKY JÁNOS ügyészi jelentései *233, *250.
 Bányászati, Kohászati Egyesület közgyűlése *145, *217.
 BARADLAY BERTALAN: Lucsiabánya ásványai a Szepez-Gömöri Érczhegységben *254.
 BAUR MICHÁLY: Az algebrai számtest differenséről *132.
 — : Relativ Galois-féle számtestek *132.
 BAYER JÓZSEF halála *133.
 — ravatalánál CSÁSZÁR ELEMÉR beszéde *133, 150.
 — fölött CSÁSZÁR ELEMÉR fog emlékbeszédet tartani *134.
 BEKE MANÓ kizáratik az Akadémiából *140, *150.
 BÉKEFFI REMIG fölkéretik Platz Bonifác fölött emlékbeszéd tartására *139.
 Békeszerződés végrehajtására Felszámoló Hivatal *137.
 BELLA LAJOS az archaeol. biz. s. tagja *134.

- Belvárosi Takarékpénztár részvényei *251.
- BENCZÜR GYULA meghalt *243.
- fölött BERZEVICZY ALBERT fog emlékbeszédet mondani *258.
- GYULÁNE-nak részvétírat *243.
- válasza *243.
- BEÓTHY ZSÓLT beszéde Endrődi Sándor ravatalánál *257.
- Péczeley-bíráló *149.
- Berczik Árpád emlékezete Kozma Andor-tól *257.
- Bérház új biztosítása *219.
- Berlini Zentrale für wissenschaftliche Berichterstattung *263.
- BERZEVICZY ALBERT: Az absolutismus kora Magyarországon IV. r. 1. fejezete *111.
- : Elnöki megnyitó beszéd *225.
- elnöki megnyitója május 25-én *235.
- felkérteik emlékbeszéd tartására Benczur Gyula fölött *258.
- irodalmi munkássága 266.
- a Róm. M. Tört. Int. biz. elnöke *131.
- a könyvtárak dotációjának emelése II. a pénzügyminiszterhez *244.
- az Akadémia képviselőtében az Egyetemi Közgazdaságtudományi Kar megnyitóján *259.
- : Nemzeti katastrofáink 173.
- üdvözlő beszéde József kir. herceghez *256.
- : Zrínyi Miklós a költő emlékezete 191.
- Bézsán-jutal m hirdetése 60. *228.
- BINDING KÁROLY halála *149.
- ról FINKEJ FERENCZ fog emlékbeszédet mondani *240.
- Bírálok 1920-ban *133.
- Bizottságok működése 1919-ben 3.
- BODÓCS ISTVÁN: Néhány egyszerű tétel az optikai lencséről és gömbi tükrökről *251.
- BODOLA LAJOS fölkeretik Kherndl Antal fölötti emlékbeszéd tartására *139.
- nem vállalja az emlékbeszéd tartását Kherndl Antal l-tagról *149.
- BOGÁTI HAJDÚ JÓZSEF 100 K adománya *253.
- BOHÁTS KÁLMÁN hagyatéka *233.
- Bókay Árpádról PREISZ HUGÓ fog emlékbeszédet mondani *139.
- Böhm Károlyról PAULER ÁKOS fog emlékbeszédet mondani *240.
- BREIT JÓZSEF a Hadtört. biz. s.-tagja *131.
- Bródy-jutalom hirdetése 55. *225.
- BRUNS ERNŐ csillagász halála *262.
- Budapesti Gőzmalom r.-t. részvényei *233.
- Budapesti kir. Tudomány-Egyetem évnyitó ünnepére meghívó *259.
- Budavár bevételénsk 71. évforduló ünnepére meghívó *236, *242.
- BUDAY LÁSZLÓ irod. munkássága 267.
- a Léway-pályázaton megbízást nyer *227.
- a Nemzetgazd. biz. előadója *134.
- : Magyarország népesedéséről stb. *236.
- BUCARSZKY ISTVÁN bemutatja ROUBIK L. értekezését *137.
- Bulyovszky-pályázat bírálói *133.
- Bund deutscher Forscher 3.000 márká jutalma pályakérdésre *253.
- Chemiai pályázat 158.
- CHOLNOKY JENŐ irod. munkássága 267.
- lev. taggá vál. 54. *230, *231.
- Christiansen-féle pályakérdés *253, *263.
- Clairvaux-i Szent Bernát a magyar codexirodalomban *141.
- Classica-phil biz. megalakulása *134.
- „Communismus hatása a magyar pénzügyekre és hitelleltre“. (Székfoglaló.) HEGEDŰS LÓRÁNT-tól *254.
- CONCHA Győző a nagyjutalmi biz. tagja 31. *225.
- nagyjutalmi bíráló *133.
- COPPO, VITTORIO AUSONIO a Római M. Tört. Int. házának zárgondnoka 8.
- CSÁNKI DEZSŐ: A Hunyadiak kora 5.
- a Tört. Biz. elnöke *134.
- CSÁSZÁR ELEMÉR az Irodalomtört. Biz. előadója *131.
- beszéde Bayer József ravatalánál *133, 150.
- : Emlékbeszéd Léway József t. tagról *252.
- fölkeretik emlékbeszéd tartására *134.
- : Jelentés a Péczeley-regényjutalomról 93. *148.
- Péczeley-bíráló *149.
- Teleki-bíráló *133.
- Cseh Akadémiának válasza 68.
- CSENGERI JÁNOS rendes taggá vál. 51. *229, *230.
- : Horatius satirái stb. (székfoglaló) *234.
- CSERÉP JÓZSEF a Class.-phil. Biz. s.-tagja *131.
- Csontos János emlékezete, ÁLDÁSY ANTAL-tól *260.
- CZÁKÓ ELEMÉR kiküldetik a Római M. Tört. Intézet bizottságba *138.
- DADAY JENŐ halála *149.
- ravatalánál HORVÁTH GÉZA *149.
- ravatalánál TANGY KÁROLY *154.
- ról ifj. ENTZ GÉZA fog emlékbeszédet mondani *236.
- Danubit nevű közetről, MAURITZ BÉLA-tól *260.
- Debreczeni egyetemi hallgatók könyvjutalma *229, *240.

- DEBRECZENI FERENCZ könyvjutalmat nyer *229, *240.
- DEGEN ÁRPÁD és GAYER GYULA: A Detrekő-csötörtői láp *137.
- DEGEN ÁRPÁD irod. munkássága 279.
- Délvidéki Liga a szerbek kegyetlensége ii. *246
- Gr. DESSKOWFFY AURÉL fölkéretik a gondnoki és széphalmi számadások felülvizsgálására *145.
- -nak köszönet a számadások felülvizsgálásáért *232.
- Detrekő-csötörtői láp *137.
- DOMANOVSKY SÁNDOR a Hadtört. biz. tagja *134.
- a Nemzetgazdasági biz. új tagja 6.
- az Ipolyi-alapítványból megbízást nyer *227.
- Vigyzó-bíráló 47, *133, *227.
- Dóra-pályázat hirdetése 61, *228.
- ÉBER LÁSZLÓ kizáratik az Akadémiából *140.
- ECKHART FERENCZ: Mária Terézia iparpolitikája *217.
- Egyetemi hallgatók jutalma *229.
- Egyesült Keresztény Nemzeti Liga: Jegyzéke a külföldi kath. társulatokról *258.
- Egyetemi Közigazdaságtudományi Kar megnyitó ünnepére meghívó *259.
- Egyiptomi feliratos köemlékek, MAHLER EDE-től 117.
- ÉLES KÁROLY a Wodianer-jelentésben *113.
- tanító a miniszteriumtól jutalmat nyer *262.
- Előadók tiszteletdíja *262.
- Első Budapesti Gőzmalom új részvényei *146.
- Első Magyar Általános Biztosító Társaság ajánlja a biztosítási összeg emelését *146, *249.
- alapítványának kamatai *228.
- nál a Palota új biztosítása *232.
- EMÖDY LÁSZLÓ beadványai *249.
- fiának ösztöndíja *249.
- kéri fia ösztöndíja emelését *146.
- a széphalmi park ii. *146.
- levele a széphalmi kertész ügyében *255.
- ENDRÖDI SÁNDOR Bulyovszky-bíráló *133.
- meghalt *257.
- ravatalánál BEÖRHY ZSOLT beszéde *257.
- halála alkalmából a pápai főiskolai ifjúság részvéte *257.
- temetésének költsége *255
- Energianak milyen alakja az idegingerület? JENDLIASSIK ERNŐ-től 109.
- Id. ENTZ GÉZA r. t. halála *133, *145.
- ravatalánál HORVÁTH GÉZA beszéde *133.
- Id. ENTZ GÉZÁRÓL HORVÁTH GÉZA fog emlékbeszédet mondani *133
- Ij. ENTZ GÉZA fölkéretik emlékbeszéd tartására Daday Jenő fölött *236.
- Eötvös József-ünnepre a magyar tanítók meghívója *139.
- Eötvös Loránd-ünnepre, Szent István-Akadémia — meghívó *236.
- ERDÉLYI LÁSZLÓ művelődéstörténete nem részestül anyagi támogatásban 5.
- Erdélyi Magyar-Szekely Szövetség meghívója *236.
- Értesítő, Akadémiai — kiadása *243, *253.
- csak rövid czikkeket hozhat *249.
- számára felolvasásokból rövid kiadvonatok *263.
- Herczeg ESTERHÁZY MIKLÓS halála *231.
- FABINYI RUDOLF meghalt *143.
- ravatalánál WINKLER LAJOS *113, 153.
- ról WINKLER LAJOS fog emlékbeszédet mondani *149, *236.
- Fabrizy-alapítvány záloglevelei *251.
- Fáklyatartók ünnepélyére meghívó *236.
- Fa költségei *255.
- Farkas-Raskó-jutalomról jelentés 83, *137.
- pályázat hirdetése 56, *226.
- pályázat bírálói *133.
- Fáy András-jutalomról jelentés 32, *226.
- jutalmat VARGHA ZSIGMOND nyeri el 41, *226.
- jutalom hirdetése 66, *229.
- pályázat bírálói *133.
- FÁY SZERÉNA színművész nő jubileumára meghívó *259.
- FERÉRPATAKY LÁSZLÓ a római intézeti biz. tagja 1.
- a Római M. Tört. Int. Biz. tagja *131.
- előterjeszti Károlyi Arpád értekezését *221.
- Fraknói Vilmos értekezését *136.
- FELLSNER FRIGYES irod. munkássága 279.
- kiküldetik a „Felszámoló Hivatal a Békészerződés Végrehajtására” bizottságába *138.
- Felszámoló Hivatal a Békészerződés Végrehajtására *137.
- FÉNYI GYULA: A légnyomás Kalocsán 1906—1915 *148.
- FERENCZY ZOLTÁN: A lingua vulgaris az irodalomban *136.
- irod. munkássága 279.
- : Jelentés a Teleki-pályázatról 88, *142.
- Ormódy-bíráló *133, *238.
- Teleki-bíráló *133.
- Vojnits-bíráló (1920-ban) *133.
- : Zrínyi ereklyék 203.
- Feridun ösztöndíj-alap záloglevelei *251.

- FILARSZKY NÁNDOR: Separatiós sejt-
 magosztódás (székfoglaló) *233.
 FINÁCZY ERNŐ irod. munkássága 281.
 — nagyjutalmi bíráló *133.
 FINÁLY GÁBOR az Archaeol. biz. s-
 tagja *134.
 — a Class.-phil. biz. s.-tagja *134.
 FINKEY FERENCZ főlkéretik emlékb-
 beszéd tartására Binding Károly-
 ról *240.
 Finn Történelmi Társulat csereviszonyt
 ajánl *262.
 Finnische Altertumsgesellschaft kör-
 levele *258.
 Elő-alap kamatai 6.
 Folyóiratok segélyezése *238, *258
 B. FORSTER GYULA az Archaeol. biz.
 elnöke *134.
 — főlkéretik az Akadémia számadá-
 sainak felülvizsgálására *145.
 — nak köszönet a számadások felül-
 vizsgálásáért *232.
 FÖLDES BÉLA irod. munkássága 281.
 FÖRSTER AURÉL a Class.-phil. biz. s-
 tagja *134.
 Főtitkári jelentés 180, *225.
 FRANKÓI VILMOS a Római intézeti biz.
 tagja 4, *134.
 —: Martinovics II. Lipót titkos szol-
 gálatában *136.
 — tudományos működésének 50 éves
 jubileuma *252.
 Franzenau Agostonról ZIMÁNYI KÁROLY
 fog emlékbeszédet mondani *134.
 FRÖHLICH IZIDOR beszéde Krenner Józ-
 sef ravatalánál 151.
 — előterjeszti Bodócs István érteke-
 zését *254.
 — igazgatósági taggá vál. *230.
 —: Poláris; párhuzamos fény sugar-
 nyaláb átalakítása kör alapú sugar-
 küppá *260.
 Fűtési anyag költségei *256.
- GABÁNYI JÁNOS a Hadtört. biz. s-
 tagja *134.
 Gábor Áron-munkásszövetség zászló-
 szentelésére meghívó *247.
 GALGÓCZY JÁNOS a Fáy-jelentésben
 32, *226.
 GARDONYI GÉZA tisztt. taggá vál. 53,
 *229, *230.
 — fölvizsgálása t-díjattal visszafizeti *211.
 —: Világ közepe 186, *225.
 GAYER GYULA L. Degen Árpád a. *137.
 GELET JÓZSEF: A planáriák önmegter-
 mékenyítése *234.
 GLANZ SAMUEL a pinezéért önként
 emeli *250.
 GOLDZIKER IGNÁCZ főlkéretik Herz
 Miksa fölött emlékbeszéd tartására
 *139.
 — irod. munkássága 282.
 GOMBOCZ MIKLÓS: A Hunyadiak törté-
 neti filérajza cz. mű indexe 6.
- GOMBOCZ ZOLTÁN Fáy-bíráló 14, *226,
 *133.
 —: Julián második jelentése *224.
 Gondnoki számadások *145.
 Gondnoki számadások felülvizsgálása
 *232.
 Gorove-pályázat hirdetése 61, *228.
 GORZÓ DÉNES a Wodianer-jelentésben
 *143.
 — tanító a minisztériumtól jutalmat
 nyer *262.
 GRÄGGER RÖBERT az Irodalomtörténeti
 biz. tagja *134.
 — az Ung. Jahrbücher ü. *138.
 GULYÁS PÁL az Irodalomtört. biz.
 s.-tagja *134.
 GYALOKAY JENŐ a Hadtört. biz. s.-tagja
 *134.
 GYENES LÁSZLÓ Teleki-bíráló *137.
 GYOMLAY GYULA a Class.-phil. biz.
 tagja *134.
 —: A m. igealakok rendszere *224.
 Gyóni Géza emléktábla teleplezési ün-
 nepe *135.
 GYÖRFFY ISTVÁN részérek felolvasási
 engedély *262.
- Hadtörténelmi biz. megalakulása *134.
 HAJDÚ JÓZSEF 100 K adománya *253.
 HAJNAL ISTVÁN: „Árpádkori írásaink
 és a francia egyetemek“ *254.
 — részérek személyes felolvasási enge-
 dély *240.
 HALLER ISTVÁN miniszter hivatalba lé-
 pése *134.
 HALMOS IZOR adománya *134, *144.
 — pályázat hirdetése 57, *226.
 Halottak 1919/20-ban 24.
 HANKÓ VILMOS: Kovács Mihály che-
 mikus *237.
 HARASZTI GYULA Karátsonyi-bíráló
 *133.
 Hóderváry-Oklevéltár II. bevezetése 5.
 HEGEDŐS ISTVÁN a Class.-phil. biz.
 elnöke *134.
 —: Vigasztaló iratok az antik korban,
 főkép Boethius *251.
 HEGEDŐS LORÁNT: „A communismus
 hatása a magyar pénzügyekre és
 hiteléletre.“ (Székfoglaló) *254.
 — a Nemzetgazdasági bizottság tagja
 *262.
 — lev.-taggá vál. 54, *229, *231.
 — irod. munkássága 283.
 HEIMLER EDE ügyvédi költségei *233.
 HEINLEIN ISTVÁN a Class.-phil. biz.
 s.-tagja *134.
 HEINRICH GUSZTÁV az Irodalomtört.
 biz. elnöke *134.
 — az Akadémia képviselőtében a buda-
 pesti kir. Tudomány-Egyetem év-
 nyitó ünnepén *259.
 —: Főtitkári jelentés 180, *225.
 — Kőcán-bíráló *133, *257.
 — Vojnits-bíráló (1920-ban) *133.

- HEKLER ANTAL irod. munkássága 284.
— lev. taggá vál. 54, *229, *231.
- HELFFERICH KÁROLY: A pénz cz. munkájának támogatása elmaradt 6.
- HELLBRANT ÁRPÁD az Irodalomtört. biz. s.-tagja *134.
— kérvénye előlépés ü. *232.
- HERCZEG FERENCZ elnöki megnyitója *132, *242.
— képviseli az Akadémiát Rákosi Jenő-ünnepélyen *253.
— Teleki-bíráló *133.
— : Zrínyi Miklós és a Délvidék 197.
- HERZ MIKSA fölött GOLDZIBER IGÁCZ fog emlékbeszédet tartani *139.
- HERZ VIKTOR adomány *233.
— alapítványa *241, *249.
— pályázat hirdetése 62, *228.
- HOLLCS MÁTYÁS Irod. Társaság avató-ünnepére meghívó *236
— Rákosi-ünnepére meghívó *259.
- HOLLER JÓZSEF a Történelmi biz. s.-tagja 3, *134.
- HÖMAN BALINT: A m. államháztartás I. Károly korában 99.
— irod. munkássága 288.
— : Jelentés a Vigyázó-pályázatról 45, *226.
— Vigyázó-bíráló *133.
- HONSZEROTET segélyért folyamodik *250.
- HOOR-TEMPIS MÓR: A művelt nemzetek mechanikai munkaszükséglete *132.
— : Az elektromos művek terhelési diagramjai *237.
- HORATIUS SZARIRAI *234.
- HORGESZ ANTAL a Nyelvtud. biz. tagja *134.
— a Szófári biz. tagja *134.
— irod. munkássága 288.
- HORNÝÁNSZKY GYULA: Kis- és nagyterületű állampólis *136.
- HORVÁTH CYRILL Bulyóvsky-bíráló *133.
- HORVÁTH GÉZA beszéde id. Entz Géza r. t. ravatalánál *133.
— beszéde Daday Jenő ravatalánál *149.
— fölkeretik emlékbeszéd tartására *133.
— irod. munkássága 291.
— kilencz szavazatot kap az igazg. tagságra *230.
- HORVÁT JÁNOS ideiglenes akadémiai altiszté kinevezetik *232.
- HORVÁTH JÁNOS a Nyelvtud. biz. tagja *134.
— az Irodalomtört. biz. tagja *134.
— irod. munkássága 291.
— : Petőfi hangulatlyrája (Székfoglaló) *237.
- HORVÁTH JENŐ: A modern történelem bibliográfiája I. bírálat alatt 5.
- HORTHY MIKLÓS kormányzó úr az ünnepélyes közülése *225.
- Hunyadiak kora 6.
— történeti földrajzához index 6.
- HUSZTI JÓZSEF a Class.-phil. biz. s.-tagja *134.
- HUTYRA FERENCZ előterjeszti Manninger Rezső értékesítését *237.
- HUTYRA-MAREK: Spezielle Pathologie und Therapie *247.
- Igazgató-Tanács 1919-ben 17.
HOSVAY LAJOS a Math. és term.-tud. biz. elnöke *134.
— fölkeretik az akadémiai számadások felülvizsgálására *145.
— : A szag és a chemiai összetétel *237.
— A pénzügyi biz. tagja *134.
- ILLÉS JÓZSEF irod. munkássága 298.
— Jogi monographia-bíráló 53, *133, *227.
- INCZE JÓZSEF a Class.-phil. biz. s.-tagja *134.
Ipolvi-alapítványból megbízás *227.
Irodalmi munkásság 265.
Irodalomtört. biz. megalakulása *134.
- ISTVÁNFY GYULA a Math. és term.-tud. biz. előadója *134.
— rones taggá vál. 54, *230, *231.
- IVÁNYI BÉLA a Tört. biz. s.-tagja 3.
— a Tört. biz. tagja *134, *253.
— lev. taggá vál. 51, *229, *231.
- JAKUBOVICH EMIL a Nyelvtud. biz. s.-tagja *134.
- JÁNOSI BÉLA Karátsonyi-bíráló *133.
— Péczely-bíráló *149.
- Jegyzőkönyvek 131.
Jelentés az Akadémia 1919. évi munkásságáról 1.
— a Farkas-Raskó-jutalomról 83, *137.
— a Fáy András-pályázatról 32, *226.
— a Jogi Monographia-jutalomról 48, *227.
— a Nagyjutalomról és a Marczibányi-mellékjutalomról 25, *225.
— a gr. Teleki-pályázatról 88.
— az ifj. Bojárj Vigyázó-jutalomról 45, *226.
— a Karátsonyi-jutalomról 83, *142.
— a Kőczán-pályázatról 213, *257.
— a Nádasdy-jutalomról 212, *226.
— az Ormódy-jutalomról 210, *238.
— a Péczely-regénypályázatról 93, *149.
— a Sámuel-díjról 31, *226.
— a Vojnits-jutalomról 80, *133.
- JENDRASSIK ERNŐ: Az energiának milyen alakja az idegengerület? 109, *141.
— egy szavazatot kap az igazg. tagságra *230.
- Jogi Monographiák bírálói *133.
Jogi Monographia-jutalomról jelentés 48, *227.
- JÓNÁS KÁROLY nyugdíjaztatását kéri *145.
— kárpótlást kér az elmaradt fűtőanyagért *146.

- JÓNÁS KÁROLY családi pótlékot kér
sógornője után *116.
— nyugdíjaztatása *232.
— kérvénye drágasági segély ügyében
*255.
- JULIAN második jelentése, Gombocz
ZOLTÁN-tól *221.
Jutalmi érmek megküldése *241.
Jutalomtértelek újra hirdetése *229.
JÓZSA DÁNIEL Wodianer-jutalmat nyer
*143, *119.
JÓZSEF főherceg beszéde *257.
— az ünnepeyles közülden *225.
— köszönete *257.
— a Hadtört. biz. elnöke *131.
— üdvözlése *256.
- KARÁCSONYI-bírálok. *133.
— -pályázatról jelentés 83, *112.
KÁROLYI ÁRPÁD: Széchenyi István el-
kobbzott iratai *224.
Kautz-jutalom hirdetése *228
Kazinczy-mauzoleum kertészének fi-
zete *29.
KÉKI LAJOS az Irodalomtört. biz. s-
tagja *134.
Kéziratok sajtó alá adása szünetel
*233, *249.
Kherndl Antáról BODOLA LAJOS fog
emlékbeszédet tartani *139.
— fölötti emlékbeszédét BODOLA LAJOS
nem vállalja *149.
— fölött Ifj. SZILY KÁLMÁN fog emlék-
beszédet tartani *210.
Kiadványok, sajtó alatt levő *146.
Királyság pártjának pályázata *135.
KIRCZ ISTVÁN Wodianer-jutalmat nyer
*143, *119.
Kisbirtokok Orsz. Földhitel-Intézete
részvényei *251.
Kisfaludy-Társaság nagygyűlésére meg-
hívó *139.
KLEMM ANTAL a Nyelvtud. biz. s-tagja
*131.
Kőczián-pályázat bírálói *133.
— -pályázat hirdetése 57, *226.
— -pályázatra érkezett pályaművek
*239.
— -pályázatról jelentés, SOLYMOSY
SÁNDOR-tól 213, *257.
Kolozsvári Egyetem szózata *119.
„Kolozsvári egyetemért.” Rópirat RÓNAI-
AROSS LAJOS-tól *258.
KONK FRIGYES irod. munkássága 293.
KORNIS GYULA a jelíges leveleket el-
hamvasztja *229.
— irod. munkássága 291.
— nagyjutalmi bíráló *133.
— : Jelentés a nagyjutalomról 25, *225.
KOSZTOLÁNYI ZOLTÁN a Szótári biz.
gyűjtője 7.
KOVÁTS ALAJOS lev. taggá vál. 54,
*229, *231.
— a Nemzetgazdasági bizottság tagja
*262.
- KOVÁTS ALAJOS irod. munkássága 291.
KOVÁCS DEZSŐ tanár kirendelése a
Szótári bizottsághoz *262.
KOVÁTS GYULA a Történelmi biz. új
tagja 3, *131.
— rendes taggá vál 54, *229, *231.
KOVÁCS MIHÁLY, az első rendszeres m.
chemia szerzője *237.
KOVÁCS MIHÁLY a Wodianer-jelentés-
ben *113.
— tanító a minisztériumtól jutalmat
nyer *262.
KOZMA ANDOR: Berczik Árpád emlé-
kezete *257.
— Farkas-Raskó-bírálo *133, *137.
— irod. munkássága 296.
— tiszt. taggá vál. 53, *229, *230.
KOZMA FERENCZ meghalt *238.
— fölött SZÁDECSKY LAJOS fog emlék-
beszédet tartani *253.
Költségvetés *150, 159, *231.
Könyvadományok *242.
Könyvek ára 100%-kal emeltetik *238.
Könyvkiadások 1919-ben 20.
Könyvkiadó-Vállalat köteteinek ára
*116.
Könyvtárak filterjesztése dotatiójuk
emelése il. a pénzügyminisztérium-
hoz *241.
Könyvtárunk 19. 9-ben 21.
KRENNER JÓZSEF halála *133.
— ravatalánál ZIMÁNYI KÁROLY be-
széde *133.
— ravatalánál FRÖHLICH IZIDOR be-
széde 151.
— -ről MAURITZ BÉLA fog emlékbeszé-
det tartani *139.
Külügyi Társaság idegennyelvű ki-
adványok il. *216.
KÜRSCHEK JÓZSEF bemutatja BAUER
MIHÁLY értekezését *132.
KUZSINSZKY BÁLINT az Archaeol. biz.
előadója *131.
— irod. munkássága 297.
KVASSAY JENŐ emlékbizottság segélyére
folyamodik *250.
- Lafontaine meséinek magyar fordítá-
sáról jelentés *112.
LANTOS ADOLF czég ajánlata *147.
LEGRÁDY OTTÓ könyvajándéka *211.
Lehr-pályázat hirdetése 57, *226.
LEKHOSSEK MIHÁLY felkértek emlék-
beszéd tartására *133.
Lévay-alapítványból megbízás *227.
Lévay Józsefről emlékbeszéd, CSÁSZÁR
ELEMÉR-től *252.
LITTMERECZKY JÁNOS a Wodianer-jelen-
tésben *143.
LÓCZY LAJOS tiszt. taggá vál. 54, *229,
*231.
— emlékbeszéde Gróf SZÉCHENYI BÉLA
t. tagról *235.
— halála *236.

- Lóczy Lajos ravatalánál PÁLFY MÓRICZ beszéde *236.
 —ről SCHAPARZIK FERENCZ fog emlékbeszédet mondani *240.
 Lucsiabánya ásványai a Szepes-Gömöri Érczhegységben, BARADLAY BERTALAN-tól *254.
 Ludovika Akadémia meghívója *242.
 Lukács Krisztina-pályázat hirdetése 61, *228.
 LUKINICH IMRE a Történelmi biz. r. tagja 3, *131.
 — levélfári kutatásai 5
- MADARÁSZ VIKTOR: Thierry A. arczképe a Szépművészeti Múzeumnak *147.
 Madridi természettud. társ. csereviszonyt ajánl *241.
 MÁGOCSY-DREZS SÁNDOR előterjeszt SCHILBERSZKY KÁROLY értekezését *234.
 — fölkéretik emlékbeszéd tartására Pfetter Vilmosról *236.
 — fölkéretik Pfetter Vilmos fölötti emlékbeszéd tartására *149.
 — irod. munkássága 303.
 Magyarország Területi Epsége Ligájának zászlószentelésére meghívó *259.
 Magyar Társaság ülésére meghívó *242.
 Magyar Nemzeti Szövetség első évi közgyűlése *145.
 Magyarok Szövetsége Németországban könyveket kér *141.
 MAGYARY GÉZA: Jelentés a Jogi Monographia-jutalomról 53, *227.
 — a Jogi Monographia-jutalom bírálója *133.
 — irod. munkássága 297.
 MAGYARY-KOSSA GYULA irod. munkássága 297.
 — lev. taggá vál. 54, *230, *231.
 MAHLER EDE a jelégés leveleket elhamvasztja *229.
 —: Egyiptomi feliratos emlékek 117.
 MANNINGER REZSŐ: Versavék stb. *237.
 Marczibányi-alapítvány kamatai *233.
 — mellék. utalmat PAULER ÁKOS nyeri 25, *225.
 MAREK JÓZSEF: A rachitis. (Székfoglaló) *247.
 — irod. munkássága 304.
 Mária Terézia iparpolitikája, ECKHART FERENCZ-től *247.
 Martinovics II. Lipót titkos szolgálatában, FRAKNOI V.-től *136.
 Matematikai és Természettud. Osztály működése 1919-ben 2.
 Matematikai és Természettud. biz. megalakulása *134.
 MATLEKOVITS SÁNDOR a Nemzetgazd. biz. elnöke *134.
 — irod. munkássága 304.
 MAURITZ BÉLA: A Danubit nevű közettről *260.
 Mauritz Béla bemutatja BARADLAY BERTALAN értekezését *254.
 — fölkéretik Krenner József fölötti emlékbeszéd tartására *139.
 Meghívók *135, *139, *114, *149, *236, *242, *247, *261.
 MÉHELY LAJOS: Planáriák stb. *234.
 — előterjeszt GELEI JÓZSEF értekezését *234.
 —: A m. fauna egy új szívóférge *237.
 MELICH JÁNOS: Anonymusnak egy helyéről. (Székfoglaló) *251.
 — a jelégés leveleket elhamvasztja *137.
 —: A m. nyelvtudomány kézikönyve ii. *144.
 — a Nyelvtud. biz. előadója *134.
 —: Jelentés a Sámuel-díjról 31, *226.
 — rendes taggá vál. 53, *229, *230.
 MÉSZÖLY GEDRÓN a Nyelvtud. biz. s. tagja *134.
 — előlép. *255.
 MIHÁLYFI KÁROLY köszönete *236.
 — Teleki-bíráló *137.
 Miniszterelnök a budapesti nyomor enyhítése érdekében *138.
 MÖLLER ISTVÁN az Archaeol. biz. s. tagja *134.
 Morel belga tábornok a Római Magy. Tört. Int. házában lakik 8.
 MOVE ünnepére meghívó *247.
 MUNKÁCSI BERNÁT Fáy-bíráló *133.
 — Jelentés a Fáy-jutalomról 32, *226.
 Múzeumok és könyvtárak Orsz. Főfelügyelősége könyveket kér *141.
- Nádasdy-pályázat bírálója *133.
 — pályázat hirdetése 57, *226.
 — jutalomról jelentés 212, *226.
 NAGY FERENCZ beszéde Szász-Schwartz Gusztáv ravatalánál *149.
 — felkéretik emlékbeszéd tartására Szász-Schwartz Gusztáv fölött *253.
 NAGY GYULA irod. munkássága 304.
 Nagyjutalmi bírálók *133, *225.
 Nagyjutalom hirdetése 60, *228.
 Nagyjutalomról jelentés 25, *225.
 Nagyjutalmat FINÁCZY ERNŐ nyeri 25, *225.
 NAGY KÁROLY építész jelentései *251.
 — jelentése kályhacső ügyében *256.
 Nápolyi Reale Accademia di Archeologia köszönete a cseheknek adott válasz megküldéséért *241.
 NÉGYESY LÁSZLÓ Farkas-Raskó-bíráló *133, *137.
 — Ormódy bíráló *133, *238.
 —: Zrinyi Miklós prózai munkáinak új kiadása. (Székfoglaló) *140.
 NEMÉNYI PÁL: A hajtás de Saint-Venant-féle problémája *141.
 NÉMETH JÓZSEF: „Thalóczy Lajos és a Balkán-kutatás” *259.
 — személyes felolvasási engedélye *253.

- NÉMETH GYULA a Nyelvtud. biz. s-tagjává vál. *144.
- NÉMETHY GEZA irod. munkássága 304.
- Nemzetgazdasági bizottság új tagjai *262.
- működése 1919-ben 6.
- megalakulása *134.
- Nemzeti katastrófháink, BERZEVICZY ALBERT-től 173.
- Nemzeti Színház bírálói a Teleki-jutalomhoz *137.
- Népörség okozta károk megtérítése ii. felterjesztés *232.
- Néprajzi bizottság egyelőre nem állítható fel *232, *240.
- Névtelen 100 K adománya *262.
- NOVÁK JÓZSEF: A vránai perjelség története nem adatik ki 5.
- Novella- és regényirodalmunk a szabadságharczig *252.
- Nyelv- és széptud. osztály működése 1919-ben 1.
- Nyelvtudomány. A magyar — kézikönyvét a vallás- és közoktatásügyi min. segítyezi *141.
- Nyelvtudományi biz. megalakulása *134.
- működése 1919-ben 3.
- ODSCALCHI ARTHUR hg. az Archaeol. biz. s.-tagja *134.
- OLTAY KÁROLY irod. munkássága 305.
- ONASANDER: Inedita Tactica Leonis 10.
- Ónódy Adolf I. tagról LENHOSSEK MIHÁLY fog emlékbeszédet tartani *133.
- Optikai lencsékről. SCHWARCZ ELEMÉRTŐL *248.
- lencsékről és gömbi tükrökről, BODÓCS ISTVÁN-tól *254.
- Ország-jutalomról jelentés 210, *238.
- pályázat bírálói *133.
- Országos dotatio emelése *243, *248, *253.
- utalványozása *258.
- Országos Központi Statisztikai Hivatal új igazgatója *258.
- Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülés 20,000 K adománya *261.
- Osztályelnökök üdvözlő beszéde új tagokhoz *239, *258.
- III. Osztály a Zentrale für wissenschaftliche Berichterstattung átirata ii. *263.
- Otthon Kör meghívója RAKOSI JENŐ jubileumára *247.
- Öngyilkosság lélektani és erkölcsi szempontból POSCH JENŐ-től *250.
- Összes ülések 1919-ben 11.
- Paasenen Heikki-ről nekrológ, SZINNYEI JÓZSEF-től *252.
- Palotában a „népörség“-től okozott károk *232.
- Palota biztosításának emelése *146, *232.
- Palota és Bérház kiadásai 1920-ra *254.
- tatarozási költségei *146, *248.
- tetőzetének javítása *248.
- ről fénykép-album *246.
- Pályaművek, Beérkezett — 130.
- bírálói 1920-ban *133.
- Pályázási szabályok 67.
- Pályázati hirdetés 158.
- Pályázatok, 1919-ben eldöntött — 19.
- határideje *216, *258, *262.
- Meddő — *229.
- Pápai főiskolai ifjúság részvétele ENDRŐSI SÁNDOR halála alkalmából *257.
- Pápai koronázás a XIV. században ALDÁSY ANTAL-tól *132.
- PAPP FERENC az Irodalomtört. biz. s-tagja *134.
- PAPP KÁROLY lev. taggá vál. 54, *230, *231.
- PAPP-POLLÁK DEZSŐ a Nyelvtudomány munkatársa :.
- PAULER ÁKOS fölkéretik emlékbeszéd tartására Böhm Károlyról *240.
- irod. munkássága 305.
- : Aristoteles metafizikájának módszeréről 110, *148.
- nagyjutalmi bíráló *133.
- Péczelejutalom hirdetése 60, *228.
- ről jelentés 93, *149.
- PEKÁR GYULA Karátsonyi-bíráló *133.
- Ormódy-bíráló *133, *238.
- válasza a könyvtárak dotatiójának emelése ii. *246.
- Vojnits-bíráló *133.
- PEKÁR LURE 100.000 K. adománya nyelvédelmi alapra *260.
- Pénztár állása 1919-ben 22.
- Pénzügyi biz. megalakulása *134.
- Pénzügyminisztérium rendelete értelmében az Akadémia folyószámlája megterhelhetik 54.939 K-val *251.
- Pesti Házai Takarékpénztár Fáy-pályázatának hirdetése 66, *229.
- Pesti Hírlap térképalbuma *241.
- Petőfi hangulat-lyrája HORVÁTH J.-től *237.
- Petőfi-Társ. márcziusi ünnepi ülése *144.
- PETZ GÉDEON rendes taggá vál. 53, *229, *230.
- a Sámuel-biz. tagja 32, *226.
- PEFFER VILMOS meghalt *137.
- k. tagról MÁGOCSY-DIETZ SÁNDOR fog emlékbeszédet tartani *149, *236.
- Philosophiai, Társadalom- és Történettudományi Osztály 1919-ben 1.
- PILCH JENŐ irod. munkássága 305.
- Pincze-bért GLANCZ SÁMUEL önként emeli *250.
- PINTÉR JENŐ irod. munkássága 306.
- jelíges levelek elhírvásztója *257.
- : Jelentés a Karácsonyi-pályázatról *142.
- : Jelentés a Nádasdy-jutalomról 212, *226.

- PINTÉR JENŐ: Jelentés a Vojnits-jutalomról 80, *133.
 — : Jelentés a Karácsonyi-jutalomról 83.
 — Karácsonyi-bíráló *133.
 — Nádasdy-bíráló *133.
 — a Széchenyi-biz. tagja *134.
 PISAI UNIVERZITÁ DEGLI STUDI CSEREVISZONYT AJÁNL *262.
 PLATZ BONIFÁCZROL BÉKEFI REMIG fog emlékbeszédet tartani *139.
 PLOSZ SÁNDOR fölkéretik az ügyészi számadások felülvizsgálására *145.
 — -nak köszönet a számadások felülvizsgálásáért *232.
 POGÁNY BÉLA irod. munkássága 307.
 — : Újabb vizsgálatok a nem ferromágneses fémek Faraday effectusára vonatkozólag *148.
 POLÁRIS, párhuzamos fény sugaránvaló átalakítása köralapú sugárkúpja, FRÖMLICH IZIDOR-tól *260.
 POSCH JENŐ irod. munkássága 307.
 — lev. taggá vál. 54, *229, *231.
 — : „Az öngyilkosság lélektani és erkölcsi szempontból”. (Székfoglaló.) *259.
 PREISZ HUGÓ fölkéretik Bókay Árpád fölött emlékbeszéd tartására *139.
 — irod. munkássága 307.
 PROHÁSZKA OTTOKÁR a nagyjutalmi biz. tagja 31, *225.
 — irod. munkássága 307.
 — nagyjutalmi bíráló *133.
 — rendes taggá vál. 54, *229, *231.
 PUTNOKY IMRE a Szótári biz. s-tagja *134.
 — tanár szabadságolása *134.
 — a Szótári biz.-hoz berendeltetik 6.
 PUTNOKY LÁSZLÓ: A mágneses tér hatása a passivitás folyamatára *148.
 Rachitis, MAREK JÓZSEF-től *247.
 RADOS GUSZTÁV: Függvények egymástól való lineáris függésének új kriteriuma *148.
 — : Több változós függvények *237.
 RÁKOS ISTVÁN jelentése a Wodianer-jutalom ú. *143.
 RÁKOSI JENŐ jubileumára az Otthonkör meghívója *247.
 — Ormódy-bíráló *133, *238.
 — -ünnepélyen az Akadémiát HERCZEG FERENCZ képviseli *253.
 — -ünnepre meghívó a Hollós Mátyás-Társaságtól *259.
 — -ünnepre a Színművészeti Akadémiától meghívó *253.
 REINER JÁNOS irod. munkássága 308.
 — a Területi Liga zászlószentelésén *264.
 REJTO SÁNDOR: Elméleti mechanika technologia III. *234.
 — irod. munkássága 308.
 RÉTHY MÓR előterjeszti Neményi Pál értekezését *141.
 RÉVAY-TESTVÉREK ajánlata *147.
 RHÖRER LÁSZLÓ: A fémek reductiója *137.
 RICHTER HUGÓ: A tabes histogenesisééről *254.
 RIEDL FRIGYES Nádasdy-bíráló *133, 212, *226.
 RIESZ FRIGYES pályaműve kidolgozására halasztást kér *263.
 — és SZEGŐ GÁBOR: Analytikus függvények *148.
 RÓMAI TÖRTÉNETI INTÉZET-biz. megalakulása *134.
 — bizottságának működése 1919-ben 7.
 — bizottságának tagjai 4.
 RÓNAI-AROSS LAJOS: „A kolozsvári egyetemért” *258.
 SÁGI ISTVÁN tanár a Szótári biz.-hoz berendeltetik 6.
 — a Szótári biz. s.-tagja *134.
 — tanár szabadságolása *134.
 SÁMUEL-DÍJNÓL jelentés 31, *226
 — -díjat SCHWARTZ ELEMÉR nyeri el 31, *226.
 SCHAFARZIK FERENCZ fölkéretik emlékbeszéd tartására Lóczy Lajos fölött *240.
 — irod. munkássága 308.
 SCHAEFFER KÁROLY: Atöröklődő idegbajok *218.
 — előterjeszti RICHTER HUGÓ értekezését *254.
 — irod. munkássága 309.
 SCHILBERSZKY KÁROLY: A szilvafák rozsdabetegségeit okozó gombák *234.
 SCHMIDT HENRIK a Nyelvtud. biz. s-tagja *134.
 SCHMIDT JÓZSEF a Nyelvtudomány munkatársa 3.
 SCHÖNWITZKY BERTALAN kortani kézikönyve, bírálat alatt 5.
 Schreiber-Kautz-pályázat hirdetése 62, *228.
 SCHULLER ALAJOS halála *235.
 — ravatalánál TANGI KÁROLY beszéde 156, *236.
 — -ről WITTMANN FERENCZ fog emlékbeszédet mondani *240.
 SCHWARCZ ELEMÉR: Az optikai lencséről *248.
 — a Nyelvtudomány munkatársa 3.
 — Sámuel-díjat nyer 31, *226.
 SCHWENDT irodatanácsos jelentése a Római M. Tört. Int. ül. 8.
 SEBESTYÉN GYULA irod. munk. 309.
 — Néprajzi biz. felállítása ú. *232.
 SIGMOND ELEK a Nemzetgazdasági biz. új tagja 6.
 SIMAI ÖDÖN a Szótári biz. gyűjtője 7.
 SIMON DEZSŐ könyvjutalmat nyer *240.

- SIMON KÁROLY könyvjutalmat nyer *229.
 — neve tévedésből került a debreczeni egyetem fölterjesztésébe *240.
 Simonyi Zsigmond fölött ZOLNAI GYULA fog emlékbeszédet tartani *139.
 SOLYMOSY SÁNDOR az Irodalomtört. biz. tagja *134.
 — : Jelentés a Kóczán-pályázatról 213. *257.
 — Kóczán-bíráló *133.
 — : A Toldi-monda keletkezése (Szék-foglaló) *131.
 STÄCKEL PÁL meghalt *113.
 STEINER LAJOS irod. munk. 311.
 Stílanalytikai tanulmányokról jelentés, WINKLER LAJOS-tól *132.
 SURÁNYI MIKLÓS: A szent hegy cz. regénye a Péczeley-jelentésben 93. *149.
 SZABÓ LÁSZLÓ: Athenaeum 50 év *240.
 SZABÓKY ALAJOS a statisztikai hivatal új igazgatója *258.
 SZÁDECKZY-KÁRDOS LAJOS: A széke-lyek története *147.
 — felkértek emlékbeszéd tartására Kozma Ferencz fölött *253.
 Számadások felülvizsgálása *232.
 Számadás 1919-ről *145, *231.
 — sok felülvizsgálása *145.
 Szász-Schwartz Gusztáv fölött NAGY FERENCZ fog emlékbeszédet tartani *253.
 — halála *149.
 — ravatalánál NAGY FERENCZ beszéde *149.
 Százados ünnep, Az Akadémia — e *146.
 Gróf Széchenyi Béla emlékezete *235.
 Széchenyi-biz. megalakulása *131.
 Gróf SZÉCHENYI EMIL ig. taggá vál. *231.
 — köszönete *248.
 SZÉCHENYI ISTVÁN elkobzott iratai *221.
 — jutalom hirdetése 55, *225.
 SZEGŐ GÁBOR, L. RIESZ FRIGYES *118.
 Székelyek története, SZÁDECKZY-KÁRDOS LAJOS-tól *147.
 — SZÉKELY ISTVÁN a Class.-phil. biz. s. tagja *134.
 Személyi kiadások *248.
 SZENDREI JÁNOS a Hadtört. biz. előadója *131.
 Szén költségei *255.
 Szent István-Akadémia Eötvös Loránt-ünnepére meghívó *236.
 — Akadémia meghívója *253.
 SZENTPÉTERY IMRE diplomatikai kutatásai 4.
 Szépművészeti Múzeum Madarász V. Thierry arcképe ü. *147.
 Szerb Repertorium II. bírálata alatt 5.
 SZIDAROVSKY JÁNOS szabadságolása *134.
 — a Szótári biz.-hoz berendeltetik 6.
 — a Szótári biz. gyűjtője 7.
 — visszarendelése a Szótári bizottságtól *262.
 Id. SZILY KÁLMÁN t. tag fölolvassa Lóczy LAJOS emlékbeszédét gróf Széchenyi Béla t. tagról *235.
 — korelnök elnököl *133.
 — a Szótári biz. elnöke *134.
 — tisz. taggá vál. 54, *229, *231.
 Ifj. SZILY KÁLMÁN lev. taggá vál. 54, *230, *231. —
 — irod. munkássága 311.
 — fölkértek emlékbeszéd tartására Kherndl Antal fölött *240.
 Színművészeti Akadémia Rákosi-ünnepére meghívó *253.
 Szinyei Merse-Társaság alakuló közgyűlésére meghívó *253.
 SZINNYEI FERENCZ a jellegű leveleket elhárvasztja *142, *257.
 — irod. munkássága 312.
 — Kóczán-bíráló *133, *257.
 — : Novella- és regényirodalmunk szabadságharczai *252.
 — : A m. életkép-irodalom *234.
 SZINNYEI JÓZSEF: Nekrológ Paasonen Heikkiről *252.
 — irod. munkássága 312.
 — a Nyelvtud. biz. elnöke *134.
 — a Sámuel-biz. tagja 32, *226.
 Szivák-örökösök a Szivák-könyvtár-ü. *250.
 Szolgák gyorssegélye *251.
 — ruha- és szénsegélye *251.
 — lakbéremelése *251.
 Szótári biz. megalakulása *134.
 — működése 1919-ben 6.
 — munkatársai *262.
 SZTEHLÓ OTTÓ az Arch. biz. s. tagja *131.
 Sztrokay-jutalom hirdetése 60, *228.
 Tabes histogenesisééről, RICHTER HUGÓ-tól *254.
 TAGÁNYI KÁROLY a Nemzetgazdasági biz. új tagja 6.
 Tagok, Új — köszönete *239.
 TAKÁCS SÁNDOR: A török uralkodás története, megbízás 4.
 TANGEL KÁROLY beszéde Daday Jenő ravatalánál *154.
 — beszéde Schuller Alajos ravatalánál 156, *236.
 — ünnepi beszéde az Eötvös Loránt-ünnepen *236.
 — rendes taggá választ. 54, *230, *231.
 Teleki-pályázat bírálói *133.
 — pályázat hirdetése 57, *226.
 Teleki-pályázatról jelentés 88, *142.

Gróf TELEKI PÁL irod. munk. 313.
TÉREY GÁBOR az Arch. biz. s.-tagja *134.

Terrületi Liga tiltakozása a békeszerződés aláírása ellen *141.

— zászlószentelése *264.

— meghívója *236.

„Thallóczy Lajos és a Balkán-kutatás”, NÉMETH JÓZSEF felolvasása *259.

THÉK ENDRE hagyatéka *250.

THIERRY AMADÉ-nak MADARÁSZ VIKTOR-tól festett arcképe átengedtetik a Szépművészeti Múzeumnak *147.

THURY JÓZSEF özvegye segélyért folyamodik *250.

TISZA ISTVÁN arcképének leleplezésére meghívó *236, *242.

— emlékezete, BALOGH JENŐ-től 185, *225.

— plaqueette *236.

Tiszviselőik beadványai, természetbeni ellátás, előlépés stb. íi. *255.

— gyors segélye *250.

— drágasági segélye *251.

— lakbéremelése *251.

Toldi-monda keletkezése, SOLYMOSSY SÁNDOR-tól *131.

TOLNAI VILMOS Farkas-Raskó-bíráló *133, *137.

— felolvassa GÁRDONYI GÉZA novel-láját *225.

— irodalmi munkássága 314.

— : Jelentés a Farkas-Raskó-jutalomról 83.

— : Jelentés a Farkas-Raskó-pályázatról *137.

— a Szótári biz. előadója *134.

— a Szótári biz. gyűjtője 7.

TÖRÖK LAJOS tanító a minisztériumtól jutalmat nyer *262.

TÖRÖS LÁSZLÓ könyvjutalmat nyer *240.
Történelmi Bibliographia előmunkálatai 4.

Történelmi bizottság megalakulása *134.

— működése 1919-ben 3.

TRÓCSÁNYI ZOLTÁN előlép. *255.

— a Nyelvtud. biz. s.-tagja *134.

— nyugdíjazási kérvénye *250.

Turista-Egylet meghívója *253.

ÚJHELYI PÉTER a Hadtört. biz. s.-tagja *134.

Ukrán tudományos társulatok Szózata *258.

Ungarische Jahrbücher, GRÄGER RÖBERT javaslata *138.

Ügyszí számadások felülvizsgálása *232.

Ügyszí jelentések I. Bánszky János a. Ülések 1919-ben 1.

Üléssor 1921-re *262.

VÁGÓ IGNÁCZ meghalt *238.

Válasz a cseh Akadémiának 68.

Vallás- és közoktatásügyi miniszter a palota tatarozására 10,000 K-t ad *248.

— kiadványaink jegyzékét kéri *147.

— segíyezi a folyóiratokat *238, *238.

— tanítókat jutalmaz *262.

— utalványozza az országos dotatiót *258.

VÁMOSSY ZOLTÁN lev. taggá vál. 51, *230, *231.

VARGHA DAMJÁN: Clairvauxi Szent Bernát a m. codexirodalomban *141.

— irod. munkássága 315.

— a Nyelvtud. biz. tagja *134.

— az Irodalomtört. biz. tagja *134.

VARGHA GYULA: Zrínyi 201.

VARI REZSŐ a jelíges leveleket elhamvasztja *137, *142.

— a Római M. Tört. Int.-ben titkáruul tovább alkalmaztatik 9.

— Sylloge Tacticorum Graecorum 10.

Vasuti jegy-kezdemény íi. *262.

Védő Ligák Szövetségének meghívója integritási szobrok leleplezésére *264.

— segélyért folyamodik *250.

VELLEDITS LAJOS a Szótári bizottság gyűjtője 7.

VENDL ALADÁR és VENDL MIKLÓS: Amphibolitok *260.

Vigasztaló iratok az antik korban, főképp Roethius, HEGEDŰS ISTVÁN-tól *254.

Vigyázó-jutalomról jelentés 45, *226.

— pályázat bírálói *133.

VIKÁR BELA: Jelentés Lafontaine meséinek magyar fordításáról *142.

Villamos világítás bevezetése *146, *248.

VISZOTA GYULA Karátsonyi-bíráló *133.

— megbízatik az Akadémia történetének megírásával *144.

— a Széchenyi-biz. tagja *134.

VITÁLIS ISTVÁN lev. taggá vál. 54, *230, *231.

Vitéz-pályázat hirdetése 65, *223.

VOINOVICH GÉZA Bulyovszky-bíráló *133.

— : Jelentés az Ormódy-jutalomról 210, *238.

— Ormódy-bíráló *133.

— Vojnits-bíráló (1920-ban) *133.

Vojnits-díj bírálói 1920-ban *133.

— jutalomról jelentés 80, *133.

— jutalmat HERCZEG FERENCZ nyeri el 32, *133.

VÖRÖS LAJOS könyvjutalmat nyer *240.

Wahrmann-jutalom hirdetése 56, *225.

WEKERLE SÁNDOR a Pénzügyi biz. tagja *134.

WIKLUND K. B. 200 (kettőszáz) német-birodalmi márka adománya *256, *258.

- WINKLER LAJOS Fabinyi Rudolf ravatalánál *143.
 — fölkéretik emlékbeszéd tartására Fabinyi Rudolfról *149, *236.
 — : Jelentés súly-analytikai tanulmányairól *132.
- WITTMANN FERENCZ fölkéretik emlékbeszéd tartására Schuller Alajosról *240.
- BÁRÓ WCLASSICS GYULA irod. munk. 322.
 Wodianer-jutalom hirdetése 55, *225.
 — jutalmak odaítélése *143.
 — jutalmak átadása *149.
- ZAJLBRUCKNER SÁNDOR lev. taggá vál. 54, *230, *231.
 Záloglevelek átcserelése *147.
 — biztosítása *251.
 Zárszámadás *150, 159.
- ZÁVODSZKY LEVENTE; A Héderváry-Oklevétár bevezetése 6.
- ZEUTHEN HIERONYMUS GEORG meghalt *138.
- ZIMÁNYI KÁROLY beszéde Krenner József ravatalánál *133.
 — felkéretik emlékbeszéd tartására *133.
 — irod. munkássága 325.
- ZOLNAI GYULA felkéretik Simonyi Zsigmond fölött emlékbeszéd tartására *139.
 — a Szótári biz. gyűjtője 7.
 Zrinyi Miklós emléke a magyar költészetben *241.
 — emlékünnap 191
 — ereklyék 203.
 — a költő emlékezete, BERZEVICZY ALBERT-től 191.
 — és a Délvidék 197.
 — prózai munkáinak új kiadása *140.
 — ünnep *142.
 — ünnepre (Délvidéki Liga) meghívó *236.
 — VARGHA GYULA-tól 201.
 ZUNTZ NÁTHÁN halála *149.

Megjelenik
minden hó 15-én
három-négy (nyvi
tartalommal.

AKADÉMIAI ÉRTESITŐ

Szerkesztő-
kiadóhivatal a
Magyar Tudom.
Akadémiában.

SZERKESZTI
HEINRICH GUSZTÁV.

XXXI. KÖTET.

1920. január—május.

1—5. FÜZET.

Jelentés a M. Tud. Akadémia 1919. évi munkásságáról.

I. Ülések.

A M. Tud. Akadémiának 1919 január 19-től kezdve bezárólag december 15-ig egy rendes nagygyűlése, egy elegyes ülése, hat rendes összes ülése, 12 osztályülése, négy igazgatósági ülése, összesen tehát 24 ülése volt.

* * *

Az I., azaz Nyelv- és Széptudományi Osztály 3 nyilvános és 7 zárt ülést, összesen tehát 10 ülést tartott.

A nyilvános ülések tárgyai a következő fölolvasások voltak:

Márczius 3-án: SZINNYEI FERENCZ l. t.: Történeti novelláink Jósika után. (Kivonata az Akad. Értesítőben.) — SCHÖPFLIN ALADÁR vendég: Ady Endre. — Október 6-án: TOLNAI VILMOS l. t.: Széchenyi és a magyar nyelv. (Megj. a Budapesti Szemlében.) — November 3-án: NÉMETHY GÉZA r. t.: Magyarázó jegyzetek Ovidius Remediájához. (Kivonata az Akad. Értesítőben.) — FÖRSTER AURÉL vendég: Thales és Apollodoros. (Kivonata u. o.)

A zárt ülésekben az osztály a rendes folyóügyeket intézte el, gondoskodott a pályamunkák és a kiadásra benyújtott dolgozatok megbírálásáról s az elhunyt tagokért mondandó emlékbeszédekről.

* * *

A II., azaz Philosophiai, Társadalom- és Történettudományi Osztály a téledei fűtési és világítási nehézségek, úgyszintén az ú. n. Tanácsköztársaság által történt felfüggesztés miatt, a nagygyűlési zárt osztályülésen kívül csak 4 nyilvános és folyóügyek elintézésére ezenkívül 6 zárt ülést, összesen tehát 11 ülést tartott.

A nyilvános üléseken a következő 6 dolgozat került bemutatásra:

Márczius 10-én: FÖLDES BÉLA r. t.: „Ricardo, különös tekintettel a háborús közgazdaság kérdéseire“; KÁROLYI ÁRPAD r. t.: „Az ellenreformatio kezdetei és Thurzó György nádorrá választása“

(bemutatta DOMANOVSKY SÁNDOR I. t.). — Október 13-án: HÓMAN BALINT I. t.: „A magyar államháztartás I. Károly korában“ (székközlő); HOLUB JÓZSEF vendég: „Az életkor szerepe a régi magyar jogban“. — November 10-én: FERDINÁNDY GÉZA I. t.: „Gróf Széchenyi István mint közjogász“. — Deczember 1-én: MAHLER EDE I. t.: „Egyiptomi feliratos kövek a Magyar Nemzeti Múzeumban“.

A zárt üléseken az osztály a rendes folyó ügyeket intézte el; bírálókat jelölt ki a körébe tartozó pályamunkákra, egyéb benyújtott kéziratok megbírálása felől intézkedett, az Akadémiától az osztályhoz utasított ügyekben mondott véleményt és gondoskodott arról, hogy elhunyt tagjai felett az Akadémiában emlékbeszéd tartassék.

* * *

A III., vagyis **Mathematikai és Természettudományi Osztály** négy nyilvános felolvasó és hét zárt, összesen tizenegy ülést tartott.

A nyilvános üléseken az osztály tagjai 14 munkát terjesztettek elő, a melyek közül hatnak a szerzője volt akadémiai tag, nyolcra pedig vendég. Az értekezések közül székközlő volt egy.

Az értekezések sorrendje a következő volt: Márczius 17-én: MAUTHNER NÁNDOR: „A glukosidok szintetikus előállítása“; MAUTHNER NÁNDOR: „A metadymethoxybenzolaldehid szintetikus előállítása“; Vendl ALADÁR: „Adatok az amphibolitok osztályozásához“; PFEIFER IGNÁC és MAUTHNER NÁNDOR: „A metan chlorozása“; MANNINGER REZSŐ: „A baromfi-cholera bacillus mutatója“; REJTŐ SÁNDOR I. t.: „Elméleti mechanikai technológia“ cz. munkája II. kötetének bemutatása. — Október 20-án: Báró EÖTVÖS LORÁND r. t. hátrahagyott dolgozata: „A föld felületén mozgó testekre ható földnehezési erő változásának kísérleti kimutatása“; MÉHÉLY LAJOS r. t.: „Fajkép és fajbélyeg“; KÜRSCHÁK JÓZSEF r. t.: „Irreducibilis formák“; KERÉKJÁRTÓ BÉLA: „Jordan görbe-tételének bebizonyítása“. — November 17-én: RYBÁR ISTVÁN I. t.: „A folyadékok felszínéről a polározás szöge alatt visszaverődött fény vizsgálata“ (székközlő). — Deczember 9-én: POGÁNY BÉLA I. t.: „Néhány fém fajlagos ellenállásának a nyomástól való függéséről“; GYÖRFFY ISTVÁN: „Iker-szikleveles jegenyefenyő-csemeték“; DALMADY ÖDÖN: „A vasuti biztosító berendezések fejlődése Magyarországon 1904-től 1919-ig“.

Az értekezések túlnyomó része az Osztály folyóiratában, a **Mathematikai és Természettudományi Értesítőben** jelent meg, illetőleg fog megjelenni.

A zárt osztályüléseken a rendes folyó ügyek elintézésén kívül az osztály gondoskodott a hozzá benyújtott értekezések és más tudományos munkák megbírálásáról és kiadásáról, továbbá arról, hogy az elhunyt tagok felett emlékbeszédek tartassanak.

A III. osztály daczára a kedvezőtlen külső körülményeknek,

az elmúlt 1919. évben mégis lezárhatta „Mathematikai és Természettudományi Értesítő”-je 1918. évi, XXXVI. kötetét, mely 582 lap terjedelemben, a szöveg közötti számos ábrával, kilencz tábla műmelléklettel jelenhetett meg.

II. *Állandó Bizottságok.*

1. A Nyelvtudományi Bizottság megbízásából az elmúlt esztendőben csupán a Nyelvtudomány című folyóirat egy füzeté (VII. kötet, 1. szám) jelenhetett meg. Értekezéseket, cikkeket irtak bele: Asbóth Oszkár, Papp-Pollák Dezső, Schmidt József, Schwartz Elemér. A Bizottság minden egyéb munkássága az év folyamán szünetelt.

2. A Történelmi Bizottság működését az elmúlt év eseményei az év nagy részében megakadályozták volt. Az úgynevezett tanácsköztársaság az Akadémia működését felfüggesztvén, a bizottság működése természetesen szintén szünetelt. Az évnék azon részében, a midőn az Akadémia működése folytan a bizottság működése is lehetővé vált, a bizottság igyekezett feladatainak töle telhetőleg megfelelni.

Üléseit a bizottság a következő napokon tartotta: január 12, márczius 7, október 10, november 7-én. Ez üléseken a bizottság már régebben megállapított munkaprogrammjának megvalósításával, az Akadémia által hozzá áttett ügyek elintézésével, valamint a történettudomány körébe vágó pályakérdések formulázásával foglalkozott. Tudományos munkásságának a bizottság az elmúlt évben nem tehetett eleget, kiadványokat nem bocsáthatott közzé, részint működésének szünetelése, részint a communismus folyamányaként minden téren beállott pénzügyi- és gazdasági tönk miatt, a mihez még a teljesen leromlott nyomdai viszonyok is járultak.

A bizottság mandátuma az elmúlt évben lejárván, az október havi nagygyűlésen újra megválasztatott. Rendes tagok lettek: Áldásy Antal, Angyal Dávid, Ballagi Aladár, Barabás Samu, Békefi Remig, Berzeviczy Albert, Csánki Dezső, Domanovszky Sándor, Fejérpataky László, báró Forster Gyula, Fraknói Vilmos, Hodinka Antal, Hóman Bálint, Illés József, József főherczeg, Karácsonyi János, Károlyi Árpád, Kollányi Ferencz, Komáromy András, Márki Sándor, Melich János, Nagy Gyula, Szádeczky-Kardoss Lajos, Szendrei János, Szentpétery Imre, Tagányi Károly, Takács Sándor, Zsilinszky Mihály. A november 7-i ülés azonkívül a bizottság rendes tagjai sorába kérte beválasztatni Kovács Gyula lev. tagot és Lukinich Imrét, a bizottság eddigi segédtagját, kit az októberi nagygyűlés levelező taggá választott meg. Ugyanakkor a bizottság segédtagjainul Holub József magyar nemzeti múzeumi igazgatóört és Iványi Béla egyetemi tanárt, a bizottság eddigi segédtagját ajánlotta megválasztásra.

Az újonnan megválasztott bizottság a november 7-i ülésen újból megalakult. Elnökké ismét Csánki Dezső rendes tag, előadóvá Áldásy Antal levelező tag választatott meg.

A Római Magyar Történeti Intézet bizottságába, melynek mandátuma az 1919. évi nagygyűléssel szintén lejárt, a Történelmi Bizottság részéről ismét az eddigi tagok, Fraknói Vilmos tiszteletbeli, Fejérpataky László rendes és Áldásy Antal levelező tagok választottak meg.

A bizottsághoz áttett kérdések közül a bizottság tett javaslatot a Gorove- és Lukács Krisztina-alapítványból kiírandó pályatételre nézve. Ugyancsak a bizottság tett javaslatot a Bük László-féle alapítványból már hat ízben kiírt és meddőnek maradt: A török uralkodás története hazánkban című pályatételnek megbízás útján való megoldására. A nagygyűlés a bizottság javaslata alapján Takács Sándor levelező tagnak megbízást adott és a mű elkészítésének határidejét 1924 december 31-vel állapította meg.

A bizottság által az 1913. évben megindított két nagyszabású vállalat közül: Az árpádkori királyi oklevelek repertoriuma és diplomatikai feldolgozása az elmúlt évben csak kis mértékben haladhatott előre. A munka végzésével megbízott Szentpétery Imre levelező tag a közesemények izgalmai által munkaképességében is megbénítva, az ország egy részének idegen hadsereg által történt megszállása folytán akadályozva volt abban is, hogy levéltári kutatásokat végezzen. Ennek következtében a már gyűjtött anyag feldolgozására szorítkozott és ebben IV. László koráig jutott el. Munkája közben szükségessé vált az oklevélkritika érdekében István ifjabb király többszörös címváltozásának tüzetes megvizsgálása, a melyre vonatkozó tanulmányai eredményét az Akadémia jövő évi egyik ülésén fogja előterjeszteni.

Az árpádkori kir. regestáknak a Böhmer-féle Regesta Imperii mintájának megfelelő tárgyi kiegészítése, melyhez a bizottság az 1918. évben hozzájárult, a kiszemelt munkatársak részéről felmerült, részben elvi akadályok miatt lehetetlenné vált. Kitűnt az is, hogy, bár a tervezett kiegészítés hasznos és szükséges volna, tekintve a nehézségeket, a munkára fordított fáradság nem egészen volna arányos a végzendő munka eredményével. Ily módon czélszerűbbnek látszik az eredeti keretek közt maradván tisztán az oklevelek diplomatikai feldolgozására szorítkozni, elhagyni a tárgyi kiegészítéseket. A munkának feltétlenül elvégzendő és szükséges részét, az elveszett okleveleknek a későbbi említések alapján való nyomozását és összeállítását Szentpétery Imre bizottsági tag részben már elvégezte maga. Jövő évi munkaprogramja tekintetében az elméleti feldolgozást szándékozik folytatni, minthogy az átkutatandó levéltárak nagyrésze így Galgóc, Styavnyicska, Szepeshely, Jászó, Németlipcse a felvidéken van és az ezekben való eljuthatás lehetősége teljesen bizony-

tan. Hátra van még néhány könnyebben hozzáférhető levéltár, így Keszthely, Győr, Zsély, Kolozsvár.

A Történelmi Bibliographia szerkesztési munkálatait illetőleg a szerkesztők egyike, Lukinich Imre levelező tag, jelentését nem küldötte be, el lévén zárva Pozsonyban a postai forgalomtól. Magánúton nyert információk szerint néhány ezer darab czédulával gyarapította a bibliographia eddigi anyagát. A másik szerkesztő, Hellebrant Árpád, jelentése szerint a következő folyóiratokat dolgozta fel: Protestáns egyháztörténeti adattár, Akadémiai Értesítő. Havi Szemle, Könyvszemle, Arkiv za povestnim jugoslav, Archiv für österreichische Geschichte és az Athenaeum köteteit, melyekből a Bibliographia részére összesen 1055 czédula készült.

Csánki Dezső bizottsági elnök az 1919. évben sem volt abban a helyzetben, hogy a Hunyadiak kora érdekében régebben rendszeresen végzett levéltári kutatásait tovább folytathassa. A bizottság másolatgyűjteménye az elmúlt évben szintén nem nyert gyarapodást, minthogy a viszonyok alakulása következtében sem hazai, sem külföldi levéltárakban kutatási- és másoltatási munkálatok nem voltak eszközölhetők. A bizottság tagjai közül Lukinich Imre egyetemi tanár eszközölt tartózkodási helyén, Pozsonyban, levéltári kutatásokat, összegyűjtve Bethlen Gábor és Pozsony közti viszonyra vonatkozó, egy kötetre való rendkívül értékes anyagot. Ugyancsak ő a pozsonyi lutheránus gimnázium könyvtárában Auer János Ferdinándnak 1664. évi németnyelvű naplóját másolta le, a mely egyike e korszak legérdekesebb és legbecesebb naplójának. Ily módon a bizottság, illetve egyes tagjainak munkássága az elmúlt évben mégsem mondható teljesen eredménytelennek.

A bizottság gondozásában az előbb már említett okoknál fogva kiadvány nem jelenhetett meg. Ellenben az 1918. évben sajtó alá adott munkák közül az Anjoukori Okmánytár VII. kötetének nyomtatási munkálatai befejezést nyertek, csak a Név- és tárgymutató szedése van még hátra, a mely az Igazgató-Tanácsnak a kiadványokra vonatkozó határozata értelmében szedés alá még nem ment. Ugyancsak nem nyert nyomdai befejezést Ballagi Aladárnak XII. Károly svéd király Magyarországon című munkája sem, a mely teljesen ki van szedve.

Újabb bírálat alatt áll jelenleg a Szerb Repertorium II. kötete, továbbá bírálat alatt van még Horváth Jenőnek: A modern történelem bibliographiája I. köt. című műve és Schönwitzky Bertalan kortani kézikönyvének egyes fejezetei.

Megfelelő szakbírálat alapján mellőzte a bizottság Torbágyi Novák József: A vránai perjelség története című művének kiadását, valamint Erdélyi László művelődéstörténetének anyagi támogatásban való részesítését.

Függőben vannak a Héderváry Oklevéltár II. kötetének beve-

zetése és indexe Závodszy Leventétől és a Névmutató Csánki Dezsőnek a Hunyadiak történeti földrajza művéhez Gombocz Miklóstól.

A bizottságnak az 1919. évben rendelkezésére állott 22.890 korona 87 fillér, a mely összegből a bizottság tényleg igénybe vett 22.696 korona 74 fillért, úgy hogy az 1920. évre a bizottság 194 korona 13 fillért visz át.

A Flór-alap 1919. évi kamatainak felhasználásáról a bizottság az 1920. évi kamatok felhasználásával együtt fog határozni, feltéve, hogy az 1919. évi kamatösszeg rendelkezésére fog állani.

A Történelmi Bizottságnak 1919. évi január hó 9-én tartott üléséből.

3. A Nemzetgazdasági Bizottság 1919. évi működéséről, sajnos, igen kevés érdemleges jelenteni való van. A bizottság az év elején két ülést is tartott ugyan, tagjai számát kiegészítvén a megindítandó gazdaságtörténeti kutatások érdekében Tagányi Károly r. és Domanovszky Sándor l. tagokkal, továbbá Bedő Albert és Galgóczy Károly bizottsági tagok elhalálózása folytán Sigmond Elek l. taggal, elvégezte továbbá a bizottság az Akadémia által rábizott teendőket, megszövegezte a pályakérdéseket, stb. — Márczius végétől azonban a bizottság munkája a nemzet válságos hónapjaiban teljesen szünetelt. S bár később a formai lehetőség meg is nyílt volna a bizottság munkálkodására, hiányzott a tárgyi lehetőség: az Akadémia vagyonából úgy kifosztatott, hogy a bizottságok részére sem nyithatótt további hitelt s a Nemzetgazdasági Bizottság is kénytelen volt kiadványainak folytatását függőben tartani. Helfferich Károly „A pénz” című munkájának a pénzügyminiszterium támogatásával tervezett kiadása szintén pénzügyi okokból abbamaradt.

4. A Szótári Bizottság munkássága 1919-ben. Az elmúlt év eseményei és kedvezőtlen körülményei nagyon akadályozták, szinte megszüntették a gyűjtő munkálatokat. A tanácskormány idején ugyanis be kellett szolgáltatni a könyvtáraknak minden könyvet. A tanácskormány bukása után a postai közlekedés teljes lehetetlensége s a viszonyok bizonytalansága miatt, különösen a román megszállás alatt, a gyűjtés nem is indulhatott meg mindjárt. Azóta a Budapesten lakó gyűjtők szinte teljes számban jelentkeztek. A Szótári Bizottság az az elnökség útján 1919. nov. 21-én, 719/1919. szám alatt a vallás- és közoktatásügyi miniszterhez folyamodott, hogy a helybeli gyűjtők közül mentsen fel hármat iskolai elfoglaltságuk alól és rendelje be őket a Szótári Bizottsághoz, mint a háború előtt több éven át történt. A miniszter 1919. december hó 15-én 108,695/1919/B—XI. szám alatt kelt átiratával értesítette a M. T. Akadémia elnökségét, hogy Putnoky Imre, Sági István és Szidarovszky János gimnáziumi tanárokat a folyó tanév végéig iskolai kötelességük alól fölmentette s a

M. T. Akadémia Szótári Bizottságának rendelkezésére bocsátotta, E rendelkezés folytán remélhetjük, hogy a múlt év hiányait, ha nem is teljesen, de legalább tetemesen kipótolhatjuk.

Gyűjtőink száma 7 volt (1918-ban 9): Kosztolányi Zoltán, Kovács Dezső, Simai Üdön, Szidarovszky János, Tolnai Vilmos, Velledits Lajos, Zolnai Gyula; közülök csak hárman szolgáltatottak be nagyobb gyűjtést (3000—5000) adatot, a többi kisebbszámú adatot (100—900) küldött be.

Feldolgoztunk 20 művet (tavaly 74-et); begyűlt 20,280 adat (tavaly 49,692), melyekkel az adatok teljes száma 2.244,131-re emelkedett. Gyűjtőink egyenként átlag 2894 (tavaly 5513) adatot szolgáltatottak be.

Idő szerint még most is a XIX. század ötvenes éveiből válogatjuk a feldolgozandó műveket.

A gyűjtések részletes számadatai kezdettől fogva a következők:

Év	Feldolgozott művek száma	Gyűjtők száma	Átlagos gyűjtés egyenként	Évi gyűjtés összege	A gyűjtések teljes végösszege
1899	65	36	2761	100,000	100,000
1900	293	107	1682	180,000	280,000
1901	259	150	1026	154,000	434,000
1902	189	71	1650	117,000	551,000
1903	129	46	1744	80,238	631,238
1904	99	38	2695	102,394	733,632
1905	80	40	3787	151,482	885,114
1906	128	38	3349	127,097	1.012,211
1907	56	24	3004	72,099	1.084,310
1908	65	9	7106	63,744	1.148,054
1909	129	12	6096	73,147	1.221,201
1910	111	11	7553	83,089	1.304,290
1911	120	12	8798	105,589	1.400,876
1912	80	11	6788	74,666	1.484,542
1913	191	12	12,996	155,952	1.640,495
1914	210	12	12,288	147,463	1.787,957
1915	212	15	11,543	140,480	1.928,437
1916	146	16	9358	121,661	2.050,098
1917	158	14	8179	124,111	2.174,209
1918	74	9	5513	49,642	2.223,851
1919	20	7	2894	20,280	2.244,131

Feldolgoztunk eszerint 21 év alatt 2814 művet. A szótári munkák kerültek 230,832 koronába; ebből államsegély 88,000 korona, az Akadémia járuléka 142,832 korona.

5. A Római Magyar Történeti Intézet-ről és annak bizottsága működéséről az 1919. évben. A bizottságnak az 1918. évről

szóló jelentése már jelezte volt azt, hogy az olasz kir. kormány az intézet épületét 1918 augusztus 31-én zár alá vette, azt az épületbe már előbb beköltözött belga kir. katonai attasénak, Morel tábornoknak, bérbe adta és egyuttal az intézet zárgondnokául Vittorio Ausonio Coppo-t, az olasz pénzügyminiszterium primo segretarioját nevezte ki. A múlt évi jelentés az ügy részleteiről nem számolhatott be, miután azokról az elnökség nem volt tájékoztatva. Ezekről Schwendt követési irodatanácsosnak 1918. december 31-én kelt és az Akadémiához 1919. évi augusztus 5-én érkezett jelentése nyújtott tájékoztatást.

E jelentés szerint Morel tábornok részéről az 1918. év folyamán több ízben történt érdeklődés aziránt, vajjon az intézet házat nem bérelhetné-e ki. Schwendt követési irodatanácsosnak sikerült ugyan az ügyet egy ideig elodázní, de végül, tartván attól, hogy Morel tábornok befolyását az olasz kir. kormánynál érvényesítve, az intézet épületét a maga részére elrequiráltatja, alapos megfontolás után Villa Urrutia római spanyol kir. nagykövet útján közölte Morel tábornokkal, hogy a következő feltételek mellett hajlandó az épületnek Morel tábornok által való kibérlésébe beleegyezni:

1. hogy a könyvtár érintetlenül a maga helyén maradjon;
2. hogy dr. Vári Rezső intézeti titkár és helyettes igazgatónak Rómában maradt összes magántulajdona a könyvtárteremben helyeztessék el és Schwendt tanácsos jogot nyerjen havonként legalább egyszer a könyvtárterem megtekintésére;
3. hogy Onori portás ebbeli minőségében továbbra is meghagyassék az intézetben;
4. hogy semminemű építkezési vagy egyéb átalakításnak helye nincsen;
5. hogy a Morel tábornok által átvett összes berendezési tárgyakról pontos leltár vétessék fel és bérlő kötelezze magát esetleges károk megtérítésére;
6. hogy bérlő magára vállalja az összes folyó kiadásokat, beleértve a portás fizetését is.

A bérösszeg tekintetében Villa Urrutia nagykövet vállalta magára a megállapodás létrehozását Morel tábornokkal és vele, miután az a fenti feltételeket elfogadta és az egyes apróbb javítások költségeinek fedezését is magára vállalta, évi 5000 lira bérösszegen állapodott meg.

Schwendt irodatanácsos ezek után Emidio Marconi római ügyvéd közbenjöttével a bérleti szerződést Morel tábornokkal megkötötte, mire a tábornok 1918 augusztus 1-vel az intézetbe be is költözött.

Augusztus 31-én megtörténvén az intézet lefoglalása az olasz kormány részéről, Morel tábornok kísérletet tett, hogy a könyvtárterem használatára is feljogosíttassék, azonban Schwendt irodatanácsosnak sikerült keresztülvinnie, hogy a Morel tábornokkal kötött megállapodások a lefoglalás után is érvényben tartassanak. Marconi

ügyvéd 1918 november 21-én kelt levelével közölte is Schwendt irodatanácsossal, hogy a bérleti szerződés fenti pontjai Coppo zárgondnok által is respectáltattak és a könyvtárterem kulcsa továbbra is az intézet portásánál maradt.

A megállapodás értelmében az évi 5000 lira bérösszeg a békekötés utáni a római Cassa di Risparmio-nál marad letétben. Lehetőséges, hogy az olasz kormány ezt az összeget később szintén lefoglalta, azonban Schwendt irodatanácsosnak sikerült kivinnie még azt is, hogy ebből az összegből a Cassa di Risparmionál fennálló, az intézetet terhelő törlesztéses kölcsön havi részletei fedezetet nyerjenek, a mi jelentékeny megtakarítást jelent az intézetre.

Amint ezekből kitünik, Schwendt irodatanácsos az egész ügyben a legmesszebbmenő körültekintéssel járt el, az intézet érdekeit a legmesszebbmenőleg igyekezett megővni, úgy hogy eljárása a legteljesebb elismerésre tarthat számot.

Mint hogy a Morel tábornokkal kötött megegyezés értelmében a folyó kiadások 1918 augusztus 1-vel az ő számlájára mentek át, Schwendt irodatanácsos intézkedett, hogy a római Nast, Kolb und Schumacher bankcég az addig az intézet részére teljesített kifizetéseket szüntesse be és az intézet javára szóló folyószámla-egyenleget a banktól fölvette.

Az intézetnek 1918–19. évi számadásait az ügyrend értelmében a bizottság fölterjesztette a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz. Az intézet 1918–19. évi állami dotációjából az elmúlt év forradalmi és communistikus eseményei miatt nem történt kiutalás az Akadémia pénztárába.

Az intézet ügyeit intéző akadémiai bizottság, mint hogy az ügynevezett tanácsköztársaság az Akadémia működését felfüggesztette, az évt legnagyobb részében szintén szünetelt. Egy ülést tartott mindössze, február 14-én, melyben a vallás- és közoktatásügyi miniszternek leírata kapcsán az intézet igazgatói állásának betöltésével foglalkozott. A bizottság a miniszternek oly határozott szándékával állt szemben, hogy nem foglalhatott ellene állást, mert ellenkező esetben csak azt érte volna el, hogy a miniszter az állást mégis betölti, az intézetet pedig elvonja az Akadémia vezetése alól. Erre való tekintettel és miután a miniszter által kinevezni szándékolta személyiség ellen qualificatio tekintetében kifogás nem volt emelhető, a bizottság nem tett kifogást a kinevezés ellen, de kérte a minisztert, hogy a kinevezendő igazgató fizetése, illetve tiszteletdíjáról külön gondoskodjék és ne terhelje meg azzal az intézetnek amúgy is szükséges dotációját. Egyúttal a bizottság concret javaslatot is tett az intézet titkárnak, dr. Vári Rezsőnek további alkalmaztatása iránt. A communismus folyama alatt ebben az ügyben további intézkedés a népbizottság részéről nem történt, az igazgató kinevezése elmaradt, a tanácsköztársaság bukása után pedig az elnökség egy felterjesztésé-

ben az ügynek egyelőre függőben tartását kérte, a mely különben is mindaddig, a míg a megkötendő békeszerződés az intézet jövődjét sorsát nem tisztázza, amúgy sem actualis.

A tanácsköztársaság bukása után, tekintettel a minden téren, így a különböző miniszteriumokban is végbement rombolás és destructióra az elnökség újból felterjesztést intézett a vallás- és közoktatásügyi magyar miniszteriumhoz, kérve újból, hogy a bekövetkezendő béketárgyalások alkalmával a magyar államnak jogigénye az intézetre, annak felszerelésére és könyvtárára, valamint dr. Vári titkárnak jogigénye Rómában hagyott ingóságaira kellőképp megóvassanak. Hasonló értelemben intézett az elnökség felterjesztést a béketárgyalásokat előkészítő magyar miniszter úrhoz.

* * *

Dr. Vári Rezső egyetemi tanár, az intézet titkára az elmúlt évben is tovább folytatta a Sylloge Tacticorum Graecorum körüli tudományos munkásságát, amely az elmúlt évben részben a közömeményekkel járó izgalmak, részben a tudományos kutatások elé gördülő nagymérvű akadályok miatt nem járt oly eredményre, mint az előző években. Minthogy Bölcs Leó Barberinianusának olvasásai a XIV. constitutio 70. §-tól kezdődőleg nem állottak rendelkezésére és azok kijegyzéséig Leo kiadása II. kötetének második fele nem adható sajtó alá, Leo tanulmányait ideiglenesen félretette. E helyett Bölcs Leo forrásaival kezdett foglalkozni, legelső sorban Onasanderrel, a Kr. u. I. század tactikusával. Ennek utolsó kiadása körülbelül 60 évvel ezelőtt jelent meg s miután főkéziratai ententeországokban vannak, nincs kizárva, hogy ezek valamelyikében e munkát is előkészítik kiadásra, esetleg már megjelentették, úgy hogy a Sylloge Tacticorum Graecorumban egy oly mű látna napvilágot, melyhez a kutatás a kiadó, dr. Vári Rezső részéről lényegesen újabb anyagot előteremteni nem tudna. Ezért czélszerűnek tartotta a mű recenseálásának alapelveivel már most foglalkozni, hogy majd adandó alkalommal, ha Rómába leutazhatik, Firenzében az ottani még kiaknázatlan főkéziratot összevetesse és ennek a rendelkezésére álló Recensio Ambrosianának s a még összevetendő római kéziratoknak a segítségével aránylag rövid idő alatt egy oly kiadást nyujthasson, a mely az utolsó, 60 évvel ezelőtt megjelent kiadáshoz képest, lényeges haladást jelenthessen. A mű szerzőjére és szerkezetére vonatkozó tanulmányainak eredményeit az Egyetemes Philologiai Közlönyben tette közzé. E tanulmányában megállapította a műnek a hagyomány folyamán megzavart gondolatmenetét, az interpolatiókat és transpositiókat és viszonyát a későbbi tactikusokhoz, azonkívül adatokat nyujtott a hagyomány ösmeretéhez is. Onasander szövegének vizsgálata azután az Inedita Tactica Leonis szövegének a vizsgálatára

vezették át. Ezirányú kutatásai még nincsenek teljesen lezárva, úgy hogy azok eredményéről csak a jövő 1920. évről szóló jelentés fog beszámolhatni.

A M. Tud. Akadémia 1919-ben hat rendes összes ülést tartott: január 27-én, február 24-én, április 14-én, augusztus 18-án, október 6-án, november 24-én.

Tagjaink sorából az év folyamán a következők hunytak el: január 5-én SÖRÖS PONGRÁCZ I. t., hivatott történetíró, a ki a Pannonhalmi apátság történetének megírásával tette maradandóvá nevét; — márcziusban KRONECKER HUGÓ k. t., physiologus, a berni egyetem kitünő tanára; — április 3-án ÓVÁRY LIPÓT, a buzgó történetkutató; — április 6-án EDVI ILLÉS KAROLY, a kiváló jogtudós; — április 9-én báró EÖTVÖS LORÁND r. t., a világhírű physikus, a ki 16 éven át az Akadémiának tiszteletben és közszeretben álló elnöke volt; — július 17-én BERCZIK ÁRPÁD t. t., a szeretetreméltó kedves ember és író, kinek szelíd humora annyi színházi estét bearanyozott; — augusztus 7-én BOGISICH MIHÁLY I. t., a régi magyar egyházi költészet és zene érdemes kutatója és emlékeinek gyűjtője; — szeptember 5-én Balaton-Lellén SCHULEK FRIGYES t. t., a lángeszű műépítész, a ki a Mátyás-templom újraépítésével és a Halászbástya tervezésével örök emléket állított magának; — szeptember 22-én PASZLAVSZKY JÓZSEF I. t., természettudós, a ki 1888 óta tartozott az Akadémia kötelékébe; — augusztus havában Párisban SCHULHOF LIPÓT I. t., csillagász, 1878 óta az Akadémia tagja; — augusztus végén PAASONEN HEIKKI k. t., a ki tudományos érdemein felül, mint a finn közvélemény magyarországi követe sokat tartózkodott köztünk és személyi kiválóságai folytán általános rokonszenvnek örvendett; — szeptember 16-án BERCZIK ÁRPÁD t. t. földi maradványai elhelyeztettek a családi sírboltban, mely alkalommal az Akadémia részvétét ILOSVAY LAJOS r. t., másodelnök tolmácsolta; — október 7-én KHERNDL ANTAL r. t., a ki a hidépítészeti elmélete és gyakorlata terén hazánkban országos érdemeket szerzett és 35 évig tartozott az Akadémia kötelékébe; — október 14-én FRECKAY JÁNOS, a nyelvtudományi bizottság szerény, de igen érdemes segédtagja, a ki a mesterségek nyelvének megmagyarosításán közel negyven esztendőn át fáradhatatlan buzgalommal dolgozott, „Mesterségek Szótára“ című nagy művét az Akadémia megbízásából írta meg és az Akadémia segélyezésével adta ki; — október 20-án BOKAY ÁRPÁD I. t., a gyógyszer-tan nagyérdemű művelője; — októberben PLATZ BONIFÁCZ I. t., a ki főleg az ember eredetének és őstörténetének homályos kérdéseivel foglalkozott és a külföldön is elismerést vívott ki; — november 15-én ÓNODI ADOLF I. t., orvos-tanár, az orr-, torok- és gégebajok tudományos kutatója, kinek szakdolgozatai a külföldön is figyelmet és elismerést arattak; — novem-

ber 19-én FRANZENAU ÁGOSTON I. t., a mineralogia és palaeontologia nagyszerű művelője; — november 22-én SIMONYI ZSIGMOND r. t., a magyar nyelvtudománynak elsőrangú, nagyhatású művelője, a ki negyven éven át volt tagja az Akadémiának, 27 évig előadója a nyelvtudományi bizottságnak, 24 éven át szerkesztette a „Magyar Nyelvőr“-t, nyolcz munkájáért nyert jutalmat Akadémiánktól; — december 4-én ENTZ GÉZA r. és igazgató tag, 1908—1919-ig a harmadik osztály elnöke, a zoologiának kitünő művelője; — még május hóban meghalt Zürichben HERZ MIKSA pasa k. t., az arab műemlékek országos bizottságának főépítésze, a kairói arab múzeum igazgatója.

Emlékbeszédet tartottak: az első összes ülésen VIKÁR BÉLA I. t. Genetz Árvíd k. tagról; — a második összes ülésen ÁLDÁSY ANTAL I. t. Lamprecht Károly k. tagról; — a harmadik összes ülésen GAAL JENŐ r. t. Bezerédj Pál t. tagról.

Emlékbeszéd tartására fölkérettek: gróf Széchenyi Béla t. és ig. tagról LÓCZY LAJOS r. t.; — Karabaček József k. tagról GOLDZIHNER IGNÁCZ r. t.; — Sörös Pongrácz I. tagról ERDÉLYI LÁSZLÓ I. t.; — Bedő Albert I. tagról TUZSON JÁNOS I. t.; — Kronecker Hugó külső tagról PREISZ HUGÓ I. t.; — Óváry Lipót I. tagról NAGY GYULA I. t.; — Edvi Illés Károly I. tagról FINKEY FERENCZ I. t.; — Berczik Árpád t. tagról RÁKOSI JENŐ t. és ig. t.; — Bogisich Mihály I. tagról JÁNOSI BÉLA r. t.; — Paasonen Heikki k. tagról SZINNYEI JOSZEF r. t.; — Edvi Illés Károly I. tagról ANGYAL PÁL I. t.

A pályázatok ügyében az első összes ülésen a főtítkár bemutatatta az 1918 december 31-ig beérkezett pályaműveket, melyeknek jeligés levelei lepecsételtettek; majd bemutatta Moussong Géza fővárosi szakfelügyelő-igazgatónak, a ki a Wodianer-jutalmak ügyében éveken keresztül előadóként működött, az Akadémiához intézett levelét, melyben bejelenti, hogy a Tanítók Országos Szövetségében viselt elnöki tisztségről lemondván, az előadói tisztséget tovább nem vállalhatja. Az összes ülés Moussong Géza igazgató úr lemondását őszinte sajnálattal vette tudomásul, egyben neki nyolcz éven keresztül a legnagyobb szakértelemmel és buzgósággal kifejtett fáradozásaiért legmelegebb köszönetét juttatta kifejezésre; a bizottság előadói tisztére pedig Rákos István igazgató urat kérte föl, a ki a bizottságban már előbb is igen hasznos munkásságot fejtett ki. — Ugyanekkor a főtítkár bejelentette a Nemzeti Színházról a Teleki-bizottságba kiküldött bírálókat és a II. osztály bírálóit, továbbá, hogy a budapesti kereskedelmi és iparkamara elnökének, Lánczy Léonak százezer koronás közgazdasági tudományos alapítványa bírálóbizottságába az alapítólevél IX. pontja értelmében egy akadémiai tagnak kiküldését kéri. Az összes ülés a II. osztály javaslatára a kérdéses bírálóbizottság MATLEKOVITS SÁNDOR r. tagot küldte ki.

A második összes ülésen PINTÉR JENŐ I. t. előterjesztette jelentését az 1918. évi Vojnits-jutalomról. A kiküldött bizottság sötétb-

séggel Szomorj Dezső: II. József cz. színművét ajánlta a jutalomra, mihez az összes ülés hozzájárult. — Ugyanezen az ülésen VIKÁR BÉLA I. t. előterjesztette jelentését a Farkas-Raskó-pályázatról. A kiküldött bizottság a beérkezett pályaművek között jutalomra méltót nem talált, de dícséretre ajánlta a „Gyötrelemek idején“ című, „Rendületlenül“ jelígejű 5. számú pályaművet. — Az összes ülés az 5. számú pályaművet dícsérettel tüntette ki s jeligés levelét az irattárba helyeztette, hogy ha a szerző jelentkezik, fölbontathassa. A következő összes ülésen a főtítkár bejelentette, hogy a megdícsért pályamű szerzője jelentkezett. A jeligés levélből SZABADOS EDE főgymn. tanár neve tűnt elő. — Majd jelentette a főtítkár, hogy RIESZ MARCELL, WEISER ISTVÁN és ZAITSCHEK ARTHUR megbízás útján készülő pályaműveik befejezésére és benyújtására haladékokat kérnek, mihez az összes ülés hozzájárult.

A harmadik összes ülésen PINTÉR JENŐ I. t. fölolvasta a Teleki-pályázatról szóló jelentést, melynek értelmében a jutalom nem adott ki. Ugyanezen az ülésen főtítkár jelentette, hogy a Wodianer-jutalmak ügyében kiküldött bizottság 1919 márczius 17-én tartott ülésében a két jutalomra KOVÁCS MIHÁLY parajdi áll. iskolai igazgatótanítót és GUBICZA LAJOS veszprémi róm. kath. iskolai tanítót ajánlotta. Ezeket kívül a magyar kormánynak, elismerésének kifejezése, esetleg jutalmazás czéljából figyelmébe ajánlta a következő nagyérdemű szakférfiakat: 1. SALGÓ ANTAL; — 2. HORVÁTH FERENCZ; — 3. CSANÁDI LAJOS; — 4. TARCZAFALVI ALBERT; — 5. BECSKE BÁLINT; — 6. SZÉKELY LAJOS; — 7. KIR CZ ISTVÁN; — 8. JÓZSA DÁNIEL; — 9. BODONYI NÁNDOR; — 10. PAPP GEDEON; — 11. NIHALICSKA JÁNOS; — 12. GORZÓ DÉNES. Az összes ülés a bizottság jelentését egész terjedelmében elfogadta.

Az összes ülések egyéb tárgyai közül kiemelendők: az első összes ülésen a főtítkár bejelentette, hogy tekintettel a nyomdák árdragítására és az Almanach személyi adatainak a jelen körülmények között lehetetlen megállapítására, az Igazgató-Tanács legczélszerűbbnek vélné, ha az Akadémia 1919-ben nem adna ki Almanachot, valamint egyéb kiadványait is a legszükségesebbekre korlátozná. — Majd bejelentetett, hogy a pénzügyminiszter úr 1919 január 25-én kelt átirattal értesítette az Akadémiát, hogy a nemzeti vagyondezsma (nagy vagyoni adó) ügyében 1919 február 3-án d. u. 5 órakor és az azt követő napokon a pénzügyminisztériumban szakértekezlet lesz, melyre az Akadémiát is meghívja. Az összes ülés ez értekezletre MATLEKOVITS SÁNDOR r. és FELLNER FRIGYES I. tagokat küldte ki. — Ezután a Zrinyi-kiállítás tárgyalására került a sor. Az Akadémia az összes ülés meghatalmazásából oly kérrsel fordult a horvát tudományos Akadémiához, hogy a tőle kölcsön kapott „Zrinyi-könyvtár“ csak rendezett viszonyok beállta után küldhesse vissza. — E megkeresésre a zágrábi könyvtár igazgatója január 14-én kelt át-

iratában értesít, hogy az országos kormány kérésünknek helyt adott. — A Zrinyi-ünnep és kiállítás megnyitása 1920 májusára halasztott. — Majd tudomásul vétetett, hogy a Tót Közművelődési Egylet meleg köszönetet mond egy akadémiai teremnek közgyűlése alkalmából átengedéseért.

A második összes ülésen a főtktár jelentette, hogy a pozsonyi Erzsébet-Egyetem tanári kara a következő kéréssel fordult az Akadémiához:

A Magyar Tudományos Akadémia Tisztelt Elnökségének

Budapesten.

A pozsonyi magyar tudomány-egyetem tanári kara azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordul az Elnökséghez, hogy a pozsonyi magyar tudomány-egyetemnek a lapokból bizonyára ismeretes bezárása, tanárainak internálása és rendőri felügyelet alá helyezése ellen tiltakozni, a tiltakozást a magyar és külföldi sajtóban közzétenni, s a bezárásnak a hágai egyezményt sértő és culturelles voltára rámutatni kegyeskedjék. Egyúttal kérjük a tiltakozást a külföldi akadémiáknak s ha lehetséges, a békekonferenciának megküldeni.

Pozsony, 1919 januárius 29-én.

A pozsonyi egyetem tanári kara.

E kérelemre az Akadémia elnöke február 7-én felterjesztéssel fordult a magyar miniszterelnök úrhoz, a ki február 19-én értesítette az Akadémiát, hogy a pozsonyi Egyetem bezárása ügyében Vix alvezredeshez tiltakozó jegyzéket nyújtott be és kérte, hogy az Egyetem megnyithatása és zavartalan működése érdekében francia, angol vagy amerikai ellenőrzőtiszt küldessék ki. — Ezután a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak két átirata mutattatott be: az egyikben kéri az Akadémiát, hogy a többi tudományos társaságok bevonásával és meghallgatása után adjon szakvéleményt a berni Unióhoz csatlakozás kérdésében, a másokban pedig értesített, hogy a Római Magyar Történelmi Intézet igazgatójává DR. GEREVICH TIBOR-t óhajtja kinevezni. Ez utóbbi ügyben az Akadémia még ezen az ülésen adhatott választ, kijelentvén, hogy Gerevich Tibor kinevezése elől nem zárkózik el, az előbbi ügyben pedig tanácskozássra hívta össze a Kisfaludy-Társaság, Petőfi-Társaság, Szent István-Akadémia és Vörösmarty-Akadémia vezetőségét és a következő összes ülésen bejelentette, hogy az Akadémia szükségesnek tartja Magyarországnak a berni Unióhoz való csatlakozását. — A tanácskormány bukása után, az augusztus 18-án tartott negyedik összes ülésen elnök úr előterjesztette terjedelmes jelentését az Akadémia működésének a múlt hónapok alatti felfüggesztéséről, melyet a tagok a legnagyobb tetszéssel fogadtak. A közhangulatnak kifejezést adott GAAL JENŐ r. t., a ki ez alkalomból is biztosította az elnököt a tagok osztatlan tiszteletéről és ragaszkodásáról. — Ugyanezen az ülésen PEKÁR GYULA l. t. indit-

ványozta, hogy az Akadémia egyes osztályai küldjenek ki 5—5 tagú bizottságokat, a melyek megvizsgálják az Akadémia tagjainak a Tanácsköztársaság idején tanusított activ és passiv magatartását, hogy vajjon nincsenek-e oly tagok, a kik nemzethűség szempontjából méltatlanok az akadémiai tagságra. Az indítvány többek hozzászólása után azzal a kiegészítéssel fogadtatott el, hogy ne csak a tagok, hanem az Akadémia tisztviselői is vonassanak igazoló eljárás alá. Ennek értelmében az igazolóbizottságok megalakultak és a novemberben, majd decemberben tartott összes üléseken a tagok sorából töröltettek ASBÓTH OSZKÁR r. t., ALEXANDER BERNÁT r. t., LENDEL ADOLF l. t. (s a f. évi januári ülésben ÉBER LÁSZLÓ l. t., s áprilisban BEKE MANÓ l. t.); — a commun alatti magatartásáért rosszalásra ítéltettek SCHMIDT JÓZSEF l. t. és KÖVESLIGETHY RADÓ r. t. — A negyedik összes ülés elhatározta, hogy a májusban a proletárdiktatura alatt meg nem tartott évi nagygyűlés októberben tartassék meg.

A hatodik összes ülésen az elnök úr jelentette, hogy, mint a legtöbb terület, az Akadémia is emlékirattal járult a szövetséges hatalmak itteni főmeghatalmazottjához, Sir GEORGE CLERK-hez, és tudományos érdekeink szempontjából kérte a békekötés siettetését és különösen az akkor még fennállott román megszállás megszüntetését. Az emlékiratot, melyet az elnök és másodelnök nyújtottak át, Sir George Clerk szívesen fogadta és levélben is megköszönte. — Ugyanezen az ülésen felolvastatott ZIMÁNYI KÁROLY l. t. múzeumi igazgató-őr következő levele:

„Dr. Krenner volt osztályigazgató úr megbízásából küldöm a mellékelt kis gyűjteményt (karlsbadi forrás-lerakódások); sajnos, a gyűjteménynek legbecsesebb része, t. i. a jegyzék, hiányzik, haesak véletlenül a sok lom közt elő nem kerül. A dobozban levő gyűjtemény eredetét, t. i. a Nemzeti Múzeumhoz való jutását, Krenner igazgató úr nem tudja biztosan, de úgy gondolja, hogy a múlt század első felében a gróf Brunswick-gyűjteménynek egy részével jutott ide. Azóta sok viszontagság és ismételt költözködés alkalmával hanyatásnak volt kitéve, hiányzik is belőle két darab. A gyűjtemény most az átadáskor és rendezéskor került napfényre“.

Az Akadémia köszönettel fogadta az érdekes gyűjteményt, melynek eredetét kutatni fogja, és elhelyezte Goethe-szobájában.

Majd bemutatott a hollandiai Tudományos Akadémia (Amsterdam) levele, a melyben bejelenti az „Union académique de recherches et de publications“-hoz való csatlakozását, de hangsúlyozza, hogy az Union académique-hoz még nem tartozó akadémiaikkal továbbra is változatlanul fönntartja a jó viszonyt.

Az ország területi épségének ügye az Akadémiát a következő alkalmakkor foglalkoztatta: az első összes ülés tárgyalta Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája átiratát, mely azzal a kérelemmel fordult az Akadémiához, hogy egy ideig függeszzen föl min-

den másirányú tudományos munkálkodást, mint a mely nem Magyarországnak a külföld előtt való helyes irányú jellemzésével, a külföldnek Magyarország felől való felvilágosításával foglalkozik. Az összes ülés kimondta, hogy szíves-örömmel vesz részt a Liga hazafias munkájában, azonban 1. az Akadémiának „ézelja a tudomány- és irodalomnak magyar nyelven művelése és terjesztése“, ennélfogva az esetleg megírandó magyar munkáknak francia és angol nyelvre fordítása, ill. átdolgozása kívül csik feladatai körén; ez a kormánynak vagy a Ligának volna teendője; az „Ungarische Rundschau“ pedig nem akadémiai kiadvány és így az Akadémia nem rendelkezhetik vele; — 2. a megírandó munkákra vonatkozólag, beható eszmecsere után, az ügy előkészítésére, esetleg már intézkedés céljából Berzeviczy Albert, Concha Győző és Lóczy Lajos tagokból álló bizottságot küldött ki. — A második összes ülés tudomásul vette, hogy az Akadémia a területi épség ügyében kiadott Szózatot lefordíttatta öt nyelvre (francia, angol, olasz, német és eszperanto). A fordítók voltak: Eckhardt Sándor, Latzkó Hugó, Körösi Sándor, Heinlein István és Rácz Béla. — Az ötödik összes ülésen a főtítkár jelentette, hogy a Cseh Tudományos Akadémia válaszolt az Akadémia „Szózat“-ára s válaszát a bécsi cseh-szlovák követség útján néhány példányban megküldte az Akadémia elnökségének. — Az összes ülés elhatározta, hogy a válasz, a további eljárás megállapítása előtt, közlendő a „Szózat“ szövegezésére felkért bizottsággal. — A hatodik összes ülésen a főtítkár jelentette, hogy a cseh tudományos Akadémia Szózatjára adandó válasz megszerkesztésével a II. osztály ANGYAL DÁVID r. tagot bizta meg, kinek javaslata az osztály hozzájárulása után az Akadémia összes tagjaival közöltetett. — Végül bejelentetett, hogy az Akadémiától a Magyarország Területi Épségét Védő Liga kérésére kiküldött bizottságban BERZEVICZY ALBERT elnökünk, VARGHA GYULA r. t., HEGEDŰS LORÁND és CSERNY KÁROLY volt orsz. képviselők, HORVÁTH JENŐ nagyváradi jogakadémiai tanár (szolgálatételre a M. N. Múzeumhoz beosztva) és dr. WITTMANN ERNŐ budapesti ügyvéd fáradoztak a kívánt iratok elkészítésével. Az összes ülés CONCHA GYŐZŐ r. t. indítványára nevezetteknek önzetlen és értékes fáradozásukért meleg köszönetét fejezte ki.

Személyes fölolvadási engedélyt nyertek: február hó 24-én Schöpflin Aladár és Holub József.

Az akadémiai könyvtár ügyében az első összes ülésen SZILY KÁLMÁN főkönyvtárnok jelentést tett a közirattárnak egy újabb nagybecsű gyarapodásáról. Dr. Balogh Jenő r. t. ugyanis elhatározta, hogy a hozzá mint m. kir. miniszterhez intézett leveleknek azt a részét, a mely köztörténetünkre, művelődési viszonyainkra és irodalmi kérdésekre vonatkozik, örök letéteményképen átadja a M. T. Akadémiának megőrzés végett és két csomagot, az egyikben 134 egyéntől több mint 400 levelet, a másikban pedig bizalmas természetűeket,

melyek csak az adományozó esetleges újabb intézkedése vagy halála után használhatók föl, már át is adott. Ez utóbbiakat a főkönyvtár-nok egy az Akadémia és saját pecsétjével lezárt borítékban helyezte el. A levelek többi része legközelebb fog átvétetni. — A beces adomány köszönettel fogadtatott; — a hatodik összes ülésen pedig jelentetett, hogy MATLEKOVITS SÁNDOR r. t. f. évi november 8-án átadott az Akadémia könyvtára számára egy igen érdekes iratot, melyet Deák Ferencz sajátkezű jegyzetei kétszeresen érdekessé tesznek. Az irat könyvomatú javaslat, mely „Az 1867-ik XII. §-czikk értelmében Magyarország részéről kiküldött országos bizottság (delegatio) ügyrendének szabályai“ címmel, nagyrétű nyolcz lapon bizottsági tárgyalás alapjául szolgált. A mint ezt az első lap fején látható kézírás mutatja, az irat Deák Ferencz észrevételeivel van ellátva. — Az összes ülés MATLEKOVITS SÁNDOR r. t. érdekes és értékes adományát a legmelegebb köszönettel fogadta és megőrzés végett elhelyezte irat-tárában.

* * *

Az Igazgató-Tanács 1919-ben négy ülést tartott. Az első ülés január 19-én jelentéktelenebb administratív ügyeket intézett el. A második ülésen, április 12-én, elnök úr meghatott szavakkal emlékezett meg b. Eötvös Lorándról, a ki számos éven át volt az Igazgató-Tanács tagja. Utána a főtítkárr előterjesztette az 1919-ik évi költségvetés javaslatát, melyet az Igazgató-Tanács nem tárgyalhatott le, mivel az Akadémia vagyona le volt foglalva és egyéb jövedelme kérdésessé vált. A Tanács azért kimondta, hogy egyelőre csak a már a multból eredő kötelezettségek teljesítésére történhetnek utalványozások. Ugyanekkor a számadások megvizsgálására fölkértek: az Akadémia számadásaira ILOSVAY LAJOS másodelnök és báró FORSTER GYULA ig. t., a gondnoki és széphalmi számadásokra gróf DESSEWFFY AURÉL ig. t., az ügyészi számadásokra PLÓSZ SÁNDOR ig. t. — A harmadik ülésen, október 23-án tárgyalatott a M. Földhitelintézetnek az Akadémia vagyoni állapotáról szóló részletes jelentése, a melyből kiderült, hogy az Akadémiának 1.350,000 K tartozása van. A Földhitelintézet, tekintettel a talajjavítási záloglevelek magas árfolyamára, azt javasolta, hogy az Akadémia tulajdonában levő 1.300,000 K névértékű záloglevél adassék el és a befolyó összeggel törlesztessék az Akadémia tartozása. Az Igazgató-Tanács WEKERLE SÁNDOR ig. tag és POPOVICS SÁNDOR v. b. t. tanácsos véleményének kikérése után a Földhitelintézet javaslatát elfogadta. Egyttal a pénzügyi helyzetre való tekintettel kimondta az Igazgató-Tanács, hogy kéziratok további intézkedésig sajtó alá nem adathatnak és szükségesnek tartaná, hogy az előadók, minthogy a bizottságok működése is szünetel, javadalmazásban ne részesüljenek. A mennyiben az osztályok nyomdai munkában lévő kéziratoknak további kiszedését vagy egyes előadók fizetésének folyósítását szük-

ségesnek tartják, külön jelentésben részletes és indokolt javaslattal forduljanak az elnökséghez. — Az ülésekre vonatkozólag a Tanács szükségesnek látta, hogy osztály- és különösen összes ülések az Akadémia folyó ügyeinek tárgyalására jövőre is tartassanak. Mint-hogy azonban fűtési és világítási nehézségek miatt az Akadémia palotájában ülésezések nem voltak lehetségesek, elhatároztatott, hogy az Elnökség kéréssel forduljon a M. N. Múzeum igazgatóságához, hogy az osztályok a Múzeum igazgatósági termében tarthassák üléseiket, a M. Földhitelintézet elnöksége pedig kéressék föl, hogy az Akadémia az Intézet valamely nagyobb termében tarthassa összes üléseit. — A jutalmaknak aranyban való kifizetése ügyében a Tanács a jelen évre a magyar kormányának 1917 június 27-én kelt rendeletére való tekintettel a körmőcezi magyar aranynek értékét 20 (húsz) koronában állapította meg. Egyúttal kimondotta, hogy a jutalmaknak aranyban való megállapítását az Akadémia ügyrendjéből végleg kiküszöbölti és fölhívja az Elnökséget, hogy az illető jutalmaknak koronaértékre átszámítása ügyében részletes javaslatot terjeszzen az Igazgató-Tanács elé. — Majd jelentette a főtitkár, hogy a Tanács-köztársaság az Akadémia kiadványainak árát 50%-kal, a könyvkiadó-vállalat köteteinek árát 100%-kal fölemelte. Javasolta és kérte ezen intézkedésnek helybenhagyását, illetőleg törvényessé nyilvánítását. — Az Igazgató-Tanács a maga részéről e javaslatot elfogadta.

Ezután tudomásul vétetett a Magyar Földhitelintézet 1919 május 6-án kelt jelentése, hogy a Forradalmi Kormányzótanácsnak f. évi április 12-én kelt rendelete értelmében az Akadémia letétjében őrzött külföldi értékpapirokat elismervény ellenében a Pénzüntézeti Központnál letette; 1919 szeptember 25-én pedig az Intézet bejelentette, hogy ez értékpapirokat a nevezett banktól visszavette és az Akadémia letétjébe visszahelyezte. — Azután a főtitkár jelentette, hogy 1918 október 30-án Népőrség vonult be az Akadémia palotájába és vagy 12 hétig foglalta el a földszinti helyiségeket, és az oszlopcsarnokot; utána meg a Vörösőrség foglalta el az elnöki és a dísztermet, melyet ágyakkal és fegyverekkel tele-raktak, — mindketten erősen rongálva és rondítva a lefoglalt helyiségeket. Az okozott kár helyreállítása, illetőleg megtérítése iránt az Akadémia az akkori hadügyminiszterhez fordult, a kinek rendelkezésére helyiszemle tartatott, mely alkalommal a minisztertől kiküldöttek az okozott kárt mintegy 7500 koronára becsülték, míg az akadémiai építész szakvéleménye szerint a helyreállítási munkálatok költségei körülbelül 32,000 koronára rúgnak. Ez ügyben az Akadémia a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz fordult, a mely kilátásba helyezte az Akadémia megfelelő kártalanítását.

A negyedik ülés a gondnoknak meg az altiszteknek szénellátását és az altisztek ruházata ügyét tárgyalta és a bizottság által javasolt megváltási összegeket elfogadta.

III. Az 1919. évben eldöntött pályázatok.

1. *Gróf Teleki-pályázat* (vigjáték), 100 arany.
A harmadik összes ülés a jutalmat nem adta ki.
2. *Wodianer-jutalmak* (néptanítói jutalom), 1000—1000 korona.
A harmadik összes ülés a jutalmakat KOVÁCS MIHÁLY parajdi áll. elemi iskolai igazgató-tanítónak és GUBICZA LAJOS veszprémi róm. kath. iskolai igazgató-tanítónak ítélte oda.
3. *Farkas-Raskó-pályázat* (hazafias költemény), 200 korona.
A második összes ülés a jutalomdíjra érdemesnek egy pályaművet sem talált, de dicsérettel tüntette ki az 5. számú „Gyötrelmek idején“ című, „Rendületlenül“ jeligéjű pályaművet, a melynek szerzője SZABADOS EDE szatmári főgymn. tanár.
4. *Vojnits-jutalom* (dráma), 800 korona.
A második összes ülés a jutalmat SZOMORY DEZSŐ: „II. József“ című színművének ítélte oda.
5. *Nagyjutalom és Marczibányi-mellékjutalom*. 200, ill. 50 arany.
A nagygyűlés a nagyjutalmat és a Marczibányi-mellékjutalmat nem adta ki.
6. *Sámuel-díj* (nyelvészeti értekezés), 15 arany.
A nagygyűlés a jutalmat PAIS DEZSŐ: „Ugron“, „Ugra, Ug, Ugod, Ugocsa“ című értekezéseinek ítélte oda és dicsérettel tüntette ki JAKUBOVICH EMIL-nek „Lél és Lebediás“ és SCHWARTZ ELEMÉR-nek: „A hazai bajor nyelvjárások egy-két hangtani problémájáról“ cz. értekezéseit.
7. *Halmos Izor-pályázat* (szépirodalmi kritika története), 1000 korona.
A nagygyűlés a jutalmat nem adta ki.
8. *Lukács Krisztina-pályázat* (nyelvészet), 2000 korona.
A nagygyűlés DR. TRÓCSÁNYI ZOLTÁN-t, benyújtott tervezete alapján, megbízta „A magyar irodalmi nyelv fejlődéstörténete“ című tétel kidolgozásával.
9. *Sztrókay-jutalom* (jog- és államtudományi művek), 100 arany.
A nagygyűlés a jutalommal DEZSŐ GYULA „Az objectiv kártérítés tana“ című művet tüntette ki.
10. *Lévay Henrik-nyílt-pályázat* (történelem), 1000 korona.
A nagygyűlés a jutalmat DIVÉKY ADORJÁN kész pályaművének: „A XVI. szepesi város visszacsatolásának története“, ítélte.
11. *Péczely-pályázat* (történelem), 1000 arany forint.
A nagygyűlés a jutalmat nem adta ki.
12. *Kőrösy-pályázat* (statisztika), 1000 korona.
A nagygyűlés a jutalmat a „Magyarország városi és vidéki lakossága jelen viszonyainak feltüntetése“ című, „Jöhet még zord idő“ jeligéjű, 1. számú pályaműnek odátétele. A pályamű jeligés leveléből SCHNELLER KÁROLY neve tűnt elő.

13. *Bük László-nyílt-pályázat* (történelem), 2000 korona.

A nagygyűlés megbízást adott TAKÁTS SÁNDOR I. tagnak „A török uralkodás története hazánkban“ című pályatétel kidolgozására.

14. Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület *Fáy András-lapítványa*, 6000 korona.

A nagygyűlés 4000 korona jutalom kifizésével megbízta FELLNER FRIGYES I. tagot az „Adó- és államhitelpolitika irányelvei a háború után“ című tétel kidolgozásával. A 2000 koronás Fáy-jutalmat műszaki kérdésre fogja kifizéni.

15. *Lévay Henrik-nyílt-pályázat* (chemia), 1000 korona.

A nagygyűlés SIGMOND ELEK I. tagot, benyújtott tervezete alapján, megbízta „A hazai szikések talajtani megvizsgálása“ című pályatétel kidolgozásával.

16. *Lukács Krisztina-nyílt-pályázat* (chemia), 2000 korona.

A nagygyűlés DR. RUZITSKA BÉLA „A természetes festőanyagok absorptio-spectrumos vizsgálata“ című kész művének ítélte oda a jutalmat.

IV. A M. Tud. Akadémia könyvkiadásai 1919-ben.

**Akadémiai Értesítő*. A Magyar Tud. Akadémia megbízásából szerkeszti: HEINRICH GUSZTÁV főtítkár. XXX. évf. 1—12. füzet. (349—360. sz.) 22 iv. XX és 336 lap. Évi előfizetési ára 12 kor.

Nyelvtudomány. Szerkeszti: ASBÓTH OSZKÁR. VII. köt. 1. füzet. 5 iv. 1—80 lap. E füzet ára 3 kor.

Történeti Szemle. Szerkeszti: ANGYAL DÁVID. VIII. évf. 1—4. füz. 10 iv. 1—160 lap. Egy évfolyam ára 24 kor.

Al-Shakespearei drámák. Szerkeszti: HEINRICH GUSZTÁV. VII. Sir John Oldcastle. Ford. VÉRTESY JENŐ. (1918) 10 iv. 1—157 lap. Ára 12 kor. — VIII. Két nemes rokon. Ford. RÓZSA DEZSŐ. (1919) 11½ iv. 1—180 lap. Ára 20 kor.

**Euripides Drámái*. Ford. CSENGERI JÁNOS. III. köt. 26½ iv. 1—424 lap. Ára 20 kor.

**Fournier Ágoston*: I. Napoleon életrajza. II. köt. Ford. SUPKA GÉZA. (1918) 27 iv. 1—431 lap. Ára 20 kor.

**Kornis Gyula*: A lelki élet. II. köt. (1918) 29 iv. 1—464. lap. Ára 20 kor. III. köt. (1919) 31½ iv. 1—504. lap. Ára 20 kor.

König Dénes: Az analysis situs elemei. Első rész. (Felületek.) 8 iv. 1—126 lap. Ára 12 kor.

Réponse de l'Académie Hongroise à l'Académie Tchèque. 1 iv. 16 lap.

Answer to the Czech Academy. 1 iv. 16 lap.

Responso de la Hungara Scienca Akademio al la Ĉeha Akademio. 1 iv. 16 lap.

A *csillaggal jelölt munkákat az intézetek átalány fejében kapják.

V. A Magyar Tudományos Akadémia könyvtára.

A mult év eseményei könyvtárunkra is befolyással voltak. A communismus ugyan mélyebb nyomokat nem hagyott rajta, de azon rendelkezésének, melylyel az 1897. évi 41. t.-cz. hatályát az Akadémiára megszüntette, annyiban volt hatása, hogy a nyomdák egy része ennek következtében nem szolgáltatotta be a köteles példányokat. A megszállott területeken levő nyomdák részéről pedig teljesen elmaradtak a nyomdai termékek.

A könyvtár rendezése, lajstromozása a szénhiány miatt hónapokon át szünetelt. Ugyancsak az olvasóterem sem lévén fűthető, a könyvtár nem állhatott az olvasóközönség használatára. Csak a könyvkölcsönzés volt lehetséges. A könyvek vásárlása részben a forgalmi akadályok, részben a valutaviszonyok miatt igen korlátolt mértékben történt. A könyvek köttetése anyag hiányában és a kötési árak túlságos volta miatt csak a legszükségesebb mértékre szorított.

A könyvtár gyarapodása és használata a végzett munkálatokról következő adatok szolgálnak felvilágosításul. A könyvtár rendezett tudományszakjainak száma 57. A rendezett munkák száma: 112,822, és pedig: Bibliographia 1543, Encyclopaedia 185, Philosophia 2444, Mythologia 172, Theologia 5008, Paedagogia 5487, Iskolai könyvek 9841, Széptudomány 1839, Anthropologia 856, Jogtudomány 1599, Magyar Jogtudomány 3277, Politika 3422, Magyar Politika 5464, Magyar Országgyűlések irományai 371, Történelem 7260, Magyar Történelem 4509, Életírás 4827, Földrajz 1202, Magyar Földrajz 963, Térképek 969, Utazás 1643, Statisztika 1509, Schematismus 447, Hadtudomány 1316, Régészet 1807, Éremltan 271, Matematika 2027, Természettudomány 297, Természettan 1173, Vegytan 530, Természettudomány 147, Állattan 832, Növénytan 865, Ásványtan 617, Gazdaságtan 5545, Orvostudomány 2834, Nyelvtudomány 3453, Classica-Philologia 1371, Új-latin irodalom 947, Görög irodalom 1030, Latin irodalom 1118, Magyar nyelvészet 955, Régi Magyar irodalom 703, Magyar irodalom 7920, Germán irodalmak 2722, Francia irodalom 1687, Olasz-spanyol irodalom 676, Szláv irodalmak 556, Keleti irodalmak 2173, Akadémiák és tudom. társulatok kiadványai 731, Magyar Tud. Akadémia kiadványai 440, Magyar folyó-iratok 468, Külföldi folyóiratok 225, Bolyaiana 90, Ősnyomtatványok 476, Rajner-könyvgyűjtemény 809, Miscellanea 150.

A szakkatalogus áll 130 kötetből és 58 cédulatokból. Az általános cédulakatalogus 255 tokban van elhelyezve.

A könyvtár gyarapodása a járuléknapló tanusága szerint a következő: Vétel útján 50 mű 52 kötetben és 17 füzetben jutott a könyvtárba; köteles példányképen 57 nyomda 1193 művet 446 kötetben és 942 füzetben; 58 zeneművet 59 füzetben és 7 térképét küldtek be. Magánosok

ajándékából: 13 művel 11 kötetben, 5 füzetben gyarapodott a könyvtár; 27 hazai és külföldi tudományos társulat, Akadémiák, testületek és hatóságok útján a gyarapodás 39 mű 36 kötetben és 37 füzetben. Saját kiadványaiból a M. Tud. Akadémia 7 művel 10 kötetben, 4 füzetben. növelte a könyvtár állományát.

A könyvtár olvasótermét a múlt évben 214 olvasó használta. Olvasott 376 művet. Házi használatra 341 kölcsönző 996 művet vett ki a könyvtárból.

VI. A M. Tud. Akadémia pénztárának állása 1919-ben.

1918 december 31-én a szabad rendelkezésre álló alapítványok összege volt K 4,658,720·56
 ehhez járul még az Akadémia tiszta vagyona . . . „ 331,864·78
 úgy hogy összesen . K 4,990,585·34
 vagyon felett rendelkezik az Akadémia 1919 december 31-én.

Ezenkívül az Akadémia kezelése alatt állanak a következő határozott rendeltetésű alapok:

„A“ alapítványok,

melyeknek kamatai pályadíjakra, jutalmakra és segélyezésekre fordítandók, vagy külön rendeltetéssel bírnak.

	Tökében	Kamat koronaértékben
Gróf Andrássy Dénes	212.231·31	42.603·61
Bésán József	80.000·—	
Bródy Zsigmond	40.000·—	
Bulyovszky Gyula	4.000·—	
Bük László	14.000·—	
Czintula Mihály	18.400·—	
Dóra Szilárd	4.000·—	
Duka Tivadar	2.000·—	
Edl—Holezer	32.000·—	
Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár pályadíj-alapítványa	8.000·—	1.115·84
Dr. Elischer Gyula „Goethe-alap“	4.000·—	85·16
Első Magyar Általános Biztosító-Társaság	22.000·—	
Fabriczy Sámuel emlékére tett alapítvány	273.000·—	38·354·99
Farkas István	4.000·—	
Feridun bey (akadémiai rész).	80.000·—	6.400·—
Gróf Festetics László	21.000·—	
Flór Ferencz és neje.	40.000·—	
Forster János	24.000·—	
Fraknoi Vilmos	53.600·—	14.950·65
Gorove László és István	22.000·—	
Átvitel	958.231·31	103.510·25

	Tőkében	Kamat
	koronaértékben	
Áthozat	958.231·31	103.510·25
Ipolyi Arnold	26.837—	
Kanizsai Károly	2.800—	
Gróf Karátsonyi Guidó	63.000—	
Kautz Gyula	4.000—	
Kóczán Ferencz	28.000—	
Kőrösi József alapítványa	8.000—	3.418·88
Lederer Béla	10.000—	
Lehr Albert	2.000—	412·88
Lévay Henrik	20.000—	
Lukács Mórincz	40.000—	
Marczibányi-nemzettség	8.400—	
Ifj. gróf Nádasdy Ferencz	10.500—	
Oltványi Pál	2.400—	1.320—
Ormódy Vilmos	10.000—	800.—
Ortvay Tivadár	50.000—	
Péczely József	10.500—	
Pollák Jakab	12.000—	
Rózsai József	8.400—	
Rökk Szilárd	20.000—	
Sámuel Alajos	2.100—	
Schossberger Zsigmond	20.000—	
Schreiber Ignác által néhai Kautz Gyula emlékezetére alkotott alapítvány	10.000—	3.298·60
Scitovszky János	31.000—	
Semsey Andor	200.000—	8.999·57
Székely kivándorlási alap	49.678·61	
Szemző István alapítványa	356.814—	
Szilágyi István	4.000—	1000—
Szitányi Ullmann testvérek	10.000—	
Szmracsányi Lajos	10.000—	
Szőnyi Pál	60.000—	12.000—
Sztrókay Lujza	10.000—	
Gróf Teleki József	24.000—	
Tomori Anasztáz	20.000—	
Ullmann Imre és testvérei	6.000—	
Vályi Gyula	10.000—	
Bojári Vigyázó Sándor	78.200—	11.039·78
Vitéz-alap	2.100—	
Özv. Vojnits Tivadarné	20.000—	
Wahrmann Mór	20.000—	
Wodianer Albert	58.400—	
„A“ alapítványok összege: 2,297.360·92		145.799·96

Ezenkívül a Pesti Hazai Első Takarékpénztár kezelése alatt van :
 Pesti Takarékpénztár (Fáy-alap) K 40.000—
 A Pesti M. Keresk. Bank alapítványa saját kezelésében „ 10.000—
 mely alapítvány kamata minden öt évben a M.
 Földhitelintézetnél 2000 K összegben fizetettik be.

Jelentés a pályázatok eldöntéséről.

I.

Jelentés az 1920. évi Nagyjutalom és Marczibányi-mellékjutalom odaitélése ügyében.

A M. T. Akadémia az 1920-ban esedékes Nagyjutalommal és Marczibányi-mellékjutalommal azokat a legkiválóbb philosophiai munkákat óhajtja kitüntetni, melyek az 1912—19. évkörben jelentek meg. Az idevágó munkák megbírálására s javaslattételre a M. T. Akadémia II. osztálya az alulírottakból álló bizottságot küldte ki. A bizottság tüzetes bírálat tárgyává tette nemcsak a pályázatra beküldött művet (Horváth József beces munkáját: „Az ókori filozófia története“ 1914.), hanem a jelzett évkörben megjelent valamennyi idevágó munkát s örömmel állapítja meg, hogy philosophiai irodalmunk az utóbbi években nagy lendületet vett. Több kiváló philosophiai mű jelent meg, mely vagy valamely részletkérdés tüzetes vizsgálata, vagy a philosophia valamely ágának értékes összefoglaló földolgozása. Beható vizsgálat alapján a bizottság azt a javaslatot terjeszti tisztelettel a tek. Akadémia II. osztálya, illetőleg nagygyűlése elé, hogy az 1920-ik évi

I. *Nagyjutalmat Fináczy Ernő* r. tag: „A középkori nevelés története“ című (VIII+334 l. Budapest, 1914.) munkájának;

II. a *Marczibányi-mellékjutalmat* pedig *Pauler Ákos* l. tag „A fogalom problémája a tiszta logikában“ című (46 l. Budapest, 1915. Értekezések a philos. és társad.-tudományok köréből. I. 5.) munkájának ítélje oda.

1.

Újabb tudományos paedagogiai irodalmunknak legértékesebb terméke kétségkívül Fináczy Ernő nagy neveléstörténete, melyből eddig az ó-, közép- és renaissance-kori rész jelent meg (az első rész 1906-ban, a második 1914-ben, a harmadik 1919-ben).

A nevelés történelme egyrészt a szellemi javak átadásának multját, a nevelő-oktató intézmények koronkénti állapotrajzát mutatja be; másrészt a nevelésnek a történet folyamán fölmerült

tudományos elméleteit teszi vizsgálat tárgyává. A mikor a neveléstörténet előbbi föladatát iparkodik megoldani, lényegében művelődéstörténet; a midőn azonban második céljának akar eleget tenni, a legszorosabb rokonságba jut a philosophia történetével. Minden philosophiai rendszer az értékek bizonyos hierarchiájában tetőződik. A philosophiai rendszereknek természetes törekvésük, hogy értékföfogásuknak a valóságban is érvényt iparkodnak szerezni. Az értékeszményeknek az emberiség által való megvalósítása elsősorban a nevelés útján biztosítható. Innen érthető, hogy minden nagyobb philosophiai rendszernek megvan a maga nevelésemélete s hogy a neveléstudomány történetében a legnagyobb s leginkább irányító hatású theoretikusok mind philosophusok (Platon, Aristoteles, Locke, Rousseau, Kant, Fichte, Herbart, Schleiermacher, H. Spencer). A philosophia tüzi ki s teszi igazában tudatossá a nevelés céljait és eszményeit. Innen a legszorosabb összefüggés a philosophia és a paedagogia története között. Ez a szempont, melynek jelentőségét Fináczy munkájában kellően kidomborodni látjuk, eléggé indokolja, hogy munkáját nem tekinthetjük egyszerűen a művelődéstörténet körébe tartozónak, hanem philosophiai természetűnek is. Itt csak utalunk azokra a mély fejtegetésekre, melyekben a keresztény életeszmenyt, a művelődésnek Szent Ágostonnál jelentkező problémáját, a scholastikának sajátos értékföfogását vizsgálja. Mindenütt iparkodik kikutatni a nevelés intézményeiben megnyilatkozó egyéni és társadalmi akarattak az eszmeáramlatoktól, értékideáloktól való függését.

Fináczy művét az eredeti források rendkívüli szorgalmú s lelkiismeretes fölkutatása, gondos megvizsgálása és értékelése, emelkedett történeti fölfogás, föltétlen megbízhatóság, az anyag biztos áttekintése, rendezése és mindig a lényegre szorítókozó földolgozása, a történet apró tarka tényei között a nagy összefüggések megpillantása jellemzi. Sok újat és eredetit tartalmaz, részint az adatok föltárásában, részint ezek fölfogásában és értékelésében.

A középkori nevelés történetének megírásában hasonlíthatatlanul nagyobb akadályokkal állott szemben a szerző, mint az ókori vagy a renaissance-kori nevelés történetében. Az ókori neveléstörténetnek anyaga sokkal könnyebben hozzáférhető, sokkal egységesebben áttekinthető, területe jobban át van búvárolva s a kutató nagyszámú kiváló munkálatra támaszkodhatik. Ellenben a középkori nevelés történetére vonatkozó források rendkívül szétszórtak, földolgozatlanok s aránylag kevés olyan kísérlet van, mely e forrásokban található nyers anyagot paedagogiai szempontból rendszerezi s akár monographiákban, akár nagyobb összefoglaló művekben földolgozza. Akkor tudjuk legjobban méltá-

nyolni Fináczy munkáját, ha a külföldi irodalom hasonló összefoglaló irányú, kevésszámú termékével hasonlítjuk össze.

A források egyenes és közvetlen ismerete a könyv minden fejtegetését áthatja. A szerző a tárgyalásnak eleven színt és életet kölcsönöz azzal, hogy sokszor magukat a forrásokat szóltatja meg. Így törekszik megéreztetni az olvasóval a kor hangulatát és fokozni a történeti benyomások igazságát. A szét-szórta található forrásanyagnak értékelő kiválogatásában és rendezésében Fináczy szerencsésen egyesíti a genetikus és systematikus szempontokat. Az időrendi egymásutánt követelő genetikus szempont érvényesülését egyáltalán nem zavarja meg a systematikus szempontnak csoportosítást, eszmék, mozgalmak s történeti alakok szerint való rendezést, világos áttekinthetőséget követelő természete.

A paedagógiai érdekű történeti jelenségeket nem elszigetelten rajzolja meg, hanem mindenütt a kor egyéb életnyilvánulásainak nagy összefüggésébe, a megfelelő művelődési környezetbe állítja be, mindenütt mélyebb culturtörténeti alapoásra törekszik. A nevelés értelmi elemeiben, vagyis az oktatás anyagában a középkori világnézetnek s az egyes tudományoknak akkori állapotát látja visszatükrözve. A középkori ember lelki szerkezetét, nevelési intézményeit és eszmeáramlatait a középkori történeti föltételekből iparkodik megértetni s így érdemeik szerint elfogulatlanul méltányolni. Igazi immanens történeti fölfogás és kritika alapján áll, mikor földani próbálja azokat az ellenmondásokat, melyek a középkor szellemi életét a mai ember szemében jellemzik. Könyvéből mindenütt a középkor szellemi culturájának szépségeit és jelentőségét a források óriási tömegén keresztül átélő tudósnak hosszú, elmélyedő tanulmányozáson alapuló meggyőződése hangzik felénk. Innen stílusának magávalragadó lendülete és kifejező nyomatékossága.

A történet változások sorozata; a nevelés történeti folyamata is. A változások e sorát fejlődésnek csak úgy lehet fölfognunk, ha van valami változatlan, szilárd értékmérőnk, érték-eszményünk, melyhez mérve minősítünk valamely változást az előbbi állapottal szemben értékesebbnek, felsőbb fejlődési foknak. Fináczynak vannak ilyen ideáljai, van ilyen szilárd érték-elméleti álláspontja, mely mintegy állandó elvi háttérrel ad az egyes korok különböző nevelőintézményei és eszmeáramlatai történeti fölfogásának és becsülésének.

A tek. Akadémia két évtizeddel ezelőtt Fináczy Ernőt „A magyarországi közoktatás története Mária Terézia korában“ (I. 1899. II. 1902.) című nagy monographiájának elismeréséül választotta tagjai sorába. Azóta kifejtett széleskörű, kitarató és szakavatott munkásságáért a tek. Akadémia nem fejezheti ki

elismerését méltóbban, mintha ennek jeléül az 1920-iki Nagyjutalommal Fináczynek „A középkori nevelés története” cz. munkáját koszorúzza meg.

2.

Korunk philosophiájának egyik legjellemzőbb vonása a logismusnak a psychologismussal szemben való mind biztosabb és öntudatosabb ténfoglalása. Ez az irányzat azonban a logika autonomiájának védelmében jobbra csak általánosságban mozog s a logismus álláspontjának a részletekben való rendszeres positiv kiépítésével nagyrészt még mindig adós maradt. Pauler Ákos munkássága másfél évtized óta arra irányul, hogy a logikus álláspont minden következményét a végső részletekig levonva, a tiszta logika egységes rendszerét minden irányban következetesen kiépítse. A logikát az igazság legáltalánosabb formái föltételeinek elméleteként fogva föl, először e föltételek közül a legalapvetőbbeket, de egyszersmind az eddigi logikában legelhanyagoltabbakat, a logikai alapelveket vette vizsgálat alá (A logikai alapelvek elméletéhez. 1911. Akad. székfogl. értekezés). A logikai elvek érvényessége ugyanis minden lehető tétel érvényességének végső formai föltétele. Ezeknek az észleveknek aprioritásán alapszik a logika autonomiája, az az álláspont, mely legjellemzőbben *logikai idealismusnak* nevezhető. Pauler nagyszerű vizsgálataiból kitűnt, hogy ezek az alapelvek mind az inductiótól, mind a deductiótól különböző, egészen specifikus módszerrel nyomozhatók ki, mely valamely tétel érvényességéből ennek logikai előföltételeire következtek. Ezt az eljárást Pauler reductiónak nevezte el. Segítségével három logikai alapelvet állapított meg: az *azonosság*, az *összefüggés* és az *osztályozás* elvét s kimutatta, hogy az eddig fölvett logikai elvek csak e három elv valamelyikének következményei, ill. megszorításai. Pauler vizsgálatainak egyik legfontosabb eredménye a logikai elveknek ismereti tárgyainkra való termékeny alkalmazása, melylyel a logikának a metaphysikához, másrészt az egyes tudományokhoz való viszonyára vonatkozóan egészen új távlatokat nyitott meg. A logikai alapelveket ugyanis nemcsak abban az értelemben fogalmazza meg, hogy minden ismerési tárgyra egyformán álljanak, hanem ismereti tárgyaink egyes osztályaira vonatkozóan is. Az előbbi a logikai alapelvek transcendentális fogalmazása. Minthogy pedig ismereti tárgyaink részint elvek, részint matematikai relatiók, részint valóságok (melyeknek mint tudomány sorban a tiszta elvtan, vagyis philosophia, a matematika s az empirikus tudomány felel meg), a logikai elveknek a transcendentálison kívül van még logikai, matematikai és ontologiai formája is. Az ezekre vonatkozó egészen úttörő vizs-

gálatok meglepő módon világítottak rá az egyes tudományok logikai szerkezetére, különösen a matematikának a logikához való viszonyára.

A logismus rendszeres pozitív kiépítésében Paulernek második fontos lépése volt a fogalom elméletének a tiszta logika szempontjából való kidolgozása, a mit még eddig egyáltalán senki sem kísérelt meg. Ha a logika az igazság legáltalánosabb formái föltételeiről való tudomány, akkor az igazság mozzanatait kell elsősorban megvizsgálnia. Az igazság pedig bizonyos elemekből áll, ezek a *fogalmak*; másodsor az elemek viszonya, vagyis maga az igazság *tételben* nyilvánul; a tételek viszont bizonyos *relációkban* vannak egymással. Az első vizsgálat a fogalomnak, a második a tételnek elmélete, a harmadik pedig a syllogistika. Pauler eddig a fogalom elméletének alapvonalait bocsátotta közre „*A fogalom problémája a tiszta logikában*“ (1915.) címen.

A fogalom tiszta logikai fogalmának meghatározásában abból indul ki, hogy a fogalom érvényességi mozzanat s mint ilyen valamit jelent. Ez a jelentés azonban különbözik mind a tételnek, mind syllogismusnak jelentésétől, hisz a fogalom mind a tételnek, mind a syllogismusnak már előfeltétele. A fogalom specifikus lényege, hogy kifejezi a dolog önmagával való azonoságának igazságát. Éppen ezért tiszta logikai szempontból csak a helyes fogalom a valódi fogalom. Ez természetesen az ember megismerő pszichikai actusai számára — bizonyos tökéletes fogalmakat, pl. a logikai alapfogalmakat leszámítva — csak eszmény marad.

Paulernek deducáló elméélje és synthetikus ereje legfényesebben elméletének különösen azokban a részekben nyilvánul meg, melyekben a fogalom alkotómozzanatait s ezeknek egymáshoz való viszonyát vizsgálja. A fogalomnak négy mozzanatát különbözteti meg: a tárgyat, tartalmat, kört és viszonyt. A tárgy és tartalom viszonyát *jelentésnek*, a tartalom és kör viszonyát *vonatkozásnak*, a kör és relatio kapcsolatát pedig *rendszer-tani helynek* nevezi. Minden alkotómozzanat szempontjából háromféle fogalmat különböztet meg. Mellőzve a fogalmak e triadikus rendszerének tüzetes bemutatását, külön utalunk azokra a mélyen-járó fejtegetésekre, melyekben különböző szempontból a matematikai fogalmak sajátos természetét tisztázza. Merőben logikai kutatások alapján hasonló eredményekre jut, mint az utóbbi két évtized alatt föllendült matematikai, főképp halmazelméleti speculatiók.

Pauler logikai vizsgálatainak legjelentékenyebb eredménye az összes lehető fogalomviszonyoknak egységes logikai alapból való levezetése s így ezek a priori alapjainak kimutatása. Ezt

annak a végtelen fogalomsornak természetében találja meg, mely minden egyes fogalomból szükségképen fakad. De ennél az alpnál sem áll meg, hanem még mélyebb logikai gyökeret keres a sorszerűség általános természetében. S ezt abban fedezi föl, hogy a sorszerűség lényegében mindig valamely totalitas kifejezése: azaz a sorszerűségben nemcsak az összefüggésnek, hanem az osztályozásnak elve is érvényesül, ezek viszont már fölteszik az azonosság elvének érvényét. Így Paulernek sikerült a fogalomviszonyok végső gyökerét a logikai alapelvekre visszavezetnie, melyekben a sorszerűség útján valamennyi lehető fogalomviszony henrejlük. Ugyancsak rendkívül termékenyek azok a vizsgálatok is, melyekben a szerző a fogalom alkotómozzanatainak egymáshoz való viszonyát törekszik a logikai alapelvekből deducálni, még pedig a jelentést az azonosságnak, a vonatkozást az összefüggésnek s a rendszertani helyet az osztályozásnak principiumából.

A fogalomnak Paulertől kiépített tiszta logikai elmélete a platonismusban, mint logikai idealismusban hangzik ki. A fogalom lényege ugyanis érvényessége, mely időtlen mozzanat, azaz változatlanul megmarad akkor is, ha a fogalom tárgya változik is. A tiszta logika értelmében vett fogalom eszerint nem egyéb, mint Platon ideája. Az ideák, mint önmagukban érvényes igazságok örökké fénylő rendszerének fölteveése nélkül érthetlenné válik a világ szüntelen keletkezése és elmúlása, érthetetlen minden megismerés és értékelés.

Pauler gondolatépületének eddig csak kisebb terjedelmű értekezésekben bemutatott fundamentumaiból egy nagy egységes gondolatrendszer biztos körvonalai bontakoznak ki. Munkáit ritka önállóság és eredetiség, a nagy összefüggések meglátása és utolsó gyökerükig való következetes végignyomozása, fölényes világosság s magvas tömörség jellemzi, mely a gondolatok teljes kiérleléséből fakad. Meglepő hatalmas systematikai érzéke s constructiv ereje, mely minden gondolatot a többivel állandóan a legzártabb logikai összefüggésben és egységben fejleszt tovább. Megvan benne a rendszeralkotó ritka bátorsága és lendülete, mely korunk gondolkodásából annyira hiányzik, hol a philosophiai gondolatmunka sajátosan jellemző vonását, az *egészen* látást, az egységes rendszerre való törekvést a puszta szempontok cultusa pótolja, a következtetések logikai folytonossága helyébe az aphorismusok töredékessége és összefüggéstelensége, mintegy „szellemi arabeszkokban“ való gondolkodásmód lép, melyeket a közvetlen s egységes logikai összefüggés nem zár magasabb egységbe. Ha Paulernek másfél évtized óta irt munkáit együttesen nézzük, megragad bennünket problema-fejlődésének teljesen egységes és folytonos természete, logikai rendje, szinte

της φύσει való kibontakozása. Minden következő problémája előbbi gondolatának természetes és evidens továbbszövődése. Ebből a szempontból itt csak utalunk a fönnebb jellemzett logikai vizsgálatoknak arra a termékeny metaphysikai alkalmazására, mely Pauler legutóbb közölt értekezésében tűnik elének (A keletkezés és elmúlás problémájáról. Athenaeum. 1918. évf.).

A bizottság tisztelettel javasolja, hogy a tek. Akadémia a Marczibányi-mellékjuttalom pálmáját Pauler Ákos „A fogalom problémája a tiszta logikában“ című munkájának ítélje oda.

Budapest, 1920 márczius 16.

Prohászka Ottokár

lev. tag.

Choncha Győző

r. tag.

Kornis Gyula

lev. tag, előadó.

*

A nagygyűlés mind e két javaslatot elfogadta.

II.

Jelentés a Sámuel-dijről.

A Bizottság szemlét tartván az 1919. évi magyar nyelv-tudományi irodalmon, egyhangúlag abban állapodott meg, hogy az idei Sámuel-díjat *Schwartz Elemér*nek a Nyelvtudomány 1919. évi folyamában megjelent: *Nyelvkeveredés a Lapincson-túli német nyelvjáróterületen* című dolgozatának kéri odaitélni. *Schwartz Elemér* nyelvészeti dolgozatait az Akadémia már két-izben (I. Akad. Ért. 1915. és 1919. évi folyam) részesítette dícséretben. A jutalomra ajánlott dolgozat két feladatot tűz maga elé. Az egyik elvi fontosságú. Azt vizsgálja, mik a tapasztalati tények akkor, ha egy nyelvnek két nyelvjárását beszélő néptöredékek egy helyre, egy vidékre telepednek. Az a kérdés, hogy az újonnan keletkező nyelvjárás hogyan: nyelvkeveredés vagy nyelvvegyülés útján jön-e létre. E feladatot a lapincson-túli német telepések nyelvi sajátosságai vizsgálatával. családnevek és folklorisztikai mozzanatok figyelembevételével oldja meg s kimutatja azt a tapasztalati tény, hogy nyelvjáráskeveredés történt, a települő többség nyelvjárási sajátosságai győztek s nem történt vegyülés s új, ismeretlen nyelvi alakulatok nem keletkeztek. A másik feladat, a melyet a szerző maga elé tűzött, hogy a rábalapincsközi német nyelvjárás határvonalát pontosabban meghatározza. Az értekezésben, melyhez e határok-ról térképet is mellékel, e pontos elhatárolás megtörténik. Szerző szerint a lapincson-túli német nyelvjárás az északi (hienc) és a déli (rábalapincsközi) bajor nyelvjárás keveredése. Az

értekezés kiváló megfigyelő- és kombinálóképességről, éles ítélő-
értelmi erőről, fegyelmezett tudományos gondolkodásról tesz
tanubizonyosságot s minden tekintetben méltó az Akadémia jutalmára.

Szinnyei József
r. tag.

Melich János
I. tag, előadó.

Petz Gedeon
I. tag.

*

A nagygyűlés e javaslatot elfogadta.

III.

Jelentés a Fáy András-pályázatról.

A M. Tud. Akadémia Fáy-alapítványának 1916-ban kiírt
jutalomtételére, mely „a sumir kérdés történetének és jelen
állásának” megírását „a sumir nyelv részletesebb ismertetésével”
kivánta, két pályamű érkezett. Az egyik, melynek „Késő koszorú” a
jeligéje, mint a jól ismert s feltűnően jellegzetes kézírásból
kitetszik, néhai *Galgóczy János*-nak a műve. Ez a munka nem
felelven meg az idegen kézírás követelményének, az akadémiai
szabályok szerint alaki oknál fogva sem tarthat számot a
jutalomra; azért csak röviden említjük meg, hogy tartalmát
tekintve négy részre oszlik, melyek közül az első főképp *F. H.*
Weissbach „Die sumerische Frage” (1898) című összefoglaló
munkáját és *C. F. Lehmann* „Šamašsumukin, König von
Babylonien” (1892) művét használván fel adatforrássul a sumir
nyelvre vonatkozó kutatások előzményeinek, a mesopotámiai
kutatásoknak s az ékírás megfejtésének, majd a sumir nyelv
földerítésének s a Halévy-vitának, végül a sumir-turáni nyelv-
rokonság elméletének történetéről nyújt tájékoztató képet, a
második a sumir nyelv hang- és alakzatát vázolja, a harmadik
néhány lapnyi szövegmutatvány fordítással s a negyedik ezy
hő s a forrást mindenütt pontosan jelölő sumir-magyar szó-
jegyzék. Hazai viszonyaink között méltányolnunk kell *Galgóczy*-
nak ebben a munkájában is, hogy épp úgy, mint e szerzőnek
az Akadémiához benyújtott előbbi művei, szorgalmas tudományos
búvárkodáson s a tárgy beható ismeretén alapul. Csak elismeréssel
emelhetjük ki azt a tárgyilagosságot is, hogy noha ő maga,
mint írja (47. l.), „feltétlen hívője-vallója” a sumir és ural-
altaji népek és nyelvek rokonságának s noha ez eszme párto-
lásában ő „a meleg fajszeretet sugárzását” látja (43. l.), a
kérdés jelen állását illetőleg mégis akképp nyilatkozik, hogy a
sumir „népnek származása s rokonsági viszonyai iránt a döntést
továbbra is függőben kell tartanunk; annyi bizonyos csupán,
hogy nem volt sem sémi faj, sem indo-európai” (42. l.). E helyes

felfogás s kijelentés mellett nem helyezünk súlyt a keserű és gúnyos kifakadásokra, melyekkel az említett kedvelt nézet igazságában következetesen s egyértelműen kételkedő ural-altaji nyelvészeket minden kínálkozó alkalommal támadja s melyek szerint pl. a „sumerság új életre keltői”, t. i. *Oppert*, *Lenormant*, *Hommel* és mások, „mindjárt gondoltak is erre (a sumir és ural altaji rokonságra); hívogatták. lyúkkal, kalácsesal csalogatták e csoport szakmányosait, ne nézzék ölbe tett kézzel az ő vesződségüket, hanem tudományukkal jöjjenek segítségükre a derítés, az ébresztgetés nehéz munkájában: süket fülekre találtak. A sumerologia eddigi művelői közt elvéve sem akadtt egyetlen ural-altajista; a ki mégis roppant felületességgel némi vizsgálódásig belekontárkodott, annyit bírt róla kisítni csupán, hogy nem a mai ural-altaji csoportból való. Még keményebben csapdos reánk a kritika mennyköve egy másik helyen (47. l.), melyen „a finn-ugor nyelvészet Grál-lovagairól” ekképen szól: „A kik előtt minden becstelen és megvetett, a mi nem finn-ugor vagy legalább szamojéd, a kik a sárga földig lenézik mindazokat, kik a török-tatár, a mongol, mandsu, vagy pláne a sumer nyelvvel való legtávola bi rokonság lehetőségére csak gondolni is vakmerősködnek. Mikor a fényes körzethez való tartozásukkal tüntetni czélszerűnek mutatkozik, vagy utóleri őket a verekedési, duhajkodási viszketeg, nincs rá többé szükség, hogy a bizonyítékok ólmos botjaiért saját maguk vesződjének az előttük ügyis megközelíthetetlen sivatagban fekvő sumer nyelv szemétdombjának megturkálásával. Itt van *Munkácsi* ítélete — írja a Heinrich-féle Egyetemes Irodalomtörténet IV. kötetének bevezető szakaszában kifejtett véleményre ezélozva — „a melyre mint megfölebbezhetetlenre hivatkozhatnak; sőt azt sem kell tenniök. egyszerűen föltételezik mint általánosan ismert, mindenkit egyaránt kötelező törvényt. Ezt teszi *Szinnyei* „A magyarság eredete” című füzetkéjének 10. lapján, hol megbotránkozással riad föl, hogy „olyano is akadnak, a kik a mi nyelvünket a mongollal, a tamullal, a kabarddal, a *sumirral* és Isten tudja még miféle nyelvekkel rokonítják, mert hiszen a papiros türelmes és a laikus közönség szívesen elhisz mindent”. Ugyanígy tett szerinte *Zolnai* is, midőn a M. Nyelvőr 44. évfolyamában „a turkolog *Pröhl* és a sumerolog *Vargát* egy füst alatt egy iramodásra ledorongolta” (48. l.). Ebben a nagy hitelenségben reménységgel tölti el egyes „új elemek jelentkezése”, a kik mint *Kmoskó Mihály* és *Varga Zsigmond* „örömmel vallják” a szakferfiaktól kétségbevont rokonságot s „a kiket a föltüzött Gesslerkalap sem riasztott el” (48. l.).

Tudományos értékében túlszárnyalja Galgóczy e művét a másik pályamunka, melynek jelígeje Lukács evangéliuma 2.

fejezetének 14. verse: „Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek és az emberekhez jóakarát”. Ez a sumir kérdés történetét az eredeti forrásművek alapján az 1850-ik évtől, az ékiratok nem-asszir jellegű nyelvének fölfedezésétől fogva napjainkig a fejlődés fokozatait feltüntető négy fejezetben tárgyalja s ezek keretében tüzetesen ismerteti a sumir nyelv tájbeszédeire és rokonságára vonatkozó nézeteket is. A fontosabb szakmunkák, mint *Fr. Delitzsch* „Assyrische grammatik”-ja (1889), *Lehmann* és *Weissbach* fentidézett művei, továbbá *Ch. Fossey* „Manuel d’assyrologie” (1904) című könyve, főképp pedig *Halévy* munkássága 1874 óta különösen bő méltatásban részesülnek, úgy hogy a magyar érdeklődő közönség a sumir kutatások multját s eddigi haladását illetőleg e műből teljesen kielégítő tájékozást nyerhet. Legfeljebb azt kell óhajtánunk, hogy az igen terjedelmes fejezetekben könnyítse meg a szerző az áttekintést kisebb részekre való bontással s alcímek alkalmazásával. Figyelmébe ajánljuk egyszersmind a sumirra vonatkozó szerény magyar irodalmi munkásság kiegészítésére azt a körülményt, hogy *Galgóczy János* a háború alatt három sumir tárgyú nagyobb munkának kéziratát nyújtotta be kiadás céljából az Akadémiának. Ezek elseje 1914-ben „A sumir és ural-altaji nyelvrokonság kérdéséhez” fűzött értékes s kevésbé értékes észrevételeket, a második 1915-ben egy több mint 13,000 adatot felölelő tudományos szempontból teljesen megbízható „Sumir-magyar szószedet” s a harmadik 1917-ben egy körülbelül 17 nyomtatott ivre terjedő tüzetes „Sumir nyelvtan” volt. Mind e munkáknak megjelenését igen kívánatosnak ítélték a róluk előterjesztett bírálati jelentések s hogy ez eddigelé nem volt megvalósítható, csak azoknak a rendkívül súlyos viszonyoknak a következménye, melyek az utóbbi években egész tudományos életünket szinte elsorvasztották. Ez azonban nem lehet akadály annak, hogy néhai érdemes tudósunknak — posthumus pályaműve jellegének megfelelően — legalább az utókor ne nyujtsa az elismerés „késő koszorúját” s a sumir kutatások történetét tárgyaló első nagyszabású magyar mű meg ne emlékezzék az ő példás szorgalmú s a mi tudományos viszonyaink között számottevő munkásságának legkiválóbb alkotásairól.

Második része az ismeretlen szerzőjű pályamunkának: „A sumir nyelv rendszeres grammatikai leírása”. Ez két bevezető fejezetben mindenelőtt a napfényre került sumir nyelvemlékekről, ezek koráról, tartalmáról, megfajtásáról, kiadványairól, valamint a hozzájuk fűződő nyelvi tanulmányokról és szótári munkálatokról, továbbá az ékirás rendszeréről, keletkezéséről, fejlődéséről s némely különös sajátosságáról tájékoztat a tárgy irodalmának teljes felsorolásával és rövid ismertetésével. Ezután

következik a hangtan, melynek elején azonban hiányzik egy fontos fejezet: Az ékbetűk s ékírási sajátosságok sumir fonetikai értékének megállapítása. Az ékbetűk s átírásuk jegyzékét természetesen könnyen be lehet toldani a műbe utólag is, de vannak e tárgykörben igen jelentős egyéb kérdések is, melyek megoldásra szorulnak. Ilyen pl., hogy csak egyet említsünk, a két egyező hangzóval irt ragozási alakok ejtése az effélékben, mint *Gudia-ar* 'Gudea elé', *dingir-ra-ni-ir* 'az ő istenének', *lujal-mu-ur* 'királyomnak', vagy *Gudia-as* 'Gudeától', *gur-ru-uš* 'darabokra'. Ezeknek -r és -š mássalhangzós végzete teljesebb -ra és -šu ragoknak változata s azt a körülményt, hogy amazoknak jelzésére az ékírás oly szótag-betűket alkalmaz, melyeknek előhangzója a tövégi hangzóval egyezik, vagyis hogy -a végű tő esetében -ar, -as, viszont -i, vagy -u végű tő esetében -ir, -iš (-eš), illetve -ur, -uš az ékbetű, a szerző a magánhangzó-illeszkedés jelenségének tekinti. Több más esete is van a mássalhangzón végződő grammatikai végzet ily írásának s a szerző ezekre, mint az ural-altaji nyelvrokonság fontos bizonyítékaira utal, úgy fogván föl az -a-ar, -i-ir, -u-ur stb. végzeteiket, mint két egymáshoz illeszkedő szótagot. Ámde csaknem kétségtelen, hogy ezekben a kettősen jelzett hangzó csak egy rövid hangzót jelez, vagyis hogy pl. *Gudia-ar* épp úgy *Gudiar*-nak olvasandó, mint a hogy az asszir írásban *nu-ur* 'világosság' csak *nur* (rövid hangzós egy szótagban), *Gi-il-ga-me-eš* csak *Gilgameš* és *Ma-ar-du-uk* csak *Marduk*. Hiszen az ékírásnak nincs külön jele a különálló mássalhangzóra, s ha pl. egy *Gudia*-féle tőhöz egy -r ragot kell illeszteni, ennek nincs is más módja, mint az -ar szótagbetű odahelyezése, mely azonban ez esetben nem jelent külön szótagot, evvel pedig a vocalis harmonia bizonyításának legfőbb erőssége dől össze.

A szerző szerint 'határozottan ki kell emelni, hogy a magánhangzók egymáshoz való illeszkedése a sumir nyelv keretén belül igenis a szó olyan értelmében vett hangzóilleszkedés, ha mindjárt nem is oly terjedelmű, mint a milyennel az ural-altaji nyelvekben találkozunk' (226. l.) Ámde a mit e tétel igazolására felhoz, az mind oly értéktelen, mint a fenti bizonyíték. Hogy igen szórványosan, különböző nyelvjárásbeli szövegekben *anim* ∼ *enim*, *anigin* ∼ *enigin*-féle változatok találhatóak, az inkább assimilatio, vagy mint Delitzsch magyarázza, egy *ä*-féle hangnak ingatag jelzése. A *gurun* 'gyümölcs' szónak *gurin*, *girin* alakokkal való váltakozása csakolyan, mint az *umun* ∼ *imin* 'hét', vagy a *sum* ∼ *sím* 'adni' szóé, melyeket Delitzsch egy eredeti *ü*-féle hang különféle jelzésének tekint s a szerző szerint e magyarázat még csak két lappal feljebb 'komoly és jól megokolt alappal bíró'. Hogy nagy számban fordulnak elő a sumirban

ara, amas, ubur, udu, idim, isib-féle egyforma hangzós szavak, abból épp oly kevéssé lehet a vocalis harmonia szabályára következtetni, mint akár a latin *lupus, humus, fama, amat, vivit, bibit*-féle szavakból, a minők tudvalevőleg a legtöbb nyelv szótárában bőven találhatóak. Az *-es* igetöbbsesnek az igető nyílt *u* véghangzójához való alkalmazkodása, mint pl. ezekben *mu-na-du-us* 'neki építettek', *in-zu-us* 'tanultak', nyilván nem egyéb, mint a rag magánhangzójának elisiója a tőnek véghangzója előtt; nincs is itt v.oltakép illeszkedő két szótag, csak a betűjelzésben, míg a való ejtés *-duš, -zuš* (valószínűleg hosszú hangzóval, de egy szótagban). Ugyanígy magyarázható az imperativus és jövő *-ab* képzője magánhangzójának alkalmazkodása a tövégi *i*, vagy *u* hangzóhoz, úgy hogy ezzel *-ib, -ub* szótagot alkot. A magánhangzó illeszkedés biztos nyomai állnak előttünk, írja a pályamű a precativusi partikula *ye-, ya-* alakjaiban, a melyek közül az utóbbi a *ba-, ma-, ra-* igei praefixumok előtt használatos (227. l.); pedig hogy ez nem vocalis harmonia, mutatja, hogy egyébként *a* és *u* hangzók előtt a *ye-* alak járja. pl. *ye-na-su-gub* 'vajha ő ott állana', *nam-ye-tar* 'vajha sorsot nyerne', *ye-zu zu* 'vajha megismerné' (318. l.), *ye-gub* 'lépjén' s viszont hogy csak egyszerű assimilatio, abból látható, hogy a rá következő *mu-* praefixumhoz *yu-* alakban alkalmazkodik, pl. *yu-mu-ra-ab-bi* 'mondja meg neked' (227. l.), *yu-mu-ni-il* 'vajha ő azt fölemelné' (319. l.). Nincs tehát e helyen minden részletre megtenni észrevételünket e tárgykörben, csupán arra figyelmeztetünk még, hogy a hangzós végű *-ra, -da, -ta, -ka, -šu* ragoknak nincsenek magashangú párjaik s pl. *edin* 'mező', *é* 'templom', *gir* 'út' magashangú szavaknak is *edin-da é-da, gir-ta, é-šu* a ragos alakjaik; viszont pl. a *-ne* és *-me* névszói többestépzőknek mélyhangú párjaik nincsenek s a *dumu* 'fiú', *dupšar* 'jrnok' mélyhangú szók többesei is, *dumu-ne, dupšar-me*. Ezek szerint mégis *Delitzsch* ama nézetének kell igazat adnunk, melyet a szerző (229. l.) hibásnak ítél s mely szerint 'von Vokalharmonie kann im Sumerischen nur insoweit gesprochen werden, als einzelne Bildungselemente es lieben, ihren Vokal einem nächstbenachbarten anzugleichen'.¹

¹ Csak hasonulásnak magyarázható a nevekhez járuló hangzó-pótléknak alkalmazkodása is, mely t. i. a tőhangzó szerint mindenfele alakú lehet, pl. *ab-ba* 'tenger', *kud-du* 'adó', *en-ne* 'távozó', *sig-gi* 'ragyogás'. Erre nézve ugyanis figyelembe veendő, hogy a nyelvtani végzeteknek ily teljes illeszkedése az ural-altaji nyelvek vocalis harmoniájának nem követelménye (pl. a török *-da, -dā* locativusnak nincsen egyszerswind *-di, -dī, -du, -dū* alakja), továbbá, hogy a sumir hangzópótlék, mint Gálgóczy műve kiemeli (51. l.), gyakran az utána következő raghoz vagy szóhoz simul alakjával (pl. *gid-du-šu* 'hosszúra', *a-zal-li ye-na-tum* 'pezsögvizet hozzon neki'), mi szintén nem az ural-

Teljes elismerésre méltó a szerzőnek az a buzgalma, melylyel a sumir nyelvet illetőleg az egész szakirodalmat átvívarta s minden részletkérdésnél az erre vonatkozó összes nézeteket ismerteti és bírálja. De nem lehet elhallgatnunk, hogy viszont másrészt művének sok helyén, sőt egész rendszerében feltűnő hiányát mutatja annak az általános nyelvészeti előkészültségnek, mely nehéz feladatához föltétlenül szükséges lett volna. Csak ennek lehet tulajdonítani, hogy egyelőre a hangtan körében maradjunk, hogy pl. a zöngétlen és zöngés mássalhangzókat a félszázad előtti 'kemény' és 'lágy' jelzőkkel nevezi (226. l.); de utóbb (231. l.) e terminológiáról is megfélekedve, 'kemény mássalhangzónak' általában az explosívát mondja s 'lágyításnak', mint zárójelben magyarázza, az ú. n. 'mouillirozást', tehát a palatalisatiót s ilyen hangjelenségnek fogja fel az *ad* 'atyá' szónak állítólagos, más példákkal nem igazolt *ai* változatát (mintha ez *a'd* volna). A *g* hang spiransáról azt írja, hogy nem azonos a sémi-babyloni *h*-val, sőt sokkal inkább a mi *h* hangzónaknak felel meg' (226. l.). Nem egyéb pedig e hang pl. Pontus Leander szerint, mint 'ein stimmhaftes *h* (olv. *γ*), also ungetähr das arabische *ğajn*' (Über die sumerischen Lehnwörter im Assyrischen, 43), tehát a sokféle nyelvből jól ismert *γ*, nem pedig a magyar *h*. Többször történik utalás egy szókezdő *g* \sim *m* váltakozásra, melynek adatai ezek volnának: *gir* \sim *mir* 'láb', *galu* \sim *mulu* 'ember' (230. l.), *gal* \sim *mal* és *gen* \sim *men* 'lenni' (325., 236. l.), mely hasonló jelentésű szópárok összeesengése pedig aligha különb jelentőségű a genetikai kapcsolat szempontjából, mint akár a mi *túr*, *fúr*, *szúr*, *gyúr* szavainké. Más az eset a sumir *dinġir* 'isten' szó *dinġir* és *dimer* változataival, melyre vonatkozólag a szerzőnek is tudomása van arról, hogy a szóközépi *γ* \sim *m* változás az ozmanliban (s hozzátehetjük még a csuvasban meg a zürjén-votjakban) is előfordul (341. l.): de ez analogia alkalmazásával azt kellene igazolni, hogy a rénti szókezdő *g* \sim *m* hangváltakozásnak szintén eredetibb *γ* szókezdő az alapja. Ugyanilyen esodálatos az *n* \sim *s* szókezdők vélt váltakozása ezekben *nir* és *ser*, *sir* 'nagyinak lenni' (230, 234. l.) és *Nergal* \sim *Sermal* (a Nergal isten neve); szintígy a *dug* és *zib* 'térd; jó, szép' szavak állított azonossága. A hol bármely magánhangzónak valamely változata jelentkezik, azt a szerző rendszeren magánhangzó-illeszkedésnek magyarázza, tekintet nélkül arra, hogy pl. az *a*- névszói praefixumnak tőle idézett példái közt az *e*-változat mélyhangú szón is szerepel, pl. az

altaji vocalis harmonia sajátága. Hogy a sumir hangrendszer épp ez egy pontban szárnyalta volna túl az ural-altaji magánhangzó-illeszkedés szabályosságát, alig gondolható.

e-tud-du ‚gyermek‘ szóban (245. l.) s a vocalis harmonia szempontjából fölösen változott el *u*-ra ennek *u-tud* változatában, mi nyilvánvalóan *a-simulatio*, épp úgy, mint a hogy az *a-sir*, *e sir* ‚út‘ alakok mellett még inkább hasonult változata jelentkezik e képzőnek az *i-šš* kiáltás, panasz‘ szóban (uo.). A hátljáró *-e* névszói determinansról szintén azt tanítja a szerző, hogy *,a, i, u* variánsai a hangzóharmonia által diktáltak‘ (250. l.); de ha így volna, miért kellett akkor az eredeti *e* hangnak a vocalis harmonia ellenére *u*-ra változni a *zid-du* ‚az igaz‘ szóban s miért nem öltött ilyen alakot a *kur-kur-ri* ‚országok‘ szóban (251. l.)? Még a mássalhangzóknak is talál a szerző ‚illeszkedést‘. A *sig* ‚alacsonynak lenni‘ szó *zig, sik* változatait ugyanis ekkép magyarázza: ‚Nem annyira assimilatioval, mint inkább bizonyos értelemben mássalhangzó-illeszkedéssel van dolgunk azon esetekben, a mikor a szógyök vegyes: kemény és lágy hangzói hihetőleg egymás hatása alatt átmennek az egyik, vagy a másik változatba (231. l.)‘. Hogy miért inkább ‚illeszkedés‘ ez s miért kevésbé ‚hasonulás (assimilatio)‘, semmiképp sem világos s nem teszi azzá a szerzőtől idézett másik példa, a *teg, tem, ten* ‚sötét‘ szó föltett alakváltozása sem.

Az alaktan szakaszában is megütközünk néhány fogalmi megállapítás különösségén, pl. hogy a névszó kategóriáját a névmások és számnevek kihagyásával csupán a fő- és melléknévre korlátozza (243. l.), hogy az ‚igehatározók (adverbiumok)‘ fejezetében összesen csak két módhatározó képzőről szól (273. l.), s hogy az ‚igemódok‘ közé számítja az infinitívust és participiumot is (317. l.). Nincs annak semmi okszerű alapja, hogy a szerző az asszír grammatikák példájára a névmásokat természetes, logikus helyükről kiszakítva, az alaktanban legelől, a szóképzés és névragozás előtt tárgyalja; mert ha ez azért történék, mivel a névszóak birtokragozása a személyes névmások ismeretét föltételezi, viszont arra lehet utalni, hogy a névmások viszonyragozása a névragozás ismeretét föltételezi. Legelső hely az alaktanban a szótó alakulását illeti, de ilyes fejezet nincs is a pályaműben, holott név- és igeragozásban egyaránt nevezetes szerepű az ú. n. ‚fonetikai complementum‘ vagy ‚augmentum‘, mely a főnek egy magánhangzóval (rendesen *-a*-val) való bővülésében s ezzel együtt igen gyakran a finnlapp fokváltakozásra emlékeztetve a többeli vég-mássalhangzónak — ha ugyan az illető írásmód nem pusztán graphikai sajátosság — megakettőzésében áll. Ennek eseteit és szabályait megállapítani a sumir alaktan bevezetése volna hivatva s e feladatot korántsem vélhetjük elintézettnak avval, hogy a szerző egy adott esetben alkalmilag megemlíti, hogy a többeli vég-mássalhangzó ily kettőzésének ‚csak euphonikus szerepe lehetett és

valamelyes grammatikai functio, mint pl. a hangsúly jelzése, nem tapadt hozzá' (251. l.).

A névragokat a pályamű a casuskategoriák keretében, tehát genitivus, accusativus, locativus stb. fejezeteinek czime alatt tárgyalja, miből az következik, hogy pl. a genit. *-ge* ragot a locativus, a dativus *-ra*, *-na*, *-šu* ragokat a locativus és lativus fejtegetésénél kell az áttekinthetőség rovására újból elővenni. Sokkal világosabb és egyszerűbb lehetne a névragozás képe, ha tárgyalásában az egyes ragok alakja volna a vezérfonál, vagyis a mű a *-ge*, *-ru*, *-ta*, *-na* stb. ragok használatát, mindegyiknek külön fejezetet szentelve, együtt mutatná be. Bevezeteskép e fejezetekben az illető rag s az alapul szolgáló alakváltozásait (pl. *-ra* ~ *-ar*, *-r*, *-ur*, *e-nig ga-ra*, a *tár-ház-ba'*) kellene példákkal feltüntetni, aztán konkrét és átvitt viszonyjelöléseit, még pedig az utóbbiakat mindig egész példamondatokban. Nem felel meg a czélnek, ha mint a mű jelen szövegezésében többször történik, pl. a *-ge*, *-ta*, *-da* locativus ragok használatára ily mondatjuktól kitépve egyes szavak, mint *anna-ge* 'az égben', *a-aba-ge* 'a tengerben', *uru-ta* 'a városban', *ē-da* 'a házban', *edin-da* 'a mezőn' (263. l.), szolgálnak, mert a ragok igazolandó értelme csak az egész gondolatbeli összefüggésből világlik ki.

Általános megjegyzésünk az egész alaktannak, de főképp az igékről szóló résznek szerkezetére nézve, hogy a terjedelmükkel túltengő, bár magukban véve érdekes és tanulságos tudománytörténeti fejtegetések, sokszor zavarják a tárgyalt nyelvi jelenségek világos és könnyű áttekintését. Czélszerű volna, ha az ígatanban is minden fejezetnek letelején az illető nyelvi tényeknek a tudomány mai állása szerint megfelelő szabatos megállapítása foglalna helyet s a hol csak lehet, paradigmák is segítenék elő a könnyű megértést s átnézetet. A tudománytörténeti fejtegetések némi rövidítéssel minden fejezetben külön-külön, mint tartalom szerint tájékoztató repertoriumok utóbb következének.

A pályaműnek harmadik s utolsó szakasza a sumir nyelv rokonságának kérdésével foglalkozik. Vácsolván az eddigi kísérleteket az ural-altaji, egyiptomi, chinai, etruszk és georgiai nyelvekkel, saját álláspontját a szerző az utolsó fejezetben fejti ki s ennek eredményeképen azt igyekszik bizonyítani, hogy a sumir nyelv az ural-altaji nyelvcsalád egyik önálló ága' (337. l.). Ez volna a megoldása a pályakérdés ama részének, mely a sumir kérdés jelen állására nézve is tájékoztatást kíván a pályaműtől. Egyszerűen és könnyen felelhetett volna meg a szerző e kívánalomnak, ha ráutal arra a tényre, hogy míg a módszerekre nézve megbízható sumir nyelvkutatók, mint *Delitzsch* és mások,

a sumir nyelv rokonságát nyílt kérdésnek tekintik, az ural-altaji nyelvcsalád különféle ágainak szakmunkásai egyértelműleg és következetesen vallják, hogy nincsenek döntő és meggyőző okok, melyek a sumir nyelv ural-altaji jellegét igazolhatnák, ellenben közöttük is mind szélesebb körben hódít a belátás, hogy bizonyos feltűnő szövegezesek a sumir és egyes ural-altaji nyelvek között ősrégi kulturhatásnak lehetnek nyomai, tehát *jövevény-szók*nak magyarázandók. A mindkét féli szakértőknek ez a tárgyilagos állásfoglalása a szerzőt nem elégíti ki s talán nem csalódunk, ha fölteszük, hogy ebben része van annak az érzelmi mozzanatnak is, melyet a pályamű végszavai ekkép juttatnak kifejezésre: 'Sumir nép és nyelv igenis létezett s a mi nagy örömeinkre e létezés az ural-altaji nyelvészetnek sokat: az ural-altaji népek és nyelvek új rokonsági gazdagodását nyújtja'. Szívvel-lélekkel óhajtjuk ennek az 'örömeink' igazolását; mert hiszen kiknek jut inkább a vele nyújtott tudományos 'gazdagodás', mint az ural-altaji népek és nyelvek bűvárainak, kik ez uton tanulmányaik körében az eddig ismert legrégebb nyelvemlékek, az ötörök feliratok korát ötödfél évezreddel túlhaladó nyelvemlékeket nyernek s ezek az emberi cultura legtávolibb multjából eredő mérhetetlenül becses taulságaikat éppen nekik tárják fel elsősorban?! De vajjon megbízható valóság-e mindaz a kincs, mely itt oly bő érveléssel számunkra kínálkozik? A M. Tud. Akadémia komoly, tudós aeropágja előtt nem lehet elhallgatnunk, hogy erre nézve súlyos aggodalmaink vannak. Avagy mit vélünk mindjárt a szerző ama kiindulópontjáról, mely szerint 'az a feltevés, hogy a sumir izolált nyelv és egyetlen más nyelvvél vagy nyelvcsaláddal sem hozható rokonsági kapcsolatba, semmiképen sem állhat meg, s még ha elvileg erőszakosan fenn is volna tartható, a gyakorlatban annál kevésbé vihető keresztül' (336. l.)? Hogyan értsük ezt? Hát nincs Európában s Ázsiában is elég izolált, azaz csupán saját nyelvjárásai-ban megoszlott, egyébként rokontalan nyelv, mint pl. a baszk, az arktikus s a kaukázusi nyelvek nagy része, hogy ennek föl-
tevése épen a sumirra nézve volna lehetetlen? S mit jelent az, hogy ennek 'erőszakos fenntartása a gyakorlatban nem volna keresztülvihető'? Aztán a folytatás: hogy mivel a sumir sem a sémi, sem az indogermán, sem a kaukázusi nyelvekkel nem rokonítható, 'theoretice sem marad más lehetőség hátra, mint-hogy a sumir nyelvet a negyedik, keleten hatalmas szerepet játszó ural-altaji nyelvcsaláddal hozzuk rokonsági kapcsolatba' (uo.). Miért volna ez az elméletileg lehető egyetlen megoldás? Nem volna-e 'theorice' épp oly lehetséges, ha már mindenáron rokonságot kell a sumirnak keresnünk, hogy pl. a dravida, vagy valamely e szempontból még át nem kutatott kaukázusi, hátsó-

indiai vagy arktikus nyelvben találjuk meg a mindenféle ókori népvándorlások viharaitól messze elverődött mását? Csak fokozódik bizalmatlanságunk a szerző vizsgálatainak eredményei iránt, ha részletes okfejtésének erősségeit vesszük vizsgálat alá.

A hangtani bizonyítékok sorában pl. első kiemelt jelenség a sumir és ural-altaji nyelvek 'hangzóállományának egyezése' (338. l.), vagyis hogy mindkét félen a magán- és mássalhangzók sorozata ugyanegy. Ez ugyan nem bizonyos, mert a sumir írásban az *o*, *ö*, *ü*, *v* és *j* hangokra nincs betű s megvoltuk csak okoskodó föltevés: de a rokonság szempontjából az egész úgy nem is számottevő, mert legközelebbi rokon nyelvekben is lényeges lehet a nyelvhangok 'állományának' eltérése, pl. a vogulban nincs meg a magyar hangrendszernek *ö*, *ü*, *f* és *h* hangja, viszont a magyarban hiányzik a vogulnak *χ*, *γ*, *š*-je és több magánhangzója. Épp ily értéktelen az a bizonyíték, hogy a sumirban és ural-altaji nyelvekben hasonló hangváltozások tapasztalhatók. Azonban szinte álmélkodnunk kell azon, hogy a szerző ezek között fölemlíti, hogy a sumirban, úgy mint a mongolban és törökben van hangzó-assimilatio, egy *i*-nek *e*-vel, egy *u*-nak *a*-val való fölcserélése a következő hangzó hatása alatt; továbbá, hogy valamint a törökben elenyészhetik egy szóközépi mássalhangzó' pl. az *oγul*, *oul*, *ül* 'fiú' szóban, úgy történhetik ugyanez a sumirban, pl. a *dumu* ~ *du* 'fiú', *umuš* ~ *uš*, *sumin* ~ *sun* 'elvérsz' szóváltozatok eseteiben (340. l.).

Még oly sajátos hangváltozások, mint pl. a hangzóközi *γ* > *m* a sumirban és törökben (341. l.) sem mutatnak genetikai kapcsolatra, illetve a hangváltoztató hajlandóság közös eredetére, mert egymástól távol eső nyelvekben egymástól függetlenül is létrejöhetnek.

Legerősebb támogatója a szerző elméletének a hangtani jelenségek körében a magánhangzói illeszkedés lehetne, de noha azt olvassuk róla, hogy 'a sumirban e hangtünemény teljes fejlettségében jelen van' (339. l.), e felfogásnak, mint fentebb láttuk, nincs elfogadható alapja.

Az alaktani bizonyosságok között a névszói többesképzés és melléknévi fokozás szókettőzéssel való módjának (352—3. l.) a nyelvrokonság szempontjából azért sem tulajdoníthatunk jelentőséget, mivel ez nem csupán a sumir és az altaji nyelvek sajátja, hanem mint a többesképzés ősi módja igazolható pl. a sémi nyelvekben (l. *C. Brockelmann*: *Semitische Sprachwissenschaft*, 110) s divik a malaji nyelvekben is, hol pl. a jávai *ratu* 'fejedelem' és *griya* 'ház' szók többese *ratu-ratu*, *griya-griya* s a mal. *mērah* 'vörös', *sanay* 'csöndes' mellénevekből *mērah-mērah* 'nagyon vörös', *sana-sanay* 'nagyon csöndes' (l. *Fr. Müller*: *Grundriss der Sprachwissenschaft*, II. Bd., 2. Abteil., 102—3). Nincs bizonyító értéke a jelzett célra annak a véletlen talál-

kozásnak sem, hogy a sumirban épp úgy, mint a mordvinban az articulus szerepét betöltő determinans névmás a névszó végéhez csatlakozik (346. l.), hiszen tudvalevő, hogy ugyanily módon létesül a névszó determinatiója a bolgár, román, albán, aram, baszk s más nyelvekben is. Meglepő felfogás, hogy némely őseredetű-igeképzőnk a sumirban praefixumok alakjában élt, így a *sujtol*, *hatol*, *dobál*, *metél* szavaink *-l* gyakorító képzője, melyet a szerző hamarosan a török-mongol *-la* denominativummal társít (pl. mong. *morin* 'ló', *morin la-* 'lovagol'), az *al-pad* 'mond', *al-dur* 'lakozik', *al-dub* 'dobál'-féle szavak *al-* 'igegyök-pótlékában' (345. l.). Szintígy a *kelt*, *teremt*, *járat*-féle igék *-t* műveltető s a *húzódik*, *nyújtózik*-félék *-ó-* (= **-v-*) reflexivum képzője a *-ta*, *-da* causativum-passivum, illetve a *ba-* passivum előképzőkben (pl. sumir *mu-na-ta-e* 'neki hozatott', *mu-da-ag* 'adatott', *ba-lal* 'megmérgetett', *ba-gul* 'leromboltatott' 324., 358. l.). További eredetire nézve ez a *ta-* műveltető igei praefixum a szerző fejtegetése szerint (323. l.) az 'eltávolodás, eltávolítás' alapképzetével a *-ta*, *-da* ablativus raggal s ez a *ta* 'oldal' szóval volna azonos, következésképp a magyar *-t* műveltető képző s a **-t* ~ **-ð*-ből fejlett magyar *-l* ablativus rag (pl. ezekben: *elöl*, *alól*) egyeredetűek volnának. Szintígy volna azonos a sumir *ba-* passivum előképző a sumir *-bi-*, *-ba-* tárgyjelölő igei infixummal (261., 322. l.), mi e nyelvtani elemek vélt kapcsolatainál fogva odavezet, hogy pl. a vogul *-m* (= lappS. *-b*) accusativus s a vogul *-w-* passivum-reflexivum képző (pl. *χól-wə* 'hallik') szintén igei töből sarjadtak. Meggyőző erővel természetesen kevésbé hatnak e merész föltevések, melyekhez képest a valószínűségnek nagyobb látszatát keltik a ragok és névmások egyeztetései, a minőkkel a szerző a sumir *-ni* és *-bi* tárgyjelölő igei infixumokat a török *-ni*, *-ni*, mandsu *-be* stb. tárgyraggal (347—8. l.), a sumir *-ge*, *-ka* genitivus ragot a török *-ga*, *-gü* dativus s a mordvin *-ga*, *-gü* prolativus raggal (350—1. l.), a sumir *-na*, *-ta*, *-da* locativus ragokat a finn-magyar nyelvek *-n* (+ vocalis) s a török *-da*, *-dü* locativus raggal (351 l.), a sumir *-ra* latívust a török *soy-ra* 'azután', *üz-rü* 'fől' féle határozók ragjával (350. l.), a sumir *ma*, *mā-e* 'én', *za*, *zā-e*, *zi* 'te' névmásokat a török *men*, *sen*, finn *minä*, *sinä* stb. névmásokkal, a sumir *ba*, *bi* mutató névmást a török *bu* 'ez', a sumir *na*, *ni* mutató névmást a mongol *ene* 'ez' szóval, a sumir *ana* 'mi, micsoda?' kérdő névmást a török *na*, *ne* 'mi?' kérdő névmással (355. l.), a sumir *lugal-mu* 'királyom', *lugal-zu* 'királyod', *lugal-ni* 'királya' birtokragozást a burját *ajaga-m*, *-s*, *-n* 'esészé-m, -d, -je', birtokragozással (352. l.) veti egybe. Hogy a nyelvrokonság szempontjából mennyi az efféle ingatag jelentésű nyelvtani elemek pusztán egy mássalhangzóra terjedő egyezésének

bizonyító értéke, azt bőven volt alkalmunk megállapíthatni a finn-magyar és indo-germán nyelvsaládok rokonsági problémájának vizsgálatánál. Tudvalevő, hogy ragok és névmások egyezései jóeskán kimutathatók e nyelvek között is, de *H. Winkler*, *Ural-altaische Völker* u. *Sprachen* című művében (85—88. l.) rámutatott arra, hogy ily hasonlóságok minden genetikus kapcsolat nélkül a legtávolabb eső, így különösen a mandsu és indo-germán nyelvek között is előfordulnak, *Paasonen* pedig *Zur Frage von der Urverwandtschaft der finnischugrischen u. indoeurpäischen Sprachen* című értekezésében (FuF. VII. 19—21) a finn-magyar és jukagir nyelvek között talált ugyanily egyezéseket ragok, névmások és szóanyag körében. Egymagukban véve névmások és nyelvtani elemek szórványos egyezései a nyelvrokonság módszeres bizonyítására nem alkalmasak. Sőt a sumir és ural-altaji nyelvek egybevetésénél, tekintve az utóbbiak rengeteg nagy területét s ezen a képzők és ragok tömördek változatát, melynél fogva minden mássalhangzó itt vagy amott csaknem mindenféle szereppel igazolható, nem az a meglepő, hogy a sumir képzőknek, elől, közepett és hátul járó ragoknak és névmásoknak az ural-altaji nyelvekben hasonlatai akadnak, hanem az volna csodálatos, ha találkoznék oly nyelvtani elem a sumirban, melynek egyező mása az ural-altaji nyelvekben elő nem kerülne. Minthogy a szerző a sumir *-es* módhatározó és *-su*, *-s* lativus ragokra nézve ural-altaji egyezést nem említ, hamarosan kiegészíthetjük *ét* ebben is, utalván a vogul *-is* módhatározó (pl. *täk* 'erős': *takis* 'erősen') s a cseremis *-es*, *s* lativus ragra.

Nyelvrokonsági kérdések kutatásában grammatikai jelenségek egyezésének csak akkor van számottevő értéke, ha azokat kezdetleges, vagyis nem műveltségi fogalomkörökhöz tartozó jelentékeny számú szónak egyezése is támogatja. Ha tehát a szerző a sumir és ural-altaji nyelvek rokonságának bebizonyítását tekintette műve egyik főfeladatának — s ez az igyekezete világosan kitetszik a munka minden részéből — akkor legnagyobb súlyt a mennél nagyobb számú módszeres szóegyeztetésre kellett volna helyeznie az urali vagy altaji nyelvsoportokkal. De éppen ez a fejezet a legszegényebb tartalmú az egész műben; mindössze $1\frac{1}{2}$ kézirati lap. Keveset lendít a meggyőzés feladatán a szerzőnek az a biztatása, hogy „a szóegyezések kimerítő sorozatának összeállítására pótlólag bármikor sor kerülhet”; különösen, ha figyelembe vesszük, hogy a közölt „választéknak”¹ is java része culturszó, mint maga a szerző

¹ E jegyzéknek finn-magyar adatai jórészt fel vannak sorolva *Galgóczy J.* „A sumir és ural-altaji nyelvrokonság kérdéséhez” című művének akadémiai bírálatában is; a török adatokra nézve l. Egyet. Irodalomtörténet IV. 40.

osztályozza a házi élet, szellemi élet és társadalmi fogalmak köréből (559—60. l.), tehát inkább mint ősi culturhatás eredménye, vagyis mint jövevényező jöhet tekintetbe. Az egyébfajta szóegyeztetések köréből több merőben tudománytalan, így a következők: sum. *gin* 'jönni' ∼ vog. *jüv-* (magy. *jő-*, *jöv-*), sum. *tíl*, *tin* ∼ magy. *tenyész-*, *teng-* és *él-* (!), sum. *šab*, *šag* 'szív' ∼ osztj. *šam*, vog. *šin* (magy. *szív*; vö. f. *sydäme-*, votj. *šulem*), sum. *gig*, *geg* 'éjszaka' ∼ török *gece* (hibás olvasás e h. *geče* = *güçü*), sum. *egir* 'hát' ∼ tör. *giri* 'vissza', sum. *zig* 'élet' ∼ csag. *zik* (töröksége bizonytalan), sum. *duq*, *du*, *de* 'szól' ∼ tör. *de-*, sum. *tal* 'szélesnek lenni' ∼ csag. *talai* 'sok, széles, nagy' (a török szó jelentése 'tenger').

Bár ezek szerint nem fogadhatjuk el a szerzőnek a sumir nyelv rokonságáról vallott nézetét s nem tartjuk a tudomány világánál helytállóan erre vonatkozó fejtegetéseit, a kitűzött jutalmat mégis odaitéljük művének, nemcsak azért, mivel a pályázat azt a legjobbnak ítélt pályamunka' részére kiadandónak hirdeti (Akad. Ért. 1916, 411. l.), hanem mivel a mű a sumir kérdés történetének kimerítő megírásáért föltétlenül s a sumir nyelv tudománytörténeti alapon való bő ismertetéséért szintén eléggé megérdemli. Reméljük, hogy e mű kiadásánál bírálati észrevételeink figyelemben fognak részesülni. Örvendünk azon, hogy valahára lesz irodalmunkban is a sumir kutatásokról és nyelvről alaposan tájékoztató munka, mert a sumir, mint az emberi művelődés legrégebb ismert nyelve, akkor is kiválóan érdekes és tanulságos, ha nem éppen ural-altaji. Egyszersmind bátorkodunk a tek. Akadémiához ez alkalommal avval a javaslattal fordulni, hogy miután a sumir nyelvtant már elkészítette, ne álljon meg feluton, hanem készíttesse el kiadásra némi szövegmutatványok kíséretében a bennünket szintén igen érdeklő *sumir-magyar szótárt* is. Ezt a feladatot ugyanis kielégítően megoldotta néhai *Galgóczy János*, úgy hogy nem volna ez ügyben egyéb tennivaló, mint hogy a jelen pályamunkának a szerzője megbiztatná a Galgóczy-féle munka tüzetes felülvizsgálásával, esetleg szükségelt kiegészítésével és kiadásának gondozásával. Ezzel eleget tennénk a kegyeletnek is, mellyel életében nem eléggé méltatott egykori érdemes tudósunk iránt tartozunk.

Gombocz Zoltán l. t.

Munkácsi Bernát r. t., előadó.

*

A nagygyűlés a javaslatot elfogadta.

IV.

Jelentés az ifj. bojári Vigyázó Sándor-jutalomról.

Pályakérelés: Az Árpád-házi királyok és királyi hercegek czímei, az illető országok és tartományok eredetének, határainak és kormányzatának ismertetésével.

Beérkezett egy pályamunka „*Moriañur pro rege nostro*“ jeligével; 194 gépirással irt lap, folio.

A pályamunka szerzője a helyett, hogy a czimek kialakulásának és fejlődésének diplomatikai és történeti vizsgálódáson alapuló ismertetését s evvel kapcsolatban a melléktartományok történeti, földrajzi és közigazgatási ismertetését: szóval az árpád-kori területváltozások kritikai történetét adná, a magyar királyság politikai, jog-, alkotmány- és közigazgatástörténetét vázolja. A pályakérdésben kitézött feladat természetét, körét és jelentőségét félreértve arra törekszik, hogy „a magyar nemzet történetének legérdekesebb (?) korszakát, az Árpád-kort, beállítsa a magyar köz- és jogtörténelem egészébe“. Magával a pályakérdés tárgyával négy rövid fejezetben, 41 lapon (33—43., 68—81., 171—194. l.) foglalkozik.

A mű felosztása és szerkezete nagyon zavaros. A három főrészt (I. Az Árpád-házi királyok és hercegek jogállása. 3—43. l.; II. A magyar birodalom területe és annak történelmi alakulatai, 43—81. l.; III. Kormányzat, 81—194. l.) könyvekre, részletekre, körökre, czimekre s ezeken belül 22 fejezetre és 62 §-ra tagolódnak, melyeknek hangzatos czímei nem mindig fedik tartalmukat. Pl. a II. főresztől — czíméről ítélve — a területváltozások történetét vártuk s e helyett a közismert nyugati és bizánczi érintkezések vázlatos ismertetését kapjuk, megtűzködve a tárgyhoz nem tartozó görög, római, frank, német és bizánczi történeti fejtegetésekkel és subjectív természetű elmélkedésekkel. A „Vidéki kormányzat“ cz. részletben ismerteti a büntetőigazgatást, a magyar magánjog rendszerét, a rendi szervezetet, állambáztartást és a culturalis élet fejlődését. Miért tartoznak mindezek a *vidéki* kormányzat körébe? szerző nem mondja meg. Gyanítjuk, hogy ő maga sem tudja.

A zavaros felosztásnak teljesen megfelel a rendszertelen, hézagos és kritikátlan feldolgozás. A szerző nem végzett önálló forráskutatást, sőt a kiadott anyagnak is csak igen csekély részét — Fejér és Wenzel kiadványait — ismeri. Bibliographiai és irodalmi ismeretei felháborítóan hézagosak. Az utolsó negyedszázad irodalmából alig néhány művet ismer, jobbjára kézikönyveket — Király, Timon, Pauler és Andrassy műveit — s ezeknek adatait csoportosítja át és illeszti be zavart rendsze-

rébe. Fogyatékos ismeretei nem akadályozzák meg, hogy forrásaival, különösen Timonnal, kinél nem látja eléggé kidomborítva a középkori államélet közjogi karakterét (!), merészen vitába ne szálljon. Egy helyütt bámulatos önbizalommal röjja meg az összes történetírókat *Geleji* Katonától (sic!) Marczaliig, mert nem fordítottak gondot a magyar állam árpádkori határainak megállapítására, noha erre nézve — szerző meggyőződése szerint — rengeteg adatot lehetne találni a Vatikán és Németország kiaknázatlan levéltáraiban (?).

Tárgyi ismeretei teljesen fogyatékosak, kritikának nyomát sem bírjuk felfedezni. Ennek jellemzésére néhány riktó példát leszünk bátrak bemutatni, minden commentár mellőzésével:

A francia nép a gall-kelták és latinok, az angol nép a gall-kelták és britek keveredéséből jött létre (53., 55. l.). A frank ősalkotmány bölesője a *gall* (!) törzsszervezet (7. l.). A németek a XIX. század végéig (!) „törzsszervezet“ alapján álltak (8. l.). A 15. lapon a gylas bíró és a nemzetgyűlés elnöke, a karkhász főpap; a 107. l-on a gylas már csak elnök, a karkhász főbíró. A csiki krónika 6. pontját Anonymus függesztette a vérszerződéshez (9. l.). Szent István azért ragadta magához a hadügyi felségjogot, mert a nemzetgyűlés hadügyi felségjogát féltette a magyar nemzet harezias szellemétől (97. l.). Szent István az Intelmekben intézményesen szervezte az országgyűléssel *aequivalens* tanácsot (25—26., 94. l.). Szent István és III. Béla a pénzügyeket byzánctól aranyvaluta alapján rendezték s az ország piacza az Árpád-korban Byzánctól függött (144. l.). Szent István azért esatlakozott a nyugati egyházhoz és kulturához, mert országa kelet felől védve volt, de félt, hogy a világhegemoniára törekvő németiség megsemmisíti azt (!); reménységét azonban a történelem nem igazolta s szerző véleménye szerint inkább a kelettel való politikai szövetséget kellett volna kiépítenie, a mi lehetetlenné tette volna a mongol betörést és török világot (?!) (62. l.). Kálmánnak a magzatelhajtásról szóló enyhe törvénye a „minden jogérzéklet megcsúfoló proletárjogot“ nyolcz századdal előzte meg (132. l.). A pogányság ellen hozott törvények a „lelkiismereti szabadságra“ (!) sérelmesek voltak (87. l.). A királyi hatalom a 21. lapon nem volt korlátlan, de már a 67. lapon autokratikus. Az ifjabb királyság intézménye alkotmánybiztosíték jellegével birt (27. l.). A nádor valószínűs „társkirály“ s így az Árpád-korban voltaképen „dyarchia“ volt hazánkban (101—102. l.). Az országbíróról „Timon tévesen hiszi“, hogy a nádor helyettese volt, mert ez az alnádor volt (107. l.). Az országbírói hivatal Kálmán korában, a tárnokmesteri a XII. század első felében (!) alakult közjogi méltósággá (109., 111., 139. l.). Az Aranybulla jobbagiones regni-je alatt várjobbágyokat (!) kell érteni (27. l.).

Az ősi államban a *rendiség* (!) születésen alapult (162. l.). Az Árpád-kor társadalmi formája a *kasztrendszer*!! (150. l.). A városi szabályalkotási jog *először* Magyarországon fejlődött ki s a középkori magyar város jellege teljesen egyedülálló!! (127. l.)

A pályakérdés tárgyával foglalkozó fejezeteket is a leg-
tökéletesebb felületességgel és tudatlansággal dolgozta ki. A királyi és hercegi cím fejlődését néhány s köztük több hamis oklevél alapján ismerteti. A címek XI—XII. századi alakulásának irodalmunkban többszörösen megvitatott alapvető kérdéseit nem is érinti. A „rex Ungrorum“-nak „rex Hungariae“-vé alakulását „némi változtatásnak“ mondja; magyarázata meg sem kísérli. A „rex Pannoniorum, Pannoniae, *κράλ πάσης Θυγγρίας*, dux Ungarorum“ címeket egyáltalában nem ismeri. A czimbövíülés történetét hézagosan és tévesen adja elő. Az első czimbövíülésről: Szent László „Ungarorum item Messie rex“ cziméről sejtelve sincs. Hamis oklevelek alapján Kálmánnak tulajdonítja a rámai, Imrének a bolgár királyi cím felvételét. Cumania fogalmával nem lévén tisztában, e cím felvételét Kötöny kúnjainak bevándorlásával hozza kapcsolatba. A mellékartományok történetében teljesen járatlan, legtöbbről a kézilexikonokat megszegyenítő rövidséggel ír. Horvát-Szlavon-Dalmátországoakat, a „háromegy“ országot, melyeknek széttagolódása szerző szerint csak a XII. században kezdődik, noha ugyanő Szlavónia meghódítását a László nővérével adott hozomány visszafoglalásának véli, kissé bővebben tárgyalja, de — tárgyi és irodalmi ismeretek híján — persze tévesen.

Mindent összefoglalva megállapíthatjuk, hogy a pályamunka teljesen rendszertelen és tudománytalan próbálkozás, mely a történeti iskolázottság és elemi tudományos ismeretek hiányáról tanuskodik. Csodálkozunk a szerző merészségén, hogy ily fogyatékos képzettséggel és ismeretekkel akadémiai babérokra vágyik. Tisztelettel javasoljuk, hogy az ifj. bojári Vigyázó Sándor emlékére tett alapítványból kitűzött jutalom ez évben ne adassék ki.

Budapest, 1920 január 26.

Hóman Bálint
lev. tag.

Domanovszky Sándor
lev. tag.

*

A nagygyűlés e javaslatot elfogadta.

V.

Jelentés a „Jogi Monographiák” jutalmáról.

Tekintetes Akadémia!

A Magy. Tud. Akadémia „Jogi monographiasegély”-alapjából kitűzött pályatételre: „Fejtsék ki a magyar igazságszolgáltatási szervezet és a polgári peres eljárás története a mohácsi vésztől 1848-ig”, melynek pályadíja 4000 korona, egy pályamunka érkezett be. Jelígeje: *Fundamentum legis exequendae processus.*

Mielőtt e munka érdemleges elbírálására áttérnénk, néhány észrevételt kell előrebocsátanunk.

A pályamunkához egy bizonyítvány van csatolva, melyet 1919 december 31-iki kelettel Késmárky István, a pécsi jogakadémia igazgatója állított ki, s a mely szerint a pályamunka az említett napon előtte lepecsételtetett. Ezenkívül mellékelve van hozzá az ismeretlen szerzőnek egy aláírás nélküli levele is, melyben azt adja elő, hogy a pályamunkát ugyanazon a napon küldöncz útján a Magy. Tud. Akadémia czimére elküldötte. Ezekből a mellékletekből eléggé beigazoltnak véljük, hogy a pályamű kellő időben, tehát a pályázati határidő — 1919 december 31. — eltelte előtt adatott be a Magy. Tud. Akadémiához, illetve küldetett be hozzá.

A pályadíjra nézve tájékozásul elő kell adnunk, hogy a 4000 korona pályadíj abból az összegből keletkezett, melyet a Magy. Tud. Akadémia évenként már hosszabb idő óta jogi monographiák megírásának segélyezésére költségvetésébe felvesz. E segély évi összege 2000 korona. Ennek az összegnek adományozására a Magy. Tud. Akadémia II. osztálya háromtagú: *Concha Győző Balogh Jenő és Magyary Géza* r. tagokból álló bizottságot küldött ki. Két éven át: 1913 és 1914-ben a bizottság nem látott különös okot arra, hogy a segélyt kiadja: így maradt meg a 4000 korona összeg, melyet a bizottság betéti könyvecskére gyümölcsözőleg elhelyezett s az ezidő szerint így kamatozik tovább. A bizottság 1916-ban fontolóra vette, hogy a rendelkezésére álló megtakarított összeget miképen lehetne legczélszerűbben felhasználni. Ekkor vetődött fel az az eszme, melyet a bizottság egyhangúlag magáévá tett, hogy az összeg ne fordítassék egy már megjelent mű kiadási költségeinek fedezésére, hanem hogy az pályadíj gyanánt egy a bizottság által megjelölendő pályamű jutalmazására fordítassék. A bizottság csakhamar megállapodott a pályatételre nézve is. A bizottság ugyanis sajnálatlaltal állapította meg, hogy *Hajnik Inre* korszakalkotó, nagyszabású munkája: „A magyar bírósági

szervezet és perjog az Árpád- és vegyesházi királyok alatt“ két évtized eltelte után sem talált folytatásra. Pedig a mily fontos és nagyjelentőségű irodalmi esemény volt, hogy Hajnik az Árpádok és Anjouk korabeli igazságszolgáltatásunkról nyújtott az országnak megbecsülhetlen értékű munkát, ép oly fontos és kívánatos az, hogy igazságszolgáltatásunk történeti kialakulásáról a mohácsi vésztől kezdve 1848-ig legyen a történeti kutatás minden eszköztől felhasználó, szigorúan tudományos jellegű munkánk. Sőt több tekintetből ez még szükségesebbnek látszott, mint a korábbi időszakok fejlődésének ismerete. A mohácsi vészt követő igazságszolgáltatási szervezetünk és peres eljárásunk közelebb fekszik hozzánk, mint az azt megelőző koré, s így megbízható leírása nagyban előmozdítaná mostani igazságszolgáltatási szervezetünk megértését is. Ezenfelül pedig ismereteink, igazságszolgáltatásunk fejlődéséről éppen a mohácsi vészt követő korban, különösen abban, mely az 1723. évi igazságügyi reformokkal záródik le, sok tekintetben nagyon hézagosak. A Magy. Tud. Akadémia a bizottság javaslatát teljes mértékben magáévá tette, s így hozzájárult a pályázat és a pályadíj kitűzéséhez.

Áttérve már most magára a pályamunkára, mindenekelőtt kötelességünk arról beszámolni, hogy a munka a kitűzött feladatot csak egy kisebb részben oldja meg. A kézirat ugyan elég terjedelmes, mert 253 sűrűn gépelt egész ív nagyságú oldalt tesz ki, mindazáltal, minthogy a szerző igen széles alapokra fekteti munkáját s a történeti anyagot igen részletes kritikával adja elő: csak néhány szakaszt tartalmaz. Egyenként a következők: 1. Az állandó bíraskodás. 2. A bírói tanácsnak szervezete, különösen egy konkrét ügy tárgyalásán. A bíróság szabályszerű megalakítása. 3. A határozathozatal módja. A tanácskozás. 4. Az országgyűlés a királyi helytartó mellett is biztosítja a régi központi bírói szervezetet. 5. A rendes bírák hatalmának a királyi helytartó hatalmához viszonyított védelme. 6. A királyi helytartó bírói joghatóságának viszonya a rendes bírák bírói joghatóságához. 7. A hétszemélyes tábla kialakulása. 8. A kir. ítélőtábla kialakulása.

A szerző azonban becsatolja egész munkájának tervezetét is. E szerint a munka két nagy részre oszlanék: az egyik a bírósági szervezet fejlődése 1526-tól 1848-ig. A másik: a polgári peres eljárás. Az előbbi ismét négy alfejezetre oszlanék, melyekben a központi bíraskodás, a vidéki bíraskodás szerveit, a tárnoki székek bíraskodását és a szentszékeket óhajtja megismertetni a szerző. A feldolgozott részek az első alfejezetet teszik. A polgári peres eljárásról szóló részben a szerző a polgári per menetét kívánja megismertetni. A tervezet kétség-

kivül igen alkalmas az egész anyag feldolgozására is, bár a szerző azt csak ideiglenesnek tekinti, s rajta változtatásokat helyez kilátásba, a mennyiben az egész mű megírásával megbíznának.

A mi már most a kész szakaszokat illeti, ezek rendkívül nagy szorgalomra, a történeti anyag nagyon gazdag felhasználására, teljesen befejezett írói készségre és nem közönséges történeti kritikai szellemre vallanak.

Különösen értékes munkájának az a fejezete, melyben kifejti, hogy a királyi bíraskodás a mohácsi vész után miként alakult át társas bíraskodássá, a szót mai értelmében véve. A régebbi időben is a király vagy az ország valamely rendes bírása tanácsban ítélt, vagyis mielőtt ítéletet hozott, mások tanácsát is meghallgatta. De ez nem volt társas bíraskodás abban az értelemben, a mint az a XVIII. század folyamán már egészen kialakult, hogy t. i. az vált ítéletté, a mit a tanács tagjai szavazattöbbséggel elhatároztak.

Nagyon értékes az is, a mit a szerző a Hétszemélyes Ítéltábla, nemkülönben a kir. Ítéltábla kialakulásáról mond. Megfigyelései nemcsak tanulságosak, de sok tekintetben újak is. Így különösen egészen új az a szempont, a mely szerint a hatásköri elhatárolás a szó mai értelmében volt döntő befolyású e két bíróság kialakulására. A szerzőt itt ugyan nem tudnók lépten-nyomon követni, de fejtegetéseit így is a legnagyobb megértéssel törekedtünk elbírálni. Szerinte az 1723. évi törvényhozás legfőbb reformja a Hétszemélyes Tábla és a királyi Ítéltábla hatásköreinek a mai értelemben vett elhatárolásában rejlett. Pedig a tények mást mutatnak. Az ezen évi törvényhozásnak két nagy eredménye van: az egyik, hogy a Királyi Ítéltábla állandó bírósággá alakul át, a másik, hogy a kerületi táblák felállításával a királyi bíraskodás *intézményesen* is decentralizálódik. Ezzel megvetették a mai igazságszolgáltatásunk alapjait, mely ma is, bár természetesen a legmagasabb fokra fejlesztve: állandóan működő és decentralizált királyi bíraskodás.

Nem számítjuk be a szerzőnek hibául, hanem inkább a jövőre nézve csak jó tanácsképen hívjuk fel figyelmét arra, hogy kritikai fejtegetéseiben és eredményei megállapításában biztosabban mozgott volna, ha kellően figyelembe vette volna Anglia (Skót és Írország nélkül) legfőbb bíróságának — Supreme Court of Judicature of England — történeti fejlődését is. A magyar és angol igazságszolgáltatási szervezet történeti fejlődése közt több tekintetben meglepő a hasonlatosság. Így pl. az a történeti folyamat, mely nálunk 1723-ban záródik le, Angliában az 1873. évi reformokkal nyert befejezést s azokat az angolok még ma sem haladták túl.

A szerző a feldolgozott nyolcz szakaszban feladatának egyik részét, a bíraskodás központi szerveinek történetét, úgy látszik, teljesen megoldottnak kívánja tekinteni, mert e szervek további sorsáról a tervezetben említést nem tesz. Pedig ez tévedés volna. A mai kor olvasója, főleg azonban a mai igazságszolgáltatás intézményeinek rendszeres feldolgozói és annak közegei nemcsak azt kívánják tudni, hogy két legfőbb bíróságunk milyen fejlődés után nyerték el azt a formát, melyet nekik az 1723. évi törvénykezés adott, hanem azt is, sőt elsősorban azt, hogy ezek a bíróságok teljesen kialakult formájukban 1848-ig miképen működtek. A mai igazságszolgáltatás szempontjából ennek van a legnagyobb jelentősége. A szerzőnek tehát pótolnia kell e bíróságok szervezetének részleteit s általában működésük leírását közvetlenül 1848. évet megelőző, illetve az ezen évvel lezáródó formájukban is.

A szerző nem zárkózik el elméleti perjogi fejtegetések elől sem. A pert, ő különösen a polgári pert tartja szem előtt, közjogi alakulásnak, közjogi jogviszonynak tekinti, mint ezt ma általában minden perjogi író így tartja. Nagyon helyes, hogy a szerző a perjogi dogmatika eredményeit átviszi a jogtörténeti kutatásokra. Ha a jogtörténeti író megfelelő jogdogmatikai készséggel rendelkezik, a mult fejlődését is biztosabban tudja felismerni és pontosabban képes leírni, mint az, a ki ezek hiányában szenved. Igen nagy tisztelettel vagyunk Hajnik neve és munkája iránt, de munkájának azt a hiányát, hogy a perjogi dogmatika eredményeit eléggé nem használja fel, még sem hallgathatjuk el. Ő sokkal többet tudott volna felkutatni és észrevenni, ha a perjogi dogmatika minden eszköze birtokában lett volna. Szerzőnk ezt a hibát akarja elkerülni s ezt igen helyesen teszi. Ezzel természetesen még nem mondjuk, hogy a perjog elméleti megítélésében vele teljesen egyetérténénk. Sőt egy pár helyen fejtegetései ellen igen komoly kifogásaink vannak. Így különösen azt mondja, hogy ő a „kereset tárgya körül felmerült minden tényt, melyek eredménye az ítélet, három részre oszt”. Azokat a tényeket, melyek „a peralapításig történnek, előkészületnek, a peralapítástól a bizonyítási eljárás befejeztéig történeteket kísérletnek, a jogerős ítélethozatalt pedig magának cselekménynek” tekinti (99. l.). Ez a megkülönböztetés legnagyobb mértékben idegenszerű s a perjogi intézmények megértésére egyszerűen hasznavehetlen. A szerző itt a bűncselekmény analógiájából indult ki, ennek azonban a bíraskodás terén semmi értelme. Ő maga is a polgári peres eljárás előadott tagozását egészen szokatlannak mondja, melyet megfelelő indokolás nélkül alig lehet megérteni. (U. o.) Azonban a szokatlan tagozást az az indokolás sem teszi elfogadhatóvá, a melylyel azt a szerző

nagy részletességgel kíséri. A szerző tehát helyesen fog cselekedni, ha ezt az egészen tarthatatlan elméleti álláspontját elejti s megelégszik már teljesen kipróbált és bevált elméleti felfogások valamelyikével.

Egészen véve azonban a pályamű igen jelentős irodalmi eredmény, mely a Magy. Tud. Akadémia legteljesebb méltánylását megérdemli. A rendkívül bonyolult és nehezen áttekinthető történeti anyagot a szerző oly nagy elmélyedéssel és oly beható kritikai élel törekszik feldolgozni, hogy legteljesebb elismerésünket tőle nem tagadhatjuk meg.

Mindazáltal a pályadíj kiadását még sem hozhatjuk javaslatba, mert a munka a pályatétel csak egy kisebb részét dolgozza fel. Ezt egyébiránt a szerző, mint ez a becsatolt tervezetből kitűnik, nem is kéri. A mit kér, ez az, hogy a teljes mű megírásával megbizassék. S ezt a kérelmét teljes mértékben pártoljuk és elfogadásra ajánljuk is.

Igazságszolgáltatásunk történetének megírása általában igen nehéz feladat. Különös mértékben áll ez a mohácsi vést követő korszakra nézve is. Történészeink nem igen tudták magukat rászánni megoldására. Most végre valahára akadt egy szakemberünk, a ki fáradhatlanul már négy évet szentelt a nehéz tanulmánynak s a ki már sok anyag birtokában is van és sok értékes új szempontot tárt fel igazságszolgáltatásunk multjának teljesebb megismeréséhez. Tette ezt a legváltóságosabb viszonyok között, midőn a nemzet élethalálharczát vívta; s nem hullott ki a toll a kezéből akkor sem, mikor a nemzet halálra szertetten és elaléltan kezéből a kardot kiejtette. A ki ennyi szeretettel, kitartással és hozzáértéssel fáradt igazságszolgáltatásunk multjának felderítésén, abban meglesz a kitartás arra is, hogy a kitűzött feladatot teljesen meg is oldja.

Mind Ezek alapján melegen ajánljuk s hozzájuk javaslatba, hogy a szerzőt a teljes munka megírásával megbizni méltóztassék.

Mínthogy pedig a mű túlnyomó részének megírása még hátra van és mínthogy kívánatos, hogy a szerző kellő nyugalommal láthasson a további történeti kutatásokhoz, azt javasoljuk, hogy a Magy. Tud. Akadémia hosszabb határidőt tűzzön ki a munka elkészítésére. *Határidő gyanánt 1924 december 31-ikét* kérjük kitűzni. Eddig a szerzőnek a teljesen kész munkát kell bemutatni, mely esetben az 1925. évi nagygyűlés fog határozni a pályadíj kiadása fölött. A szerző azonban a kész munkát korábban is bemutatthatja, mikor is egy korábbi nagygyűlés döntene a díj odaitélése fölött.

A mi a pályadíjat illeti, legszivesebben azt látnók, hogy a szerző óriási fáradozásával és nem jelentéktelen költségeivel arányban álló jutalmazásban részesüljön s ezért azt tartanók

kívánatosnak, hogy a Magy. Tud. Akadémia az eredetileg kitűzött 4000 koronás pályadíjat, mely a mai pénzviszonyok közt inkább csak jelképies jutalomnak tekinthető, egy megfelelő nagyobb összeggel megtoldja. Indítványozni azonban ezt nem merjük, a Magy. Tud. Akadémia súlyos anyagi viszonyaira való tekintettel. Valami csekélységet azonban a Magy. Tud. Akadémia minden anyagi megterhelése nélkül mégis lehetne tenni. Annak idején a Jogi Monographiaségély Bizottsága fenntartotta magának azt, hogy a pályadíj gyanánt kitűzött 4000 korona összegnek időközi kamatait az eredeti célra, vagyis valamely jogi mű kiadási költségeinek fedezésére fordíthassa. Eddig azonban a kamatokat erre a célra nem fordította. Kétségtelennek tartjuk, hogy a Monographiabizottságnak nem lesz ellenvetése az ellen, hogy a pályadíj eddig esedékes kamatai a szerző jutalmazására fordíttassanak. Sőt bizonyára azt sem fogja kifogásolni a Bizottság, hogy az ezentúl a pályadíj odaitéléséig esedékessé váló kamatok is ugyancsak a szerzőnek adassanak ki. Ekként a pályadíj összege, ha nem is jelentékenyen, de mégis körülbelül 1000 koronával gyarapodnék. Kérjük a Tek. Akadémiát, hogy ezt az indítványunkat is elfogadni méltóztassék.

Végül pedig, minthogy a mű teljes megírásáig hihetőleg még több év fog eltelni és minthogy kívánatos volna, hogy a szerző munkájának kész részei addig is a magyar olvasóközönség számára hozzáférhetőek legyenek: a szerzőt feljogosíttatni vélnők, hogy ezeket a részeket könyvalakban forgalomba hozhassa. Mindenesetre azonban figyelembe kellene vennie azokat az útmutatásokat, melyet bírálatusunk neki nyújt.

Budapest, 1920 márczius 10.

Illés József lev. tag.

Magyary Géza r. tag.

*

A nagygyűlés a javaslatot elfogadta.

Jelentés az akadémiai választásokról.

A jelen nagygyűlésen megválasztottak:

Az I. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Gárdonyi Géza l. t. szépíró.

Kozma Andor l. t. költő.

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Melich János l. t. nyelvtudós.

Petz Gedeon l. t. nyelvtudós.

Rendes tagnak a B) alosztályba:

Csengeri János philologus, műfordító.

A II. osztályba:

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Prohászka Ottokár l. t. megyés püspök, bölcselelő.

Kováts Gyula l. t. egyet. tanár, jogtudós.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

Kovács Alajos min. tanácsos, statisztikus.

Posch Jenő tanár, bölcselelő.

Hegedűs Loránt közgazdasági író.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Hekler Antal egyetemi tanár, műtörténész.

Iványi Béla egyetemi tanár, történetíró.

A III. osztályba:

Tiszteleti tagnak:

Szily Kálmán r. t. akadémiai főkönyvtárnok, természet-
tudós és nyelvész.

Lóczy Lajos r. t. egyet. tanár, geologus.

Rendes tagnak az A) alosztályba:

Tangl Károly l. t. műegyet. tanár, physikus.

Levelező tagnak az A) alosztályba:

ifj. Szily Kálmán műegyet. tanár, physikus.

Rendes tagnak a B) alosztályba:

Istvánffy Gyula l. t. műegyet. tanár, botanikus.

Levelező tagnak a B) alosztályba:

Magyari-Kossa Gyula főisk. tanár, orvos.

Zahlbruckner Sándor múzeumi igazgató, botanikus.

Vitális István főisk. tanár, geologus.

Cholnoky Jenő egyet. tanár, geographus.

Papp Károly egyet. tanár, geologus.

Vámossy Zoltán egyet. tanár, orvos.

Kelt Budapesten, a M. Tud. Akadémia 1920 május 6-án
tartott nagygyűléséből.

HEINRICH GUSZTÁV,
főtitkár.

A M. Tud. Akadémia jutalomtétellei.

1.

A M. Tud. Akadémia 1896. október 5-én tartott összes ülésén elhatározta, hogy bármikor fog is gr. Széchenyi Istvánnak az ő nevéhez és működéséhez méltó életrajza, akár kéziratban, akár kinyomatva, benyújtani, ennek szerzője 8000 korona jutalomban fog részesülni. A kéziratban benyújtott munka kiadását az Akadémia készséggel elvállalja.

A pályaművek megbirálásában egy az Akadémia három osztályából kiküldött öttagú bizottság előterjesztése alapján a nagygyűlés dönt. E bizottság elnöke a II. osztály elnöke, vagy akadályoztatása esetén valamely ilyenül megválasztott tiszteleti tagja, tagjai közül kettőt a II., egyet-egyet az I. és III. osztály választ. A jutalom odaítélése vagy ki nem adása iránti véleményes jelentést a bizottsági tagok egyike szerkeszti és terjeszti elő a nagygyűlésen.

2.

A M. Tud. Akadémia id. báró Wodianer Albert alapítványából 1000—1000 korona jutalmat tűz ki Magyarország bármely népiskolájában működő két legérdemesebb néptanítónak, tekintet nélkül az iskolafenntartó jellegére.

A jutalmat az Akadémia az 1921. márcziusi összes ülésén ítéli oda. A jutalmazottaknak a jutalmat az Albert napját követő áprilisi összes ülésen az Akadémia elnöke adja át.

E jutalomra az Akadémiához nem lehet kérvényt beadni, mert csak a tanfelügyelőktől a közoktatási minisztérium útján beérkezett jelentések szolgálhatnak a döntés alapjául.

3.

A Bródy-féle alapítvány 6000 korona jutalma az 1921. évi nagygyűlés alkalmával oly publicistikai mű (könyv, röpirat, tanulmány, cikksorozat) megjutalmazására lévén fordítandó, mely az utolsó három év (1918—20) folyamán nyomtatásban megjelent: felszólíttatnak mindazok, kik e jutalomra igényt tartanak, hogy az említett cyklusban megjelent munkájokat ez év végéig (1920 decz. 31.) a főtítkári hivatalhoz küldjék be. E figyelmeztetés azonban korántsem zárja ki azt, hogy be nem küldött oly munka,

melyről a tagoknak tudomásuk van, szintén ne pályázhassék. Ilyen munka hiányában a díj oly publicista általános hirlapírói működésének jutalmazására fog fordíttatni, a kinek egész tevékenysége arra érdemesnek ítéltetik.

4.

A Wahrmann-féle alapítvány 2000 korona jutalma az 1921. évi nagygyűlés alkalmával az utolsó hat évben (1915—1920.) az ipar terén akár a tudomány előbbrevitele, akár a gyakorlati találmányok, szerkezetek vagy szervezetek és intézmények fejlesztése és felvirágoztatása szempontjából az illető évkörben legnagyobb érdemeket szerzett magyar állampolgárnak lévén odaítélendő: felszólíttatnak mindazok, a kik e jutalomra igényt tartanak, hogy az említett ciklusba tartozó munkájokat vagy találmányuk leírását, vagy egyéb érdemeiket stb. ez év végeig (1920 december 31-ig) a főtitkári hivatalhoz küldjék be. E figyelmeztetés azonban korántsem zárja ki azt, hogy az e téren szerzett érdem, a melyről az akadémiai tagoknak tudomásuk van, meg ne jutalmaztathassék.

5.

Felhívás.

A M. Tud. Akadémia elhatározta, hogy a Balkán-félszigeti népek nyelveinek szótárait kiadja. Hajlandó tehát szerb, bolgár, albán, újjörög, rumén szótárt közrebocsátani.

Ajánlközások, illetőleg tervrajzok egy terjedelmesebb mutatóval bármikor beküldhetők a főtitkári hivatalhoz.

Az I. osztályból.

6.

A Farkas-Raskó-alapítványból 200 korona jutalom hirdetik hazafias költeményre, a mely lehet himnusz, óda, elégia, ballada, költői elbeszélés, tanköltemény vagy szatira.

Határnap: 1920 szeptember 30.

A jutalom csak önálló becsű költeménynek adatik ki. A megjutalmazott költemény a szerző tulajdona marad, a ki azt önállóan vagy valamely folyóiratban két hónap alatt tartozik kiadni; ha ezt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

7.

Kivántatik színmű, a melynek tárgya a magyar történelemnek bármely korszakából vehető. A színművek lehetnek tra-

gédiák, vígjátékok és középfajú drámák; nincsenek kizárva az olyan színművek sem, a melyeknek csak a háttére történelmi.

A legjobbnak ítélt pályamű jutalma Túzberki Kóczán Ferencz alapítványából 2000 korona.

Határnap: 1921 május 31.

A jutalmat csak irodalmi vagy színi szempontból értékes darab nyerheti el. Súly fektetendő a színszerúségre; a verses forma előnyül tekintetik hasonló vagy közel hasonló társak felett.

A jutalmat nyert színmű a szerző tulajdona marad; ki is adhatja bármikor, de tartozik a Magyar Történelmi Színműtár cz. gyűjtemény számára díj nélkül átengedni.

8.

A gróf Teleki József-jutalomért 1920-ban verses formában irt szomorújátékok pályáznak.

A jutalmat (2000 korona) csak irodalmi vagy színi szempontból értékes darab nyerheti el.

Határnap: 1920 szeptember 30.

A megjutalmazott mű előadásra a Nemzeti Színház tulajdona, kiadásra a szerzőé marad.

9.

Arany magyar versalakjainak elemzése. (Ütemképzés, sor- és szakalkotás, rimelhelyezés; a hangsúlyos verstechnika vegyítése időmértékkel és Arany egyéb verselési sajátosságainak fejlődése.)

Jutalma Lehr Albert alapítványából 200 korona.

Határnap: 1922 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű műnek ítéltetik oda. A megjutalmazott mű a szerző tulajdona marad, ki azt egy év alatt kiadni tartozik. Ha egy év lefolyása alatt ki nem adná, akkor a tulajdonjog az Akadémiára száll.

10.

Kivántatik elbeszélő költemény, a melynek tárgya lehet történelmi, mondai vagy a jelen életből vett. A jutalom csak akkor adatik ki, ha a megjutalmazásra ajánlott művet a bíráló-bizottság az irodalomra nézve nyereségnek mondja ki.

A legjobbnak ítélt pályamű jutalma a gróf Nádasdy Tamás nevére gróf Nádasdy Ferencz által tett alapítványból 2000 korona.

Határnap: 1921 szeptember 30.

A megjutalmazott mű a szerző tulajdona marad, de ha egy év alatt ki nem nyomtatja, akkor a tulajdonjog az Akadémiára száll.

11.

Petőfi lyrája.

A legjobbnak ítélt pályamű jutalma Halmos Izor adományából 2000 korona.

Határnap: 1922 szeptember 30.

(Már hirdetett jutalomtételek.)

12.

Homér Magyarországon.

Jutalma Lévy Henrik alapítványának kamataiból 1000 korona.
Határnap: 1921 szeptember 30.

13.

A Péczely József alapította regény-pályadíjra elsősorban az 1919-ben és 1920-ban megjelent magyar történelmi tárgyú vagy háttérű regények pályáznak, másodsorban pedig olyanok, amelyek a magyar társadalmi életből veszik tárgyukat, akár komolyak, akár humorosak vagy szatirikusak.

Pályaműnek tekintetik minden, az említett két évben nyomtatva akár önállóan, akár folyóiratban vagy hírlapban megjelent eredeti magyar történelmi vagy társadalmi regény. Minden munka azon évben megjelentnek tekintetik, a mely első kiadásának (külön nyomtatvány, folyóirat vagy hírlap) címlapján van. Kelet nélkül megjelent művek ki vannak zárva a pályázatból.

A pályadíj csak úgy adatik ki, ha a bíráló-bizottság a pályaművek között jutalomra méltót talál. A pályadíj meg nem osztható.

Felhívtnak az ily regények szerzői, hogy műveiket 1920 december 31-ig a főtktkári hivatalba küldjék be. Azonban e figyelmeztetésnek korántsem az az értelme, mintha be nem küldött munka, a melyről a tagoknak tudomásuk van, ne pályázhatnák; sőt ha az Akadémia könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a szerző a beküldött munkával pályázni akar.

A jutalom 2000 korona.

14.

Az 1920-ban megjelent nyelvtudományi értekezések legjelesbire Sámuel Alajos alapítványának kamataiból 300 kor. jutalomban fog részesülni. A jutalom odaitélése a nagygyűlésen fog kihirdettetni.

E pályázaton részt vesznek az összes 1920-ban megjelent értekezések, a melyekről a bírálóknak tudomásuk van.

15.

A humanizmus története Magyarországon.

A legjobbnak ítélt pályamű jutalma az ifj. Bojári Vigyázó Sándor emlékére tett alapítványból 1200 korona.

Határnap: 1921 szeptember 30.

A jutalom csak önálló becsű műnek ítéltetik oda. A megjutalmazott munka a szerző tulajdona marad, a ki köteles azt egy év alatt kiadni; ha ki nem adja, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

16.

— Nyílt pályázat. —

Az összetett mondat a finnugor nyelvekben.

A munka tervejra egy-két kidolgozott fejezet kíséretében 1921 szeptember 30-ig küldendő be. Névtelenül, jelíges levéllel pályázó munkák ki vannak zárva a pályázatból. A legjobbnak ítélt tervejra és mutatvány szerzője megbízatik a munka megírásával.

A jutalom, a mely csak az egész munka elkészülése és elfogadása után adatik ki, Marczibányi Imre alapítványának kamataiból 800 korona.

17.

Az özv. Vojnits Tivadarné-jutalomra (800 kor.) az 1920. évben Budapesten előadott irodalmi becsű és a színpadon sikert aratott magyar eredeti tragédiák, színművek, vígjátékok és népszínművek pályáznak. Olyan színmű, a mely bármely más jutalmat nyert, nem jön tekintetbe.

A jutalom az 1921. évi januári összes ülésben ítéltetik oda.

18.

A nyelv és az aesthetika. (Aesthetikai szempontok jogosultsága a nyelvtudományban és a nyelvművelésben.)

Jutalma a Gorove-alapítványból 2000 korona.

Határnap: 1920 szeptember 30.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű bíró munkának ítéltetik oda. A jutalmazott munkát a szerző köteles kiadni; ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

19.

A magyar politikai szónoklat 1790-től 1836-ig.

Jutalma Ipolyi Arnold alapítványából 2000 kor.

Határnap: 1920 szeptember 30.

A jutalmat csak abszolút becsű munka nyerheti el. A megjutalmazott mű egy évig a szerző tulajdona; ha egy év alatt ki nem adja, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

20.

A népiesség elmélete Dugonicstól Petőfiig (A népiesség kérdésére vonatkozó akkori magyar elméleti irodalomnak összeállítása és méltatása).

Jutalma a Lehr Albert alapítványából 400 korona.

Határnap: 1920 szeptember 30.

A jutalom csak abszolút becsű műnek ítéltetik oda. A jutalmazott mű a szerző tulajdona marad, a ki azt egy év alatt kiadni tartozik. Ha egy év lefolyása alatt ki nem adná, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

A II. osztályból.

21.

Az 1921. évi akadémiai nagyjutalom (4000 K) és a Marczibányi-mellékjutalom (1000 K), valamint a Kautz Gyulamellékjutalom (1000 K) az 1913—1920. évkörben megjelent társadalomtudományi munkák legjobbjainak lévén odaitéendő, az Akadémia figyelmezteti az ily munkák szerzőit, hogy műveiket 1920 december 31-ig a főtítkári hivatalba küldjék be, följegyezvén röviden, a mit munkájuk kiváló vonásának tartanak. Azonban e figyelmeztetésnek korántsem az az értelme, mintha a be nem küldött munka, a melyről a tagoknak tudomásuk van, nem pályázhatna; sőt ha ez az Akadémia kiadásában jelent meg, vagy ha könyvtárába már beküldetett, hivatkozás történhetik arra, hogy a beküldött munkával a szerző pályázni kíván.

22.

A Sztrokay-jutalom (2000 K) az 1918. és 1919. években megjelent jog- és államtudományi munkák legjelesebbjének utólagos jutalmazására fog fordíttatni. A jutalom az 1921. évi nagygyűlésen adatik ki.

Az Akadémia felhívja az érdekelt tudománykörbe vágó munkák szerzőit, hogy munkáikat 1920 december 31-ig a főtítkári hivatalba küldjék be. E felhívásnak azonban korántsem az az értelme, mintha a be nem küldött mű, a melyről a tagoknak tudomásuk van, figyelembe vehető nem volna.

23.

(Nyilt pályázat.)

Az erdélyi vajdaság intézményének története a fejedelem-ség kialakulásáig.

Jutalma a Péczely József alapítványából 2000 korona.

A mű tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be a Magyar Tudományos Akadémia főtítkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást nyer. A jutalom csak abszolút tudományos becsű, teljesen kész munkának adatik ki. A jutalmat nyert munka a szerző tulajdona marad, a ki köteles művét egy év alatt kiadni; ha ezt nem teszi, az Akadémia föl van jogosítva a munkát külön tiszteletdíj nélkül kiadni.

24.

(Nyilt pályázat.)

A magyarországi rutén letelepedések története.

Jutalma Bézsán József alapítványából 2400 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be a Magyar Tudományos Akadémia főtitkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást nyer. A jutalom csak általános (absolut) becsű, teljesen kész munkának adatik ki. A jutalmat nyert munka tulajdonjoga a szerzőé marad; ha azonban egy év alatt ki nem adja a művét, az első kiadás joga az Akadémiát illeti.

25.

(Nyílt pályázat.)

Aristoteles ethikája (történetileg és kritikailag megvilágítva).

Jutalma a Gorove-alapítványból 2000 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást kap. A jutalom, kedvező bírálat esetén, csak a kész munkának adatik ki.

A jutalmazott munkát szerzője kiadni tartozik; ha ezt egy év leforgása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

26.

(Nyílt pályázat.)

A syndicalismus elvei és szervezkedési javaslatai, kapcsolatban a bolsevizmussal.

Jutalma a Lukács Krisztina-alapítványból 2000 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást nyer. A jutalmat csak önálló becsű, teljesen kész munka nyerheti el. Ha a szerző a jutalmazott munkát egy év alatt ki nem adja, a tulajdonjog az Akadémiára száll. A jutalmazott munka címlapján kitüntendő, hogy az a Lukács Krisztina-féle jutalmat nyerte el.

27.

Az áralakulás története Magyarországon 1913-tól kezdve.

Jutalma a Dóra-alapítványból 1000 korona.

Határnap: 1921 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsessel bíró munkának ítéltetik oda. A jutalmazott munkát szerzője tartozik kiadni; ha ezt egy év alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

28.

(Nyílt pályázat.)

Fejtessék ki, hogy a munkanélküliség szempontjából mennyiben, mily vonatkozásokban szükségesek állami, társadalmi intézmények és rendszabályok.

Jutalma a Schreiber Ignácztól Kautz Gyula nevére tett alapítványból 1200 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1920 december 31-ig küldendő be.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást kap. A jutalom kedvező bírálat esetén csak a kész munkának adatik ki. Jelíges levéllel ellátott, névtelenül beküldött pályaművek nem vétetnek figyelembe.

29.

(Nyílt pályázat.)

Fejtsenek ki a lakáspolitikai irányelvei, tekintettel a mezőgazdasági és ipari munkások, továbbá a kisbirtokos és kisiparos elem egészségügyi érdekeire.

Jutalma Herz Viktor úr adományából 2000 korona.

A munka tervrajza, egy kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be.

A legjobbnak ítélt tervrajz és mutatóvány szerzője megbízatik a munka megírásával. A jutalom csak a teljesen kész munkának adatik ki.

(Már hirdetett jutalomtétellek.)

30.

(Nyílt pályázat.)

A magyar jobbágyság története 1514-ig.

Jutalma a Gorove-alapítványból 2000 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1920 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtítkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást nyer.

A jutalom csak önálló, tudományos beccsel bíró, teljesen kész munkának adatik ki.

A jutalmazott munkát szerzője kiadni tartozik; ha ezt egy év leforgása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

31.

(Nyílt pályázat.)

A tótság letelepedése Magyarországon a középkorban.

Jutalma a Lukács Krisztina-alapítványból 2000 korona.

A munka tervrajza, valamely kidolgozott fejezet kíséretében, 1920 december 31-ig küldendő be a M. Tud. Akadémia főtítkári hivatalához.

A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást nyer. A jutalmat csak önálló becsű, teljesen kész munka nyerheti el. Ha a szerző a jutalmazott munkát egy év alatt ki nem adja, a tulajdonjog az Akadémiára száll. A jutalmazott munka czimlapján kitüntendő, hogy az a Lukács Krisztina-féle jutalmat nyerte el.

32.

(Másodszor, meghosszabbítva.)

A háború befolyása a külkereskedelem alakulására.

Jutalma az Ullmann-alapítványból 800 korona.

Határnap: 1921 december 31.

A jutalom csak önálló becsű műnek ítéltetik oda. A jutalmazott munkát szerzője kiadni tartozik; ha ezt egy év leforgása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

33.

(Nyílt pályázat.)

Fejtsék ki a produktív korosztályok valószínű tagozódása hazánkban a jövőben, tekintettel háborús veszteségeinkre s az elmaradt születésekre.

Jutalma a Körösy József-alapítványból 1000 korona.

A munka tervrajza, egy kidolgozott fejezet kíséretében, 1921 december 31-ig küldendő be. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást kap. A jutalom, kedvező bírálat esetén, csak a kész munkának adatik ki.

34.

Fejtsék ki a hatósági ármegállapítás közgazdasági hatása a háború alatt.

Jutalma a Magyar Kereskedelmi Csarnok Széchenyi-adományából 1000 magyar frank.

Határnap: 1921 december 31.

A pályadíj csak abszolút becsű műnek adatik ki. A jutalmazott munka a szerző tulajdona marad, a ki azonban köteles azt egy év leforgása alatt közrebocsátani és egy példányt a Magyar Kereskedelmi Csarnoknak beküldeni. Ha azt a szerző egy év alatt ki nem adja, a munka az Akadémia tulajdonába megy át.

35.

Fejtsék ki a mezőgazdasági és ipari termelés fejlesztésének lehetősége Magyarországon új nemzetközi elhelyezkedésében.

Jutalma a Pesti Hazai Első Takarékpénztár Fáy András-alapítványából 6000 korona.

Határnap: 1922 december 31.

A pályadíj csak abszolút becsű műnek adatik ki. A jutalmazott munka a szerző tulajdona marad, köteles azonban azt egy év alatt legalább 300 példányban kinyomatni s három nyomtatott példányát a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesületnek díjtalanul átadni. A jutalom csak ezen feltételek teljesítése után fizetetik ki.

36.

(Nyílt pályázat.)

Magyarország közgazdasági viszonyainak méltatása Mária Terézia korában.

Jutalma az Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár alapítványából 2000 korona.

A munka tervrajza, egy kidolgozott fejezet kíséretében, 1920 december 31-ig küldendő be. A legjobb tervrajz beküldője a mű megírására megbízást kap. A jutalom, kedvező bírálat esetén, csak a kész munkának adatik ki. A mű tulajdonjoga a szerzőé marad, ki azt egy év alatt kiadni tartozik, különben a kiadás joga az Akadémiára száll.

Ha a jutalmazott munka nyomtatásban is megjelenik, annak négy példányát a szerző, illetőleg a kiadó az alapító Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztárnak ingyen átengedni köteles.

37.

A tized története hazánkban az Árpádok korában.

Jutalma az Oltványi-alapítványból 1000 kor.

Határnap: 1921 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának ítéltetik oda. A jutalmazott mű a szerző tulajdona; köteles azonban a műből, ha kinyomatja, három példányt, ha pedig két esztendő alatt ki nem nyomatja, egy másolatot a csanádi püspökség levéltárába beküldeni.

38.

A diplomatika története Magyarországon.

Jutalma a Péczely-alapítványból 2000 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának adatik ki. A mű a szerző tulajdona marad, a ki köteles azt egy év alatt kiadni; ha ezt nem teszi, az Akadémia fel van jogosítva a munkát külön tiszteletdíj nélkül kiadni.

39.

A magyarság letelepedése s a birtok illetve birtokjog alakulása az aranybulla koráig.

Jutalma az ifj. Bojári Vigyázó Sándor emlékére tett alapítványból 1200 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának ítéltetik oda. A jutalmazott munkát a szerző kiadni tartozik; ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

40.

A községi üzemek jelentősége közgazdasági és socialpolitikai szempontból.

Jutalma az Ullmann-alapítványból 800 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalom csak abszolút becsű munkának ítéltetik oda. A jutalmazott munkát szerzője kiadni tartozik; ha ezt egy év leforgása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

41.

(Újra kitűzve.)

Fejtsenek ki a közigazgatási jogtudomány alaptanai a mai tudomány eredményeinek figyelembevételével oly módon, hogy a mű a közigazgatási jogtudomány alaptételeinek lényegét felvilágosítva, a gyakorlati közigazgatásnak is hasznos szolgáltatást tehesen.

Jutalma a Sztrokay-alapítványból 2000 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becses bírónak ítélik oda. A jutalmazott munkát a szerző tartozik kiadni; ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

42.

A bandériális szervezet története Magyarországon.

Jutalma az ifj. Bojári Vigyázó Sándor emlékére tett alapítványból 2000 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának ítélik oda. A jutalmazott munkát a szerző kiadni tartozik; ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a tulajdonjog az Akadémiára száll.

A III. osztályból.

43.

Kivántatik mindazoknak a törvényhozási, hatósági és társadalmi intézkedéseknek ismertetése és kritikai méltatása, a melyek eddig a természeti emlékek megóvása és fenntartása érdekében bel- és külföldön tettek. Ennek alapján tüzetesen kifejtendőek és gyakorlati értékű javaslatok formájában megjelölendőek a szükséges intézkedések arra nézve, hogy az osztatlan Magyar Birodalom területén található és az állat-, növény- és földtan körébe tartozó természeti emlékek a pusztulástól megóvassanak.

Jutalma a Vitéz-alapítványból 40 arany.

Határnap: 1922. évi december 31.

A jutalom csak önálló, tudományos becsű munkának ítélik oda. A jutalmazott munkát a szerző kiadni tartozik; ha ezt egy év lefolyása alatt nem teszi, a kézirat-tulajdonjog az Akadémiára száll.

44.

(Nyílt pályázat.)

Széngazdálkodásunk javítása.

Hazánk mai közgazdasági viszonyai között szeneink földolgozását, tekintettel a melléktermékekre, miként és milyen sorrendben kellene fejlesztenünk, továbbá meglevő szénfogyasztó szerkezeteinket miként kellene átalakítanunk, hogy barnaszén-

termelésünket leggazdaságosabban használhassuk ki, és a szén feldolgozásával fedezhető szükségleteinket legjobban elégíthessük ki?

Felhivatnak e szerint mindazok, a kik e nyílt pályázatban résztvenni óhajtanak, hogy erre vonatkozó tervezetüket 1920. évi december 31-ig az Akadémia főtitkári hivatalába küldjék be.

A végrehajtással való megbízás az 1921. évi nagygyűlésen hirdettetik ki.

Jutalma a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület Fáy András-alapítványából 2000 korona, a mely a megbízás útján készült pályamű szerzőjének ítéltetik oda, ha a munkát arra érdemesnek mutatkozik.

(Már hirdetett jutalomtétélek.)

45.

Adassék elő a physikai tudományok hazai irodalmának története és magyar műnyelvének fejlődése 1867-ig, az alkotmány visszaállításáig.

Jutalma az ifj. bojári Vigyázó Sándor emlékére tett alapítvány kamatjövendelméből 2000 korona.

Határnap: 1921 december 31.

A jutalom csak önálló becsű munkának adatik ki.

A jutalomra érdemesített munkát szerző kiadni tartozik; ha ezt egy esztendő lefolyása alatt nem teszi, a kézirat-tulajdonjog az Akadémiára száll.

46.

Kivántatik dr. Kőrösi József statisztikusunk demographiai működésének kritikai méltatása, különös tekintettel statisztikai módszereire.

Jutalma a Pollák Henrik-alapítvány kamatjövendelméből 1500 korona.

Határnap: 1920 december 31.

A jutalmat csak absolut becsű munka nyerheti el.

A jutalom csak abban az esetben fizethető ki, ha szerzője igazolja, hogy a jutalomra érdemesített munka könyv alakjában és legálább 200 példányban megjelent.

Pályázási szabályok.

1. Minden rendű pályairat, a fön kitett *határnapokig* „a M. Tud. Akadémia főtitkári hivatalához“ czimezve (tehát nem a főtitkár neve alatt) küldendő; azokon túl semminemű ily pályamunka el nem fogadtatik.

2. A pályaműnek külső borítékára, feltűnő helyen, úgyszintén a jeligés levélre is ráirandó, hogy mely pályázatra küldetik be.

3. A pályamű *idegen kézzel, lehetőleg géppel, tisztán és olvashatóan írva, lapszámozva, kötve* legyen. Terjedelmesebb pályamunkák, melyek e feltételeknek nem felelnek meg, nem fogadtatnak el, illetőleg mellőztetnek.

4. A szerző *nevét, polgári állását és lakhelyét* tartalmazó pecsétetes levélen ugyanaz a jelige álljon, mely a pályamű homlokán. A pecsétetes levélben netalán följegyzett kikötések, föltételek vagy a versenyügy körül régtől fogva bevett szokásos eljárástól kívánt eltérések tekintetbe nem vétetnek.

5. *Álnév* alatt pályázóknak a jutalom ki nem adatik.

6. Ha a jeligés levél felbontása után kitetszenék, hogy a munka saját kézírása a szerzőnek, műve a jutalomtól elesik.

7. *Nyílt* pályakérdésekre *zárt jeligés levéllel* beküldött pályaművek nem fogadtatnak el.

8. A jutalmat *nem nyert pályamunkák kéziratai* az Akadémia levéltárában maradnak és nem adatnak ki; azonban engedély mellett lemásolhatók az Akadémia helyiségében.

9. Mindezekre a föladatokra minden rendű akadémiai tagok is pályázhatnak.

10. Egyébiránt *bármely*, ha csak *formai kelléknek is elhanyagolása* elejti a szerzőt a jutalomtól.

Kelt Budapesten, 1920 május 5-én.

Heinrich Gusztáv, főtitkár.

Válasz a cseh akadémiának.

A Magyar Tudományos Akadémiának ama szózatára, melyet tiltakozásul a magyar terület megcsonkítása ellen a világ összes akadémiáihoz intézett, a prágai cseh akadémia ez év februárjában válaszolt. Mi a hazai szerencsétlen politikai viszonyok miatt e választ csak nemrég kaptuk meg és azért nem felelhetünk rá hamarabb. De a késedelem nem ártott, mert az idő újabb fegyvereket szolgáltatott kezünkbe igaz ügyünk védelmére.

A cseh akadémia válasza a huszita háborúk korára emlékeztető szenvedélyességgel támadja meg a magyarság régibb és újabb történetét s végül kifejezi azt a reményét, hogy a történetírás Magyarország szétdarabolását megérdemelt büntetésnek fogja tekinteni.

E prófétai haraggal szemben mi nyugodtan akarjuk helyreigazítani a cseh vádirat súlyos tévedéseit.

Hiába feszegeti a magyar akadémia — mondja a cseh válasz — a nemzet ártatlanságát a világháború előidézésében. Hiszen a magyarok 1867 óta folyton előkészítették a Berlinnel való szövetséget és az egész Habsburg-monarchiát ők szegődítették a porosz imperializmus szolgálatába. Ők akadályozták meg 1870-ben a francia-osztrák szövetséget és ezzel segítették a német hegemoniának megalapítását Európában.

A cseh akadémia e megállapításai messze esnek a történeti valóságtól. A magyar politikának 1867 után nem volt arra hatalma, hogy növelje a porosz imperializmust és nem is volt ilyen kívánsága.

Gróf Andrassy Gyula, mint miniszterelnök, néha még szükségesnek is tartotta figyelmeztetni Bismarckot arra, hogy politikájának magyarellenes törekvéseit nem nézhetné nyugodtan. 1868-ban kijelentette a bécsi olasz követ előtt, hogy ha Bismarck támogatja a dunai fejedelemségek izgatását Magyarország ellen, a magyar kormány kénytelen volna Párisban keresni a védelmet. A francia-porosz háború idején élénken nyilatkozott a magyar közvélemény rokonszenve a francziák iránt, de ugyan miért pártolta volna a magyar politika az osztrák-francia szövetség eszméjét? III. Napoleon azzal az ígérettel akarta csábítani a

monarchiát a Poroszország elleni háborúba, hogy visszaszerzi Ausztriának az elvesztett németországi suprematiát. Ezért a célért Magyarország nem akart vért ontani, de azt hisszük, hogy a csehek sem rajongtak a Habsburgok német császárságának helyreállításáért. Gróf Andrassy Gyula 1870-ben nem Poroszország kedvéért ajánlotta a monarchiának a semlegesség kimondását. Bizonyítják ezt az 1870 július 14-iki koronatanácsban mondott következő szavai: „Ha győzne is Poroszország, az mi reánk nézve bizonyára nem volna kívánatos eredménye a háborúnak. . . .“ Andrassy gyanakodott ekkor Poroszországra, hogy titkos szövetséget kötött Oroszországgal és attól tartott, hogy Oroszország hátbatámadná a monarchiát, mihelyt az osztrák-magyar hadsereg a francziákat próbálná segíteni. Ily körülmények közt Andrassy a semlegességet pártolta és ezzel elejét vette oly világháborúnak, mely Magyarországot megcsónkíthatta volna a nélkül, hogy Franciaországot megmentené.

A magyarok, így folytatja tovább a cseh vádirat, 1871-ben elleneztek az osztrák foederalismust azért, hogy a német uralomnak kiszolgáltatott Ausztriát biztos eszközül használhassák fel imperialista politikájuk érdekében. Ez a vád gróf Hohenwart kísérletére vonatkozik, melynek az volt a célja, hogy az akkori dualistikus monarchiát egy cseh-osztrák-magyar monarchiává, vagy még ennél is tarkább állammá alakítsa át. A cseh akadémia bár óvatos kifejezésekkel, de azt akarja mondani, hogy a magyarok buktatták meg a cseh államjog elismerését 1871-ben. Ez azonban nem egészen így történt. Az akkori magyar miniszterelnök egyideig tartózkodott a beavatkozástól, mert Hohenwart tervét tisztán osztrák belügynek tartotta. Azonban a magyar beavatkozás nélkül is válságossá lett Hohenwart helyzete. Az ausztriai németek körében oly nagy volt az izgatottság, hogy lázadástól lehetett tartani. Már pedig Hohenwart arra nem volt elszánva, hogy a cseh államjogot ágyúkkal is kieroszakolja. Továbbá Hohenwart német pénzügyminisztere, Holzgethan kijelentette a koronatanácsban, hogy felfogása szerint a cseh államjogi követelés és az állami csőd egyenlő értékű fogalmak. A németek ellenállása s a pénzügyi helyzet jelentékenyen megkönnyítették gróf Andrassy tiltakozásának sikerét. A magyar miniszterelnök, mikor a korona az ő tanácsát is kikérte, kénytelen volt tiltakozni oly államjogi kísérlet ellen, mely szinleg elismerte ugyan az 1867-iki kiegyezést, de annak formáit és lényegét teljesen felforgatta. Hogy e felforgatás mit jelentett, azt kimutatta az 1871-iki ogulini horvát lázadás. A cseh államjog helyreállítása után a magyarországi szlávok felbujtása következett volna. A mikor a magyarok ez eshetőség ellen tiltakoztak, csak a magyar szent koronának ősi területén kívánták fentartani a

nyugalmat, a mi nem nevezhető imperialismusnak. Ellenben a csehek, a kik az esetleges prágai koronázás után bizonyára el nem fojtják vágyukat a magyar terület jó részére az állítólagos cseh-tót nemzeti egység czimén, az imperialisták rosszhangzású nevét már akkor is kiérdemelték volna, oly földet követelvén, mely államukhoz sohasem tartozott.

A cseh vádirat nem állapotodik meg 1871-nél. Mennél közelebb jut a chronológiában napjainkhoz, annál hevesebb és féktelenebb lesz vádaskodása. Fejünkre olvassa a bűnök e sorozatát: Bosznia és Hercegovina elfoglalásával kezdődött magyar részről a vakmerőségben egyre növekedő provocatiók sorozata Szerbiával szemben azzal a szándékkal, hogy felidézzék végre a háborút, a mely által a magyar-német hegemoniát remélték megalapítani Európában, különösen annak szláv részében. Rabszolgaságra akarták kényszeríteni nemcsak Belgrádot, hanem közvetve Prágát és Bukarestet is, és bosszúból Világosért, sujtani akarták a legnagyobb szláv államot, az óriási Oroszországot, melynek határait vissza szerették volna szorítani kelet felé. A magyarok a világháborút a maguk háborújának nevezték és több joggal tarthatták annak, mint a német fajhoz tartozó szövetségeseik. Nincs keleti Európában még egy kis nép, mely lelkiismeretlenül ily nagykörű tervet eszelt volna ki a maga beteges nagyzási hóbortjának kielégítésére. És most a magyar azt akarja elhitetni az entente hatalmaival, hogy ártatlan a világháború előidézésében s hogy eszerint jogtalanság volna területének megcsonkítása.

Valóban ragyogó képet festett a cseh akadémia a magyar politika czéljairól. Hegemonia Európa délkeletén, az orosz czári birodalom nyugati határainak megnyirbálása: szinte Nagy Lajos korába varázsolt vissza bennünket cseh szomszédunknak bőkezű jóindulata. És miért is állapotodott meg a cseh akadémia phantasiája Nagy Lajos koránál? Hasonló joggal visszakalandozhatott volna a húnoknak, a mondai hagyományok szerint a magyarok őseinek ázsiai birodalmába. Az akkor hiongnunak nevezett nép a kínai birodalom északi határain hódított és kalandozott. Nem lehetetlen, hogy a magyarok nagyzási hóbortja az északkeleti Ázsiában is hegemoniára törekedett s így könnyen volna kimutatható, hogy a japán császárt is a magyarok nagyzási hóbortja vonta be a világháborúba.

De hogy visszatérjünk a valóságok szerényebb körébe, Bosznia és Hercegovina megszállása nem a magyar hegemoniai ábrándoknak, hanem az 1877-iki orosz-török háború által teremtett európai helyzetnek volt a következménye. Oroszország és Ausztria-Magyarország ekkor egyezményt kötöttek kölcsönös érdekeik kiegyenlítése végett. Oroszországnak szüksége volt ez egyezményre, hogy Ausztria-Magyarország meg ne zavarja

törökországi hadjáratát. Kijelentette, hogy nem tiltakoznék az ellen, ha Ausztria-Magyarország Boszniát és részben Hercegovinát is elfoglalja kártalanításul az orosz terület nagyobbításáért különösen Besszarábiában. Oroszország erre az ígéretre a háború után nem szívesen emlékezett vissza, mert szerette volna a két tartományt Szerbia és Montenegró közt felosztani. De ezt a felosztást Andrassy nem engedhette meg, mert a tengerpart felé terjeszkedő délszláv államok Oroszország vezetése alatt veszélyeztették volna a monarchia biztosságát. Nem a magyar hegemonia megalapításáról volt itt szó, hanem a monarchia akarta a maga hatalmát védelmezni az occupatio által, a mely cél egyezett az európai egyensúly érdekével is. Hiszen lord Salisbury indítványozta az 1878-iki berlini congressuson a két tartománynak megszállását Ausztria-Magyarország által és ő fejtegette akkor, hogy általános érdekek tiltják Boszniának és Hercegovinának Szerbia és Montenegró közt való felosztását. Lám, a kis keleti nép még Nagy Britannia kormányát is fel birta használni nagyzási hóbortjának kielégítésére. A magyar közvélemény haragudott akkor az occupatio politikájának vezéreire, mert izgatta az a gyanu, hogy az udvar a magyar pénz és vér feláldozásával fölsílegesen nagyravágyó célokat követ. Ellenben a horvátok lelkesedéssel fogadták a Boszniából visszatérő magyar katonákat, nekik úgy látszik több volt az érzékük a magyarok nagyratörő tervei iránt, mint maguknak a magyaroknak. A vezető magyar államférfiak megelégedtek Boszniával és Hercegovinával, mert lényegében védelmi politikára gondoltak, mikor hódítóknak tüntek fel. Ellenben a befolyásos nagy-osztrák párt, mely foederalista volt és a szlávokhoz hajlott, Szalonikiig akarta vinni a Habsburgok zászlaját. A magyar miniszterek józan ellenkezése miatt e hódító ábrándok csak a sajtóban kísértettek egészen a a világháborúig és ott veszélyeztették a monarchia külpolitikájának hírnevét.

Bosznia és Hercegovina megszállása és annexiója kétségtelenül bántották Szerbiát; Andrassy gyakran mondotta a megszállás előtt, hogy nem örömet vállalkozik reá, de kénytelen vele. Másrészt ne felejtjük el, hogy a török kormányzása alól felszabadult két tartomány a monarchia uralma alatt virágzásnak indult, lakóinak jelentékeny része meg volt elégedve az osztrák-magyar uralommal és a közülök sorozott katonák a legnagyobb vitézséggel harcoltak a monarchiáért. Igaz, hogy e megszállás után gazdasági okokból sajnálatos ellentétbe jutott a monarchia Szerbiával, de a cseh akadémia által a magyarok rovására írt rendszeres provocatiók sorozatát bizonyítani nagyon nehéz volna. Ha csak nem vesszük provocatióknak azt, hogy a monarchia megmentette Szerbiát, mikor a győzelmes bolgárok a szerb főváros

felé haladtak, vagy azt, hogy a szerb területnek tekintélyes gyarapítását a monarchia meg nem akadályozta a Balkán-háborúban, vagy talán azt, a mi Szerajevóban történt 1914 június 28-án.

A bosszú Világosért, nem lett volna népszerűtlen jelszó Magyarországon, de a magyar politika nem indult e jelszó után, mert különben felhasználta volna a bosszúra az 1877-iki orosz-török háborút. Hogy a magyarság szerette volna Oroszország határait kelet felé visszatolni, abban van némi igazság. Régi óhajtaása volt az a magyarnak, hogy felszabaduljon a letiport Lengyelország és ezt az eredményét a világháborúnak minálunk bizonyára nagyobb örömmel fogadták, mint Csehországban. De a magyarságnak érzelmei Oroszországgal szemben nem zavarták a világ békéjét. Ellenben a czári birodalom terjeszkedési vágya délen és nyugaton folytonos veszélyvel fenyegették a monarchiát, mely Andrásy vezetése alatt tisztán védelmi célból kötött szövetséget Bismarck Németországgal. Ezzel a magyar politika csak az ország nyugalmát s nem az európai német hegemoniát akarta biztosítani, már csak azért sem, mert az ily hegemonia a magyarságot is elnyomta volna. A világháborúnak igen bonyodalmas politikai okai voltak és a szerajevói pisztolylövéseket, melyek felrobbantották az összehalmozott gyújtóanyagot, nem a magyar politika irányította. Tudjuk, hogy a mi szocialistáink gróf Tisza István ellen érzett gyűlöletükben a szerb ultimatum értelmi és valódi szerzőjének a tragikus sorsú magyar miniszterelnököt tüntették fel. Ez a hír a külföldön is elterjedt és a cseh akadémia aláírata valószínűen e gyűlölködő mende-monda hatása alatt még ma is egyenesen a magyarokra hártja a felelősséget a szörnyű katasztrofáért. De ma már ismerjük a szerb ultimatum történetét az osztrák vörös könyvből. Tudjuk, hogy mi történt az 1914 július 7-iki minisztertanácsban, melyben a közös miniszterek és a két miniszterelnök vettek részt. Gróf Tisza ekkor ellenezte Szerbia hirtelen megtámadását; kijelentette, hogy a monarchia beérheti a diplomatai sikerrel Szerbiával szemben s hogy Németország nem illetékes megítélni azt, vajjon szükséges-e rárohannunk Szerbiára. Szerinte nem kellene most okvetetlenül háborút viselnünk és rámutatott egy európai háború rettentő veszedelemére. Tisza el volt szigetelve a minisztertanácsban. Az elnöklő gróf Berchtold, a magyarországi illetőségű, de nem magyarlelkű külügyminiszter, sietette a háborús döntést, a német gróf Stürgkh is melléje állott. A szláv Bilinski, az ugyancsak szláv Potiorekre hivatkozva kijelentette, hogy a monarchia most nem elégedhetik meg a diplomatai sikerrel. A szláv Krobotin szerint ez a megelekedés csak gyöngeségünket árulta volna el. Néhány nap mulva Tiszával elhitették joggal-e vagy jog nélkül, azt most nem kutatjuk, hogy a német politika okvetle-

nül követeli a háborút és ekkor már ő sem ellenkezhett tovább, mert nem akarta oly helyzetbe sodorni Magyarországot, hogy egy nagy világháborúban megbízható támasz nélkül maradjon. De ekkor is csak azon feltétellel szavazott a háborúra, ha a monarchia hivatalosan kijelenti, hogy nincsenek hódító szándékai, hogy jelentéktelen határkiigazításon kívül a szerb területből semmit sem foglal el.

Mindezekből világos, hogy az a vád, mintha a magyar politika 1867-től 1914-ig szívós következetességgel azon lett volna, hogy phantasztikus hegemoniai célokért lángba borítsa a világot, teljesen és tökéletesen alaptalan. A magyar politika csupán az ősi terület védelmére gondolt s csakis ezért szánta el magát kedve ellenére is a háborúra. Természetes, hogy a magyarság, mikor már kénytelen volt hadakozni, megállotta helyét, mert jól tudta, hogy történetének legválságosabb harcát kell meg-harcolnia. Csakhogy azzal az elhatározással fogott a háborúhoz, hogy még a győzelem esetén sem foglal el jelentékenyebb idegen területet, ellenben szomszédjai, köztük a csehek is, a kikkel háborút nem is viselt, kezdetől fogva Magyarország szét-darabolására törtek.

A legújabb magyar történetnek ilyen elintézése után a cseh vádirat néhány tördőfessel próbálja sebezni a régi magyar történetet.

Mi nem tudunk semmit a IX. század Nagy-Moraviájáról mondja a cseh akadémia, midőn azt állítjuk, hogy a magyarországi nem magyar fajok csak a honfoglalás után vándoroltak be hazájukba. De igen, tudunk valamit Nagy-Moraviáról. Tudjuk azt, hogy a mai Morvaországon kívül hozzátartozott Felső-Magyarország egy része is. De Nagy-Moraviának magyarországi határai nagyon bizonytalanok. Bizonyos, hogy a Garamon túl keletre már nem terjedt és valószínűtlen, hogy a magyarországi Moravia a Garamig mind lakott terület lett volna. A mai Magyarországnak tehát aránylag csekély részén laktak tótok a honfoglalás előtt és ott is németekkel vegyültek. Csehek Nagy-Moraviában egyáltalában nem laktak, arra a földre csak később vándoroltak be. A legelsőrendű szaktekintélyek a cseh és tót nyelvet egy valamikor egységes szláv nyelv két külön ágának tekintik: a IX. században a két ág már külön szakadt. Midőn tehát a honfoglaló magyarok 906 körül megdöntötték Nagy-Moraviát, új hazájukhoz, a későbbi elterjedéshez mérve, nem nagy darab földön lakó tótságot csatolták, mely rokona volt ugyan a csehnek, mint a holland a németnek, de attól nyelvi és történeti fejlődésében egészen elkülönült. A cseh vádirat gúnyosan tagadva a honfoglaló magyarnak értelmi felsőbbbségét a meghódított népekkel szemben, hivatkozik a régibb középkor paleo-

szláv irodalmára és arra a körülményre, hogy a magyar nyelvnek műveltségi szavai a szláv nyelvből vannak kölcsönözve. Tudnunk kell azonban, hogy az ó-egyházi szláv, vagyis ó-bolgár nyelvnek irodalma, melyet a Görögországból származó Cyrill és Method honosítottak meg Nagy-Moraviában a IX. században, oly kezdet volt, melynek folytatása a XI. században már megszakadt. Azóta a római ritus és annak latin nyelve a morva-tót területen kiszorították az ó-bolgár irodalmat. A mi pedig a magyar nyelv szláv elemeit illeti, a magyar nyelvtudomány kimutatta, hogy körülbelül 600 jövevényszó van a magyarban a különböző szláv nyelvekből s e szavak lassanként, a századok folyamán mentek át a magyar nyelvbe. Vettünk át szavakat az orosz, a bolgár, a szerb, a szlovén és horvát s más szláv nyelvekből, de cseh-tót eredetű közszevaink nincsenek. Egy-egy szláv nyelvnek a hatása a magyarra nem nagyobb, mint pl. az olasz nyelvé. Azután nem szabad felejtenünk, hogy a magyar nyelv is erősen hatott a szerb, a horvát, a hazai szlovén és rutén, valamint a tót nyelvre is. A szavak ez átkölcsönzése mutatja, hogy a magyar szellemileg fogékony volt; tanult másoktól és mások is tanultak tőle.

Nem ezek a hatások döntik el a honfoglaló magyarok felsőbbségének kérdését az új hazában talált nepeket tekintve. A döntő körülmény az, hogy a honfoglalás előtt itt lakó népek közül egy sem birt e földön hosszúéletű államot alkotni, ellenben a magyar a maga egyéniségébe olvasztva a legkülönbözőbb hatásokat egy több mint ezredéves államot alkotott oly területen, melyet a földrajzi viszonyok és a gazdasági élet föltételei szerves egységgé forrasztottak össze. Ennek az államalkotó nemzetnek kulturális hivatását bebizonyította a történet, mert a magyarság ezer éven át a nyugat minden szellemi mozgalmában a középkori latin keresztyénségtől kezdve, a renaissanceon, a reformation, az ellenreformation, a felvilágosodáson át a XIX. század demokratiájáig résztvett s mind e mozgalmaknak utolsó őrszeme volt kelet felé.

Hogy a magyarság védőbástyája volt Európának a török veszély ellen, azt a cseh vádirat fanyar kedvetlenséggel ugyan, de mégis csak elismeri. Hiszen a cseh akadémia is tudja, hogy Aeneas Sylvius „A magyar hazát“ a keresztyénség pajzsának és a török ár ellen „a legszilárdabb gátnak“ nevezte. Sőt bizonyára ismeri az akadémia Jagelló Ulászlónak, a cseh és magyar királynak azt a levelét Geréb Péterhez 1502-ből, melyben a magyar királyságot szintén a „keresztyénség bástyájának és pajzsának“ nevezi. De a cseh akadémia le akarja rontani a magyar történetnek ez általánosan elismert dicsőségét azzal a kijelentéssel, hogy a magyarok a történet által reájuk bizott szerepnek

nem feleltek meg, hiszen a XVI. század első felétől kezdve Magyarországnak tisztán magyar része került a török uralom alá és a nemzet ellenállás nélkül tűrte ez uralmat másfél századon át, míg az államnak tisztán szláv része ellenállott a török támadóknak.

Nem szabad mosolyognunk ez állításokon, hiszen egy tudományos akadémia bocshatja azokat világgá. Ismeretes tény, hogy a magyarság, miután több mint száz évig harczott az egyre növekvő török hatalom ellen, ki volt merülve a XVI. század harmadik tizedében és a kitűnően szervezett török hadsereggel szemben, mely tartalékjait három világrészről merítette, Európától magára hagyatva már nem bírt helytállani. De hogy ellenállás nélkül tűrte volna a másfélszázados igát, azt elég a Zrinyiek, Szondy és Losonczy neveivel czáfolnunk. hogy más törökverő magyar hősnak nevét most ne is említsük. Az a másfélszázados török uralom Magyarországon nem volt békés kormányzás, hanem katonai megszállás. A végeken nem szünetelt a harc a török és magyar közt, a magyar végvárak ellenállása nélkül a török előzönlötte volna a mai Ausztriát. Bátran mondhatjuk tehát, hogy a XVI. és XVII. században is Magyarország megrongált, de még mindig erős bástyája volt a nyugati kereszténységnek. Nem áll az, hogy a török csupán magyar területet szállott volna meg, hiszen a Dunán-túlnek nyugati magyar vidékén a török nem bírt letelepedni. Hogy a felvidék egyes terméketlen területeiért nem akart vért áldozni, az természetes. neki a kövér magyar síkságok kellettek és nem Trencsénen, Árván át, hanem a Duna vonalán kereste az utat nyugat felé. Katonái, sőt hadvezérei közt elég renegát szlávval találkozunk; a magyar királyságnak déli szláv övét törte át a török hadsereg, mielőtt Magyarországra jutott. Nincs tehát annak semmi értelme, hogy a szlávtságot tartsuk a török előnyomulás gátjának a magyar hírnév rovására.

Szükségesnek tartja a cseh vádirat el nem hallgatni azt, hogy a magyar nemzet igen gyakran nem ellenséget látott a törökben, hanem inkább (mint a legutóbbi világháborúban is) szövetségest és jóbarátot.

Hogy volt magyar párt a XVI. és XVII. században, mely a nemzet függetlenségét olykor a törökkel való szövetségben akarta kivívni, az eléggé ismeretes. De akkor más keresztény népek is kötöttek szövetséget a törökkel. Elég lesz ezy példát említenünk. A fehérhegyi csata idején egy csasz fordult meg Frigyesnek, a téli királynak prágai udvarában, majd a királynak követe Konstantinápolyba utazott Bethlen Gábor embereivel együtt s ott megígérte, hogy Frigyes országai a szultán „ellenségeinek ellenségei és barátjainak barátjai“ lesznek. A fehérhegyi csata

vetett véget a cseh-török szövetségnek. Ha ez a baleset közbe nem jő, sokszor fordultak volna meg a csauszok Prágában és most talán a cseh akadémia sem merné mondani, hogy a szlávok voltak a töröknek legfélelmesebb ellenségei. Így azonban számítva arra, hogy a téli királynak török szövetségi ajánlata nem eléggé ismeretes, ilyeneket ír: Európának valódi védelmezője a török hódítók ellen, sőt magának Magyarországnak felszabadítói is, a fellázadt szerbeket és horvátokon kívül, a Habsburgok cseh, német és szláv tartományai voltak; főleg e tartományok pénze és katonái védelmezték századokon át Magyarország földjét. Tehát leginkább e tartományokat illeti meg Európa hálája és jutalma és nem a magyarokat, kik eléggé vakmerőek ilyesmit követelni. Különösen Magyarországnak északi részét, azt a földet, melyet most a cseh-tót ezredek szálltak meg, a faji rokonság miatt s jelentékeny pénz- és véráldozat árán, a XVI. és XVII. századi cseh királyok védelmezték a törökök ellen és kormányozták azt közösségben német és cseh tartományaikkal, a míg Magyarország magyar vidékeit a török szállotta meg.

Valóban jeles példája ez idézet a történetírói igazságszeretetnek. Hogy a szerb lázadáson mit ért a cseh akadémia, azt nehéz elgondolni, hiszen a szerbek a magyarországi török uralom utolsó évtizedében vándoroltak be nagyobb tömegben a délvidékre és a felszabadító háborúban a magyarokkal és németekkel együtt harcoltak a török ellen, nem mint lázadók, hanem mint a magyar királynak hű alattvalói.

A horvát lázadásnak sincs értelme a török hódítás korában. A magyar fölkelések vezetői nem terjesztették ki fenhatóságukat Horvátországra, a horvátok tehát nem lázadhattak fel ellenük. Ellenben a Habsburg-párti magyarokkal együtt testvéri egyetértéssel küzdöttek a török és a vele szövetséges erdélyi fejedelmek ellen. Ha e testvéries érzelmenek bizonyítékait akarja látni a cseh akadémia, olvassa el egyebek közt Zrinyi eposzát, vagy Rattkay *Memoria Banorum*-ját. Úgy látszik, hogy a cseh akadémia a török korszakot összetéveszti II. Rákóczi Ferenc korával, a mikor a szerbek és horvátok a császáriaknak szolgáltattak segédszerepeket, ellentétben a tótokkal, románokkal és ruténekkal, a kik lelkesen harcoltak Rákóczival a magyar szabadságért. De még valószínűbb, hogy a cseh akadémia Jellaics és Rajacsics korára gondolt, midőn a török-kori horvát és szerb lázadásokról beszélt. Csakis ily merész történelmi salto mortale teszi érthetővé azt az állítást is, hogy a török korban a cseh királyok védelmezték a magyar Felföldet. Ott a Habsburgok csak mint magyar királyok intézkedtek a magyar országgyűlés törvényei szerint, melyek nem ismernek el közös igazgatást az örökös tartományokkal. Ha a Habsburgok e törvénye-

ket megsértették, a mi elég gyakran megtörtént, éppen Felső-Magyarország nemessége, sőt polgársága is tiltakozott a leghevesebben a törvénysértés ellen. De a Habsburgok mint magyar királyok sem bírták teljesen mentesíteni a törököktől a Felföldnek azt a részét, melyet ma a cseh ezredek szállnak meg. Ismeretes, hogy Érsekújvár több mint két évtizeden át volt török birtok s hogy a török hódoltság Párkánytól Nógrádon át felfelé húzódott Rozsnyóig. Lehetséges, hogy a cseh akadémia vissza akarja nekünk adni a magyar Felföldnek azt a részét, melyen a török uralkodott. Bár e területtel korántsem elégszünk meg, hajlandók vagyunk ez esetben a cseh akadémia történeti állításait brutusi álarcznak venni, mely a tájékozatlanság színe alatt nagylelkűséget takar.

Mi tudjuk és hálásan elismerjük, hogy a Németbirodalom és a Habsburgok örökös tartományai pénzzel és jelentékeny véráldozatokkal is segítették Magyarországot a török hódítás korában. Ez a segítség különösen a nagy hadjáratok idején volt érezhető. A nagy hadjáratok évei a török hódítás korának egy harmadát töltötték be s e hadjáratokban a magyarság sem kímélte pénzt és vért. Arról szó sem volt akkor, hogy az örökös tartományok faji rokonérzésből segítsék a magyar terület egyik vagy másik részét. Hanem azért szánták el magukat segélyek fizetésére vagy katonaaállításra, mert jónak látták a maguk területét a magyar földön védelmezni. A török hódítás korának legnagyobb részén át a hazai terület védelmezésének kötelessége a magyar végbeliekre hárult. Még a hozzánk küldött német kapitányok is elismerték, hogy a magyar huszár a végbeli szolgálatra a török ellen alkalmasabb az örökös tartományokbeli katonáknál. A magyar végeken oly tösgyökeres magyar élet pezsgett, hogy az iderendelt német, szláv, olasz katonák többnyire elmagyarosodtak. Jellemző példa erre a firenzei Guadagni esete, ki kapitánya lett egy magyar végvárnak. Csáládja annyira megmagyarosodott, hogy unokájának, gróf Gvadányinak költői munkáit még ma is nagyrebecsüljük, nyelvének és szellemének ősi erőtől duzzadó magyarsága miatt. Vajjon miként lett volna Kollonics Sigfried, Morgenthale Fülöp, Rosenberg Kristóf György, gróf Salm, Nestorovich, Monasterli Demeter, Samaria Fernando Specia de Casa, Guadagni stb. magyarrá, ha a végeket a cseh királyok faji érzésből többnyire cseh és német katonákkal védelmezték volna?

Abban a háborúban, mely 1683-tól 1699-ig dűlva, felszabadította a magyar területet a török járom alól, a magyarságnak nagy érdemei voltak, noha a háború első három évében Thököly magyarjai a török mellett harezoltak. Csak egyes részletekre akarunk itt hivatkozni. A tiszai és tiszántúli vidék fel-

szabadítása, bár Mercy és Heissler császári tábornokok fővezérelte alatt, csaknem kizárólag a magyarságnak halhatatlan érdeme. Schenkendorf kapitány egy 1689-iki albániai csatáról azt jelenti, hogy a derék magyar hajduságot nem dicsérheti eléggé nagy hűsége és vitézsége miatt. E csatában 529 elesett és sebesült közt 502 magyar és szerb hajdut találunk. Feltehetjük tehát, hogy az elesetteknek legalább is fele magyar volt. Az 1686-iki hadjáratban Fiáth Jánosnak és Petneházy Dávidnak nevei ismeretkékké lettek: Petneházynek, noha kálvinista volt, a pápai legatus aranylánczot küldött vitézségének elismeréséül. És a mi az anyagi áldozatokat illeti, Károlyi Árpád kimutatta, hogy Budának és Magyarországnak a török járom alól való felszabadításához maga a magyar föld lakossága és pedig túlnyomóan aránytalanul, legnagyobb részben a magyar vidék járult a legtöbbet.

Ezek után bátran mondhatjuk, hogy a magyarság még gyöngesége korában is hű maradt a Hunyadiak korából rászállt dicső hagyományhoz. És ezentúl a már jobban értesült cseh akadémia sem tagadhatja, hogy ezért megilleti a magyarságot a hála és jutalom Európa részéről. Ezzel nem követünk el vakmerőséget, csak egyszerű igazságot állapítunk meg és nem zárjuk ki a kegyeletet a magyar földért elesett német, francia, németalföldi, britt, olasz, spanyol és szláv hősök emléke iránt. Ellenben vakmerőségnek nevezik mindenütt a világon azt a modort, mely fegyvert kovácsol egy nemzet megvadásására, nem a tényekből, hanem a tények nem ismeréséből.

Téved a cseh akadémia, midőn azt mondja, hogy a magyar városok csak a XIX. században magyarosodtak meg. Kolozsvár már a XVI. században, Kassa a XVII. században magyarosodott, nem is szólva arról, hogy vannak magyar alapítású városaink is. A huszitizmusnak volt némi termékenyítő hatása a magyar irodalomra, de a reformatió jelentősége e tekintetben mérhetetlenül nagyobb. Azt sem kell képzelnünk, hogy Comenius magyarországi tartózkodásával talán a magyar műveltségnek új korszaka kezdődött. Comenius négy évig volt Sárospatakon és kétségtelenül üdvösen hatott a protestáns tanügyre, de pädagogiai eszméit nem valósíthatta meg oly mértékben, mint a hogy kívánatos lett volna. Mind a mellett a magyar irodalom nagyra-becsüli Comenius emlékét, az ő hozzá hasonló cseheket szívesen láttuk országunkban, szívesebben, mint azokat a cseh hivatalnokokat, a kik az utolsó osztrák absolutismus szolgálatában germanizálni akarták a magyarságot.

Részletesen czáfoltuk a cseh akadémia történeti érveit, de a mit a nemzetiségi kérdéstről mond, arra csak általánosságban felelhetünk. Nehéz helyzete volt különösen a XIX. században minden nemzetnek, melynek államában idegen nyelvű polgárok

is éltek. Az ir kérdés még nincs megoldva az irek kívánsága szerint, noha az angol nemzet igazságérzetét és szabadságtiszteletét bizonyára a cseh akadémia sem tagadja. Hogyan elégítette volna ki a magyar országának idegen alattvalóit, midőn e feladat megoldására nem volt annyi ereje, mint az angolnak és hozzá még idegen alattvalói nem voltak egynyelvűek, sőt szomszéd országok uralkodó nemzeteinek fajához is tartoztak? Nem kutatjuk, hogy a nemzetiségi kérdésben ellenünk felhangzott vádak mennyiben vezethetők vissza a nemzeti szenvedélyek túlesigázott érzékenységére, vagy mennyiben a külföldi izgatásokra és a netalán magyar részről is e követett hibákra, csak annyit akarunk megállapítani, hogy Magyarországon a nemzetiségi nyelvhatárok ma is ott vannak, a hol száz évvel ezelőtt voltak. Az állítólagos erőszakos magyarosításnak nem voltak tehát számbavehető eredményei. Attól tartunk, hogy a csehek és románok jobban értenek a nemzetiségi kisebbségek elnyomásához, mint a magyarok. A csehek körülbelül egy éve uralkodnak azon a területen, a melyen a magyar ezer évnél tovább uralkodott s ez egy év után oly elkeseredett panaszokat hallunk a cseheknek épp fajrokonai részéről, a minőket azelőtt sohasem hallottunk arról a vidékről. Egy amerikai tót lapban olvastuk nemrég, hogy a tótok Szlovákiában Szent Bertalan-éjeket fognak rendezni a csehek közt. Ezt mi nem hisszük és nem is óhajtjuk, de ez a hang és általában az elzárt Felföldről kiszivárgó hírek igen furcsa illusztrációi a cseh-tót egységnek és annak a paradicsomi állapotnak, mely a magyar uralom elfojtása után keletkezett az állítólag felszabadított nemzetiségi területen. A cseh akadémia a wilsoni elvekre hivatkozik és mégis a nemzetek önrendelkezése jogán oly területet követel Magyarországból, melynek lakossága több mint 30⁰/₀-ában magyar. E területen a lakoságnak csak 47⁶/₀-a tót anyanyelvű és ezeknek jórésze is alig várja, hogy lerázhassa a cseh igát. Hurban, a tótok ismeretes vezére az 1848-iki prágai szláv congressuson a tót nép nevében ezeket mondotta: „Mi nem kívánjuk a csatlakozást a cseh koronához. Nehezünkre esik magunkat elszakítani mostani viszonyainktól, nehezünkre esik a bár nyomasztó, de ezeréves kapcsolatokat széttépni“.

Most a magyar tótok nagy többsége úgy érzi, hogy az új viszonyok nyomasztóbbak a régieknél s még jobban visszakívánják az ezeréves kapcsolatot, mint Hurban korában.

Ha Seton Watson, Björnsterne Björnson és Müller Gutenbrunn vagy Denis itélete szerint a magyarok rosszul bántak a nemzetiségi kisebbségekkel, most elérkezett az ideje a felforgó vita igazságos elintézésének. Használja fel a cseh akadémia befolyását arra, hogy a magyar béke ratifikálása előtt egy pártat-

lan forum méltányos módon rendezzen népszavazást a Magyarországból való elszakításra szánt területeken. E szavazás eredménye döntsön a hovatarozás fölött. Ha ezt a módot nem pártolja a cseh akadémia, nem hihetjük el neki, hogy komolyan veszi a nemzetek önrendelkezési jogát.

Egész vádiratán látszik, hogy a győzők jogára támaszkodik s nem az igazságérzetre. Gondolja meg a cseh akadémia, hogy háromszáz évvel ezelőtt ezen a jagon tiporta le a cseh államot egy hatalom, mely most le van verve, míg a letiprott fölemelkedett. A történet kereke lassan forog, de biztosan megőrli a szerencséjében elbizakodót. Mi nyugodtan várjuk a történet ítéletét, mely bizonyára meg fogja hazudtolni a cseh akadémianak multunknak hiányos ismeretéből fakadó jóslatát.

Multunkat ismerve és jövőnkben remélve, tiltakozunk a felháborító szándék ellen, mely egy ezredéves államot lakóinak megkérdezése nélkül szétdarabolásra kárhoztat azon dőre ürügy alatt, hogy felidézte a világháborút. Bizván az igazság erejében, hiszszük, hogy tiltakozásunk nem hangzik el nyomtalanul.

Budapest, 1919 december hóban.

Herzeg Ferencz,
másodelnök.

Heinrich Gusztáv,
főtitkár.

Angyal Dávid,
előadó.

Jelentés az 1919. évi Vojnits-jutalomról.

(Felolvasta *Pintér Jenő* l. t. 1920 január 26-án.)

1919. évi szinpadai termésünk irodalmi érték tekintetében nagyon gyöngé volt. Néhány gondosabban kidolgozott dráma mellett a silány színműveknek egész sora került előadásra a budapesti színházakban. A forradalmi idők a megszokottnál is jobbak kedveztek a tehetségtelen próbálkozásoknak.

Az 1919-ben előadott darabok jegyzéke:

1. Hajós Sándor: *Az ötvenéves férfi.* Tragikomédia 3 felvonásban. Január 5: Belvárosi Színház.

2. Lengyel Menyhért: *Sancho Panza királysága.* Vigjáték 4 felvonásban. Január 11: Nemzeti Színház.

3. Barta Lajos: *Örvény.* Színmű 5 felvonásban. Január 24: Nemzeti Színház.

4. Lakatos László: *A császár partra szállt.* Erkölcös játék 1 felvonásban. Február 11: Medgyaszay-Színház.

5. Hevesi Sándor: *Császár és komédiás.* Dráma 4 felvonásban. Február 21: Nemzeti Színház.

6. Biró Lajos: *Francia négyes*. Vigjáték 2 felvonásban. Márczius 6: Belvárosi Színház.
7. Karinthy Frigyes: *Holnap reggel*. Tragikomédia 3 felvonásban. Márczius 8: Madách-Színház.
8. Ferenczi Sári: *Apolló bajusza*. Vigjáték 1 felvonásban. Márczius 17: Medgyaszay-Színház.
9. Lengyel Menyhért: *Névaparti est*. Színmű 1 felvonásban. Márczius 17: Medgyaszay-Színház.
10. Barta Lajos: *A sötét ház*. Színmű 1 felvonásban. Április 19: Vigszínház.
11. Vitéz Miklós: *A kiknek egy a sorsuk*. Szomorújáték 1 felvonásban. Április 26: Madách-Színház.
12. Pogány József: *Napoleon*. Dráma 3 felvonásban. Május 16: Nemzeti Színház.
13. Mikes Lajos: *Nem lesz bankett!* Vigjáték 4 felvonásban. Május 31: Nemzeti Színház.
14. Földes Imre: *Terike*. Vidéki történet 3 felvonásban. Szeptember 20: Belvárosi Színház.
15. Tar Lajos: *1789*. Dráma 1 felvonásban. November 27: Madách-Színház.
16. Várkonyi Mihály: *Öngyilkosok*. Tragikomédia 1 felvonásban. November 27: Madách-Színház.
17. Hevesi Sándor: *Régi jó világ*. 3 egyfelvonásos. November 14: Nemzeti Színház.
18. Balassa Emil: *Utolsó éjszaka*. Romantika 1 felvonásban. November 18: Dunaparti Színház.
19. Herczeg Ferenc: *A fekete lovas*. Színmű 3 felvonásban. Deczember 5: Nemzeti Színház.
20. Újhelyi Nándor: *1,000,000,000*. Komédia 3 felvonásban. Deczember 18: Madách-Színház.
21. Nagy Endre: *Piri papája*. Bohózat 3 felvonásban. Deczember 19: Dunaparti Színház.

A javaslatételre kiküldött akadémiai bizottság tagjai — Pekár Gyula, Pintér Jenő és Szinnyei Ferencz levelező tagok — számbavették a mult esztendő drámai termését s egyhangúlag azt javasolják, hogy az 1919. évi Vojnits-díjjal Herczeg Ferencz háromfelvonásos színművét, a *A fekete lovast*, jutalmazza meg a M. T. Akadémia.

Ez a színmű a szerző 1917-ben megjelent regényének, *A hét svábnak*, dramatizálása. *A hét sváb* 1848-as forradalmi történet. A verseczi németeknek a délvidéki szerbekkel folytatott küzdelmeit eleveníti föl regényes keretben. Lelkes hazaszere-tettől áthatott munka: a német hűség és a sváb erények dicsé-rete. *A fekete lovasban* újból megjelennek a regény hősei. A színhely egy bánati sváb város, a hol az 1848-as szabadságharcz

idején osztrák császári csapatok állomásoznak. A város lakói azt hiszik, hogy a német és cseh katonák meg fogják védeni a császár hü alattvalóit a támadásra készülő balkáni martalócokkal szemben, de reményükben csalódnak, mert a bécsi udvar cserbenhagyja a svábokat. Az elszánt sváb nép nem akar a balkániak zsákmánya lenni, vezérévé választja ifjú Hoffer Bálintot, egyesül a magyar honvédsereggel, kiszorítja a városból a császári csapatokat s visszaveri a balkáni támadókat. De a szabadságharc ügye lassan elhanyaglik s a honvédcsapatok eltávoznak a városból. A búcsúzás megindító és lélekelelő, mert a nagy napok örökre egybeforrasztották a svábságot a magyarsággal. Hiába veszik újból birtokukba a várost a császári katonák és a velük szövetkező szerviánok, megvetés és gyűlölet fogadja őket.

A színműnek nincs vezéralakja. Hőse maga a sváb nép. A jelentékeny számú drámai szereplő közül a Hoffer-család tagjai biztos kézzel kidolgozott, vonzó egyéniségek. A sváb földesgazdák — a nagytekintélyű gazdag paraszt, a keserű paraszt, a furfangos paraszt, a kenetesbeszédű szent paraszt — élesen megfigyelt alakok. A sváb parasztnak a műveltebb német polgárokkal — a város vezetőembereivel — folytatott tanácskozása vázlatosságában is jellemző csoportkép.

A családi, politikai és harci jelenetek sorozatát egységbe fűzi a szerző izzó hazaszeretete s az 1848-as idők hangulatának lelkes átérzése. Hogy a magyar nemzeti eszményekkel szemben idegenül álló svábság hogyan lesz a magyar nemzeti eszme tántoríthatatlan hívévé: ez a lelki megfordulás művészi lendülettel bontakozik ki a darabból. Mikor a hősiesen harcoló magyarság kénytelen a maga sorsára hagyni a Bánátot, a svábság már vérző szívvel siratja a kivonulókat s az egyik öreg sváb azt mondja búcsúzóul: „Én mostanában sokat olvastam a magyar történelemben és azt láttam, hogy a magyarság élete olyan, mint némely hegyi folyóé. A folyó egyszerre csak eltűnik a sziklahasadékok közt, nyoma vész és az együgyűek azt mondják: vége van — nincs többé! De egy-két mértfölddel odébb megnyílnak a kövek, a folyó újból napfényre tör és megifjodva, megtisztulva, megnövekedve küldi habjait az örökkévaló tenger felé!“ S mikor a magyarok nyomában föltűnik a betolakodó ellenség, a svábság úgy érzi, hogy erőben és öntudatban újjászületett. „Minket nem ajánlatos fölfalni — mondja a bölcs öreg — mert fölfalni ugyan lehet minket, de megemészteni nem. Egy népet, amely gondolkozni tud, nem lehet megemészteni . . . Ha millió ember azt gondolta magában, hogy: *Nem!* — akkor kővé keményednek, gránitkővé — és a ki lenyelte, az belehal.“

Tisztelettel javasoljuk a M. T. Akadémiának, hogy az 1919. évi Vojnits-jutalmat *A fekete lovásznak* ítélje oda.

Jelentés az 1919. évi Karátsonyi-jutalomról.

(Fölvasta Pintér Jenő l. t. 1920 márczius 22-én.)

Az 1919. évi Karátsonyi-jutalomra egy pályamű érkezett be: *A lystrai nagy napok*. Vigjáték 3 felvonásban. Terjedelme: 21 lap. Jellegje: Urbs ruit.

A bíráló bizottságba a M. T. Akadémia Jánosi Béla rendes tagot s Haraszti Gyula, Pekár Gyula, Viszota Gyula és Pintér Jenő levelező tagokat küldte ki.

A bizottság egyhangú véleménye az, hogy a pályamű minden tekintetben kezdetleges dráma. Ógörög tárgyú szerelmi történet abból az újromantikus fajtából, mely Rákosi Jenő Aesopusa óta jött divatba irodalmunkban. Nincs benne semmi szellem, semmi elevenség. Meséje érdektelen, személyei elmosódottak. Párbeszédei unalmasak.

A bizottság egyhangú javaslata az, hogy az 1919. évi Karátsonyi-jutalmat ne adja ki a M. T. Akadémia.

Jelentés a Farkas-Raskó-jutalomról.

(Felolvasta Tolnai Vilmos l. t. 1920 február 23.)

E pályatétel csak ennyit mond: „... jutalom hirdettetik hazafias költeményre“. Semmi egyéb megszorítás, kikötés; nincs megszabva sem hang, sem irány, sem műfaj, sem versalak — szóval a pályázó költőnek legteljesebb szabadsága van hazafi-érzését abban a köntösben léptetni elé, a mely neki legjobban tetszik, a melybe akkor öltözik, mikor az ihlet sugallata érte.

Alig volt valaha nemzetünk életében alkalmasabb időszak a hazafiérés megnyilatkozására, mint az elmúlt másfél esztendő. Mint a jó egészséget csak akkor becsüljük meg, mikor romlásnak indul, a hazafiság érzésének is főleg akkor ébredünk tudatára, mikor tárgya, a haza, a nemzet, veszendőben van; mikor tunya álm és tétlenség öldösi a nemzetet és csak kevesek lelkében él a fájdalom a dicstelen halál, a harcztalan elmúlás fenyegető veszélyére; mikor a nemzet nagy átalakulások válságában lét és nemlét közt vergődik; mikor belső harczok fenyegetik végromlással; mikor külső nyomás, önkény és zsarnokság akarja eloltani a nemzet életének tűzét; mikor idegen erőszak olcsó prédaként marczangolja a haza testét — ilyenkor fájón sajog a hazafiérés s a költők lantján felzokog fájdalma. Sokkal ritkább, sőt szinte szörványos — legalább a mi irodalmunkban — a nemzeti jólét, a büszke öntudat diadalmas hangja, az örömujjongás dicső mámora s ez természetes is, hiszen a mi történelmünk Mátyás ragyogó ideje óta nem egyéb szaka-

datlan létfenntartó bareznál, küzdelem a megsemmisülés ellen. Innen van, hogy a szomorú időket nálunk a fátyolozott lant szomorú hangja kíséri.

A közelmúltnak sötét eseményei valóban újra életre keltették a hazafájdalom, elkeseredés, itt-ott az öntudat s a töretlen erőbe vetett hit költői megnyilatkozását. Mikor még nyiltan szólni veszedelem volt, lopva leírt versek jártak kézről kézre; fájdalmas sóhajok, komor, lemondó keservek, haragban égő szatírák tanuskodtak arról, hogy „még vagyunk“. S mikor kifosztva, megcsönkítva, mint a vízözön habjaitól marczangolt sziget, kiemelkedett a vérszből az, a mi hazánkból egyelőre a mienk maradt, a szabaddá vált sajtóban, folyóiratokban, füzetekben és kötetekben áradt a közös keserőség költészete. A *végekről* titkos úton csempészve jutott hozzánk földretiprott testvéreink segítséget esdő jajszava és a fájdalmasan büszke fogadalom: „Eredj, ha tudsz . . . én itthon maradok“ (Végyvári: Segítsetek); a *gyár* kerekeinek zakatolásából himnusként előtört a magyar munkásnak, csábító jelszavaktól el nem szédített szívének hitvallása (Kelemen Géza: A gyár dalol); az *égő ház* füstfelhőiből sujtott le az átok a „vörös város“ bűneire s a lelketlen, halottrabló idegen martalóczokra (Mihalovits: Hangok az égő házból). A régibb költők karába belezendült az ifjabbak éneke, a kétségbeesés keservei közé a jövő élet bizalma.

S ebből a tartalomban súlyos, megnyilatkozásában művészi értékű hazafias költészetből a „hazafias pályázatra“ nem jutott szinte egy mutatvány sem. Úgy látszik, az igazi költők nem vágyanak az Akadémia babérijára. Talán ítéletét nem fogadják el illetékesnek; talán restellenek kezdőkkel futtatni; talán attól tartanak, hogy a mit lázas szívvvel irtak, a pályázatnak időt emésztő haladékaival elveszithetné hevét, tüzét. Bármint legyen is, a jelentkezők, mint már évek óta, leginkább gyakorlatlan kezdők, vagy pedig makacs versenyzők, kiket a múlt pályázatok lesújtó bírálatai sem riasztottak vissza. Valamikor bálás és élvezetes munkája lehetett a bírálónak, mikor a legszigorúbb mértéket alkalmazhatta a jó, jobb és legjobb művekre; ma lehangoló foglalkozás, mikor az elnézés mértékével osztja a gyenge, gyengébb és leggyengébb osztályzatot, és iskolás leczkét kénytelen mondani a kerürendő hibákról.

Ezidén huszonegy pályamű jelentkezett a díjért. Közülök eleve ki kellett rekeszteni a 17. számú *Hűség* című művet (jeligéje: „Sunt aliquid manes“), mivel tárgya egyáltalán nem sorozható a hazafias költemény fogalma alá. Ki kellett zárni továbbá a 3. számút: *Petronius búcsú-dala* (jeligéje: („Petronius“), mivel szerzője ismeretes (Gáspár János) s a költemény már 1918 decz. 18-án megjelent a Budapesti Hírlapban és külön is.

Valóban sajnáljuk, hogy a pályázati szabályok alapján nem foglalkozhatunk e költeménnyel, mely bár formájában még nem eléggé gyakorolt kéz műve, tartalmában költői, érzésében meleg és őszinte, előadásában lendületes; a kik megjelenésekor olvastuk, emlékezünk arra a nem csekély hatásra, melyet a római allegóriába rejtőzött, jós tekintettel előrelátó hazafájdalom reánk tett. Minden tekintetben erősen kiválik pályázó társai közül.

Vegyük most sorra a szabályoknak megfelelő pályaműveket. Mindenekelőtt ki kell selejteznünk azokat, melyek tartalmukban költőtietlenek, érzelmi tekintetben hamisak és valószínűtlenek, és vagy laposan rimelt prózák, vagy közhelyek dagályos halmazai, szerkezetükben zavarosak és szétesők, formájukban kezdetlegesek és fejletlenek, melyekkel foglalkozni még arra a reményre sem adhat jogot, hogy írójuk tanulhatna valamit a bíráló fejtegetéséből. Ezek a 2. számú *Esengés* (jel. „Nehéz az én szívem . . .“); a 4. sz. *A dalia* (jel. „Remélve tür . . .“); az 5. sz. *Magyarok* (jel. „Veni . . . vici“); a 8. sz. *A kereszt* (jel. „A mi utunk“); a 12. sz. *A legvitézesebb hadfi* (jel. „Nem fél a derék . . .“); a 14. sz. *Fekete karácsony* (jel. „Dans toutes les guerres . . .“); a 15. sz. *Mondd anyám* (jel. „Mostoha idők“); a 16. sz. *Kiért?* (jel. „Hazádnak . . .“); a 19. sz. *Széchenyi Pestje* (jel. „Szontágh Gusztáv“) és a 20. sz. *Hungária álma* (jel. „Praesens imperfectum“).

A többiről, ámbár nem hálával kecsegtető munka, hisz a „genus irritabile vatum“ még fűviben sem szereti a bírálatot, mondjunk néhány rövidre fogott szót.

Az 1. sz. *A magyar temető* (jel. „Sasfiók“) szerzője symbolikus verset irt, annyira Ady módorában, hogy szinte minden sorában rá lehetne mutatni az eredetijére, melyet nem ügyetlenül utánozott. „A kópia mindig gyenge“ mondotta néhai Tisza István s bár nem költeményre értette, rá is áll e mondása.

A 6. sz. *Üzenet*-ben (jel. „Lesz még egyszer ünnep . . .“) keserű igazmondások akadnak, a felháborodás benne őszinte és igaz; jól is indul az első versszak:

Hír érkezett művelt nyugatról,
Barbár keletre jött a hír . . .

de aztán a helyenként fellobbanó erőt dagályos szavak és szólások gyengítik. A dagály pedig nem az erőnek, hanem az erőtlenségnek jele, mely Toldi Miklós izmaival szalmaszálakat emelget.

A 7. sz. *Vonatok* (jel. „Pusztuló véreink“) a vonatlakók szomorú sorsának szomorú rajza. A tárgyválasztás igen jó; mély meghatottság, őszinte szív érzik belőle; verse türhető, de

költeménynyé nem tudott kijegeczesedni a közben ellapuló prózai részek miatt, melyek újságtudósítói hangon értesítenek a látot-takról. Az írónak van érzéke a költemény jó befejezéséhez, mely továbbrezgő hangulatot kelt:

Nincs semmijük, csupán talán: a hit,
Hogy jön valami újabb szent csoda!
Várnak valamit, várnak valakit . . .

De manapság nem történnek csudák.
Az emberek sietnek, rá nem érnek —
S elsikkadnak a kis tragédiák . . .

A 9. sz. *Hazám* (jel. „Pro patria“) őszintének tetsző, rokonszenves érzések előadása. De nem költői alkotás: szerke-zete széjjel hulló, töredékes; különösen néhány szertelen kifakadás és kép bontja meg az egységet.

A 10. sz. *Fátyoldarabok* (jel. „Testvért testvér,“ apát fiu elad . . .“), tizenhárom számból álló szonettkoszorú a magyar történelemből vett képekkel. Érzik a verseken a magasabbra való törekvés; a darabok közül egy-egy kiválik (7—11), mások azonban üreseknek tetszenek. Az ilyen szigorú, zárt forma igen nagy művészi készséget kíván a tartalom szigorú megszerkesztésében, kifejtésében is. Mindenekelőtt szükséges a belső rend, mely fokozatos haladásban igyekszik a vég felé; a szonett-koszorúban az utolsó szonettnek egységbe kell foglalnia az előbbieik érzés- és képzettartalmát (vö. Rückert: Vértezett szonettjeit). A nehéz forma továbbá mesteri verskezelést is tesz szükségessé, nehogy erőltetett rímek rontsák a foglalatot. A versek rimelése általában gyenge. Tanulságos erről elolvasni, mit ír leveleiben a szonett alakjáról Kazinczy.

A 11. sz. *Sámson* (jel. „El nem bukik . . .“) gyakorlottabb kézre vall. Az allegória jó; csak az nem vonatkozatható erőltetés nélkül a magyar nemzetre, mikor Sámson így kiált fel:

. . . pogány isten ünnepségén
Akarják, hogy bohóc legyek . . .

Erősen érzik, különösen a bekezdésen Tompa Új Simeonjának hatása.

A 13. sz. *Álmodik a puszta* (jel. u. az) költői prózában megirt ábránd, a milyeneket Jókai szokott regényeinek fejezetei elé tenni. Az ilyen fátyolszerű szöveget azonban nem szabad közhelyes ékítményekkel megtűzdelni, ez tönkreteszi lengességét. A költeményt különben ott kellett volna befejezni, a hol a kezdősor megismétlődik: „Álmodik a puszta . . .“; a következő sorok kiesnek belőle.

A 18. sz. *Vörös Bakancsos Szabó István* (jel. „Háromszinű zászló“) jó tárgy, jól indul, nincs is rosszul megírva, ügyes a versszakok szerkesztése, de a nemzeti zászlóra tüzelő vörös katona lelki rajzát a szerző nem tudta elhíhetővé tenni; pedig ez elhítetés nélkül a költemény alapja elenyészik.

A 21. sz. *Mi még hiszünk* (jel. „Credo“) a felsoroltak közt a legtöbb figyelemre méltó. Van gondolata, érzelmi melegsége, világosan tudjuk, mit akar; a szerkezet egységes, nem hull széjjel, mint társainak legtöbb kísérletében. A tiz Bolond Istók-féle stanza, két egyenlőtlen félre oszlik. Az első hétben, ugyancsak Bolond Istók-szerű érzelmes iróniával, megszólítja a mai kor magyarját:

Kiadva hát a jelszó: Menj magyar!
Keress magadnak boldogabb hazát . . .

Itthon minden pusztá, sivár rom; a küzdelem hiábavaló; a munka nem hozza meg sikerét; helyette itthon megint csak álmot üznek. Külföldön bőség, fény fogadja; de tagadja meg honát, multját pedig valahogy ne emlegesse, mert a jelent látva, senki hitelt nem adna szavainak és nevetség tárgyává válnék. Az utolsó három stanza az itthonmaradt magyarokat szólaltatja meg, a kik „halvány, szürke árnyak, romokhoz kötve romokat őriznek“, de még hisznek az ó hazában, az ős jog sugarában, mert:

Nem hős szavaktól — némán dolgozón,
De itt, e földön, bölcsőnk szent helyén:
Épüljön fel megint a drága hon,
Túltéve hírben tünt évezredén!

A költemény elgondolása föltétlenül jó; az első rész fanyar gúnyját jól ellensúlyozza a második rész komor, de meleg hite. Ám az írónak nincs elég ereje mindazt belső összhanggal kifejezni, a mit akar. Nem látjuk, nem érezzük eléggé, ki az az első rész magyarja, a kit hontalan idegenbe küld. Fonák ellenmondás van rajzában; egyszer léhának, sivárlelkűnek rajzolja, majd lelkén „egy bús emlék borong át“; egyszer a romok, bár nem kérde őket, szomorún felelnek, hogy itt nincs helye, máskor szemére lobbantja, hogy magyarság nem tapad szívéhez. Ezzel a bizonytalan rajzzal nem állnak ellentétben azok a magyarok, a kik még hisznek, itt maradnak, dolgozva remélnek.

Aztán a nyelvi kifejezés is ingadozó, tétovázó és néhol zavaros is. Az ilyen kitételek, mint: „babér üres fejen csüng“, meg „pornál semmibb védelem“ kizökkentik az embert; ugyancsak ilyen hibás gondolat: „ört hol álljon a haza“, mikor épp az

elveszett haza fölött örökös honfiakat kellene várnunk. Szófügési hiba is akad: „hiszünk egy új feltámadásnak“, holott itt feltámadásban kellene hinnünk. Továbbá a lendületnek közepette ezt olvassuk: „Hiába volt a mult, sok hősi tény“, ez a „tény“ itt papiros szó, mely üresen zörög; épp így a törpe hulla, melyet *kezelnek*. A költőnek éreznie kell, hogy a szavaknak nemcsak tartalmi, hanem hangulati, stilistikai, esztétikai értékük is van, melyet meg kell óvni. Kerülni kell az ilyen rosszhangzást: „lekedet kiengesztelheted“, mit szólna ehhez a mekegéshez a *vájtfüllű* Kazinczy? Nagyon ajánlható a költőnek, olvassa Arany bírálatait, melyekben a tartalom költőiségétől a szavak hangbeli értékéig száz meg száz apró, de nagyon értékes megjegyzést talál, mit javára fordíthat. Legfőképpen az a megjegyzése szívlelendő meg, hogy a legnehezebben készült alkotáson se érezzék meg a veríték; minél könnyebben készültnek tetszik, annál művészebb.

A bíráló bizottságnak, melynek tagjai *Négyesy László* r. t., *Kozma Andor* l. t. és a jelentéstevő *Tolnai Vilmos* l. t., az az egyhangú véleménye, hogy a pályázó művek közül sem jutalomra, sem kitüntető dicséretre nem ajánlhat egyet sem.

Jelentés a gr. Teleki József-pályázatról.

(Felolvasta *Ferenczi Zoltán* r. tag az összes ülésen 1920 márczius 22-én.)

T. Akadémia! A M. T. Akadémia pályázati hirdetése szerint „A gr. Teleki József-jutalomért 1919-ben vigjátékok pályáznak. A verses forma előnyéül tekintetik a műnek hasonló vagy közel hasonló becsű társak fölött“. E feltételekhez az Akadémia Ügyrendje (137. §.) azt teszi hozzá, hogy csak „tisztá vigjátékok“ fogadtatnak el, „tehát a bohózatok mellőzésével“. Az Akadémia I. osztálya bírálókul Herczeg Ferenc t. tag elnöklete alatt *Ferenczi Zoltán* r. és *Császár Elemér* l. tagokat, a Nemzeti Színház Gyenes László és Mihályfi Károly színművészeket küldte ki. A bíráló bizottság márcz. 8-án és 10-én két ülésen foglalkozott és döntött a pályaművek fölött, melyeken előadónak e jelentés felolvasóját küldte ki. Az eredményről jelentésemet tisztelettel a következőkben terjesztem elő.

A kitűzött határidőig mindössze négy pályaművet küldtek be. Ezek közül kettő egészen kezdetleges s így csak röviden teszek róluk jelentést. Ezek egyike *A csibaszentpéteri Don Juan* (2. sz.) „verses játék 2 felv.-ban“. Ez nyolczszótagú rimes versekben van írva. Tárgya röviden annyi, hogy Kerekes Karesi, jogász, az a bizonyos Don Juan, otthon egy időre ad találkát egy parasztnyecskekének (*Bognár Éva*), Bözsi, „jóképű kis

fiatal paraszteselédnek“, ki Engel Dávid „öreg zsidó korcsmárosnál“ szolgál s végül Engel leányának, Terkának, a ki „helyes kis ugri-bugri bakfis“. E találkák mindegyikét a II. felv.-ban részint Kerekes Karszi kapkodása és ügyetlensége, részint a véletlen meggátolja. Ennyi az egész. Minthogy nincs benne semmi, a miről érdemes volna írni, ennél többet nem is írunk róla.

A 2-ik *A próba* „vigjáték 3 felvonásban“ (1. sz.). E mű tárgya a XX. sz. elején London mellett egy falusi birtokon s egy elszegényedett lord birtokán foly le. Ú. n. főalakja Szerencsés Artur nagyvállalkozó, ki valóban mindenben szerencsés. Leányát (Szilvia) egy gazdag bankár fia akarja elvenni, fia egy másik gazdag leánynak udvarol. Fogas Edgár hajóskapitány, a család barátja, azt ajánlja Szerencsésnek, hogy próbálja ki családját és barátait a már számtalanszor alkalmazott mód szerint, t. i. adja ki magát bukott embernek. Ezt Szerencsés elfogadja. Erre a legtöbben elhagyják, még neje és fia is; de leánya, Szilvia, huga, Izolda és egy elszegényedett lord (Csöndes Henrik) kitartanak mellette, sőt Kisparti György, mérnök, ki Szilviába szerelmes, egy találmánnyal újra vagyonhoz akarja juttatni. Ekképen kiismeri környezetét, de elkeseredésre így sincs nagy oka, mert neje és fia bűnbánóan megtérnek, a vagyon is megmarad, Szilvia a mérnöké, huga, Izolda, a hajóskapitányé lesznek s minden a legjobban végződik. A kidolgozás s minden egyéb oly kezdetleges és művészietlen, hogy erről is bőven elég ennyit mondani, hacsak azt nem jegyezzük meg, hogy szerző, különben helyzetöknek megfelelő czélzattal, csupa magyar neveket ad angol személyeinek.

A másik kettő már viszonylag értékesebb. Ezekről sorrendben szólva, előbb tárgyaljuk röviden a *Kürtös vagy trombitás* címűt (3. sz.), melyet szerző „hadifogoly vigjáték“-nak nevez, „2 képben és 3 felvonásban“. Ez tulajdonképen keretes darab s a krasznójárszki hadifogoly-táborban játszik. A keret egy rövid elő- és utójáték s ez a két kép az, melyek keretében a három felvonásból álló darab, mint Avary Bogdán Vincze százados álma foly le. A mű prózában van írva. Az első kép szerint, míg Avary tisztársai kártyázni ülnek le, Avary ledől s elalszik. Egerbe álmódja magát, hol ő és pár katona- meg tisztársa a valótól eltérő alakban szerepelnek. Így az első képből megtudjuk, hogy Avary szerelmes Perjey Pircsi fiatal fogoly-zászlós testvérebe, Hajnalba. Az álomban maga ez a zászlós mint nőtestvére szerepel, kinek itt neve Dudvági Hajnal s a legkülönbözőbb alakban jelenik meg a három felvonás alatt Avary bámulatára s egyszersmind elbájolására. Innen aztán az, hogy míg Avary az első képben, persze ébrenlétben, még azt

mondja, hogy sohasem fog megnősülni, az álom jeleneteinek hatása alatt felfogadja, hogy mihelyt kiszabadul, két hét alatt „úgy megnősül, mint a pinty“. Ez a mű morálja. De miért kellett ezért Pircsi-t mint leányt léptetni fel? Ez természetesen csak a színésznő szerepeltetéséért van így, mert a zászlós szerepét világosan nőnek szánta a szerző. Ez mindenesetre lehető, de itt határozottan nem kellemes, nem valószínű és végül operettes, vagy mondjuk, bohózatba vagy groteszk tréfába való. A mű tekervényes útjain nem akarunk végigmenni, mi bajos is volna; mert a műnek ú. n. elmondható cselekvénye nincs, csak egymásután következő s igen kevésé összefüggő jelenetei, melyek az egri várlaktanya tiszt kertjében, Avary lakásán s végül az egri Korona-vendéglőben egy bál keretében folynak le. Ezek meglehetősen zavarosak s a sok képtelen ivás és ivás kellemetlenül hatnak bennök. Lehető-e ily hosszú és változatos álom, mi nem tapasztaltuk s hogy lehet-e, ennek eldöntésére nem is akarunk vállalkozni, azonban ha operette-mának vagy bohózatnak vesszük, mindenesetre elgondolható; de akkor nem vigjáték, hanem bohózat vagy ilyesmi, bár kerete komoly. De ha bohózatnak vesszük, nem a pályázat körébe esik. El kell mégis ismerni, hogy vannak sikerült részei s nem érdektelen. Néha jól találja el, hogy az álom képtelen és összefüggéstelen játékaival a valósággal miként érintkeznek vagy táplálkoznak belőle, miként ferdítik el s viszik át a valószínűtlenbe. Ennek van irodalmi becse is s ennyit szívesen elismerünk, noha a művet jutalomra nem ajánlhatjuk. Egy pár nyelvi különösségre és nyelvtani hibára felhívjuk külön is a szerző figyelmét, ha művével valami célja volna.

A végsőt a pályaművek között (4. sz.) most *Egy magános árva szív* cz. alatt nyújtotta be szerzője s „poétás vigjáték a régi szép időkből“ mellékezőmet adott neki. A mű most 3 felvonásos, eredetileg 4 felvonásból állt. Tehát a 4-ik felvonás el van hagyva, valamint a czimlapról is ez a 4 felv. jelzés ki van törölve. Mindezt a czimlapon kívül onnan is tudjuk, mert ez a mű még két más pályázaton szerepelt, egyszer az 1917-iki Teleki-pályázaton, midőn a jelentésttevő szintén e sorok írója volt. Akkor czime *Egy szép komédia* volt „tört. vigjáték 4 felvonásban“ jelzéssel. Akkoriban e mű a Teleki-pályázaton mint vigjáték volt tehát benyújtva, holott nem volt vigjáték, hanem inkább korfestő, énekkel elegyített melodráma, mely Csokonai halálával végződött. Ugyancsak az 1917-iki Karátsonyi-pályázaton *Tempefői* cz. a, mint szomorújáték szerepelt. (L. *Akadémiai Ért.* 1918. 84. és 100. l.) Az egyik jelentés bővebben szól róla, de kiemeli, hogy nem vigjáték s így nem tekinthető pályaműnek a vigjátéki pályázaton. A másik bírálat röviden jelzi a mű tárgyát, de elég

bőven ahhoz, hogy megállapítható legyen, mely szerint ugyanazon műről van szó. Mindkét bíráló elismerte az író tanulmányát, Csokonai műveinek és életének gondos ismeretét s azt is, hogy gyakorlott író vagy talán írók műve; de a Karátsonyi-bírálok a jutalom kiadására szintén nem ajánlották mint szomorújátékot sem. Most harmadszor újra mint vigjáték lép fel s valóban lehet is „cum grano salis“ annak venni. Ezt a változtatást, illetőleg vigjátékká alakítást a szerző akkép csinálta meg, hogy meghagyta — mint emlékszünk rá — talán minden változtatás nélkül az I-ső felvonást, mely a debreczeni nagyerdőn foly le Csokonai vezetése alatt, melyben egy nagy deák-mulatságot rajzol. Ennek csak vége lényeges a darab cselekvényében, midőn Csokonai megmenti Lillát üldözőitől s nyomban beleszeret. Hogy ez a felvonás változatlanul maradt meg, az is bizonyítja, hogy most is éppen úgy 37 l.-ot tölt be, mint az 1917-iki beadott példányban s az egészhez mérve éppen olyan aránytalanul hosszú; mert az egész mű 86 gépirásos lapra terjed (az előbbi 87 l. volt) és így tehát a műnek majdnem fele az I. felv.-ra esik. (II. felv. 38—61. l., III. 62—86. l.). A II. felvonáson már átdolgozás jelei láthatók. Újnak látszik a 38—39. és 55. l. s közben is vannak javítások. A III. felvonásnak megmaradt az első fele s egészen új a 77-ik laptól végig. A IV. felvonás, Csokonai halála, mint említettük, teljesen elmaradt, e helyett a III. felv. második fele mutatja a vigjátékká átalakítást olyformán, hogy Csokonai nem esik kétségbe, midőn Vajdáék és Lilla megjelennek egy mulatós napon Csokonaiéknál Debreczenben s kijelentik, hogy Lilla Csokonairól lemond, hanem Csokonai kigyógyul, újra magáénak mondja a világot és költészetet e szavakkal:

Az a virág, a hogy én tartogattam,
 Úgy állt kezemben, az arcom előtt,
 Hogy nem is láttam tőle a világot,
 Mindig csak őt, mindig csak őt.
 Most valahogy úgy melenget a hit,
 Hogy a világ is ér még valamit.
 A gyógyulást meg úgy adja az Isten,
 Hogyha akarja, minden szer hamis,
 És ha akarja, gyógyító hatású
 A kacskaringós istennyilla is.
 Belém valami ilyes üthetett,
 De haszált, mert nem érzem a sebet.

Egyebekben, mondjuk, a mű ugyanaz maradt, mint már az említett bírálatok megírták, t. i. egy tréfával, víggal, komolylyal, néha bohózatossal vegyes énekes játék. Természetesen, ugyanazok maradtak a Csokonai életén a mű kedvéért tett lényeges változtatások is. Ilyenek a főbbek közül, hogy szerző

Vajdáékat s egész környezetöket kétszer hozza el Debreczenbe, a hol sohasem jártak, hogy Csokonai, a ki valami erős, atlétaszerű ifjúnak van rajzolva, megmenti Lillát üldözői elől, hogy Csokonai és Lilla szerelmi viszonya jóval azután is tart, midőn Csokonai már visszatért Debreczenbe s csalódása itt következik be, holott tudjuk, hogy midőn Csokonai Csurgóra ment, a szerelmi idyll már befejeződött. Ilyen továbbá, hogy Lilla mellé ad egy Dorottya nevű vén leány nagynénét, a kiről majd Debreczenben fogja megírni *Dorottya* című komikus eposzát, a mi különben jó kitalálás; de Csokonai e művét már megírta volt, mielőtt Debreczenbe visszatért. Ilyen Földyné szerelme is Csokonai iránt, ilyen, hogy Léway Istvánból dagogó Léway Farkast csinál (a szereplők felsorolásában helyesen még István) s hogy egyebeket mellőzzünk, ilyen az is, hogy Lillának felfogadja Csokonai az I. fv. végén, mely szerint többé nem iszik s a III. fv.-ban Lilla lemondásának főoka, hogy Csokonait Lilla s az egész Vajda- és Léway-család, noha véletlenül, ivás, poharazás közben lepi meg. Ez a fogadás magában véve ugyan nem életrajzi adat, de nincs rosszul gondolva, sőt egyik oknak egészen jól beválik. Lélektanilag kevésbbé igaz az, a mi által szerző vígjátékká teszi a művet, t. i. Csokonai gyors, átmenet nélküli kigyógyulása szerelméből Lilla iránt. Ez így, mint Csokonai szerelmét rajzolja a III. fv. első felében, éppen nem valószínű. E mellett Csokonai élete is az ellenkezőről tanuskodik. Csokonai nemcsak nem gyógyult ki szerelméből, nemcsak holtig megőrizte Lilla emlékét, de sőt e csalódása lírai költészetének egyenes hanyatlásával van összekapcsolva. Egyéb részleteket nem kívánunk hővebben tárgyalni, mert a bíráló bizottság többsége az előbbi bírálatok álláspontját fogadta el, hogy t. i. bár elismeri, hogy a műben írói készség van s a versek, bár nagyon sok a hibás köztük, elég jól folynak, hogy Csokonai verseiből sok a helyesen alkalmazott idézet s hosszadalmassága mellett vannak sikerült, sőt kedves részletei: mégsem tartja a művet jutalomra méltónak s így a nemzeti színházi két bírálóval szemben úgy döntött, hogy a T. Akadémiának a jutalom ki nem adását javasolja, annál inkább, mert lényegében ugyane müről már egy más akadémiai bíráló bizottság (Herczeg Ferencz, Bánóczy József, Pintér Jenő, Voinovich Géza) ugyanezt javasolta 1917 márczius 18-án s az azóta a művön tett változtatások nem olyanok, melyek más javaslatot indokoltta tehetnének.

Jelentés a Péczely-regénypályázatról.

(Felolvasta Császár Elemér 1. tag 1919 április 19-én.)

Nem hiszem, tekintetes Akadémia, hogy lett volna már pályabírószám olyan különös helyzetben, mint mi — Beöthy Zsolt és Jánosi Béla r., Császár Elemér 1. tagok — a kik az 1917/18-iki Péczely-díj odaítélésére vagyunk kötelesek javaslatot tenni. A pályabírák helyzetét kétféle eshetőség szokta nehezé tenni: ha a szabályok értelmében kötelesek jutalmazásra ajánlani a társai között viszonylag legjobb pályamunkát — s a sok rossz mű közül a legkevésbé rosszat kell megkoszorúzniuk; vagy — sajnos, ez az eset ritkábban fordul elő — ha két egyenlő értékű kiváló versenytárs között kell választaniuk. A mi helyzetünk egészen más, sokkal nehezebb. Az 1917-ben és 1918-ban megjelent magyar történeti regények sorából ki kell emelnünk a legjobbat s azt jutalomra ajánlanunk. Főadatunk első fele könnyű. Mind a hárman egyértelműleg, minden előleges megbeszélés nélkül, ugyanazt a regényt jelöltük meg mint legjobbat, s annál nagyobb megnyugvással, mert a komoly irodalmi kritika is elismerte annak idején, hogy ez a regény, Surányi Miklósnak *A szent hegye*, nemcsak relative jó, mint e két év egyébként meglehetősen alacsony színvonalú történeti regényirodalmának legkiválóbb termése, de abszolút mértékkel nyúlva hozzá is számot tesz. Vanak ugyan fogyatkozásai, nem is jelentéktelenek, de ezek művészi érdemei mellett elhalványodnak, s ha ítéletünket pusztán aesthetikai alapon hoznók, egy pillanatra sem haboznánk a jutalmat neki juttatni. S valóban az egyik pályabíró ajánlotta is *A szent hegyet* jutalmazásra. Erkölcsi szempontból azonban olyan súlyos kifogások lehet és kell emelni e regény ellen, hogy társunkkal szembehelyezkedve ketten nem tudunk ebbe a megoldásba beleenyogni. Hogy a tekintetes Akadémia is tisztán lásson ebben a kérdésben és javaslatunkat legjobb tudása szerint bírálhassa fölül, bemutatom *A szent hegyet* először az aesthetika, azután az ethika megvilágításában.

A szent hegy alapja egy nagyszabású conceptio. Wernher gróf Buda város bírása Kún László korában; a testben-lélekben erős férfi rajongó szeretettel csüng a szent hegyként imádott városán — innen a regény czime — nagygyá, hatalmassá akarja tenni s arról az eljövendő időről ábrándozik, mikor a két testvérváros a maga milliányi lakosával, virágzó iparával, élénk kereskedelmével a kelet és nyugat összekötő kapcsa lesz. De óriási akadályokkal kell küzdenie: szeretett királya nem törődik a fővárossal, hanem hol a lázadó főurak ellen harezol, hol kedves kúnjai között a vad, érzéki szerelem gyönyörűségeinek hódol; az esztergomi érsek egyházi átokkal sújtja Budát, mert ragaszkodik az egyházzal szembehelyezkedő uralkodóhoz; a gyö-

nyörű, de szenvedélyességében féktelen, szeszélyességében kiszámíthatatlan Erzsébet hercegasszony szerelmének emésztő tüzével perzseli a bíró testét-lelkét. Törhetetlen energiájával s jó sorsától is segítve, diadalmaskodik Wernher az akadályokon; a hercegnőt megfékezi, a király meghal, az érsek hadait legyőzi s vele kibékül; mialatt azonban a szerző mindjobban belemelegszik hőse tetteinek és lelki mozgalmainak föltárásába, vezető gondolata észrevétlenül kisiklik hatalmából. A bíró nagy tervei, merész ábrándjai elhalványodnak, s a nagy jövő megalapozására kísérletet sem téve, egyetlen célja a város jelenének, az arasznyi létnek biztosítása. Ha az írónak ez az eljárása tudatos volna, ha azt akarná a költött cselekvénnyel mutatni, mint rántják le az élet kicsinyes körülményei a merészen szárnyaló képzeletet, akkor ez nem volna hiba: az érdeklődés középpontjába a bíró kerülne, s maga a regény egy nagy emberi tragédiává válnék, az eszme nagyságához föl nem érő akarat tragikus bukásává. De erről nem lehet szó; a bíró a regény végén nem érzi azt, hogy egy elhibázott élet áldozata: az író elejtette ezt az értékes gondolatot.

A regény így is hatalmas méretű, nagyarányú alkotás; az érdek, melyet kelt, mélyen szánt, mert egy város sorsa forog kockán, sőt több: Buda város életében az egész nemzeté tükröződik, s a „szent hegy“ az egész ország symboluma; a vihar, a mely végigzúg a kötetben, egész tömegeket megmozgat.

Surányi művének leggyöngébb pontja a meséje. Látszólag mozgalmas, de bonyodalmas szövése és szélesebb körre ellenére főcselekvényének fonala vékonyka, helyette sok, egymással csak laza kapcsolatban álló, más-más hősök köré csavarodó szál fonódik mesévé. Ennek következtében a regénynek nincs igazi gerincze; egy csomó részint párhuzamosan egymás mellett futó, részint időben egymásra következő mellékcselekvényből áll, melyeket csak a korrajzi keret szorít némi egységbe. A szín legélesebben megvilágított részén a budai bíró és a hercegasszony állanak, a főcselekvény nyilván kettőjük szerelme. De a regény hatalmas tárgya mellett — Buda város küzdelve az esztergomi érsek átkával szemben — ez a szerelmi történet veszt jelentőségben, természetszerűen maga is epizóddá süllyed.

Elhibázott a regény megoldása is. Mindannyian érezzük a regény folyamán, érezte maga a szerző is, hogy *A szent hegyet* nem lehet másként, mint tragikusan, a főhős halálával megoldani. Wernher el is pusztul, de öngyilkossága nincs eléggé megokolva. Ha nem ejti el a szerző azt a nagyszabású gondolatot, mely a cselekvény megindításakor a főhóst lelkesítette, akkor könnyű lett volna a katasztrophát elhíttetni: a bíró energiáját fölemésztette ellenfeleivel való küzdelme, ábrándjai szertefosz-

lottak, egy élet munkája meghiúsult, városát ugyan megmentette a közvetlen veszedelemtől, de emelni, nagygyá tenni nem tudta. Csalódott magában és erejében, hát eldobja magától a hiú életet. Erre a valóban tragikus megoldásra Surányi nem gondolt. Nála Wernher győzelemre vezeti seregét, városát megbékíti az esztergomi érsekkel, s most attól fél, hogy a város népe őt teszi felelőssé sok szenvedéseért, tehát belerohan a halálba. Ebben a megoldásban nincs igazság. A bírónak, a kit az egész város istenít, nem kell félnie népe haragjától s éppen akkor nem, mikor leveszi róla a nyomorúság keresztjét, s Wernher nem is az az ember, a ki féljen. Még ha vádolni találnák is, emelt fővel nézne szembe mind a várossal, mind a halállal.

A fogyatkozások forrása elsősorban a szerkesztő erő hiánya. Surányinak nincs elég érzéke vagy tehetsége a compositióra, a belső formára, nem tud egységes, következetesen végigvezetett mesét költeni. Annál jobban fájlalhatjuk ezt a gyöngeséget, mert viszont képzelete gazdag és eleven, s a cselekvény egyes mozzanatainak kigondolásában nem közönséges lelemény nyilvánul. Minnának, a fiatal zsidó leánynak, és az ifjú Wernher Lászlónak szerelme, a szinte gyermek Néda hercegleánynak rajongása László iránt, a budai zsidók törvénylátása a hitehagyott Minna fölött, majd Messiás-váró őrjüngésük, sőt az a kis história is, melyet a regény egyik szereplője énekel a hatalmas várúrnőt egyszer megcsókoló s ezért örökké szerencsétlenné lett lovagról — mind kerek, bevégzett, fordulatos történetek, igazi novellisztikus képzelőerő termései. A bíró és a hercegasszony szerelme is, kiszakítva az egészből és önmagában tekintve, érdekes, sőt értékes rajz, lélektani mélységgel és költői fantáziával megalkotva. Mind ezek a kerekesebb részletek, mind a történeti események elbeszélései tele vannak megragadó jelenetekkel; a legkiválóbbak köztük: a királynak és híveinek kiátkozása a Boldogasszony templomában, Wernher és Erzsébet találkozása a bíró majorjában, a béketárgyalás a királyné palotájában, a Minnát elítélő zsidó törvényszék ülése és a budai olaszok titkos tanácskozása. Nagy megjelenítő erővel, éles világításban bemutatva vonulnak el szemünk előtt az egyes képek, tele lélettel, mozgalommal, igazsággal, érdekesen, sőt érdekfeszítően elbeszélve. Mindez nem pusztá reproductio, az életben megfigyelt jelenségek emlékezeti képei, megalkotásukban a teremtő képzelet működött.

A fantázia erejének másik, talán még nagyobb próbája: alakok, emberek teremtése. Az elbeszélő és a drámaíró még az átvett anyagot is sajátjává teheti, ha a cselekvény megértésére jellemeket tud költeni. Surányi képzelete ebben az irányban is fejlett. Főhősének, Wernhernek alakja ugyan kissé halvány;

lelki képe gazdag jó vonásokban, mégsem lesz igazán egyénivé. Ebben a költött alakban a szerző tudvalevőleg Budapest volt polgármesterének, Bárczy Istvánnak akarta eszményített képét adni, de e törekvése csak ártott a rajznak: némi anachronismusokba vitte bele s az idealizált arczképben csak az eszményítést veszszük észre, magát az eszményt azonban nem ismerjük föl. Jobbak a mellékalakjai, sőt kitűnőek is akadnak köztük, így Kézai Simon, a krónikás, a jólelkű, jámbor, egyszerű középkori szerzetes nemének minden vonzó tulajdonságával, és barátja, az olasz Giovanni, a János-rendi lovag, fájának szellemességével és léhaságával. Mindnyájuk közül messze kiemelkedik Erzsébet herczegasszony. Ezt a rendkívül bonyolult lelket, a melyben szinte összebékíthetetlen ellentétek kerültek együvé: ragaszkodó szerelem és paráznaság, önfejlőség és engedékenység, erőszakosság és alázatosság, s a mely a maga egészében a női szeszélyesség képét mutatta, élő valósággá formálni, igazságát elhíttetni s a bűnökbe elmerült nő iránt rokonszenvet kelteni — ez volt a legnehezebb művészi feladat, mely a szerzőre várt. Surányi megoldotta emberül, s Erzsébetje az újabb elbeszélő irodalom egyik legérdekesebb nőalakja.

Végül érdeme a regénynek a korrajz. Magyarország képét adja a XIII. század nyolczadik évtizedében. Ez a kép nem a történeti regényekben megszokott sablón szerint készült. Rendkívül sok apró vonásból van összerakva, az adatoknak sokszor szinte végnélküli sorából kel életre s olyan terjedelmes, olyan részletező, hogy majdnem egyenrangú jelentőségű lesz a mesével. Ennek ellenére nem fárasztó, egyrészt mert a korrajzi vonások nem önmagukért vannak, hanem hozzásimulnak a cselekvény fordulataihoz, másrészt mert igazán gazdag és színes elemekkel dolgozik. A korkép a maga egészében inkább festői, mint plastikus, de érdekes és eleven; a kor szellemét ugyan nem mindig érezzük, de a regénynek megvan a távlata és történeti levegője. Érezzük, hogy a XIII. század izzó talaján járunk, az egyház és állam végzetes harcainak idejében, középkori emberek között, hatalmas, végtelen szenvedélyek viharában. Meséje nem egy tetszésszerinti korba helyezhető történet, hanem éppen ebbe a korba illik, ebből sarjad ki. Ez teszi igazi történeti regénynyé, ez adja meg értékét.

Bármilyen kitűnő azonban a regény korrajza, elismerésünket e ponton egy súlyos váddal kell vegyítenünk. Azok közé az érdekes, festői részletek közé, melyekkel a szerző Kún László idejét rajzolja, gondatlanságból, könnyelműségből, fölületességből egy csomó oda nem illő szint kevert, anachronistikus vagy éppen hazug vonásokat. Nem esnek ugyan nagy nyomatékka l a latba s mint látszólag apró hibák a nagy közönség szemében

észrevétlenek maradnak, de a szakembert s a szélesebb ismeret-körű olvasót bántják. Egyet-kettőt bizonyosságul fölemlitek. A czukorról úgy beszél a szerző, mint abban a korban elterjedt kereskedelmi czikkről, melyet nagy raktárakban halmoznak föl, holott csak a XIV. században vált nálunk ismertté s hosszú ideig, még a XV. században is, a legnagyobb drágaságok közé tartozott; a *Louvre* 1288-ban csak egyszerű várkastély volt s nem az a „valóságos útvesztő“, a milyenné a XVI. században építeni kezdték, s a milyennek Surányi a XX. századi ember szemével látja; a *Román* (igy!) *de Roses lovagregényei* a téves képzetek egész sorát kelti föl. A *Roman de la Rose* — ez a helyes elnevezés — nem szerző, a kinek lovagregényei voltak, sőt nem is lovagregény, hanem szerelmi regény, melynek a lovagvilághoz semmi köze. A Margit-szigeti dominikánus kolostor scriptoriumában egypár francia vagy olasz regény volt eldugva — olvassuk egy helyt. Ez képtelen állítás, nemcsak azért, mert a rend szigorú fegyelme meggátolta volna, hanem még inkább azért, mert bár ebben a korban megkezdtek már a francia elbeszélő könyveket átírni prózába, ezek még nem jutottak el hazánkba, olasz regények meg a XIII. század végén egyáltalán nem voltak még. Még súlyosabb tévedés, hogy a „comes“ czímet „ispán“ helyett „gróf“-fal fordítja, sőt mai jelentésében használva, örökölhetőnek gondolja s Wernher bíró fiát is grófként emlegeti, valamint az, hogy Buda és környéke rajzában sokat előlegez a későbbi korokból.

Alaposabban szemügyre véve, ezek nem is olyan jelentéktelen hibák, mert némi idegen árnyalatot visznek a színes képbe, s ezáltal akaratlanul is meghamisítják azt. Azonban még ezt a fogyatkozását is szívesen megbocsátanók, ha a regény egész szelleme nem állana ellentétben erkölcsi fölfogásunkkal. Nem akarok belemerülni az erkölcs és művészet kapcsolatának sokat vitatott problémájába, még azt sem akarom e helyütt kimondani — pedig határozott meggyőződésem — hogy megnyugtató, fölemelő aesthetikai hatást nem tehet az a költői mű, mely erkölcsi világunkat fölkavarja, de az kívül esik a vita körén, hogy a M. T. Akadémia ilyen munkát nem jutalmazhat meg. A kérdés csak az, vajjon *A szent hegy* valóban szenved-e ebben a szemére vetett hibában. Hibáztatnunk kell a regényt, hogy belőle izzó, perzselő érzékiség árad ki, heves, szinte természetellenes erotika. Női hőse, Erzsébet, Wernher bíró mellett a regénynek legfontosabb szereplője, egészen elmerül ebben a fertőben: érzésvilágának egyik legfontosabb eleme, gondolatainak egyetlen tárgya a féktelen testi szerelem, mely szenvedélyének mindent áldozatul dob: szemérmet, önérzetet,

méltóságot. Itt azonban némileg menthető az író eljárása, két szempontból is. Egyrészt, mert az érzékiség a herzegasszony tetteinek s így a regény cselekvényének egyik főmozgatója, másrészt, mert rajzához alapot talált a történetben, Lodomér esztergomi érseknek 1288-ban írt két latinnyelvű levelében, melyeket Charles Victor Langlois fedezett föl a párisi Archives Nationales-ban s Karácsonyi János tagtársunk tett közzé a Századok 1910-iki évfolyamában. Lodomér érsek ugyan nem részletezi a feslett életű apácza-fejedelemasszony bűneit, de azzal az egy találó jelzővel, hogy Erzsébet nem *sanctimonialis*, hanem *antimonialis* életű volt, megadta Surányi képzeletének a lehetőséget, hogy hősének érzésvilágát a neki tetsző színekkel töltsse ki. De ennek ellenére sem volt szükség ilyen ríktó képet adni róla s az alakot az aesthetika köréből átjátszani a psychopathológiába.¹ Ezt már művészi czél nem menti, s csak az a törekvés érteti meg, hogy Erzsébet alakja minél jobban megrázza az olvasók petyhüdt idegeit.

Az író gyönyörködése az idegizgató erotikában azonban még ezzel sem merül ki, s a leírásokban, beszélgetésekben, epizódokban minden szükség nélkül önmagáért vagy éppen hatásvadászat kedvéért szerepelteti ezt a fékevesztett érzékiséget. Ez már bántó, sőt helyenként visszataszító, s legnagyobb mértékben akkor, midőn az apácza-kolostorok életét nem a történetíró obiectiv szemével nézi, hanem hogy dúskálhasson az érzékiség képeiben s a botrányok rajzával olesó hatásra tegyen szert, a kereszténység ellenségeinek ferdén csiszolt, torzképet mutató szemüvegén át. A Margit-szigeti kolostorokban nevelkedő nagyúri leányok nem rejtegettek párnájuk alatt francia regényeket, nem csatangoltak éjjelenként s nem imádtak czukros bortól részegen Venus-szobrokat, meztelen testüket összehasonlítva annak kőből kifaragott formáival. Az ilyen bacchanaliák rajza vétség nemcsak a történeti hűség és a lélektani igazság ellen, hanem a jóízlés és erkölcs ellen is.

Az a forró, füllesztő levegő, melyet a regénybe az érzékiség hajszolása visz, a belőle kiáradó életfölfogás, mely az erkölcsi érzékünket sérti, úgy véljük, megátol abban, hogy *A szent hegy-et* jutalmazásra ajánljuk. Viszont azzal tartozunk a szerzőnek és az igazságnak, hogy ha már mellőztük ezt a művet, mely magasán áll az író-mesteremberek tuczat-regényei fölött s a két szóbanforgó évnek határozottan a legértékesebb termése, akkor más, nála jóval kisebb értékű regénynek ne

¹ Arra sem volt semmi szükség, hogy a herzegasszony unokahugát — nőtestvérének leányát — a történeti igazság rovására megtegye törvénytelen leányának, s Erzsébet állítólagos, csak a görög íróktól említett bünbeesésének időpontját 1285 helyett 1271-re tegye.

adjuk a pálmát. A jutalom csak a legkiválóbb történeti regényt illeti, s ha ezt megfosztjuk tőle, nem szabad más gyöngébb versenytársának juttatnunk. Ezért a bizottság két szóval egy ellenében azt ajánlja, hogy a tek. Akadémia ne adja ki az 1917/18-iki Péczely-jutalmat.

A magyar államháztartás I. Károly korában.

Hóman Bálint l. t. székfoglaló értekezésének eredményei.

A XV, és XVI. század törvénytudói, kik törvényeinknek — később *Corpus Juris Hungarici* néven ismertté vált — gyűjteményét összeállították, több más oda nem tartozó okirattal együtt Károly Róbertnek Hyppolit mesterrel, a körmöczbányai pénzverőkamara ispánjával, 1342 február 2-án kötött bérlet-szerződését is felvették a törvények sorába. Ennek a különös véletlennek, vagy inkább tévedésnek köszönhetjük, hogy gazdaságtörténeti problémák iránt egyébként nem igen érdeklődő történetíróink korán felismerték Károly Róbert pénzügyi reformtevékenységének jelentőségét, de egyben azt is, hogy történetírásunk e reformmunka megítélésében másfél század óta egészen téves nyomokon járt.

Ez a bérleti szerződés volt hosszú időn át egyedüli és az újabb időkig egyetlen terjedelmesebb ismert és felhasznált forrása az anjoukori pénzügy történetének s e forrásnak különös tekintélyt kölcsönzött az országos törvények közt való szereplése. Tekintélyének befolyása alól még azok sem tudtak szabadulni, a kik teljesen tisztában voltak a szerződés valódi természetével. Mivel e szerződés a pénzverőkamara és valutaügy újjászervezését illető rendelkezések során a kamarai nyereség helyébe lépő új állami egyenes adót, a *kapuadót* is szabályozza, történeti irodalmunkban szinte elpusztíthatatlan gyökeret vert a felfogás, mely szerint *Károly Róbert a lucrum camerae fejében szedett portális adó életbeléptetésével az államháztartás tengelyévé a jobbágyadózást tette s ezáltal alapját vetette a dománialis gazdaságot felváltó adógazdasági rendszernek.*

Ez a felfogás alapján téves. A portális adó — bár állami egyenesadó alakjában jelentkezik — lényegében nem volt új és önálló jövedelmi forrás. Mint a pénzverési és pénzváltási nyereség módosult alakja mindvégig szerves és nem is legjövödelmezőbb része, függeléke maradt a pénzverési regalenak. Az anjoukori államháztartás jövedelmi forrásai közt alárendelt szerepet töltött be. A XIII. és XIV. század rendkívüli adózásából kialakult és nagyobb jelentőségre csupán a XV. században

vergődött magyar egyenesadórendszer történeti fejlődésében pedig egyáltalában nem illeti meg a neki tulajdonított fontos szerep.

A középkori államháztartások történetében — noha ezt az adótörténések, modern adóelméletek hatása alatt állván, nem igen veszik figyelembe — három korszakot kell megkülönböztetnünk.

Kezdetben az államháztartás, illetőleg az evvel teljesen összeforrt királyi háztartás — az uralkodói hatalom patrimonális természetének megfelelően — tisztán vagy túlnyomórésztben *magángazdasági* (domaniális) bevételeken, az uralkodó földesúri joga, tehát magánjogi jogviszonyok alapján szerzett jövedelmeken nyugodott.

Később a patrimonális királyi hatalom gazdasági alapjának, az uradalmaknak megfogyatkozásával és a szükségletek megnövekedésével a magángazdasági jövedelmek háttérbe szorulnak s a pénzügyi regalitás lép előtérbe. A fejlődés második étappeja, midőn az államháztartás elsősorban *regalegazdasági*, vagyis az alattvalóktól a királyi felségjog, tehát közjogi jogviszonyok alapján önhatalmúlag megszerzett rendes és rendkívüli regalejövödelmekre támaszkodik, melyek sorába tartoznak a középkor rendkívüli egyenesadói is.

A rendiség teljes kialakulásával jutott érvényre az a fel-fogás, hogy az uralkodót — magángazdaságainak jövedelmén felül — csupán a kizárólagos felségjognak elismert jogok (pénzverési jog, határvámtartás joga, monopoliumok stb.) gyakorlásával kapcsolatos *rendes* regalejövödelmek korlátlan használata illeti meg s a rendkívüli jövödelmek idénybevételéhez az országrendek előzetes hozzájárulása szükséges. E korban, az államháztartás történetének harmadik korszakában, a rendes jövödelmek amúgy is csökkenőben lévén, a királyi háztartástól elváló államháztartás jelentős részben *adógazdasági* jövödelmekre: az alattvalóktól közjogi jogviszonyok alapján, de az alkotmányosság akkori fogalmának megfelelő formák közt, az ő előzetes hozzájárulásukkal megszerzett jövödelmekre, a szó szorosabb, középkori értelmében vett *adókra*, vagyis önként megajánlott szolgáltatásokra támaszkodik.

Ez volt a magyarországi fejlődés útja is. A XI—XIII. század magángazdasági jövödelmi forrásokra támaszkodó államháztartását a XIV. században nem az adó-, hanem a regalegazdaság váltotta fel. Az Anjouk államháztartásában az egyenes adójövödelmeknek egészen alárendelt szerepük volt. Az adógazdaság a magyar pénzügytörténeti fejlődésnek sokkal későbbi étappeja, melyet megelőzött a *regalegazdaság* kétszázados korszaka s éppen a regalegazdaság szilárd alapjainak megteremtése, a regalejövödelmeken nyugvó államháztartásnak kiépítése volt Károly Róbert érdeme.

A XI—XII. századi Magyarország patrimonialis királyságának katonai és pénzügyi hatalma az uralkodó földesúri hatósága alá tartozó népelemek gazdasági erejére támaszkodott. A XIII. század társadalmi és gazdasági mozgalmában a hatalom alapja — az összes többi birtokosok javainak összmenyiségét meghaladó terjedelmű királyi földbirtok túlnyomórésze — magánurak kezére került. Az alsóbb népelemek magángazdasági szolgáltatásait többé nem a király, hanem a rendek élvezték. Mihelyt azonban adva volt a lehetőség, hogy akár egyesek fokozottabb vagyonszerzése, akár több birtokos szövetkezése által az országban a királyi ingatlant meghaladó terjedelmű birtoktestek kerüljenek egységes vezetés alá s így a királyéval egyenlő, sőt azt felülmúló gazdasági hatalom keletkezhetik, a királyi földbirtok — mint a hadügyi szervezet alapja és mint államháztartási jövedelemforrás — elvesztette korábbi jelentőségét. A központi hatalmat más, a királyi földbirtoktól független katonai és anyagi erőforrásokkal kellett alátámasztani.

Károly Róbert, a nyugati feudális légkörből hazánkba került ifjú király, olasz kísérei és magyar tanácsosai tisztán látták a helyzetet. Számoltak a patrimonialis királyi hatalom bomlása és a rendiség kialakulása következtében megváltozott erőviszonyokkal s az új katonai és pénzügyi szervezetet a *rendek* gazdasági erejére támaszkodva építették fel.

A hadiszervezet alapja továbbra is a földbirtok maradt, de már nem a királyi, hanem a magánbirtok. Az uralkodó a katonaaállítás terhére a nagybirtokos arisztokráciára hárította át. Katonai hatalmát az országlakosok magángazdaságaira alapította. A patrimonialis királyság várkatonaságának helyét a rendi államszervezetben a magánbirtokosok hűbéres hadserege foglalta el. Az országos hadügyet a rendiség szellemének megfelelő banderialis rendszer életbeléptetésével hűbéri alapokon szervezték.

A patrimonialis királyságra veszélyes volt a birtokososztály gazdasági erejének túlságos megnövekedése, a rendi állam uralkodója éppen a nagybirtokososztályra támaszkodott, melynek gazdasági erejével egyenes arányban nőtt a király katonai hatalma. Ez magyarázza meg, hogy Károly Róbert a királyi hatalmat komolyan veszélyeztető olygarchia letörése után nem vetett gátat a nagybirtokos arisztokrácia kialakulásának, sőt minden igyekezettel előmozdította annak fejlődését és erősödését. Viszont az új arisztokrácia minden erejével támogatta az uralkodót törekvéseiben, mert benne látta az ország megmentőjét és tőle várta saját jólétének emelését. Mégis az új hadügyi szervezet nagy veszélyek csiráját hordta magában. Félni lehetett, hogy a vagyonban és hatalomban gyarapodó nagybirtokosság ártalmára lesz a

királyi hatalomnak, mely a hűbéri hadszervezet révén bizonyos fokig már függőségbe került vele szemben.

Ez a függőség könnyen veszélyessé válhatott volna — mint a hogy később a XV—XVI. században veszélyessé is vált — ha a király az állambáztartás alapjává a magánurak jobbágyait terhelő egyenesadókat teszi s ezáltal gazdaságilag is ugyanarra a földbirtokos nemesi rendre támaszkodik, mely a katonai hatalom tulajdonképeni birtokosa volt. Egyértelmű lett volna ez a katonai és pénzügyi, tehát a teljes államhatalomnak a nagybirtokososztály kezére való átadásával. Ily politikai hiba elkövetése szöges ellentétben áll az uralkodói hatalom teljességének kiépítésére törekvő Anjouk reálpolitikájának szellemével.

Károly Róbert és tanácsosai teljesen tisztában voltak azzal, hogy ha meg akarják óvni a királyi hatalom teljességét, gazdaságilag függetleníteniök kell azt a nagybirtokos arisztokrátiától s ezért az állambáztartást a birtokososztálytól független népelemek gazdasági erejére igyekeztek felépíteni. Ily népelemül elsősorban a királyi birtokon élő jobbágyok kínálkoztak. Bár a királyi uradalmak reorganisatiója után a magángazdasági jövedelmek ismét számottevő összegre emelkedtek, a megfogyatkozott királyi gazdaságok népének gazdasági ereje már nem volt elegendő az állambáztartás növekedő szükségleteinek fedezésére.

Több eredménytel bízott a király védelmére és pártfogására utalt városi polgárság gazdasági erejének igénybevétele. A városi autonomia fejlődésével magánjogi függőségéből mindinkább kibontakozó s az Anjou-korban már országos renddé fejlődött polgárság mindenkor biztos támasza volt az uralkodónak a hatalmaskodó földbirtokososztálylyal vívott harcában. Gazdasági és jogi érdekei egyaránt kívánatosá tették részére az erős központi hatalom támogatását. Viszont az uralkodó éppen a jövedelmező foglalkozásokat üzö s helyes gazdaságpolitika mellett vagyonban folyton gyarapodó polgári osztályban, a városi rendben találhatta meg azt a népelemet, melyre támaszkodva magát a katonai hatalom túlnyomó részét kezében tartó birtokos nemesi rendtől gazdaságilag függetleníthette. Ez a szempont érvényesült Károly Róbert pénzügyi politikájában, midőn *a domaniális állambáztartás elvét végleg elejtve, a regalegazdaságra tért át.*

A regalegazdaságra való áttérés külső indokait kutatva, figyelmünket a délitáliai és sicíliai viszonyokra kell fordítanunk. A sicíliai királyságban II. Frigyes császár teremtette meg az uralkodói hatalom új gazdasági alapját, a királyság pénzügyeit a regalitás alapján szervezve. Rendszerét hiven megőrizték és továbbfejlesztették utódai, az Anjouk. Kétségtelen, hogy Károly Róbert a magyar királyság pénzügyeinek újjászervezéséhez itáliai

őseinek regalegazdaságát vette mintául. A reform belső indokait azonban a hazai viszonyokban kell keresnünk. A pénzügyi regalitás elvének kiépítése és a regalegazdaság megszervezése nem jelentette új jövedelmi források megnyitását, csak meglévőknél fejlesztését. A pénzügyi regalitás fogalma az előző századokban sem volt ismeretlen, sőt IV. Béla óta határozottan felismerhetők a regalegazdaság felé való fejlődés összes tünetei. Árpádházi királyaink azonban — s különösen maga IV. Béla — a domaniális államháztartás elvi alapján álltak s a regalekat akkor is másodrangú jövedelmiforrásként kezelték, mikor az államháztartás már tényleg azokon nyugodott. A reform fejlődésbeli előfeltételei megvoltak, de a regalegazdaság elvi elismerése, újjászervezése és teljes kiépítése Károly Róbertre várt, kinek helyzetét nagyon megnehezítette, hogy az utóbbi évtizedek mozgalmában a regalejövedelmek az eladományozási rendszer s a züllött gazdasági viszonyok következtében ugyanarra a sorsra jutottak, mint a magángazdasági jövedelmek.

Károly Róbert az újjászervezés során gyökeres reformokat valósított meg. A regalejogok pénzügyi kihasználásában szakított az elmúlt századok folyamán kialakult és közgazdasági szempontból káros gyakorlattal s a hol ez finánciális szempontból szükségesnek látszott teljesen újirányú fejlődés alapjait vetette meg.

A pénzverési regale mértéktelen kihasználásában és a pénzrontásban rejlő bajoknak állandó érvényű pénz verésével, az évi pénzújítás évszázados rendszerének teljes megszüntetésével s a kincstári nyereség helyébe lépő portális egyenesadó behozatalával vetett véget. A pénzverési regale jövedelmének ennek következtében történt megfogyatkozását a nemesérczforgalom monopolizálásával ellensúlyozta. A nemesérczmonopoliumban kapott új s mindannyi közt leggyümölcsözőbb jövedelmiforrás lett a pénzverési regale finánciális kihasználásának középpontjává. Mellette a pénzverési hasznot helyettesítő portális adó sokkal jelentéktelenebb szerepet töltött be.

Az eladományozási rendszer következtében pénzügyi jelentőségét elvesztett belsővámrendszert elejtve, a határvámrendszert építette ki, a vámregale súlypontját a közlekedési és belkereskedelmi vámokról a külkereskedelmi vámokra helyezve át.

A bányaregale jövedelmezőségét fokozandó, a királyi bányaművelési monopoliummal szakítva, a földesúri bányaszabadság elvét léptette életbe.

A sóregale, valamint az adóregale pénzügyi kihasználása tekintetében Károly Róbert a régi nyomokon járt, újításszámba ment azonban a városi polgárság gazdasági erejének intensivebb igénybevétele részben az eredetileg magángazdasági természetű, de később a rendkívüli adóval egybeolvadt és rendes állami

egyenesadóvá alakult városi földbér felemelése, részben az új — egy összegben kivetett — rendkívüli városi adók útján.

A regalegazdaság újjászervezése és teljes kiépítése által az államháztartás főjövödelmiforrásává a regalejokok váltak. A király földesúri jogából származó magángazdasági jövedelmeket a királyi felségjog alapján az alattalók — elsősorban és főképen a regalek révén leginkább igénybevett kereskedő, iparos és bányász városi polgárok — gazdasági erejének felhasználásával szerzett regalejövedelmekkel pótolták.

Míg a patrimoniális királyság nagy közjogi hatalma tisztán magánjogi jogviszonyokon alapuló gazdasági erőforrásokra támaszkodott, addig a rendi állam királysága hatalmának teljes elhübériesedése, magánjogivá válása ellen közjogi jogviszonyokon alapuló gazdasági erőforrások igénybevételével védekezett. Míg az országos politikában s különösen a hadügyi politikában a fejlődés feudális irányú, a pénzügyi politika határozottan közjogi irányba fejlődött.¹

A közjogi irányú fejlődés nemcsak abban nyer kifejezést, hogy a magángazdasági jövedelmek helyét felségjog alapján szerzett jövedelmek foglalták el, hanem az egyes regalejokok kihasználási módjának közjogi irányú fejlődésében is.

A bányászat terén korábban a regalejelleg csupán a birtokelcserelési kötelezettségben, a király bányaművelési monopóliumában fejeződött ki, de maga a bányaművelés, más magángazdasági üzemekhez hasonlóan, királyi bányászok, tehát a királylyal magánjogi jogviszonyban élő népek által történt s az urbura végeredményben a király földesúri jogából származó jövedelem volt. A földesúri bányaszabadság életbeléptetése óta — legalább is a bányáknak magánföldesúr birtokába tartozó részénél — az urbura közjogi természetű szolgáltatássá vált. Még inkább áll ez az újonnan életbeléptetett nemesérczmonopóliumról, melynek értelmében az országban bárki által termelt és birtokolt összes nemesércz forgalombahozatala a királyi kincstár útján történt.

A fejlődésnek ugyanezt a tendenciáját észlelhetjük az adó- és vámregale területén. Úgy a pénzverési nyereség, mint a rendkívüli s a városi rendes adók már a XIII. században elvesztették illetékjellegüket, illetőleg magángazdasági természetüket és felségjog alapján szedett adókká alakultak, de ezt az átalakulást még részben az állam által nyújtott ellenszolgáltatás hangsúlyozásával, részben a magángazdasági eredetet bizonyító

¹ Ez a megállapítás csupán a pénzügypolitikára vonatkozik s nem vonatkoztatható a magánjogi jogviszonyok alapján rendezett pénzügyigazgatásra.

elnevezések (terragium) fenntartásával leplezték. Károly Róbert korában már feleslegesnek tartják az illetékszerűség és a domaniális jelleg kiemelését. A rendkívüli adó kivetésekor vagy mellőzik az indokolást, vagy csupán a pénzügyi czél megjelölésére szorítkoznak, a városi rendes és rendkívüli adót államgazdasági szolgáltatások nevével (collecta es taxa) illetik.

Az Árpád-kor illeték czimén szedett út-, hídvámjainak, réveinek és vásárpénzeinek helyét az ellenszolgáltatás ismertetőjeleit nélkülöző, tisztán a felségjog alapján szedett külkereskedelmi érték vám, a harmimezad foglalta el.

A pénzügyi politika közjogi irányú fejlődését bizonyítják az adómentes jövedelmek megadóztatására irányuló törekvések is, így a főpapokra önkényesen kivetett donumok és a pápai tizedjövedelmek egyharmadának lefoglalása.

A banderialis hadrendszer és regalegazdaság két főpillérén nyugvó új államszervezet életképességét, a magángazdasági erőforrásaitól megfosztott királyság hatalmi túlsúlyát azáltal sikerült biztosítani, hogy a királyi magángazdaság népeiről az alattvalókra hárult katonai és gazdasági terheket két különböző, érdekeikben is divergáló országos rend közt osztották meg, kik között a királyi hatalom az egyensúlyozó szerepét töltötte be. A regalegazdaság életbeléptetése egyértelmű volt az államháztartás terheinek a polgári rendre való áthárításával s egyben a hadügyi terheket viselő nemesi rend hatalmának ellen-súlyozásával.

A közterheknek s velük a közhatalmi funkcióknak az országos rendek közt való arányos és egyensúlyozott megosztása jellemző a rendi államok erős egyéniségű uralkodóira. Károly Róbert uralkodói kvalitásait, politikájának reális voltát s a korviszonyok teljes ismerését legjobban az bizonyítja, hogy megértve a rendiség szellemét, a közterheket áthárította az országos rendekre, de egyben — a földbirtokos nemesi és kereskedő városi rend köztevékenységének egyensúlyozása által — gondoskodott a rendek hatalmi túlkapásainak megakadályozásáról.

* * *

Az államháztartás új alapra helyezésének mélyreható gazdaságpolitikai következményei voltak. A középkori uralkodók gazdaságpolitikáját egyedül az államháztartás finaciális érdekei irányították. Közgazdasági és pénzügyi tevékenységük mindig a legszorosabb belső kapcsolatban jelentkezik s csupán szerves összefüggésben vizsgálva érthető meg. Az utilitarius pénzügyi szempontok igen gyakran a közgazdasági érdekeknek s közvetve maguknak a finaciális érdekeknek rovására is érvényesültek. Károly Róbert és tanácsosainak legnagyobb érdeme, hogy fel-

ismerték a XIII. századi magyar királyoktól gyakorta mellőzött gazdaságpolitikai szempontok érvényesítésének fontosságát és szükségességét. Tudták, hogy tartós sikert csak úgy remélhetnek, ha a regalek kezelésében — szakítva az elődök túlnyomóan finandális felfogásával — magasabb közgazdasági szempontoknak is érvényt szereznek, mert a regalek mértéktelen és igazságtalan kihasználása egyértelmű az adóalanyok szolgáltatási képességének tönkretételével. A regalek gyümölcsöztetésének s általában az állambháztartás rendezésének előfeltétele a visszaélések megszüntetésére, az országlakosok jólétének és szolgáltatási képességének fokozására, az adóalanyok szaporítására törekvő következetes és céltudatos gazdaságpolitika volt.

Károly Róbert és tanácsosai teljesen átértékelték ennek fontosságát. *Intézkedéseikben a főelv finandpolitikai: a rendes királyi jövedelmek biztosítása és szaporítása. E főelv mellett azonban mindig érvényesülnek az általános jólét emelését célzó gazdaságpolitikai szempontok.* Utilitarius felfogásuk az ország gazdasági erejének legteljesebb mértékű kihasználására vezetett, de realpolitikus létükre nem az alattvalók gazdaságainak túlterhelésében, hanem az adóalanyok szaporításában s a meglévők szolgáltatási képességének fokozásában, céltudatos és következetes gazdaságpolitikában látták az erre vezető eszközt. Pénzügyi reformjaikat mindig megelőzték a sikert biztosító gazdaságpolitikai intézkedések.

XI—XII. századi uralkodóink a királyi háztartás dominiális természetének megfelelően par excellence mezőgazdasági politikát üztek. Az ipari termelés és kereskedelem fejlesztésére vajmi kevés gondot fordítottak. E korszak egyedüli fontos államgazdasági problémája a mezőgazdasági telepítés kérdése volt. Csupán a XIII. század második negyedében a dominiális állambháztartás bomlása korában lépnek előtérbe a kereskedelempolitikai szempontok. IV. Béla és öccse, Kálmán szlavóniai herceg, céltudatosan igyekeztek a kereskedelmi fejlődés biztos alapjait megteremteni. Mindazonáltal a magyar királyok gazdaságpolitikájában egészen Károly Róbertig nyilvánvaló a mezőgazdasági szempontok domináló szerepe.

Az ököljog korszaka megsemmisítő csapást mért a Béla korában szép fejlődésnek indult kereskedelmi és ipari életre. Az utolsó Árpádokat és közvetlen utódaikat a belső harcok és a királyi háztartás fokozatos züllése teljesen megbénították; következetes gazdaságpolitikára nem is gondolhattak. A XIII. század második negyedében megindult gazdaságpolitikai irányváltozás betetőzése Károly Róbertre várt.

Mióta a tárnokmesteri széket 1316-ban Nekcsei Demeter — a regalitáson alapuló állambháztartás megszervezője — foglalta

el, a kereskedelempolitikai szempontok teljesen háttérbe szorították a domaniális államháztartás korában uralkodó agrárpolitikai szempontokat, melyek most már csupán a királyi magángazdaságok visszaszerzésére irányuló actióban s az ekként visszaszerzett uradalmak reorganisatiójában érvényesültek.

Az agricultur telepítés korábban oly fontos kérdése elvesztette államgazdasági fontosságát s a királyt csak annyiban érdekelte, a mennyiben általa az adóregale útján igénybevehető adóalanyok száma megnövekedett. Az uralkodó a nagybirtokosok telepítési actióit jóakarattal és különféle kiváltságok adásával mozdította elő, de maga — bár tudunk néhány kisebb jelentőségű telepítési actiójáról — e téren számottevő tevékenységet nem fejtett ki.

A mezőgazdasági népelemekre támaszkodó domaniális államháztartással szemben a régalegazdaságon alapuló államháztartás a kereskedő, iparos és bányász népelemekre támaszkodott. Ehhez képest s az agricultur telepítés államgazdasági jelentőségének csökkenésével fordított arányban nőtt a kereskedelmi és ipari telepítés és városfejlesztés fontossága. Károly Róbert egész sor városi község alapításával s a polgári osztály jogi és gazdasági helyzetének megerősítésével alapját vetette az államháztartás terheinek főhordozójává lett városi rend kialakulásának és a vám-, pénzverési és bányaregale útján megadóztatott hazai kereskedelem, ipar és bányászat hatalmas fellendülésének. A vámregale megváltozott természetének megfelelően igen nagy gondot fordított a külkereskedelem — különösen a Csehországon át nyugat és Lengyelországon át északkelet felé irányuló külkereskedés — nagyarányú fokozására, mit a felvidéki városok fejlesztésével, új külkereskedelmi emporiumok alapításával, a kereskedelmi utak szabályozásával, a zavartalan forgalom biztosításával s a külföldi kereskedőknek adott kiváltságokkal ért el.

Kereskedelempolitikai szempontból rendkívüli fontosságú volt a zavartalan forgalmat gátló, végső züllés stadiumába jutott valutaügy gyökeres reformja. Az idejét mult ezüstdenárvaluta és a veretlen ezüstvaluta kiküszöbölésével és a közgazdasági szempontból mérhetetlenül káros pénzüjtési rendszer megszüntetésével kapcsolatban a pénzverést előbb Csehországgal egyetértésben kettős valuta, majd — az ország gazdasági megerősítése után — tiszta aranyvaluta alapján rendezték, értékes és állandó érvényű, a hazai és külföldi piacon egyaránt szívesen fogadott ezüstgarasokat és aranyforintokat hoztak forgalomba, véget vetve a pénzforgalom terén közel egy század óta uralkodó s mind súlyosabbá váló anarchiának. A termény- és ezüstrúdvaluta teljes kiküszöbölésével a terménygazdaság helyét végleg a pénzgazdaság foglalta el.

Bányatetepek, bányavárosok alapításával és kiváltságolásával, a bányavárosi polgárok jólétének fokozásával és a földesúri bányaszabadság Csehországból importált elvének elismerésével biztosították a bányaregale és nemesércz-monopolium révén igénybevetett nemesércztermelés emelkedését.

Gazdaságpolitikai szempontok érvényesültek a nemzetközi politikában is, melyet e korban elsősorban kereskedelmi érdekek irányítottak. A cseh és lengyel királyokkal kötött szövetség tulajdonképeni célját és háttérét a közös megegyezéssel végrehajtott kereskedelempolitikai reformokban kell keresnünk. A hazánknak Németországgal és Flandriával, Cseh- és Lengyelországoknak Itáliával való közvetlen kereskedelmi érintkezésének előmozdítását célzó cseh-lengyel-magyar kereskedelmi és vámegyeség, a Felvidék városi életének és kereskedelmi szervezetének kiépítése, a cseh és magyar valutának azonos elvek szerint, compromissum alapon történt rendezése nagyconceptiójú gazdaságpolitika képét tárják elénk, melynek éle a bécsi közvetítőkereskedelem ellen irányult.

Magyar- és Csehország gazdasági szövetségre lépve, közös erővel szabadították fel magukat a közvetítőkereskedelem révén gazdasági életükön másfél század óta uralkodó s azt megbénító Bécs kéréten gyámkodása alól és elfoglalták a középeurópai árú- és pénzpiaczon őket — dús nemesércztermelésük és más terményeik révén — megillető vezető helyzetet.

Károly Róbert és tárnokmestere, Aba-nemzetségbeli Nekcsi Demeter, a pénzügyek kiváló tehetségű vezetője, következetes és céltudatos kereskedelempolitikával igyekeztek az új alapokon nyugvó államháztartás, a regalegazdaság, gazdasági előfeltételeit megteremteni és stabilitását biztosítani. Törekvéseiket teljes siker koronázta. A magyarországi kereskedelem és bányászat rövidesen középkori virágzása tetőpontjára jutott s a regalitás révén dús jövedelmet hozott a királyi kincstárnak.

A magyar történetnek talán legszerencsésebb, tartós sikerekben és eredményekben mindenesetre leggazdagabb korszaka Nagy Lajos negyvenesztendős uralma volt. Ez uralom szilárd alapjainak megteremtése, a magyar királyság züllött gazdasági és pénzügyi viszonyainak rendezése; *legnagyobb középkori uralkodóink egyikének, a történetírásunktól valódi értékének megfelelően máig sem méltatott Károly Róbertnek érdeme.*

Az energiának milyen alakja az idegingerület?

(Kivonat *Jendrassik Ernő* r. tagnak 1920 márczius 15-én tartott székfoglalójából.)

Az idegingerület mibenlétét alig tárgyalják az élettan bűvárai, az ingerület neve nagyon is vitalista hangzású s legtöbbször hajlandók valami olyan energia-alakra gondolni, a mely csak az állatvilágban érvényesül. Ezenkívül egyesek chemiai, majd mechanikai energiát vélnek felvehetni. A villamossági jelenségek magyarázatában is sokféle nézet támadt. *Nernst* állítja, hogy a villamosság az emberi testen mint elektrolyton át csupán mint convectio áram haladhat, az ionokhoz kötve, ezzel szemben előadó nézete az, hogy az ionok egymásban inductiót keltenek s így halad az áram nagy sebességgel át, a mi egyébként lehetetlen volna, hiszen a leggyorsabb ion, a H-ion is csak 12 cm-nyi utat tesz meg óránként. *Nernst* további felvétele, a mely szerint a „megszokás“ az oka annak, hogy a villamos áram csak megindítása pillanatában hat, szintén lehetetlen, ugyanígy az a hypothesise, a melynek értelmében az ingerületet a villamos ingerlés folytán sóconcentraciók váltanak ki.

Az idegek szerkezete, a neuronok egymással való összekötődése mind arra vallanak, hogy az ingerület villamosság. A környéki ideg analogonja a kábeleknek. A villamos árammal kiváltott ingerület az inductio jelenségeit utánozza, így az ingerület kiváltódása az áram megindítása és megszakítása pillanatában, hiányzik a hatás az áram tartása alatt. Ez a körülmény már eldönti a continuitás és contigitás sokat vitatott problémáját s bizonyítja azt, hogy a neuronok csak izoláltak lehetnek, tehát sem nem folynak át egymásba, sem nem érintkeznek. A levágott környéki ideg ingerületének energiája tisztán a kiváltó áramtól származik. A központi idegrendszernek szövődöttebb szerkezete és az ingerületeknek tágabb körben elterjedése folytán a központi idegrendszerben erősítésre van szüksége (a milyen a telefon mellett a mikrofon). Ez az erősítő szerep a kisagyvelő feladata. A dendritek szerepe az oszlatási elv alapján keletkező villamos töltés egy részének, sőt az egésznek levelezése, ennek bizonyítására utal előadó, hogy az intespinalganglionnak nincs dendritje, ez kapja egyedül a külvilágból az energiát, minden többi idegsejtnek van dendritje.

Annak, hogy az idegingerület csakugyan villamosság, főbb bizonyítását a következő tételek adják:

1. Az idegingerület nem folytonos energia, hanem másodpercenként mintegy 50 megszakítással működik. Ilyen jelenség csakis a villamos energiában fordul elő (oscilláló, szaggatott áram).

2. Az ideg haránt átáramlása nem váltja ki az ingerületet, épp oly kevésbé, mint egymásra merőlegesen elhelyezett két dróttekeres.

3. Nincs más energia alak, a melyben csakis a hirtelen potentialkülönbség hatna és pedig nemcsak positiv értelemben, hanem negativban is.

4. Az elektromosság tanában hysteresis néven ismert visszamaradó mágnesség teljes analogiája az utóképnek, a külső ingerek egyenletes megérzésének és az emlékképek rögzítésének.

5. A változó mágneses tér hat az idegre épp úgy, mint a dróttekeresekre.

6. A villamosság terjedési sebessége ugyan ellentétben van azzal, a mit az ingerület terjedési sebességének ismerünk, az előbbi 300,000 kilométer, az utóbbi 120 m, de előadó megvizsgálta a rossz vezetőkön, hig savoldaton, idegen, gerinczvelőn, emberi testen keresztül haladó áramnak terjedési sebességét s nagyon sok kísérletben kimutatta, hogy ilyen közegekben a villamosság terjedése igen nagyon meglassúbbodik. Így az emberi testen át 28 km-re. Elgondolható, hogy a mikor az idegen át a természetes ingerület halad, ez bizonyos okok miatt még lassúbb. A theoretikai számítás is megfelel ezen kísérleti adatoknak.

7. Végül érthető ama physiologiai adat, hogy az idegingerület az idegen áthaladva nem csökken: mert a vezetés tulajdonképen nem egyéb, mint egy vezető kapacitásának megtöltése.

Mindezek alapján az idegingerületet a villamos energia egy alakjaként kell felfognunk, a mely az oscilláló indukált és oszlatási villamosság tulajdonságait egyesíti.

Aristoteles metaphysikájának módszeréről.

(Kivonat *Pauler Ákos* 1. t. 1920. április 12-én tartott előadásából).

A metaphysikai rendszereket két szempontból lehet osztályozni: tartalmuk és módszerük szerint. A metaphysikai vizsgálódás *tartalmi* eredménye végelemzésben attól függ, hogy a *létezés* fogalmát miképen határozzuk meg, azaz, hogy annak legjellemzőbb mozzanatát miben látjuk szemben a nemlétezővel. Ezen múlik, hogy a rendszer végül olynemű czimkével jelölhető, mint „materialismus“, „spiritualismus“, „monismus“, „pluralismus“ stb. A ki az utóbbiak szerint osztályozza a metaphysikai elméleteket, nem hatol azok legmélyebb fundamentum divisionisáig és összetéveszti az alaptételt a corollariummal.

A *létező* legjellemzőbb sajátágát vagy abban látjuk, hogy

az minden változás közepette is megmarad, vagy ellenkezőleg abban, hogy nem mutat semmi állandót, hanem valamely *folyamatot* jelent. Az első álláspontot *substantialismusnak* mondhatjuk; a metaphysikai rendszerek túlnyomó része ide tartozik. Az utóbbi tanítást pedig *processualismusnak* nevezhetjük s képviselője az ókorban Herakleitos, napjainkban Bergson. A substantialismus ismét *kétirányú* lehet. Az egyik a substantiában valami passiv mozzanatot lát (ontologiai passivismus), a másik ellenben a substantia szüntelen tevékenységét tanítja (ontologiai activismus). Mindkét állásponton belül azután ismét *kétféle* elmélet alakulhat ki. Az egyik csak *egy* substantia létezését ismeri el (monismus). a másik *egynél több* substantiát vesz fel (pluralismus). Eszerint tehát a substantialismus alapján álló rendszerek *négy* csoportba oszthatók, ú. m. a passivistikus monismus, passivistikus pluralismus, az activistikus monismus és az activistikus pluralismus systémáira. Az elsőre (passivistikus monismus) példa Parmenides tanítása, a másodikra (passivistikus pluralismus) Demokritos atomismusa. Az activistikus monismust pl. Schopenhauer metaphysikája képviseli, míg az activistikus pluralismus *Aristotelesnél* bontakozik ki és *Leibniz* metaphysikájában fejlődik tovább.

A metaphysikai rendszerek *módszertani* felosztásánál abból kell kiindulnunk, hogy az emberi megismerés feltételeiből folyólag csak *három* módszer lehetséges: az *inductio*, a *deductio* és a Sigwart óta *reductionnak* nevezett eljárás. Az inductióra akar támaszkodni nemcsak az empirikus, de a metaphysikai problémák megoldásában is például Verulami Bacon, vagy napjainkban Wundt. Tipikusan deductiv metaphysikát akar felépíteni „more geometrico“ Spinoza. A deductiv metaphysikai eljárás mint a Leibniz metaphysikájáról szóló tanulmányunkban (a Magyar Filozofiai Társaság Leibniz-kötetében) kimutattuk, Leibniznél lép fel némileg már kialakult formában. Azonban mint látni fogjuk, már Aristoteles követi, bár öntudatlanul, ezt az eljárást, metaphysikai vizsgálódásaiban.

Aristoteles metaphysikája módszerének kérdését az eddigi interpretatio úgyszólván teljesen elhanyagolta. Ennek kettős oka van. Az egyik, hogy a „Metaphysika“ czimén reánk maradt aristotelesi mű nem magától a Stagiritától származik, hanem előadásai után készült iskolai jegyzetes gyűjteménye, melyek — sajnos — magukon viselik a *rossz* egyetemi jegyzet összes ismérveit. E rendszertelenül, összefüggéstelenül, pongyolán megírt dolgozatok, azaz referatumok oly rendkívül nehézé teszik már Aristoteles metaphysikai nézeteinek megállapítását, hogy ama kérdésre válaszolni, hogy mily egységes methodus szerint jut azokra, első pillanatra teljesen kilátástalannak látszik. Ehhez járul még egy körülmény,

a fentebb említett okok másodika. Aristoteles maga bár ránk maradt irataiban is folytat módszertani reflexiókat, metaphysikai speculációjának methodusáról csak gyéren nyilatkozik. Metaphysikájában mentegetőzik is emiatt: helytelen — úgymond (Met. A. min. p. 995 a. 13.) — egyidőben nyomozni a tudomány tanait és annak methodusát: *ἄτοπον ἅμα ζητ εἶν ἐπιστήμην καὶ τρόπον ἐπιστήμης*. Azt kérdezi, vajjon a *πρώτη φιλοσοφία*-nak csupán az-e a feladata, hogy a létező dolgok principumait kutassa, vagy egyúttal az idevágó bizonyítás elveit is nyomoznia kell? És resignáltan jegyzi meg, hogy e problema megoldása nemcsak nehéz, de helyes megformulázása sem könnyű. (Met. B. 1. p. 995 b 6. p. 996 a. 15). Methaphysikája módszerét csak negative jellemzi, midőn kiemeli, hogy az nem lehet inductió, a minőt a szaktudomány alkalmaz, mert a dolgok mibenlétét nem lehet ily módon megismerni, hanem csak „a bizonyítás egy más nemével“. Met. E. 1. p. 1025 b. 14. *διόπερ φανερόν ὅτι, οὐκ ἔστιν ἀπόδειξις οὐσίας οὐδὲ τοῦ τί ἐστὶν ἐκ τῆς τοιαύτης ἐπαγωγῆς, ἀλλὰ τις ἄλλος τρόπος τῆς δηλώσεως*. Mi az a „más-fajta bizonyítás“? Erről böleselők nem nyilatkozik. Általában egyfajta analytikus menetet ajánl a speculációban a „Physika“ bevezető fejtegetéseiben — a mely methodologiailag a legtisztább mű valamennyi között — de közelebbi jellemzést erről sem ad.

Maga Aristoteles tehát csak nagyon kevésbé igazít útba bennünket metaphysikai kutatásainak módszerére nézve. Mind-ebből azonban nem szabad azt következtetnünk, hogy kilátástalan vállalkozás az, mely a Stagirita speculációiban következetesen alkalmazott egységes methodust keres. Mert ne feledjük, hogy valamely vizsgálat módszeressége meglehetősen független lehet a kutató methodologiai öntudatosságától: hiszen a követett utat elsősorban a problémák logikai szerkezete határozza meg. Ha tehát a kutatás szerencsés módon indult meg, a megkezdett út önkéntelenül is kialakíthat egy következetesen alkalmazott methodust, ha a kutató nincs is ennek teljesen tudatában. A tudományok története számos hamis példát mutat erre.

Aristoteles metaphysikai módszerének megállapítását a következő módon kíséreltük meg. Beható vizsgálat tárgyává tettük metaphysikájának alapfogalmait s azt kutattuk, hogy Aristoteles miképen *kezdi meg* ezek tárgyalását reánk maradt szövegeiben. Ez adja nyilván az illető fogalomra vonatkozó speculációjának *kiindulópontját*. Azután azt nyomoztuk, hogy az ilykép bevezetett fogalmat miképen mélyíti és differentiálja: mily úton jut arra, hogy mindjobban szabatosítsa azt, a megfelelő distinctiók és logikai vonatkoztatások segítségével. Végül azt figyeltük meg, hogy az így nyert fogalmat miképen *alkalmazza* további speculációiban, esetleg szaktudományi kutatásaiban.

Az ily módon vizsgált alapfogalmak a következők: az ἀρχή (principium), a κίνησις (a változás), az ἀγαθόν (a jó — mai terminológiában: az érték) s az οὐσία (substantia) fogalmai. Tüzetes vizsgálódásunk a következő egységes eredményre vezetett. Aristoteles speculációjában mindenütt három lépést lehet egymástól világosan megkülönböztetnünk.

Az első lépés abban áll, hogy bölcseleink az illető metaphysikai fogalmat kifejező szó különböző jelentéseit sorolja fel. A második lépéssel pedig e különböző jelentések közös vonását emeli ki, a mi logikailag azt jelenti, hogy azon egységes alapfogalmat keresi és állapítja meg, melynek érvénye előfeltétele a különböző fogalmaknak. A harmadik lépés pedig abban áll, hogy az így nyert, immár egyetemes fogalmat különböző problémákra alkalmazza.

E három lépés közül az első régi ismerősünk a görög philosophia történetéből. Nem egyéb, mint azon eljárás, melyet a Sokratesről szóló feljegyzések „inductio“ (ἐπαγωγή) czimmal a mesternek tulajdonítanak. Nem valóságos inductio ez a szó mai értelmében, de a Sokrates vitáira oly jellemző fogalmi találgatás, mely valamely szó különböző jelentéseiből indul ki. A második lépés — melynek némi nyomait már Platon „regressiv“ methodusában észleljük (v. ö. O. Apelt, Platonische Aufsätze. 1912. 41 l.) — az, a mit Sigwart óta a modern logikában *reductiónak* nevezünk, mely abban áll, hogy valamely fogalom, vagy ítélet érvényének *logikai előfeltételeit* nyomozzuk, azaz azon fogalmakat, illetőleg ítéleteket, melyeknek szintén *igazaknak* kell lenniök, ha a kiindulópontul tekintett fogalom vagy ítélet igaz. Ez a „*risszakövetkeztetés*“ a *consequentiaról* a *ratióra*, ez a *kifejtése* annak, hogy valamely fogalom vagy ítélet mily más, logikailag megelőző fogalmak és ítéletek hallgatag és öntudatlan elismerését involválja — ez *Aristoteles metaphysikai speculációjának valódi nervusa*, éppúgy a mint későbbben *Leibniz metaphysikája is ezen alapszik*. A harmadik lépés pedig nyilván egy deductiv művelet. Mindezt legyen szabad röviden egy példán bemutatnunk: az ἀρχή-ről szóló tannak aristotelesi kiépítésén.

Aristoteles abból indul ki, hogy felsorolja az ἀρχή (principium) szó különböző jelentéseit. Ἀρχή-nek nevezzük — úgy mond (Met. A. c. l.) — 1. azt a *kezdőpontot*, a melyből valami mozgás megindul, 2. azt az *alapalkotórészt*, melyből valami áll. pl. a hajónál az életgerendát, az épületnél az alapfalat, 3. az *alapokot*, a miből valami keletkezik; ily értelemben a szülők a gyermek ἀρχή-ját képviselik, 4. azt, a mi *szerint* vezetetik a vezetendő, pl. a városok kormánya ily értelemben principiuma a városnak, vagy a király az ország ἀρχή-ja,

5. a művészeteket, elsősorban az építészetet, 6. azt is ἀρχή-nek nevezzük, a miről valamit leginkább ismertünk meg, pl. a bizonyításnál az előzményeket. Az ἀρχή szónak e hat jelentésében közös vonás, hogy mind valami *elsőt* jelent, a minél fogva valami van, keletkezik, vagy megismertetik: τὸ πρῶτον... ὄθεν ἢ ἔστιν ἢ γίνεσθαι ἢ γινώσκειται (pl. 1013. a. 18). Az ἀρχή bármely fogalmának közös logikai praesuppositívja tehát a *végző alap* fogalma. E gondolatmenet a reductiv speculatióknak classikus példája. Ennek követésében Aristotelest az a meggyőződése támogatja, hogy ily módon végül is *kell* bizonyos *végző alapismeretekre* jutnunk, a melyek már nem magyarázhatók tovább, de nem is szorulnak magyarázatra, mert maguktól értetődők, evidensek. Egész philosophálásán vörös fonálként húzódik végig az a meggyőződése, hogy „az előzmények és okok nyomozásában nem lehet a végtelenségig visszamenni“, hanem meg kell egy ponton állani: ἀνάγκη δὲ στήναι (Met. A. 2. p. 1070. a. 3). Még pedig azért, mert regressiv végtelen sor az, a melynek nincs első tagja; de ha nincs első tagja, nincs kiindulópontja s így nincs második és harmadik tagja sem. A végtelen *feltételek* száma contradictio in adjecto. Enélkül a reductiv speculatio sohasem érne el végző alapismereteket, mert végtelen regressusban veszne el. Az ἀρχή fogalmának vizsgálatában legeredetibb Aristoteles azon gondolatmenete, melylyel az ἀρχή-t mint *logikai principiumot* vizsgálja. A principium fogalmára nézve az ő újítása abban áll, hogy megkülönbözteti a *logikai ἀρχή-t* az *ontológiáitól*. Kétféle principium van — úgy mond (Anal. Post. I. 32, p. 88. l. 27) — olyan, *a melyből* bizonyítunk s olyan, *a melyre* vonatkozólag eszközöljük a bizonyítást: αἱ γὰρ ἀρχαὶ διτταί, ἐξ ὧν τε καὶ περὶ ὧν. Az a logikai principium, mely előfeltétele bármely igaz tételnek, az ellenmondás elve: A non est non A. Ezt már nem lehet más elvre visszavezetni s helyességét bizonyítani, mert hiszen minden bizonyítás logikai művelet lévén, már *felteszi* az ellenmondás elvét; arra épít. Az ellenmondás elvét tehát csak közvetlenül lehet igaznak felismerni: *evidens*, hogy igaz. Aristoteles az ily tételt közvetlen tételnek: πρότασις ἀμεσοῦς-nak nevezi. A végtelenségig való regressus lehetetlenségénél fogva *kell* Aristotelesnek a reductiv speculatióban *minden téren* végül ily végző, már csak közvetlenül tudott principiumokra bukkanni. Ugyanazon körülmény, mely bölcseleinket az ellenmondás elvére, mint végző principiumra vezet, eredményezi az istenségnek, mint első mozgatónak tanát is. Az ἀνάγκη στήναι elve át és átjárja a Stagiritá minden speculatióját. Sajátságos azonban, hogy Aristoteles azon tanát, hogy minden megismerésünk végül is bizonyos közvetlenül ismert ἀρχή-k ismeretében gyökerezik,

követői közül csak kevesen méltányolták kellőleg. Egyik ilyen örvendetes kivétel *Avicenna*, ki *Metaphysikájában* kiemeli (übersetzt und erläutert v. M. Horten. Halle a. S. und New-York, 1907. 44. l.), hogy a „lét“, a „dolog“ és a „logikai szükségképiség“ közvetlenül vésődnek az emberi lélekbe. M. rt valóban: Aristoteles reductiv módszeréből nyilvánvalólag következik, hogy nemcsak a végső logikai és ethikai, de a végső metaphysikai alapfogalmak is már önmaguknál fogva érthető tartalmakat jelentenek. Ez böleselőnk metaphysikáját bizonyos *intuitiv* alapra helyezi, melyet az eddigi interpretatorok még egyáltalán nem méltattak.

A *harmadik* lépés az *ἀρχή* tanában abban áll, hogy Aristoteles a principiumnak reductive nyert fogalmát *alkalmazza* a megismerés megfelelő területeire. Az egész aristotelesi logika olybá vehető, mint az ellenmondás elvének alkalmazása az igazságot kutató gondolkodás különböző tevékenységeire.

Ugyanezt a három methodikus lépést mutatja ki dolgozatunk a *ζήτησις*-ről szóló tan speculativ kifejtésében is. Aristoteles e problémánál is abból indul ki, hogy a „változás“ különböző neveit sorolja fel (*Met.* k. 11. p. 1067 b. 1. 15. *Phys.* I. 7. p. 190 b. 5). Itt is keresi e különböző fogalmak érvényének közös praesupponióját, melyet abban talál meg, hogy a változás minden esetben potentiából actusba való átmenetet jelent. (*Met.* A. 1. p. 1069 b. 15). A változó dolog fogalmában pedig három fogalom rejlik: *a mi által* valami változik (ez végül az első mozgató), *a változó*, ez az anyag (*ὑλη*) és *a mi a változó változatlan subjectuma*: az alak (*εἶδος*), mely a változó dolog immanens czélja is. (*Met.* A. 3. p. 1069 b. 36. *De generat. animal.* II. 1. p. 733 b. 24). Szemmellátható, hogy nemcsak a *potentia* (*δύναμις*) és *actus* (*ἐνεργεια*), hanem az *εἶδος* és a *ὑλη* fogalmai is a változás fogalmának előfeltételeiként lépnek fel a Stagirita gondolatvilágában. Itt is a reductiv nyomozás végül bizonyos, már közvetlenül ismert mozzanatra bukkan: ez a *spontaneitas* tudata, melylyel végül is mint mindeneknek az istenség után való önkéntes vágyakozásával magyarázza Aristoteles a változásokat s így magát a világfolyamatot is. A deductiv alkalmazás eredménye itt az aristotelesi metaphysika és physika tanításainak összessége.

Az *ἀγαθόν*, vagyis az *érték* fogalmának vizsgálata is abból indul ki, hogy böleselőnk az emberi szellem különböző értékeléseit sorolja fel: a „*Topica*“ nem kevesebb mint negyven-négy tételt állapít meg arra nézve, hogy különböző körülmények között mi az értékesebb és kívánatosabb. (*Top.* III. 1—4.). Az „érték“, vagyis a „jó“ egységes jelentését Aristoteles végül abban találja meg, hogy „jó az, a mire mindenek vágyódnak“.

(Eth. Nic. I. 1. p. 1094a. 2), vagyis minden lényre nézve az az értékes, a mire lényegénél fogva törekszik. A közvetlenül tudott mozzanat felismerését dolgozatunk itt az aristotelesi helyes ész (ὀρθὸς λόγος) itéletében mutatja ki, melyet Aristoteles behatóan vizsgál. (Eth. Nic. VI. 1—13). Ez ismeri fel mint πρακτικὸς νοῦς a gyakorlati igazságot, az ἀλήθεια πρακτικῆ-t. (Eth. Nic. VI. 1. p. 1138b. 34. 1139a. 26). A deductiv lépés eredménye maga az aristotelesi erkölcsstan. Végül: a substantia (οὐσία) fogalmának speculativ kifejtése ugyancsak abból indul ki, hogy Aristoteles összegyűjti a substantia különböző, a gondolkodók által szokásosan megemlített határozmányait (Categ. c. 5). Végül ugyancsak reductiv úton arra az eredményre jut, hogy a substantia legjellemzőbb sajátysága — μάλιστα δὲ ἴδιον τῆς οὐσίας — az, hogy ugyanaz a substantia felvehet ellentétes tulajdonságokat, pl. Sokrates tudatlanból tudóssá, betegből egészségessé válhat, azért megmarad Sokratesnek. Leginkább substantiának mondható tehát az „első alany“ (ὀποκείμενον πρῶτον. Met. Z. 3. p. 1029a. 1). Azt a, csupán intuitive, közvetlenül megismerhető tartalmát, melyen a substantia fogalma végül is felépül, nevezi Aristoteles τὸ τι ἦν εἶναι-nak. E megállapításunkat a τὸ τι ἦν εἶναι mibenlétének annyira vitás kérdésében támogatja *Alexandros Aphrodisias* következő magyarázata: „abban különbözik — úgy mond (In Metaph. ad p. 1029b. 12. Scholia in Aristotelem, collegit C. A. Brandis. 1836. p. 742) — a τὸ τι ἦν εἶναι a meghatározástól, hogy amaz egybeolvadt megismerés, a mint mondja: a valóságot mint egységet szemléli, míg a meghatározás valamiféle szétbontása a valóságnak és részeinek felsorolása“. Καὶ τοῦτω διαφέρει τὸ τι ἦν εἶναι τοῦ ὀρισμοῦ, ὅτι ἐκεῖνο μὲν ἐστὶ νόησις συγκεχυμένη, καὶ ὡς φησιν ὡς ἐν τῷ πράγμα θεωρῶσα, ὁ δὲ ὀρισμὸς ἀνάπτυξις τοῦ πράγματος καὶ ὑπαρίσθησις τῶν αὐτῶν μερῶν. Dolgozatunk e ponton megkísérli, hogy az aristotelesi művészettant is beilleszse a metaphysika rendszerébe, a mennyiben tüzetesen kifejtjük, hogy Aristoteles szemében a művészet feladata épp az, hogy megértesse a valóság individualis teljességét, a mint az a lényegből folyik és pedig megértesse azáltal, hogy azt teljesen kifejezi, „utánacsínálja“ a műalkotásban. Ennyiben a substantiáról szóló elmélet alkalmazását az aristotelesi „poetika“ tanításaiban kell látnunk.

Hogy Aristoteles metaphysikai kutatásaiban minden problémánál következetesen alkalmazza a sokratesi inductióból, reductióból és alkalmazó deductióból álló hármas lépést, ez nem történeti esetlegesség, hanem mélységes logikai belátás eredménye, a mi a Stagiritát minden idők legnagyobb metaphysikusává teszi, kitől ma is még tanulnunk kell. *Kant* mélyreható

kritikájával bevágta azon utat, mely synthétikus, tehát szemléleten alapuló a priori ítéletek segélyével iparkodik megismerésünket a transcendens világra kiterjeszteni. A königsbergi gondolkodó ebből azt a következtetést vonta, hogy érzékfölötti metaphysika egyáltalában nem lehetséges. Ámde figyelmen kívül hagyta, hogy ismeretbővítő a priori ítélet szemlélettől, azaz synthesistől menten is létesülhet azáltal, hogy az immanens fogalomhoz, mint alanyhoz állítmányként annak logikai praesuppositióját csatoljuk, függetlenül attól, vajjon e kapcsolat szemlélhető-e vagy sem. Épp ebben áll a reductiv eljárás a speculatióban, mely tehát olynemű ismeretgyarapító a priori ítéleten alapszik, a minőt e sorok írója *autothetikus* ítéletnek nevezett. Ezt az utat mutatta meg Aristoteles metaphysikája, melynek methodusát Kant kritikája voltaképen nem is érinti, mert hiszen ez a speculatio nem synthetikus a priori ítéletekre akarja tételeit építeni. Ennyiben Kant nem haladta túl Aristotelest: a nagy hellén gondolkodó dicsősége ma is még teljes fényében ragyog.

Egyiptomi felíratos köemlékek a budapesti Nemzeti Múzeumban.

(Kivonat *Mahler Ede* l. t. 1919 december 1-én tartott felolvasásából.)

Budapest különféle múzeumaiban előforduló egyiptomi emlékek között vannak olyan példányok is, a melyek több szempontból eléggé érdekesek arra, hogy illő módon közelebről is foglalkozzunk velök. Már 1902-ben a hamburgi nemzetközi orientalista-congressuson megkíséreltem a szaktársak figyelmét erre a tényre ráterelni és a feliratok egyikét (III. Thutmosis király idejéből való sírkő egyik himnusát) ugyancsak még ennek a congressusnak tárgyalásai során nyilvánosságra hozni.¹ Törekvésem — a mint akkor kiemeltem — volt odahatni, hogy Budapest különféle múzeumaiban őrzött egyiptomi régiségek (pedig nincsenek is csekély számmal) *egy helyen* összpontosíttassanak, hogy azután itt, mint egyiptomi gyűjtemény egy egészet alkotva, úgy a tudomány, mint a kulturkérdések iránt érdeklődő közönség számára hozzáférhetőek legyenek. Erre az esetre kimerítő tudományos katalógus megszerkesztését és kiadatását is terveztem, a melyben a tudomány szempontjából értékes darabok megfelelő méltatásban részesültek volna. Sajnos, ez a terv még máig sem volt keresztülvihető, kezdetben

¹ Verhandlungen des XIII. internat. Oriental.-Kongresses, Hamburg, 1902; S. 339 ff.

megfelelő helyiségek hiányában, később pedig, a mikor e nehézségek a Nemzeti Múzeum e. i. igazgatója — Fejérfafaky László mélyen tisztelt osztálytitkárunk — közvetítése által már legyőzhetők, eltávolíthatók lettek volna, ismét oly világfelforgató események léptek fel, a melyeknek tanui voltunk az utolsó ezstendőkben, úgy hogy minden előföltétel, a mely egy új tudományos intézmény felállításánál és megszervezésénél tekintetbe jöhetne, összeroskadt, megdőlt. Remélhetőleg ebben a tekintetben is javulni fognak a viszonyok, mihelyt a népek ismét békés és barátságos jobbot nyújtanak egymásnak és akkor talán semmi sem áll majd útjában egy, Budapesten felállítandó egyiptomi gyűjtemény megszervezésének. De hogy a nyelvtudományi, illetőleg a művelődéstörténeti szempontból érdekes és értékes anyag ezentúl mégse maradjon rejtve a szaktársak előtt, ennek a feladatnak kívánok megfelelni jelen tanulmányomban. Sajnos, technikai nehézségek kényszerítettek engem ezt az értekezést külföldön közzétenni; minthogy azonban hazai múzeumokban lévő tárgyakról van szó, kötelességemnek tartom legalább studiumom eredményeit elsősorban a Magy. Tud. Akadémia, hazánk legfelsőbb tudományos foruma elé terjeszteni, hogy így e fontos emlékeknek elsőizben a magyar irodalomban legyen nyoma.

Dolgozatom három részből áll: az első fejezetben a feliratos *sír- és emlékköveket* tárgyalom, ezt a *skarabeusok* leírása követi, míg végre az úgynevezett *usebti-szobrocskákkal* foglalkozom. Hogy azonban a tek. Akadémia türelmét ne vegyem túlságosan igénybe, csak egy pár fontosabb köemléket veszek most tárgyalás alá, hogy már ezeknek az alapján gazdag anyagunk tudományos értékére rámutathassak.

1. Az első tárgy, a melyet bátor vagyok bemutatni, *Szehotep-áb felügyelő síremléke* a *Középbirodalom* idejéből (Kr. e. 19. századból).

A fent lekerékített kőlap elülső részén négy mezőt különböztetünk meg. A legfelső, szárnyas napkoronggal díszített mezőben áll *III. Amcnemhat* király neve és ettől jobbra és balra szimmetrikus helyzetben a fekvő sakál mint a halottak istenének, *Anubis*-nak a jelképe van ábrázolva, a sakál alatt egy kis áldozati felirat olvasható.

A második mezőben jobbról balra egy háromsoros felirat fut, a mely a rendes áldozati formulát tartalmazza és ebből azt látjuk, hogy ez az emlék *Szehotep-áb* felügyelő sírköve.

A harmadik mezőben áldozati adományokkal megrakott asztal áll, a melynek baloldalán oroszlanlábú széken a megboldogult és felesége ül, míg jobboldalán a megboldogult szülei guggoló helyzetben vannak ábrázolva. A feleséget, ki baljával a megboldogultat átkarolja, *Rns-m-ib*-nak hívják és *Kn* nevű

asszonynak a leánya volt. A szülők nevét a két alak fölött látható kétsoros, balról jobbra, futó felirat jelzi, mely így szól: „megboldogult atyja *Snb*, *Ipi* fia; ennek felesége *Hnw-t*, „*nh-nt-s* leánya“.

A negyedik mező tiz alszakaszra van beosztva (öt-öt egy vízszintes sorban), melyek a megboldogult legközelebbi hozzátartozóinak nevét és képét tartalmazzák (három fiú, két leány, egy testvér, egy sógornő [a feleség testvére], egy unokaöcs [az előbbi fia] és két unoka).

Feltűnő, hogy a megboldogultnak itt felsorolt öt gyermeke között az egyik fiú (*Snb*) *Hnw-t* nevű asszony fiának van feltüntetve, míg a többi négy *Rns-m-ib* gyermekeinek, azaz a megboldogult felesége gyermekeinek. Úgy látszik tehát, hogy *Snb* fogadott gyermek volt, talán mellékfeleségtől született fiú (?), a ki ugyanazt a nevet viselte, mint az elhunyt anyja. Vagy talán a véső részéről elkövetett hibáról van itt szó, a mennyiben „*s:f* = fia“ helyett „*snf* = testvére“ kifejezést kellett volna bevésnie? Az első feltevés valószínűbbnek látszik. Mert *Snb* ugyanazt a nevet viseli, mint a megboldogult atyja. Lehetséges tehát, hogy házassága kezdetben gyermektelen volt, ennél fogva egyiptomi szokás szerint mellékfeleséget vett maga mellé, a kitől azután elsőszülött fia származott és — hogy elhunyt atyjának a nevét fenntartsa — ennek a nevét adta neki. Az a lehetőség sines azonban kizárva, hogy *Hnw-t* a megboldogultnak törvényes hitvese volt, a ki azonban korán meghalt, a miért is az özvegy férj más asszonyt vett nőül, a ki anyja volt a többi gyermeknek. Ámde a II. csoportban említett nevek közt szerepel egy *Hnw-t* nevű asszony, még pedig mint *Kni* leánya. *Kni* azonban — mint előbb megállapítottuk — a megboldogult anyósának a neve (mert felesége: *Rns-m-ib*, *Kni* leánya); a második csoportban említett *Hnw-t* tehát az elhunyt feleségének testvére, azaz a megboldogult sógornője. Fentebb azonban azt láttuk, hogy *Snb*-nek, az elhunyt egyik fiának az anyja is *Hnw-t* nevet viselt. Talán e kettő azonos? Akkor *Hnw-t*, a megboldogult feleségének testvére, egyúttal *Snb* nevű fiának anyja; másszóval: a megboldogult két testvért birt nőül, kik közül az egyik, *Hnw-t*, anyja volt *Snb* nevű fiúnak, míg a másik, *Rns-m-ib*, anyja volt a többi gyermeknek. És miután *Hnw-t* oly czímet visel (*nbt im'ib*), a melyet csak a megboldogult szokott volt viselni, *Rns-m-ib* ellenben az a hitves, a ki az elhunyttal együtt van ábrázolva, bátran állíthatjuk, hogy *Hnw-t*, *Snb* anyja, a megboldogult első hitvese volt (v. ö. fent), a ki talán *Snb* nevű fiának a születése után meghalt, míg *Rns-m-ib*, a többi gyermek anyja, második felesége volt az elhunytnek, ki túlélte férjét. Mindjárt a következő csoportban azonban azt olvassuk, hogy ennek a *Hnw-t*-nak egy fia

volt, neve 'Ifn. Így a fentemlített *Snb* nem volt *Hnw-t* egyetlen gyermeke. Mivel azonban 'Ifn nem a „s'f^{ca}“, azaz „[a férj] fia“ kifejezéssel meg van jelölve — mint ez *Snb*-nél történik — és nem is szerepel a többi gyermek között, hanem „s's^a“, azaz „[*Hnw-t*] fia“ kifejezéssel, fel kell tételeznünk, hogy ezt az 'Ifn-t más férfi nemzette. Úgy látszik tehát, hogy *Hnw-t*, a megboldogult első hitvese, mégsem halt meg rögtön *Snb* születése után; úgy látszik, hogy ő ezután még hosszabb ideig élt, de a házasságot ismeretlen okokból felbontotta, majd új frigyet kötött, a melyből 'Ifn nevű fia született. Mindenesetre azonban *Szeho-tep-áb* felügyelőnek első felesége volt, a kitől *Snb* nevű fia született; majd helyét és szerepét átengedte testvérének, *Rns-m-ib*-nak, a ki mint a megboldogult második hitvese, több gyermekkel ajándékozta meg férjét. *Hnw t* új házasságra lépett, a melynek gyümölcse volt 'Ifn nevű fiú. Első férjének elhalálozásakor már *nbt im'hw* volt, azaz ő is akkor már a holtak birodalmába költözött el. A megboldogult családja azonban kegyelettel és tisztelettel gondolt vissza reá (hiszen az életben maradt özvegyasszonynak, *Rns m-ib*-nak testvére volt és így gyermekeinek nagynénje, egyúttal anyja *Snb*-nek, a megboldogult egyik fiának), ennél fogva nemcsak ő maga, de második házasságából született fia, 'Ifn is az elhunyt családtagjai közé vétetett fel a síremléken.

Így értesülünk egy egyszerű, igénytelennek látszó köemlék útján kis családi regényről, a mely körülbelül 3800 évvel ezelőtt játszódott le a Nilus partján.

2. Szintén a *Középbirodalom* idejéből való *Ameni festő síremléke*.

Anyaga égetett agyag, fent lekeresített. Felirata mélyen bevésett, de több helyen sértett állapotban maradt fenn. A felső mezőben háromsoros, jobbról balfelé futó felirat a szokásos áldozati formulát tartalmazza. Az alatta lévő mezőben *balfelől* álló férfialak van ábrázolva, előrelépő ballábbal, mindkét kezét imára emelve; fejét nagy paróka borítja, alsótestét övvel leszorított és hegyesen elálló kötény takarja, előtte felülről lefelé futó egysoros felirat, míg ugyanennek a mezőnek jobboldalán hatsoros, balról jobbfelé futó felirat olvasható, mely az egyes családtagok (atya, anya, két testvér, fiú és leány) neveit tartalmazza. A függélyesen haladó felirat így szól: „*Az isten dicsőítése a nagy kimenetel alkalmával*“. Az alsó mezőt függélyes vonal két részre osztja, melyeknek mindegyike ötsoros feliratot tartalmaz, az egyik balfelé, a másik jobbfelé futva és hasonlóan csak a családtagok neveit tartalmazza. Tehát ez a sírkő is egy családi síremlék, a melynek méltatásánál a következőket kell megjegyeznünk: a megboldogult, kinek emlékére

ezt a sírkövet felállították és a kinek neve az áldozati formulában is kifejezésre jut, fia volt egy *S't-Ppy* nevű nőnek; mindkét testvére hasonlóképen ugyanennek a nőnek fiaként van feltüntetve és a megboldogult anyja gyanánt mégis egy más nő jelenik meg, a kinek neve *Rhw-cnh*.

Ez mindenesetre feltűnő és nem magyarázható másképp, minthogy *S't-Ppy* volt a tulajdonképeni édesanyja a megboldogultnak, vagyis ő volt az, a ki az elhúnytát és két másik testvérét a világra hozta, de fel nem nevelte. Úgy látszik, hogy *S't-Ppy* a három gyermek születése után, mikor ezek még zsenge korban voltak, elhalt és atyjuk, *Nht*, feleségének elhúnytá után új házasságot kötött *Rhw-cnh* nevű nővel, a ki azután az árván maradt gyermekeket felneveltette, tehát *Ameni* és két testvére mostoha- és nevelőanyja volt egyaránt és *Ameni* halála után, a kinek emlékére ez a sírkő felállítottatott, a megboldogult édesanyja gyanánt tekintetett az a nő, a ki az elhúnyt atyjának felesége volt.

Ha ez a feltevés helyes, akkor ebből az egyszerű emlékből is világosan látható, mily gyengéd kötelékek fűzték össze az ókori egyiptomiak családi életét. *Rhw-cnh*, a megboldogult mostoha- és nevelőanyja, nem atyjának „a felesége“ czímmel jelöltetik meg, tehát nem mint *hmtf* = „az ő [atyjának] felesége“ szerepel, hanem épp úgy, a mint *Nht* a megboldogult atya (*itf*) gyanánt van megjelölve, úgy *Rhw-cnh* a következő sorban mint a megboldogult „anyja“ szerepel.

3. Nem kevésbé érdekes *Hormesz sírköve az Újbirodalom* (Kr. e. 14. század) idejéből.

A fent lekerékített síremlék felső mezejében, a mely két szemmel van díszítve, balfelől *Osiris* ül trónusán, Átef-koronájával ékítve és kezében a kormánypálczával; előtte gazdagon felrakott áldozati asztal áll és e mögött két férfi- és két női alak, *Osiris* felé fordulva. A férfiak közül az egyik *Osiris* felé imára emeli kezét, a másik, az előbbi fia, mindkét kezével lótoszcsokrot tart. A két asszony közül az egyik anyja, a másik pedig felesége a fohászzkodó fiának, azaz a két asszony képében a fohászzkodó felesége és menyé van ábrázolva. E képek fölött bevéssett feliratok az itt ábrázolt személyek neveit tartalmazzák. Az *Osirisra* vonatkozó felirat így hangzik: „*Osiris, Abydos ura*“. Az erre következő négy függélyes feliratos sor a fohászzkodásra vonatkozik s így szól: „Magasztalva az örökkévalóság urát *Hormesz*, az áldozatok felügyelője részéről“. A lótoszcsokrot tartó ifjú fölött a következő felirat olvasható: „az ajándékokat átnyújtó fia: *S'-p'-ir*“; a két hölgy között az egyik „*[S'-p'-ir]* anyja: *S't-ty*“, a másik „felesége *W'd-t rnp-t*, a ház úrnője“.

A második mezőben két, különféle adományokkal meg-
 rakott áldozati asztal áll és mindegyik előtt oroszlánlábú széken
 ül egy házaspár. fejük a szokásos kenőcskúppal van diszítve;
 mindkét esetben az asszonyok fejét hosszú, vállig érő fürtös
 paróka takarja, a melyet homlokszalag erősít meg, elől azon-
 ban a homlokot lótoszbimbó diszíti; míg egyik kezükkel fér-
 jüket átkarolják, addig a másikat térdükön pihentetik; a férfiak
 ellenben egyik kezüket ökölre szorítva a mellükre illesztik, a
 másikat — a nőkhöz hasonlóan — térdükön pihentetik. A nők
 szűk, testhez álló inget viselnek, a mely a mell alatt kezdődve,
 egészen a bokáig ér le, a férfiak viszont hosszú, széles kötényt
 hordanak, a melyet övvel erősítenek csipőjükhöz. A balfelől
 látható házaspár a megboldogultat, tehát a fent, az első mező-
 ben Osirishoz fohászzkodó *Hormesz*-t és feleségét ábrázolja.
 A hozzátartozó felirat így hangzik: „az áldozatfelügyelő *Hor-
 mesz* és felesége *S:t-ty*“. *S:t-ty* volt tehát *S:p:ir* anyja és
Hormesz (az első mezőben Osirishoz fohászzkodó megboldo-
 gultnak) felesége. A férfi, a ki az áldozati asztal másik oldalán
 felemelt kézzel italáldozatot mutat be, fia az említett házaspár-
 nak, neve *S:p:ir*; a mellette álló kis alak a fiatalság hajfürt-
 jével ennek fia, tehát a megboldogult unokája, neve: *Hc-m-w:s*.
 Mellhez szorított kezében lótoszvirágot tart, míg balját mereven
 leengedi. A jobbfelől álló áldozati asztal mellett ülő házaspárra
 vonatkozólag a következő egysoros felirat nyújt magyarázatot:
 „Ámon isten képfaragója *Hw-j* és ennek felesége '*Imn-m-cbt*'“.

A következő mező közepén áll egy kis áldozati asztal,
 melynek baloldala felől három guggoló asszony látható, jobb-
 felől három guggoló férfi; a kis függélyes feliratos sorok tar-
 talmazzák neveiket.

A feliratos anyag befejező részét egy egysoros felirat
 képezi, mely a szokásos áldozati formulát tartalmazza.

Feltűnő, hogy sem a felső mezőben, a hol a megboldo-
 gult Osirishoz fohászzkodik, sem pedig az alsóban, a hol felesége
 mellett ülve van ábrázolva, nincs kiemelve az elhunyt száрма-
 zása. Sem atyjának, sem anyjának a neve nem fordul elő. Ez
 pedig nem az egyetlen eset, az egyiptomi síremlékeken gyakran
 találkozunk vele. Az ókori Egyiptomban, a hol a szellemi aristo-
 kratia oly nagy tiszteletnek örvendett, mint sehol másutt, itt a
 szegény ember gyermeke teljesen egyenlő a leggazdagabb és
 legerősebb család sarjadékával és egyforma szeretettel és
 figyelemmel avatták be a legkülönbözőbb bölcs tanításokba;
 ebből a szempontból nem volt különbség szegény és gazdag
 között, úgy hogy a nyomorult, szegény ember gyermeke is
 remélhette, hogy szorgalmával és tudásával a közpályák leg-
 magasabb fokát is elérheti; az életviszonyok és a származás

ebben a tekintetben nem gördítettek eléje akadályokat, ha csak a szellemi képességek őt erre feljogosították. Innen van az, hogy oly sok nemes sírkövén találjuk ezt az egyszerű, de fel-emelő mondatot: „elődjei ismeretlen emberek voltak“. Hátha a mi emlékünknön megörökített halott is ily szegény, ismeretlen emberek sarjadéka volt!? E feltevést némileg támogatja az a körülmény, hogy a többi itt előforduló személynél is hiányzik a családnév, az utolsó három asszonynál és férfinál pedig még családi hovátartozás minden megjelölése is. Valószínűleg ez utóbbiak a ház szolgálói köréből valók voltak, de mint a jobbagyok, bizonyos értelemben mégis a családhoz tartoztak. Könnyen megérthető tehát, hogy ezeket is az úr, a gazda halotti birodalmának a kerületében hantolták el és neveiket, a család törzstagjaihoz hasonlóan, a sírkövekre vették rá, hogy ilyen módon szintén résztvehessenek a család halotti cultusában. Mivel azonban alacsonyabb származásúak voltak, természetes, hogy minden név mellett hiányzik atyjuknak, illetőleg anyjuknak a megjelölése. Igaz ugyan, hogy a szóban levő síremléken a megboldogult fia és unokája nevével kapcsolatban is hiányoznak ezek a megjelölések, de itt nincs is rájuk szükség, mert a nevük elé vésett *sʿf* (= fia) kifejezés elég világosan mutatja, hogy *Sʿ-pʿ-ir* Hormesz fia, *Hc-m-wʿs* pedig *Sʿ-pʿ-ir* fia volt.

Úgy látszik különben, hogy az áldozatfelügyelői tiszttség nem tartozott Egyiptom tekintélyes méltóságai közé. Az áldozatok felügyelője körülbelül egyenlő volt a mai zsidók mézár-székeiben szereplő felügyelővel és — a mint ez is a zsidó hitközség alacsonyabb tisztségeinek egyike — úgy talán a szóban forgó cím is az egyiptomi alacsonyabb rangú papság egyikét jelölte meg.

Talán felvethetné valaki azt a kérdést, hogyan magyarázható az a tény, hogy az utolsó mezőben ábrázolt személyek, ha feltevésünk szerint nem tartoztak a szoros családi kötelékbe, hanem valószínűleg a szolgák csoportjából valók, miért jelennek meg gazdag fejdíszszel és fejükön kenőcsös kúppal? Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt, hogy éppen az Újbirodalom idején, a melyből való ez a sírkő is, oly divatos volt a pompás fejdísz viselése, hogy maguk a szolgáltók sem akarták ezt nélkülözni. És a kenőcs annyira hozzátartozott a mindennapi élet szükségleteihez, hogy maguk a nyomorban tengődő munkások sem akartak erről lemondani. Ehhez hozzájárul még az a körülmény is, hogy a kenőcs használata Egyiptomban a legnagyobb öröm jele volt, a melynek soha sem volt szabad hiányozni ünnepléses összejövetelek vagy lakomák alkalmával. A szóban forgó sírkövön ábrázolt személyek egy gazdagon megrakott áldozati asztal mellett ülnek, résztvesznek tehát mint családtagok a meg-

boldogult örömlakomájánál és éppen azért, mint ő maga és felesége, ők is az örömnünnep alkalmával soha nem hiányzó kenőcskúppal vannak felékitve. Tehát a fejdísz és a kenőcskúp ellenére is az ábrázoltak a szolgák csoportjába tartozhatnak.

4. A *legértékesebb* tárgyak egyike egy *szaitikus-korbeli síremlék* (Kr. e. 7. sz.), gyengén bemélyített domborműves ábrázolásokkal és egy hatsoros felirattal. Felső részét az uraeus-kigyókkal ékített szárnyas napkorong díszíti, a melynek szárnyai között egy bárka van ábrázolva, melyben egy jobbfelé lépkedő sakál áll. Úgy a csónak orra, mint hátsó része lótoszcsokorban végződik. Hogy mit jelent ez a motívum (bárkában álló sakál képe), mely tudtommal nem található sehol az eddig napfényre került síremlékeken, teljesen ismeretlen előttem. *Wiedemann*, bonni szaktársam és akadémiaánk kültagja, a kinek annak idején (1916 októberében) a szóban forgó sirkő pacsolatát elküldtem, sem tud erről határozott véleményt mondani. Az 1916. évi október 9-én kelt levelében azt írja *Wiedemann*: „Sehr merkwürdig ist das Bild des stehenden Schakals in der Barke, für das ich keine Parallele kenne, wie ich auch vergeblich nach umfangreichen Parallelen zu der Inschrift gesucht habe“.

Talán arra vonatkozik ez a motívum, hogy *Anubis* isten, a ki rendesen az elhunytat Osiris ítélőszéke elé vezeti, majd az itélkezés megtörténte után az alvilági birodalom „*Ta-czezer*“ (= pompás birodalom) nevű részébe kísérni szokta, most készenlétben tartja bárkáját, melyen a halottnak be kell majd barangolnia az égi vizeket, hogy a keleti mezőket, a boldogok birodalmát elérje? Vagy talán az a rendeltetése a bárkának, hogy az áldozatokat szállítsák rajta, a melyeket az elhunyt Osirisnak nyújt és talán *Anubis*, ki különben a holtak kísérelője az alvilági birodalomba, itt a bárkavezető, tehát a hajós szerepét játssza? Az alatta lévő mezőben tényleg *Osiris* van ábrázolva, előtte gazdagon megrakott áldozati asztal áll és a megboldogult, ki fohászra emeli kezeit, hogy az isten kegyesen fogadja adományait. *Osiris* mögött két nővére áll: *Isis* és *Nephtys*. *Osiris* álló helyzetben és múmiaalakban van ábrázolva, a nagy átfekoronával a fején, hosszú istenszakállal és mindkét, a múmiaburokból kidugott kezében botot tartván, melynek alakja ennek az istennek három legfontosabb attributumát jelképezi, mely *hatalom*, *élet* és *állandóság* fogalmakat juttatja kifejezésre. Az elhunyt kezeit fohászra emelve áll *Osiris* előtt, hosszú, jóval térdén alul leérő kötény borítja alsó testét, fejét pedig a kenőcskúp ékesíti; tehát ő már „igaz“-nak találtatott. A kötényt széles öv erősíti csipőjéhez. Figyelemreméltó az asztal is, a melyen az áldozati adományok le vannak téve; ez nem a szokásos, egy-lábú kerek áldozati asztal, hanem egy kis templom, a melyen le

vannak rakva az adományok, melyek állanak két lekopasztott libából és egy nagy tálból, két nagy kalácsal. Osiris mögött áll Isis istennő és e mögött Nephthys. Mindkét istennő hosszú, testhez álló inget visel, mely a mellől kezdve egészen bokáig ér le és hordszalagok erősítik a vállhoz. Nyakukat négysoros lánc díszíti, fejüket pedig hosszú paróka, mely a homlokot is befödi és mindkét oldalt széles fürtben a vállakra omlik le és egészen a mellig ér. Balkezüket imára emelik, míg lelógó jobb kezükben az életkulesot tartják. Mind a három isten előtt kis függélyes sorban fut le a rájuk vonatkozó felirat. A megboldogult képe előtt és fölött semmiféle figyelemreméltó felirat nincs, sőt az alsó mezőben olvasható feliratban is, mely egy himnust tartalmaz Osirishez, hiába kutatunk az elbúnyt neve után.

A hatsoros felirat így hangzik:

„Oh, Osiris, mily pompás a te tekinteted, mily pompás a te tekinteted! Magasztalják igazi jóságodat, te hatalmas isten, mert te letiportad ellenségeidet; állj talpra tehát és vesd el aggodalmaidat, hisz ez az ország amúgyis a te tulajdonod. A becsületes embernek oda nyujtod Horus kebleit; fogadd kegyesen az Abydosban, a mindkét igazságosság helyén, átnyujtott áldozatokat, ezek nem állanak itt mindig rendelkezésedre. Oh, ti nagyszámú ételei az elülső thinisi kerületnek, ti Osirisnek szánt abydosi adományok belöletek él ez a nagy isten; lássátok el tehát ételekkel az ő oltárát! De kívánatos volna, hogy ti nekem is adnátok adományokat: a Nilus áradása az engem kielégítő adomány és az ezzel járó gabona, ez a nekem adandó ajándék.“

Ez a himnus tehát három egymásba kapcsolódó és egymással szoros logikai összefüggésben lévő részből áll. Az első részben a megboldogult dicsőíti Osirisnek, az alvilági istennek a jóságát, mely egyfelől annak a letiprásában nyilvánul meg, a ki az isten ellen fellázad, másfelől a derék, becsületes ember megjutalmazásában. Ennek a gondolatnak helyt engedve, egy mondatot iktat be a szerző a szövegbe, a mely az ellenség leverésének eszméjéhez hozzákapcsolódik: miután ellenséged legyőzetett, *„állj talpra és vesd el aggodalmaidat, hiszen a te országod amúgyis a te tulajdonod!“* Erre azután kiemeli a megboldogult az isten jóságának jeléül azokat a megjutalmazásokat, a melyek a derék, becsületes embernek jutnak osztályrészül, a mennyiben neki nyujtja oda Horus kebleit (a bőven tápláló adományok legalább symbolumát). De akkor természetes, hogy az isten is szívesen fogadja el az adományokat, a melyeket neki oly készségesen nyujtanak. És most következik mint a dicsőhimnus második része egy könyörgés a thinisi kerület ételeihez. Ő, a megboldogult, most ugyan mutat be Osirisnek áldozatot;

hogy azonban ez az Isten mindenkor abydosi tartózkodása alatt legyen ellátva ételekkel, kérelmet intéz a thinisi kerület ételeihez, hogy lássák el e nagy isten asztalát élelemmel, mert az isten ezekből éi. Mivel pedig a megboldogult is Osirissé lett az alvilági ítélkezés után, ő is kéri — és ez a hymnus harmadik része — hogy neki is adjanak áldozati adományokat. Ez a kérelem helyettesíti bizonyos tekintetben azt a „*stn-di-htp*“-formulát, a melyet mi rendesen találni szoktunk a sírköveken és a melynek az volt a rendeltetése, hogy, mihelyt a sír mellett elhaladó egyén ezt elrecitálja, a megboldogultnak a túlvilágon rendelkezésére álljanak azok a táplálékok, a melyekről a formulában szó van.

Így oly emlékek állunk itt szemben, a mely minden tekintetben különös figyelmet érdemel és a mely azokhoz a legértékesebb tárgyakhoz tartozik, a melyek hozzájárulnak régészeti tudományunk gazdagításához. Mindenesetre elsőrangú tárgy, de talán nem annyira művészettörténeti szempontból, mert az ábrázolások egészen primitív kivitelűek, hanem inkább archaeologiai és vallástörténeti szempontból. És minden régiesség ellenére is, a mely emléküket egész sajátságos módon jellemzi, e sírkő a legnagyobb valószínűség szerint a *saitikus korból* (azaz: Kr. e. 7. századból) való. Erre vallanak mindenekelőtt a különben régies, de itt átváltoztatott s kevésbé helyesen írott szövegek. A mint a *saitikus* korban a művészetben arra törekedtek, hogy régi motívumokat utánozzanak és ezeket ismét érvényre juttassák, úgy hogy ez az idő az egyiptomi művészettörténetben a „renaissance“ korszakának tekintendő. úgy irodalmi és vallási vonatkozásokban is a régi időket próbálták visszavarázsolni ebben az időben és régi, különben Heliopolisra nézve használt gondolatokat Abydoszra vittek át, de nem mindig a leghelyesebb módon kifejezve. De különben is vannak támpontok, a melyek a *saitikus* korra mutatnak. A leideni múzeum egyik sírkövén,¹ mely a *saitikus korból* való, fent az uraeus-kigyókkal díszített szárnyas napkorongot látjuk, majd egy bárkát a Chepera istent symbolisáló bogárral és egy bárkát a benne álló kossal. Úgy a szárnyas napkorong az uraeusokkal, mint a két bárka a kivitel minden részletében a legteljesebb typologiai hasonlatosságot mutatja a mi emlékünk megfelelő ábrázolásaival.

5. Végre bátorkodom bemutatni egy *III. Thutmosis királybeli* (tehát Kr. e. 15. századbeli) *sztelát*, mely *vallástörténeti* szempontból a legnagyobb fontossággal bír.

E sztelát *III. Thutmosis király* (a ki Kr. e. 1503—1449-ig

¹ V. ö. Beschreibung d. ägypt. Sammlung des niederländ. Reichsmus. in Leiden. Denkmäler der saïtischen Zeit, Taf. XIV, 8.

uralkodott) szárnysegédjének, Noferhaut-nak, a rendőresapat főparancsnokának állíttatta fel rózsaszínű gránitból. A szárnyas napkoronggal koronázott köemlék felső mezejében látjuk III. Thutmosis királyt, a mint áldozati adományokat mutat be a trónusán ülő Ámon-Ra isten előtt. Az alatta levő mezőben nyolcsoros feliratot találunk, melyben az itt ábrázolt halott Ámon-Rahoz, az istenek királyához intézett himnuszban dicséri az előtte feltáruló elysiumi mezők szépségét. A halott ábrázolása az, mely itt részletesebb tárgyalásra szorul, a mennyiben a halsymbolum problémájának megoldásához hozzájárul.

A férfi rövid, stilizált parókát visel, állat istenszakál ékesíti, melyet különben csak magasrangú hivatalnokok szoktak viselni, továbbá rövid kötényt hord, kezét imádkozva égnek emeli. Bal felső karján látjuk a királyi cartouchét *Mencheperra* névvel, azaz: III. Thutmosisszal. Már ez is olyan kultúrtörténeti tény, mely tudtommal máshol ismeretlen. Valamint ugyanis mai szokás szerint a katonaság egyenruháján ott találjuk valahol az uralkodó nevének kezdőbetűit (a volt osztrák-magyar monarchiában pl. a sapkán), úgy Noferhaut királyának nevét bal felső karján hordja. Vállán kissé elgörbített rudat hord, a minőket vízihordók ma is használnak; mindkét végéről két egymás mellett haladó kötel lóg le, mely két bárkához van erősítve; a bárkák bakkecskefejében végződnek. Az egyik bárkapár ibiszmadarral, a másik két hallal függ össze. A piramis-szövegek felfogása szerint a megboldogultak a halhatatlanság és öröklét részesei, állandó lakhelylvel bírnak az ég keleti részén; itt állott a magas életfa, melynek gyümölese az isteneket, felüdítette, az embereket táplálta. Később e lakóhelyet szigetecsoportnak gondolták, melyet különböző vízáramlatok vesznek körül. E vizek nehezen hajózhatók át és ezért nem sikerül mindenkinek a halottak mezejére eljutni. Szükséges tehát, hogy a megboldogult az isteni madárnak (különösen Thoth isten ibiszmadarának) a kegyét megnyerje, a mely majd szárnyain keresztül viszi, vagy pedig annak az isteni kalauznak a gondjaira bizza magát, a ki az isteneket békáján átszállítani szokta, ha azok a mennyei vizeket átlépni kívánják; az elhunyt azonban ezeket a mezőket úgy is elérheti, hogy beletül egy bárkába, melyet vagy az isteni ibiszmadar, vagy az Ant-hal vonz. Az utolsó eszmét, a mely a kairói múzeumnak egyik szakkarai sztéláján van jelképesen ábrázolva, a budapesti nemzeti múzeumban őrzött Noferhaut sztéláján tisztán és kifejezően látjuk előállítva. A megboldogult imára emeli kezeit Ámonhoz és miközben őt szép himnuszban magasztalja — megemlékezve azokról a gyönyörű mezőkről, a melyeken most van — ama eszközökkel van ábrázolva, a melyek segítségével a mennyei vizeken szerencsésen keresztül jutott;

egyszersmind látjuk egyfelől az isteni íbiszmadarat, másfelől a halpárt, a melyek neki ezen utazásában segítségére voltak. A kérdés csak az, hogy miért mindkét oldalon éppen két-két bárka van ábrázolva? Ha tényleg a bárka a mennyei vizeken való utazást jelképezte, akkor elég lett volna egyfelől egy bárkát egy íbiszmadárral, másfelől egy bárkát két hallal feltüntetni? Nézetem szerint az ábrázolásnak mélyenfekvő vallástörténeti magyarázata van. Ugyanis Ra istennek, kinek az élete követendő példaképen állott a halhatatlanság élvezetében részesülni kívánó elhúnyt előtt, két bárkája volt: egy a nappali és egy az éjjeli utazás számára. Épp úgy a megboldogult halottnak is, a ki isteni életet nyert a keleti birodalomban, két bárkával kellett rendelkeznie, hogy teljesen függetlenül a mennyei kalauztól, mindenkor — nappal és éjjel — bebarangolhassa a mennyei vizeket. A budapesti sztélán ábrázolt megboldogult elérte a legnagyobb boldogságot. Megjelenik az istenek mezején, teljes rajongással az itt díszlő növények szépsége és pompája iránt; amellet el van látva mindama eszközökkel, a melyek neki a mennyei vizeken való szerencsés átkelést mindenkor biztosítják. Ő nem szorul az isteni kalauz kegyére, hiszen akár az íbiszmadár, akár a halpár rendelkezésére áll, sőt az utazás mindkét nemére (hal vagy íbisz) két bárkája van, egy nappali és egy éjjeli.

Mindenesetre a budapesti sztéla nyomós bizonyítékot szolgáltat arra nézve, hogy a hal az ókori egyiptomiaknak szent állatja volt, mert ő volt annak a bárkának a vezetője, a melyen az igazságosnak nyilvánított halott a mennyei vizeken hajózott, hogy az istenek pompás mezőit elérhesse. Miután azonban ezeket a mezőket csak a halhatatlanság érdemében részes jámbor lélek érhetette el, ennél fogva *a hal a jámbor életmód és a halhatatlanság symboluma volt.*

E symbolum innen más culturelemekkel együtt Keletnek más népeihez is ment át, különösen a zsidókhoz, a kiknek vallási törvényeiben és szokásaiban sok egyiptomi motivumot nyomozhatunk ki. A zsidóságban elterjedt ama felfogás, hogy a hal a hívők eszmeképe és az az elterjedt nézet, hogy a Messiásban való hit a hallal kapcsolatos, az egyiptomiak cultusában leli eredetét. Tény az, hogy a zsidók sok éven át Egyiptomban laktak. Ezen sok évi tartózkodásuk alatt bőven volt alkalmuk Egyiptomban megismerkedni az egyiptomiak vallásos szertartásaival és mythosáival; itt látták, minő nagy fontosságot tulajdonít a nép némely állatnak, mint bizonyos isteni tulajdonságok incarnatiójának és bizonyos istenek eszmeképének, és tapasztalták, hogy éppen azért nagy tiszteletben részesültek eme állatok, mert az isteneknek voltak szentelve s így ismerkedtek meg a hallal is, mint a hívők eszmeképével és a halhatatlanság symbolumával.

De éppen így állunk a *kereszténység halsymbolumával* is. Nem szükséges, hogy ezt a zsidó halsymbolumra vezessük vissza; ez a symbolum egyszerűen más culturelemekkel együtt Egyiptomból ide lett áttiltetve. Hiszen a kereszténységnek számos ily cultus- és cultureleme van, a melynek hazája az ókori Egyiptom. És ha el is fogadjuk *Gehrich* állítását, „hogy téves dolog, bizonyos gondolatok és szokások hasonlóságából mindjárt a benső összefüggésre következtetni“, mégis vannak némelykor olyan támpontok, a melyek ezt a benső, okozati összefüggést nyilvánvalóvá teszik. Ilyen jelenség a halsymbolumnak a föllépése a kereszténységben és Christusnak hallal való megjelölése. A budapesti sztelán azt látjuk, hogy a halnak már az ókor korábbi századaiban fontos jelzést tulajdonítottak: a hal volt az ókori egyiptomiaknál ama bárka vezetője, a melyen az üdvözültek hona volt elérhető; az ő segítségével nyerhette el a hívő az örök üdvöt és boldogságot. El Gamhud közelében 1907-ben kiásott sarkophágon a halat lebegve látjuk a halott ravatala fölött, s ezáltal ugyanaz van itt megérzékítve, mintha a halott a nap bárkáját, a napistent, vagy magát a napot maga előtt látná. Ámde Jézus is nap-isten volt, hiszen Ő volt a „*Rex Judaeorum*“, tehát a Kelet felfogása szerint istennek képviselője a földön, vagy ha az egyiptomiak nyelvén szólunk, egy „*Szi-Ra*“ = „*Ra fia*“. S Jézus is hivatva volt, a kereszténység tanai szerint, a bűnökkel megterhelt emberiség megtisztítására és megváltására, hogy így a bűntől feloldott emberiségnek az örök üdvösséget biztosítsa. Ő volt tehát a vezető és a'kalauz, a kire magát az örök élet és boldogság után sóvárgó emberiségnek biznia kellett, hogy az örök üdv honába és a soha meg nem szünő boldogság birodalmába juthasson. Ő tehát a kereszténységben azt a szerepet játszotta és ma is játszsza, melyet az Ant-hal a hívő egyiptomiak szemeiben: ő az örök igazság megtestesítője és az örökké boldog élet után való remény; s így világos és érthető, miért ábrázolják Christust hal képében.

A keresztény ἰχθύς-symbolum tehát természetes módon Egyiptomból kiinduló ama vallási tanok révén fejlődött, melyek hovatovább mind szélesebb rétegekben terjedtek el s így már az őskeresztényeknél is ismeretes volt. Már a legrégebb keresztényeknél a hal Christus szent symboluma gyanánt szerepelt és így szívesen csatlakozunk Dölger ama felfogásához, hogy *Tertullian*, miközben Kr. u. 200 körül az ἰχθύς jelölést használja Jézusra. „már bizonyos időben meghonosodott nyelvhasználat követ“. De mégis Egyiptom az a talaj, a melyen a halnak, mint szent symbolumnak a megjelölése született és innen vették át a zsidók és a keresztények. A kereszténység ezt az eszmét annál könnyebben vehette át, mert náluk Jézus

éppen úgy, mint az egyiptomiak minden fáraója Istennek az incarnatiója volt, s így, miként a fáraók, nemcsak Isten helyettesei voltak e földön, hanem maguk is élő istenek, úgy Jézus is nemcsak „Isten fia“, de maga is Isten. Így tehát a kereszténységben minden előfeltétel megvolt, hogy más, az egyiptomiaktól átvett tanok is gyökeret verhessenek itt és hogy a halnak az egyiptomiaknál szokásos jelentését is Jézusra átruhazzák. *A kereszténység halsymboluma tehát Egyiptomban leli eredetét.* És ehhez az eredményhez a nemz. múzeumban levő III. Thutmosis korából való sztéla vezetett bennünket.

Tek. Akadémia! Az, a mit bátor voltam itt bemutatni, nem is a 100-ad része annak az anyagnak, a melyt a budapesti múzeumokban őriznek. *Egy helyen összpontosítva ez az anyag, ha nem is a leggazdagabb, de a legérdekesebb gyűjtemények egyikét képviselné.* Nagyon örvendének, ha mai felolvasásom hozzájárulna régi vágyamnak a megvalósításához, hogy végre sikerülne a Nemz. Múzeum kebelében egy egyiptomi osztályt életbeléptetni.

Beérkezett pályaművek.

A meghosszabbított határidőig, 1919 december 31-ig a következő pályaművek érkeztek a főttkári hivatalhoz. (A jellegék zárjelben.)

I. Nagyjutalom (Philosophia): dr. Horváth József, Pápa: Az ókori philosophia története, Pápa, 1914.

II. Teleki-pályázat (Vigjáték): 1. *A próba, vigjáték* 3 felv. (Donec eris felix.) — 2. *A csibaszentpéteri Don Juan*, verses vigj. 2 felv. (Plaudite eives!) — 3. *Kürtös-e vagy trombitás?* hadifogolyvigj. 2 képben és 3 felv. (Szomorút vigan.) — 4. *Egy magános árva szív*, poétás vigj. a régi szép időkbel. (Régi kobzon régi dal.)

III. Karátsonyi-pályázat (Vigjáték): 1. *A lyszrai nagy napok*, vigj. 3 felv. (Urbs ruit.)

IV. Kóczán-pályázat (Magyar történeti színmű): 1. *Gradus ad parnassum.* (Tentamen.)

V. Ormódy-pályázat (Szépirodalom): 1. Madarász Elemér, Alkonyatkor, versek, 1917.

VI. Nádasdy-pályázat (Elbeszélő költemény): 1. *Másodvirágzás*, költői elbeszélés. (Talán.)

VII. Farkas-Raskó-pályázat (Hazafias költemény): 1. *A magyar temető.* (Sasfők.) — 2. *Ésengés.* (Nehéz az én szívem stb.) — 3. *Petronius búcsúdala.* (Petronius.) — 4. *A dalia.* (Remélve tűr és bizva vár.) — 5. *Magyarok.* (Veni, vici!) — 6. *Üzenet.* (Lesz még egyszer ünnep a világon.) — 7. *Vonatok.* (Pusztuló véreink.) — 8. *A kereszt.* (A mi útunk.) — 9. *Hazám.* (Pro patria.) — 10. *Fátyoldarabok.* (Testvért testvér stb.) — 11. *Sámson.* (El nem bukik, ki tenni mer.) — 12. *A legvitézebb hadfi.* (Nem fél a derék stb.) — 13. *Álmodik a puszta.* (Álmodik a puszta.) — 14. *Fekete karácsony.* (Dans toutes les guerres il ne s'agit stb.) — 15. *Mondd, anyám.* (Mostoha idők.) — 16. *Kiért?* (Hazádnak rendületlenül.) — 17. *Hü-*

ség, ballada. (Sunt aliquid manes.) — 18. *Vörös bakancsos Szabó István.* (Háromszíni zászló.) — 19. *Széchenyi Pestje.* (Szontágh Gusztáv.) — 20. *Hungária álma.* (Praesens, imperfectum stb.) — 21. *Mi még hiszünk.* (Credo.)

VIII. *Bulyovszky-jutalom* (Hazafias költemény): 1. *Évfordulóra 1919.* (Óh mily esés volt ez stb.) — 2. *A sphinx előtt.* (Oedipus.) — 3. *Szemet szemért.* (Soh' sem felejtünk.) — 4. *Kossúth Lajos emlékének.* (1918 márcz. 20.) — 5. *Segítsetek!* (Egyesült erővel.) — 6. *Szent Gellért hegye.* (Szent Gellért hegye.) — 7. *Vulkánok.* (Összetartás egyesít.) — 8. *A költő.* (Quorsum?) — 9. *Berzsenyi.* (Csapongó álmoképek.)

IX. *Bojári-Vigyázó-pályázat* (Árpád-házi királyi hercegek czime): 1. *Czíme a pályakérdés.* (Moriatur pro rege nostro.)

X. *Fáy András-alapítvány* (Sumir kérdés): 1. *A sumir kérdés története és jelen állása.* (Dicsőség a magasságos mennyekben stb.) — 2. *A sumir nép és nyelv.* (Késő koszorú.)

XI. *Jogi monographiák segélye* (A magyar igazságszolgáltatási szervezet stb.): 1. *Czíme a pályakérdés.* (Fundamentum legis exequendae processus.)

XII. *Meddön maradt pályázatok:* 1. *A Balkán-félsziget nyelveinek szótárai.* — 2. *Gorove-pályázat:* Az erkölcsstani értékélmélet nyomai az ókorban. — 3. *Dóra-alapítvány:* A háború befolyása a belkereskedelemre. — 4. *Ipolyi-pályázat:* Hunyady János élete és kora. — 5. *Gorove-pályázat:* A magyar humanizmus története. — 6. *Vitéz-pályázat:* Az erdélyi boérság története.

A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei.

ELSŐ AKADEMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály első ülése.

1920 január 5-én.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Badics Ferencz, Ferenczi Zoltán, Heinrich Gusztáv, Jánosi Béla, Munkácsi Bernát, Négyesy László r. tt. — Császár Elemér, Gyomlay Gyula, Kozma Andor, Melich János, Pekár Gyula, Pintér Jenő, Soly-mossy Sándor, Szinnyi Ferencz, Vári Rezső, Voinovich Géza l. tt. — *A második osztályból:* Fejérpataky László r. t. — Sebestyén Gyula l. t. — Jegyző: Szinnyi József osztálytitkár.

1. *SOLYMOSSY SÁNDOR* l. t.: A Toldi-monda keletkezése. (Székfoglaló.) — Tagsági oklevelének kiadása határozatik.

2. Az osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére FERENCZI ZOLTÁN r. és SOLYMOSSY SÁNDOR l. tagokat kéri föl.

MÁSODIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály első ülése.

1920 január 12-én.

CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Angyal Dávid, Concha Győző, Matlekovits Sándor, Vargha Gyula r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Domanovszky Sándor, Eckhart Ferencz,

Fellner Frigyes, Hóman Bálint, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kuzsinszky Bálint, Nagy Gyula, Reiner János I. tt. — *A másik két osztályból*: Heinrich Gusztáv r. t., Gyomlay Gyula, Solymossy Sándor, Vári Rezső I. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

3. ÁLDÁSY ANTAL I. t.: „Pápai koronázás a XIV. században“.

4. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére ÁLDÁSY ANTAL és HÓMAN BÁLINT I. tagokat kéri föl.

HARMADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. osztály első ülése.

1920 január 19-én.

HORVÁTH GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak az osztály tagjai közül: Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Koch Antal, Kürschák József, Lóczy Lajos, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz r. tt. — Buchböck Gusztáv, Bugarszky István, Degen Árpád, ifj. Entz Géza, Fejér Lipót, Filarszky Nándor, báró Harkányi Béla, Hoor-Tempis Mór, Hutýra Ferencz, Istvánffy Gyula, Oltay Károly, Pálffy Móricz, Preisz Hugó, Tangl Károly, Tötössy Béla, Winkler Lajos, Zimányi Károly I. tt. — *Más osztályokból*: Fejérpataky László és Heinrich Gusztáv r. tt. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. tag, osztálytitkár.

5. WINKLER LAJOS I. t.: Jelentés súlyanalitikai tanulmányról.

6. HOOR-TEMPIS MÓR I. t.: A művelt nemzetek mechanikai munkaszükséglete.

7. BAUER MIHÁLY vendég részéről: a) Az algebrai számtest ifferenséről; b) Relatív Galois-féle számtestek összetétele. — Előterjeszti: KÜRSCHÁK JÓZSEF rendes tag.

8. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére KÜRSCHÁK JÓZSEF r. és WINKLER LAJOS I. tagokat kéri föl.

NEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Első összes ülés.

1920 január 26-án.

HERCZEG FERENCZ akadémiai másodelnök elnöklete alatt jelen vannak: gróf Zichy Géza t. t. — Angyal Dávid, Concha Győző, Csánki Dezső, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, Ilosvay Lajos, Kürschák József, Matlekovits Sándor, Méhely Lajos, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Szily Kálmán, Szinnyei József r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Darkó Jenő, ifj. Entz Géza, Fellner Frigyes, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Hoor-Tempis Mór, Horger Antal, Kornis Gyula, Mahler Ede, Mauritz Béla, Melich János, Oltay Károly, Pintér Jenő, Reiner János, Rybár István, Szinnyei Ferencz, Vargha Damján, Vári Rezső, Viszota Gyula I. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtítkár.

9. HERCZEG FERENCZ másodelnök az ülést a következő szavakkal nyitja meg: „Mielőtt munkánkhoz látnánk, emlékezzünk meg idegen uralom alatt sinylődő testvéreinkről és gyászunk jelül álljunk föl. (A tagok fölállnak.) Fogadjuk meg, hogy minden törekvésünk Magyarország területi épségének helyreállítására fog irányulni“. — Általános élénk helyeslés.

10. SZILY KÁLMÁN r. t. korelnök elfoglalja az elnöki széket, mire PINTÉR JENŐ l. t. előterjeszti a Vojnits-bizottságnak (PEKÁR GYULA, VOINOVICH GÉZA és PINTÉR JENŐ l. tt.) az 1919. évi drámai jutalomról szóló jelentését. A bizottság egyhangúlag HERCZEG FERENCZ: A fekete lovas cz. hazafias színművének megjutalmazását javasolja, mihez az összes ülés egyhangúlag, általános lelkesedéssel hozzájárul. A terembe behívott másodelnököt a jelenlévő tagok zajosan megéleljenezik, SZILY KÁLMÁN r. t. pedig külön is üdvözlí, mire HERCZEG FERENCZ megköszöni a kitüntetést és kijelenti, hogy a jutalomdíjat a miniszterelnök vezetése alatt működő jótékonyági bizottság rendelkezésére bocsátja.

11. Főtitkár mély megilletődéssel bejelenti az Akadémia újabb veszteségeit. Elhunytak: 1919. december 4-én id. ENTZ GÉZA r. t., a III. osztálynak több éven át elnöke, a kitünő természettudós, kinek ravatalánál HORVÁTH GÉZA r. t., osztályelnök tolmácsolta az Akadémia fájdalmát (özvegye épp ma érkezett levélben melegen köszöni az Akadémiának szóban és írásban kifejezett részvétét); — 1919. december 12-én BAYER JÓZSEF r. t., a kiváló irodalomtörténetíró, a ki sok értékes tanulmány mellett három kitünő nagy munkában megírta a magyar színeszet, a magyar drámairodalom és Shakespeare drámáinak magyarországi történetét. Az Akadémia nevében CSÁSZÁR ELEMÉR l. t. búcsúztatta el; — és 1920. január 16-án KRENNER JÓZSEF r. t., a külföldön is elismert jeles mineralógus, a kinek temetésén ZIMÁNYI KÁROLY l. t. meleg búcsúszóiban méltatta tudományos érdemeit. — Az összes ülés fájdalmas részvéttel veszi jeleink elhunytát és felhívja az osztályokat, hogy emlékbeszédek tartása iránt intézkedjenek.

12. Főtitkár bejelenti a kitűzött határnapig, 1919. december 31-ig beérkezett pályaműveket (l. fönt 130. l.), oly megjegyzéssel, hogy a Kóczán-pályázat csak folyó évi május 31-én, a Bulyovszky-pályázat pedig csak folyó évi december 31-én jár le. A pályaműveket már áttette az osztályokhoz, a melyek a következő bírálókat küldték ki:

1) Karátsonyi-pályázat: JÁNOSI BÉLA, HARASZTI GYULA r. tt., PEKÁR GYULA, PINTÉR JENŐ, VISZOTA GYULA l. tt.

2) Kóczán-pályázat: HEINRICH GUSZTÁV r. t., SZINNYEI FERENCZ, SOLYMOSSY SÁNDOR l. tt.

3) Teleki-pályázat: HERCZEG FERENCZ t. t., FERENCZI ZOLTÁN r. t., CSÁSZÁR ELEMÉR l. t.

4) Farkas-Raskó-pályázat: NÉGYESY LÁSZLÓ r. t., KOZMA ANDOR, TOLNAI VILMOS l. tt.

5) Bulyovszky-pályázat: ENDRÓDI SÁNDOR, HORVÁTH CYRILL, VOINOVICH GÉZA l. tt.

6) Ormódy-pályázat: RÁKOSI JENŐ t. t., FERENCZI ZOLTÁN, NÉGYESY LÁSZLÓ r. tt., PEKÁR GYULA, VOINOVICH GÉZA l. tt.

7) Nádasdy-pályázat: BADIĆ FERENCZ r. t., PINTÉR JENŐ, RIEDL FRIGYES l. tt.

8) Fáy-pályázat: MUNKÁCSI BERNÁT r. t., GOMBOCZ ZOLTÁN l. t.

9) Vojnits-díj 1920-ra: FERENCZI ZOLTÁN, HEINRICH GUSZTÁV r. tt., VOINOVICH GÉZA l. t.

10) Nagyjutalom: CONCHA GYÓZÓ, FINACZY ERNŐ r. tt., PROHÁSZKA OTTOKÁR, PAULER ÁKOS, KORNIS GYULA l. tt.

11) Vigyázó-pályázat: DOMANOVSKY SÁNDOR, HÓMAN BALINT l. tt.

12) Jogi monographiák jutalma: MAGYARY GÉZA r. t., ILLES JÓZSEF l. t. — Tudomásul van.

13. Az osztályok jelentik, hogy emlékbeszédek tartására felkérték: HORVÁTH GÉZA r. tagot ENTZ GÉZA r. tagról, — LENHOSSÉK MIHÁLY r. tagot ÓNODI ADOLF l. tagról, — ZIMÁNYI KÁROLY l. tagot

FRANZENAU ÁGOST I. tagról, — CSÁSZÁR ELEMÉR I. tagot BAYER JÓZSEF r. tagról. — Tudomásul van.

14. Az osztályok bejelentik bizottságaik megalakulását és kapcsolatos javaslataikat.

1) Nyelvtudományi Bizottság: elnök SZINNYEI JÓZSEF r. t., előadó MELICH JÁNOS I. t.; rendes tagok: HORGER ANTAL, HORVÁTH JÁNOS és VARGHA DAMJÁN I. tt.; segédtagok: JAKUBOVICH EMIL, KLEMM ANTAL, MÉSZÖLY GEDEON, SCHMIDT HENRIK és TRÓCSÁNYI ZOLTÁN.

2) Classica-philológiai Bizottság: elnök HEGEDŰS ISTVÁN r. t., előadó GYOMLAY GYULA I. t.; — segédtagok: CSERÉP JÓZSEF, FINÁLY GÁBOR, FÜRSTER AURÉL, HEINLEIN ISTVÁN, HUSZTI JÓZSEF, INCZE JÓZSEF és SZÉKELY ISTVÁN.

3) Irodalomtörténeti Bizottság: elnök HEINRICH GUSZTÁV r. t., előadó CSÁSZÁR ELEMÉR I. t.; — rendes tagok: HORVÁTH JÁNOS, SOLYMOSY SÁNDOR és VARGHA DAMJÁN I. tt.; — segédtagok: ALSZEGHY ZSOLT, BAJZA JÓZSEF, GRAGGER RÓBERT, GULYÁS PÁL, HELLEBRANT ÁRPÁD, KEKI LAJOS és PAPP FERENCZ.

4) Történelmi Bizottság: elnök CSÁNKI DEZSŐ r. t., előadó ÁLDÁSY ANTAL I. t.; — rendes tagok: KOVÁTS GYULA, LUKINICH IMRE I. tt.; — segédtagok: IVÁNYI BÉLA és HOLUB JÓZSEF.

5) Hadtörténelmi Bizottság: elnök JÓZSEF kir. herczeg t. t., előadó SZENDREI JÁNOS I. t.; — rendes tag: DOMANOVSKY SÁNDOR I. t.; — segédtagok: BREIT JÓZSEF altábornagy, GABÁNYI JÁNOS alezredes, GYALOKAY JENŐ és ÚJHELYI PÉTER őrnagyok.

6) Archaeológiai Bizottság: elnök b. FURSTER GYULA t. t., előadó KUZSINSZKY BALINT I. t.; — rendes tag: ÁLDÁSY ANTAL I. t.; — segédtagok: BELLA LAJOS, FINÁLY GÁBOR, MÖLLER ISTVÁN, herczeg ODESCALCHI ARTHUR, SZTEHLÓ OTTÓ és TÉREY GÁBOR.

7) Nemzetgazdasági Bizottság: elnök MATLEKOVITS SÁNDOR r. t., előadó BUDAY LÁSZLÓ I. t.

8) Matematikai és Természettudományi Bizottság: elnök ILOSVAY LAJOS r. t., előadó ISTVÁNFY GYULA I. t.

9) Római Történeti Intézet: elnök BERZEVICZY ALBERT t. t., elnök, előadó ÁLDÁSY ANTAL I. t.; — rendes tagok: FRANKÓI VILMOS t. t., FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ r. t.

10) Szótári Bizottság: elnök SZILY KÁLMÁN r. t., előadó TOLNAI VILMOS I. t.; — rendes tag: HORGER ANTAL I. t.; — segédtagok: PUTNOKY IMRE és SÁGI ISTVÁN tanárok.

11) Széchenyi Bizottság: PINTÉR JENŐ, VISZOTA GYULA I. tt.

12) Pénzügyi Bizottság: WEKERLE SÁNDOR t., ILOSVAY LAJOS r. tagok.

Az összes ülés mind e választásokat és javaslatokat helyessé teszi tudomásul.

15. HALLER ISTVÁN vallás- és közoktatásügyi miniszter hivatalba lépéséről értesít és kéri az Akadémia támogatását. — Az elnökség már üdvözölte az új minisztert és biztosította, hogy hazafias működésében mindenkor számíthat az Akadémia készséges támogatására.

16. Főtítkár jelenti, hogy HALMOS IZOR úr 5000 koronával az Akadémia alapítói közé lépett és ezenfelül két pályakérdésre 2000 és 3000 K-t fizetett be az Akadémia pénztárába. — Köszönettel fogadják. A pályakérdések iránt a legközelebbi nagygyűlés lesz hivatva intézkedni.

17. Főtítkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az Akadémia kérésére PUTNOKY IMRE, SÁGI ISTVÁN és SZIDAROVSKY

János áll. főgymn. tanárokat szabadságotla és a Szótári Bizottságnak rendelkezésére bocsátotta. — Köszönettel tudomásul van.

18. Főtitkár jelenti, hogy az American Geographical Society (New-York) és az Académie Arabe (Damaskus) Akadémiákkal csereviszonyba óhajtanak lépni. — Elfogadtatik.

19. Főtitkár előterjeszti a III. osztálynak 1920 január 19-én tartott zárt üléséből a következő pontot:

„9. Osztálytitkár jelenti, hogy PERKAR GYULA államtitkár értesítése szerint a román kormány APÁTHY ISTVÁN I. tagnak a nagyszabenyi szanatoriumban való internálását esetleg módosítaná és enyhítené, ha egy tekintélyes tudományos testület, például a M. Tud. Akadémia ez iránt lépést tenne a budapesti olasz királyi küldöttség jelenlegi vezetőjénél, cavaliere VITTORIO CERRETTI-nál, kérve ezt az olasz felhatalmazott minisztert, hason oda, hogyha másképp nem, engedje meg a román kormány, hogy szerencsétlen tagtársunk Olaszországban, Nápolyban úgy internáltassék, hogy az ottani „stazione zoologica”-ban tudományosan dolgozhassék, mint a miképen sok évvel ezelőtt több ízben dolgozott. HORVÁTH GÉZA r. t. hozzászólása után az Osztály egyhangúlag elhatározza, hogy ily iratot intéz CERRETTI miniszter úrhoz; az irat megszövegezésére maga az osztályelnök vállalkozott”. — Az elnökség nyomban ily értelemben fog intézkedni.

20. Főtitkár bemutatja a m. királyság pártja részéről érkezett következő átiratot:

„Van szerencsénk értesíteni, hogy a Magyar Királyság Pártja folyó hó 4-én a következő pályatételt írta ki:

A Magyar Királyság Pártja (Royalista Párt) pályázatot hirdet egy törvénytervezetre, a mely a magyar nemzeti királyság jogi alapköveit legyen hivatva lefektetni. A törvénytervezet jogforrása legyen a magyar nemzet és a magyar nemzeti király közötti jogviszonynak. Tartalmazza a független magyar állam alkotmánybiztosítékait; a király és a királyi család jogait és kötelességeit a magyar állammal szemben és viszont. A törvénytervezet megalkotásánál irányadó elv legyen az, hogy a magyar nemzeti királyság alkotmánybiztosítékai teljesen megfeleljenek az ezeréves magyar nemzet jogforrásainak és tisztán magyar nemzetiek legyenek. A pályaművek beadási határideje 1920 február 15. A pályázók pályaműveiket lepecsételt, zárt, jeligével ellátott borítékban tartoznak a Magyar Királyság Pártja (Royalista Párt) hivatalos helyiségében (Eszterházy-u. 25.) a titkársághoz beküldeni. A pályaművek elbírálására a Magyar Királyság Pártja egy a magyar politikai és közéleti kitünőségekből választandó bírálóbizottságot fog kiküldeni; annak névsorát a pályázati határidő letelte előtt közzé fogja tenni. A nyertes pályamű 10,000 K jutalomban részesül, és a Magyar Királyság Pártjának kizárólagos tulajdona marad. Haza-fias üdvözléttel Budapest, 1920 január 8-án. — Olvashatatlan aláírás, ügyvezető igazgató, dr. Jacskó Antal, főtitkár”. — Kiadatik a II. osztálynak.

21. Meghívó érkezett Gyóni Géza emléktáblájának Sopronban 1919 december 7-én leleplezésére. Az Akadémia az ünnepélyre koszorút küldött, melyet BALOGH JENŐ r. t., üdvözléttel tolmácsolásával helyeztet el. — Tudomásul van.

22. Másodelnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére MÉHELY LAJOS és NÉMETHY GÉZA r. tagokat kéri föl.

ÖTÖDIK AKADEMIAI ÜLES.

A I. osztály m á s o d i k ülése.

1920 február 3-án.

• NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Ferenczi Zoltán, Heinrich Gusztáv, Négyesy László r. tt. — Darkó Jenő, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Melich János, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Tolnai Vilmos, Voinovich Géza l. tt. — *A másik két osztályból*: Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, Vargha Gyula r. tt. — Hóman Bálint l. t. — Jegyző: Szinnyei József osztálytitkár.

23. FERENCZI ZOLTÁN r. t.: A lingua vulgaris az irodalomban.

24. Az osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére NÉGYESY LÁSZLÓ r. és MELICH JÁNOS l. tagokat kéri föl.

HATODIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály m á s o d i k ülése.

1920 február 9-én.

CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: br. Wlassics Gyula t. t. — Angyal Dávid, Concha Győző, Földes Béla, Magyary Géza, Matlekovits Sándor, Nagy Ferencz r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Domanovszky Sándor, Eckhart Ferencz, Fellner Frigyes, Hóman Bálint, Hornyánszky Gyula, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kováts Gyula, Kuzsinszky Bálint, Reiner János l. tt. — *A másik két osztályból*: Fröhlich Izidor, Heinrich Gusztáv, Horváth Géza r. tt. — Gyomlay Gyula, Gombocz Zoltán, Pintér Jenő, Vári Rezső, Voinovich Géza l. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

25. FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ r. t. felolvassa FRANKÓI VILMOS l. tagnak „Martinovics II. Lipót király titkos szolgálatában“ című értekezését.

26. HORNYÁNSZKY GYULA l. t. felolvassa „Kis- és nagyterületi állampolis és a hellenistikus birodalom“ című értekezését.

27. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére HORNYÁNSZKY GYULA és KOLLÁNYI FERENCZ l. tagokat kéri föl.

HETEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A III. osztály m á s o d i k ülése.

1920 február 16-án.

HORVÁTH GÉZA r. t. osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Koch Antal, Kürschák József, Lóczy Lajos, Mágocsy-Dietz Sándor, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz, Szily Kálmán r. tt. — Buchböck Gusztáv, Bugarszky István, Degen Árpád, Entz Géza, Fejér Lipót, Filarszky Nándor, b. Ilarkányi Béla, Hutýra Ferencz, Kertész Kálmán, Marek József, Mauritz Béla, Oltay Károly, Pálffy Móricz, Rejtő Sándor, Tangl Károly, Tötössy Béla, Tuzson János, Winkler Lajos, Zimányi Károly l. tt. — *Más osztályokból*: Fejérpataky László, Heinrich Gusztáv r. tt. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. tag. osztálytitkár.

28. DEGEN ÁRPÁD I. tag és GAYER GYULA veldég részéről: A Detrekő-Csötörtöki lap és Pozsony megye morvamezei részének flórája.

29. RHORER LÁSZLÓ vendég részéről: A fémek reduktója megolvasztott elektrolytokban és a szénelem. Előterjeszti BUGARSZKY ISTVÁN I. tag.

30. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére BUGARSZKY ISTVÁN és DEGEN ÁRPÁD I. tagokat kéri föl.

NYOLCZADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Második ö s s z e s ü l é s.

1920 február 23-án.

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz másodelnök, Plósz Sándor t. tt. — Angyal Dávid, Badiés Ferencz, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fröhlich Izidor, Gaal Jenő, Horváth Géza, Illosvay Lajos, Kürschák József, Magyary Géza, Méhely Lajos, Munkácsi Bernát, Nagy Ferencz, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz, Szily Kálmán, Szinnyei József r. tt. — Áldásy Antal, Angyal Pál, Beke Manó, Buday László, Bugarszky István, Császár Elemér, Csengery János, Domanovszky Sándor, Fejér Lipót, Fellner Frigyes, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hóman Bálint, Hoor-Tempis Mór, Hutýra Ferencz, Kornis Gyula, Mauritz Béla, Melich János, Nagy Ernő, Nagy Gyula, Oltay Károly, Pálffy Mór, Pékár Gyula, Pintér Jenő, Pogány Béla, Preisz Hugó, Reimer János, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vári Rezső, Vikár Béla, Zimányi Károly I. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

Concha Győző r. t. betegségére hivatkozással kimentette távolmaradását.

31. TOLNAI VILMOS I. t. fölolvassa jelentését az 1919. évi Farkas-Raskó-pályázatról. A bíráló-bizottság (Négyesy László r., Tolnai Vilmos és Kozma Andor I. tt.) a beérkezett 21 pályamű közül sem jutalmazásra, sem dicsérettel kiténtetésre érdemes darabot nem talált, minek alapján a jutalom ki nem adását javasolja. — Az összes ülés ily értelemben határoz.

31. Elnök úr a jutalmat nem nyert (összes) jeligés levelek elhamvasztására MELICH JÁNOS és VÁRI REZSŐ I. tagokat kéri föl, kik is még az ülés folyamán jelentik, hogy megbízatásukban eljárak.

33. Főtitkár mély megilletődéssel jelenti, hogy egy jeles külső tagtársunk, PEFFER VILMOS lipcei egyetemi tanár, a kiváló botanikus, 1919 december 16-án elhunyt. — Az elkésve érkezett gyászhirot az összes ülés őszinte részvétellel fogadja és fölhívja a III. osztályt, hogy emlékbeszédéről gondoskodni szíveskedjék.

34. Főtitkár jelenti, hogy a Nemzeti Színház az 1919. évi Teleki-bizottságba GYENES LÁSZLÓ és MIHÁLYFI KÁROLY színművészeket küldte ki. — Tudomásul van.

35. Főtitkár bemutatja a magyar külügyminiszter úrnak 1919. december hó 10-én 224/F. H. sz. alatt kelt következő átiratát:

„A magyar kormány folyó évi október hó 13-án 5291/1919. M. E. szám alatt a monarchia megszűnéséből keletkező pénzügyi és gazdasági kérdések egységes intézésének biztosítására a külügyminiszter legfelsőbb fokú vezetése alatti „Magyar Felszámoló Hivatal

a Békeszerződés Végrehajtására" elnevezéssel önálló hivatalt szervezett.

„A fentidézett rendelet 7. §-a értelmében a gazdasági élet szélesebb köreit érintő általános érdekű ügyekben az érdekeiségek közreműködésének megfelelő biztosítására bizottság alakítandó, melynek elnöke a külügyminiszter, vagy megbízottja, a bizottság tagjai pedig egyrészt az egyes tárczák 1—1 kiküldötte, részben a rendeletileg kijelölendő intézmények és gazdasági érdekképviselők kiküldöttei.

„A most érintett bizottságot az ügy érdekében mielőbb működtetni kívánván, felkérem Czímet, hogy az 5291/M. E. számú rendelet 7. §-a alapján a Békeszerződés végrehajtására létesített Felszámoló Hivatal mellé szervezett bizottságba a maga köréből egy tagot kiküldeni sziveskedjék“.

Az összes ülés ez átiratban jelzett bizottságba FELLNER FRIGYES I. tagot küldi ki.

36. A vallás- és közoktatásügyi miniszterium értesít, hogy a Római Magyar Történeti Intézet bizottságába RADNAI REZSŐ min. tanácsos helyett CZAKÓ ELEMÉR min. tanácsost küldte ki. — Tudomásul van.

37. Főtítkár bemutatja a m. miniszterelnöknek folyó évi január 16-án kelt felhívását a budapesti nyomor enyhítését célzó mozgalom ügyében. — Meleg pártolással áttétetik az Igazgató-Tanácshoz.

38. A dán tudományos Akadémia értesíti Akadémiánkat, hogy nagyérdemű titkára, HIERONYMUS GEORG ZEUTHEN, a kitünő matematikus, folyó évi január 6-án elhunyt. — Az összes ülés kimondja, hogy szinte részvétünk a dán tudományos Akadémiával közlendő.

39. Főtítkár előterjeszti GRAGGER RÓBERT egyetemi tanárnak, a berlini Magyar Tudományos Intézet igazgatójának folyó évi január 14-én kelt következő beadványát:

„A közelmúlt eseményei ismét nagyon megmutatták, hogy mennyire fontos a magyar culturelet, a magyar tudományos munkásság eredményeit a külfölddel szabatosabban megismertetni. Ennek fontossága a jelen sorsdöntő hetek és hónapok után még csak növekszik. Ezért bizonyára fokozott figyelmet érdemel intézetünknek, a berlini egyetemmel kapcsolatos Berlini Magyar Tudományos Intézetnek kiadásában megjelenő „Ungarische Jahrbücher“ cz. időszaki vállalat, melyet folyó év tavaszán szándékozunk megindítani.

„Ezen évkönyvnek célja, hogy kitartó következetességgel és — a mi még fontosabb — a közvetítő személyek és megfelelő eszközök gondos megválasztásával szervezze meg a magyar tudományos és culturelet szakszerű ismertetését. Az évkönyv a szükséghez képest évenként esetleg több kötetben fog megjelenni. Tartalmát nem fogjuk egy tudományszakra korlátozni, hanem az egész magyar szellemi életre és minden, Magyarországot érintő kérdésre ki akarjuk terjeszteni. Főként a philologia, történelem, társadalomtudomány, jogtudomány, nemzetgazdaság, művészet eredményeire vonatkozó referátumok és ezzel kapcsolatban a legutóbbi eseményekre vetett rövid visszapillantások, értekezések, kisebb cikkek, jegyzetek adják ennek az évkönyvnek tartalmát. Ehhez járulnak továbbá azon újonnan megjelent műveknek és cikkeknek ismertetései és bírálatai, a melyek új eredményeket hoznak, új perspektívákat nyitnak, hogy ilyen módon a jelenlegi szellemi élet és munka a maga egész liktető elevenségében álljon a külföldi olvasó előtt. Bibliographie raisonnée, rövidre fogott adatokkal, fogja megkönnyíteni a megjelent művek áttekintését.

„Az évkönyv mintegy keresztmetszetét óhajtja adni az egész mai magyar culturéletnek. Eppen ezért fontos, hogy minden tudományszakból értékes, de a jelenlegi papírinségre való tekintettel lehető rövid, tömör formában írt czikkek, beszámolók, jelentések alkossák tartalmát. Igazi standard work akar lenni ez az évkönyv; tudományos egyetemi mű, a mely azonban a művelt közönség részére is hozzáférhető legyen.

„Nagyon kérem a Magyar Tudományos Akadémia mélyen tisztelt Elnökségét, szíveskednék bizottságonként egy-egy hivatott tagját megbizni, hogy az illető bizottság működéséről rövid, 1—2 nyomtatott lapra terjedő, bő adatokkal ellátott referátumot készítsen évkönyvünk számára, továbbá arra kérem az igen tisztelt Elnökséget, hogy a működése körébe vágó munkák szakszerű ismertetésére szíveskedjék megfelelő referenseket évkönyvünknek megnyerni. Kérem egyuttal a M. Tud. Akadémia mélyen tisztelt Elnökségét és tagjait, legyenek ebben a munkában intézetünknek segítségére azzal is, hogy a beszámolóinak lehető teljessége érdekében a nehezen hozzáférhető értekezéseket, különnyomatokat szíveskedjenek intézetünkhez beküldeni, vagy legalább azoknak címét velünk közölni. *A német nyelven írt kéziratokat legkésőbb folyó évi márczius hó végéig kérem.*

„Abban a meggyőződésben, hogy a mélyen tisztelt Elnökség a legmegfelelőbb munkatársakat fogja a nagy ügynek megnyerni, kérem, fogadja“ stb. — Az összes ülés rokonszenvesen fogadja a beadványt és azt a tagok figyelmébe is ajánlván, további eljárás végett kiadja a bizottsági előadóknak.

40. Főtítkár bemutatja a II. osztály következő beadványát:

„Tekintetes Akadémia! A II. osztály folyó évi február hó 9-én tartott zárt ülésében REINER JÁNOS I. t. jelentése alapján beható vita tárgyává tette az Athenaeum cz. folyóirat kiadása és 5000 korona évi hozzájárulás felől a II. osztály és a Magyar Filozófiai Társaság között az 1915. év folyamán létrejött megállapodást, mely ugyanazon évben a T. Akadémiának is bejelentettet; és a megállapodás szellemének, különösen pedig 5-ik pontjának értelmében azt a határozatot hozta, hogy az ALEXANDER BERNÁT szerkesztésében megjelent „Athenaeum“ 1919. évi 3. és 4. egyesített füzetében közzé tett Varjas Sándor-féle „Marx mint filozófus“ című czikk kiadásával, minthogy az a bolsevista rémuralmat megvalósító proletárdiktatúrának feltétlen helyeslését tartalmazza, a II. osztály és a Magyar Filozófiai Társaság között az Athenaeum kiadására és anyagi támogatására létrejött megállapodás érvénye minden következményével együtt megszűnt. — Budapest, 1920 február 15-én. — FEJÉRPATÁRY LÁSZLÓ, osztálytitkár.“ — Az összes ülés a II. osztálynak e határozatát egyhangú helyesléssel tudomásul veszi.

41. Az osztályok jelentései szerint emlékbeszéd tartására fölkérettek: az I. osztályban: SIMONYI Zsigmond r. tagról ZOLNAI GYULA I. t., HERZ Miksa I. tagról GOLDZIEHER IGNÁC r. t., — a II. osztályban: PLATZ Bonifác I. tagról BÉKEFI REMIG r. t., — a III. osztályban: KHERNDL Antal r. tagról BODOLA LAJOS I. t., BÓKAY Árpád I. tagról PREISZ HUGÓ I. t., — Krenner József r. tagról MAURITZ BELA I. t. — Tudomásul szolgál.

42. Meghívók érkeztek a Kisfaludy-Társaság nagygyűlésére (február 8) és a magyar tanítók Eötvös József-ünnepére (február 22, e meghívó csak február 23-án érkezett). — Tudomásul van.

A nyilvános összes ülést zárt ülés követte, ugyanazon elnöklés alatt, ugyanazon tagok jelenlétében. Tárgya: a tagok további igazolása

43. Főtítkár bemutatja ALEXANDER BERNÁT és ASBÓTH OSZKAR

kizárt r. tagoknak beadványát, melyekben kizárásuk ellen protestálnak és a reájuk vonatkozó kizáró határozatok megsemmisítését kérik. — Az összes ülés a beadványokat tudomásul veszi és kimondja, hogy a kizárás ténye csak úgy volna megváltoztatható, ha a kizárt tagok újra ajánlatnának akadémiai tagokul és rendes tagválasztás útján újból fölvetetnek az Akadémia kötelekébe.

44. ÁLDÁSY ANTAL l. tag mint a II. osztálytól kiküldött igazoló-bizottság előadója fölolvasta terjedelmes és az együttes igazoló-bizottságtól már elfogadott jelentését ÉBER LÁSZLÓ r. tagnak a bolsevizmus és proletárdiktatura idején tanusított magatartásáról. — A bizottságok javaslatát, mely Eber László l. t. kizárását javasolja, az összes ülés titkos szavazás útján 19 szóval 3 ellenében elfogadja.

45. BEKE MANÓ l. tag ügyét, MEHELÝ LAJOS bizottsági előadó lemondása folytán mint új előadó ILOSVAY LAJOS r. t. terjeszti elő s kifejti, hogy a bizottság még nincs abban a helyzetben, hogy kellően indokolt javaslatot teygen, miért is ez ügy tárgyalása a következő összes ülésre marad.

46. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére ILOSVAY LAJOS és NAGY FERENCZ r. tagokat kéri föl.

KILENCZEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály h a r m a d i k ülése.

1920 márczius 1-én.

NEMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Badics Ferencz, Ferenczi Zoltán, Heinrich Gusztáv, Munkácsi Bernát, Négyesy László r. tt. — Császár Elemér, Csengeri János, Darkó Jenő, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Haraszi Gyula, Horger Antal, Melich János, Pintér Jenő, Szinyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján, Vári Rezső, Viszota Gyula, Voinovich Géza l. t. t. — *A másik két osztályból*: Fejérpataky László, Szily Kálmán, Tagányi Károly r. tt. — Kováts Gyula, Reiner János l. tt. — Jegyző: Szinyei József osztálytitkár.

47. NÉGYESY LÁSZLÓ r. t.: Zrínyi Miklós prózai munkáinak új kiadása. (Székkoglaló.) — Rendes tagsági oklevelének kiadása határoztatik.

48. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére BADICS FERENCZ r. és MELICH JÁNOS l. tagokat kéri föl.

TIZEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály h a r m a d i k ülése.

1920 márczius 8-án.

CsANKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Berzeviczy Albert, b. Forster Gyula t. tt. — Földes Béla, Gaal Jenő, Matlekovits Sándor, Szádeczky Lajos r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Domanovszky Sándor, Fellner Frigyes, Ferdinándy Géza, Hóman Bálint, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kováts Gyula, Nagy Gyula, Reiner János l. tt. — *A másik két osztályból*: Beöthy Zsolt,

Fröhlich Izidor, Heinrich Gusztáv, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Négyesy László, Rados Gusztáv, Szily Kálmán, Szinnyi József r. tt. — Császár Elemér, Csengeri János, Gyomlay Gyula, Viszota Gyula, Voinovich Géza l. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

49. BERZEVICZY ALBERT t. t. felolvassa „Az absolutismus kora Magyarországon“ című műve IV. részének I. fejezetét (Albrecht főherceg küldetése, a birodalmi alkotmány visszavonása, Schwarzenberg herceg halála. 1851—1852). — Tudomásul szolgál és az elnök a nagyérdékű dolgozatért a felolvasonak az osztály nevében meleg köszönetet mond.

50. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére BERZEVICZY ALBERT t. és KOLLÁNYI FERENCZ l. tagokat kéri föl.

TIZENEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. osztály harmadik ülése.

1920 márczius 15-én.

HORVÁTH GÉZA r. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Ilosvay Lajos, Jendrássik Ernő, Kürschák József, Mágocsy-Dietz Sándor, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz, Szily Kálmán r. tt. — Buchböck Gusztáv, Bugarszky István, Entz Géza, Degen Árpád, Fejér Lipót, Filarszky Nándor, b. Harkányi Béla, Hoor-Tempis Mór, Kertész Kálmán, Krompecher Ödön, Marek József, Mauritz Béla, Pálffy Móricz, Rejtő Sándor, Sigmond Elek, Tangl Károly, Winkler Lajos, Zimányi Károly l. tt. — *A másik két osztályból:* Berzeviczy Albert t. t. — Fejérpataky László, Heinrich Gusztáv r. tt. — Pauler Ákos, Pintér Jenő l. tt. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. t., osztálytitkár.

51. JENDRÁSSIK ERNŐ r. t.: Az energianak milyen alakja az idegingerület? (Székfoglaló.)

52. NEMÉNYI PÁL vendég: A hajlítás de Saint-Venant-féle problémája megoldásához. Előterjeszti RÉTHY MÓR r. t.

53. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére JENDRÁSSIK ERNŐ és RÉTHY MÓR r. tagokat kéri föl.

TIZENKETTEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály negyedik ülése.

1920 márczius 22-én.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz t. t. — Badics Ferencz, Heinrich Gusztáv, Munkácsi Bernát r. tt. — Csengeri János, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Pintér Jenő, Riedl Frigyes, Solymossy Sándor, Szinnyi Ferencz, Vargha Damján, Vári Rezső, Vikár Béla l. tt. — *A másik két osztályból:* Berzeviczy Albert t. t. — Angyal Dávid, Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, Réthy Mór, Szily Kálmán r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Fejér Lipót, Hoor-Tempis Mór, Reiner János, Sebestyén Gyula l. tt. — Jegyző: Szinnyi József osztálytitkár.

54. VARGHA DAMJÁN l. t.: Clairvaux-i Szent Bernát a magyar codexirodalomban. (Székfoglaló.) — Tagsági oklevelének kiadása határoztatik.

55. VIKÁR BÉLA l. t.: Jelentés Lafontaine meséinek magyar fordításáról.

56. Az oszdtáylelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére HERCZEG FERENCZ t. és RIEDL FRIGYES l. tagokat kéri föl.

TIZENHARMADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Harmadik ö s s z e s ü l é s.

1920 márczius 22-én.

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz t. t. másodelnök; — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Csánki Dezső, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fröhlich Izidor, Horváth Géza, Ilsvay Lajos, Kürschák József, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Réthy Mór, Szily Kálmán, Szinnyi József r. tt. — Aldásy Antal, Beke Manó, Buday László, Bugarszky István, Császár Elemér, Csengeri János, Fejér Lipót, Gyomlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hoór-Tempis Mór, Kornis Gyula, Marek József, Mauritz Béla, Pálffy Móricz, Pauler Akos, Pintér Jenő, Pogány Béla, Reiner János, Riedl Frigyes, Sebestyén Gyula, Solymossy Sándor, Szinnyi Ferencz, Tötössi Béla, Vargha Damján, Vári Rezső, Vikár Béla l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

57. FERENCZI ZOLTÁN r. t. felolvassa jelentését az 1919. évi Teleki-pályázatról. A bíráló-bizottság (az Akadémia részéről: Herczeg Ferencz t. t., Ferenczi Zoltán r. t., Császár Elemér l. t.; a Nemzeti Színház részéről: Gyenes László és Mihályfi Károly színművészek) nem talált a beérkezett négy pályamunka közt jutalmazásra méltót, miért is azt javasolja, hogy a jutalom ezúttal ne adassék ki. — Az összes ülés ily értelemben határoz.

58. PINTÉR JENŐ l. t. felolvassa jelentését az 1919. évi Karátsanyi-pályázatról. Csak egy munka érkezett be, melyet a bíráló-bizottság (Jánosi Béla r., Haraszti Gyula, Pekár Gyula, Viszota Gyula és Pintér Jenő l. tt.) nem tartott jutalmazásra méltónak, miért is azt javasolja, hogy a jutalom ezúttal ne adassék ki. — Az összes ülés ily értelemben határoz.

59. Elnök úr a jeligés levelek elhamvasztására SZINNYEI FERENCZ és VÁRI REZSŐ l. tagokat kéri föl, a kik még az ülés folyamán jelentik, hogy megbízatásukban eljárak.

60. Elnök úr a folyó ügyek bejelentése előtt előterjesztést tesz az iránt, hogy miután az Akadémia, a forradalom viharai közt is változatlanul maradt alapszabályainak 1. §-a értelmében a király különös oltalma alatt álló intézet s hazánk újabban visszahelyezkedett a királyság intézményének elvi alapjára és a királyi jogokat egyelőre bizonyos korlátok között a nemzetgyűlés által megválasztott kormányzó gyakorolja, illendő volna, hogy az Akadémia, elnöksége útján mutassa be hódoló tiszteletét a kormányzó úr Ó Főméltóságának, kérje ki partfogását és hívja meg őt kétévi szünet után folyó évi május hó 9-én újból tartandó ünnepélyes közülésünkre.

Az összes ülés egyhangú helyesléssel határozattá emeli elnök indítványát.

Javasolja továbbá elnök, hogy miután a két év előtt Zrinyi Miklós a költő születésének háromszázados évfordulója alkalmából tervezett ünnepély akkor a közbejött rendkívüli események miatt megtartható nem volt s az ez alkalomból az Akadémia palotájában

összeállított nagyérdékű Zrinyi-emlékkiállítás sem volt megnyitható, e kiállítás, melynek anyaga még legnagyobb részében együtt van s már szétszedett része is újból összeállítható, az ünnepélyes közülés után nyitassék meg s ez alkalomra azok, kik a kiállításhoz becses adalékokkal járultak hozzá — így a zágrábi Akadémia is. — meghívassanak.

Elnök ezen indítványa is egyhangúlag elfogadtatik.

61. Főtitkár őszinte részvétellel jelenti, hogy az Akadémia egyik legkiválóbb rendes tagja, FABINYI RUDOLF, a chemia érdemes művelője, a kolozsvári tudomány-egyetem jeles tanára, f. évi márczius 7-én Budapesten elhunyt. Ravatalánál WINKLER LAJOS l. t. tolmácsolta az Akadémia mély részvétét. — Az összes ülés igaz megilletődéssel veszi jeles tagjának halálát és megbizzza a III. osztályt, hogy emlékbeszédről gondoskodni sziveskedjék.

62. Főtitkár jelenti, hogy STRÄCKEL PÁL külső tag, a heidelbergi egyetemen a matematika tanára, a kiváló Bolyai-kutató, február hóban elhunyt. — Az összes ülés mély megilletődéssel veszi a kitűnő tudósnak, kinek Bolyairól írt jeles művét a M. T. Akadémia magyar fordításban kiadta, elhunytát és fölhívja a III. osztályt, hogy emlékbeszéd iránt intézkedni sziveskedjék.

63. Főtitkár jelenti, hogy a Wodianer-jutalmak odaítélése **ügyeiben kiküldött bizottság f. évi márczius 19-én tartott ülést, melyen BERZEVICZY ALBERT akad. Elnök úr elnöklete alatt jelen voltak, az Akadémia részéről: Herczeg Ferencz másodelnök, Heinrich Gusztáv főtitkár, Némethy Géza és Horváth Géza osztályelnökök, Szinnyi József, Fejérpataky László és Fröhlich Izidor osztálytitkárok; a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium részéről: Gévay Wolff Nándor hely. államtitkár és Szenoner István osztálytanácsos; a Tanítószág részéről: Rákos István igazgató-tanító, az Eötvös-alap elnöke, és Száva János, a Magyar Tanárok és Tanítók Nemzeti Szövetségének elnöke. — A bizottság részletesen tárgyalta a hét ajánlott tanférfi érdemeit ismertető tanfelügyelői jelentéseket, melyeket a bizottság előadója, RAKOS ISTVÁN igazgató-tanító úr alapos és minden részletre kiterjedő minősítési táblázatban összefoglalt, és azt a javaslatot terjeszti az összes ülés elé: méltóztassék a M. T. Akadémia az ezévi jutalomban JÓZSA DANIEL újpesti állami iskolai igazgató-tanítót, a ki 1862-ben született Szavazalján. 1880-ban nyert Kolozsvárt tanítói oklevelet, és 1900 óta Újpesten működik, és KIRCSZ ISTVÁN tevelei (tolnamegyei) róm. kath. igazgató-tanítót, a ki 1861-ben született, 1880-ban nyert tanítói oklevelet és 40 éve tanít Tolna vármegyében németajkú községekben (Tevelén 23 éve), részesíteni. Együttal fölkéri az Akadémiát, ajánlja miniszteri elismerésre és, a mennyiben ez lehetséges, jutalomra a kitüntetettek kivül a következő négy igen érdemes tanférfiút (az ötödik, Littmericzky János győri tanító és cz. igazgató, a ki 1853-ban született Pozsonyban és 1873 óta működik a tanügy terén, már részesült miniszteri elismerésben): KOVÁCS MIHÁLY-t, a ki 1856-ban született és 44 éve tanít, 19 éve a bodolói állami iskolában; — TÖRÖK LAJOS-t, a ki 1861-ben született és 38 éve tanít, 23 évig a bártfai állami iskolában; jelenleg mint menekült Kiskunhalason van beosztva az ottani iskolában; — GORZÓ DENES-t, a ki 1866-ban született, 32 éve működik a tanügy terén és jelenleg Budapesten a máv. állami elemi iskola igazgató-tanítója; — és ELES KÁROLY-t, a ki 1859-ben született és 1888 óta működik mint igazgató-tanító Sümegen. — Az összes ülés egyhangúlag elfogadja a bizottságnak összes javaslatait, melyek a kapcsolatos irományokkal és a bizottsági ülés jegyzőkönyvével nyomban fölterjesztendők a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumhoz.**

64. Az I. osztály kéri az összes ülést, hogy NÉMETH GYULA egyetemi tanárt a Nyelvtudományi Bizottság segédtagjává megválasztani méltóztassék. — Megtörténik.

65. Főtitkár jelenti, hogy a Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelősége f. évi február hóban szakkönyvtára számára több akadémiai kiadványnak díjtalan átengedését kérte, mely kérelemnek a főtitkári hivatal február 14-én megfelelt. Ez adományunkért a Főfelügyelőség február 25-én meleg köszönetét nyilvánította. — Tudomásul van.

66. Főtitkár jelenti, hogy a Magyarország területi épségének védelmi ligája f. évi márczius 14-én a következő átiratot intézte az Akadémia elnökségéhez:

„Ha az entente békejegyzékünkre tagadó választ ad, a válasznak nyilvánosságra kerülése utáni napon a békeszerződés aláírása ellen tiltakozó nagygyűlést tartunk a Vigadó nagytermében. Tisztelettel kérjük a tek. Elnökséget, sziveskedjék ezen a gyűlésünkön testületileg megjelenni és egy szónokot kiküldeni, a ki a M. T. Akadémia nevében jelentené be a tiltakozó határozathoz való csatlakozását. Tekintettel az egyesületek nevében felszólalók nagy számára, kérjük a kiküldöttet, hogy csak rövid pár perces szónoklatot tartson. Midőn arra kérjük a tek. Elnökséget, hogy kiküldöttük nevét velünk mielőbb közölni méltóztassék, vagyunk hazafias üdvözléssel dr. Ajtay József elnök, dr. Némethy titkár“.

Az összes ülés rokonszenvvel fogadja a meghívást és képviselvényében LOSVAY LAJOS r. tagot küldi ki.

67. Főtitkár jelenti, hogy „Magyarok Szövetsége Németországban“ czímmel Berlinben az összes németországi magyar egyesületek és intézmények központi szervezete alakult, mely f. évi márczius 10-én kelt beadványában egyesületi könyvtára számára akadémiai kiadványoknak díjmentes megküldését kéri. — Az összes ülés úgy határoz, hogy ez ügyben GRÄGER RÓBERT hazánkfia, berlini egyetemi tanár tájékoztatása után fog intézkedni.

68. Főtitkár jelenti, hogy a soproni Gyóni Géza-ünnepélyen Akadémiánkat BALOGH JENŐ r. t. képviselte, a ki a leleplezett emléktáblára az Akadémia nevében díszes koszorút tett le, melynek költségét a magáéból fedezte. — Őszinte köszönettel fogadtatik.

69. Főtitkár jelenti, hogy HALMOS IZOR úr az Akadémiának 1925-ben bekövetkező százéves ünnepéjére 3000 (háromezer) koronát adományozott az Akadémia százéves történetének megírására. — Az összes ülés szükségesnek tartja a följajánlott összegnek fölemelését és ez értelemben megfelelő javaslattal fog az Igazgató-Tanácsához fordulni, a munka megírására pedig VISZOTA GYULA l. tagot kéri föl.

70. A Nyelvtudományi Bizottság f. évi márczius 1-én tartott üléséből jelenti, hogy előadója, MELICH JÁNOS l. tag tervbe vette „A magyar nyelvtudomány kézikönyve“ cz. nagy munka szerkesztését és kiadását és hogy a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter a Bizottságnak az Akadémia elnöksége útján hozzá intézett kérésére a munka költségeire egyelőre 5000 (ötezer) korona államsegélyt engedélyezett és kilátásba helyezte, hogy további két éven át szintén évi 5000 (ötezer) koronával segíyezni fogja, mely összegeket annak idején költségvetésileg is biztosítja. Kiköti, hogy a tervezett műnek első kötete két éven belül nyomtatásban is megjelenjék és annak tiz példánya a minisztérium rendelkezésére bocsáttassék. — Az összes ülés a jelentést örömmel veszi tudomásul.

71. Főtitkár jelenti, hogy legutóbb három meghívó érkezett az Akadémiához: a Petőfi-Társaság márcziusi ünnepi ülésére (márcz.

14.), a Bányászati és Kohászati Egyesület közgyűlésére (márcz. 21.) és a Magyar Nemzeti Szövetségnek első évi közgyűlésére (márcz. 28., ez utóbbin Hercegz Ferencz másodelnök és Vikár Béla I. t. fogják képviselni az Akadémiát). — Tudomásul van.

72. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére FERENCZI ZOLTÁN és RÉTHY MÓR r. tagokat kéri föl.

AZ IGAZGATÓ-TANÁCS ELSŐ ÜLÉSE.

1920. márczius 31-én.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen voltak: Hercegz Ferencz másodelnök, Concha Győző, báró Forster Gyula, Ilosvay Lajos, Plósz Sándor, Rákosi Jenő, Szily Kálmán, Wekerle Sándor, Wlassics Gyula ig. tagok. — Bánszky János akad. ügyész. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

Goldziher Ignác ig. tag kimentette távolmaradását.

1. Elnök mély részvétel jelenti be az Igazgató-Tanács egyik legbuzgóbb tagjának, ENTZ GÉZA r. és ig. tagnak 1919 december 14-én bekövetkezett halálát. Az elhúnyt mint szakferfiú elsőrangú jeleséink közé tartozott, mint ember feddhetetlen jellemével és személyes szeretetreméltóságával mindnyájunk őszinte tiszteletét és szeretetét vívta ki. Emlékezetét Akadémiánk mindig kegyelettel fogja őrizni. — Megilletődött tudomásul van.

2. Elnök úr jelenti, hogy az Akadémia számadása 1919-ről és költségvetése 1920-ra technikai akadályok miatt még mindig nem tárgyalható. Tájékoztató megjegyzi, hogy az Akadémiának a Föld-hitelintézetnél fennálló lombardkölcsön-tartozása kiegyenlítésére 1.357,400 korona n. é. záloglevelet kellett eladni, úgy hogy az Akadémia papírállománya ez összeggel csökkent, mihez 20,000 kor. n. é. 4%-os és 2000 kor. n. é. 4½%-os záloglevél kisorsolása járult. Ez eladás és kisorsolás kapcsán előállott árfolyamnyereség 213,217 koronát tesz, mely összeggel az értékpapírok árfolyamvesztéségre rendelt tartalékalap összege 422,292,66 koronára emelkedett. A zárszámadás szerint volt az 1919. évben a kiadás 678,211,57 korona, a bevétel 524,517,70 korona, miáltal az ideai eredmény 153,693,87 korona csökkenést mutat, mely az Akadémia vagyonából leirandó. — E rövid tájékoztató jelentés egyelőre tudomásul szolgál. A zárszámadás fölülvizsgálása és a költségvetés megállapítása a május elején tartandó nagygyűlési igazgató-tanácsülés főladata lesz.

3. Elnök úr a beérkezett számadások fölülvizsgálására fölkéri: az Akadémia számadásaira báró FORSTER GYULA és ILOSVAY LAJOS, a gondnoki és széphalmi számadásokra gróf DESSEWFY AURÉL és az ügyészi számadásokra PLÓSZ SÁNDOR ig. tagokat.

4. Főtitkár bemutatja JÓNÁS KÁROLY akadémiái gondnoknak folyó évi február 20-án kelt beadványát, melyben előrehaladott korára és elgyengült egészségére való tekintettel nyugdíjazását kéri. — Az Igazgató-Tanács ez ügynek végleges döntését a legközelebbi nagygyűlési ülésre bizza, de már most megállapítja, hogy folyamodót folyó évi május hó 1-től kezdve, hosszú és buzgó szolgálataira való tekintettel, teljes fizetéssel és lakbérnyugdíjjal fogja nyugdíjazni és öt méltányos évi bér mellett lakásában meghagyni hajlandó.

5. Főtitkár előterjeszti JÓNÁS KÁROLY akadémiái gondnoknak folyó évi február 7-én kelt beadványát, melyben hivatkozással arra, hogy az idén a fűtési anyagokkal kapcsolatos nehézségek miatt nem

kapott teljesen annyi szenet és fát, mint a mennyit az Igazgató-Tanács 1919. évi október hó 23-án tartott ülésében számára megállapított, kéri az elmaradt fűtési anyagért méltányos kártalaníttatását. — Elnök úr javaslatára az Igazgató-Tanács e czímen kerek 4000 (négyezer) koronát állapít meg.

6. JONÁS KÁROLY gondnok 1919. évi december hó 18-án kelt beadványában vele 1919. évi július hó 5-ike óta közös háztartásban élő sógornője után családi pótlék megállapítását kéri. — Nyugdíjaztatása kapcsán a folyó évi Nagygyűlésen lesz elintézendő.

7. Főtitkár javaslatára a Tanács a Könyvkiadó-Vállalat évi előfizetési árát fűzött példányok után 30, kötött példányok után 50 koronában állapítja meg; külön-külön egy fűzött kötetnek ára 20 korona, a kötötté 30 korona. — Az átalányfizetők évi járuléka 40 korona.

8. Főtitkár jelenti, hogy az uralkodó fűtési és világítási nehézségekre való tekintettel, hivatkozással az Igazgató-Tanácsnak már 1916. évi márczius 7-én a villamos világítást partoló határozatára, az Akadémia irodái és kapcsolatos mellékhelyiségeibe bevezettette a villamos világítást, melynek összköltsége 6348 korona 93 fillért tett ki. — Helyeslő tudomásul van oly óhajtással, hogy a villamos világítás ősszel a felolvasó termekbe is bevezetessék.

9. Főtitkár bemutatja az Első Magyar Általános Biztosító-Társaságnak folyó évi február 17-én kelt átiratát, melyben, tekintettel a megváltozott viszonyokra, főleg a rendkívül emelkedett anyagárakra, az Akadémiának még 1914-ben 4.000.000 koronára kötött tűzkár elleni biztosítását az Akadémia anyagi érdekében tetemesen fölemelendőnek véleményezi. — Az Igazgató-Tanács hajlandó a mostani biztosítást tízszerezésre fölemelni és utasítja a főtitkárt, hogy ily értelemben a Biztosító-Társulattól részletes javaslatot terjesztszen elő.

10. EMÖDY LÁSZLÓ törvényszéki bíró Sátoraljaújhelyen, 1919. évi november hó 3-án kelt két beadványában kéri 1. a gymnasiumi tanuló fia ösztöndíjának fölemelését, — és 2. hogy a széphalmi park föntartására megállapított összeg, (1000) a megváltozott viszonyokra való tekintettel, 2000 koronára emeltessék. — Az Igazgató-Tanács ez utóbbi kérelemnek helyt ad.

11. Főtitkár bemutatja az összes ülésnek az Akadémia főnállásának százados megünneplése (1925) ügyében hozott határozatát (I. fönt —. I. —. p.), melyet az Igazgató-Tanács egész terjedelmében elfogad.

12. Főtitkár jelenti, hogy az Első Budapesti Gőzmalom r.-t. f. évi március elején új részvényeket bocsátott ki olyformán, hogy minden négy darab részvény alapján az elővételi jog gyakorolható volt. Minthogy az Akadémia öt ily részvény birtokában van, az Elnök úr az intézkedés sürgőssége miatt négy részvényünk alapján gyakorolta az elővételi jogot, az ötödik részvény elővételi jogát pedig eladatta. — Helyeslő tudomásul van.

13. Főtitkár jelenti, hogy, hivatkozással az Igazgató-Tanácsnak kéziratok sajtó alá adását korlátozó határozatára, az osztályok oly részletesen megokolt kéréssel fordulnak az Igazgató-Tanácshoz: engedje meg, hogy már régebben teljesen kiszedett nyomtatványaik (I. Nyelvtudományi Közlemények, II. Archaeologiai Értesítő, III. Mathem. és Temészettud. Értesítő és Hell Miksa éléte) kinyomathassanak és megjelenhessenek. — A kért engedély megadatik.

14. Főtitkár jelenti, hogy az akadémiai műépítész megokolt jelentése szerint a Palota és Bérház körül fölmerült és elkerülhetetlen tatarozási és javítási munkálatok következő költségeket igényel-

nek: 1. üvegesmunkák: a háztetőszerű vízmentesítő ragacsos szalagok alkalmazása: 8260 korona, — 2. kőművesmunkák a Palota mosókonyhájában és a Bérház főbejárataiban: 3600 korona, — 3. bádogosmunkák mindkét épületben (csak a legsürgősebbek) 6184 korona 20 fillér, összesen 18,044 korona 20 fillér. Ennek kapcsán jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter úr kérésünkre rendkívüli helyreállítási költségekre 10,000 koronát engedélyezett, — 4. a Magyar Gázizzófény r. t. 1919. évi november hó 6-án kelt beadványában az Akadémiának bérleti alapon átengedett 89 darab izzólámpáját 400 (négy száz) koronáért hajlandó az Akadémia tulajdonába átengedni. — A javaslatok elfogadottnak, a miniszter úrnak hozzájárulásáért köszönet mondatik.

15. Az Országos Magyar Szépművészeti Múzeum igazgatója f. évi márczius 21-én azzal a kérelemmel fordult a M. Tud. Akadémia Elnökéhez, hogy az Akadémia arcképcsarnokából engedje át letétképen Thierry Amadénak Madarász Viktortól festett képét. Viszonozásul följánlja a Múzeum az eredeti hű másolatát az Akadémia számára. — Az Igazgató-Tanács a kérelmet a beadvány értelmében készséggel teljesíti.

16. Fűtőkár bemutatja a Révai Testvérek és Lantos Adolf könyvkereskedő czégek ajánlatait akadémiai kiadványok vásárlása ügyében. — Egyelőre csak tudomásul szolgáltnak.

17. Fűtőkár bemutatja a vallás- és közoktatásügyi minisztériumnak folyó évi márczius 12-én kelt átiratát, melyben kiadványaink jegyzékét kéri, hogy ifjúsági jutalomkönyveket vásárolhasson. — A jegyzék meg fog küldetni.

18. A Magyar Földhitelintézet jelenti: 1. hogy 1919. évi december hó 2-án kivett az Akadémia letétjéből egy 2000 korona n. é. 4%-os záloglevelet és helyébe tíz darab 200 koronás záloglevelet helyezett; — 2. hogy a gróf Andrássy Aladár-féle alapítvány 1919. évi december 30-án befizetett félévi kamat fejében 50 koronát; — 3. hogy a gróf Andrássy György-féle hitbizomány és gróf Széchenyi Aladár egyenkint 55,437 korona 65 fillért, összesen 110,875 korona 30 fillért fizettek be. — Tudomásul van.

19. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére báró FORSTER GYULA és báró WLASSICS GYULA íg. tagokat kéri föl.

TIZENNEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A II. osztály n e g y e d i k ü l l e s e.

1920 április 12-én.

CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Berzevicsy Albert elnök, b. Forster Gyula t. tt. — Concha Győző, Fináczy Ernő, Gaal Jenő, Matlekovits Sándor, Szádeczky Kardoss Lajos r. tt. — Áldásy Antal, Domanovszky Sándor, Fellner Frigyes, Jancsó Benedek, Kováts Gyula, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Nagy Gyula, Pauler Ákos, Mahler Ede, Reiner János, Sebestyén Gyula l. tt. — *A másik két osztályból:* Fröhlich Izidor, Heinrich Gusztáv. Némethy Géza r. tt. — Pintér Jenő, Vári Rezső l. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

73. SZÁDECZKY KARDOSS LAJOS r. t. bemutatja az általa írt „Székelyek történetét“.

74. PAULER ÁKOS I. t.: „Aristoteles metaphysikájának módszeréről“.

75. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére SZÁDECZKY KARDOSS LAJOS I. és PAULER ÁKOS I. tagokat kéri föl.

TIZENÖTÖDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. osztály n e g y e d i k ü l é s e .

1920 április 19-én.

HORVÁTH GÉZA I. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak az osztály tagjai közül: Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Mágocsy-Dietz Sándor, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Szily Kálmán I. t. — Beke Manó, Bugarszky István, Entz Géza, Fejér Lipót, Filarszky Nándor, b. Harkányi Béla, Hankó Vilmos, Hoór-Tempis Mór, Hutýra Ferencz, Istvánffy Gyula, Marek József, Oltay Károly, Pálfy Móricz, Pogány Béla, Rejtő Sándor, Richter Aladár, Riesz Frigyes, Rybár István, Tangl Károly I. t. — *Más osztályokból*: Angyal Dávid, Berzeviczy Albert I. t., elnök, Heinrich Gusztáv. Némethy Géza I. t. — Áldásy Antal, Hóman Bálint, Kornis Gyula, Pintér Jenő I. t. — Jegyző: Fröhlich Izidor I. t., osztálytitkár.

76. POGÁNY BÉLA I. t.: Újabb vizsgálatok a nem ferromágneses fémek Faraday-effectusára vonatkozólag. (Székfoglaló.)

77. RADOS GUSZTÁV I. t.: Függvények egymástól való lineáris függésének új kritériuma és ennek kapcsolata a régiekkel.

78. FÉNYI GYULA I. t.: A légnomás tízévi észleléseinek eredményei Kalocsán 1906—1915-ig. Előterjeszti az osztálytitkár.

79. RIKSZ FRIGYES I. t. és SZEGŐ GÁBOR vendég: Analytikus függvények kerületi értékeiről.

80. PUTNOKY LÁSZLÓ vendég: A mágneses tér hatása a passivítás folyamatára. Előterjeszti ILOSVAY LAJOS I. t.

81. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére RADOS GUSZTÁV I. t. és POGÁNY BÉLA I. tagokat kéri föl.

TIZENHATODIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Negyedik ö s s z e s ü l é s .

1920 április 19-én.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Angyal Dávid, Badics Ferencz, Ballagi Aladár, Concha Győző, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Fináczy Ernő, Fröhlich Izidor, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Jánosi Béla, Mágocsy-Dietz Sándor, Magyary Géza, Matlekovits Sándor, Méhelý Lajos, Munkácsi Bernát, Nagy Ferencz, Némethy Géza, Réthy Mór, Szádeczky Kardoss Lajos, Szily Kálmán, Szinnyi József I. t. — Áldásy Antal, Angyal Pál, Bánóczi József, Beke Manó, Bugarszky István, Császár Elemér, Csengeri János, Domanovszky Sándor, Entz Géza, Fejér Lipót, Fellner Frigyes, Filarszky Nándor, Gyomlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hóman Bálint, Horgler Antal, Hutýra Ferencz, Istvánffy Gyula, Kornis Gyula, Mahler Ede, Mauritz Béla, Melich János, Nagy Ernő, Nagy Gyula, Oltay Károly, Pálfy Móricz, Pauler Ákos, Pintér Jenő, Rejtő Sándor, Reiner

János, Richter Aladár, Riesz Frigyes, Rybár István, Solymossy Sándor, Szinnyi Ferencz, Tolnai Vilmos, Túzson János, Vargha Damján, Viszota Gyula, Voinovich Géza I. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

82. Császár Elemér I. t. előterjeszti jelentését a Péczely-jutalomról, melyre ezúttal az 1917-ben és 1918-ban megjelent magyar regények pályáztak. A bíráló bizottság (Beöthy Zsolt, Jánosy Béla r. tt. és Császár Elemér I. t.) elismeri, hogy a nevezett két évben megjelent regények közül Surányi Miklósnak „A szent hegy” című regénye a legkiválóbb alkotás; de aesthetikai és erkölcsi szempontból ez is igen kifogásos munka, úgy hogy a bizottság többsége nem járulhatott hozzá megjutalmazásához, miért is azt javasolja, hogy a jutalom ez évben ne adassék ki. — Egyhangúlag elfogadjatik.

83. Főtitkár mély megilletődéssel bejelenti két kiváló belső és két nagynevű külső tagnak elhunytát: elhunytak április 2-án DADAY JENŐ r. t., a jeles zoológus, az Akadémiának egyik legmunkásabb tagja, kinek ravatalánál Horváth Géza r. t., osztályelnök méltatta az elhunytak tudományos jelentőségét; április 8-án SZÁSZY-SCHWARTZ GUSZTÁV I. t., a kiváló és szellemes jogtudós, kit hosszas és súlyos betegsége megakadályozott még abban is, hogy székfoglalóját megtartsa. Ravatalánál Nagy Ferencz r. t. búcsúzott el az Akadémia nevében is a kitünő jogtudóstól. Külső tagjaink sorából elhunytak BINDING KÁROLY lipcsei egyetemi tanár, a jelenkornak egyik legkimagaslóbb jogtudósa, a ki a magyar jogászokkal évtizedek óta sűrű érintkezést folytatott, és ZUNTZ NÁTHAN, a berlini mezőgazdasági főiskolán a physiologiai chemia hírneves tanára, a ki főleg az anyagcsere chemiáját művelte kiváló eredményekkel és számos magyar szakférfiúnak is volt nagyhatású tanára. — Jeleseink elhunytát igaz részvétellel veszi az Akadémia és fölhívja az illetékes II. és III. osztályt, hogy emlékerzédekről gondoskodjék.

84. Elnök úr emelkedett, hazafias beszéd kíséretében átadja a Wodianer-jutalmat Józsa DÁNIEL újpesti igazgatótanítónak, a ki személyesen megjelent és lelkes hazafias beszédben köszönte meg az Akadémia elismerését. A másik jutalmazottnak, KIRCSZ ISTVÁN teveli igazgatótanítónak, a ki közlekedési nehézségek miatt nem jelenhetett meg személyesen, postán fog a jutalomdíj megküldetni.

85. A kolozsvári nagy. kir. tudományegyetem beküldte a művelt világ egyetemeihez intézett Szózatát (angol, francia és német nyelven). — Tudomásul van.

86. A madridi tudományos Akadémia bejelenti nagyérdemű főtitkárának, FRANCISCO DE P. ARRILAGA kiváló természettudósnak elhunytát. — Őszinte részvétellel tudomásul van.

87. A III. osztály jelenti, hogy Fabinyi Rudolf r. tagról WINKLER LAJOS I. t., Pfeffer Vilmos k. tagról pedig MAGOCSY-DIETZ SÁNDOR r. t. fog emlékbeszédet mondani. Ellenben Bodola Lajos I. t. nem mondhat emlékbeszédet Kherndl Antal r. tagról. — Tudomásul van.

88. Meghívók érkeztek: az Erdélyi Magyar-Székely Szövetség első előadására, április 6-án (elkésve érkezett); — 2. a Matematikai és Fizikai Társulat Eötvös Loránd-emlékünnepejére, április 15-én (Főtitkár és Főkönyvtárnok vezetése alatt számos akadémiai tag volt jelen); — 3. Mihályfi Károly színművésznek nagyvenéves jubileumára, április 10-én (Elnök úr levélben üdvözölte a nagyérdemű, hazafias szellemű művészt); — 4. a Magyar Külügyi Társulat alakuló ülésére, április 18-án (Elnök úr). — Tudomásul van.

A felolvasó ülést zárt összes ülés követte.

89. A tizenötös igazoló bizottság indokolt jelentést mutat be

és javasolja BEKE MANÓ I. tagnak az Akadémiából való kizárását. — Hosszabb eszmecsere után a bizottság javaslata titkos szavazás útján 13 szóval 10 ellenében elfogadtatik.

90. Elnök úr előterjeszti az 1919-ről szóló pénztári számadást és az 1920-ra szóló költségvetést, melyeknek részletes tárgyalása a pénzügyi bizottság javaslata alapján a legközelebb tartandó nagygyűlésre halasztandó. — Az összes ülés ily értelemben határoz.

91. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére MATLEKOVITS SÁNDOR és BALLAGI ALADÁR r. tagokat kéri föl.

Nekrologok.

I.

Császár Elemér I. tag beszéde Bayer József r. tag ravatalánál 1919 decz. 15-én.

A M. Tud. Akadémia nevében lépek ravatalodhoz, kedves elhunyt társunk, hogy utolsó földi utadra veled küldjen Akadémiaánk búcsúszavait. Te a mi halottunk vagy, a magyar tudományé; a gyász, a veszteség mienk, szinte osztatlanul. Hű nő és szerető gyermekek nem zokognak koporsód mellett, mert társtalanul, rideg magányban élted le hatvannyolcz évet; szülővárosod, melyhez ifjúkorod óta haláloedig mindig vissza-visszaszállt gondolatod, idegen martalóczoktól megszállva, talán nem is tudja, hogy elvesztette hű fiát: nincs más, a ki megsirasson, mint mi, társaid, páratlanul kitartó, feledhetetlenül önzetlen tudományos munkásságnak tanui.

Ha volt magyar tudós, a ki egész életét a tudománynak szentelte, Bayer József volt az. A mi a többi ember szívét megdobogtatva, az ábrándok csábító képét varázsolja szemük elé: dicsőség, hatalom, anyagi javak, azt ő mint hiú, üres értékeket megvetette, és valamint idejét és erejét, akként érzéseit és gondolatait egészen a magyar tudományosság, a magyar irodalomtörténet emelésére fordította. Szívének csak egy szerelme volt: a magyar dráma, s még tudónál is ritka céltudatossággal, elméjének minden rezdülését erre a tárgyra irányította. És célt ért. Több mint egy emberöltő megfeszített munkájával, a szórakozásra, pihenésre, üdülésre szánt órákat is meglöpva a tanulmány számára, három hatalmas műben, hat nagy kötetben megírta a magyar színészetnek és a magyar drámának fejlődését és Shakespeare drámáinak magyarországi történetét. Három piramis ez is, nem „égbenyúló“, mint Széchenyié, de szilárd és megingathatatlan; köveit ő maga fejtette és faragta s maga emelt belőlük hatalmas építményt. Művei a magyar drámairás történetében útjelzők; mint nagyszabású összefoglalások és mint minden további kutatás kiindulópontjai daczolni fognak az idővel.

A mit dolgozott, az tiszta philologia, a szónak legneme-
sebb értelmében: a letűnt nemzedékek művészi alkotásainak
reconstructiója, abban a szeretetben foganva, melyet az igazi
tudós érez, ha a mult szellemi kincseivel foglalkozik. Nem
impressionista kritikus volt, a kinek a műalkotás csak ürügy,
hogy a maga eszméit és érzéseit kifejtse, hanem philologus,
a ki nem magának, hanem az írónak akart emléket állítani.
Jelszava az igazság volt és nem a szépség, eszközei, melyekkel
dolgozott, a tények, adatok, bizonyítékok, nem pedig a esze-
gő szólamok. Mégis — vagy éppen ezért — tudományunk sok
csillogó szelleme már régen pusztta névvé fog halványodni, mikor
Bayer József munkái még mindig eleven tényezői maradnak a
tudományos életnek, s az a becsület és tisztelet, mely életében
az embert övezte, erőben meg nem csökkenve övezi majd, holta
után évtizedekkel is, műveit. A vérszerinti utódok helyett,
mert a gyermekáldástól megfosztotta Bayer Józsefet a sors,
szellemének szülöttei, könyvei, fogják kegyelettel fönntartani
nevét. S a könyvek között nincsenek hálátlan Reganok és
Gonerilek, azok mind szerető Cordeliák!

Olyan siker ez, mely csak a választottaknak jut osztály-
részul. De vajjon a folytonos munka, az alkotásnak állandó
izgalma nem rebbentette-e el attól a könyvekkel megrakott két
szobától, melyben Bayer József élt és dolgozott, a derűnek, a
boldogságnak aranymadarát? A ki felelni tudna rá, itt fekszik
előttünk némán, hidegen, s az a világ, a melybe most a test
bilincseit szétfeszített lelke tér, nem ismeri a földi lét problémáit.
Nem ismeri? Vajha úgy volna! Akkor szellemed, elköltözött
drága barátunk, már megtisztult az isteni feledés Lethe-hullámai-
ban s egyben megszabadult attól a honfigondtól, honfibtól, mely
mint minden igaz magyar szívét, a tiedet is, gyötrelmes kínokkal
szagatta ebben a szörnyű évben. Vajha úgy volna! Vajha
nemes lelked most, hogy a közelmult s a jelen sivár borzalmai-
ból egy jobb világba röppent, ott megtalálná az örök pihenés
boldogságát! Bayer József, Isten veled, Isten veled!

II.

Fröhlich Izidor r. tag búcsúztatója Krenner József
r. tag ravatalánál 1920. évi január hó 18-ik napján.

Mélyen tisztelt Gyászoló Gyülekezet! *Krenner József*
országos, sőt európai híré tudós társunk ravatala előtt állunk!
Szabadjon a *Magyar Tudományos Akadémia*, a *Magyar Ter-
mészetudományi Társulat* és a *Magyar Orvosok és Természet-
vizsgálók Vándorgyűlése* nevében elhunyt, kedves tagtársunkat
rövid néhány szóval elbúcsúztatnom; szabadjon annak a fájdal-

munknak, annak a baráti meleg érületnek is kifejezést adnom, a mely bennünket most eltölt, a mikor benne a hazai tudományos, különösen pedig természettudományos testületeink egyik legrégibb, egyik legidősebb és érdemekben egyik leggazdagabb tagját siratjuk.

Drága, elköltözött társunk az 1874. év óta Akadémiánk levelező, 1885. év óta *rendes* tagja volt és mint ilyen, igen nagyszámú, igen pontosan végzett tudományos kutatásaival, előterjesztéseivel és közléseivel gyarapította nemcsak a hazai ásványtani és közettani tudományt, hanem e vizsgálataival bővítette és számos esetben érvényesítette a hazai tudományt, az általános európai tudomány tekintetében is.

A Természettudományi Társulatnak 1861 óta volt tagja; eleinte mint *rendes*, később több évtizeden át mint választmányának tagja igen áldásos tevékenységet fejtett ki szaktudományának népszerű ismertetések által szélesebb körökben való terjesztése körül; az idetartozó közlemények hosszú sora származik tőle: a dobsinai jégbarlangról közlítőlegesen ötven évvel ezelőtt írt jeles és most már teljesen elfogyott, sőt nem is kapható monographiájától kezdve, egészen az elmúlt évig.

Kilencz év óta a Természettudományi Társulat *jubiláris* (az ötvenedik tagsági éven túl élő) tagjaként üdvözölhette kebelében az elhunytat.

Hasonló működést fejtett ki az említett Vándorgyűlésen is, a melynek mindig szorgalmas résztvevője volt.

Magam nem lehetek illetékes az elhunytak tudományos tevékenységét és ennek eredményes hatását e helyen kellőképen, érdemlegesen méltatni; ez másoknak, más helyeken lesz a hivatásuk; itt szabadjon csak azt megállapítani, hogy az összes hazai és külföldi szakférfiak közül *Ő* volt az, a ki Magyarország ásványait és kőzeteit legjobban ismerte; *Ő* volt az, a kinek a hazai ásványok és kőzetek bármelyikének a felismerésében és meghatározásában való biztossága és szabatossága egyszerűen felülmúlhatatlan volt.

Tudományos életmunkájának koronája lett volna annak a nagyarányúnak tervezett kéziratós művének teljes megjelenése, a melylyel „*Tellur*“ jellegével pályázva, a nagy *Semsey*-díjat az 1908. évben elnyerte; ez volt az egyedüli oly pályamunka, a melyet az Akadémia a *tíz* nagy *Semsey*-pályázat alapján az *első* ily nagy díjjal tüntethetett ki; míg a másodjutalmat több más tárgyú pályamű nyerte el.

Elköltözött társunk e nagyszabású, kézira'os, koszorúzott munkájából eddigelé, a rendkívüli költségek miatt, csak egyes részletek jelenhettek meg; a teljes mű kiadását az Akadémia az 1916. évi nagygyűlésén határozta el, e célra a *Szőnyi*

Pál-féle alapítvány első, 1915—1920. évekre eső cyklusa kamatjövendelmét bocsátva rendelkezésre. Bizunk benne, hogy e mű mielőbb fog megjelenhetni és szerzőjének ezzel a hozzá legméltóbb tudományos monumentumot fog lehetni emelni, a mely emlékezetét külsőleg is maradandóvá teendi.

Most pedig, *Krenner József*, nagyrabecsuült és kedves társunk, Isten veled!

III.

Winkler Lajos 1. t. beszéde Fabinyi Rudolf r. t. ravatalánál Budapesten 1920 márczius 10-én.

Tisztelt Gyászoló Közönség! Nekem jutott a feladat, hogy nagy halottunkat a M. Tud. Akadémia, a Budapesti M. Tud. Egyetem bölcsészeti kara, a M. Természettudományi Társulat és a M. Chemikusok Egyesülete nevében néhány keresetlen szóval elbúcsúztassam.

Vessünk néhány pillantást az élők sorából immár elköltözött nagy magyar tudós életére. Középiskolai és egyetemi tanulmányai elvégzése után ismeretei kibővítése céljából külföldre ment és ott a leghíresebb tudósok előadásait hallgatva és laboratóriumaiban dolgozva, mind jobban és jobban elmélyedt kedvencz tárgyában: a chemiában. A fiatal mester tanári működését a Műegyetemen kezdette meg, ugyanakkor a Budapesti Tud. Egyetem a chemia magántanárává képesítette. Az alig 30 éves Fabinyi Rudolfot azután Kolozsvárra nevezték ki az újonnan alakult egyetemre 1878-ban, az elméleti és gyakorlati chemia nyilvános rendes tanárává. Több mint 40 éven át tanította, buzdította és nevelte az ifjúságot, ismételten dékáni méltóságot viselt és a kolozsvári egyetemnek rector magnificusa is volt. A széles nagy világon mindenütt becsületet szerzett a magyar tudománynak, mély gondolkozásra valló alapos tudományos dolgozataival. És mi volt áldásos munkálkodásának jutalma? Agg korában a legnagyobb szomorúság, a legsúlyosabb megaláztatás érte a világhírű tudóst. Idegen betolakodók vetették meg lábukat Fabinyi Rudolf második hazájában, a kincses Kolozsváron és még az egyetem sem kerülhette el gyászos sorsát. Fabinyi Rudolf, a lángtelkű hazafi, nem tudott megalkudni a viszonyokkal és inkább választotta a számkivetés keserű kenyerét, semhogy tudós-büszke fejét az idegen járomba hajtotta volna.

Mi Atyánk, ki vagy a Mennyekben, Mindenható Isten, Magyarok Istene, könyörülj meg rajtunk és ne sujts újabb és újabb büntetésekkel. Súlyosan vétkeztünk Ellened, a midőn nem védtük meg Hazánkat a felforgatókkal szemben, a kik még Szent Nevedből is gúnyt üzve, legjobbjainkat bebörtönözték,

halálba üldözték, a söpredéket pedig rászabadították országunkra. Hatalmas Isten, bocsásd meg vétkeinket, hiszen a sokévi háborútól elgyengülve, elgyötörve, nem volt elég erőnk Hazánkat az istentagadók rombolásától megvédeni. És most, a mikor halálos kábultságunkból felocsudva hozzáláttunk a romok eltakarításához és ezeréves Hazánk újból való felépítéséhez, esdve kérünk, nagy Isten, e szomorú ravatalnál, a melyen fiaid egyik legkiválóbbja pihen, adj erőt a Magyaroknak e munkához.

Sajnálak, szegény-szegény Fabinyi Rudolf, a ki ilyen szomorú sorsra jutottál; de irigyellek is, hogy mint a magyar tudomány vértanuja, neved fönny fog maradni mindaddig, míg e földön magyar szív dobog. Örök példája leszel az önzetlen magyar tudósoknak és hazafinak, kinek nevét áldva fogják emlegetni késői unokák.

Fabinyi Rudolf, Isten veled, Isten veled!

IV.

Tangl Károly 1. t. beszéde Daday Jenő r. t. ravatalánál Budapesten, 1920 április 5-én.

Alig félesztendeje, hogy e helyen búcsúztunk örökre egyik kiváló kollégánktól s ime e csarnok már megint gyászt öltött, hogy benne az örökkévalóságba vezető útján rövid pihenőt tartson kedves kollégánk, Daday Jenő. A kérélnhetetlen halál váratlanul sujtott le s munka közepette csavarta ki Daday Jenő munkás, tevékeny kezeiből a tudományos kutató szerszámát. Alig néhány napja még ép egészségben közöztünk járt örömteljes arccal, hogy a katedréről újra hirdethette kedvencz tudományát, a zoológiát.

47 esztendeje, hogy mint a kolozsvári egyetem hallgatója zoológiával kezdett foglalkozni, 42 esztendeje, hogy mint Entz Géza tanársegédje, a kolozsvári zoológiai intézetben a zoológia szolgálatába szegődött, hogy hozzá élte végéig hű maradjon. A szülői ház, a boldog gyermekkor, a tanulóévek reményei és tervezetesei, az első tudományos sikerek emlékei Erdélyhez fűzték mélyenérző lelkét akkor is, mikor onnan elszakadva a Nemzeti Múzeumhoz, majd pedig 1902-ben műegyetemi katedrára került. Rajongó szeretettel beszélt később is mindig szűkebb hazájáról s mily boldog volt, ha tudós kutatásai a Királyhágón túlra vezették! Megalkuvást nem ismerő jelleme, szívós kitartása meggyőződése mellett akkor is, ha azzal sokakkal ellenkezésbe került, mintha Erdély kemény sziklái tükröztek volna vissza igaz magyar lelkén. Odaadó szeretettel csüngött magyar hazáján s egész életének tudós munkásságát is soha nem lankadó hazaszeretete vezette. Mint zoológus elsősorban hazájának faunáját

akarta megismerni s e téren valóban alapvető munkát végzett. Figyelmét főképen a belvizek állatvilága kötötte le s nagy lelki gyönyörűséggel észlelte mikroskoppal felfegyverkezetten az alsóbbrendű állatok csodás szerkezetét, kutatta életműködésük mechanizmusát. E munkásság gyümölcse a Magyarországi Cladocerák, a Magyarországi Myriapodák, a Magyarországi kagylós rákok magánrajza, mely utóbbit a Magy. Tud. Akadémia a Vitéz-jutalommal tüntetett ki. Később érdeklődését kiterjeszti más világ-részek mikrofaunájára is, Dél-Amerika, majd Német Kelet-Afrika mikroskoppal észlelhető állatvilágát kutatva.

Több évtizedre terjedő fáradhatlan tudós munkának eredményét foglaltam össze rövid szavakba, hogy mielőtt utolsó nagy útjára induló kedves kollégánktól búcsúznék a Kir. József-Műegyetem, a Magy. Tud. Akadémia és a Kir. Magy. Természettudományi Társulat nevében, még egyszer lelki szemeink elé idézzem Daday Jenő nemesen egyszerű, igaz magyar alakját s meglássuk benne azt, a mi mulandó porhüvelyét túléli s továbbra is a magyar tudás és cultura dicsőségét hirdeti.

De nem volna teljes e kép, ha nem látnók meg benne az ifjúság lelkes tanítóját; hisz 18 éven át műegyetemi tanszéke volt az a hely, a honnan nemcsak a tudomány szeretét oltotta hallgatóiba, hanem igaz magyar érzésre, hazaszeretetre tanította őket. Magyar lelkének egész melegét szerette volna átíltetni az ifjú lelkekbe, mert tudta, hogy e melegség óvhatja csak meg őket a hazátlan nemzetköziség dermesztő pusztításától. E pusztítást nem tudtuk elhárítani; a kegyetlen sors egyik csapása a másik után sujt le reánk. Csodálkozhatunk-e azon, hogy nemes lelked derüje az utolsó években a sok szenvedéstől elsötétedett? Alig, hogy a háború gyilkos furiája egyetlen fiúgyermekedtől fosztott meg, látnod kellett, mint tépik szét mindnyájunknak édes anyját, e szent hazát, mint hasítják le testéről a Felvidéket, a Bánságot s a te édes szülőföldedet, Erdélyt! Bizonyára Te is vigaszt kerestél abban a tudatban, hogy mindent elvehetnek ellenségeink, csak keresztény hitünket nem s azt a meggyőződésünket, hogy úgy mint nagy királyunk, Szent István a kereszténységgel megalapozta az ezeréves Magyarországot, úgy most is a kereszténységben törhetetlen kitartással és munkával lerakhatjuk az új ezeréves Magyarország alapjait.

Daday Jenő kedves kollégánk, nem érhetted meg a jobb jövőnek hajnalhasadását, de a földi matéria bilincseitől felszabadulva, most már egy szempillantásban látod a multat és jövődőt, látod az új szép Magyarországot, melyet mi, a földi röghöz kötötten csak sóvárgó szemekkel keresünk a reánk borult sötétségben.

Daday Jenő, kedves kollégánk, Isten veled!

V.

Tangl Károly 1. t. beszéde Schuller Alajos r. t. ravatalánál Budapesten, 1920 április 22-én.

Alig hervadtak el a virágok, melyekkel Daday Jenő ravatalát díszítettük, újra koszorút fonunk, hogy a Műegyetem egyik legrégebb munkásának, Schuller Alajos kedves collégánknak ravatalára helyezzük. Elnémultak az ajkak, melyek 44 éven át hirdették a Műegyetemen a physika törvényeit, örökre pihennek a kezek, melyek eddig pihenőt nem ismertek. Nem ismertek akkor sem, mikor Schuller Alajos 1916-ban 44 évi tanárkodás után nyugalomba vonult. Visszavonult kedves családi otthonába, hol annyi szeretet vette körül, de nem pihenésre, hanem akkor is munkára. Valóban tevékeny, találékony szelleme akkor is új meg új problémákat talált, melyek ébren tartották lelkét s a laboratoriumban kísérletezésre készítették. Nyugalomba vonulása után is szinte mindennapos volt régi laboratoriumában, a vasárnapot sem kivéve. Aggodalommal láttuk, hogy ősz óta mind ritkábban jelent meg, éreztük, hogy az ő akaratánál s szorgalmánál hatalmasabb erő lett urrá szívós szervezetén, melyen végre is győzedelmeskedett. Ismét aratott a halál sorainkban s megrendítve állunk e ravatal előtt, mert érezzük semmiségünket a Mindenható akarata előtt.

Schuller Alajos élete korán fűződött a Műegyetemhez, 1863-ban a budai műegyetem mérnöki tanfolyamára iratkozott be, majd ugyanott tanársegéd lett, azután Heidelbergben Bunsent és Kirchhoffot hallgatta s 1872-ben már elfoglalta katedráját. Látta a Műegyetem csodálatos fejlődését s örömmel töltötte el, hogy annak nagygyá fejlesztésében ő is lelkesedéssel s odaadással résztvehetett. Mikor a physikai tanszéket átvette, annak felszerelése bizony gyenge volt; hogy a mai magaslatára emelkedett, az elsősorban Schuller Alajos műve. A laboratoriumi munka volt legnagyobb gyönyörűsége, mely annyira betöltötte lelkét, hogy más örömet alig keresett. Hányszor történt, hogy csak késő este hagyta el a laboratoriumot, melyben korán reggel az első volt s lehető legszerényebb ebédjét is maga készítette, csak hogy időt ne veszítsen s problémáján minél kisebb megszakítással dolgozhasson. Megható volt, milyen szeretettel kezelt minden eszközt, melyek jórészt sajátkezeivel készítette, a minden ritka kézi ügyessége nagy segítségére volt. Nem szerette a vásárolt eszközöket, mert ritkán talált olyat, mely kielégítette volna, alig van eszköz physikai szertárában, melyre egyéni bélyegét valami átalakítás formájában reá nem ütötte volna. Megvolt ez egyéni vonása szinte minden előadási kísérletének is, melyeket mindig nagy gonddal készített elő, melyek közül éppen ezert még a legszeszélyesebbek is sikerültek.

A részletekre is kiterjedő gondosság és figyelem jellemzik önálló tudományos kutatásait is, melyek szinte mindegyikében megtaláljuk a mérőeszköz valami tökéletesítését. Így kaloriméteres vizsgálataiban, melyeket Wartha Vinceze barátjával végzett, a Bunsen-féle kaloriméteren a leolvasás pontosságát és megbízhatóságát nagy mértékben fokozta; az ő eljárása még most is használatban van. Hogy a vákuumban végzett érdekes destillációit végrehajthassa, mindenekelőtt új berendezésű légszivattyút készített, mely a maga idejében kitűnő szolgálatokat tett, ámbar a modern fejlettebb technika azóta tökéletesebb szivattyúkat készített. Tudós kutatásainak értékét a Magy. Tud. Akadémia is elismerte azzal, hogy 1880-ban levelező, 1891-ben rendes tagjává választotta, a Kolozsvári Tud. Egyetem pedig azzal, hogy 1910-ben tiszteletbeli doktorává avatta.

Ámbar tudós tevékenységének elismerésben bőven volt része, élete végéig megtartotta szinte példátlan szerénységét, mely személyiségét különösen vonzóvá és rokonszenvesse tette, ezzel is mutatva, hogy a mély tudás a legnagyobb szerénységgel járhat együtt. Példáján okulhatnak azok, kik annál hangosabbak, minél sekélyebb a tudásuk.

Schuller Alajos, kedves collégánk, tevékeny, munkás földi életedet lezártad; eljöttünk, hogy utolsó utadra Istenhozzádót mondjunk neked. Búcsúzom Tőled, a Kir. József-Műegyetem, a Magy. Tud. Akadémia, a Kir. Magy. Természettudományi Társulat nevében. Te, ki pihenőt nem ismertél, kinek fürkésző szellemét az örök természet titkai és rejtelmei nyugodni nem engedték, most, hogy testi szemeid lecsukódtak s lelki szemeid megnyiltak, megtalálád lelkednek azt a nyugalmát, melyet e földön a tudásban hiába kerestél, mert Isten színe előtt nincs titok, nincs rejtelem, hanem csak világoosság.

Schuller Alajos kedves kollégánk, Isten veled!

Pályázati hirdetés.

A M. Tud. Akadémia Matematikai és Természettudományi Bizottsága az 1920-ik évben 2000 koronát olyan tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek a **chemia** körébe vágnak. A munkálatok lehetnek elvont, elméleti irányúak vagy olyanok, a melyek hazánk természeti viszonyainak kutatását tűzik ki céljokul. — Mindenkinék egyenlő alkalmat akarván nyújtani, hogy a főntebb említett szakba vágó munkával versenyre kelhessen, a Bizottság ezennel felhívja az érdekelteket, hogy tervezeteket (esetleg kész munkájokat) küldjék be, magukat megnevezvén és kijelentvén, hogy a kitűzött egész összegre, vagy annak milyen részére tartanak számot. A megszavazott összeg rendszerint a munkálat befejeztével adatik ki. Az így készülő munkálat a Magyar Tud. Akadémia tulajdona; de ez a kiadás jogát a szerzőnek — ha kívánja — esetről-esetre át is engedheti. A tervezetek vagy kész munkák ugyancsak **f. évi márczius 31-ig** a bizottság előadójához, **Istvánffy Gyula** műegyetemi tanárhoz (I., Lógody-u. 25) küldendők be.

Budapest, 1920 február 1.

A Magyar Tudományos Akadémia
Főtítkári Hivatala.

A szerkesztésért felelős Heinrich Gusztáv főtítkár.

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA
PÉNZTÁRI SZÁMADÁSA 1919-RŐL ÉS
KÖLTSÉGVETÉSE 1920-RA.

A Magyar Tudományos Akadémia

Folyószám	A c t i v u m	Kor. értékben			
		korona	fl.	korona	fl.
1	Ingatlanok :				
	a) az Akadémia palotája, bérháza, könyvkészlete és egyéb felszerelésének értéke	3000000	—		
	b) a széphalmi birtok a Kazinczmauzoleummal	1000	—		
	c) Szemző István-féle birtok	426814	—	3427814	—
2	Értékpapírok			4547729	43
3	Be nem folyt alapítványok			156631	76
4	Hátralékos kamatok a be nem folyt alapítványok után			3761	—
5	Személyzet által felvett előlegek			5920	—
6	Követelések			395587	03
7	1920. évet illető személyzeti fizetések			15897	63
8	1920. évet illető kiadások			24911	—
				8578251	85

Budapest, 1919
A Magyar Tudományos Akadémia
Magyar föld-
Preysz s. k.

vagyonsmérlege 1919 december 31-én.

Folyószám	P a s s i v u m	Kor. értékben			
		korona	fl.	korona	fl.
1	Alapítványok :				
	a) alapítványok pályadíjakra, jutalmakra és segélyezésekre			2297360	92
	b) alapítványok, melyeknek kamatai tőkésítendőek			106378	32
	c) alapítványok, melyeknek kamatai felett az akadémia szabadon rendelkezik			4658720	56
	d) Feridun-ösztöndíj-alap (az Akadémia rendelkezésére álló 80.000 korona kihatása után):				
	értékpapirban	220000	—		
	kézpénzben	45967	10	265967	10
	e) fel nem használt kamatok 1919 december 31-én			145799	96
	Összesen			7474226	86
2	Hitelezők			653934	21
3	Magyar Földhitelintézet			109851	—
4	Előre fizetett házbér, mely az 1920. évet illeti			8375	—
5	Vagyonsmérleg :				
	Vagyon a, b, c és d alapítványokon felül 1919 december 31-én	485558	65		
	1919. évi vagyonszerelési hiány	153693	87	331864	78
	mely az Akadémia vagyonszerelési hiányát csökkenti.				
				8578251	85

december 31-én.
 vagyonszerelési kezelője:
 hitelintézet.
 Tóttóssy s. k.

Könyvszerelésért:
 Schöller s. k.

A Magy. Tud. Akadémia veszteség- és

Folyósz.	K i a d á s	Kor. értékben			
		korona	fil.	korona	fil.
1	a) Főbb tisztviselők fizetése	27000	16		
	b) Többi tisztviselők fizetése	56800	67		
	c) Szolgák fizetése és ruházata	37424	96		
	d) Nyugdíjak	9266	71		
	e) Segélyezés, drágasági pótlék, nyugdíj- járulék és jutalmak	141068	29		
	f) Napidíjak, biztosítás, őrzési díjak	1029	83	272590	62
2	Almanach és Értesítő			13345	09
3	Az I. osztály és bizottságai részére			6238	97
4	A II. osztály és bizottságai részére			43558	55
5	A III. osztály és bizottságai részére			32739	37
6	Könyvkiadó-bizottság: az Akadémiai, Ter- mészettudományi és Orvosi könyvkiadó- vállalatok segélye			105731	04
7	Jutalmakra			8100	—
8	Később esedékessé váló jutalmakra, pályá- díjakra és segélyekre			17830	60
9	Határozott rendeltetésű alapítványok és alapok kamatai			3988	77
10	Budapesti Szemle segélyezése			4000	—
11	Magyar irodalom ismertetése külföldön			4598	—
12	Könyvtára: a) vásárlásokra	6910	68		
	b) diplomatariákra	273	80	7184	48
13	Az Akadémia épületeire: fenntartási költségek, javítási és átala- kítási kiadások			47756	53
14	Irodai, ügyvédi és vegyes kiadásokra			9994	50
15	Lombard-kölcsön kamatai			60029	35
16	Adó			36075	70
17	Előre nem látott szükségletekre			4450	—
				678211	57

Budapest, 1919

A Magyar Tudományos Akadémia

Magyar Föld-

Preysz s. k.

nyeremény-számlája 1919 december 31-én.

Folyósz.	B e v é t e l	Kor. értékben			
		korona	fl.	korona	fl.
1	Bevételezett kamatok:				
	a) befizetetlen alapítványok kamatai	2410	—		
	b) különféle követelések után	1674	61		
		4084	61		
2	Értékpapírok után	248507	87		
3	Házbér:				
	a) palota és bérház után	62210	67		
4	Könyvek eladásából	68814	55	383617	70
5	Országos dotatio:				
	a) történelmi és irodalomtörténeti czé- lokra	30000	—		
	b) régészeti közleményekre	10000	—		
	c) természettudományi czélokra	10000	—		
	d) classica-philologiai czélokra	3000	—		
	e) könyvtára:				
	1. vásárlásokra 10000—				
	2. diplomatáriákra 2000—	12000	—		
	f) szótári munkásságra	4000	—		
	g) az Akadémia összeczéljaira	60000	—		
	h) a Honvédelmi Minisztertől hozzájárulás a Hadtörténelmi Közlemények kiadására	9000	—	138000	—
6	Régészeti és embertani társulat járuléka			900	—
	Összesen rendes bevételek			522517	70
	<i>Rendkívüli bevételek:</i>				
7	Adományok és hagyományok			2000	—
	Összesen			524517	70
8	Az Akadémia bevételeivel szem- ben 524517-70				
	a kiadások tettek 678211-57				
	az 1919. évi vagyonkezelési hiány 153693-87			153693	87
				678211	57

december 31-én.

Könyvvezetésért: Schöller s. k.

vagyonának kezelője:

hitelintézet.

Tóttóssy s. k.

FÜGGELÉK.

„A“ alapítványok,

melyeknek kamatai pályadíjakra, jutalmakra és segélyezésekre fordítandók, vagy külön rendeltetéssel bírnak.

	Tőkében	Kamat koronaértékben
Gróf Andrássy Dénes	212.231·31	42.603·61
Bésán József	80.000·—	
Bródy Zsigmond	40.000·—	
Bulyovszky Gyula	4.000·—	
Bük László	14.000·—	
Czintula Mihály	18.400·—	
Dóra Szilárd	4.000·—	
Duka Tivadar	2.000·—	
Edl—Holczer	32.000·—	
Egyesült Budapesti Fővárosi Takarékpénztár pályadíj-alapítványa	8.000·—	1.115·84
Dr. Elischer Gyula „Goethe-alap“	4.000·—	85·16
Első Magyar Általános Biztosító-Társaság	22.000·—	
Fabriczy Sámuel emlékére tett alapítvány	273.000·—	38·354·99
Farkas István	4.000·—	
Feridun bey (akadémiai rész)	80.000·—	6.400·—
Gróf Festetics László	21.000·—	
Flór Ferencz és neje	40.000·—	
Forster János	24.000·—	
Fraknoi Vilmos	53.600·—	14.950·65
Gorove László és István	22.000·—	
Ipolyi Arnold	26.837·—	
Kanizsai Károly	2.800·—	
Gróf Karátsonyi Guidó	63.000·—	
Kautz Gyula	4.000·—	
Kóczán Ferencz	28.000·—	
Körösi József alapítványa	8.000·—	3.418·88
Lederer Béla	10.000·—	
Lehr Albert	2.000·—	412·88
Lévay Henrik	20.000·—	
Lukács Móricz	40.000·—	
Marczibányi-nemzettség	8.400·—	
Ifj. gróf Nádasdy Ferencz	10.500·—	
Oltványi Pál	2.400·—	1.320·—
Ormódy Vilmos	10.000·—	800·—
Ortvay Tivadar	50.000·—	
Péczeley József	10.500·—	
Pollák Jakab	12.000·—	
Rózsai József	8.400·—	
Rökk Szilárd	20.000·—	
Sámuel Alajos	2.100·—	
Schossberger Zsigmond	20.000·—	
Schreiber Ignác által néhai Kautz Gyula emlékezetére alkotott alapítvány	10.000·—	3.298·60
Scitovszky János	31.000·—	
Semsey Andor	200.000·—	8.999·57
Székely kivándorlási alap	49.678·61	
Átvitel	1.607.846·92	121.760·18

	Tőkében koronaértékben	Kamat
Áthozat	1,607.846·92	121.760·18
Szemző István alapítványa	356.814·—	
Szilágyi István	4.000·—	1000·—
Szítányi Ullmann testvérek	10.000·—	
Szmrecsányi Lajos	10.000·—	
Szőnyi Pál	60.000·—	12.000·—
Sztrokay Lujza	10.000·—	
Gróf Teleki József	24.000·—	
Tomori Anasztáz	20.000·—	
Ullmann Imre és testvérei	6.000·—	
Vályi Gyula	10.000·—	
Bojári Vigyázó Sándor	78.200·—	11.039·78
Vitéz-alap	2.100·—	
Özv. Vojnits Tivadarné	20.000·—	
Wahrmann Mór	20.000·—	
Wodianer Albert	58.400·—	

„A” alapítványok összege: 2,297.360·92 145.799·96

Ezenkívül a Pesti Hazai Első Takarékpénztár kezelése alatt van:
 Pesti Takarékpénztár (Fáy-alap) K 40.000·—
 A Pesti M. Keresk. Bank alapítványa saját kezelésében „ 10.000·—
 mely alapítvány kamata minden öt évben a M.
 Földhitelintézetnél 2000 K összegben fizettetik be.

„B” alapítványok,

melyeknek kamatai tőkésítendők.

	Koronaértékben
Gróf Kuun Géza	13.672·67
Ordódy István	5.189·25
Udvardi Cherna János: a) értékpapirban 2400·—	
b) készpénzben 186·64	2.586·64
Hg. Czartoryski-féle alapítvány	6.141·62
Reguly-alap	4.792·69
Tisztviselők nyugdíjalapja	53·102·64
Kovács Ferencz pályadíj-alapítványa	16.457·25
Galgóczy Károly	2.627·25
Hollós László	1.807·61

„B” alapítványok összege: 106.378·32

„C” alapítványok,

melyek az Akadémia szabad rendelkezésére vannak: évenként közli az akadémiai Almanach.

E „C” alapítványok összege K 4,658.720·56

Könyvvezetésért: Schöller s. k.

Budapest, 1919 deczember 31.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

Magyar Földhitelintézet.

Preysz s. k.

Töttössy s. k.

Értékpapírok.

Darab- szám	A c t i v u m		Kor. értékben			
			korona	fl.	korona	fl.
	Magyar földhitelintéz. 1,964.800— n. é.					
	4 ⁰ / ₁₀₀ szab. tj. zgl.	K 1,716.852—				
	kamat okt.—decz. 31-ig	" 19.848—	1736700			
	Magyar földhitelintézeti 10.000— n. é.					
	4 ⁰ / ₁₀₀ k. é. zgl.	K 8750—				
	kamat júl. 1—decz. 31-ig	" 200—	8950			
	Magyar földhitelintézeti 4000— n. ért.					
	3 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ k. é. zgl.	K 3.240—				
	kamat okt.—decz. 31-ig	" 35—	3275			
	Magyar földhitelintézeti 20.800— n. é.					
	4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ kor. é. zgl.	K 19.552—				
	kamat nov. 1.—decz. 31-ig	" 156—	19708		1768633	
	Egyesült budapesti fővárosi takarékpénz- tár 6000— n. é. 4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ zgl.	K 5.400—				
	4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ kamat nov. 1—decz. 31-ig	" 45—	5445			
2	Első budapesti gőzmalom-részvény		2000			
	4 ⁰ / ₁₀₀ -os magyar koronajáradék kötvény. 89.700— n. é.	K 68.441.10				
	4 ⁰ / ₁₀₀ kamat decz. 1—31-ig	" 299—	68740	10		
12	Kisbirt. orsz. földhitelint. alapító-okmány.		21000			
9	Tiszaszabályozási sorsjegy		2400			
	Pesti hazai első takarékpénzt. részvény.		130500			
	Kisbirt. orsz. földhitelint. 11.000— n. é.					
	4 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ zgl.	K 9.900—				
	kamat nov.—decz. 31-ig	" 82.50	9982	50		
	Magyar 4 ⁰ / ₁₀₀ földteherment. 7.000— n. é. kötvény	K 5.792.50				
	kamat nov.—decz. 31-ig	" 46.67	5839	17		
50	Belvárosi takarékpénztár-részvény		25000			
	6 ⁰ / ₁₀₀ -os m. kir. állami 1,210.000— n. é. járadékkölcsön (Hadi kölcsön)	K 1,113.200—				
	kamat nov. 1.—decz. 31-ig	" 18.100—	1131300			
	5 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ -os m. kir. 1915. évi állami 200.000— n. é. járadékkölcsön (Hadi kölcsön)	K 174.000—				
	kamat december 1-től 31-ig	" 916.66	174916	66		
	5 ¹ / ₂ ⁰ / ₁₀₀ -os 613.200— n. é. járadékkölcsön (Hadikölcsön)	K 533.484—				
	kamat szept. 1—decz. 31-ig	" 11.242—	544726			
2	Bereg munkácsi takarékpénztári részvény		800		2122649	43
Átvitel					3891282	43

Budapest, 1919

A Magyar Tudományos Aka-
Magyar Föld-
Preysz s. k.

Elkülönítve kezelt értékpapírok.

Folyó- szám	A c t i v u m	Kor. értékben			
		korona	fl.	korona	fl.
	Át hozat			3891282	43
1.	Néhai Fabriczy S. emlékére tett alapítvány: Magyar földhitelintézeti 4% kor. ért. záloglevélben K 58.400—				
	Magyar földhitelintézeti 4% szab. és telekjavítási záloglevélben. „ 142.600—				
	20 darab Borsodmiskolci gőzmalom- részvény „ 4.000—				
	6 darab Szepesi első takarékpénztári részvény „ 2.400—				
	Badische Anilin- & Sodafabrik részv. Mrk. 9.600—				
	Württembergische Vereinsbank részv. „ 7.200—				
	1 drb Kötelezvény „ 10.000—	200469			
2.	Dr. Ortway Tivadar alapítványa: Magyar földhitelintézeti 4% kor. ért. záloglevélben K 40.000—				
	5½%-os magyar hadikölcsön-kötvény- ben „ 10.000—		43700		
3.	Fraknoi Vilmos alapítványa: Magyar földhitelintézeti 4% kor. ért. záloglevelekben K 34.000—				
	Magyar földhitelintézeti 4½% kor. ért. záloglevelekben „ 16.000—				
	Magyar földhitelintézeti 4% szab. és telekjavítási záloglevelekben „ 3.600—		48740		
4.	Peridun bey alapítványa (akadémiai rész): Magyar földhitelintézeti 4% kor. ért. záloglevelekben K 80.000—		70000		
5.	Néhai gróf Andrássy Dénes alapítványa: 4%-os magyar koronajáradék-kötvény K 108.000—		82404		
6.	Peridun Kiamil Zade ösztöndíj-alapítvány: Magyar földhitelintézeti 4½% kor. ért. záloglevelekben K 20.600—				
	Magyar földhitelintézeti 4% kor. ért. záloglevelekben „ 182.600—				
	Magyar földhitelintézeti 4% szab. és telekjavítási záloglevelekben „ 16.800—		190526		
7.	Udvardi Cherna János jub. alapítványa: 6% magy. hadikölcsön-kötvényben K 2.400—		2208		
8.	Czintula Mihály alapítványa: 6% magy. hadikölcsön-kötvényben „ 20.000—		18400	656447	
	A mérlegben felvett összes értékpapírok árfolyamértéke 1918. december 31-én			4547729	43

december 31.

Könyvvizetésért: Schöllner s. k.

démia vagyónának kezelője:
hitelintézet.

Töttössy s. k

Adományok és hagyományok

1919. évben:

1. Halmos Izor adománya K 2000.—

Budapest, 1919 deczember 31-én.

Könyvvezetésért: Schöller s. k.

A Magyar Tudományos Akadémia vagyonának kezelője:

Magyar Földhitelintézet.

Preysz s. k.

Töttössy s. k.

Előirányzat 1920-ra.

Bevétel.

<i>Rendes bevételek:</i>	Előirányzat 1919-re	Tényleg befolyt 1919-ben	Előirányzat 1920-ra
I. Befizetetlen alapítv. kamatai	2.410.—	2.410.—	2.410.—
II. Különféle követelések	1.652.—	1.674.61	1.670.—
III. Értékpapírok kamataiból	252.000.—	248.507.87	210.000.—
IV. Házbérekből	88.300.—	62.210.67	100.000.—
V. Könyvek eladásából	30.000.—	68.814.55	80.000.—
VI. Országos dotatio:			
a) Tört. és irodalomtört. czélokra	30.000.—	30.000.—	30.000.—
b) Régészeti közleményekre	10.000.—	10.000.—	10.000.—
c) Természettud. kutatásokra	10.000.—	10.000.—	10.000.—
d) Classica-philologiai czélokra	3.000.—	3.000.—	3.000.—
e) Szótári munkásságra	4.000.—	4.000.—	4.000.—
f) Könyvtárra (a belügyminisztérium befizetésével együtt)	12.000.—	12.000.—	12.000.—
g) Az Akadémia szabad rendelkezésére	60.000.—	60.000.—	60.000.—
VII. A Honvédelmi Minisztertől hozzájárulás a Hadtörténelmi Közlemények kiadására	9.000.—	9.000.—	9.000.—
VIII. Régészeti és Embertani Társulat járuléka	900.—	900.—	900.—
IX. Rendkívüli bevételek	—	2.000.—	—
Összes bevétel	513.260.—	524.517.70	532.980.—

Kiadás:

	Előirányzat 1919-re	Tényleg. kiadás 1919-ben	Előirányzat 1920-ra
I. Személyes járandóságok	174.676.—	272.590.62	201.000.—
II. Általános kiadások:			
Értesítő	20.000.—	13.345.09	30.000.—
Almanach			
Helyesírási szabályok			
III. I. osztály	37.000.—	6.238.97	100.000.—
IV. II. „	70.574.—	43.558.55	
V. III. „	30.400.—	32.739.37	
Va. Szótári bizottság	8.400.—	—	8.400.—
VI. Könyvk. vállal. segélyezésére	12.000.—	105.731.04	12.000.—
VII. Széchenyi-múzeumra	800.—	—	800.—
VIII. Jutalmakra	40.000.—	8.100.—	40.000.—
VIIIa. Határozott rendeltetésű ala- pók kamatai	17.698.—	17.830.60	17.698.—
IX. Később esedékessé váló ju- talmakra	3.808.—	3.988.77	3.808.—
X. Budapesti Szemle segélye.	12.000.—	4.000.—	12.000.—
XI. A magyar irodalom ismer- tetése külföldön	6.000.—	4.598.—	6.000.—
XII. Könyvtárra és diplomatá- riumokra	12.000.—	7.184.48	8.274.—
XIII. Az Akadémia épületeire:			
a) rendes fenntart. költségek	40.000.—	47.756.53	40.000.—
b) rendkív. javítási „			
XIV. Irodai kiadások	12.000.—	9.994.50	12.000.—
XIVa. Lombard-kölcsön kamatai .	58.000.—	60.029.35	—
XV. Adó	35.000.—	36.075.70	35.000.—
XVI. Előre nem látott szükség- letekre	6.000.—	4.450.—	6.000.—
Összesen	596.356.—	678.211.57	532.980.—

Megjegyzések az 1919. évi vagyonmérleghez, zárszámadáshoz és a jövő évi költségelőirányzathoz.

Az Akadémia vagyonának értékelése az eddigi elvek alkalmazása szerint történt.

Az ingatlan vagyonállományban változás nem történt.

A Földhitelintézet javaslatára az Igazgató-Tanács 1919 november 26-án tartott ülésében elhatározta oly összegű magyar földhitelintézeti 4%-os szab. és talajjavítási záloglevelek eladását, hogy ennek árából az Akadémiának a Földhitelintézetnél fennálló lombard-kölcsön tartozása kiegyenlíthető legyen. Ezen határozat folytán csökkent az értékpapírállomány 1,357.400 korona n. é. 4%-os szab. és tljv. záloglevéllel. Sorsolás folytán csökkent az értékpapírállomány: 20.000 K n. é. 4%-os magyar földhitelintézeti szab. és tj. záloglevéllel, 2.000 K „ 4½%-os „ „ „ kor. értékű „

A fenti eladás, valamint sorsolás kapcsán előállott árfolyamnyereség 213.217 koronát tesz, mely összeggel a passivák között szereplő hitelezők rovatában az értékpapírok árfolyamvesztésére rendelt tartalékalap összege 422.292'66 koronára emelkedett.

A zárszámadás szerint volt az 1919. évben

a kiadás	678.211'57 K
a bevétel	524.517'70 „
miáltal az idei eredmény	153.693'87 K

csökkenést mutat, melyet az Akadémia vagyonából kell leírunk.

Az előirányzathoz képest több volt a bevétel 11.257'70 K-val. Ezen többlet

a könyvek eladásánál	K 38.814'55 f-t tett ki
rendkívüli bevétel volt	K 2.000.—. Ellenben
kevesebb bevétel volt az értékpapíroknál	
kb. 3.500.— K és a	
házbéreknel kb. 26.000.— K.	

Az előirányzathoz többkiadás volt 81.855'57 K-val.

Egyes rovatokban többkiadásunk volt:

I. Személyes járandóságoknál	kb. 98.000.— K-val,
V. III. osztálynál	„ 2.300.— „
VI. Könyvkiadó-bizottságnál	„ 93.700.— „
XIII. Az akadémiai épületek rovatában	„ 7.700.— „
XIVa. Lombardkölcsön kamatainál	„ 2.000.— „

Kevesebb kiadás volt:

II. Értesítő és Almanachnál	„ 7.000.— „
III. I. osztálynál*	„ 31.000.— „
IV. II. „	„ 27.000.— „

Va. Szótári bizottságnál	kb. 8.400—	K-val
VII. Széchenyi-múzeumnál	800—	„
VIII. Jutalmaknál	42.000—	„
X. Budapesti Szemle segélye rovatában	8.000—	„
XI. A magyar irodalom külföldi ismertetésénél kb.	5.400—	„
XII. Könyvtárnál	4.800—	„
XIV. Irodai kiadásoknál	2.000—	„

Áttérve az 1920. évi költségelőirányzatra, a következőket kell megjegyeznünk:

Az 1920. évi költségirányzatban arra törekedtünk, hogy az állandó tételek fedezete biztosítva legyen.

Ad I. A Személyes Járandóságoknál az 1919-ben mutatkozó többlet onnan származik, hogy a tisztviselők és alkalmazottak részére a kormányok által megállapított segélyek részben folyósítottak.

Ad III. Az Akadémia folyó évben az osztályok részére csak 100.000 K-t irányozhat elő, mert a többi állandó tételleket különben képtelen fedezni. Az Igazgató-Tanács határozata értelmében újabb kéziratot nyomdába adni nem szabad, így a 100.000 K előirányzott összeg meg fog felelni. Az osztályoknak és bizottságoknak az államtól élvezett dotatiói és a Hadtörténelmi Bizottság gyűjtése a Bankoktól a rendes munka megindulása alkalmával ismét az osztályok és bizottságok rendelkezése alá kerülnek.

Ad XIVa. A lombard-kölcsön kamatainál az előirányzat azért maradt el, mert az Igazgató-Tanács az Akadémia tartozását (1,357.400 K) záloglevelek eladásából kifizette és így lombard-kölcsöne nincs többé.

Ez évben (1919) a következő összegek kerültek kifizetésre:

I. Első osztály	4.038·97	K
Nyelvtudományi Bizottság	500—	„
Classica-philologiai „	500—	„
Irodalomtörténeti „	—	„
II. Második osztály	12.021—	„
Történelmi Bizottság	22.696·74	„
Hadtörténelmi „	2.000—	„
Archaeologiai „	4.340—	„
Nemzetgazd. „	2.500—	„
III. Harmadik osztály	35.868·43	„
Math. és Term.-tud. Bizottság	10.807·41	„
IV. Szótári Bizottság	8.240—	„

Az osztályoknak és bizottságoknak 1920-ban összesen 100.000 K irányoztatik elő a már nyomdában levő munkák befejezésére.

A következőkben adjuk a személyes járandóságok részletezését:

I. Tisztviselők:	Előirányzat 1919-re	Előirányzat 1920-ra
Főtítká	6.000 kor.	6.000 kor.
Főkönyvtárnok	6.000 "	6.000 "
" lakáspénze	2.400 "	2.400 "
Három osztálytitká	6.000 "	6.000 "
Akadémiai ügyész	2.000 "	2.000 "
Hellebrant Árpád alkönyvtárnok	5.400 "	5.400 "
" lakáspénze	1.600 "	1.600 "
Trócsányi Zoltán s. titká	4.400 "	4.400 "
" lakáspénze	1.300 "	1.300 "
Mészöly Gedeon könyvtártiszt	3.600 "	3.800 "
" lakáspénze	1.300 "	1.300 "
Kottaun Nándor könyvkiadó	3.600 "	3.600 "
" lakáspénze	1.200 "	1.200 "
Munkácsi Mihály könyvtártiszt	2.900 "	2.900 "
" lakáspénze	1.000 "	1.000 "
özv. Zemplén Győzőné irodatiszt	2.400 "	2.400 "
" lakáspénze	900 "	900 "
Jónás Károly gondnok	5.400 "	5.400 "
Tisztviselők családi pótléka	8.800 "	10.000 "
" hadi drágasági pótléka	23.600 "	23.800 "
" ruhasegélye	12.400 "	— "
Háborús, rendkívüli segély	24.000 "	65.000 "
Főtítkári segédteendőkért	2.400 "	2.400 "
	<u>128.600 kor.</u>	<u>158.800 kor.</u>

II. Szolgák:		
7 szolga fizetése	8.520 kor.	8.520 kor.
Künnlakó szolgák lakáspénze	1.600 "	1.200 "
Szolgák korpótléka	400 "	400 "
Drágasági pótlék	8.400 "	8.400 "
Családi pótlék	4.400 "	4.200 "
Ruházat	8.000 "	8.000 "
	<u>31.320 kor.</u>	<u>30.720 kor.</u>

III. Nyugdíjak:		
Borovszky Samu özvegye	3.400 kor.	3.400 kor.
Tiringer Béla özvegye árvái	4.200 "	4.200 "
Klell István özvegye	1.480 "	— "
Rieger Péter özvegye	1.480 "	1.480 "
Knoll Károly özvegye	1.480 "	1.480 "
Emódi Mihály özvegye	200 "	200 "
Nyugdíj-alap	320 "	320 "
Fizetés-járul. a Bukovinszky-alapból	196.40 "	196.40 "
	<u>12.756.40 K.</u>	<u>11.276.40 K.</u>
	<u>174.676.40 K.</u>	<u>200.796.40 K.</u>

Megjelenik
minden hó 15-én
három-négy ivnyi
tartalommal.

AKADÉMIAI ÉRTESITŐ

Szerkesztő-
s kiadóhivatal a
Magyar Tudom.
Akadémiában.

SZERKESZTI

HEINRICH GUSZTÁV.

XXXI. KÖTET. 1920. június—december 6—12. FÜZET.

A M. TUD. AKADÉMIA LXXIX. KÖZÜLÉSE

1920 május 9.

I.

Nemzeti katastropháink.

Elnöki megnyitó *Berzeviczy Albert* elnöktől.

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

Midőn két évi kényszerű szünet után Akadémiánk ma ismét a hagyományos ünnepi közülés formájában fordul szózatával a magyar közönséghez, mindnyájunknak át kell éreznünk azt, hogy tudós társaságunk fennállása óta még sohase történt meg e találkozás oly események után, a minőket e két év alatt átéltünk és olyan helyzetben, a minőben hazánkat ma látjuk.

Bár szívünket még görcsösen összeszorítja az átéltek emléke, a rombolás látása, a jövő gyászos bizonytalansága, bár lelkünk háborog a ránk mért igazságtalanságok súlya alatt, bár inkább mint valaha érezzük nagy Széchenyink szavának igazságát, hogy „a magyar . . . a csillagok alatt mindentől elhagyatva, csak egyedül áll”: itt, a tudomány csarnokában igyekezni akarunk honfűi fájdalomk marcangolásai közt is elfogulatlanul és tárgyilagosan vizsgálni távolabbi és közelebbi multunkat, történelmünket, hogy abból lehetőleg megbízható ítéletet merithessünk mai helyzetünkre és jövő feladatunkra nézve.

Hazánk ezeréves történetében három korszak van, mely a nemzeti szerencsétlenség nagysága szempontjából jelenünkkel összehasonlítható, bár a különbségek is szembeötlők. E három korszak: a tatárdúlás, a mohácsi vész, a reá következőt több mint másfél százados török hódítással; és a szabadságharcunk leveretése után ránk nehezedett absolut uralom kora. E három

korszakot kell napjainkkal párhuzamba vonnunk, hogy azok elviselésének tényéből merítsünk következtetést arra, vajjon nemzetünk legújabb katastróphája után is remélhetjük-e előbbi nagyságában való feléledését?

A tatárjárás olyan volt, mint a hirtelen támadt förgeteg, mely rövid ideig tart, de rettentő pusztítást hagy hátra. Nemcsak a fiatal férfialakosságot sodorta el, mint egy veszteséges külső háború, hanem az ország belsejének nagy részében majdnem az egész lakosságot kiirtotta. Úgyszólván csak néhány várnak s a leghegyesebb, legerdösebb, vagy mocsaraktól védett vidékeknek lakossága maradt meg és azok, a kik Béla királlyal kimenekültek a hazából. Éppen az ország legtermékenyebb, középső részében volt legnagyobb a pusztulás: a krónikák szerint tizenöt napi járóföldön szeltében, hosszában nem lehetett embert találni.

Nemzetünk szerencséjére a tatárok hamar elvonultak s későbbi betöréseik már nem voltak foglalás jellegűek. Egy évvel a mohi csata után már javában megindult a reconstructio munkája, mely akkor — a XIII. század közepén — a gazdasági viszonyok egyszerűsége s a civilisatio kezdetlegessége következtében aránylag könnyebben haladt. Mégis évtizedek teltek belé, míg a lakosság változott elhelyezkedése: a hegyes szélek sűrűbb, a sík közép ritkább benépesedése végbement s a népvesztéséget betelepítések pótolták; a betelepítettek közül a kúnok idővel egészen beolvadtak a magyarságba. Területéből az ország a tatárjárás következtében semmit sem veszített; a nemzet alig egy-két évvel a vész után már képes volt hadat viselni nyugati és dél-nyugati ellenségei ellen, sőt húsz év múlva már a belső szakadás és testvérharcz fényűzését is megengedhette magának. Egy félszázaddal a tatárdúlás után a népesség számban és erőben kipótoltak tűnik föl.

Sokkal messzehatóbb és bonyolultabb volt az a válság, a melybe az országot a mohácsi vész utáni török hódítás sodorta, annál inkább, mert az időben összeesett a nemzetnek a királyválasztás miatti meghasonlásával s előidézője lett annak, hogy több mint másfél századig Magyarország tulajdonképen három uralmi területre volt szakadva.

A törökök első betörésétől, vagyis Mohácstól, egészen végleges kiszorításukig, vagyis Temesvár visszavívásáig teljes 190 esztendő telt le; az az időszak, mely alatt Buda s vele az ország közepe is török kézen volt, 145 évet tesz ki. S hozzá kell vennünk, hogy ez időszak elején az ország még északon és nyugaton is meg volt csonkítva, a szepesi tizenhat város területének elzálogosítása s Moson, Sopron és Vas megyék egy részének Alsó-Ausztriába kebelezése következtében.

A három uralmi terület: az, melyet a magyar királyok bírtak, az, melyet a török szultán basái kormányoztak és az, mely — bár szintén szultáni hűbér czimén — az erdélyi fejedelmek alatt állott, ez időszak folyamában egymáshoz való arányában sokat változott. A királyi Magyarország volt legkisebb; egy ideig csak az ország nyugati és északnyugati széleire szorított. Bocskay és a bécsi béke idejében az arány az volt, hogy 5163 négyszögmértőföldből csak 1222 jutott a királynak, 1859 a töröknek s 2082 az erdélyi fejedelemnek, ki akkor s még a linzi béke idejében is északkeleti Magyarországot is bírta. Azonban az ország legértékesebb, legtermékenyebb része állandóan a töröké volt s a félhold egyenes uralma alatt álló részeken kívül nagy volt a kiterjedése azoknak az úgynevezett hódoltságoknak is az uralmi területek határszélein, melyek tulajdonképen két urat szolgáltak, kétféle adóztak; hisz soká a magyar király is adófizetője volt a szultánnak; viszont tiszta török uralom alatt álló megyék koronkint követeket küldtek a magyar országgyűlésre.

Hogy a gyakran kétszeres adóteher, a majdnem folytonos és mindig az ország belsejében dúló harcok és gyakori uralmaváltozások alatt mit szenvedett a lakosság, mennyi élet és vagyon pusztult el, azt könnyű elképzelni, annál inkább, mert az, a ki egy hely vagy terület urává lett, annak népével rendszeren a hódító joga szerint bánt el s a törökök lassankinti kiszorításának közvetlen következménye többnyire csak az idegen császári zsoldosok kitarthatásának majdnem tűrhetetlen terhe volt. Erdély, folytonos belviszályain, gyöngébb fejedelmeinek a török és a császár között ingadozó politikáján kívül egy ideig még Mihály havasalföldi vajda és Basta kegyetlen uralmát is elviselni volt kénytelen.

Ezekhez járultak a vallási villongások, utóbb a nyílt vallásháború, mely egyúttal szabadságharcz jellegével bírt az elnyomó királyi — vagy inkább császári — hatalom ellenében. A török nem üldözte oly fanatikusan a kereszténységet, mint a XVII-ik század folyamában a császári politika a protestánsokat. Az egyszer lángrollobbant vallási türelmetlenség azután — természetesen — a másik oldalon sem ismert mérsékletet.

De e szomorú szakadozottság és dúlás idején egy dolog esodálatos módon érintetlen maradt, sőt most érte el csak igazi kifejlődését: a nemzet szellemi egysége a magyar nyelvben és irodalomban.

Legmagyarabb jellegű volt a kormányzat kétségkívül az erdélyi részekben; a török uralom nemcsak, hogy nem bántotta nemzeti jellegünket, hanem sokban mintegy behódolt neki; ha a magyar, külsőségekben föl is vett bizonyos törökös szokásokat, viszont magyar íródeákok voltak a török basák ügyvivői, a magyar

nyelv a töröknek diplomatiái nyelve magyarországi érintkezéseiben. Leginkább idegen jellegű és leginkább magyar-ellenes volt a Bécsből igazgatott királyi kormányzat.

A szellemi érintkezést és szellemi versenyt, mely nemzeti nyelvünknek és irodalmunknak oly hatalmas lendületet adott, az ország szétszakadása nem akadályozhatta. Annak még a vallásviszály is éltető forrásává lett; a hitújítók a nép nyelvét használják tanaik terjesztésére s nyomban ugyanazt cselekszi az ellen-reformatio; az erdélyi fejedelmek bőkezűségéből meginduló tanítás és tudományművelés telepeivel szemben a királyi területen, nem ugyan a fejedelmek, hanem egyes nagyurak és főpapok nyomdákat és főiskolákat állítanak, Károlyi Gáspár, Heltai és Szecezi Molnár megtalálják méltó versenytársaikat Pázmányban és Káldiban s Tinódi Sebestyéntől és Balassa Bálinttól átveszi a lantot Zrinyi Miklós. E siralmas korszak lett valósággal nemzeti irodalmunk bölcsője.

Megint egészen másnemű veszedelmet és romlást jelentett ránk nézve a mult század második felében az abszolutizmus kora.

Az ország — mely ugyan Erdély unióját még igazán végre nem hajthatta — 1849-ben négy részre szakadt, a mennyiben nemcsak Horvátország és Erdély, hanem még a szerb vajdaság és temesi bánság is külön tartományként szerveztetett, a Muraköz és Fiume elszakított. Ennek a négy résznek azonban közös ura volt: az osztrák császár és közös legfőbb kormánya, mely Bécsben székelt. A szabadságharcz megtorlásának kegyetlen tényei után, az ország önállóságának és ősi alkotmányának megtagadásával beolvastattunk az osztrák birodalomba, melynek fejedelmi engedményképen kiadott szabadelvű alkotmánya soha érvényre nem jutott. Korlátlan önkényuralom lépett életbe, mely főczéljául tűzte ki a nemzetek egyenjogúsítása czimén Magyarország általános germanizálását.

Az 1859-iki háború tanulságai látszólag enyhítették a kormányrendszert; az 1860-iki októberi diploma legalább visszacsatolta a bánságot és vajdaságot s visszaállította az 1848 előtti kormányhatóságokat: a cancelláriát és a helytartótanácsot. De az összehívott országgyűlés és az uralkodó között a megegyezés előli elzárkózása; az abszolutistikus kormányzás folytatódott mindaddig, míg Ausztriát egy újabb, az 1866-iki vereség meg nem törte. Csak ekkor nyertük vissza ismét önrendelkezésünket, egyesülhettünk Erdélylyel, egyezhettünk ki Horvátországgal, kaphattuk vissza Fiumét s a határörvidéket és kezdhettük pótolni nemzeti s állami fejlődésünk 18 évre terjedő megszakításának mulasztásait.

Ha jelenlegi katastrophánkat a nekünk szánt békeszerző-

dés rendelkezései szerint mérlegeljük, arra a meggyőződésre kell jutnunk, hogy az, elmúlt nagy nemzeti katastrópháinknak majdnem összes jellegzetes vonásait egyesíti magában s így a legnagyobb és legsúlyosabb válság, mely életerónket eddig próbára tette.

Nagy vér- és vagyonvesztéssel és — valljuk be — nagy erkölcsi romlással is járt már a hosszú és vereséges háború; anyagi és erkölcsi romlásunkat roppant mértékben fokozta azután a belső felfordulás és lelkiismeretlen kalandorok barbár rémuralma. A háború áldozatai után még legtetterösebb, legönfeláldozóbb államférfiúknak is, kinek emlékét ünnepeljük ma, kellett mindedig büntetlen ádáz gyilkosság áldozatául esnie. Most hazánk területének akkora része, amekkora soha a nemzeti élet közösségéből kiszakadva nem volt, idegen uralom alatt nyög, mely feladatául látszik tekinteni százezrekre menő magyarokat vagy nemzeti jellegökből kivetköztetni, vagy vagyonuktól megfosztva kiüldözni; s nyugaton még további elszakítás van tervbe véve. Hogy a monarchia felbomlásával visszanyertük teljes állami függetlenségünket, ez szomorú vigasz a ténynyel szemben, hogy ugyanakkor megfosztattunk anyagi függetlenségünk minden föltételeitől. A nekünk meghagyandó terület a határvédelem biztonsága, az ipari nyersanyagok és egyes elsőrendű fogyasztási cikkek, valamint a közlekedési vonalak fölötti rendelkezés szempontjából teljesen nélküli az életképesség kellékeit s a terhek, melyeket volt ellenségeink ránk akarnak háritani, a gyámkodás, melynek gazdasági és pénzügyi ténykedésünket alávetni kívánják, nemzetünket nemcsak koldussá, hanem szomszédaink és pártfogóik rabszolgájává is tenni, mindenkorra megfosztaná az anyagi megerősödés és fellendülés lehetőségétől.

Másfél év óta igyekszik Magyarország a művelt világot a rajta elkövetett igazságtalanságról, a reáerőszakolt békeföltételek lehetetlenségéről, az ellene szórt vádak alaptalanságáról, a különösen néprajzi és politikai viszonyainkat elferdítő adatok és állítások tarthatatlanságáról meggyőzni s a maga igazának érvényt szerezni. E mentő munkából Akadémiánk is igyekezett kivenni a maga szerény részét, a mennyiben résztvett a területvédőliga irodalmi munkájában, mindjárt a háború befejeztekor szózzattal fordult területi integritásunk érdekében a társakadémiákhoz s midőn arra a prágai akadémia a történeti tényeket sok részben elferdítő választ adott, nem maradtunk a viszonzalással sem adósok.

Hosszú időn át, sajnos, majdnem mindenütt süket fülekre találtunk; most már-már az európai közvéleményben a magabazsallás, a higgadtabb ítélet némi jeleivel kezdtünk találkozni a mi ügyünket illetőleg is. Magyarország legfényesebb elméjének s

legnagyobb politikai tekintélyének, gróf Apponyi Albertnek fel-szólalása az Európa sorsa fölött döntő tanácsban, úgy véltük, nem maradhat hatástalan. Fájdalom, tapasztalnunk kellett, hogy Európa mai areopagjában számunkra nincs igazság. A mit a hatalmak annak idejében megakadályozni nem akartak, azt most — úgy látszik — nem tudják megváltoztatni. Akkor ellenségeink elbizakodottsága, elvakultsága s a szakmánya-ra való féktelen éhsége végzettszerűen találkozott a mi védtelenségünkkel, melyet nem annyira vereségünk, mint inkább a belső bomlasztás évekre vissza-yúló alattomos munkája idézett elő.

De bármint legyen, nekünk annyi megpróbáltatást kiállott nemzetünk jövője iránt kétségbeesnünk nem szabad, nem lehet. Törhetetlen reményünket a mi megrontásunkra alapított békemű tarthatatlanságára s nemzetünknek történetével igazolható hiva-tásába és elpusztíthatatlan életerejébe vetett hitünkre alapítjuk.

A történelem és a természet törvényeit nem lehet béke-szerződésekkel megdönteni; az évezredek összetartozás kötelekeit nem lehet mértéktelen hatalmi vágyak érdekében szétszaggatni. A kik ezer év óta fennálló határokat játékszerként tologatnak idestova, legkevésbé követelhetik, hogy az általuk vont határokat bárki állandóknak tekintse. Európa keletén a békét, a civi-lisatio uralmát a békeszerződésekben tervezett államalakulatokkal megóvni nem lehet. Nem mi vittük erőszakos túlzásba a nemzeti eszmét, hanem azok, a kiket fölöttünk diadalmaskodni hagynak; mi csak most tanuljuk meg saját sorsunkból, hogy mi az az elnyomása a nemzeteknek, a melylyel bennünket vádoltak ellen-ségeink.

Néhány hónap előtt a francia Akadémiának ünnepi ülése volt, melyen Raymond Poincaré, a hivatalától éppen akkor meg-váló köztársasági elnök üdvözölte az új tagtársat, Foch marsallt s köszöntő beszédjében a győzelmes hadvezér utolsó hadi napi-parancsának — mint mondá — halhatatlan szavait idézte, melyek szerint az ímént befejezett háború, mint a világtörténelem legnagyobb háborúja, a legszentebb ügyet szolgálta: a világ szabadságát mentette meg.

Mi idézzük mindazokat a nagy szellemeket, a kik az elmúlt századok folyamában a francia Akadémiának világra sugárzó fényt kölcsönöztek, hogy tegyenek tanúságot róla, vajjon a világ-szabadság megmentése-e az, ha a győztes és legyőzött nemze-tek ezentúl mint rabszolgatartók és rabszolgák osztályoztatnak? A világszabadság megmentése-e az, ha egy oly nemzet fiai, mely évszázadokon át annyi vért ontott, annyit küzdött és áldozott az emberiség minden nemes eszméjéért és ügyéért, a mely hatalmas elmék munkájával gazdagította a művelt nemzetek közös szellemi kincsét, csupán e nemzethez való hozzátartozásukért a vagon- és

jogfosztás, a megalázás és üldöztetés minden martyriumát kénytelenek még hozzá szellemileg s népszámban is alattuk álló népek részéről elszenvadni?

A győztesektől elhatározott békemű jogi, erkölcsi és természeti lehetetlenségei mellett reményünket s a jövő iránti bizalmunkat nemzetünk erejének tudatára is építjük. Igaz, hogy ez az erő ma csakis a szellemi téren áll majdnem csonkítatlanul rendelkezésünkre. Csonkítatlanul, ha mindnyájan összefogunk, kik a nemzet iránti hűséget soha meg nem tagadtuk, ha nem hagyjuk a területileg elszakadottakat sem szellemileg elszakadni, s ha mindegyikünk tudása és lelkesedése legjavát viszi belé a nagy közös munkába.

Bizonyos, hogy csak szellemi fölnye emelheti föl a magyar nemzetet még egyszer elvesztett nagysága magaslatára. E téren korszakos feladat vár a tudomány és irodalom művelőire. Az eddiginél sokkal fokozottabb mértékben kell államnak és társadalomnak, a tudomány és irodalom munkásainak és a közönségnek szellemi termelésünk értékét és fontosságát fölismernie, a szellemi munkát megbecsülnie, annak eredményeit a hazában és a külföldön értékesítenie. Bármily szegények legyünk, itt fukarkodnunk nem szabad. Az újabkori Magyarország soha sem akart fegyverrel hódító háborút viselni; ezentúl kötelességünk hódító hadjáratot indítani a szellem fegyvereivel. Ha valamivel, ezzel a hódító háborúval nyerhetünk vissza mindent, a mit elvesztettünk.

A szellemi téren én a legnagyobb erőforrásunkat történelmünkben látom; meggyőződésem szerint történelmünk még sohasem volt olyan nemzeti kincsünk, mint a minő lesz hazánk e nagy szerencsétlensége után, mikor belőle kell meritenünk önismeretet, önbizalmat, vigasztalást, nemzeti érzést, hitet és reményt. Művelnünk és hirdetniünk kell történelmünket a szenvedésünk tanításából fakadó lelkiismeretességgel és komolysággal, a lesújtott nemzetünk iránti fájdalmas szeretettel, a sötét jelenbe bevilágító nagy példák iránti kifogyhatatlan lelkesedéssel. Résen kell lennünk az erőnk túlbecsülésére csábító, bár jóhiszemű önámítással szemben épp úgy, mint a hogy meg kell akadályoznunk, hogy az elszenvedett csalódás multunk iránt igazságtalanná legyen, hogy történetünk nagy és nemes vonásai a csüggedés borús légkörében elhomályosuljanak.

Történelmünk így megtisztult tanulságai lesznek legbiztosabb, egyedüli útmutatóink a rögső ösvényen, melyre nemzetünket balsorsra vezette.

A legyőzetés, megaláztatás és szétszaggatottság de profundisából új hitnek, új reménynek kell fölszárnyalnia; és ha mi öregek kénytelenek is volnánk beérni a visszaemlékezés-

sel, hogy valamikor nagyobb, dicsőbb nemzeti élet részesei voltunk, véglehelletünkig kivesszük munkarészünket, hogy gyermekeink, unokáink megérjék és lássák az igazságtalanul keresztfeszített Magyarország föltámadását!

Az Akadémia hetvenkilencedik ünnepélyes közüését megnyitom.

II.

Főtítkári jelentés.

Heinrich Gusztáv akad. főtítkártól.

Tisztelt Akadémiai Közülés! Ezúttal voltaképp két évről, 1918-ról és 1919-ről kell jelentést tennem, mert az Akadémia tartott ugyan 1919 évi október hóban nagygyűlést, de ennek tárgya, némely jelentéktelenebb ügyek elintézése mellett, első-sorban csupán az akadémiai tisztviselők és az új tagok választása volt. A közviszonyokra való tekintettel az ünnepélyes közülés elmaradt és ezzel elmaradt az 1918-ról szóló főtítkári jelentés is, mely tehát ez alkalommal pótlendő.

De annak daczára, hogy Akadémiánk két évi munkálkodásáról kell számot adnom, sok jelteni vagy mondani valóm nincsen. A forradalom és vele kapcsolatos egyéb politikai zavarok alaposan megbénították az Akadémia működését, mihez még a fűtési és világítási nehézségek járultak, melyek végül arra kényszerítettek, hogy üléseink megtartására a Magyar Nemzeti Múzeum és a Magyar Földhitelintézet igazgatóinak a legmelegebb hálára kötelező vendégszeretetét kellett igénybe vennünk. Fokozta az Akadémia súlyos helyzetét pénzügyeinek a hadikölcsön pangása folytán rendkívül kedvezőtlen állása, a folyton fokozódó papírhiány és a nyomdáknak hihetetlen áremelése, úgy hogy a lefolyt két esztendőre vonatkozólag is beszélhetünk ugyan az Akadémia tudományos működéséről, de nem tudományos kiadványairól, mert a mi ez időben tényleg megjelent, kivétel nélkül az előző évekből származó régi szedések voltak, melyeket az osztályok úgy a hogy a nyilvánosság számára kiegészítettek vagy befejeztek, hogy az álló szedésekért ne kelljen tetemes örzési díjat fizetnünk. Sem folyóiratot — az Akadémiai Értesítőnek néhány elengedhetetlen füzetén kívül — sem könyvet nem adhattunk ki és még Könyvkiadó-Vállalatunk is évi négy kötetről évi két kötetre sorvadt le.

Hogy a tudományos munkásság Akadémiánkban nem szünetelt, bizonyítja már az az egy örvendetes tény is, hogy fölolvásó-üléseinket a tőlünk nem függő elháríthatatlan rövid megszakításokkal rendszeren és eredményesen folytattuk. Igaz, hogy az 1917-ben megtartott 41 fölolvásóüléssel szemben 1918-ban

csak 29 és 1919-ben csak 24 ülést tarthattunk; de merem állítani, hogy üléseinknek tárgysorozata talán sohasem volt oly gazdag és oly értékes, mint ebben a két esztendőben, midőn a tudománynak minden ágából nagyfontosságú és maradandó értékű, eredményekben gazdag előadások voltak napirenden. A mint a papírinség enyhül és a tarthatatlan nyomdai viszonyok jobbra fordulnak, azonnal az íróasztalaink fiókjában rejtőző nagyértékű dolgozatoknak hosszú sorával léphetünk a magyar közönség elé, mely fölolvastatásunkat is az utolsó két évben sokkal nagyobb számmal és elevebb érdeklődéssel látogatta, mint a világháború alatti években.

A múlt évnek október havában megtartott akadémiai nagygyűlésnek főtárgyát a választások tették, nemcsak új tagok választása, — mert a két elnök megbízatása is lejárván, elnököket és másodelnököket is kellett választanunk. Elnökké egyhangú lelkesedéssel újból *Berzeviczy Albert* tiszteleti tag választatott meg, a ki már tizenöt év óta áll Akadémiánk élén, másodelnökké pedig a mai magyar szépirodalomnak legnagyobb büszkesége *Herczeg Ferencz* tiszteleti tag. Új tiszteleti tag lett báró *Wlassics Gyula* rendes tag, a kiváló jogtudós és államférfiú, rendes tag pedig *György Endre* lev. tag, a nagyérdemű közgazdasági író. Levelező tagok lettek *Horger Antal*, a magyar nyelvészet jeles művelője, *Horváth János*, *Vargha Damján*, *Soly mossy Sándor* érdemes irodalomtörténészek, *Eckhart Ferencz* és *Lukinich Imre* jeles történészek. Érdemeik és jelentőségük részletes fejtegetését ezúttal mai ülésünk súlyos napirendjére való tekintettel kénytelen vagyok mellőzni és az érdeklődőket a tagajánlások utolsó füzetére figyelmeztetni, hol irodalmi működésük teljes kimutatása található. Egyebekben is utalok terjedelmes és részletes évi jelentésekre, mely az Akadémiai Értesítő utolsó (353—360.) füzetében a t. közönség kezei közt van és pontosan fölemlít minden mozzanatot, mely az Akadémia belső életéből figyelmet érdemel.

Ugyanott teszek jelentést az Akadémiának mult évi veszteségeiről, melyek igen súlyosak voltak, mert beltagjaink sorából elhúnytak: 5 tiszteleti, 6 rendes és 12 levelező tag, kikhez még 6 külső tag is járult. Ez időbe esik Akadémiánk legnagyobb és legfájdalmasabb vesztesége: báró *Eötvös Loránd* rendes és igazgató tag halála (1919 április 9.), a ki mint lángeszű kutató tudós társaságunknak az egész művelt világon is elismert legnagyobb büszkesége volt, tizenhat éven át (1889—1905) pedig mint köztiszteletnek és szeretetnek örvendő elnökünk elévülhetetlen érdemeket szerzett a magyar tudományosságának és elsősorban Akadémiánknak fölvirágzása körül. Az ő korszakos működését, valamint többi ez időben elhunyt jeles tagtársaink tudományos

érdemeit bizonyára behatóan fogja méltatni Akadémiánk, mely mindig kegyelettel őrzi és részletesen ismerteti elköltözött derék munkásainak emlékét és érdemeit.

És ezzel áttérek mostani LXXX. nagygyűlésünkre, melynek fontosabb tudományos mozzanatait a viszonyok parancsolta rövid áttekintésben a következőkben foglalom össze.

A jelenkor mostohasága könnyen érthető bénító hatással volt pályázatainkra is: kevesebb pályázó jelentkezett mint más években és a beérkezett pályaműveknek csak kis része jelent igazi tudományos nyereséget. De pályázataink azért még ebben a szomorú időben sem voltak örvendetes eredmények nélkül. Az idei nagyjutalmat *Fináczy Ernő* r. t., a jeles pedagógus, nyerte el a középkori nevelés történetét alaposan, kellő művelődéstörténeti szempontból és egyúttal szellemesen tárgyaló munkájáért, a Marczibányi-mellékjutalom pedig *Pauler Ákos* lev. tagnak jutott, a ki a fogalom problémáját a tiszta logikában nagy philosophiai tudással és önálló föltalálással tárgyalta. A Sámuel-jutalmat *Schwartz Elemér* ciszterci rendi főgimnáziumi tanár kapta, a ki a nyelvkeveredés problémáját egy dunántúli német nyelvjárás területén kellő nyelvészeti készültséggel, főleg családnévek és néprajzi mozzanatok bevonásával is, érdekesen tisztázta. Jóval nagyobb problema elé állította az Akadémia a pályázókat, midőn a sumir kérdés történetét és jelen állásának megállapítását kívánta, hisz ezzel oly kérdést tűzött ki, mely az egész tudós világot a Nagy Óceánon innen és túl már évtizedek óta nagy mértékben foglalkoztatja, de eddig megoldásának még lehetősége is kétséges volt, mert a szaktudósok, a rendelkezésre álló emlékek töredékes és homályos volta miatt, a problémának még elemi mozzanatait illetőleg is rendkívül ellentétes álláspontokat foglaltak el. A beérkezett két pályamű közül az egyiknek szerzője a kitűzött kérdésnek első, történeti felét kitűnően oldja meg, a másik felét illetőleg pedig a sumir nyelvnek bő ismertetését adja tudománytörténeti alapon. E kettős érdemével szemben bátran elnézhetni szerzőnek a sumir nyelv rokonsági viszonyaira vonatkozó véleményét, mely az eddigi kutatás eredményeinek töredékessége és hézagossága miatt nem mutatkozik kellően megalapozottnak. A munka becses gazdagodása nyelvtudományi irodalmunknak, miért is a nagygyűlés neki odaítélte a kitűzött jutalmat. A pályamű szerzője *dr. Varga Zsigmond* lelkesképző tanár Debreczenben.

A jogi monographia-segély alapjából hirdetett pályázatra, mely a magyar igazságszolgáltatási szervezet történetét a mohácsi véstől 1848-ig kívánta, egy igen értékes, de be nem fejezett munka érkezett be, melynek szerzőjét, *dr. Vinkler János* pécsi jogakadémiai tanárt, az Akadémia e jeles művének befejezésével

bízta meg. Hasonló megbízást nyertek még az Ipolyi-alapítványból *Domanovszky Sándor* lev. tag „A szepesi városok árúmegállítási jogáról” készülő munkára; a Lévay-alapítványból pedig *Buday László* lev. tag a Magyarország területi épségének veszélyeztetésével járó gazdasági és socialpolitikai feladatok fejtegetésére.

Még megemlítem, hogy az egyetemi hallgatók könyvjutalmára ezúttal csak a debreczeni egyetem küldött be javaslatot, melynek értelmében a kérdéses jutalmat *Debreczeni Ferenc* nyelvész és *Simon Károly* történész kapták.

A múlt évi nagygyűlés óta sem kimélte a halál Akadémiánkat, mert az utolsó hónapokban is több nagyérdemű derék tagtársunkat szólította el, sorainkból. Az Igazgató-Tanács tagjai közül elhunyt április 5-én *herceg Esterházy Miklós*, az ország leggazdagabb mágnása, kinek helyébe *gróf Széchenyi Emil* lépett. Rendes tagjaink közül meghaltak; január 16-án *Krenner József*, a Semsey-jutalom nyertese, a mineralogiának külföldön is elismert önálló kutatója; márczius 7-én *Fabinyi Rudolf*, a kolozsvári egyetem kiváló tanára, a chemiának kitűnő művelője; és április 2-án *Daday Jenő*, a budapesti műegyetemnek jeles tanára, a zoologia terén lelkes és fáradhatatlan kutató. Levelező tagjaink közül örökre megváltak tőlünk: még múlt év október havában *Platz Bonifác*, a ki, elsősorban a földrajz terén, külföldön is nemcsak a szakkörökben, hanem a művelt nagy közönség köreiben is szép sikereket ért el, és április 8-án *Szászy-Schwartz Gusztáv* elsőrangú jogtudós, kinek dolgozatait egyetemes jogtudományi készültség és szellemes, eszmékben gazdag földolgozás jellemzik. Külső tagjaink közül négyen hunytak el a tavalyi nagygyűlés óta: még 1919 december 16-án *Ifffer Vilmos* lipcei egyetemi tanár, jeles botanikus; f. évi február hónapban *Stäckel Pál* heidelbergi egyetemi tanár, a Bolyaiak kitűnő életrajzírója; márcziusban *Zuntz Náthán* berlini főiskolai tanár, a mezőgazdasági chemia és physiologia nagy hírű művelője; és áprilisban *Binding Károly* egyetemi tanár, a jelenkornak egyik legkiválóbb jogtudósa.

Végleg megvált még Akadémiánktól ezeken kívül, kiket a halál szólított el sorainkból, két rendes és három levelező tagtársunk, kiket az Akadémia a proletárdiktatúra alatt tanúsított politikai maguktartása miatt legnagyobb sajnálatára kénytelen volt kebeléből kizárni.

Elhunyt jeleseink megürült helyeinek betöltése, valamint tudományos és irodalmi érdemeket szerzett tagtársainknak bőven kiérdemelt előléptetése volt mostani nagygyűlésünk legfontosabb feladata. A megejtett választások alapján tiszteleti tagok lettek: két neves költő, *Gárdonyi Géza*, a mai magyar szépirodalomnak nagytehetségű és nemzeti lelkű, méltán rendkívüli népszerű-

ségnek örvendő munkása, és *Kozma Andor*, a közkedveltséget élvező, szeretetreméltó költő, a nyelv és vers elsőrangú mestere; és két kiváló tudós: *Szily Kálmán*, az Akadémiának nagyérdemű volt főttkára és jelenleg főkönyvtárosa, a ki a magyar nyelvészet terén fejt ki hasznos munkásságot, és *Lóczy Lajos*, hazánk legnagyobb geológusa, a ki főleg a Balatonra és vidékére vonatkozó korszakos kutatásaival a külföldnek is osztatlan elismerését kivívta.

Rendes tagoknak lépett elő hét levelező tagtársunk, Akadémiánknak régi kipróbált munkásai: *Csengeri János*, a classica-philologia jeles tanára, a görög tragikusok összes munkáinak hivatott és szerencsés fordítója; *Melich János* sokoldalú összehasonlító nyelvész, a Magyar Etymologiai Szótár egyik nagy tudású szerzője; *Petz Gedeon*, jeles nyelvész, a ki, főleg a germán nyelvek terén, mint egyetemi tanár és szakíró elismert tekintély; *Kováts Gyula*, a kiváló jogtudós, az egyházjog alapos tanára és szellemes kutatója; *Prohászka Ottokár*, a sokoldalúan művelt, meleg kedélyű és megragadó szónoki lendülettel megáldott bölcselő főpap; *Istvánffy Gyula*, kiváló műegyetemi tanár és a budapesti ampelologiai intézet nagyérdemű megalapítója, és *Tanql Károly*, kitűnő physikus, kit főleg a szilárd és cseppfolyós testek érintkezéséből származó tünetek körül folytatott bűvárlatai hazánk határain túl is nagy tekintélyre emeltek.

Új tagot tizenkettőt választott ezúttal az Akadémia. Legyen szabad őket ezúttal csak egyszerűen felsoroínom, hisz érdemeik és jelentőségük sokkal ismertebbek, semhogy ezeknek bővebb kifejtése szükségesnek mutatkoznék. Tehát megválasztattak levelező tagokká: *Cholnoky Jenő* egyetemi tanár, a földrajznak sokoldalú és rendkívül szorgalmas művelője; *Hegedűs Loránt* bankigazgató, a nagy tudású és fényes tollú közigazdász; *Hekler Antal* egyetemi tanár, az archaeológiának és művészettörténetnek alapos és szellemes munkása; *Iványi Béla* egyetemi tanár, jeles jogtörténész, a ki főleg a felsőmagyarországi levéltárakban folytatott kutatásai alapján értékes történeti tanulmányokban világitotta meg elsősorban Szepes vármegye multját; *Kovács Alajos*, a központi statisztikai hivatal tudós tisztviselője (majd igazgatója), kinek különösen a hazai népszámlálás rengeteg anyagát tárgyaló művei tudományos és politikai szempontból egyaránt nagyjelentőségűek; *Magyary Kossa Gyula* állatorvosi főiskolai tanár, a ki szakjába vágó elméleti tanulmányai mellett alapos és fáradságos levéltári kutatások alapján nagy buzgalommal és meglepő sikerrel derítette föl a régi magyar orvosi rendnek művelődéstörténeti jelentőségét; *Pap Károly* egyetemi tanár, kiváló geológus, kinek főműve a magyar birodalom vasércz- és kőszénkészleteit alaposan és részletesen tárgyalja;

Posch Jenő bölcselel tanár, kinek realista lélektana, lelki jelenségeinkről és ezeknek törvénytserüségéről írt hatalmas munkája Akadémiánk erkölcsi és anyagi támogatásával jelent meg; *ifj. Szily Kálmán* műegyetemi tanár, a mechanikának hivatott művelője, a ki elvont tudományos problémáknak sikeres megoldása mellett, főszakjának szigorúan exact tárgyalását összhangba tudja hozni gyakorlati mérnöki alkalmazásokkal; *Vámossy Zoltán* orvos, a gyógyszeratan képzett művelője, a ki ügyes kísérleti módszereinek helyes alkalmazásával sok fontos szakbeli tudományos tételt sikeresen tudott a gyakorlat igényei szerint megoldani; *Vitális István*, a selmeczbányai bányászati és kohászati főiskolán az ásvány- és földtan tanára, a ki az országnak földtani fölvételeiben is nagy sikerrel közreműködött és egyik hathatós tényezője volt a hazai földgáz- és petroleumkutatásoknak; végre *Zahlbruckner Sándor* pozsonymegyei származású hazánk fia, a bécsi természetrajzi nemzeti múzeum növénytani osztályának igazgatója, a ki elsősorban a zuzmók terén a világ minden részében elismert elsőrangú szaktekintély.

E választásokkal az Akadémia munkásainak díszes sora ismét teljes, és ezzel nemcsak hivatott, hanem valóban képes is a tudománynak minden ágában értékes munkásságot kifejejteni. De mit ér a legjobb hadsereg, a legkitünőbb vezetés mellett is, puskapor és fegyver nélkül? Ma az Akadémia tényleg úgy áll, hogy pénzügyeinek kedvezőtlen helyzete folytán alig vagy éppen nem tudja foglalkoztatni munkára hivatott és kész tagjait, a mit pedig lelkes munkásai produkálnak, a leheteten papír- és nyomdai viszonyok közt nem juttathatja a nemzet birtokába. Várhatunk-e és vajjon honnan segítséget, hogy sokágu földadatainkat megoldhassuk? és várhatjuk-e siralmas helyzetünk jobbrafordulását a hirhedt magyar „békétől“, melyre mindnyájan a legnagyobb aggodalommal és kétségbeeséssel gondolunk? Feleletül ez aggályos kérdésekre csak azt a szent eltökélést juttatom kifejezésre, hogy továbbra is élni akarunk és élni fogunk, hogy minden erőnk megfeszítésével tovább is dolgozni fogunk, mindnyájan, nagyok és kicsinyek, kiki tágasabb vagy szűkebb körében, hogy az éltető vérkeringés a nemzet testében meg ne akadjon, hogy a biztos, szebb jövőt előkészítsük és megalapozzuk. Félre tehát minden kislelkűséggel és töprengéssel, minden megalkuvással és megadással! A jelszó: Munkára föl!

III.

Gróf Tisza István t. t. emlékezete.

Balogh Jenő r tagtól.

A terjedelmes emlékezésed az akadémiai emlékezésedek során fog megjelenni.

IV.

Világ közepe.

Gárdonyi Géza t. tagtól.

Tavaszkodott. Zöldült a fű a csaták mezein. Fűzfák, nyárfák lombosodtak, gyümölcsfák gombosodtak. Az oroszokkal kevéssel előbb pecsételtük meg Breszlitovszkban a békesség első levelét.

Napnyugta után egy orosz paraszt lesett elő a vasúti híd alól. Fehér báránybörsüveg, hosszú ködmen, magasszáru bagaria-csizma, — látnivaló, hogy orosz paraszt.

Óvatosan nézett körül. Felmászott a töltésre is. És még mindig csak hason, végigszemlélődött a sinek hosszán nyugat felé. Mintha azt nézné: hova veszett az égi nap? Nézett, szemlélődött, eleinte csak hason. Aztán féltérden. Később fel is emelkedve.

A határon történt ez.

Visszasietett aztán a híd alá. Batyut emelt elő onnan, orosz katonai hátizsákot. S egyre tekintgelődve indult útnak a vasúti töltés mellett napszállat irányában.

A sineken akkor nyugat felől valami emberféle mutatkozott. Közeledett a homályban. A fején fekete bozontos báránybörsüveg, de a kezében vasúti piros lámpás, korán meggyújtott piros lámpás, — látnivaló, hogy az is muszka.

Hogy összeérkeztek, — a vasúti őr fenn, a paraszt lenn, — a paraszt megállt.

— Zdrasztvujtye! (Aggyisten!) — kiáltott fel a vasúti emberre — mondd csak barátom, orosz vasút-e még ez? vagy hogy már osztrák?

— Orosz — biccentett a vasutas — ez még orosz.

— Hát mennyire még a határ?

— Puskalövésnyire. Az a ház, a melyik amottan fehérlik, amott a két nyárfa alatt, az már osztrák kocsmá.

— Őrzik-e?

— Nem igen. Tudod tán, hogy békesség van már, hálistennek.

— Tudom. *Dáj Bog császtly.*

S tovább ballagott. Felkerült már ő is a sinekre.

A vasutas utána kiáltott:

— Szlis! (Hé!) Nehogy betérj a kocsmába. Egy vad magyar ül ott bent, veszettül haragos. Én se mentem be.

Az orosz megtoppant.

— Magyar? Katona?

— Nem katona, csak valami paraszt. De igen veszett.

kedvű. Száz szál gyertyát parancsolt. Csak egyet adhattak neki. Bort is sokat parancsolt. Azt adtak volna bőven. De káromkodik, hogy nem jó a bor.

A muszka már alig hallotta az utóbbi szavakat: lódult, igyekezett a kocsmának.

— Aggyisten! — robbant be az ajtón magyar szóval.

A kocsmasztalnál csakugyan egy magyarféle ember ül, kék posztóruhás. Kerek és tokás szőke fején félrekapott pörgelalap. Vékony szőke bajsza, mint két kecsény drótszál az orra alatt, egyik fel, másik le. Egy búsvilágú faggyúgyertya mellett pipázik kurtaszárú és zöldbojtos cseréppipájából. Előtte vörhenyes bor, hosszúnyakú palaczkban.

— Aggyisten — hőköl el meglepődéssel —, no jó hogy jön már valaki: segít átkoznom ezt a lőrét.

A muszka csak néz.

— Hát hogy a fenébe kerülsz te ide czimbora?

A czimboráról csakhamar kiviláglik, hogy nem is annyira magyar mint a ruhája, csak épp hogy négy esztendőre magyar földre rekesztette a háború. A béke hírére fölkerelkedett, hazaindult, csakúgy, mint Takács János, ahogy fölkerelkedett és hazaindult a muszka földről, muszka sívegben, muszka ködmenben.

No, a két ember egyszerre összebarátkozott. Iván úgy beszélt magyarul, mint János muszkául, hát beszélgettek. Vidám szőp kedvvel beszélgettek. Hol magyarul beszélgettek, hol muszkául, hol pedig alkalmatosan keverve a két nyelv szavait.

— Hát honnan győsz? Milyen tájrul? — kérdezi azután János.

— Ókécskérül — feleli Iván —, a Tisza mellett van az.

— Szihalom tájau nem jártál?

Iván a fejét rázza. Nem járta táját Szihalomnak, hírése hallotta.

Koczinának, isznak. Iván pipázik, János cigarettázik. A gyertyába gondolkodnak.

Aztán Iván kérdi, hogy János merre járt nagy Oroszországban?

János Orelben raboskodott, mégbeljebb nem járt. Hát megint hallgatnak egy sort. Koczinának, isznak. Gondolkodnak.

— Milyenek otthon az állapotok? — szólal meg ismét Iván.

— Hát hol, hogyan — von a vállán János —, néhol van kenyér, néhol nincs. A hol én vótam, ott vót kenyér *kvátyit*. Bőven.) Hát minálunk?

— Magyarországon van kenyér. Sokat rekvirálnak, de azért van kenyér, kvátyit. A hol én vótam, ott vót kenyér. Eldugtuk a lisztet. Csizmáért kaptunk lisztet. Még a kutya is ehetett lisztet. Kvátyit.

Isznak. Hallgatnak. Iván szivogatja a pipát, János szivogatja a papíroszít. Gondolkodnak.

Jánosnak aztán szava ered: elmondja, hogy nem várhatta meg a hivatalos hazaterelést, mert neki felesége van otthon. Csak egyhetes házások voltak, mikor elszakadtak egymástól a háború mián.

— Ej, ej — mondja a muszka.

János tovább beszéli a sorát, hogy hivatala van neki otthon a faluban: harangozó és levélhordó hivatala, otthon Szihalom mellett. Nem nagy a fizetés, csak alig hogy egy südő kerül belőle télre. Mégishát egy házaspár megélhet belőle, valahogy.

— Szegényesen, de megélhet.

— Nono — mondja a muszka.

Aztán Iván regéli el, hogy neki is van hivatala otthon, mert ő meg hát iskolaszolga volna Kalpnafalván és hogy két kis gyermeknek a sorsa nehezíti kiváltképen a szívét.

— Hej szegény kis Nyunyám, hej szegény kis Alekszejem, két kis pisze bogár. Nyunya még csak hat éves, Alekszej három, ámbátor hát most már... Nyunya igen okos. Már meg is varrta a rosszabbik ingemet, a hol féslés vót rajta. És csak úgy maradtak a házban, csak úgy... Isten oltalmára bízva, a két kis pisze bogár.

János meghatottan pislog.

— Vot vot — mondja muszkául, a mi annyi, mint ej, ej.

Aztán vigasztalón biztatja Ivánt:

— Megvannak azok az anyjokkal.

— Az anyjokkal? — csodálkozik Iván — iszen az anyjuk a temetőben fekszik.

Ezen meg János csodálkozik el: ha már valaki a temetőben fekszik, valóban bajos az állapot. De méginkább elcsodálkozik, mikor Iván elmondja, hogy voltaképen nem is édesgyermekei a nevezettek, csak mostohagyermekei. Mert özvegy volt az asszony, az előbbi iskolaszolgának a felesége. És ő úgy lépett a helyébe, hogy az özvegyet is elvette a két kis árvával együtt.

— Így a helyes — bölint János.

De azért csodálkozón pillog és a fejét rázogatja.

— Hát így — mondja elégedetten Iván — mert voltaképpen én lettem volna az első férje is. Én ám. De Jermoláj kapta meg akkor az iskolaszolgai hivatalt, Fedorovics Jermoláj. Hát ő vette el, az a Fedorovics Jermoláj. És hát Nyunya nem is Jermolájra hasonlít, hanem énréám.

János nem igen érti ezt a bonyodalmat, de azért bólogat:

— Így a helyes.

— Így — bölintja rá Iván is — Nyunya az én hasonlatosságom, Alekszej az anyjáié. Hjej... két kis pisze bogár...

Kiveretgi a hamut az asztal szélén a pipájából.

— Bizony nem nagy a fizetés — sóhajt aztán elgondolkodva — kövér iskolaszolga nincs Oroszországban.

— Harangozó sincs kövér nálunk — veti rá János.

— De mégis hát van südőd. Nálunk nincs südő a magunkfélének. Csak épp hogy a temetések . . . Temetéseken én is kántálok a diakónussal, a pópa mellett; nekem is jut a kalapból.

János ezt már jobban megérti. Látott temetéseket. Látta hogyan kántálnak: *Hoszpodí pomiluj* és hullnak a háromkopekes próbánkók a diakónus kalapjába. Bizony silányka jövedelem.

— *Vot, vot* — sajnálkozik János.

A muszka a fejét rázza:

— Hogy sirt a két kis pisze: „Ne menj el papasa, ne hagyj el bennünket“. Letérdeltek elé, úgy könyörögtek: „Ne hagyj el papasa . . .“ Mutattam nekik a csár képére: „Czár parancsol: papasa engedelmeskedik“. Hát akkor a képnek fordultak, könyörögtek: „Felséges czár atyus, ne vidd el a mi édes papasánkat!“ „Hazagyövök“ — biztattam őket — csak ne sirjatok édes kis csibéim, majd meggyövök egyszer. Hát most már hálistennek . . .

Ivának csupa könny a szeme. Tölt a két pohárba.

— Az én feleségem is nagyon ritta a sort — sóhajt elgondolkodva János is — odafeküdt a lokomotyi elé . . .

Isznak, hallgatnak. Iván szivogatja a pélpát, János szivogatja a papirószit.

— Sajnáltam pedig a gazdám — csóvál a fején elborongva Iván — jó ember vót. Csizmadia vót, jó ember vót. Kender János csizmadia mester. Jó ember vót.

— Hát az enyim — veti fel a fejét János — az enyim . . .

— Én csak talpaltam, foltoztam — folytatja Iván — ő meg új csizmákat varrt. Vót minékünk bőr, vót pénz, vót bor. Kender János csizmadia mester. „Igyál Iván!“ Jó ember vót.

— Hát az én gazdám? Az én gazdám még a vasutra is elkisért, feleségével, gyerekeivel együtt. Negyven verszt. Ezt a piros rubaskát is tőle kaptam. Selyem. Nem új, de selyem. Akkor se vót új, mikor adta. De azért jó: nem viseltes. Mert kihizott belőle.

— Kender János is kövér volt, ilyen has, ilyen toka, fekete bajusz. Jó ember vót.

— A tarisznyámba kalács, pogácsa, egy palaczk szamogonka. Meg egy szásrubeles, czári! — Ne menj el *moje továris Jogán!* — mondták — lovam, tehenem is téged sirat. Még a házam fala is sirat *moje továris Jogán*, mert az se lát több meszet, ha te elmégy. Inkább hozd el a feleségedet is.

— Hozd el a feleségedet — biztatott az asszony is.

— Hozd el — mondogatta az ember is — itt jó mód van, sehol sincs ilyen jó mód. Itt a világ közepe János. „Sehol nincs ilyen jó mód.“ Paraszti ember vót pedig az én gazdám. Nikoláj Fintics Bráhin a becsületes neve. Soha nem vótam én olyan gazdag ember, mint Nikoláj Fintics gazduramnál. Tejbe mosdottam, szalonnával törülköztem, kóbász vót a nyakravalóm.

— Mink is két disznót öltünk, nagy-nagy két disznókat. Vót ott szalonna, sonka, kóbász . . . hajjj! Tepertős turós csusza! . . . A kutya is jobban élt, mint minálunk a főkomiszár. Névnepok, keresztelők, lakodalmak, torok. „Itt ülsz mellettem Iván. Igyál Iván! Isten éltesen Iván!“ És ő is azt mondta: „Sohse menj te haza Iván! Itt a világ közepe Iván! Muszkaország már csak valahol a szélin lóg.“

— Hát jól is beszélt az a csizmagyia.

— Vasárnap meg a kocsmában. „Itt ülsz mellettem Iván. Igyál Iván.“

— Hát mink a csájnjában. Mink is minden vasárnap. Ott ugyan nincs se bor, se szamogonka, de minket ám a csáj-nájás a maga szobájába eresztett. Ott ám vót szamogonka kvátyit. Négykézláb másztunk haza.

Iván legyintett.

— A bor különb ital. Van ott bor haj-hajjj! tepertős turós csusza. „Igyál Iván. Isten éltesen Iván.“ Reggel danókáltunk haza. Másnap nem dőgoztunk. Sohse lesz nekem olyan zsíros a bajuszom.

— Hát mikor mink Nikolájjal . . .

— Hát mink Kender János urammal . . .

Éjfélíg beszélgették kiki a maga paradicsomát. Közben-közben bort rendeltek. János orosz papirószival kínálhatta Ivánt. Iván letette a pipát és cigarettázott. János fölvette a pipát és pipált. Aztán megint Iván pipált és János cigarettázott. Meg-megint János pipált és Iván szivogatta a cigarettákat.

— Hát mikor mink Nikolájjal . . .

— Hát mikor mink Kender János urammal . . .

Danoltak is egyet. János orosz nótát, Iván magyar nótát. De mind a ketten danolták az orosz nótát is, a magyart is.

Aztán lefeküdtek, persze csak szalmára, a kocsmá földjére. És Iván álmódott Kender János uramról meg a két kis piszéról. János álmódott Nikoláj Finticsről, meg az egyhetes asszonyról, a ki a lokomotyi elé feküdt.

Reggel mind a kettő korán kelt.

— Iván arra gondolt, hogy Jánosnál muszka pénz van, ő nála meg magyar. Jánosnál valóban volt még száz és ötvennyolc rubel, Ivánnál meg ötszáz s egynehány korona. Iván öröm-

mel váltotta magáénak a rubeleket két koronájával. A ruhájokat is megcserélték. A piros rubaskától János nem akart megválni, de Iván meg éppen azt óhajtotta a legerősebben.

— Minek az neked? Adtam posztolajbit, az való magyar-nak. Rubaska való orosz-nak, posztolajbi magyar-nak.

— Nem is nekem, a feleségemnek szántam.

— Férfinak való az, nem asszonynak. Rubaska való orosz férfinak.

S odarakta János elé minden maradék magyar pénzt.

— Orosz férfinak való.

Hát János végre is ingadozott. Iván rátette a pénzre a pipát, dohányzacskót is, hát aztán akkor János levetette a rubaskát. A pipáért ő meg hát a maradék orosz cigarettáit adta oda.

Belődítettak reggelinek egy csésze teát. Utána szalonnát, Iván tarisznyájából. Szalonna után egy kupicza pálinkát. Pálinka után pogácsát, János hátizsákjából. Pogácsa után megint egy kupicza pálinkát.

János rágyujtott aztán a pipájára. Iván rágyujtott a cigarettájára

A kapu előtt kezet szorítottak:

— Isten áldjon meg, János.

— *Szvo karos*, Iván.

Iván indult a báránybørsüvegben napkeletnek, a merre a két kis pisze lakik. János a pörge kalapban napnyugotnak, a merre az asszonyka lakik, a ki lefeküdt a lokomotyi elé.

A M. T. AKADÉMIA ZRINYI-EMLÉKÜNNEPÉLYE.

1920 május 10.

I.

Zrínyi Miklós, a költő emlékezete.

Elnöki megnyitó beszéd *Berzeviczy Albert* akad. elnöktől.

Tisztelt Ünneplő Gyülekezet!

A török Áfium ellen való orrosság-ról címzett könyve bevezető soraiban gróf Zrínyi Miklós idézi azt a mondát, hogy mikor Cyrus király seregei győzelmesen hatoltak be Sardis városába s egy katona Croesus király palotájában magára a királyra talált és nem ismervén őt, már fegyvert emelt ellene, a Croesus néma fia, látva atyja veszedelmét, egyszerre megszólalt és fölkiáltott: „Ne bánts a királyt!”

„Vajjon — így folytatja azután — nem hasonló-e az én mostani felkiáltásom, édes Nemzetem, te hozzád? Látok egy rettenetes sárkányt, mely méreggel, dühösséggel teli, kapóul és ölében viseli a magyar koronát; én csaknem mint egy néma, kinek semmi professióm a mesterséges szólásra nincsen, felkiáltok mindazonáltal, ha kiáltásommal elijeszthetném ezt a dühös sárkányt, kiáltván: Ne bánts a magyart! Szegény magyar nemzet, annyira jutott-e ügyed, hogy senki ne is kiáltson fel utolsó veszedelmeden? Egyedül legyenek-e én örállód, vigyázód, ki megjelentsem veszedelmedet? Nehéz ugyan ez a hivatal nékem, de ha az Isten a hazámhoz való szeretetet reám tette, ime kiáltok, ime üvöltök: hallj meg engem, élő magyar, ihon a veszedelem, ihon az emésztő tűz.“

Háromszázadik évfordulóját ünnepeljük most a „költő“ Zrinyi Miklós születésének; több mint harmadfélszáz éve, hogy ő e munkáját megírta s vajjon a megható szavak, melyekkel nemzetét itt apostrophálja, nem úgy hangzanak-e ma, mint egy intő szózat a sirból, mely hasonló, sőt még nagyobb veszélytől akarja megóvni a Zrinyi nemzetét? Vajjon nem öldröklő sárkányok törnek-e ma is nemzeti életünk, birtokunk ellen? Nem feledkezünk-e meg ma is gyakran elvakult tusakodások közt az igazi, közös, nagy veszélyről, mely ellen egyesült erővel, a Zrinyi szellemében kellene elszántan küzdenünk, a Zrinyi jelszavával: „Ne bánts a magyart!“

Van, tagadhatatlanul sok időszerűség a szigetvári hős nagy ivadéka emlékének e mostani ünneplésében; s miután irodalmi társaságaink versengve dicsőítették őt, a ki nagy hadvezér és államférfiú létére a magyarság köztudatában mégis főkép mint Zrinyi a költő él, Akadémiánk, mely egy negyedszázad előtt az ő hadtudományi munkáit boldogult tagtársunk, Rónai Horváth Jenő szakszerű, de lelkes magyar érzéstől áthatott commentárjaival kiadta, nem maradhat el az ünneplők sorából. Egy, a közbejött események miatt elkésve, csak most megnyitott Zrinyi-kiállítás, mely létrejöttét főkép Szépművészeti Múzeumunk igazgatóságának, Zala megye lelkes közönségének, a zagrabi egyetemi könyvtárnak, és gróf Apponyi Sándor, Ferenczi Zoltán s Hóman Bálint t. tagtársaink készségének s fáradozásának köszönheti s ezzel az ünnepélylyel akartunk áldozni a hős és költő emlékének, hogy ezzel is igazoljuk azt, a mit a „Szigeti veszedelem“ írója önmagának megjósolt, mondván:

„S honnan Scythiából kijött magyar vitéz,
Merre vitézségét látta világ, nagy rész,
Azokrul helyekről minden szem reám néz,
Hírrel, becsülettel, valamig világ lesz.“

A magyar géniusnak nagy térfiakban való megnyilatkozása történelmünk utóbbi négy-öt évszázadából különösen három alakot

emel nemzeti horizontunk fölé, kiknek ha rokonvonásait és ellentéteit elemezzük, nemzetünk egész életfolyására világot vetünk. Bármily paradoxnak látszik ez az összeállítás, nem habozom őket egymás mellé sorolni: Mátyás királyt, Zrinyi Miklóst és Széchenyi Istvánt értem. A tegnap itt elhangzott megható emlékbeszéd Zrinyinek még egy, csak nemrég elvesztett nagy férfiúkkal, gróf Tisza Istvánnal való rokonvonásait helyezte új és meglepő világításba.

Mátyás király és Zrinyi Miklós lelki rokonsága szembeütnő. Hiszen az utóbbi egy könyvét a *Mátyás király életéről való elmélkedések*-nek szentelte s abban a hadvezérnek nagy példája iránti csodálatával s a költő forró rajongásával írta, hogy „a mi jó Mátyás királyunk mellé avagy igen kevés, avagy senki keresztyén királyok közül, kik utáná voltak, ne álljon hasonlatosságért, mert bizony megocsúsodik érdeme Mátyás mellett, s elvesz tündöklősege, mint a csillagoknak nap támadásán”. Ezt a csodálatot és rajongást nemcsak az emberi és királyi nagyság lebilincselő látványa sugalja: Zrinyi Mátyásban ugyanazoknak a hadi és politikai ideáloknak megvalósítóját látja, a melyek őt lelkesítették s magukkal ragadták: a török legyőzését a magyar nemzet önerejével s e győzelem által való fölmagasztalását, félelmissé, hatalmassá, nagygyá emelkedését nemzetünknek. Talán érezte Zrinyi, hogy ha őt, úgy mint Mátyást, atyjának érdeme, dicsősége trónra emelte volna, azt az ügyet, melyért annyi odaadással, annyi államférfiúi belátással és hadvezéri tudással, mégis eredménytelenül küzdött, sikerre, győzelemre is vitte volna.

Szeretettel mélyedt el a nagy király életének történetébe, főkép Bonfin nyomdokain haladva s gazdag tanulságokat merített belőle a hadi tudomány számára, de kora egyéb viszonyainak megítélésében is, mindenütt a Mátyás törekvéseinek mély átértését s azokért való lelkesedését áruvva el; példájára is gyakran s szívesen hivatkozik műveiben.

Rokonlelkek ők nemcsak hadvezéri és nemzeti ideáljaik közössége által, hanem úgyis, mint a kiknek szelleme, mindkettőé egyaránt, az olasz renaissance emlőin táplálkozott. Persze a közel két évszázadnyi idő, mely közöttük fekszik, megkülönbözteti a befolyást, melyet e korszak mindkettejőkre gyakorolt.

Mátyás maga nem járt soha Olaszországban, de udvarához vonzott olasz tudósokat, költőket, művészeket, diplomatákat és udvaroncokat, sőt második nejével is egy olasz hercegnőt választott. Őt megbűvölte az a légkör, mely az olasz fejedelmek udvarát betöltötte s bár mint uralkodó sokkal hatalmasabb volt azoknál, az ő utánzójukká lett; elsajátította azt az egész, az antiknak fölélesztésére alapított műveltséget, mely az olasz-

országi korai renaissancet jellemezte, annak alkotásaival igyekezett környezni magát, annak kedvteléseiben versenyre kelt Itália legelőkelőbb Maecenásaival. De a politikában nem volt az olasz példa szolgai követője; az ő bátor lelke útalta ama kis zsarnokok folytonos kicsinyes cselszövényeit, hitszegéseit, méregkeveréseit és szinpadias, gyakran vértelen csatáit. Ebben fölöttök állott; viszont az irodalom-pártolásban nem értette meg egészen őket. A humanismus latin nyelvű költészete, történetírása, comementárjai és platói böleselete mellett az Apennini-félsziget szellemi központjain mindenütt már akkor fejledezett s hatalmas pártfogókra talált az olasz nemzeti irodalom. Ellenben Mátyás híres könyvtárának kézirati codexei között — mert hiszen a nyomtatványokat akkor még nem tekintették könyvtárba valóknak — valószínűleg hiába kerestünk volna magyar könyvet. Nincs nyoma annak, hogy Mátyás buzdítására vagy megrendelésére csak egyetlen magyar írásmű jött volna létre, még egy magyar levelet sem tudunk az ő korából, az ő környezetéből felmutatni. Pedig képzelhető-e, hogy a magyar nyelv, mely néhány évtizeddel később már oly színes, zengzetes és gazdag volt, a minőnek a XVI. század egyházi és világi lyrája, levélirodalma, első bibliafordításai és históriás énekei mutatják, melynek fejlettségét Marzio Galeotti is magasztalja, a Mátyás idejében egyáltalán nem lett volna irodalomképes? Nem szenved tehát kétséget, hogy itt a Mátyás érzékében volt hiány. Ő az olasz renaissance szellemi mozgalmában csak a humanismust látta, a nemzeti irodalom jelentőségét föl nem ismerte.

Zrinyi már egészen más úton halad. Ő nagyon fiatal korában járt olasz földön; ismerte alaposan, sőt teljesen sajátjává tette azt az ottani műveltséget, mely már a renaissance minden alkotását magába s olasz nemzeti műveltségévé olvasotta, de viszonyában a renaissancehoz már a közbeeső ellenreformatio is érezteti hatását. Ő is szerette az ókori classikusokat, idézte is őket, Homért és Virgilt mondta mintaképeinek a „Szigeti vesezelem“ megírásánál; aphorismákat írt Tacitushoz és utánozta Liviust; de sokkal nagyobb hatással volt reá az olasz irodalom, különösen az olasz renaissance két nagy írója: Tassó és Machiavelli. Bár tudott volna írni latinul is, mégis magyarul írt s lett első, nagy nemzeti hőskölteményünk szerzője és első hadtudományi írónk.

A „Szigeti vesezelem“ hasonlatossága a „Gerusalemme liberatá“-hoz szembeszökő. Ugyanaz az invocatio; ugyanaz a folytonosságát a harci tényeknek, ugyanaz a dicsőítését a vitézségnek látjuk itt, mint ott. Ugyanaz a vegyülete a keresztényen vallásos eszmekörnek a mythologiai elemekkel; ugyanaz a szerepe az álomlátásoknak, a szerelem heroismusának, ugyanaz

a beavatkozása az égi hatalmaknak és ugyanaz a diadala a keresztyén eszmének a pogány fölött.

Tasso nagyobb művész Zrinyinél; nagyobb művet is alkotott, compositiója gazdagabb; Zrinyi a magáét úgyszólván hevenységstnek tekinti; azt mondja: „az kit irtam, multságért irtam“; pihenőtül a valódi harcok után lantot ragad és harcokról dalol. Tasso tárgya a keresztyénségnek egy, a távolabbi multból visszaidézett nemzetközi vállalkozása; főhőse — ha Gottfriedot, nem Rinaldót tekintjük annak — nem is olasz, költeményében az olasz hazafiság csak itt-ott, mint az Esték dicsőítésében jut szóhoz. Ellenben Zrinyi — merész phantasiával ugyan — saját dédatyjának történetileg közeleső tetteit, saját hazájának hősi védelmét zengi, az ő eposza a vallásos eszme mellett a nemzeti dicsőség apotheosisa.

Épp oly élesen különbözik bizonyos tekintetekben Zrinyi Machiavellitől akkor, a mikor a formában s a végcélokban szembetűnően az ő nyomdokait követi. Discursusokat ír, mint a nagy fiórenczi, úgy kezeli Tacitust, mint amaz Liviust, tractatusaiban tanítást ad az állambölcselet és hadszervezés szabályai-ból mint amaz, fejtegetései közt hazafias panaszhangokra fakad, mint amaz, költő, mint a hogy Machiavelli is az volt, bár a jelentőség Zrinyinél inkább a költői, a „Principe“ írójánál inkább az értekező művekben fekszik. Mindkettő lángol hazája fölemelkedéséért s mindkettő a nemzeti hadsereg fejlesztésében látja annak legerősebb eszközét.

De mekkora különbség az erkölcsi fölfogásban, a hazafiúi érzület idealismusának mértékében! Itt aztán a nemzeti vonás megint a Mátyással való lelki rokonságot láttatja. Machiavelli műveit a Mátyás halála után írta, de azt a politikát, a melye ő dicsőít és követendő példaképen állít föl és pedig, mondhatjuk, a Principé-ben és a Discorsiban egyaránt, azt a politikát Mátyás a gyakorlatban ismerte, de a gyakorlatban sem tette egészen magáévá; Zrinyi megtagadta a gyakorlatban és sokszor írott műveiben is. A Machiavelli „Mandragolá“-ja genialis költői trágárság, a Zrinyi költészete a vallás, erény és hősiség dicsőítése. A római és a nemzeti történelemből merit ő is tanulságokat és tanácsokat az államférfi és hadvezér számára; de bár a fortélyt, megtévesztést — nemcsak hadicsel alakjában — néha elkerülhetetlennek mondja, a hitszegést minden esetben szigorúan elítéli s nincs olyan tanácsa, mely a közbecsülettel ellenkeznek. Jellemző mindkét íróra nézve az a fogalom meghatározás, a mit a szerencsének adnak.

Machiavelli azt mondja a „Principe“ egy helyén: „A szerencse asszony és a ki hatalmába akarja ejteni, annak ütnie és vernie kell őt“. Zrinyinek jelszava volt: „sors bona, nihil

aliud“. Aphorismaiban ő is beszél arról, hogy ha a szerencse felénk fordul, üstökön kell ragadni, nehogy elrepüljön; de discursusai élére tett s az olvasóhoz intézett előbeszédjében megmagyarázza, hogy jelmondása mit jelent, hogy „kicsoda adja ezt a szerencsét . . . Az isten az — úgymond — a ki a mi állapotunkat dirigálja, kit fel akar magasztalni, megáldja szerencsével, kit levetni, elvonja előle a szerencséket. . . . Miért az isten ennyi esztendőnkben tőlünk elvonta, nem tudom; tudom, hogy az mi bűneink elfordították az ő szemeit tőlünk, és a mi tunyaságunk elundorította segítségünköt, mert noha ő a tusakodóknak is meggátolja útjokat, a kiket gyűlöl, mindazonáltal ugyan tusakodás nélkül a maga kedves szolgáltnak sem enged győzedelmeket.“ Tehát végeredményben mindketten, Zrinyi mint Machiavelli a „quisque suae fortunae faber“ álláspontjára helyezkednek, de az egyik, mint hívő lélek az Isten segítségét kiérdemelni akarja, a másik, mint rideg rationalista, csak értelmi fölényvel és kiméletlen erélyvel akarja rabjává tenni a szerencsét.

A Zrinyi és Széchenyi közötti rokonvonások, — melyekre már szintén rámutattak mások is, — nemzetünknek az újabb századokban teljesen megváltozott életföltételeiben gyökereznek. Már a Zrinyi életében is, úgy mint a Széchenyiében. hazánk sorsa hozzá volt csatolva egy akkor ugyan még örökjoggal nem bíró nemzeti dynastia uralmi és hatalmi érdekeihez. Zrinyi világosan látja e viszony előnyeit és hátrányait, de tényei és kétségtelenül neki tulajdonítható iratai után ítélve nem tartozott azok közé a korában és az után is nagy szerepet vitt magyar államférfiak közé, a kik e viszonyt megszakítani akarták. Ő hiva a koronás uralkodónak, épp úgy mint Széchenyi, de korholja annak tanácsadóit, épp úgy mint élete végén Széchenyi tette. Néha feljajdul, elbúsul és elkeseredik, sőt kétségbeesésében halni kíván, de a maró gúny és személyes támadás fegyveréhez sohasem nyúl, ebben különbözik a Kelet népe, a Programm-töredékek s a Blick írójától. Mindkettő lelke mélyében vallásos, mindkettő politikus és katona egyszersmind; Zrinyi vezéri szerepben élete végéig az maradt, Széchenyi csak fiatal korában volt katona, de megőrizt egészen a sorssal való végső meghasonlásáig valamit a katonai gondolkozásból: az önfeláldozás készségét, a tekintély tiszteletét s a felforgató szellem gyűlöletét. Mindkettő fokozott követeléseket támaszt a nemzet előkelőivel szemben; mindkettő nagy világismeret és széleskörű műveltség mellett egészen és kizárólag magyar, imádja hazáját s „gyűlöl minden kifejlődést, a mely nem magyar“. Mindkettő nagy dolgokra tartja képesnek nemzetét, de azért nem hizeleg neki, sőt megjavítani kívánván, keményen szemére lobbantja hibáit s lángszavakkal óvja a fenyegető veszélytől.

Életök tragikuma is hasonló, a mennyiben mindkettőt nagy csalódások érik s mindkettő megéri gyászos jóslatai teljesedését. Széchenyi a haza összeomlásában nem is érzi saját pályája megszakadását; Zrinyit nem a személyét érő méltatlan mellőzések keserítik el, hanem a közromlás, melyet ugyanaz a politika idéz elő, a mely az ő hadvezéri és államférfúi ambícióinak útjába áll.

Alig van történelmünknek alakja, a mely jelességeiben és hibáiban, érzésében és gondolkodásában, törekvésében és annak sikertelenségében, oly tipikusan képviselné a magyar ember természetét és a magyarság sorsát, mint Zrinyi. A nagyotakarás és nagyraképeség, a melynek útját szegi a féltékenység, lanyhaság, egyenletlenség és irigység saját honfitársai részéről, a meg nem érdemelt bizalmatlanság a hatalom részéről. A nemzet szervezésére és egyesítésére való törekvés, a melylyel szembehelyezkedik a „divide et impera“ elve; a nemzeti nagyságért rajongás, melyben veszélyt látnak azok, a kiknek nemzetünk ereje legnagyobb támaszuk lehetne s a kik mégis gyöngítésére igyekeznek; a kiválóság, a mely ellen ösztön-szerűen törnek a törpék: ezek a vonások, a melyek Zrinyi életének képét alkotják, okozták nemzetünk történetének összes tragikus fordulatait is.

Költői alkotását nemzeti ébredésünk kezdő korszakában néhány magyar író fedezte föl újra számunkra s mentette meg a feledés homályától. A nemzeti elnyomatás legszomorúbb napjaiban néhány lelkes hazafi adta ki először összes műveit. Most, mikor a hosszú háború alatt megint patakokban folyt a magyar vér s a régi magyar hősiség újabb dicső példái keresték méltó költőjüket, az egész nemzet ünnepelni indult a „Szigeti veszedelem“ írójának emlékét. Az azóta ránkzúdult katastropha keservei közepett is tisztán áll immár előttünk Zrinyi költői, államférfúi és katonai jelessége; alakja e hármas nagyság fényében többé homályba merülni nem fog; megismerése, megértése, tisztelete súlyos megpróbáltatásnak kitett nemzeti öntudatunk alkotórészévé lett s csak azzal együtt enyészhetnék el egykor.

Üdvözlöm az Akadémiánk Zrinyi-ünnepélyén megjelentek összességét.

II.

Zrinyi Miklós és a Délvidék.

† *Herczeg Ferencz* akad. másodelnöktől.

Némely népmondában a nép tudat alatti ösztönei keresik tapogatva az igazságot, épp úgy, mint néha az egyes ember álmaiban.

Valahányszor a magyarságot túlhatalmas külső ellenség fenyegeti, a székely népmonda szerint, mindannyiszor megnyílik

a hajdani csataterek besüppedt földje; a tömegsírokból kikelnek az elporladt hősök: fenn az éjjeli égbolton hun paripák patkója alatt szikrázik a Hadak útjának százezer csillaga: — Csaba vezér szellemhada segítségére siet az élethalálharcát vivó nemzetnek.

Miféle népies igazságot sejtet meg velünk az élőkért harcoló halottak serege?

A sírjuktól föltámadó vitézek bizonyára a nemzet ősi erényei, melyek a béke ernyesztő napfényében feledésbe mentek, de a végveszély éjszakáján újból valósággá lesznek. Mert a létért való küzdelemben a magyarság leghívebb szövetségese az az erkölcsi erő, a melyet a saját dicsőséges multjából merít.

Magyarország ma megint egyszer a nyitott sirja előtt áll. A nemzet segélykiáltására megint csak a halottak harci kürtjei válaszolnak. Mi pedig megint többet foglalkozunk nemzeti multunk nagy embereivel és nagy eseményeivel, mint tettük a béke boldog és közömbös napjaiban — és a mi áldozatkészség és elszántság élt egykor a multban, az most feszegeti a kriptaköveket, ki akar törni, új, forró, tündöklő életet akar élni, hogy megmentse a nemzet jövőjét.

Íme, a soknyelvű Délvidéken ma is két rég kihalt nemzetség a magyar állameszme leghívebb harczosa: délkeleten a Hunyadiak, délnyugaton a Zrinyiek nemzetsége. Ők azok, a kik egykor kétségbeesett titánok erejével feszültek ellene a veszedelemnek, a mely a vándorló gleccser irgalmatlan és alattomos következetességével hömpölygött Magyarország szíve felé. Ők a csodaemberek, a kik a holtuk után is erőt képviselnek a délvidékiek nemzeti harczaiban, mert a nevük ma is toboroz, vezet és hódít.

Felületes külföldiek, de keserű magyarok szájából is elég gyakran hallottuk a megállapítást, hogy a két nemzetség, a mely szikrázó vonásokkal írta nevét a világtörténelembe, nem magyar, hanem idegen eredetű.

De ki tartja számon, hogy a világhírű brit hadvezér, államférfi vagy költő ereiben mennyi kelta, mennyi német vagy normán vér folyik? A legerősebb német törzs, a porosz nép, nem szláv keverék? És mi lett volna a gall nép sorsa, vajjon ellent tudott-e volna állani a mostani világháború viharának, ha vérét nem frissíti föl a multban a frank hódító? Hiszen éppen azok az újkori nemzetek, a melyeknek legtöbbet köszönhet az emberi művelődés, keveréknépek.

A magyar talaj páratlan termékenységét bizonyítja, hogy annyi idegen palánta akkor kezdett csak nagyszerűen terebélyesedni, midőn átültették Szent István kertjébe.

A két hatalmas nemzetség közül a Zrinyiek emléke elevenebben él a Délvidéken, mint a Hunyadiaké. És ez nem csodálni való. A hajdani temesi grófság lakossága teljesen kicseré-

lődött a török hódoltság után, de a Hunyadiak nem is a Délvidék talajából nőttek ki és nem is ott érték el nagyszerű iverésű pályájuk zenitjét. A Muraközt és Horvátországot azonban ma is a Zrinyiek fegyvertársainak unokái lakják, Komáromtól le Dalmátországig nincs régi toronyfal, amely nem hallotta volna dörögni a Zrinyiek ágyút, nincs út, a melyen nem dobogott volna lovaik patkója. A Zrinyi-család minden tagjában megtaláljuk a délvidéki ember jellemének és vérmérsékletének különleges színárnyalatait, a muraközi ember, akár magyar, akár horvát, ma is földijeinek tekinti őket és osztályostársra az ő dicsőséges örökségüknek.

A Zrinyi-család mindenestre az emberi nem legbüszkébb és legpompásabb virágai közé tartozik. Nem ok nélkül viselték családi czímerükben a griffszárnyakat és a kötornyot: ők a szárnyaló gondolatok és a rendületlen helytállás emberei voltak. Ez a család valóban arra született, hogy példát adjon az utókorra: egyes tagjai olyan ethikai tulajdonságokkal ékeskedtek, a melyek, ha példájuk követőkre talál, nagygyá tehetnek egy országot.

Közülök került ki a kereszténység hőse, a ki a maga személyében megtestesülése volt a magyarság történelmi küldetésének. Közülök került ki a politikai elvhűség vértanúja, Zrinyi Péter és közülök a magyar női erények nagyszőnye, Zrinyi Ilona. És közülök került ki a költő, a ki „pennájával“ és „rettenetes bajvivő szablyájával“ kereste a hirt. példát mutató minden idők magyarjának, hogy a nemzet fenntartója a műveltség és a harcokésztség.

Ismerjük a költő Zrinyi arcképeit és nem láttunk még emberi ábrázatot, a mely annyira vonzó és félelmetes lett volna, mint az övé. Párducz-fej, a melyen a fölényes okosság és a megfélemezett szilajság kifejezése egyesül. Ha megelevenedik előttünk ez az arcz, akkor megértjük, hogy a maga idejében elbűvölte híveit és rettegésbe ejtette ellenségeit. Vértani arisztokrata volt, de az a csodálatos, semmi áldozattól vissza nem hőkkenő buzgalma, a melylyel a kiváltságos állásával járó kötelességeket vállalta, a mai demokráta szemében is alkalmas arra hogy ennél az egy családnál igazolja a születési előjogokat. Európa egyik legdúsabb vagyonát, a világ egyik legfényesebb nevét örökölte, midőn azonban Herkules keresztútján állott, a hol minden gazdag ifjú arisztokrata megáll egy pillanatra: habozás nélkül azt választotta, mely a munka, a gondok és a veszedelmek felé vezet. Élete első felében fáradhatatlanul tanul, utazgat, tapasztalatokat gyűjt, fejleszti testi és szellemi képességeit, hogy élete második felében mindenét a mit örökölt és szerzett, mindent a mit tudott és értett, felajánlhassa boldogtalan nemzetének.

Zrinyi korában Magyarország sorsa sokban hasonlított mai helyzetéhez. Az ország három részre szakadt, melynek urai egyes területsávokért viaskodtak, de a magyar nemzetet már alig vették számba. A délvidéket a balkáni vadság gyötörte és a balkáni kapzsiság fosztogatta. Sok tekintetben talán reménytelenebb is volt az akkori helyzet, mint a mai, mert hiszen a magyar földön Zrinyi korában nem a diplomatia lombikjában termett kísérleti államalakulatok, hanem élő nagyhatalmak osztoztak, melyek mindegyikének hatalmi vágyait egy-egy nagyszerű vallási gondolat, a katolicizmus és a mohamedánizmus szolgálta.

Szent István birodalma sírjában fektült és csak a legvéresebb optimisták hihettek a föltámadásában. Zrinyi az optimisták optimistája volt, ő nemcsak hitt és remélt, hanem valószínűnek, nevének és életének latbavetésével készítette elő a föltámadást. Ő tudta, hogy a nemzetek sorsa végső eredményében nem a csatatereken, nem is a tanácskozó asztaloknál dől el, hanem a nemzet tagjainak szívében. Tudta, hogy a magyarságot hiába temetik el, az halhatatlan mindaddig, míg a szívében megvan az élet akarata.

Kortársai közül némelyek valamely keresztény koalíciótól, még többen a császárságtól várták a szabadulást. Zrinyi tudta, hogy a magyarság csak egy szövetségesre számíthat: önmagára. A mélységből, a melybe a közömbösség és a pártoskodás döntötte, csak úgy szabadulhat ki a nemzet, ha megvezekel büneiért és új életre kelti magában őseinek erényeit. Ez megfelel a keresztény hit elveinek, de megfelel a politikai előrelátás szabályainak is.

Ezt hirdette politikai és katonai írásaiban, ezt eposzában is, melyet a bajvivő szabályához szokott kemény kezével rótt össze és a mely olyan, mintha óriás, göcsös és kerges tölgyfatorzsekből építette volna: barbár és mégis művészi, hevenyészett, de évszázadokra való, naiv és monumentális.

Nemzeti hőseink emlékét nem akkor ünnepeljük meg méltóan, ha magasztaljuk őket, hanem akkor, ha magunkévá tesszük életük igazságait.

Zrinyi életének van még egy igazsága: a magyar-horvát testvériség. A Muraköz (a Zrinyiek félszke), a melyet politizáló epigónok két nemzet Erik almájává tettek, az ő idejében aranyhíd volt, a mely Magyarországot összekötötte a hármass királysággal. Ő, a ki alkalomadtán önérzetesen hangoztatta horvát voltát és mégis korának legkülönb magyarja tudott lenni, ő tudta azt, a mit a béke napjaiban oly könnyen elfelejtnek a feledékeny népek, a mit azonban a közös balsors újból eszükbe juttat: hogy a két nemzet össze van forrva a nyugati kultúra jegyében és csak egymással karöltve védekezhetik a keleti barbárság támadásai ellen.

A Muraköz szlávjai közt a Zrinyi név dicsőségével együtt ma is fájoan él a magyar hazához való ragaszkodás, a délvidéki magyarság pedig hálásan tartsa emlékében, hogy a királyi orosz-lán, a ki egykor, a maihoz hasonló borús időben, híven és rettenetesen örködött a tetszhalott magyarság fölött, horvát orosz-lán volt.

III.

Zrinyi.

Vargha Gyula r. tagtól.

Kétség emészt, töprengék alva, ébren
A sors sötét, gonosz fordulatán;
Szégyent s nyomort vevénk csak, annyi véren,
Regébe illő hősi harc után.
Úr a pokol. Mi sir a néma éjben?
Az Ádriának szirénája tán,
A mint a szél ráfekszik a habokra,
Magyar hazánk gyász-végzetét zokogja.

Vagy Zrinyi lelke sóhajt, hogy betelve
A vég, a melytől óvta e hazát?
Kigyúlt a vész s szirthez paskolva, verve,
Darabra tört a szép kevély naszád;
Megért a rablók sátán-súgta terve,
S gúnynyal fogadják népünk igazát.
„Ne bántsod a magyart!“ hasztalan kiáltjuk.
Tán még az ég is nekik fogja pártjuk.

Zrinyink! Te a sorsüldözött magyarnak
Költője, hőse, bölcse, lánoka!
Óh látod-é, hogy' sorvad a siralmak
Gyötrelmi közt a késő unoka?
Mely ellenállt száz földrázó viharnak,
Többé e népnek élni sincs joga . . .
Nézem korod, a gyász-emlékü multat,
De nemzetünk, ma tán még nyomorultabb.

Bár vihatatlan állott még a Kárpát,
A bérczes Felföld nem táplált rabot,
Pozsony s Komárom közt az ős Dunán át
Magyar hajó szegdedt magyar habot,
S Erdély is állt, te mégis azt kiáltád:
Ha vissza nem foglaljuk Váradot
És elvesz Erdély, mi is elveszünk,
Jobb, elfutunk, és új hont keresünk.

Új hont keresni? Menni mint Ahasvér?
 Itt hagyni Árpád drága örökét,
 A melynek a magyar dal és magyar vér
 Szentté avatta mindenik rögét?
 Nem ezt akartad, nem, bármennyi bajt ér,
 Lánczát a nemzet itt tördelje szét.
 Miénk e föld, nekünk kell vini érte,
 Nem csüggedést, bizalmat hirdetél te:

Elveszni, vagy kétségbeesni mért kell,
 Míg ereinkben vér van, csontunkban velő?
 Akarat és kitartás mit nem ér el,
 S a bölcseséggel párosult erő?
 Mellünket a tudás fődözze vérttel,
 A bátor ér ezélt, nem a vakmerő.
 Hallgassunk mindig egy vezér szavára,
 Pártoskodó viszálynak nagy az ára.

Hogy lássa bűnét, lássa és okuljon
 Tükröt tartottál nemzetünk elé:
Szabad-legénység vad divatja müljön,
 Kilencz magyar ne húzzon tizfelé.
 A hegedüs ne játszék csalfa húron,
 Hogy a tömeg megbóduljon belé,
 Önzés, hiúság s törpék czéda harcza
 Ne vigye népünk új meg új kudarczba.

Óh nemzetem, sok bűnnek súlya terhel,
 Ne szünj, míg bűnöd jóvá nem tevéd;
 Új életet kezdj, új, tisztult kebelled,
 Segélyül hívá Isten szent nevét.
 Jogod nem fogják elvitatni perrel,
 Csak áldozatra eltökélve véd.
 E földből míg zsákmány egy talpalatnyi,
 Zrinyi nagy lelke nem tud megnyugodni.

Haragosan, sötéten zúg a Kárpát,
 Az Adriának habja háborog,
 Dunánk, Tiszánk, Marosunk és a Drávánk
 Fáradt vizébe fájó könny csorog . . .
 De mért a könny? Ma tett kell, munka vár ránk,
 Feszüljetek, ti jó magyar karok!
 Legyen hazánknak új életre kelte,
 Hogy megnyugodjék végre Zrinyi lelke.

IV.

Zrinyi-ereklyék.

Ferenzi Zoltán r. tagtól.

Az első tudósítást Zrinyi Miklós, a költő és hadvezér könyvtáráról és csáktornyai gyűjteményeiről Tollius Jakab holland philologus hagyta ránk egyik útlevelében, melyet Witsen Miklós barátjának, ki később Amsterdam polgármestere lett, Gráczból 1660 aug. 14-én írt. Minthogy ez a Tollius 1633-ban született († 1696.), midőn Zrinyit meglátogatta, alig volt több 20 évesnél, mert levelét csak később írta. Mint Heinsius Miklós úti titkára került Gráczbá, honnan gr. Pötting, Zrinyi rokona, Csáktornyára indult Zrinyi látogatására és őt is magával hívta, s mint írja, két kézzel ragadta meg az alkalmat, hogy az egész keresztény világban híres törökverő hőst megláthassa. Harmadnap érték Csáktornyára; Zrinyi ünnepélyesen fogadta őket s a várba vezette. Tollius csodálkozva írja le, hogy e barbár környezetben mily szépek voltak a házak, a bútorok s mily nagy a tisztaság. A csarnokokban török öltözetek, ijak, tegeztek, buzogányok, pajzsok s más fegyverek függöttek, melyek fényét meghaladta a damaskusi görbe persa-kardoké, melyek közt többnek markolata arannyal és ezüsttel volt díszítve és hüvelyein drágakövek ragyogtak. Az előcsarnokokban török zászlók függtek s ugyanott festmények voltak Zrinyi hőstetteiről; egyik közülök első hősi tettét ábrázolta. Azután így folytatja:

„Megérkezésünk harmadik vagy negyedik napján a *könyvtárba* vezettek, mely kiváló s mindenfajta könyvvel zsúfolva volt, innen a *fegyvertárba*, melyet Zrinyi hihetetlenül gazdagon felszerelt érczagyúkkal, puskákkal, lándzsákkal, görbe kardokkal s másfajta fegyverekkel. Ehhez járult a miveltségnek legteljesebb gyűjteménye, egy földetlen kincstár, melyben egyebek mellett a régi pénzek éppen nem megvetendő mennyisége volt. Ott volt Nagy Sándor pénze aranyból és érczből, voltak ezüst Otho-pénzek, Vitellius, Pescenius Niger, Horatius, Ovidius¹ és sok mások ritkább érczpenzei. Voltak ott királyok, fejedelmek és híres férfiak képmásai kicsiny és kerek alakban, mint hiszem, vésővel kifaragva. Mutatták nekem a többi mellett Luther Márton és felesége, Katalin igen kiváló arczképeit. Innen a gróf kertjeibe mentünk, melyek ékességét és szépségét szókkal kifejezni nem tudom. Gondolatban talán elképzeled, ha Alkinous régi kertjeit szemed elé varázslod“. Tollius egyéb megfigyeléseit mellőzzük, csak azt említjük meg, hogy leír egy befalazott római feliratos követ is, továbbá, hogy Zrinyi megajándékozta őt három

¹ Ezekről később maga is írta, hogy tévedett.

török könyvvel, három kendővel, melyek egyike kivarrott, másika aranynyal és ezüsstel volt hímézve, két kanállal börtokban, mely ezüst virágokkal volt kivarrrva, bőr ivó-pohárral, valamint egy nagyértékű damaskusi görbe karddal. Így tért vissza Gráczbá.

Ez a nevezetes hely, mely Zrinyit fényes és tudós házi körében mutatja be, Tollius *Epistolae itinerariae* cz. művében olvasható, melyet 1700-ban jegyzetekkel Hennin Henr. Christián adott ki. (Amstelodami, Typis Franc. Halmae. 237–246. l.)

Tollius szerint tehat Zrinyi gyűjteményei könyv- és fegyvertárból, régi pénzekből, faragott vagy vésett képmásokból, fémérmékből és a törököktől nyert hadi díszjelvényekből állott. Minde tekintélyes gyűjteménynek csak egy része maradt meg. Erről fogunk röviden szólni.

Zrinyi Miklós fia, Ádám, ki a hősnek második feleségétől, Löbl Zsófiától, született, 1691 aug. 19-én elesett a szalánkeméni csatában. Ádámnak gyermeke nem maradt. Özvegye, gr. Lamberg Mária Kata, másodszor gr. Wlassin Miksa Ernőhöz ment férjhez s leányukat, Leopoldinát, gr. Daun Miksa vette el, kivel úgy a Wlassin birtokok, mint a Zrinyi féle ingóságok a gr. Daun kezére jutottak. Így ezek Vöttauba, a Daun-várkastélyba kerültek Morvaországba a Thaya-folyó mellé, hol a fegyverekkel s hasonlókkal a lovagtermet díszítették fel s egy más helyiségben a könyvtárt helyezték el. Midőn Majláth Béla, a Nemzeti Múzeum megbízásából, 1891 jan. 5-ikére Vöttauba ment a Zrinyi-könyvtár megvétele céljából, ezt már mint eladottat nem találta többé ott, azonban a fegyvertár több mint ezer darabból még megvolt. Ezt átvizsgálván, egy 1692-ik évi jegyzék szerint ráakadt Zrinyi esáktornyai-várából odakerült négy sódronypánczélingre és egy teljes felszerelésű sodronyos lovagbábra, melyeket megszerzett a Nemzeti Múzeum fegyvergyűjteménye részére. E lovagbábbal egy egyenes és szélespengéjű török-veretű pallos, ezüstös markolattal, szintén hozzánk került. Ugyanekkor megvette még a nemzeti múzeumnak a költő halálos ágyán fölvevett eredeti olajfestésű arcképét. Mindössze ennyi került haza abból a nagyszerű gyűjteményből, melyet Tollius akkora csodálattal írt le. Ezeket az ereklyéket Majláth részletesen leírta a *Hadtörténelmi Közlemények* 1891-iki folyamában.¹

Az ezeknél jóval becsesebb könyvtár sorsa más lett. Erről az első hírt még 1872-ben Szluha László küldte haza, a ki a Pallavicini Alfonz örgróf házában mint nevelő működött. Ő Vöttauban ráakadt Zrinyi saját kezével írt katalógusára s a könyvtárra is. Fölfedezését barátjával dr. Toldy Lászlóval, ő meg apjával, Toldy Ferenczcel közölte, a kit különösen a Balassa

¹ Zrinyi M. a költő ereklyéi Vöttauban, 265. l.

szerelmi énekeinek és Zrinyinek több, Szluha által jelzett kézírata érdekelt. Fia révén levelezésbe lépett Szluhával, a ki le-másolta a kéziratokból a katalógusban foglalt szakácskönyvet, melyet utóbb dr. Toldy László *XVII. századbéli szakácskönyv* cz. a. kiadott a *Történelmi Tárban* (1881. 367., 569. l.), mely ugyan Zrinyié volt, de természetesen nem az ő kézírata. Ezen-kívül leveleiben Szluha oly értesítéseket küldött, melyek szerint a könyvtárból a magyar irodalom föbboldalú gazdagodása volt várható; mert kisült ugyan, hogy a Balassa énekeinek kézírata már nincs meg, de megvan a Zrinyiász és Zrinyi költeményei-nek s más műveinek pár más kézírata, köztük ismeretlen is. Toldy ekkor maga akart elmenni Vöttauba kutatás végett, de hajlott kora miatt az ügy haladt, míg 1875 decz. 10 én meg-halt. Eddig s még pár évig a Zrinyi-könyvtár létezése csak egész szűk körben volt ismeretes. Közben 1878-ban Szluha László is meghalt s pár évig ezután nem beszélt senki a dologról. Toldy László azonban 1880 máj. 7-én *A Zrinyi-könyvtár és Szluha László emlékezete*¹ cz. a. felolvasást tartott a Történelmi Társu-latban, melyben elmondva Szluha érdemeit s az addig törté-nteket, a közfigyelmet ráirányította e nevezetes gyűjteményre, mi-rt az elnöklő Ipolyi Arnold köszönetét fejezte ki. Csontos János ugyanakkor megjegyezte, mi alapon nem tudjuk hogy a Zrinyi-könyvtárból hazánk más könyvtáraiba is került egy-egy darab. A választmányi ülés ugyanekkor az elnök indítványára megbízta Csontos Jánost, hogy a helyszínére utazván, tanulmá-nyozza át a könyvtárt s e célra a társulat engedélyt eszközölt ki számára a gr. Daun- és Pallavicini-családoktól.

Meg kell mondanunk, hogy e fontos ügyben Csontos nem járt el a köteles buzgalommal. Ugyanis a Tört. Társulat igaz-gatóságának fölkérésére gr. Daun Henrik elküldte a társulatnak a sajátkezüleg írt könyvjegyzéket; ekkor Csontos 1881 szept. havában el is utazott Vöttauba, de eredménytelenül, mert mint mondta, „közbejött akadályok miatt a könyvtárban néhány negyedóránál többet nem időzhetett“. Többes-ör aztán nem ment el s jelentést sohasem tett. Ezután tíz év telt el s ezalatt senki sem érdeklődött az ügy iránt. Tíz év múlva, 1890 okt. 14-én, meghalt gr. Daun Henrik, a vöttaui majoratus ura. Erről Pulszky Ferencz, a Nemzeti Múzeum igazgatója, 1891 jan. 2-án értesülvén s ugyanekkor megtudván azt is, hogy az özv. grofné a birtokába jutott ingóságokat jan. 12-én elárverezteti, már jan. 3-án meg-bízta Majláth Bélát, hogy utazzék azonnal Vöttauba s mivel az árverési hirdetés az előleges alkut megengedi, vegye meg a

¹ Budapest, 1880. 8-r. 16. l. *Szluha L. emlékezete és a Zrinyi-könyvtár*. V. ö. *Századok*, 1880. 437., 439. l.

Zrinyi-ereklyéket, kivált pedig a könyvtárt. Majláth, mint fön-
tebb is említettük, már jan. 5-én Vöttauban volt, de elkésett,
mert a könyvtárt még elutazása előtt nyolcz nappal eladták,
s ez már rövid idő alatt harmadkézből, Bécsbe Kende S. anti-
quariushoz került, s így ő csak a föntebb már említett emlék-
tárgyakat szerezhette meg. Ekkor saját előadása szerint Bécsbe
sietett, ott négy napi kutatás után megtalálta a nevezett anti-
quariust s az 1662-iki, valamint a gr. Daun-féle jegyzék alapján
áttanulmányozván a könyvtárt, egyszersmind biztosította rá a
Nemzeti Múzeum megvételi elsőségét s azt is kieszközölte, hogy
a tulajdonos a könyveket és kéziratokat külön nem adja el.
Minderről gondosan megírt jelentést olvasott fel akadémiánkban
1891-ben. Most már a könyvtárt meg lehetett volna venni, hiszen
Kende a Nemzeti Múzeumnak s pár magyar magánosnak is fel-
ajánlta. Az alkudozások folytak is, de meglehetősen lassan;
mert Kende lényegesen többet kért, mint a Majláth által ki-
tűntetett becár. Eközben Kende 1893-ban kiadta a Zrinyi-könyv-
tár katalógusát *Bibliotheca Zrinyiana*.¹ *Die Bibliothek des Dich-
ters Nicolaus Zrinyi cz. a.*, mely maig is a Zrinyi-kutatásoknak
egyik főforrása. Még akkor is meg lehetett volna szerezni e
nagybecsű hagyatékot, de mielőtt a Múzeum elhatározó lépést
tehetett volna, a horvát kormány megadta érte Kendének a kért
összeget s így került a teljes könyvtár 1895-ben a zágrábi
egyetemi könyvtár tulajdonába, mely veszteségünk nagyságát
valóban felesleges bővebben részletezni.

A Kende említett katalógusa több részre oszlik. Az I. a
Zrinyi tulajdonából tényleg megmaradt könyvek jegyzéke betű-
rendben 249 sorszámban ugyanannyi műről. A II. összesen 14
sorszám alatt a kéziratokat sorolja fel, melyekből több, kézira-
toknak gyűjteményéből áll úgynevezett colligatumban. Ebben van
a Zrinyiász és Zrinyi hét költeményének egykorú kézírata is,
melyeket akadémiánk megbízásából alólírt 1914 jún. havában
fényképhasonmásban elkészítettetett. Ugyane sorozatban van Zrinyi
egyik addig ismeretlen elegiája, melyet először Majláth adott ki.
A III. r. Zrinyi Ádám könyveit sorolja fel 29 sorszám alatt.
A függelék adja *Catalogus omnium librorum Bibliothecae Chak-
torniensis excellentissimi atque illustrissimi Domini Comitis Ni-
colai a Zrinio Bani. A. D. 1662 die 10. Octobris cz. a.* a
Zrinyi-könyvtár egykorú katalógusát és Zrinyi említett elegiáját
magyar és német fordítás an, mely itt másodsor jelent meg.

Itt elsősorban az ötlik szemünkbe, hogy valóban nem a

¹ *Akad. Értesítő.* 1891. 400. l. A jelentés szól apr. 6-ikáról.
V. ö. Erdélyi Pál: *Bibliotheca Zr. Magyar Könyvszemle.* 1892—93.
253. l.

teljes Zrinyi-könyvtár került Vöttauba. A jegyzék ugyanis 420 művet sorol fel, melyekből csak 249 maradt meg s ezek közt is van olyan, mely aligha volt Zrinyi könyvtárában, hanem az ismert Zrinyikép, mint exlibris, utóbb ragasztatott bele. Továbbá az 1662-iki jegyzék bibliographiailag távolról sem pontos, első-sorban is hiányzik mindenütt a kiadás helye és éve; ezért azt, hogy melyik kiadásról van szó, csak a meglevő könyvekről lehet megállapítani, a mennyiben megvannak. Így tehát Zrinyi könyvtárának pontos katalógusa még úgy sincs összeállítva, a mennyire meg lehetne állapítani, mert hozzá kell tennünk, hogy bibliographiailag a Kende leírásai a meglevő művekről sem pontosak. Az 1662-iki kézirati czimjegyzék a könyvtárt 11. szakba osztja. E szakok a következők: I. Historici antiqui Romani et alii, 51 mű. II. Historici omnis generis et nationis mixtim, 47 mű. III. Historici Pannoniae et Orientalium, 66 mű. IV. Politici, 40 mű. V. Militares, 35 mű. VI. Geographi et Cosmographi, 27 mű. VII. Poetae Latini, 55 mű. VIII. Poetae Itali, 18 mű. IX. Scholastici, 30 mű. X. Domestica oeconomia, 20 mű. XI. Miscellanei, 31 mű = 420 mű.

De a pontatlan leíráson kívül is e czimjegyzékekben nincsenek meg Tasso, Busbequius, Plutarchus művei a *Vitae*-n kívül, már pedig hogy Zrinyi amazokat s ettől a *Moralia*-kat használta, ahhoz kétség nem fér. Tehát nemcsak Zrinyi könyvtára, hanem ennek jegyzéke sem maradt ránk teljesen, mert hiszen Tollius is arról szól, hogy a könyvtár zsúfolva volt könyvekkel, ehhez pedig 420 mű még nem elég. Maga a könyvtár azonban ebben az alakjában is tanuskodik egyfelől Zrinyi nagy nyelvtudásáról. Tollius szerint magyar, horvát, szlaven (ez utóbbiak tájnyelvein is), német, latin, olasz, török nyelven úgy beszélt, hogy nem lehetett megítélni, melyik az anyanyelve. Könyvtárában volt francia és spanyol könyv is, de e nyelvekből keveset tudhatott. Másfelől tanuskodik e könyvtár olvasmányainak sokoldalúságáról. Az ő tanultsága szakszerű csak egyben volt, a hadászatban, a többiben a kor iránya szerint encyclopaedikus volt. A hadászat mellett főképen a történelem iránt érdeklődött, melyet kiváltkép hazája s a szomszéd népek történelmének megismerése szempontjából tanulmányozott; de emellett a történelmi művekből merítette hadászati ismeretei egy részét is. Ezért találunk történelmi művet 164-et könyvjegyzékében. Itt kivált a törökök története és szokásai érdekelték, minthogy a törökkel való háború és hazájának a török járom alól való felszabadítása volt életének nagy célja s mindaz, mit a harcásatról, hadászatról írt, még hőskölteményét is ideszámítva, erre vonatkozik. E tervének megvalósítására szolgáltak azok a nagyszámú könyvei, melyek a várépítésre, harcászatra s a hadvezér kötelességére, tudására,

eljárására vonatkoznak. Azt lehet mondani, hogy erre a tárgyra a kor főműveit mind megszerezte. Saját művei tanuskodnak róla, hogy mily figyelemmel tanulmányozta és hadi tettei bizonyítják, hogy mily gondosan és sikerrel alkalmazta őket.

Mindebből következik s művei tanulmányozása meggyőző róla, hogy Zrinyi nem egy pár könyv rabja volt sem a költészetben, sem főképp más ismereteiben. Nagy művére Tasso nagy befolyással volt, de éppen nemcsak Tasso, hanem sok más, így Homeros, Vergilius, Lucanus, Ovidius, Ariosto is, továbbá ebben is hatottak rá történelmi, politikai, hadtudományi olvasmányai is. Nagy tévedés, mint megpróbálták, prózai műveit is csak pár vagy főképpen egy író műveinek befolyására korlátozni. Főképpen Machiavellit nevezték meg, mint Zrinyi prózai műveinek forrását. De ez nem áll. Zrinyi minden műve számos író munkáiból merített sokoldalú olvasmány eredménye. Ma tudjuk, hogy a *Török afium* ot főképp Busbequiusból merítette, de ezt sem csak innen. Nagyon sok van benne Istvánfiból, a bibliából, politikai és történelmi más írókból, költőkből is. Mindenesetre a legkevesebb Machiavelliből, a kinek műveiben nyilatkozó szellemével nagyobb ellentétet mint Zrinyié, elgondolni is alig lehet; bárha Machiavelli művei csakugyan megvoltak könyvtárában részben latinul s teljesen olaszul. Azonban, hogy nem volt kiválóan Machiavelli tanulmányozója, bizonyítja az is, hogy számos könyvében vannak bejegyzései, gondolatai, de korántsem Machiavelli ben, sőt ebben nin senek, hanem más, kedveltebb írókban. A több párhuzamos hely Zrinyi műveiben éppen nem bizonyítja, hogy ezek csakugyan Machiavelliből valók, mert megtalálhatók más, kivált classikus írók műveiben is, honnan Machiavelli is vette s jórészt az akkori politikai irodalomnak a latin classikusokból átvett és czéljai szerint alkalmazott közkincese. Hiszen Machiavelli műveiben az eredetiség főleg nem tanaiban, hanem ezeknek a saját külön felfogása szerinti alkalmazásában, tehát abban áll, a mit ma Machiavellismusnak nevezünk. Így pl. jellemző, hogy Zrinyi semmiről sem ír gyakrabban, mint a szerencséről, melyről jelszava is szól. Machiavelli szintén nagyon sokat ír a szerencséről, terzinákban egy hosszabb költeménye is van és Zrinyi mindezekből semmit nem vett, világos, hogy nem ismerte s felfogása is teljesen más, sőt ellentétes. Ellenben jelszavát megtalálta ebben az olasz közmondásban: „Assai ben balla a chi la fortuna suona“ és ezt egy Balassa-versszakban körülírja így: „Java szerencsének | Musical az kinek, | Igen könnyen tánczolhat, | De kit sandalul néz | Bár ű legyen vitéz, | Igen könnyen romolhat. | Készt, bátort, okosat | Szerencse apolgat, | Ilyent soha nem ronthat“. Ugyancsak Zrinyi könyvtára megmutatja azt is, hogy Zrinyi nemcsak hadvezér, taktikai író, költő, politikus,

hanem hogy kitünő gazda, gondos családfő, kertész is volt. Tevékenysége, tanulmányai az élet egész körére kiterjedtek s gondossága minden irányban érvényesült, mindent személyesen akart tudni és mindenben vezető volt. Mindebből, valamint abból, a hogy kora őt felfogta, méltatta; képekben, könyvekben, röpiratokban, akkori röplapokon, mint a kor lapjaiban, dicsőítette, egy rendkívüli férfi tűnik élénk jellemző, eredeti, határozott s korát meghaladó méretekben. Ennek feltüntetése volt czélja annak a kiállításnak, melylyel Akadémiánk a nagy férfiú emlékének áldozott s mely mindazt egyesíti magában, a mi ennek feltüntetésére alkalmas és méltó.

Mindez bizonyítja azt a tételt, hogy egy rendkívüli tehetségben, minő Zrinyi is volt, több ember vagy többféle tehetség egyesül, többféle lehetőség van; azonban e többféle lehetőségek, tehetségek egészben azt a főtehetséget szolgálják és egészítik ki, mely benne a legfőbb, a vezető. Zrinyi főtehetsége s ezt bizonyítja könyvtára s mindaz, a mit róla tudunk, a hadvezéri képesség volt s ezért a hadászatot tartotta a tudományok legelsőjének. Ő ennek szolgálatába állította minden más képességeit. A dolog természeténél, az idők kényszerénél fogva e képességet ő egy nagy czélnek, a török kiűzésének s Magyarország egysége visszavivásának szentelte. Ezért kívánt élni és halni. Összes prózai és mint már mondtuk, nagy költői műve is ennek a czélnek szolgálnak s ebből a nagy érzésből fakadnak. És mily csodálatos: a mi Zrinyinek főtörekvése és egyetlen nagy álma volt, most, midőn születésének 300-dos évfordulóját ünnepeljük, újra egy gyászszal és reménységgel, de egyszersmind hittel és meggyőződéssel eltelt vágy, jövő küzdelem, egyetemes nemzeti érzés és elhatározás tárgya minden igaz magyar kebelében. Íme, gyakran mondják, hogy a történelem nem ismétlődik; pedig semmi oly bizonyosan nem ismétli magát, mint a történelem. De itt egyszersmind legyen Zrinyi példája vezetőnk. Legyünk a kötelességtudásban akkorák mint ő, életünknek a magunk körében tüzzünk ki oly nagy czélokot mint ő, legyünk ebben oly kitartók mint ő, vegyük intéseit, tanítását, lelkesedését példaképen, a mire talán soha nagyobb szükség nem volt s akkor a haza visszaszerzésének nagy művét mi vagy utódaink végrehajtjuk; mert e nagy elhatározás, e mondhatni szent vágyakozás meg fogja teremteni az erre szükséges vezető elméket, végrehajtó erős akaratokat s a végrehajtáshoz szükséges eszközöket. Ha e nagy férfiú emléke, munkásságának, szellemi erejének, ereklyéinek birtoka erkölcsileg a miénk, a mint-hogy az: még inkább tegyük magunkévá nagy tetteinek végrehajtó erejét, akaratának szilárdságát, kardjának elhatározó csapásait, terveinek nagyságát, elhatározásának megingathatat-

lanságát, szenvedélyes hazaszeretetének lángolását, vallásos hitének bizalmát s tegyük magunkévá a műveiből ránk sugárzó fényt és nagyszerű intelmeket, melyek az érzés és hazafiság egységére buzdítanak, köteleznek, felszentelnek. Azt mondja Zrinyi egy helyt, hogy hiába teszi valaki fejére a Szt. István koronáját, ha egyszersmind kardját oldalára nem övezi. Így mi is, hiába mondjuk, hogy Zrinyi emléke, tetteinek erkölcsi birtoka és sikere miénk, ha példájának tettekben követésére nem buzdulunk. Ezzel a felbuzdulással és állandó kitartással fogjuk őt igazán ünnepelni s ha ezt tesszük, jövendőnk csak bizonyos lehet. Úgy legyen!

Jelentés a pályázatok eldöntéséről.

I.

Jelentés az Ormódy Amélie-jutalom 1917—1919. évköréről.

Az Ormódy-alapítvány háromévenként oly szépirodalmi művet kíván jutalmaztatni, „melynek általános becsén kívül az a főérdeme, hogy az örök női eszményeket a költészet szép eszközeivel kiválóképen szolgálja.“ E kívánság általában a nemesebb irodalom felé hajlítja e jutalom mérlegét. De művészi alkotások terén még a legnemesebb irányzat kikötése is zátony, mely fönnakaszt vagy elmerít. Éppen a művészi irodalmi munkák nem igyekeznek szigorú erkölcsi irányzatot követni, főképp napjainkban nem. Az ilyenek az életet kívánják rajzolni, tény- és árnyoldalaiban egyaránt, jó és rossz vonásaival, nemes és alacsony ösztöneivel, azok indítékaival, szövevénye s következményeivel egyben; ebbe helyezik céljukat, az élet objectív megvilágításába feladatukat. A legújabb irodalmi irány pedig — nemcsak nálunk, hanem külföldön is — ha irányzatot követ, inkább az eszményítéssel ellentétes véglet felé hajlik. Közrehat itt maga az élet is, az utolsó háborús évek lelki állapota, a megrendült hit, a kifáradás és fásultság világa, a túlfeszített idegek, meglazult erkölcs, a fölkavart ős-ösztönök, az élvvagy szomorú kora, mely a világháború szenvedéseit futó szórakozás, pillanatnyi örömök mámorával igyekszik csillapítani, világszerte. — Ezekben rejlik egyik oka annak, hogy — bár ez évkörben is jelentek meg jeles szépirodalmi művek — olyat, mely az alapítvány különleges kikötésének megfelelően, a bírálóbizottság gondos körültekintés mellett sem talált.

Ez nem jelent irodalmunkra nézve szegénységi bizonyítványt. Bár az olvasás kedve nagy arányokban terjedt, — máko-

nyul a valósággal szemben, — az izgalmas idők nem igen adtak alkalmat komoly nagy munkák elkészültére; inkább könnyed, felületes olvasmányok terjedtek, legfőképp pedig fordítások, mert az átültetés munkáját kevésbé gátolva a hangulatok váltakozása, s gyorsabban is használhatta ki a könyvkereslet föllendülése. Csak Németországról tudjuk, hogy a háborús évek felszökkent olvasási kedvét szervezeten nemzeti irodalmának a legszélesebb rétegekben való elterjesztésére használta föl. Nálunk ilyesmi csak szűk arányok közt, magánúton történt.

Ez irodalmi és gyakorlatibb okokhoz nálunk még egy harmadik járult: a papírhiány; egyáltalán kevesebb könyv jelent meg, mint azelőtt évenként rendszeren. S ez a körülmény éppen a komolyabb munkák rovására esett.

Mindamellet sem állíthatni, hogy irodalmunkban az eszményi irány elnémult, vagy éppen kihalt volna. A bírálóbizottság tagjai előtt merültek föl oly művek, egész kötetek, melyek a női hivatás eszményítését magas művészettel egyesítik. Elsősorban Vargha Gyula költeményei, melyekben a fiatal szív első ábrándjai, a valódi szerelem s a családi élet érzései s hangulatai egészen az ősz hajak méla ellágyulásáig, egy nemes lélek meleg színeivel, nagy művészettel tükröződnek, úgyszólván a férfiszív egész életrajza. Takáts Sándornak egy könyvére is gondoltunk, a *Régi magyar asszonyok* ra, melynek történelmi arcképei a hitves, anya, gazdasszony és honleány eleven és megható rajzai. E könyvekről azonban kiderült, hogy megjelenésük megelőzte évkörünket, egy harmadik kötet pedig, Pekár Gyula: *Magyar költők szerelmei*, melyet szinte vár e jutalom babérja, 1920. évszámmal jelent, s így most ez sem esik meg évkörünkbe, melynek zárköve 1919. vége. Ezeket csak bizonyoságul hozom föl arra nézve, hogy a női eszmény tisztelete nem szűnt meg irodalmunkban ma sem; csak a véletlen rendezte úgy, hogy az alapítvány kikötésének megfelelő s a jutalomra méltó művek a jelen évkör tőzsomszédságában, de — sajnos — előbb vagy utóbb láttak napvilágot.

Ily körülmények közt a kiküldött bírálóbizottság (Pekár Gyula, Ferenczi Zoltán, Rákosi Jenő, Négyesy László és Voinovich Géza) kénytelen a jelen évkörre eső jutalom ki nem adását javasolni. Annál könnyebben teheti ezt, mert az alapítólevél szerint ez esetben „a jutalom kiadása a következő három évi időköz leteltéig elhalasztandó, mikor is két munka is jutalmazható“. A felhozottak alapján bizton remélhetjük, hogy a munkásabb évek jöttével, az irodalmi élet föllendülésével s főképp a papírhiány csökkenésével — a következő évkör pályázata nem marad meddő, s a jutalom kiadása mindössze késni fog.

Voinovich Géza I. t., előadó.

II.

Jelentés az 1919. évi Nádasy-jutalomról.

Az 1919. évi Nádasy-jutalomra egy pályamű érkezett be: *Másodvirágzás*. Költői elbeszélés. Terjedelme: 66 lap. Jelígeje: Talán.

A bírálóbizottságba a M. T. Akadémia Badics Ferencz rendes, Riedl Frigyes és Pintér Jenő levelező tagokat küldte ki.

Míg más években húsz-huszonöt, sőt ennél is több kézirat versenyzett a Nádasy-jutalomért, most csaknem meddő maradt a pályázat. De a forradalom és rémuralom idejében kinek is lett volna kedve és hangulata epikai munkát írni. A jutalomért versenyző pályamunka azt a benyomást kelti, hogy a régibb időkből való. Tárgya és földolgozása egyaránt régies. Szerzője becsvágygyal fogott feladatához, de mesemondásával nem tudja lekötni az érdeklődést. Helyzeteiben és fordulataiban alig van újság, szereplői s tulajdonképeni hősei az érzelmes gentry-regényekből jól ismert vidéki földbirtokosok. Mint ilyenek nincsenek rosszul jellemezve, a mellett erénye a szerzőnek, hogy kerül minden fölösleges kitérést. Nyelvi ereje és verselő készsége gyöngébb. Sorai, sőt strófái helyenkint bántóan nehézkesek (pl. a 48., 64., 84. strófa), rimei általában gyöngék (néhol alig találni összerímelő sorokat), szó- és mondatfűzése gyakran magyartalan vagy köznapi (uralja a falut, bókot adott le). Máskor meg régóta idejét mult kifejezések (pl. Irmácska büvköre, felvillanó hevély, éledelegve rátekint) váltakoznak banális mondásokkal (kitárta szüzi szirmait, a félhold leáldozott, a ló az egyik földbirtokos szemében „tényező, kedvettöltő betét“). Ez annál föltünőbb, mert néha, főkép a szívélet rajzaiban, új fordulatok, szép hasonlatok s elmésen jellemző mondatok is találhatóak a költeményben (pl. azt, hogy a szél el-elkapja a szót a szerző úgy fejezi ki, hogy a szellő vámot szed a suttgó szavakból; az udvarló: ide talál a méhek ösztönén; ugyanaz: jött a tüzhöz szomját oltani). De ezek csak még kirívóbbakká teszik a költemény stílusbeli egyenetlenségeit.

A bizottság egyhangú javaslata az, hogy az 1919. évi Nádasy-jutalmat ne adja ki a M. T. Akadémia.

Badics Ferencz r. t.
biz. elnök.

Pintér Jenő l. t.
előadó.

III.

Jelentés az 1920. évi Kóczán-pályázatról.

(Előterjesztette: *Solymossy Sándor* I. t. 1920 november 22.)

Tekintetes Akadémia! A Kóczán-pályadíj szokásos kiírása újabban egy előző határozat folytán olyképp módosult, hogy a pályázó darabok ezután történeti korok megszabása nélkül tetszőleges időszakból merithetik tárgyukat, a drámai műfaj sincsen közelebről meghatározva. Változás állott be annyiban is, hogy 1919 től a pályadíj nem adandó ki feltétlenül a „viszonylag legjobb műnek”. Szomorúan tapasztalta ugyanis már nem egy bírálóbizottság, hogy akadémiai koszorúnak tekinthető díjazásban kellett esetenként olyan színdarabokat is részesíteni, melyek magukban kitüntetésre nem voltak érdemesek s csak viszonylag mutatkoztak legjobbnak. Újabban tehát érdemes munka híjján a díj nem adandó ki feltétlenül. Megmaradt a régi rendelkezésből az a kikötés, hogy egyenlő belső érték mellett a verses művek előnyben részesülnek, valamint az a kívánság, hogy a szerzők különös figyelmet fordítsanak a színszerűségre. (Akad. Értesítő, 1919. 210. 1.)

Az idei pályázatra 18 színdarab érkezett, közöttük 8 tragédia, 8 színmű és 2 drámai költemény. Formahiba nem merülvén fel, valamennyi pályázatra bocsáttatott.

A Kóczán-pályaművek átlagos színvonala sosem volt fölötte magas. Itt próbáltak szerencsét az ifjú kezdők, a színpad világától távol, vidéki elvonultságban élő literátus tollforgatók s a bírálóbizottságok szokva voltak ezeknek — jóra való felbuzdulásból fakadt, de jórészt gyarló sikerű — kísérleteihez. Most sem vagyunk abban a helyzetben, hogy örvendetesebbet jelenthetnénk. A színvonal nem emelkedett. A mi változás esetleg tapasztalható, néhány rövid szóval elmondhatjuk. E 18 igen különböző tárgyú, hangú és értékű darabot — egy kivételével — szimptomatikus közös vonásként valami mély hazafibánat hatja át. Jó magyar érzés tör elő belőlük; szinte ösztönszerűen fordulnak oly tárgyakhoz, melyek a multban a nemzet reményeinek egy-egy tragikus letörését példázzák; főképp oly tárgyak ragadják meg érdeklődésüket, melyek a magyarságnak — szerintük: ősi átkát, a pártoskodó szét húzást, a nagy pillanatokban is aprólékos torzsalkodást mutatják. A több-kevesebb ügyességgel vezetett cselekvény a nemes küzdelmek eredménytelenségét, a szilaj szembel helyezkedések hiábavalóságát tikrözik; szóval mint közös alaphang csendül ki belőlük a mai kor csüggedtségében is hazafias hangulata. Így a leggyarlóbbakkal is érzünk valami hangulati közösséget, az is a maga naiv dadogásával szívünkhöz szól. Tudassék be

ennek, ha nem suhogtatjuk meg fölöttük a kritikának talán több helytt nagyon is megérdemelt ostorát.

Áttérve az egyes darabok méltatására, könnyebb áttekin-
tés céljából három csoportba osztva vesszük őket sorra. Első
csoportba tartoznak a leggyengébbek, pusztá szárnypróbálgatások
a színpad ismeretének teljes híjjával. Ilyen a 2. számú *Árpád
vére* című drámai költemény, Madách művének szánalmas kar-
rikatúrája; benne Őspogány istenek szerepelnek s a magyar
történelmet végigkísérő színekben Árpád a meg-megújuló hős,
de az augsburgi ütközet után a Lehel vezért kivégeztető Ottó
német császár is Árpád, később I. Lipót király, majd Ferencz
császár is Árpád . . . stb. Ide sorolandók még a 3. sz.
Mátyás király darab, melynek tetszőleges folytatásait igéri a
szerző; — a 7. sz. *Kard és kereszt* a pogányság és keresz-
ténység küzdelme Szt. István alatt, külön megconstruált ős-
magyar mythológiával, pogány szertartásokkal, a mi szerzőjét
nem akadályozza abban, hogy a táltosokkal Vörösmarty Szóza-
tából ne énekeltesen több versszakot; — a 8. sz. *Korona és
kard* II. Endre várkonyi jelenete; ennek előjátékában egy
szabadgondolkodó őrt nyílt színpadon villám sujt agyon; — a
13. sz. *Bottyán generálisról*, ki mindig a színen van s csak
akkor tűnik el, mikor a császári örök elfogató parancsossal
keresik; — a 16. sz. *A szárnyaszegett sas* zavaros Csokonai-
darab; — a 17. sz. *Az utolsó kurucz*, Balyka László végső
küzdelme a Tordai-hasadékban, — mindezekről röviden csak
annyit, hogy akkor vagyunk irántuk kínéletesek, ha bővebben
nem emlékezünk meg róluk.

A második csoport darabjaiban már legalább folyamatosabb
stilust, ép-kézláb mondatokat találunk; meglep néhol egy-egy
lélekrezdülés helyes átérezése és visszaadása, egy-egy jól be-
állított kép a különben sivár ürességben; szóval a rátermett-
ségnek némi nyomai vehetők már itt-amott észre, s valóban
nem tudjuk, szerzői alatt kiket sejtünk: tehetséges kezdőket,
vagy megakadt féltehetségeket? Ide tartozik a 6. sz.: *A vas-
magyar cz.* történeti szomorújáték 5 felvonásban. Szerzője, az
elég terjedelmes verses műben Csák Máté történetét önti át drámai
formába. A darab már előzően s nem is egy ízben pályázott
akadémiai koszorúra, legutóbb 1916-ban a Teleki-díjra (lásd
Akad. Értesítő, 1916. 223. l.). Az alkalommal a bíráló jelen-
tés elég részletesen megemlékezett róla. Összevetve most már
az ott olvasható kivonatot az előttiünk levő kézirattal, kiderül,
hogy írója lényegében mitsem változtatott művén. Teljesen illik
rá most is az akkori bírálónak, Váczy Jánosnak négy év előtt
mondott kritikája: „A szerző, szerinte, sem cselekvényt nem
tud szerkeszteni, sem jellemet csak megközelítő következetes-

séggel is ábrázolni. Egész meséje zavar, tervtelenség. Nyelve is fölötte gyarló“. Ehhez nincs mit hozzá tennünk.

A 12. sz. *Fráter György*, szomorújáték 5 felvonásban. Terjedelmes, hosszúlélezetű darab. Krónikás részletességgel viszi színpadra a történelem ismert jeleneteit. Első és második felvonása Budán játszik 1539-ben s a kis János Zsigmond gyámjainak egymás ellen folytatott aknaharczát tárja elénk, erre következik a III. felvonásban Szolimán látogatása és Buda csellel történt elfoglalása 1541-ben, a IV. tíz évvel később Gyulafehérvárott játszik s az V. még az évben Alvinczen történik, a hol Fráter Györgyöt meggyilkolják. Szerzője hőseben az élesszemű diplomatát s a rettenthetetlen elszánt férfiút törekszik festeni, a ki számos ellenfele cselvetését előrelátja és bátran kivédi; menti az összeomlástól, a mi menthető. A darabhoz csatolt előszóban írója fejtegeti az analogiát hőse és Tisza István között s jelenetein is meglátszik, hogy eszerint élezi ki a helyzeteket. Az egész azonban elnyújtott iskoladrámánál nem egyéb; hosszú szónoklatok követik egymást benne s a beszédek árjába belefűl minden cselekvény.

4. sz. *A lázadók*, történeti dráma Zsigmond korából 5 felvonásban. A kéjsóvár, szélesap természetű Zsigmond király elhanyagolja szép fiatal nejét, Borbálát. Lovagi tornán az udvar jelenfűtében Walmerod német lovagrendi nemes a győztes, kinek a díjat maga a királyné nyújtja át. Walmerod szerelemre gyulad a koronás hölgy iránt; titkát csak bizalmas barátjával, Keményfivel közli, ez óva inti a veszedelemtől, mert Zsigmond bosszúálló természet. Keményfi egyébként ünnepélyesen búcsúzik az udvartól, mert vidéken jegyese várja, a kivel közel napokban menyegzőjét akarja megtartani. Zsigmond Keményfi lelkes beszédéből kiérti, hogy a jövendőbeli csodálatosan szép és ritka jellemű leány. Feltámad szennyes indulatja, vadászatot rendeztet azon a tájon s mielőtt Keményfi megérkezne, aráját erőszakal magáévá teszi. A halálosan sértett vőlegény bosszút esküszik, sereget toboroz. Ezalatt Walmerod és a királyné között közeledés, kölcsönös érdeklődés támad. — A darab idáig elég világosan van felépítve, de a többi már kényszeredett összevisszaság. Zsigmond gyanút fog s nejét meg akarja szerelmesével lepni. Eziránt intézkedik, de közben hadba kell szállnia Keményfi lázadó seregei ellen. A csatában Zsigmond és Keményfi szembe kerülnek; a király már-már elveszett, Keményfi azonban „megbotlik és kardjába dölve, földre zuhan“, ott nyomban meghal. E drámaiatlan s puszta véletlen fordulat után Zsigmond hazasiét. Nejét csakugyan bizalmas találkán kapja; a bűnös nőt kolostorba küldi, Walmeroddal pedig megvív. A lovag nem védi magát, mire Zsigmond keresztűlsűrja. Ezt az ügyetlen mesét

még azok a tagadhatatlanul poétikus helyek sem képesek elfogadhatóvá tenni, ahol a szerző lirizmusa érvényesülhet. Egykét szerelmi jelenete ügyes tollal, szépen van megírva, viszont Keményfi lázadása, a csata s még előbb az árnyjáték formájában bemutatott csábítási jelenet, gyarlók és izléstelenek. Az meg egyáltalán felháborító, hogy a kéjencz Zsigmond kerül ki az egészből győztesen s komoly tekintéllyel adja az ítélkező bírót neje ügyében, kinek megtévelyedése is voltaképp az ő hibájából eredt.

Az 5. számúnak *Eger védői* a czíme, történeti színmű 3 felvonásban. Tárnya Eger várának eleste 1596-ban Nyáry Pál kapitánysága alatt. Előbb bent a várban zsoldos vallon hadak lázonganak, mert nem jött meg a fizetésük Prágából Rudolf császártól. A várba szorultak közt van Sáhgy Márta, módos, szép árvaleány, mellette anyahelyettesként idős nőrokona: Örzse asszony. Kívülök egy erdélyi gazdag ifjú is, Lázár György, a ki a helyett, hogy csapataival a török ellen menne, itt lebzsel Márta mellett. Lázár szerelmes a lányba és busás jutalmat ígér Örzse asszonynak, ha gyámoltja szívét felé tudja hajlítani. Az özvegy melegen felkarolja ügyét, de hasztalan minden kísérlet, Márta titkon gyermeksege óta rajong a daliás várkapitányért, ám szinte érthetetlen szemérmességből egy szóval, vagy tekintettel sem árulja el ezt neki. Nyáry Pál szintén epekedik a lány után, de mert Lázárt untalan társaságában látja s az özvegy kettejüket már jegyespárnak hirdeti, elvonul és némán szenved. — A bonyodalom hajszálon függ. Ha Márta és Nyáry Pál a szűk várban csak egyszer beszélhetnek négy szemközött, tévedésük kitudódik s szerelmükben egyesülhetnek. Ámde a találkozást az özvegy éber gyanuja megakadályozza. Csak a harmadik felvonás ostromjelenetének kavarodásaiban lelnek egymásra, de már későn, a berontó törökség kettejüket épp felcsillanó boldogságuk pillanatában kaszabolja össze. Csupán a két ártatlan és rokonszenves alak pusztul el, míg az összes ármánykodók: Örzse asszony, Lázár György és a vallonok ép bőrrel menekülnek. A furcsa igazságszolgáltatáson kívül az alakok jellemzése is hibás. Márta vergődő galamb, pusztba báb Örzse kezében, míg ez zsémbes, gonoszindulatú vénség, a ki szinte nem mormális gyönyört talál gyámleánya kinzásában; Nyáry Pál, a hős kapitány, tulajdonkép pipogya szerelmes, Lázár higvelejű, elbizakodott ficsúr. Ilyen személyzettel komoly drámai hangulatot kelteni lehetetlen, miatta kellemetlen sivár a darab egész légköre. Néhány jelenete mégis ügyes toll műve s a vár életének rajzában van történelmi hangulat.

A 14. számú *Katinka, vagy a székely ágyúöntők*, 5 felvonásos tragedia. A darab színhelye Kézdivásárhely, történik 1848 júniusától 1859-ig. Fábián ref. lelkész házánál ünnepre

készül mindenki; aznap szentelik fel a nemzetörök lobogóját s ünnepli egész város az uniót. A háznál nevelkedik Rózsika, fogadott leány, a ki a lelkész fiába, Jenőbe szerelmes. Jenő azonban Katinkáért rajong, a ki tetterős, független úri leány s az egész város szemefénye. Jenőt azonban még valaki, Helén, az idegen özvegy is szereti. Ez az ármányos nő szövetkezik a császári érzelmű Kovács kapitánnyal: igéri neki, hogy megszerzi számára a gazdag parthiet: Katinkát, viszont ő segítse Jenőhöz. Kovács titokban a császáriak kéme, a város nemzetőrei el is fogják egy levelét s ezért börtönbe kerül. 49 júniusában a nemzeti diadalok véget érnek; még egyszer fellobban a reménység. Gábor Aronék hathatós segítségével Bem győz és bevonul Petőfivel. Mikor a hadak továbbvonulnak a hátráló ellenfél nyomán, Jenő s a fegyverképes férfiak velük mennek. Hamarosan fordul a koczka, a város császári kézre jut, Kovács kapitány börtöne megnyílik, ő lesz a város teljhatalmú parancsnoka. Lecsukat minden felkelőt, csak a rejtőző lelkészt és távollevő fiát nem tudja kézrekeríteni. Jenő távollétét Helén arra használja, hogy Katinka előtt feltárja Rózsikának Jenő iránt érzett szerelmét: elhiteti vele, hogy titokban megegyeztek s egy pár lesz belőlük. Kovács a kétségbeesett Katinkával szemben adja a nagylelkű részvevőt, de végül magához csábítja s aljas eszközzel becsülete megrablójává lesz. Utolsó felvonásban tíz évvel később a városi temető a titkon bujkáló élőknek is gyülekező helye. Garibaldi és Kossuth nevével új felkelés híre jár, az elszéledt lelkészcsalád tagjai az anyai sírnál kint találkoznak. Katinka, a tönkrement szépség, csak bosszújának él. Küönös, hogy elkeseredett szándékát hosszú tíz éven át nem sikerült végrehajtania, mikor az elnyomatás egész ideje alatt Kovács, a város zsarnoka, ott élt előtte. De most hozzá férközik s az aljas gonoszt törével leszúrja. Utána kimegy a temetőbe, bocsánatot kér és elbúcsúzik szeretteitől. aztán véget vit életének. Helén, az intrikus özvegy, Kovács halálhírére megőrül. — E rövid vázlatból is látható, hogy a tárgy inkább novellisztikus feldolgozásra lenne alkalmas; drámát csinálni belőle nem lehet. Nagyjából a történet eléggé egységes, de mozgalmassá a mellékesemények, a háttér teszük. A főszereplők, a két ördögi alakok: Kovácsot és Helént kivéve, voltaképp mit sem cselekesznek. Katinka maga érthetetlen alak; a mily határozott és önálló eleinte, épp oly befolyásolható később és kész prédája minden besúgó rágalomnak. A főfonalat is alig lehet az epizódok közbekeveredése miatt figyelemmel kísérni; rejtegetett közkincesek, magánvagyonok elemelése, folyton a színen lábatlankodó kéme, honvédküldönczök nem élénkítik, de zavarják az összhangot. Ha szerzője kevesebb szálát markol s nem akarja darabját néhány rém-

jelenettel hatásosabbá tenni, elfogadható művet alkothatott volna belőle. Főszemélyeit mindenesetre ki kellett volna passivitásukból emelnie s a főhősnő tragikumát valami kész vétségre alapítani.

A nagy matematikus Bolyai Jánosnak megrendítő élet-története hálás drámatárgyul kínálkozott két szerzőnek is. Az egyiké (9. sz. *A két Bolyai* 3 felvonásos színmű), sajnos, elhibázott gyenge alkotás. Az apa, Bolyai Farkas, és fia János összehűzését az 50-es évek eseményeivel kezdi, pedig közismert dolog, hogy az elvi harez közöttük már 1827-ben kitört az Appendix és a Tentamen miatt. Nagyenyed híres öreg professorát a szerző császárimádó pecsovicznak festi; a mit forrásaiban alig találhatott meg; Bedőházi is, az életrajzírója, csak futó czélzást tesz rá. János, a fia, ezzel szemben lángoló forradalmár, a ki az enyedi collegiumban történt császárlátogatás alkalmával botrányt csinál. Szerzője sem itt, sem később nem képes a két főalakot, még kevésbé a kor hangulatát előttünk érthetővé tenni. A darabban János nemcsak vad genienek mutatkozik. de egyáltalán beszámíthatatlannak; ez a pathologikus alak a maga zabolátlan s főkép indokolatlan kitéréseivel már nem érdekel s ha valamilyet. úgy kínos benyomást kelt. — Nincs kétség abban, hogy az ifjabb Bolyait hiven és elfogadhatóan színre vinni nehéz feladat. Ez az örökké ellentétek közt hánykódó, szilaj, bösz jellem a színpad éles világításában könnyen átesaphat álpathetikus színfalhasgatásba. Ebbe sodródott szerző is, mikor darabjából, főkép az I. és II. felvonásban, rémdrámát csinált. A III.-ban Ibsen-i lélekfestésre törekszik, de ehhez nincs elég ereje, elég mélysége.

Értékesebb, fegyelmezettebb a másik mű, a mely mint ilyen, már átvezet a harmadik, a sikerültebb művek csoportjához (1. sz. *Gradus ad parnassum*). Nem drámai költemény ugyan, mint írója (nyilván a képek sorozata s a köztük eltelt nagy időszakok miatt) nevezi, hanem egy fékezhetetlen nagy tehetség szomorú élettörténetének elég hű ábrázolása. Kezdi 1827. évvel, midőn Bolyai János, a fiú, Bécsben lemond tisztí rangjáról és hazajön, hogy kis birtokukon, Domáldon, gazdálkodjék s a csendes elvonultságban zavartalanul foglalkozhassék elméleti rendszere teljes kiépítésével. Otthon öregedő apja mellett fiatal asszonyt talál, a ki rögtön kaczerkődni kezd vele. Eleinte azt hisszük, talán a fiatal Bolyai hódító férfiasága tántorítja meg pillanatra, de később kiderül, hogy a mostoha alapjában esélcsap, élveteg teremtés, kitől János méltó megbotránkozásal fordul el. Növeli ellenszenvét fiatal mostohája iránt az a szent kegyelet, melylyel a fiú elhalt édesanyja emléken csüng. Az összezördülésbe belesodródik apja is. János szakít velük s kivonul a kis birtokra. Ott tejtestvére, a belé szerelmes Zsuzsa él mellette és viszi háztartását. János már előbb megírta abszolút geometriája

alaptervezetét: az Appendix-et; kint tovább dolgozik, majd elheveri az időt s gazdaságával mitsem törődik. Végre belátja, hogy tönk szélére került s gyanus becsületeségű ispánját elkergeti. Mostohaanyja dül-fül ellene; az érzelmeiben megbántott nő fáradt és kedvetlen férjét egyre fia ellen uszítja, végül is ráveszi, hogy mondja fel fiának a bérletet, hadd legyen földönfutóvá. János mindezzel nem törődik, de várja emésztő türelmetlenséggel Gauss feleletét az Appendixre. Annakidején apjára, Gauss ifjúkori barátjára bízta, hogy küldje el saját Tentamenéhez mellékelve az Appendixet is. Feleletre azonban hasztalan vár. Önmardosó tépelődésekbe merül, de érzi felfedezése világraszóló fontosságát s most már gyanakodni kezd, hogy atyja talán tudós feltékenységből nem közölte művét Gausszal. Apa és fiú ismét összetűznek s a mostoha közbejöttével, a ki Jánost ellene elkövetett aljas merénylettel vádolja, a szakítás életre-halálra szól. Az előző és az utolsó felvonás között 23 év telik el. Jánost a csalódott élet, a megélhetés bajai, saját viharzó temperamentuma testi és lelki züllésbe vitték. Apja, az agg tudós, halálos ágyáról küld fiának búcsúlevelet. Közli vele, hogy művét valóban elküldte Gaussnak, a ki a küldeményre felelt is, de az Appendixről nem tett benn említést. Nem vehető ki tisztán a darab tartalmából, de sejthetjük, hogy Bolyainé ádáz gyűlöletében annakidején kivette a küldeményből János értekezését s az Gauss szeme elé soha sem került. János végső nagy csalódásába belepusztul. A darab, miként a vázlatból is kitetszhetik, nagyjában híven kíséri a való történetet. Legnagyobb baj, hogy János bonjolult, excentrikus jellemének rajzához az írónak nem volt elég ereje. A kapkodás, a szélsőségek között vergődés önmagában nem elég a fölötte érdekes ember lelki világának megértéséhez. Meg kellett volna keresnie és feltüntetnie jellemének azt az alaprugóját, a mely minden tettét, bösz temperamentumát mozgatta. Bolyai Farkas, az apa, szánalmas, megtört lelkű szürke ember; a tiszteletreméltó nagy tudóst, az önérzetes, egykor oly keményfejű nemes urat pillanatra sem éreztetni benne. A mostoha gyűlölködése, alantas csörölő-pörölő modora, házasságtörése az ispánnal ellenszenves és visszataszító. Zsuzsa, János örangyala kedves jelenség, határtalan önfeláldozó szerelmével és naiv népiességével, de a darab folyamán, azt kell hinnünk, a tájszótár összes székelyes kifejezéseit végigmondja; beszéde, ha színpadról hangzanék, feltétlenül kacagást keltene. A darabban egyébként is kirívó egyenlenségek vannak, szerzője bár poétalélek és jó verselő, munkájával inkább nagyot mert, mint alkotott.

Érősebb tehetség kivált drámai jelenetek felépítésében a 15. sz. pályamű szerzője. Darabja czíme: *Az administrator*, verses szomorújáték 3 felvonásban; történik a 40-es évek ele-

jén vidéki vármegyeszékhelyen. Mesternök Kálmán, ez a hős neve, nagybirtokos, de évek óta távol él szülőföldjétől; diplomai pályát választott s mint ügyes, energikus politikust Metternich kegyeivel halmozta el. Itthon a nemzeti ébredés mozgalmái mind erősebb hullámokat vetnek. Meg kell a nyughatatlan magyarokat fékezni s erre a bécsi kancelláriának nincs alkalmasabb embere Mesternöknél. Vármegyéje szélső ellenzéki, legelőször odaküldik, mint administratort rendet csinálni. Otthon egyetlen lánya önállóan nevelkedett, telve van magyar lelkességgel; jegyese, a szomszéd birtokos fia: Kováty Ákos szintén lángoló hazafi. Ők ketten s velük az egész megye nagy várakozással néznek az administrator érkezése elé. Tudják róla, hogy magyar maradt s azt hiszik, szakítani fog eddigi összeköttetéseivel, pártjukra áll és diadalra viszi az ellenzékét. E kissé naiv reményeket azonban maga a megérkező foszlatja szét. Elvakult aulikus maradt, a ki két század dzsidást hoz a gyanus mozgalmak elfojtására. Az expositio idáig sokat ígér; a beállítás olyan, hogy a hajthatatlan aulikus szembehelyezkedvén egész ismerős körével, megyéjével, hazája közhangulatával, most már vagy ennek tűzvészében pusztul el, vagy győz összes szerettei holtteste felett — harmadik eset nincs. Az író meg akarja mutatni, hogy van! S ezzel a végzetes tévedéssel megdől egész alkotása. Az események során mindkét részről vég nélküli kapacitálások következnek; minden kísérlet hiábavaló, a két fél hajthatatlansága nem ismer megalkuvást. A vasember belsőleg szenved ugyan, érzi helyzete ferdeségét, de nem mutatja. Végül a csomót az a harmadik eset — nem megoldja, de kettémetszi. A megyében u. i. kolerajárvány lép fel, a föld népe a szigorú rendszabályok miatt zúgolódik, valahogy elterjed köztük, hogy az urak bocsátották rájuk a veszedelmet s maguk jóelőre bemenekültek a székvárosba. Nyílt zendülés tör ki köztük, dzsidásokat kell ellenük vezetni. Az administrator maga intézkedik, jelen akar lenni az összezapásnál; ott azután, hogy-hogy nem, a zürzavarban a küzdők közé sodródik s a parasztok fegyvereitől hull el. Öngyilkos akart-e lenni, vagy sem? A végső akkordokból nem derül ki. A megoldás e különös módja szemmel látható balfogás. A mily merev jellem a hős, míg onnan felülről el nem ejtették, ki sem teszi fel róla, hogy öngyilkosságra vetemedjék. Ha pedig pusztá véletlen a halála oka, úgy a darab sorstragédiává süllyed. Kár mindenestre mert írója egyébként tudna drámát írni, van érzéke dinamikus fokozások iránt, párbeszédei is főképp elhatározó jele-
netekben éles ripostok; szinte nem szavak, de tettek.

Épp ily írói kvalitásokat árul el, de kevésbbé nemzeti szellemű a 11. számú pályamunka. Czime: *A költő*, színmű

3 felvonásban. Hőse nincs megnevezve, végig csak így szerepel: a költő! Pedig bizvást kiirhatta volna Kisfaludy Károly nevét, mert a darab félreismerhetetlenül róla szól. A költő 1826-ban, már java férfikorában, Pesten egy zsidó orvosnál lakik. A család a hithű, mélyen vallásos apán kívül katonatiszt fiából (Ferdinánd) és két leányból áll (Josephine és Nina). Közülök a fiatalabbikba beleszeret az albérlő költő. A lány üde, gyermekesen naiv és bámulja lakójukat. A családban egy kis baj támad. Ferdinándot a ki jeles katona és fölöttese kedvelik, vallására való tekintettel nem hívják meg a tiszti kaszinó báljára. Felháborodásában a sértésért furcsa elégtételt vesz. Jól tánczoló pudlikutyáját fölöltözteti tiszti uniformisba s a multság alatt a nyitott ablakon beugratja a tánczosok közé. Tudja, mi vár reá s előre elrendezi menekülését. Sikerül az országból kiszöknie, útját a csári birodalom felé veszi s mint később értesülünk, ott szédületes pályát fut meg, végül a csár belső bizalmasa lesz. Mindez lehet érdekes, de az itthoni eseményekbe egyáltalán nem foly be. Otthon azalatt az albérlő heves udvarlására Nina megszédül. Csábítója feleségül venné, de tudja, hogy nemességére büszke atyja, a ki amúgy is elfordult tőle, zsidó nővel való házasságba sohasem egyeznék bele. Második akadály a lány apja; az orvos merev ember, hitében tántoríthatatlan, a ki lányát nem adja másvallásúhoz. A költő már azon gondolkozik, hogy hitet változtat. — A II. felvonásban tisztek rontanak a lakásba keresik Ferdinándot, a megcsúfoltatásért el akarják fogni. A költő keményen szembeszáll velük, különben is üres kézzel kell távoznok. Utána költőnk az orvostól megkéri leánya kezét, az apa azonban kereken elutasítja. Ninának választania kell atyja és szerelmese között. Előbbire határozza magát, mert a költő amúgy is idős hozzá! A III. felvonás négy évvel később történik. Időközben Nina nénjével s ennek urával európai körúton vannak. A férj t. i. világhírű énekes s a közbeeső évek alatt végigszáguldtak a continensen. A költő mintegy hipnotikus álomban mindenhová követi imádottját. Velenczében meghül; a hajsza izgalmi, a sok sanyarúság következtében tüdőbajba esik. Most pesti lakásán utolsó óráit éli. Meglátogatja jószíjú néneje, Teréz, felkeresik régi ideáljai mert voltaképp csak most derül ki, hogy a költő országos nevű ünnepelt híres ember. A haldoklóhoz eljő búcsúzni Nina is. Bevallja neki, ha menekültek is előle, ő mindig szerette s vigasztalásul kijelenti, hogy áttér, mert — s ez jellemző, gazdag külföldi gyáros kérte meg kezét! A költőben még egyszer fellobban régi szerelme s boldogan hunyja le szemét. Mielőtt a függöny legördül, barátai, irótársai némán csoportosulnak a kiszenvedett körül. A pályamű szerzője kétségkívül

ügyesen ír; minden külső mesterkedéshez ért, a mit el lehet lesni, csak szíve nincs, kegyelete még kevesebb. A darabot úgy a mint van, elő lehet adni, fel van technikailag kellőkép építve, de közvetlensége hiányzik. Ahogyan a költőt beállítja, abban semmi szeretet, semmi tisztelet nincs. Az utolsó felvonás önkéntelen hangulatát is elrontja azzal, hogy hőse még a sir szélén is régi hódításai, szerelmi sikerei emléken mereng; szót sem ejt irodalmi alkotásairól, költői terveiről, hazafálmairól.

Utolsónak hagytuk azt a pályaművet, a mely mivel sem különb ugyan a többinél, de jelenből merített tárgyával, korszerű vonatkozásaival fokozottabb érdeklődésünkre tarthat számot. Szerzője, nem legszerencsésebben, orosz czímet adott darabjának: *Jescoro raz* . . . Zárójelben ott van a magyar jelentése: *Még egyszer* . . . (Színmű 4 felvonásban, 10. sz.) Színhelye az egyik oroszországi fogolytábor. Az első felvonás ennek főterén játszik. A tábor parancsnoka, Ribakow orosz ezredes, családjával benn lakik a terepen foglyai között. A parancsnok helyettese (práporcsik, vagy felvigyázó) egy orosz szolgálatban álló lengyel nemes: Mihalszky Micziszláv. A lengyel, mint orosz tiszt, nagy hatalom a telepen, s mindennapos lévén az ezredes házánál, beleszeret főnöke leányába, Olgába. A foglyok terepén az elkülönített tiszti helyen magyar, osztrák és cseh tisztek külön külön csoportot alkotnak. A csehek nyílt árulókként viselkednek s az ezredesnek legjobb besúgói, a többi megvetéssel kerüli őket. A magyar tisztek pártoskodnak, zsörtölődnek, féltékenyek egymás népszerűségére, míg az osztrákok örökké az otthoni jóvilágot, lövésnyit, mulatságot, hódításaikat emlegetik.

Egy magyar tiszt tekintélye esorbitálan csupán. Pálfalusy Sándor főhadnagyé, a ki fölényes, akaraterős, nyugodt jellem. Ez a férfias alak föltűnik Olgának, önkéntelenül keresi társaságát, végre megszereti leányszíve egész hevével. Olga sétái föltűnnek a cseheknek, első dolguk a lengyel fölvigyázó figyelmét fölhívni rá s kellőkép kiszinezik az ártatlan találkozásokat. Michalszky féltékenységeben beleköt Pálfalusyba; a főhadnagy, bármint vigyáz is, összeszólalkozás közben függelemsértést követ el s a lengyel elviteti a tiszti fogdába. — A II. felvonás színhelye az ú. n. tiszti fogda. Michalszky alapjában jó lélek, könnyen befolyásolható. Tudni akarja, Pálfalusy hányadán áll Olgával s ezért fölkeresi zárkájában. A két tiszt kölcsönös kimagyarázások után barátságos beszélgetésbe kezd. A lengyelben nem titkolható rokonszenv ébred Pálfalusy iránt. Megtárgyalják az egyes nemzetek szerepét a világháborúban. A magyar tiszt lelkesedve beszél a lengyelek önfeláldozó harczásáról hazájuk függetlenségeért. Mihalszky, mint a ki nemzete ellen szolgál, kényelmetlenül érzi magát. A főhadnagy beszéde mindinkább

szívébe markol, majd elérzékenyedik. A főhadnagy varázslatos egyénisége oly hatással van rá, hogy segítséget ígér neki egy esetleges szökési kísérletnél. Csak ez kell Pálfalusynak, terve már rég kiért. A fogolytábor közelében kis orosz városka fekszik, odáig kell csak valahogy eljutniok, ott lefoglalják az egyik kéznél lévő vonatot s egy nap alatt elérik vele a lengyel határt. — A III. felvonás Ribakow ezredes lakása. A zendülés és szökés sikerült, csak a csehek maradtak vissza; felhasználva a fejtelenséget, kirabolják az ezredes lakását. Midőn a család előkerül, a rablást ráfognak a magyarokra. Az ezredes hirt vár a közel városból, hova segítségért küldte Michalszkyt. A lengyel azonban a magyarokkal együtt akar szabadulni, de terve nem sikerül. Egy kóborló kozákesapat elfogja és visszahozza. Ribakow az árulót fogságra veti. Olga a muszka örök leitatásával már-már kiszabadítja Michalszkyt, a cseh tiszték azonban észreveszik és megakadályozzák. Az ezredes pedig kozákjai élén a kiszabadult foglyok után veti magát. — Az utolsó felvonás ugyanott történik. Iván, a gyáva tisztiszolga megszaladt az ütközetből s hírekkel jó. A foglyokat nem sikerült lefegyverezni, ők maradtak győztesek. Ribakowot lábán lőtt sebbel hozzák a megvert kozákok. Az ezredes dül-fül. Olgát is lecsukatja magyar barátságáért. Ezalatt odakünn a menekülők annyira urai lettek a helyzetnek, hogy Pálfalusy egy csapattal visszatérhet a táborba. Első dolguk elfogni a cseheket, kiszabadítják Olgát és Michalszkyt. Pálfalusy ezután ünnepélyesen megkéri apjától lánya kezét, az öreg katoná azonban habozik. A helyzet túlságosan bizonytalan, Pálfalusy becsületszavát köti le, hogy a mint magyar véreit hazasegíti, visszatér Olgáért. Az apai áldást erre megkapja s a magyarok diadallal távoznak. — A darab nem nagy igényű, de feltétlenül eredeti tárgyú, a mellett elég érdekes alkotás. A fogolytábor beléletének megfigyelése szemtanutól való; a katonás légkör, fegyverzaj, egymás ellen robbanó nézetek és érdekek életteljessé teszik. Kisebb igényű színpadon hatásos lehetne előadni. Abszolút becséről azonban szó sem lehet. Az író sok gyarlósággal küzd, a történet nem egészen valószínű, némely része lesúlyed az alantas bohózatig, egyébként is telve van értelemzavaró muszka mondásokkal.

Mindezek után összefoglalva az ideí pályázat eredményét, a kiküldött bírálóbizottság, a mely *Heinrich Gusztáv* rendes, *Szinnyei Ferencz* levelező tagból és jelentéstevőből állott, egy értelemmel azt a tiszteletteljes javaslatot terjeszti a tekintetes Akadémia elé, hogy a Kóczán-díj kiadásától méltóztassék ezúttal eltekinteni.

A M. Tud. Akadémia jegyzőkönyvei.

TIZENHETEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály ötödik ülése.

1920 április 26-án.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz tt. — Badiés Ferencz, Heinrich Gusztáv, Munkácsi Bernát r. tt. — Bánóczy József, Csengeri János, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Horgos Antal, Melich János, Petz Gedeon, Pintér Jenő, Szinnyi Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján l. tt. — *A másik két osztályból*: Angyal Dávid, Szily Kálmán r. tt. — Entz Géza, Pauler Akos l. tt. — Jegyző: Szinnyi József osztálytitkár.

92. GOMBOCZ ZOLTÁN l. t.: Julián második jelentése.

93. GYOMLAY GYULA l. t.: A magyar igealakok rendszere és használata.

94. Az osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MUNKÁCSI BERNÁT r. és TOLNAI VILMOS l. tagokat kéri föl.

TIZENNYOLCZADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A II. osztály ötödik ülése.

1920 május 3-án.

CsÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Berzeviczy Albert t. t. — Angyal Dávid, Békefi Remig, Coucha Győző, Fináczy Ernő, Gaal Jenő, Matlekovits Sándor Szádeczky-Kardoss Lajos r. tt. — Áldásy Antal, Angyal Pál, Buday László, Domanovszky Sándor, Fellner Frigyes, Giesswein Sándor, Hodinka Antal, Hóman Bálint, Köllányi Ferencz, Kornis Gyula, Kovács Gyula, Kuzsinszky Bálint, Mahler Ede, Nagy Ernő, Nagy Gyula, Pilch Jenő, Reiner János, Szendrei János, Thirring Gusztáv l. tt. — *A másik két osztályból*: Herczeg Ferencz t. t. — Badiés Ferencz, Ferenczi Zoltán, Fröhlich Izidor, Heinrich Gusztáv, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Jánosi Béla, Méhely Lajos, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Szily Kálmán, Szinnyi József r. tt. — Bugarszky István, Császár Elemér, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Kertész Kálmán, Melich János, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Szinnyi Ferencz, Tolnai Vilmos, Tötössy Béla, Viszota Gyula l. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

95. KÁROLYI ÁRPÁD r. t. „Széchenyi István elkobzott iratai“, tájékoztató jelentés, felolvassa: Fejérpataky László osztálytitkár r. t.

96. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére GAAL JENŐ r. és NAGY GYULA l. tagokat kéri föl.

LXXX. NAGYGYÜLES.

Első nap.

1920 május 4.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz t. t. másodelnök; — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Balogh Jenő, Békefi Remig, Concha Győző, Csánki Dezső, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fináczy Ernő, Földes Béla, Fröhlich Izidor, Hegedűs István, Horváth Géza, Illosvay Lajos, Jánosi Béla, Jendrassik Ernő, Magoesy-Dietz Sándor, Magyary Géza, Matlekovits Sándor, Méhelj Lajos, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Szily Kálmán, Szinyei József r. tt. — Aldásy Antal, Buday László, Filarszky Nándor, Hóman Bálint, Horger Antal, Horváth János, Hutýra Ferencz, Kornis Gyula, Mabler Ede, Melich János, Petz Gedeon, Reinér János, Richter Aladár, Solymossy Sándor, Szinyei Ferencz, Varga Damján l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtítkár.

1. Főtítkár bemutatja a május hó 9-én d. e. 10 órakor tartandó LXXIX. ünnepélyes közülés programját: 1. Elnöki megnyitó beszéd, BERZEVICZY ALBERT t. t. elnöktől; — 2. Főtítkári jelentés, HEINRICH GUSZTÁV főtítkártól; — 3. Gróf Tisza István t. t. emlékezete, BALOGH JENŐ r. tagtól; — 4. A világ közepe, elbészélés GARDONYI GÉZA l. tagtól, felolvassa Tolnai Vilmos l. t.; — 5. a közülés befejezése után déli 1/2 1 órakor a Palota III. emeletén elhelyezett Zrínyi-emlékiállítás megnyitása. Az ünnepélyes közülésre az elnökség meghívta HORTHY MIKLÓS kormányzó úr ő főmértóságát és JÓZSEF főherczeg és JÓZSEF FERENCZ főherczeg ő felségét, a kik magas megjelenésüket kilátásba helyezték. — Örvedetes tudomásul szolgál.

2. Az 1920. évi Nagyjutalom és a Marczibányi-mellékjutalom az 1912—1919. évkörben megjelent legkiválóbb philosophiai munkáknak lévén odaitelendő, az e czélból javaslatteletre kiküldött bizottság (Concha Győző r. t., biz. elnök, Prohászka Ottokár l. t. és Kornis Gyula l. t.) azzal a javaslattal járult az osztály elé, hogy a Nagyjutalom FINÁCZY ERNŐ: „A középkori nevelés története. Budapest, 1914“, a Marczibányi-mellékjutalom pedig PAULER ÁKOS: „A fogalom problémája a tiszta logikában. Budapest, 1915.“ cz. munkájának ítéltessek oda. A II. osztály jelenti, hogy e javaslatot elfogadta és kéri a nagygyűlést, hogy a jutalmakat nevezetteknek ítélje oda. A bírálati jelentés szerzője (l. fönt 25 l.) KORNIS GYULA l. t. — A nagygyűlés a Nagyjutalmat FINÁCZY ERNŐ: A középkori nevelés története, a Marczibányi-mellékjutalmat PAULER ÁKOS: A fogalom problémája a tiszta logikában cz. művének odaitélte.

3. Főtítkár javasolja, hogy gróf Széchenyi István életrajzára a pályázat újból hirdettesse (l. fönt 55. l. 1. sz.). — Elfogadtatik.

4. Főtítkár jelenti, hogy a Wodianer-néptanítói jutalom (1000—1000 korona) — az Ügyrend értelmében — kihirdetendő (l. fönt 55. l. 2. sz.). — Elfogadtatik.

5. Főtítkár jelenti, hogy a Bródy-jutalom (6000 korona), melyre az 1918—20. évkörben megjelent publicistikai művek pályáznak, az Ügyrend értelmében kihirdetendő (l. fönt 55. l. 3. sz.). — Elfogadtatik.

6. Főtítkár jelenti, hogy a Wahrmann-jutalom (2000 korona) kihirdetendő; ezúttal az Ügyrend értelmében az 1915—1920. évkörben az ipar terén legnagyobb érdemeket szerzett szakférfiú fog e jutalomban részesülni (l. fönt 56. l. 4. sz.). — Elfogadtatik.

7. Főtitkár javasolja, hogy a Balkán-félsziget szótárait a szokásos pályadíj újból kitűzessék (l. fönt 56. l. 5. sz.). — Elfogadtatik.

8. Az I. osztály jelenti, hogy a Sámuel-díjra az 1919-ben megjelent nyelvészeti értekezések pályáztak. A kiküldött bizottság (Szinyei József r. t., Petz Gedeon és Melich János l. tt.) beható szemlét tartva a múlt évi termés fölött azt javasolja, hogy a jutalomdíj SCHWARTZ ELEMÉR: Nyelvkeveredés a Lapinson-túli német nyelv-járást-riületen cz. értekezésének ítéltessek oda. A bírálati jelentés szerzője (l. fönt 31. l.) Melich János l. t. — Elfogadtatik.

9. Az I. osztály jelenti, hogy a Pesti Hazai Takarékpénztár Fáy-jutalmából hirdett pályakérdésre: „A sumir kérdés története és jelen állása két pályamunka érkezett. Az 1. számú, a melynek „Késő koszorú“ a jelígeje, alaki oknál fogva sem tarthat számot a jutalomra, mert a szerzőnek, néhai Galgóczy Jánosnak a kezeirása. De különben is túlszárnyalja tudományos értékben a 2. számú, a melynek jelígeje: „Dicsőség a magasságos mennyekben az Istennek...” (Luk. II. 14.) A kiküldött bírálók (Munkácsi Bernát r. és Gombocz Zoltán l. tt.) jelentése alapján az osztály azt javasolja, hogy a pályadíj a 2. számú, „Dicsőség a magasságos mennyekben“ jelígejű pályaműnek ítéltessek oda. A bírálati jelentés (l. fönt 32. l.) szerzője Munkácsi Bernát r. t. — A nagygyűlés az osztály javaslatát elfogadta s a jelíges levelet fölbontatta. A pályanyertes mű szerzője VARGHA ZSIGMOND: ref. lelkészkepzőintézeti tanár, Debreczen.

10. Az I. osztály jelenti, hogy a Nádasdy-pályázatra (elbeszélő költemény) csak egy pályamű érkezett. A bírálóbizottság Badics Ferencz r., Riedl Frigyes és Pintér Jenő l. tt.) jelentése alapján az osztály javasolja, hogy a jutalom ezúttal ne adassék ki. A bírálati jelentés szerzője (fönt 212. l.) PINTER JENŐ l. t. — Elfogadtatik.

11. Az I. osztály jelenti, hogy a Farkas-Raskó-jutalomért 1920-ban hazafias költemények pályáznak (l. fönt 56. l. 6. sz.) A jutalomdíj 200 K. — Elfogadtatik.

12. Az I. osztály jelenti, hogy a Kóczán-jutalomért 1921-ben magyar történelmi tárgyú drámák pályáznak. Jutalomdíj 2000 korona. Határnap: 1921 május 31. (l. fönt 57. l. 7. sz.) — Elfogadtatik.

13. Az I. osztály jelenti, hogy a gróf Teleki József-jutalomért 1920-ban verses formában írt szomorujátékok pályáznak. Jutalomdíj 2000 korona. Határnap: 1920 szeptember 30. (l. fönt 57. l. 8. sz.). — Elfogadtatik.

14. Az I. osztály jelenti, hogy a Lehr Albert-pályázatra a következő pályakérdést javasolja kitűzni: „Arany magyar versalakjainak elemzése. (Ütemképzés, sor- és szakalkotás, rimelhelyezés; a hangsúlyos verstechnika vegyítése időmértékkel és Arany egyéb verselési sajátosságainak fejlődése).” Jutalomdíj 200 korona. Határnap: 1922 szeptemb-r 30. (l. fönt 57. l. 9. sz.). — Elfogadtatik.

15. Az I. osztály jelenti, hogy a gróf Nádasdy-jutalomért 1921-ben elbeszélő költemények pályáznak. Jutalomdíj 2000 korona. Határnap: 1921 szeptember 30. (l. fönt 57. l. 10. sz.). — Elfogadtatik.

16. Az I. osztály jelenti, hogy a Halmos Izor-jutalomra „Petőfi lyrája“ czímű pályatételt javasolja kitűzni. Jutalomdíj 2000 korona. Határnap: 1922 szeptember 30. (l. fönt 57. l. 11. sz.). — Elfogadtatik.

17. A II. osztály jelenti, hogy az ifj. Bojárí Vigyázó Sándor-féle jutalom pályakérdésére (Az Árpád-házi királyok és királyi hercegek czimei, az illető országok és tartományok eredetének, határainak és kormányzatának ismertetésével) egy pályamű érkezett e jelígevel

„Moriatur pro rege nostro“. A bírálók (Domanovszky Sándor és Hóman Bálint lev. tagok) a pályadíj ki nem adását javasolják, mert a pályamunka teljesen rendszertelen és tudománytalan próbálkozás, mely a történeti iskolázottság és elemi tudományos ismeretek hiányáról tanuskodik. Az osztály a bírálók véleménye alapján a jutalom ki nem adását javasolja. A bírálati jelentés szerzője (l. fönt 45. l.) HÓMAN BÁLINT l. t. — Elfogadtatik.

18. A II. osztály jelenti, hogy a „Jogi monographia segély“ alapjából kiírt pályakérdésre (Fejtessék ki a magyar igazságszolgáltatási szervezet és a polgári peres eljárás története a mohácsi vésztől 1848-ig) egy pályamű érkezett, melynek jellegje: „Fundamentum legis exequendae processus“. A bírálók (Magyar Géza r. tag és Illés József lev. tag) a dolgozatot igen jelentős irodalmi eredménynek jelzik, mely az Akadémia legteljesebb méltánylását érdemli meg; mindazonáltal a pályadíj kiadását nem hozhatják javaslatba, mert a munka a pályatételnek csak egy kisebb részét dolgozta fel; azt javasolják, hogy szerző a teljes munka megírásával bizassék meg, a mit a szerző maga is kér. A mű elkészültének határidejeül 1924 decz. 31-ét vélik megállapítandónak, és így a jutalom, kedvező bírálattal, az 1925. évi nagygyűlésen adatnék ki. Javasolják végül, hogy a mű jutalmazására kitűzött 4000 korona, mely összeget a jogi monographia-bizottság gyümölcsözőleg külön kezel, az elkészült teljes műnek kamataival együtt adassék ki, mert a jutalom összege még így sincs arányban a nagy munka megírásával járó fárasztással. Mint-hogy a mű befejezéséig előreláthatólag több év fog eltelni, a bírálók felhatalmaztatni kérik a sze zót, hogy addig is a kész része et, a bírálal ban adott útmutatások figyelembevételével, könyvalakban kiadhasssa. Az osztály a bírálók véleményét elfogadván, javasolja a nagygyűlésnek, hogy a jutalom most ki ne adassék, a szerző azonban bizassék meg a teljes mű megírásával minek határidejeül 1924 decz. 31-ike állapittassék meg: a szerzőnek jogában van a teljesen kész munkát korábban is benyújtani. A gyümölcsözőleg külön kezelt jutalomdíj, kedvező bíralat esetén, kamataival együtt adatik ki. A szerző fel van jogosítva addig is munkájának kész részeit, a bíralatban adott útmutatások figyelembevételével, kiadni. A bírálati jelentés szerzője (l. fönt 48. l.) Magyar Geza r. t. — A nagygyűlés az osztály javaslatához hozzájárulván, a pályamű jeligés levele fölbontatott: szerző WINKLER JÁNOS jogakad. tanar, Pécs, a kinék a pályakérdés kidolgozására 1924 december 31-iki határidővel megbízás adatik.

19. A II. osztály jelenti, hogy az Ipolyi Arnold-alapítványból az 1920 ban műveltségtörténetre esedékes 2000 koronás jutalomra a pályázati szabályok értelmében kiküldött bizottság (C-ánki Dezső r., Áldásy Antal és Hóman Bálint lev. tagok) megbízást javasol adni DOMANOVSZKY SÁNDOR l. tagnak a következő műre: „A szepesi városok árumegállítási joga“ a mű elkészültének határidejét a bizottság a megbízottal egyetértőleg 1920 decz. 31-ében állapította meg. — Az osztály javaslatára a nagygyűlés DOMANOVSZKY SÁNDOR l. tagot a jelzett mű megírásával megbizza.

20. A II. osztály a Lévy-alapítvány ügyében javasolja, hogy a legutóbb eredménytelen pályázatnak az Ügyrend 120. §-a értelmében megkettőzött díjával, 2000 K-val, BUDAY LÁSZLÓ l. tag részére megbízás adassék oly mű megírására, mely a Magyarország területi épességének veszélyeztetésével előállott helyzetben az ország gazdasági egységét, az elszakítani kívánt területek szerves összefüggését, s az e kérdésekkel kapcsolatos gazdasági és szociálpolitikai feladatokat

tárgyalja. — Az osztály javaslata alapján a nagygyűlés megbízást BUDAY LÁSZLÓ I. tagnak megadja.

21. Az **Első Magyar Általános Biztosító-Társaság** 1000 K. djára nézve a II. osztály kéri a nagygyűlést, hogy e díj, mint minden évben, most is a Nemzetgazdasági Bizottság céljaira fordíttassék. — Megadatik.

22. A II. osztály jelenti, hogy az 1921. évi **Nagyjuttalomra** és **Marczibányi-mellékjuttalomra**, valamint a **Kautz Gyúfa-mellékjuttalomra** az 1913—1920. évkörben megjelent társadalomtudományi munkák pályáznak (I. fönt 60. I. 21. sz.). — Elfogadatik.

23. A II. osztály jelenti, hogy a **Sztrokay-juttalom** az 1920-ik évben az 1918. és 1919. években megjelent munkák legjelesebbjének utólagos jutalmazására fog fordíttatni Juttalomdíj 2000 korona. Határnap 1920 december 31. (I. fönt 60. I. 22. sz.). — Elfogadatik.

24. A II. osztály jelenti, hogy a **Péczyly** nyílt pályázatra 1921-ben: „Az erdélyi vajdaság intézményének története a fejedelemség kialakulásáig” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 2000 korona. Határnap 1921 december 31. (I. fönt 60. I. 23. sz.). — Elfogadatik.

25. A II. osztály jelenti, hogy a **Bézsán** nyílt pályázatra az 1921. évben: „A magyarországi ruthén letelepedések története” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 2400 korona. Határnap 1921 december 31. (I. fönt 60. I. 24. sz.). — Elfogadatik.

26. A II. osztály jelenti, hogy a **Gorove** nyílt pályázatra az 1921. évben: „Aristoteles etikája, történetileg és kritikailag megvilágítva” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 2000 korona. Határnap 1921 december 31. (I. fönt 61. I. 25. sz.). — Elfogadatik.

27. A II. osztály jelenti, hogy a **Lukács Krisztina** nyílt pályázatra az 1921. évben: „A syndicalismus elvei és szervezkedési javaslatai, kapcsolatban a bolsevizmussal” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 2000 korona. Határnap 1921 december 31. (I. fönt 61. I. 26. sz.). — Elfogadatik.

28. A II. osztály jelenti, hogy a **Dóra**-pályázatra 1921-ben: „Az áralakulás története Magyarországon 1913-tól kezdve” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 1000 korona. Határnap 1921 december 31. (I. fönt 61. I. 27. sz.). — Elfogadatik.

29. A II. osztály jelenti, hogy a **Schreiber-Kautz** nyílt pályázatra 1920-ban: „Fejtsék ki, hogy a munkanélküliség szempontjából mennyiben és mily vonatkozásokban szükségesek állami és társadalmi intézkedések” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 1200 korona. Határnap 1920 december 31. (I. fönt 61. I. 28. sz.). — Elfogadatik.

30. A II. osztály jelenti, hogy a **Herz Viktor** adományából: „Fejtsenek ki a lakáspolitikai irányelvei, tekintettel a mezőgazdasági és ipari munkások, továbbá a kisbirtokos és kisiparos elem egészségügyi érdekeire” című pályatételt tűzi ki. Juttalomdíj 2000 korona. Határnap 1921 decz. 31. (I. fönt 62. I. 29. sz.). — Elfogadatik.

31. A III. osztály jelenti, hogy a **Vitéz**-alapítványra 1921-ben a következő pályatételt javasolja kitűzni: „Kivántatik mindazoknak a törvényhozási, hatósági és társadalmi intézkedéseknek ismertetése és kritikai méltatása, a melyek eddig a természeti emlékek megóvása és fenntartása érdekében bel- és külföldön tettek. Ennek alapján tüzetesen kifejthetők és gyakorlati értékű javaslatok formájában megjelölendők a szükséges intézkedések arra nézve, hogy az osztatlan Magyar Birodalom területén található és az állat-, növény- és földtan körébe tartozó természeti emlékek a pusztulástól megóvassanak.” Juttalomdíj 800 korona. Határnap 1922. évi december 31. (I. fönt 65. I. 43. sz.). — Elfogadatik.

32. A III. osztály jelenti, hogy a Pesti Hazai Első Takarékpénztár-Egyesület Fay-jutalmára 1920-ban: „Széngazdálkodásunk javítása” című pályakérdés kitűzését javasolja. Jutalomdíj 2000 korona. Határnap 1920 december 31. A végrehajtással való megbízás az 1921. évi nagygyűlésen hirdetik ki. (l. fönt 65. l. 44. sz.) — Elfogadtatik.

33. A III. osztály javasolja, hogy a Függetlenség-pályázatból hirdett pályatétel (A physikai tudományok hazai irodalmának története) határideje hosszabbítsassék meg 1921 december 31-ig. (l. fönt 66. l. 45. sz.) — Elfogadtatik.

34. Főtitkár jelenti, hogy az egyetemi hallgatók könyvjutalmára ez évben csak a debreczeni Tudomány-Egyetem bölcsészeti kara terjesztette föl kitüntetésre méltó hallgatóit. A nyelvészeti könyvjutalomra ajánlja DEBRECZENI FERENCZ, a történetire SIMON KÁROLY IV. éves bölcsészettanhallgatókat. — A nagygyűlés nevezetteknek a könyvjutalmakat odaítéli.

35. Elnök úr a jutalmat nem nyert jelígés levelek elhamvasztására MAHLER EDE és KORNIS GYULA l. tagokat kéri föl, a kik még az ülés folyamán jelentik, hogy megbízatásukban eljárak.

36. Az osztályok kéri, hogy a régebben kitűzött, de még le nem járt jutalomtételek újra hirdettessenek. — Meg fog történni.

37. Főtitkár jelenti, hogy a f. évre hirdetett pályázatok közül meddők maradtak: 1. *A Balkán-félsziget nyelveinek szótárai.* — 2. *Gorove-pályázat:* Az erkölcsstani értékelmélet nyomai az ókorban. — 3. *Dóra-alapítvány:* A háború befolyása a belkereskedelemre. — 4. *Ipolyi-pályázat:* Hunyady János élete és kora. — 5. *Gorove-pályázat:* A magyar humanizmus története. — 6. *Vitéz-pályázat:* Az erdélyi boértság története.

38. Főtitkár bemutatja az egyes osztályok tagajánlásait:

Az I. osztály részéről:

Tiszteleti tagnak:

Gárdonyi Géza l. t.	26	szavazattal	1	ellenében
Kozma Andor l. t.	20	„	7	„

Rendes tagnak:

Csengeri János l. t.	25	szavazattal	1	ellenében
Melich János l. t.	26	„		egyhaugúlag
Petz Gedeon l. t.	26	„		„

A II. osztály részéről:

Rendes tagnak:

Prohászka Ottokár l. t.	32	szavazattal	4	ellenében
Kováts Gyula l. t.	30	„	5	„

Levelező tagnak:

Iványi Béla	32	szavazattal	4	ellenében
Kováts Alajos	31	„	4	„
Posch Jenő	31	„	4	„
Hekler Antal	29	„	7	„
Hegedűs Loránd	26	„	9	„

A III. osztály részéről:

Tiszteleti tagnak:

Szily Kálmán r. t.	29	szavazattal	1	ellenében
Lóczy Lajos r. t.	26	„	4	„

Rendes tagnak :

Tangl Károly l. t.	30	szavazattal	1	ellenében
Istvánffy Gyula l. t.	28	"	3	"

Levelező tagnak :

Magyary Kossa Gyula	27	szavazattal	1	ellenében
ifj. Szily Kálmán	25	"	6	"
Cholnoky Jenő	24	"	8	"
Papp Károly	20	"	8	"
Vamosy Zoltán	19	"	3	"
Zahibruckner Sándor	19	"	3	"
Vitális István	17	"	8	"

39. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére HEGEDŰS ISTVÁN és FINÁCZY ERNŐ r. tagokat kéri föl.

LXXX. NAGYGYŰLÉS.

Második nap.

1920 május 5. -

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklete alatt jelen vannak : Herczeg Ferencz másodelnök, Plósz Sándor, Wlassics Gyula t. tt. — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Ballagi Aladár, Balogh Jenő, Békefi Remig, Concha Győző, Csánki Dezső, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fináczy Ernő, Földes Béla, Fröhlich Izidor, Hegedűs István, Horváth Géza, Illosvay Lajos, Janosi Béla, Jendrassik Ernő, Koch Antal, Mágocsy-Dietz Sándor, Magyary Géza, Matlekovits Sándor, Méhely Lajos, Munkácsi Bernát, Négyesy László, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Réhy Mór, Szily Kálmán, Szinyei József, Vargha Gyula r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Dománovszky Sándor, Gyömlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hóman Bálint, Horger Antal, Láng Nándor, Mahler Ede, Pogány Béla, Reiner János, Richter Aladár, Szinyei Ferencz, Vargha Damján l. tt. — Jegyző : Heinrich Gusztáv főtítká.

40. Elnök úr az ülés megnyitása után közli, hogy az igazgató-Tanácsban ENTZ GEZA r. t. elhunytával egy igazgató tag helye megürült és fölhívja a nagygyűlést, hogy kebeléből egy tagot az Igazgató-Tanácsba válasszon. Titkos szavazás útján megválasztott FRÖHLICH IZIDOR r. t., osztálytitkár 22 szóval. Szavazatokat kaptak még : Horváth Géza r. t. 9 Jendrassik Ernő r. t. 1 szavazatot. Üres 1. — Elnök úr az új igazgató tagot szívélyesen üdvözlí, a ki a belé helyezett bizalmat melegen megköszöni.

41. Elnök úr sorshúzással megállapítja az osztályok sorrendjét. Az eredmény : I, III, II

42. Titkos szavazással golyózás útján megválasztatnak :

Az I. osztályba :

Tiszteleti tagnak :

Gárdonyi Géza l. t.	29	szavazattal	6	ellenében
Kozma Andor l. t.	29	"	6	"

Rendes tagnak :

Melich János l. t.	34	szavazattal	1	ellenében
Petz Gedeon l. t.	33	"	2	"
Csengeri János l. t.	32	"	3	"

A II. osztályba :

Rendes tagnak :

Prohászka Ottokár i. t.	30 szavazattal	4 ellenében
Kováts Gyula i. t.	30	5

Levelező tagnak :

Iványi Béla	31 szavazattal	2 ellenében
Hekler Antal	31	2
Kováts Alajos	31	2
Posch Jenő	30	3
Hegedűs Loránd	28	6

A III. osztályba :

Tiszteleti tagnak :

Szily Kálmán r. t.	31 szavazattal	4 ellenében
Lóczy Lajos r. t.	30	4

Rendes tagnak :

Tangl Károly i. t.	31 szavazattal	3 ellenében
Istvánffy Gyula i. t.	31	4

Levelező tagnak :

Magyari-Kossa Gyula	32 szavazattal	2 ellenében
Zahlbruckner Sándor	31	2
Vitális István	31	4
Cholnoky Jenő	31	5
Papp Károly	30	5
ifj. Szily Kálmán	29	6
Vámosy Zoltán	29	6

43. Elnök úr a szavazás eredményének kihirdetése után a jegyzőkönyv hitelesítésére BADICS FERENCZ ÉS FARKAS GYULA r. tagokat kéri föl.

AZ IGAZGATÓ-TANÁCS MÁSODIK ÜLÉSE.

1920 május 6-án.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen voltak : Herczeg Ferencz másodelnök, Concha Győző, Illosvay Lajos, Plósz Sándor, Rákosi Jenő, Szily Kálmán, Wekerle Sándor, b. Wlassics Gyula ig. tagok. (Goldziher Ignác ig. t. kimentette távolmaradását.) Bánszky János akadémiai ügyész. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

20. Elnök úr mély megilletődéssel jelenti be az Igazgató-Tanács egyik kiváló tagjának, herczeg Esterházy Miklósnak f. évi április 6-án váratlanul bekövetkezett elhunytát. — Az Igazgató-Tanács őszinte részvétellel veszi kiváló tagjának halálát és helyébe egyhangúlag Széchenyi Emil grófort választja meg a Tanács tagjává.

21. Elnök úr előterjeszti az Akadémia pénztári számadását 1919-ről és költségvetését 1920-ra, melyet az Elnökök és Titkárok értekezlete, valamint a Pénzügyi Bizottság f. évi május 3-án lényegesebb módosítások nélkül elfogadásra terjeszt föl az Igazgató-Tanács-

hoz. — A zárszámadás és költségvetés hosszabb eszmecsere után elfogadtatik.

22. Főtitkár előterjeszti a Pénzügyi Bizottság javaslatát Jónás Károly akadémiai gondnok nyugdíjaztatása ügyében, mely f. évi június 1-én érvénybe lép. — A javaslat, mely szerint a gondnok 11,900 korona nyugdíjat fog élvezni és az Akadémia bérházában elfoglalt lakásáért évi 1800 korona lakásbért fog fizetni, elfogadtatott.

23. Főtitkár előterjeszti Hellebrant Árpád akadémiai alkönyvtárnoknak f. évi márczius 22-én kelt beadványát, melyben hivatkozással 44 évi szolgálati idejére és az Igazgató-Tanácsnak azon határozatára, hogy az Akadémia tisztviselőire nézve az állami tisztviselők ellátását, fizetési és nyugdíj-szabályait tekinti irányadónak, járandóságainak fölemelését kéri. — Minthogy a kérvény a szükséges hivatalos adatokkal támogatva nincs, a Pénzügyi Bizottság nem tekintette tárgyalhatónak. A Tanács ezt a fölfogást magaévé teszi.

24. Főtitkár jelenti, hogy az Akadémia számadásainak, valamint a gondnoki, széphalmi és ügyészi számadásoknak megvizsgálására fölkért igazgató-tagok eljárak tisztökben és beadták jelentéseiket, melyek szerint a kérdéses számadások mind helybenhagyhatók, mire elnök úr gróf Dessewffy Aurél, báró Forster Gyula és Plósz Sándor ig. tag uraknak fáradozásukért az Akadémia meleg köszönetét tolmácsolja. Ugyancsak meleg köszönetet mond az Igazgató-Tanács ez alkalommal is a Magyar Földhitelintézetnek az Akadémia vagyonának gondos és önzetlen kezeléseért, az Elnök urat pedig fölhatalmazza, hogy e kezelés körül elfoglalt tisztviselőnek a megállapított tiszteletdíjat (2400 kor.) ez évre is folyósítsa.

25. A széphalmi számadásokról szóló jelentés alapján a Tanács hozzájárul a széphalmi mauzoleum és kert gondnokának azon javaslatához, hogy a Széphalom fönntartására megállapított eddigi átalányösszeg (1000 K) a megváltozott viszonyokra való tekintettel 2000 koronára fötémeltessék és följogosítja a főtitkárt, hogy e magasabb összeget már a folyó 1920. evre utalványozza.

26. Főtitkár jelenti, hogy a Vörös Örségtől az Akadémia palotájában okozott károkat illetőleg a Budapesti Magyar Katonai Körlet-hadbiztoságtól a Fővárosi Tanács közvetítésével a következő átiratot vettük: „85.524 sz. Ertesítem, hogy a M. T. Akadémia palotájában az októberi forradalomkor elhelyezkedett „népörség” hovátartozósága és mely hatóság rendelkezése folytán történt beszállásolása megállapítható nem lévén, a Magyar Hüm. 410,182—47/1919. számú rendelete szerint, jogczim hiányában, az épületben okozott károk térítését a hadügyi igazgatás, sajnos, nem vállalhatja — Hadfönök helyett Olvashatatlan aláírás.” — Részletesebb fölvilágosítással újabb fölterjesztés intézendő a honvédelmi minisztériumhoz.

27. Főtitkár előterjeszti az új tűzbiztosítási kötvényt, melyet az Akadémia elnöke az Igazgató-Tanács fölhatalmazása folytán a palota biztosítása ügyében az Első Magyar Biztosító-Társasággal f. évi április 12-én megkötött. E szerint a palota eddigi biztosító összege három millióról harmincz millió hatszázezer koronára emelkedett, melvnek fejében az Akadémia évi 1325 K helyett évi 10,041 K 23 fillért fizet. — Helyeslő tudomásul van.

28. Elnök úr jelenti, hogy elhunyt két altisztünk helyébe egy évi ideiglenes alkalmazással Horvát Jánost nevezte ki akadémiai altisztté. — Tudomásul van.

29. Főtitkár jelenti, hogy a II. osztály sürgetésére a Pénzügyi Bizottságban újból szóba került egy Néprajzi Bizottság föllállítása,

mely ügyben Sebestyén Gyula l. t. már régebben tett indítványt. A Pénzügyi Bizottság elvben helyesli az indítványt, de az Akadémia mai pénzügyi helyzetében nem javasolhatja az Igazgató-Tanácsnak a kérdéses új bizottság létesítését, mert megfelelő rendes dotatióval nem láthatja el és kellő anyagi alap hiányában teljes téflenségre kárhozthatná. — A Tanács a Pénzügyi Bizottság fölfogását helyeselve, az ügynek elintézését kedvezőbb időre halasztja.

30. Bánszky János akadémiai ügyész jelenti, hogy az Akadémia egyik legújabb alapítója, Boháts Kálmán ellen halála előtt mintegy két évvel rokonsága gondnok-ság alá helyezési eljárást tett folyamatba az egri törvényszék előtt. Ebben az ügyben az Akadémiát, mint végrendeletileg kijelölt örökösöt helyettesítésben Heimler Ede egri ügyvéd képviselte. Időközben Boháts elhalálozván, Heimler két ízben utazott Hevesre a hagyatéki leltár és a pótleltár fölvétele ügyében. Ezen eljárásaiért most kiadásai és munkadíja fejében 1200 koronát igényel. Tekintettel az újabban tetemesen felémelt ügyvédi eljárási díjakra és a Hevesre való utazásokkal járó tetemes költségekre és idővesztésére, az ügyész Heimler költségeinek 1000 koronában való megállapítását javasolja. — Elfogadtatik.

31. A Magyar Földhitelintézet jelenti, hogy a) a Marczibányi Imre-féle alapítvány ügyében Barnabás Pál ügyvéd 420 koronát fizetett le; b) hogy a Budapesti Gőzmalom r.-t. négy darab részvéveye után az elővételi jogot egy darab új részvényre gyakorolta, egy darab után pedig az elővételi jogot értékesítette. E művelet az Akadémia folyó számláját 2,057 K 70 fillérrel terhelte, ellenben 1,700 koronával növelte; c) hogy az intézetnél letétben levő értékpapirjaink után az április hó 1-én lejárt értékekért 83,226 koronát irt a M. T. Akadémia folyó számadása javára; d) hogy Herz Viktor budapesti gyáros úr már február 8-iki bejelentése értelmében 20,000 kor. alapítványa fejében 5 $\frac{1}{2}$ %-os II. kadikölesönt és még az idén hirdetendő pályadíj 2000 koronát fizetett be. — Tudomásul van.

32. Az Igazgató-Tanács, tekintettel az Akadémia mostani pénzügyi helyzetére, újból nyomatékosan kimondja, hogy új kéziratok további intézkedésig sajtó alá nem adhatók, a tudományos társaságok akadémiai segélyezése 1920-ban szünetel.

33. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére ILOSVAY LAJOS és RAKOSI JENŐ ig. tag urakat kéri föl.

TIZENKILENCZEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. osztály ötödik ülése.

1920 május 17-én.

HORVÁTH GÉZA r. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: id. Szily Kálmán t. t. — Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Istvánffy Gyula, Mágocsy-Dietz Sándor, Méhelly Lajos, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz, Tangl Károly r. tt. — Bugarszky István, Filarszky Nándor, v. Harkányi Béla, Hoor-Tempis Mor, Hutýra Ferencz, Kertész Kálmán, Magyary-Kossa Gyula, Marek József, Mauritz Béla, Richter Aladár, ifj. Szily Kálmán, Tuzson János, Vámosy Zoltán l. tt. — *Más osztályokból:* Fejérpataky László, Hegedüs István, Némethy Géza, Szilonyi József r. tt. — Polner Ödön, Tolnai Vilmos l. tt. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. t., osztálytitkár.

97. FILARSZKY NÁNDOR l. t.: A separatiós sejtmagosztódás elmélete és szerepe a növények fejlődésében és rendszerezésében. (Székfoglaló.)

98. MÉHELY LAJOS r. t.: A planáriák *Minot*-féle mirigyeiről.
 99. REJTŐ SÁNDOR l. t. bemutatja: „Az elméleti mechanika technologia alapelvei“ című munkájának III. kötetét, a mely a faanyag technológiáját öleli fel.

100. SCHILBERSZKY KAROLY vendég: A szilvafák rozsdabetegségeit okozó gombák biológiájáról. Előterjeszti: MÁGÓCSY-DIETZ SÁNDOR r. tag.

101. GELEI JÓZSEF vendég: A planáriák önmegtermékenyítése. Előterjeszti: MÉHELY LAJOS r. tag

102. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MÉHELY LAJOS r. és FILARSZKY NÁNDOR l. tagokat kéri föl és az ülést bezárja.

HUSZADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály hatodik ülése.

1920 május 17-én.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Badics Ferencz, Csengeri János, Hegedűs István, Melich János, Munkácsi Bernát. Négyesy László, Petz Gedeon r. tt. — Bánóczi József, Horváth János, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján, Vikár Béla, Viszota Gyula l. tt. — *A másik két osztályból*: Szily Kálmán t. t. — Fejérpataky László, Fröhlich Izidor r. tt. — b. Harkányi Béla, Richter Aladár l. tt. — Jegyző: Szinnyei József osztálytitkár.

103. CSENGERI JÁNOS r. t. bemutatja Horatius szatiráinak és epistoláinak új fordítását. (Székfoglaló.) — Rendes tagsági oklevelének kiadása határoztatik.

104. SZINNYEI FERENCZ l. t.: A magyar életkép-irodalom.

105. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére CSENGERI JÁNOS r. és GYOMLAY GYULA l. tagokat kéri föl.

HUSZONEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Ötödik összes ülés.

1920 május 25-én.

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz másodelnök, Szily Kálmán t. tt. — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Beöthy Zsolt, Concha Győző, Farkas Gyula, Fejérpataky László Fröhlich Izidor, Hegedűs István, Horváth Géza, Illosvay Lajos, Istvánffy Gyula, Matlekovits Sándor, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Szinnyei Ferencz r. tt. — Áldásy Antal, Entz Géza, Fejér Lipót, Gombocz Zoltán, b. Harkányi Béla, Magyarikossa Gyula, Mahler Ede, Mauritz Béla, Melich János, Papp Károly, Posch Jenő, Reiner János, Rejtő Sándor, Riesz Frigyes, ifj. Szily Kálmán, Tolnai Vilmos l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

106. Elnök úr az ülést a következő beszéddel nyitotta meg: Tekintetes Akadémia!

A nem rég megtartott ünnepélyes közülés alkalmat szolgáltatott Akadémiánknak, a ránk nehezedő nemzeti katasztróphával szemben való megnyilatkozásra.

Mai összzejövetelünk, mely különben is a gyász jegyében megy végbe, összeesik azzal a szomorúan emlékezetes nappal, melyen kormányunk, a kényszerűség előtt meghajolva, a nemzetünk megsemmisítését czélzó, de azt — remélhetőleg — el nem érendő békeszerződés aláírására való készségét nyilvánosságra hozta. Ezzel sorsunk egyelőre megpecsételnek látszik.

Tekintetes Akadémia! Ennek a teremnek — melyben Akadémiánk több mint félszázad óta tartja tanácskozásait — művészi díszét négy tájkép alkotja. Ezek a tájképek a régi nagy Magyarországnak talán valamennyi közt legfestőibb tájait ábrázolják és e tájak közül három, saját hivatalos elismerésünk szerint, ma már nem tartozik Magyarországhoz.

A nemzetek életében lehetnek pillanatok, melyekben a végzetes kényszerűség elöl kitérés nincs. Azonban az ily kényszerűségek fölött is él és diadalmaskodhatik a nemzetek élniakarása s az isteni igazságszolgáltatás hatalma. Ezekbe vetjük hitünket, reményünket és bizalmunkat: és ezt a hitünket, reményünket, nemzetünk nagy szerencsétlensége épp úgy nem fogja megtörhetni, mint a hogy nem fogja megtörhetni életerőnket, honszeretetünket, honszeretetünkben gyökerező kötelelőségérzetünket és kötelelőségérzetünköl fakadó munkakedvünket.

Addig, a míg, ha mi nem is, de az ifjabb, boldogabb nemzedék meglátandja reményeink teljeseését, Borszényink szavai fognak vezérelni:

„Addig letörlöm könnyeimet s megyek

Rendeltetésem pályafutásain,

A jobb s nemesb lelkeknek útján . . .“

Tekintetes Akadémia! Mai összzejövetelünk kettős fájdalmas visszaemlékezésnek van szentelve.

A mikor elvesztettük nagy alapítónk méltó és jeles fiát, a tudomány és Akadémiánk lelkes és nemes barátját, gróf Széchenyi Bélát, mindjárt akkor buzgó készséggel vállalkozott az ő leghivebb munkatársa és barátja, Lóczy Lajos tagtársunk nem csak arra, hogy a ravatal fölött az Akadémia szónoka legyen, hanem az akadémiai emlékezésed megtartására is.

Daczára a bekövetkezett nehéz időknék s annak, hogy tagtársunk munkásságának nagy részét a nemzetünket fenyegető veszély elhárítására irányzott törekvésben való tudományos közreműködés vette igénybe, híven teljesítette az elvállalt feladatot. De mire az emlékezésed elkészült, kezéböl kiesett a toll; elvesztettük őt is, végtelen kárára Akadémiánknek és a földrajzi s földtani tudománynak.

Igy mai összes ülésünkön az egyik gyász nyomdokába lép a másik; egy halott emlékezik meg egy másik halotról.

Nagyérdemű, veterán tagtársunk, Szily Kálmán volt szíves vállalkozni rá, hogy ezt a sírontúlra szóló s most már sírontúlról jövő megemlékezést tolmácsolja. Felkérem őt az emlékezésed föl-olvasására.

Elnök úr beszéde mély hatást tett a tagokra és a nagy számmal megjelent közönségre.

107. SZILY KÁLMÁN t. és ig. tag fölolvassa néhai Lóczy Lajos r. t. emlékezésedét, gróf Széchenyi Béla t. és ig. tagról. Az emlékezésedek során fog megjelenni.

108. Főtitkár mély megilletődéssel bejelenti az Akadémiánknek az áprilisi összes ülés óta ért fájdalmas veszteségeket: április 20-án húnýt el SCHULLER ALAJOS rendes tag, a kísérleti physikának, a műegyetemen nagyérdemű tanára, aki 1880 óta tartozott mint levelező,

1891 óta mint rendes tag, az Akadémia kötelékébe; ravatalánál TANGL KÁROLY I. t. búcsúztatta el elhunyt jelesünket — és május 13-án LÖCZY LAJOS a földtannak és földrajznak európai híri művelője, kinek főleg Széchenyi Béla ázsiai expedíciójára és a Balaton természeti viszonyaira vonatkozó dolgozatai elsőrangú tudományos munkák.

Csak az idei nagygyűlés választotta meg tiszteleti tagjai sorába, miután 1888 óta az Akadémiának levelező, 1901 óta rendes tagja volt. Temetésén, mely Csopakon ment végbe, PÁLFFY MORICZ I. t. tette le koporsójára az Akadémia koszoróját és méltatta Akadémiánk nevében hervadhatatlan tudományos érdemeit. — Az összes ülés fájdalmas részvételt vette jeleseink gyászos elhúnytát és fölhívja a III. osztályt, hogy emlékbeszédről gondoskodni sziveskedjék.

109. A III. osztály jelenti, hogy Daday Jenő r. tagról, ifj. Entz Géza I. t., Fabinyi Rudolf r. tagról Winkler Lajos I. t., Pfeiffer Vilmos k. tagról Mágocsy-Dietz Sándor r. t. fog emlékbeszédet mondani. — Tudomásul van.

110. MIHALYFI KÁROLY, a Nemzeti Színház művésze, meleg sorokban mond köszönetet Berzeviczy Albert elnök úrnak, a ki öt negyvenéves jubileuma alkalmából saját és az Akadémia nevében üdvözölte. — Tudomásul van.

111. Tisza István plakett-irodája egy gróf Tisza István-plakettet adományozott az Akadémiának. — Köszönettel fogadtatik és a könyvtárban őrzött plakett-gyűjteményben helyeztetik el.

112. Meghívók érkeztek a következő társulatoktól és egyletektől: 1. Délvidéki liga Zrinyi-ünnepére, Nagy-Kanizsa május 13. — 2. Területvédő liga május 10. (Vármegye székházában) és 13. (M. T. Akadémia palotájában). — 3. Szt. István-Akadémia Eötvös Loránd-ünnepére, melyen Tangl Károly I. t. mondta az ünnepi beszédet, május 16. (Elnök úr vezetésével számos akad. tag jelent meg). — 4. Erdélyi Magyar-Szekely Szövetség, május 19. — 5. Hollós Mátyás Irodalmi Társaság avatóünnepére, május 19. — 6. Budavár bevételének 71. évfordulóünnepére, május 21. és 23. — 7. Tisza István-arcképleleplező ünnepélyére, Győrött május 30. — 8. Fáklya-tartók ünnepe, Szegeden, május 23. hol Angyal Dávid r. t. tolmácsolta az Akadémia üdvözlését. — Tudomásul van.

113. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére id. SZILY KÁLMÁN t. és CONCHA Győző r. tagokat kéri föl.

HUSZONKETTEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A II. osztály hatodik ülése.

1920 május 31-én.

CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Angyal Dávid, Concha Győző, Gaal Jenő, Kováts Gyula, Magyar Gyéza, Matlekovits Sándor r. tt. — Aldásy Antal, Bernáth István, Buday László, Domanovszky Sándor, Fellner Frigyes, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kováts Alajos, Mahler Ede, Pauler Ákos, Posch Jenő, Reiner János, Schneller István, Thirring Gusztáv I. tt. — A másik két osztályból: Heinrich Gusztáv r. t. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

114. BUDAY LÁSZLÓ I. t. felolvassa „Újabb adatok Magyarország népesedéséről és szociális tagozódásáról“ című értekezését.

115. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére CONCHA Győző r. és BUDAY LÁSZLÓ I. tagokat kéri föl.

HUSZONHARMADIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

A III. osztály hatodik ülése.

1920 június 7-én.

HORVÁTH GÉZA r. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: id. Szily Kálmán t. t. — Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Istvánffy Gyula, Mágoesy-Dietz Sándor, Méhelý Lajos, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz r. tt. — Bugarszky István, Degen Árpád, Filarszky Nándor, Hankó Vilmos, báró Harkányi Béla, Hoor-Tempis Mór, Hutýra Ferencz, Kertész Kálmán, báró Kétly Károly, Magyar-Kossa Gyula, Marek József, Mauritz Béla, Pálffy Móricz, Preisz Hugó, Rejtő Sándor, Rybár István, ifj. Szily Kálmán, Vámosy Zoltán l. tt. — *Más osztályokból*: Heinrich Gusztáv r. t. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. t., osztálytitkár.

116. ILOSVAY LAJOS r. t.: A szag és a kémiai összetétel közötti kapcsolat.

117. RADOS GUSZTÁV r. t.: Több változós függvények egymástól való lineáris függésének feltétele.

118. MÉHELÝ LAJOS r. t.: A magyar fauna egy új szívóférgé.

119. HANKÓ VILMOS l. t.: Kovács Mihály, az első rendszeres magyar kémia szerzője.

120. HOOR-TEMPIS MÓR l. t.: Az elektromos művek terhelési diagrammjai és az energiagazdálkodás javítása.

121. MANNINGER REZSŐ vendég: A vérsavók complementumellenes hatásának mechanizmusa. Előterjeszti HUTÝRA FERENCZ l. t.

122. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére ILOSVAY LAJOS ig. és r. és MÉHELÝ LAJOS r. tagot kéri fel.

HUSZONNEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály hetedik ülése.

1920 június 14-én.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz t. t. — Badics Ferencz, Beöthy Zsolt, Hegedűs István, Heinrich Gusztáv, Melich János, Munkácsi Bernát r. tt. — Császár Elemér, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Horger Antal, Horváth János, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján, Voinovich Géza l. tt. — *A másik két osztályból*: Berzeviczy Albert t. t. — Angyal Dávid, Csánki Dezső, Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, Ilosvay Lajos, Rados Gusztáv r. tt. — Kornis Gyula l. t. — Jegyző: Szinnyei József osztálytitkár.

123. HORVÁTH JÁNOS l. t.: Petőfi hangulat-lirája és a Tündéralom. (Tanulmányrészlet. — Székfoglaló.)

124. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére HERCZEG FERENCZ t. és BADICS FERENCZ r. tagot kéri föl.

HUSZONÖTÖDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

Hatodik összes ülés.

1920 június 21-én.

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz másodelnök, b. Forster Gyula, Kozma Andor t. tt. — Angyal Dávid, Csánki Dezső, Csengeri János, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fröhlich Izidor, Hegedűs István, Matlekovits Sándor, Melich János, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Rados Gusztáv r. tt. — Aldásy Antal, Buday László, Bugarszky István, Fellner Frigyes, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hegedűs Loránt, Hoor-Tempis Mór, Kertész Kálmán, Kornis Gyula, Mahler Ede, Mauritz Béla, Nagy Gyula, Preisz Hugó, Soly-mossy Sándor, Voinovich Géza l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

125. VOINOVICH GÉZA l. t. felolvassa jelentését az Ormódy Amélie-jutalomról, melyre ezúttal az 1917—1919. években megjelent szépirodalmi vagy tudományos művek pályáztak. Az osztálytól kiküldött bíráló bizottság (RAKOSI JENŐ t. t., FERENCZI ZOLTÁN, NÉGYESSY LÁSZLÓ r. tt., PRKÁR GYULA és VOINOVICH GÉZA l. tt.) nem talált a kérdéses évkörben munkát, mely a pályázat követelményeinek megfelelné, ezért is ezúttal a jutalomnak ki nem adását, ill. az Ügyrend 126. §-a értelmében a legközelebbi évkör alkalmával odaítélését javasolja. — Az összes ülés elfogadja a bizottság javaslatát és ki mondja, hogy az Ormódy Amélie-jutalmat ez évben nem adja ki.

126. Főtitkár mély megilletődéssel bejelenti KOZMA FERENCZ l. tagnak f. évi május hó 12-én bekövetkezett elhúnytát. A nagy-érdemű tanfőúr 1880 óta volt a II. osztálynak tagja, de mint Kolozs vármegye kir. tanfelügyelője állandóan távol vidéken tartózkodott és ezért az Akadémia munkásságában közvetlenül nem igen vehetett részt. — Az összes ülés őszinte fájdalommal veszi tudomásul e bejelentést és fölhívja a II. osztályt, hogy emlékbeszéd tartása iránt intézkedjék.

127. Főtitkár bejelenti, hogy VÁGÓ IGNÁCZ, m. kir. honvéd-ezredes május 31-én elhúnyt. A megboldogult jeles munkása volt a magyar hadtörténelemnek, éveken át tagja volt a Hadtörténelmi Bizottságnak és megérdemli, hogy emlékezete jegyzőkönyvünkben megörökíttessék. — Az összes ülés ilyen értelemben határoz.

128. Főtitkár jelenti, hogy a Könyvkiadó-Bizottság f. évi június hó 14-én tartott üléséből összes kiadványaink árának 100%-kal való fölemelését javasolja az összes ülésnek. — Egyhangúlag elfogadtatik.

129. Főtitkár jelenti, hogy az Akadémiától segélyezett tudományos folyóiratok a jelen évben a szokott segélyben nem részesülhetnek, a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a következő leirat (1920 május 18, 43,561. sz. a.) értelmében kárpótolta az illető társulatokat:

„A Magyar Tudományos Akadémia részére tudományos folyóiratok segélyezésére 20,000, azaz húszezer korona államsegélyt és pedig: A Philológiai Közlöny részére 3500 K-át, Keleti Szemle részére 2000 K-át, a Magyar Néprajzi Társaság Közlönye részére 2500 K-át, Numizmatikai Társaság Közlönye részére 1000 K-át, Barlangkutatás részére 1000 K-át, Magyar Paedagogia részére 2500 K-át, Filozófiai Társaság Közlönye részére (Athenaeum) 5000 K-át, végül a Magyar Filozófiai Társaság kiadásában megjeleni készülő Filozófiai Könyvtár

részére 2500 K-át engedélyezvén, utasítom a IX. ker. állampénztárt, hogy ezt az összeget a Magyar Tudományos Akadémia főtitkárának vagy helyettesének hivatalos nyugtatóványára hozzám teendő elszámolás kötelezettsége mellett fizesse ki és tárczám fentmegjelölt alnaplójában kiadáséppel számolja el“.

Az összes ülés határozata értelmében a M. Tud. Akadémia e leiratra (vonatkozóssal az ülés folyamán elhangzott fölszólalásokra is) a következő fölterjesztéssel (498. sz.) válaszolt:

„Nagyméltóságú Miniszter Úr! 43,561/IV. 6. sz. a. hozzám intézett nagybecsű átiratára van szerencsém mély tisztelettel értesíteni Nagyméltóságodat, hogy a tudományos társaságok támogatására az Akadémiához kiutalt segélyeket a M. Tud. Akadémiának mai napon tartott összes ülésén bejelentettem. Az összes ülés igaz hálával fogadta Nagyméltóságod kegyes intézkedését és kedves kötelességemmé tette, hogy Nagyméltóságodnak a tudományos munkásság iránt tanúsított megértő jóindulatáért az Akadémia köszönetét fejezzem ki, a minék a magam részéről is készséggel teszek eleget.

Azonban a bejelentés alkalmával a II. és III. osztály fölhívta az Akadémia elnökségének figyelmét arra, hogy a II. osztály évenként 1000 koronát szokott folyósítani a Történelmi Eletrajzok cz. értékes vállalat segélyezésére, a III. osztály pedig rendes évenkénti támogatásában részesíti a Matematikai és Fizikai lapokat, valamint az Orvosi Hetilapot (2000 K), melyek ezidőszert nagyon sínlyik e régóta megszokott és számításba vett segélyeket. Midőn az osztályoknak e bejelentéseit most Nagyméltóságod tudomására hozom, Excellentiád bölcs megfontolására és ismételve tapasztalt nagybecsű jóakarátába ajánlom annak elbírálását, vajjon nem volnának-e a rendes évi segélyüket vesztett nevezett folyóiratok 1920-ra utólagos támogatásban részesíthetők?

Fogadja Nagyméltóságod kitünő tiszteletem kijelentését. — Budapest, 1920 június 21. — BERZEVICZY elnök“. — Helyeslő tudomásul van.

130. Főtitkár jelenti, hogy a f. évi május hó 31-én lejárt Kóczán-pályázatra a következő 17 pályamunka érkezett (zárjfelben a jeligék): 1. Gradus ad Parnassum (Tentamen). — 2. Árpád vére (In hoc signo vinces). — 3. Mátyás király (Hunyadi). — 4. A lázadó (EMAEP). 5. Eger védői (Az egyenes út a legnehezebb). — 6. A vasmagyar (A faj rajongója). 7. Kard és kereszt (A magyarok országát dicsővé stb.). — 8. Korona és kard (Múltból a jövőnek). — 9. A két Bolyai (Régi dicsőségünk). — 10. Jeseo raz (Akaratban az erő). — 11. A költő (Régi Pest). — 12. Fráter György (Csak törpe nép felelhető). — 13. Bottyan generális (Cum Deo pro Patria stb.). — 14. Katinka (Nem, nem, soha!) — 15. Az adminisztrator (Igaz eszméknek törhetlen stb.). — 16. A szárnyaszegett sas (A költőnek szózatja). — 17. Az utolsó kurucz (Pro libertate). — Főtitkár megjegyzi, hogy a 15 számú darab nem érkezett be, de jeligés levélét vittük. — Tudomásul van: a jeligés levelek az ülés végén lepercéseltetnek.

131. Főtitkár jelenti, hogy az utolsó nagygyűlésen megválasztott és előléptetett tagok meleg sorokban juttatták kifejezésre köszönetüket. — Tudomásul van.

132. Az I. osztály elhatározta, hogy osztályelnökének szép beszédeit, a melyeket az új tagokhoz székfoglalásuk alkalmából intézett, az Akadémiai Ertesítőben közöltessenek. Együttal javasolja, hogy az osztályban divó ezen szokást a másik két osztály is léptesse életbe. — Az összes ülés rokonszenvvel fogadja e javaslatot és további eljárás végett közli a II. és III. osztálylyal.

133. A II. osztály személyes felolvasási engedélyt kér HAJNAL ISTVÁN tanár részére. — Megadatik.

134. A II. osztály jelenti, hogy Böhm Károly r. tagról (a megbízott Alexander Bernát nem lévén többé az Akadémia tagja) Pauler Akos l. t., Binding Károly k. tagról pedig Finkey Ferencz l. t. fog emlékbeszédet mondani. — Tudomásul van.

135. A III. osztály jelenti, hogy Lóczy Lajos t. tagról Schafarik Ferencz l. t., Kherndl Antal r. tagról ifj. Szily Kálmán l. t., Schuller Alajos r. tagról Wittmann Ferencz l. t. fog emlékbeszédet mondani. — Tudomásul van.

136. Főtitkár jelenti, hogy az Igazgató-Tanács f. évi május hó 6-án behatóan foglalkozott a Sebestyén Gyula l. tagtól javasolt külön, állandó Néprajzi Bizottság kérdésével és úgy határozott, hogy az Akadémia, mai válságos pénzügyi helyzetében, nem juttathat a főállítandó bizottságnak rendes járandóságot, ilyennek hiányában pedig bizottsági működés lehetetlen. A kérdéses javaslat tehát csak kedvezőbb körülmények közt lesz újra szóba hozható. A II. osztály az Igazgató-Tanács határozata alapján nincs abban a helyzetben, hogy egy létesítendő állandó Néprajzi Bizottság programjára és költségvetésére nézve javaslatot terjeszthessen az Akadémia elé. Ez okból egyhangúlag azt javasolja, hogy az Akadémia az állandó Néprajzi Bizottság ügyét a jelenlegi körülmények között a napirendről levenni méltóztassék. — Az összes ülés ily értelemben határoz; erről az indítványozó értesítendő.

137. Főtitkár jelenti, hogy a debreczeni Egyetem bölcsészeti karának dékánjától a következő f. évi május 29-én kelt átiratot (326. sz.) vette:

Méltóságos Főtitkár Úr! A mai napon 437. sz. átirata mellékleteként örömmel vettem a M. Tud. Akadémia könyvjutalmát Debreczeni Ferencz és Simon Károly bölcsészethallgatók részére.

Szükségesnek tartom Méltóságodnak szíves tudomására hozni, hogy az utóbbi név csak a másoló hibájából kerülhetett javaslatunkba, mert az előterjesztett hallgató *neve* Simon Dezső. Ennek megállapítását és az Akadémia Értesítőjében helyes közlését azért tartom szükségesnek, mert Simon Károly nevű volt hallgatónk a proletárdictatúra alatt compromittálta magát.

Miután a M. T. Akadémia ezévből a *multévi* kari ülés határozata alapján felterjesztett hallgatókat tüntette ki értékes jutalmával és *ezévi* felterjesztésünket mellőzte, karunk tagjai felvetették azt az eszmét, hogy az amúgy is gazdag jutalmat a mult- és ezévi előterjesztett hallgatók között lehetne megosztani.

A mennyiben Méltóságodnak nincs kifogása ellene, méltóztassék karunkat értesíteni és az Akadémiai Értesítőben jutalmazottak gyanánt Debreczeni Ferenczen és Simon Dezsőn kívül Vörös Lajos és Törös László IV. és III. éves hallgatókat fölvenni.

Fogadja Méltóságod őszinte tiszteletem nyilvánítását. — R. Kiss István s. k., e. i. dékán.

— Főtitkár megjegyzi ez átirathoz, hogy a debreczeni bölcsészeti karnak hivatolt *ezévi* felterjesztését az Akadémia nem kapta meg. — Az összes ülés a dékáni előterjesztéshez hozzájárul és a már megküldött könyvjutalmat Debreczeni Ferencz, Simon Dezső, Vörös Lajos és Törös László bölcsészethallgatóknak odaitéli, illetőleg közöttük megosztja.

138. Főtitkár jelenti, hogy az Athenaeum Nyomda R. T. megküldötte az Akadémiának ötven éves jubileuma alkalmából kiadott „Szabó László: Athenaeum 50 év. 1868—1918.” című művét. — Köszönettel fogadatik.

139. Főtitkár jelenti, hogy Légrády Ottó megküldte az Akadémiának a Pesti Hírlapnak az ország területi épsége ügyében kiadott térképalbumát. — Köszönettel fogadtatik.

140. Főtitkár jelenti, hogy Herz Viktor budapesti gyártulajdonos úr 20,000 K névértékű hadikölcsönkötvényt bocsátott az Akadémia rendelkezésére, hogy ez összeg kamataiból az Akadémia kétévenként pályadíjat hirdessen. A II. osztály az alapítványnak következő ügyrendi szabályzatát javasolja:

„Herz Viktor alapítványa.

Herz Viktor budapesti gyáros 1920. évi február hó 7-én, illetőleg márczius hó 29-én kelt levelével 20,000 K névértékű 5 $\frac{1}{2}$ %-os hadikölcsönkötvényt bocsátott a M. T. Akadémia rendelkezésére, azzal a célzattal, hogy ez összeg kamataiból kétévenként 2000 K összegű pályatétel tűzessék ki valamely socialpolitikai kérdés tudományos kifejtésére. Az alapító kifejezte azt az óhaját, hogy addig, a míg él, a pályakérdés kitűzésénél meghallgatassék, továbbá azt a készségét is, hogy, ha a kamatokból kétévenként 2000 K nem állana rendelkezésre, a hiányzó összeget tehetségéhez képest sajátjából pótolja.

A M. T. Akadémia a pályadíjat a fent említett kérdések köréből nyílt pályázatok kitűzésére fordítja. A mennyiben a nyílt pályázat nem vezetne eredményre, a pályatétel a következő esedékes kamat-részletek fölhasználásával megkettőzött összegben újra kitűzhető, vagy megbízás adható e kérdések körébe-vágó mű írására.

Ezekhez képest az alapítványból az első pályázat 1922-ben, a továbbiak 1924., 1926. stb. páros években tűzendők ki.

A pályakérdéseket az alapító meghallgatásával a nemzetgazdasági bizottság javaslatára a II. osztály szövegezi meg és terjeszti a nagygyűlés elé.

Arra az esetre, ha a pénzürték változása, a hadikölcsönkötvények konvertálása vagy egyéb, a jövőben felmerülhető ok folytán az alapítvány két évi hozadéka nem lenne megfelelő ellenérteke a pályázatban megkívánt írói munkának, a M. T. Akadémia fönntartja magának a jogot, hogy a pályázatot olyan időszakban írja ki, a mikor a kamathozadékból származó jutalom az akkori írói díjak szokásos mértékét eléri.“

Az összes ülés ez ügyrendi pontot elfogadja.

141. Főtitkár jelenti, hogy a jutalmi érmeket megküldötte a pályadíjak nyerteseinek. — Tudomásul van.

142. Főtitkár jelenti, hogy Gárdonyi Géza l. t. nagygyűlési fölolvadásának tiszteletdíját (300 koronát), melyet a M. Földhitel-Intézet posta útján küldött meg neki, visszautalta a M. Földhitel-Intézetnek. — Köszönettel fogadtatik.

143. Főtitkár jelenti, hogy a Muraközi Szövetség és a Délvidéki Liga Zrinyi Miklós születése 300-ik évfordulója alkalmából kiadott egy füzetet: „Zrinyi Miklós emléke a magyar költészetben“ czímmel. E füzetből 100 példányt megküldött az Akadémiának, hogy a példányokat osszszuk szét és ezek fejében megfelelő összeget adományozunk a Muraköz fölzsabadítására. A tagoktól eddig 67 korona folyt be, a végleges leszámolás őszre marad.

144. Főtitkár jelenti, hogy a madridi természettudományi társaság csereviszonyt ajánl az Akadémiának. — Az összes ülés a csereviszonyhoz készséggel hozzájárul

145. Főtitkár jelenti, hogy a Reale Accademia di Archeologia (Nápoly) melegen megköszönte az Akadémiának a cseh válaszára írott viszonyválaszát, melyet az elnökség nekik több példányban megküldött. — Örvendetes tudomásul szolgál.

146. Meghívók érkeztek : gróf Tisza István t. t. arczképének leleplezésére, Győrött május 30 (Beöthy Zsolt r. t.); — a Magyar Társaság június 8-i ülésére; — Budavár bevételének 71. évforduló ünnepére (Szendrei János l. t.); — a Ludovika Akadémia június 24-i ünnepén emlékoszlop leleplezésére (Pilch Jenő l. t.). — Tudomásul van.

147. A M. Tud. Akadémia könyvtára az utolsó összes ülés óta a következő könyvadományokat vette: REJTO SÁNDOR: A mechanikai technologia alapelvei III; — SZABÓ LÁSZLÓ: Athenaeum, 50 év. 1868—1918. Budapest, 1918. — RAKODCZAY PÁL: Útmutató a magyar nyelvnek idegen ajkú tanulók számára ragozó módszer szerint való tanításához; — u. a. A színészet a művészetek rendszerében; — u. a. Shakespeare „Lear király“-a; — u. a. Magyar nyelvtan a mondat tárgyá és az igeragozás alapján. — SCHOEN ARNOLD: A budavári Szentháromság-szobor emlék. — Pro Hungaria. Magyarország igazsága. Szózat a békekonzferenciához. Kiadja a Pozsonyi Magyar Tudomány-Egyetem. Pozsony, 1918. — Uittreksel uit het verslag van den hoofdingenieur voor het stoomwezen over het jaar 1917 etc. Amsterdam. — SZENTGYÖRGYI GYÖRGY GUSZTÁV: A világdráma, Eperjes, 1918. — BERNDT G.: Festigkeit von Quarz, Braunschweig, 1919. — SCHAFFER, KARL: Hirnpathologische Beiträge III. Band 1., 2. Heft. — Köszönettel fogadtatnak.

148. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére MATLEKOVITS SÁNDOR és RADOS GUSZTÁV r. tagokat kérve föl, — a nyári szünet előtt kelles nyaralást kíván az Akadémia tagjainak és az ülést a tagok lelkes éljenzése között zárja be.

HUSZONHATODIK AKADEMAI ÜLÉS.

Hetedik ö s s z e s ülés.

1920 október 4-én.

HERCZEG FERENCZ másodelnök úr elnöklété alatt jelen vannak : báró Forster Gyula, Kozma Andor, id. Szily Kálmán, báró Wlassics Gyula t. tt. — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Balogh Jenő, Csánki Dezső, Farkas Gyula, Fejérpataky László, Fináczy Ernő, Földes Béla, Fröhlich Izidor, Illosvay Lajos, Mágocsy-Dietz Sándor, Magyar Géza, Matlekovits Sándor, Melich János, Négyesy László, Rados Gusztáv, Szinnyey József r. tt. — Aldásy Antal, Cholnoky Jenő, Császár Elemér, Divald Kornél, Domanovszky Sándor, Eckhardt Ferencz, Fejér Lipót, Fellner Frigyes, Gyomlay Gyula, Haraszi Gyula, báró Harkányi Béla, Hegedűs Loránt, Hekler Antal, Hóman Bálint, Hoór Tempis Mór, Horger Antal, Horváth János, Kertész Kálmán, Kornis Gyula, Kovács Alajos, Kuzsinszky Bálint, Lukinich Imre, Mahler Ede, Marek József, Mauritz Béla, Nagy Gyula, Pálffy Móricz, Pintér Jenő, Posch Jenő, Reiner János, Solymossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Thiring Gusztáv, Vári Rezső l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

148. HERCZEG FERENCZ másodelnök megnyitja az ülést és jelenti, hogy elnökünket nagyon fontos családi ügyek megakadályozták megjelenésében s így tiszténél fogva az Akadémiának a nyári szünet utáni ez első ülésen az elnöki széklet ő foglalja el. Melegen üdvözlö a megjelent tagokat és fölkéri a főtitkárt a napirend előterjesztésére.

149. Főtitkár mély megilletődéssel bejelenti BENCZUR GYULA t. t., festőművésznek július 16-án, Dolányban (Nógrád m.) történt elhúnytát. A nehéz közlekedési viszonyok miatt az Akadémia nem képviseltethette magát a temetésen, az elnök úr azonban az özvegyhez intézett következő levelében kifejezte az Akadémia fájdalmas részvétét:

Méltóságos Asszonyom! Mély megilletődéssel vettük a szomorú híradást, a mely Méltóságod nagynevű férjének, a magyar festőművészet díszének és büszkeségének elhúnytát jelentette. A Mester elköltözött abba a boldogabb hazába, a melyben színről színre láthatja a magyar történelemnek azon emlékezetes nagy alakjait, a kiknek földi képét hatalmas jellemző erejével és ragyogó színpompával megörökítve, itt hagyta nekünk és az utókorunknak, megörökítve ezekkel a maga nagy művészetének emlékét is. Az egész nemzet osztozik Méltóságod és családja gyászában, és az egész nemzettel együtt gyászol Akadémiánk is, a mely szerencsés volt az elköltözöttet tisztelti tagjai közé sorolhatni. Fogadja, Méltóságos Asszonyom, mély tiszteletem nyilvánítását. Budapest, 1920 július 21-én. Berzeviczy s. k. elnök.

E levélre özvegy Benczúr Gyuláné f. évi szeptember 15-én kelt levelében a „mérhetetlen bánatában némi vigaszt nyújtott” sorokért igaz köszönetét juttatta kifejezésre. — Az összes ülés mély részvételt veszi tudomásul kitünő t. tagunk elhúnytát és felhívja az I. osztályt, hogy emlékbeszéd tartása iránt intézkedni szíveskedjék.

150. Főtitkár jelenti, hogy ASBORN OSZKÁR, a budapesti kir. Tudományegyetemen a szláv nyelvek nyelv. r. tanára, f. évi augusztus 24-én váratlanul elhunyt. A megboldogult számos éven át volt levelező, majd rendes tagja az Akadémiának, fáradhatatlan szorgalommal kutatta a szláv nyelveknek a magyar nyelvre gyakorolt hatását, számos nyelvtudományi értekezéssel gyarapította tudományos irodalmunkat, a Nyelvtudományi Bizottság munkásságában állandóan tevékeny részt vett és ennek megbízásából szerkesztette a „Nyelvtudomány” cz. folyóiratunkat. Bár az Akadémia őt a kommunizmus alatt tanúsított magatartása miatt a tagok sorából törölte, főtitkár javasolja, hogy e jeles tudósunk emlékezte jegyzőkönyvünkben megörökíttessék. — Elfogadtatik.

151. Főtitkár jelenti, hogy az Igazgató-Tanácsnak az a határozata, a mely szerint költség hiányában kéziratokat a nyomdába adni nem szabad, továbbra is érvényben van ugyan, azonban az Akadémiai Értesítő 1920. évi folyamát, a melyből eddig egy ötös (január—május) füzet jelent meg, be kell fejezni, az Almanach 1921. évi kötetét is nagyon óhajtandó volna kiadni, mert az utolsó, 1918. évi Almanach adatai már nem fedik a tényleges viszonyokat és sem tagtársaink, sem az Akadémia iránt érdeklődő közönség nem kaphatják meg belőle a szükséges fölvilágosításokat. Javasolja, hogy az Értesítő befejező füzeté és az 1921. évi Almanach kiadassék. — Az összes ülés az indítványt elfogadja és pártolólág terjeszti az Igazgató-Tanács elé.

152. Főtitkár jelenti, hogy az Akadémia kiadásai a f. évben egyrészt az alkalmazottak drágasági pótlékainak az állami rendeletek értelmében történt fölemelése, másrészt a palota és bérház tetemes tatarozási költségei miatt annyira emelkedtek, hogy az Akadémiának csaknem egész jövedelmét fölemésztik. Javasolja, hogy az Igazgató-Tanács kérélméze a m. kir. kormánynál az országos dotatio lényeges fölemelését. — A javaslat egyhangú helyesléssel elfogadtatik és az Igazgató-Tanács elé terjesztetik.

153. Főttkár bemutatja a budapesti nyilvános könyvtáraknak a pénzügyminiszter úrhoz intézett következő beadványát, melyet Berzeviczy Albert akadémiai elnök úr küldöttség élén személyesen nyújtott át báró Korányi Frigyes pénzügyminiszter úrnak.

Nagyméltóságú Pénzügyminiszter Úr!

Pénzünk vásárló erejének nagymértékű csökkenése nemcsak gazdasági, hanem szellemi életünk terén is érezhető bénító hatását.

E szellemi élet fenntartása, sőt fokozása a mostani rendkívüli időkben fontosabb feladat, mint bármikor volt, mert a magyar cultura főlénye a bennünket környező szomszéd államokéval szemben nemzeti létünk legerősebb biztosítója és jövődjé békés hódításainak leghatalmasabb fejeve.

Az emberi cultura a művelt nemzetek közös munkájának eredménye s jaj annak a nemzetnek, mely e közönségségből ki van zárva, mert szellemi elszigeteltségre van kárhoztatva; annak culturája föltartóztathatatlanul hanyatlásnak indul, gazdasági ereje is elgyengül.

Pénzünk vásárló értéke Amerikában, Angliában, Svájcban, Svédországban a 40-ed részére, Franciaországban a 20-ad részére. Németországban az $\frac{1}{5}$ -részére, átlagban tehát a 10-ed részére süllyedt. Ezzel szemben az államilag fenntartott, vagy államilag segélyezett könyvtárak dotatiója mivel sem emelkedett.

Ez a körülmény lehetetlenné teszi, hogy könyvtáraink a külföldön megjelenő szakfolyóiratokra előfizessenek, de a külföldön megjelenő tudományos művek túlnyomó részének beszerzéséről is le kell mondaniok, úgy hogy ma nálunk sem a tudomány, sem a technika, sem az ipar, sem a mezőgazdaság, sem a közgazdaság terén tett haladásokról még tudomást sem szerezhethünk.

A Magyar Tudományos Akadémia felismerve e visszasságban rejlő s nemzeti művelődésünket és gazdasági életünket egyaránt sorvasztással fenyegető veszélyt, erkölcsi kötelességének ismerte, hogy mindent elkövessen, a mivel a veszedelem elhárítható volna. A budapesti összes nagyobb könyvtárak igazgatóival ismételtelen tartott értekezletekben a legalaposabban és a legcsekélyebb részletekre kiterjeszkedve foglalkozott azzal a kérdéssel, hogy miként lehetne e bajokon az államháztartás túlságos megterhelése nélkül segíteni. Ezekben az értekezleteken megállapodás létesült arra nézve, hogy az egyes külföldi folyóiratokra lehetőleg csak egy-egy könyvtár fizessen elő és ki is jelöltettek az erre kötelezett könyvtárak; a külföldről beszerzendő munkák ezentúl szintén lehetőleg csak egy-egy példányban lesznek megvásárolandók az igazgatók értekezletén erre kijelölt könyvtárak által. Az így elérhető megtakarítások azonban még korántsem elegendők a valutánk megromlása folytán bekövetkezett drágaság ellensúlyozására és könyvtáraink még a folyóiratok egy részének már elhatározott beszüntetése után sem képesek a mellőzhetetlenül szükséges folyóiratokat és könyveket beszerezni.

Arra, hogy ez lehetővé váljék, multhatatlanul szükséges az állami kezelésben lévő könyvtárak és az államilag segélyezett könyvtárak dotációjának oly mértékű fölemelése, hogy ennek alapján legalább a számban már amúgy is leszállított folyóiratokra előfizethessenek és az új megjelenésű tudományos művek közül a legfontosabbakat oly mértékben vásárolhassák, a mely a béke idején vásárolt könyvmennyiségnek $\frac{1}{5}$ -részét teszi ki.

Az erre igényelt összegeket a következő táblázat tünteti föl:

A könyvtárak évi dotatiójának emelésére szükséges összeg:

1. Nemzeti Múzeum Könyvtára	125,000 K
2. Magyar Tud. Akadémia Könyvtára	40,000 „
3. Egyetemi Könyvtár	150,000 „
4. Műegyetemi Könyvtár	129,000 „
5. Állatorvosi Főiskola Könyvtára	20,000 „
6. Iparművészeti Múzeum Könyvtára	35,000 „
7. Szépművészeti Múzeum Könyvtára	55,000 „
8. Orsz. Paedagogiai Könyvtár	60,000 „
9. Társadalmi Múzeum Könyvtára	30,000 „
	<hr/>
	644,000 K.

Ez az összeg az állami költségvetésben oly tételt képviselne, a mely valutánk javulásának arányában *évről évre csökkenthető lesz.* Ezenfelül azonban multhatatlanul szükséges a tudományos folyóiratoknak a háborús évek alatt elmaradt évfolyamai (6 évfolyam) pótlásáról gondoskodni. Az erre szükséges összeg *csak egyszer* terhelné a költségvetést és a különböző könyvtárakra ekként oszolnék föl:

1. Nemzeti Múzeum Könyvtára	100,000 K
2. Magyar Tud. Akadémia Könyvtára	60,152 „
3. Egyetemi Könyvtár	300,000 „
4. Műegyetemi Könyvtár	174,222 „
5. Állatorvosi Főiskola Könyvtára	20,000 „
6. Statisztikai Hivatal Könyvtára	30,000 „
7. Képviselőház Könyvtára	20,000 „
8. Orsz. Paedagogiai Könyvtár	114,000 „
9. Társadalmi Múzeum Könyvtára	20,000 „
	<hr/>
	838,374 K.

A Magyar Tudományos Akadémia mély tisztelettel és a legnagyobb bizalommal fordul Nagyméltóságodhoz azzal a kéréssel, hogy méltóztatnék Könyvtáraink részére a fent részletezett összeget a legközelebbi költségvetési törvény útján biztosítani.

Meggyőződésünk szerint Hazánk sokkal szegényebb, semhogy most, midőn romokban heverő gazdaságunk és meggyengült kulturánk újjáépítését lázas munkával kell megindítanunk, a további szellemi elszigeteltség fényűzését magának megengedhetné. De erős az a hitünk is, hogy Nagyméltóságod, a ki gazdasági és kulturális életünknek oly alapos ismerője, a belátás elől nem fog elzárkózni. Ez a hit biztat bennünket arra, hogy a magyar nagykönyvtárak ügyét, melynek kedvező elintézése a hazai művelődésünk fennmaradásának ma egyik fontos előfeltétele, Nagyméltóságodnak jóakaró pártfogásába ajánlván, a fent kimutatott szükségletek fedezésére való összegeknek a legközelebbi költségvetésbe való felvételét kérjük.

Végül tisztelettel fölemlítjük, hogy a fent felsorolt könyvtárak egyenként e fölterjesztéssel egyidőben a felettes hatóságukat képező Minisztériumhoz azonos kérést tartalmazó fölterjesztést intéztek.

Budapest, 1920 május hó. — Mély tisztelettel — BERZEVICZY s. k., a M. T. Akadémia elnöke.

Az Akadémia ugyanezt a beadványt fölterjesztette a vallás- és közoktatásügyi minisztériumhoz is, a mely f. évi július hó 31-én ez ügyben a következő átiratot intézte a Pénzügyminiszter úrhoz:

A budapesti nagy közkönyvtárak képviselői Berzeviczy Albert Ó nagyméltóságának, a M. Tud. Akadémia elnökének vezetése mellett

Nagyméltóságodhoz fordultak, hogy a könyvek és folyóiratok rendkívüli megdrágulására való tekintettel a könyvtári dotatiók emelésére vonatkozó kérés, a folyó évi június havában 295. szám alatt kelt memorandumokba foglalt együttes megállapodás alapján szorgalmazzák.

A Nagyméltóságodhoz benyújtott jegyzék első felén az Orsz. Magyar Szépművészeti Múzeum és az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum is szerepel a kérelmezett 55,000 illetőleg 35,000 koronával. Tévedésből kimaradt azonban az említett két Múzeum a jegyzék második részéből, amely az 1914-től 1920-ig elmaradt, multhatatlanul szükséges tudományos folyóiratok pótlására *egyszersmind* enkorra szükséges összegek fölsorolását tartalmazza. E czímen a Szépművészeti Múzeum 30.000 K-át, az Iparművészeti Múzeum pedig 12.000 K-át igényel. Minthogy a szobanforgó két Múzeum a tudományos munkálkodás céljából ezen *elmaradt* folyóiratokat semmiképen sem nélkülözheti és az amúgy is minimálisan redukált költségvetés javadalmi terhére azokat nem szerezheti be, tisztelettel és nyomatékosan kérem Nagyméltóságodat, méltóztassék a döntés alkalmával, a Berzeviczy Albert Oméltósága által előterjesztett kimutatás kiegészítéseképen, a nevezett két Múzeum eme kérelmét pótlólag figyelembe venni. A mennyiben pedig Nagyméltóságod már hozzájárult volna a többi könyvtárak rendkívüli államsegélyének kiutalványozásához, úgy méltóztassék, kérem pótlólag hozzájárulni ahhoz, hogy eme két szükséglet fedezésére a kérelmezett 30,000 + 12,000 K-át előirányzatnélküli kiadásképen folyósítsam, illetve, hogy ez iránt a Minisztertanácshoz előterjesztést tegyek. Nagybecsü válaszáat mielőbb kérve, fogadja Nagyméltóságod mely tiszteletem nyilvánítását. — Budapest, 1920 július hó 31. — A miniszter helyett Dr. PERKAR államtitkár. — Az összes ülés általános helyesléssel veszi tudomásul a közkönyvtárak érdekében tett lépéseket

154. Főtitkár jelenti, hogy a Délvidéki Liga beadványával fordult az Akadémiához, melyben elpanaszolja a szerbek által megszállott területeken a magyarokkal szemben elkövetett kegyetlenkedéseket és kéri az Akadémiát, hasson oda, hogy e kegyetlenkedések mielőbb szűnjenek meg és az emberséges bánásmódnak diplomatai úton való ki-
eszközlése érdekében minden befolyását vesse latba. — Az összes ülés elhatározza, hogy az Akadémia a Délvidéki Liga kérését minden erejével támogatni fogja.

155. A M. Kültügyi Társaság azt javasolja az Akadémiának, hazai tudományos munkásságunknak a külfölddel megismertetése céljából, hogy az Akadémiai Értesítő idegen nyelven is adassék ki. — Az összes ülés helyesléssel fogadja a Kültügyi Társaság intenciót, azonban az Akadémiai Értesítőnek idegen nyelven való kiadását az Értesítő összeállítása és rendeltetése miatt nem tartja a kifizetőt célra alkalmasnak. Készséggel kijelenti azonban, hogy minden olyan törekvést szívesen fog támogatni, a mely a magyar tudományos kutatások eredményeit a külfölddel közvetíteni akarja.

156. Főtitkár jelenti, hogy a f. évi szeptember 30-án lejár pályázatokra alig érkezett pályamű, azonban, mint tavaly, úgy az idén is több névtelen pályázó azzal a kéréssel fordult az Akadémiához, hogy a pályázatok határideje szeptember 30-ról december 31-re helyeztessék át. Ezzel kapcsolatban a főtitkár javasolja, hogy december 31-ike állandó határidőül fogadtassék el. — Az összes ülés a f. évben a pályázatok határidejét december 31-re elhalasztja, a főtitkár indítványát pedig véleményezés végett kiadja az osztályoknak.

157. Főtitkár bemutat egy, az Akadémia palotájáról készült fényképalbumot (ára kötve 50 K), melyet Erdélyi fényképész főljánlott megvételre. Figyelmébe ajánlja a tagoknak.

158. Meghívók érkeztek: 1. a MOVE ünnepélyére, július 19; — 2. Gábor Áron székely munkásszövetség zászlószentelésére, augusztus 11; — 3. a Bányászati és Kohászati Egyesület közgyűlésére Dorog, október 10; — 4. Rákosi Jenő jubileumára, Otthon-kör, október 23 (Herzeg Ferencz másodelnök fölkéretik képviselőtünkre); — 5. a Műegyetem megnyitására, október 10. — Tudomásul van.

159. Másodelnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére B. Wlassics Gyula t. és Matlekovits Sándor r. tagokat kéri föl.

HUSZONHETEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály hetedik ülése.

1920 október 4-én.

Csánki Dezső osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: b. Forster Gyula, b. Wlassics Gyula t. t. — Angyal Dávid, Balogh Jenő, Fináczy Ernő, Földes Béla, Magyary Géza, Matlekovits Sándor, r. tt. — Áldásy Antal, Domanovszky Sándor, Eckhart Ferencz, Fellner Frigyes, Hekler Antal, Hóman Bálint, Kornis Gyula, Kovács Alajos, Kuzsinszky Bálint, Lukinich Imre, Mahler Ede, Nagy Gyula, Posch Jenő, Reiner János, Thirring Gusztáv l. tt. — *A másik két osztályból:* Herzeg Ferencz másodelnök, Szily Kálmán t. tt. — Badics Ferencz, Fröhlich Izidor, Heinrich Gusztáv, Némethy Géza, Ilosvay Lajos r. tt. — Cholnoky Jenő, Gyomlay Gyula, Horváth János, Marek József, Melich János, Haraszti Gyula, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Tolnai Vilmos l. tt. — Jegyző Fejérpataky László osztálytitkár.

149. ECKHART FERENCZ l. t.: Mária Terézia iparpolitikája. (Székfoglaló.)

150. A jegyzőkönyv hitelesítésére elnök Matlekovits Sándor r. és Eckhart Ferencz l. tagokat kéri föl.

HUSZONNYOLCZADIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A III. osztály hetedik ülése.

1920 október 11-én.

Horváth Géza r. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak az osztály tagjai közül: id. Szily Kálmán t. t. — Farkas Gyula, Ilosvay Lajos, Istvánffy Gyula, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Schafarzik Ferencz r. tt. — Apáthy István, Buchböck Gusztáv, Bugarszky István, Fejér Lipót, Filarszky Nándor, Hoor-Tempis Mór, Hutýra Ferencz, Kertész Kálmán, báró Kétly Károly, Krompecher Ödön, Mauritz Béla, Pálffy Móricz, Pogány Béla, Preisz Hugó, Richter Aladár, Schaffer Károly, Tuzson János, Vámosy Zoltán, Zimányi Károly l. tt. — *Más osztályokból:* Balogh Jenő, Fejérpataky László, Heinrich Gusztáv r. tt. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. t., osztálytitkár.

151. MAREK JÓZSEF l. t.: A rachitis (angol betegség) összehasonlító kórtana. (Székfoglaló.)

152. HUTÝRA FERENCZ l. t. bemutatja Hutýra és Marek: „Spezielle Pathologie und Therapie“ című munkájának ötödik kiadását.

153. SCHAFFER KÁROLY I. t.: Az átöröklődő idegbajok általános kórszövettani jellemzése.

154. SCHWARCZ ELEMÉR vendég: Egy egyszerű új geometriai tétel az optikai lencséről. Előterjeszti FRÖHLICH ISZIDOR r. t.

155. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MAREK JÓZSEF és SCHAFFER KÁROLY I. tagokat kéri föl.

AZ IGAZGATÓ-TANÁCS HARMADIK ÜLÉSE.

1920 október 15-én.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen voltak: Beöthy Zsolt, Concha Győző, báró Forster Gyula, Fröhlich Izidor, Goldziher Ignác, Ilosvai Lajos, Plósz Sándor, Szily Kálmán, Wlascics Gyula ig. tagok. — Bánszky János akad. ügyész. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

Távolmaradásukat kimentették: Herczeg Ferencz másodelnök és gróf Széchenyi Emil ig. t.

34. Főtitkár bemutatja gróf Széchenyi Emil ig. tagnak f. é. május 21-én kelt levelét, melyben igazgató taggá való megválasztásáért legmelegebb köszönetet mond és kijelenti, hogy „a M. Tud. Akadémia érdekében kifejtendő magasztos tevékenységében az Igazgató-Tanács tehetségéhez mért szolgálataira mindenkor számíthat”. — Örvendetes tudomásul van.

35. Főtitkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi miniszter az Akadémia indokolt fölterjesztésére megengedte, hogy az előcsarnok és lépcsőház helyreállítására engedélyezett rendkívüli államsegély (10,000 kor.) a palota tetőzetének kijavítására fordíttassék. — Tudomásul van.

36. Főtitkár jelenti, hogy az eső behatolása a palota felsőbb emeletein fölötté nagy károkat okozott, melyeknek helyrehozási költsége most még pontosan számba nem vehető, továbbá hogy az összes ülés az Igazgató-Tanács óhajlására bevezetette a villamos világítást a palota összes helyiségeibe. E munkálatok költségeiről még nem érkezett számla. — Tudomásul van. Egyben kimondja a Tanács, hogy a palota tatarozására és a villamos világítás bevezetésére vonatkozó elszámolások az Akadémia pénzügyi és építészeti bizottsága elé terjesztendők.

37. Szóba kerülvén, hogy az idegen tudományos és irodalmi társaságok mind sürűbben veszik igénybe az Akadémia fölolvadó helyiségeit, kimondja a Tanács, hogy jövőre is készséggel engedi át termeit és szolgálatot világítást is, de fűtést csak saját ülései számára képes szolgáltatni. Erről az érdekelt társulatok értesítendők.

38. Főtitkár a palota tatarozásával és a villamos világítás bevezetésével kapcsolatos tetemes kiadásokra való tekintettel, de tekintettel az Akadémiának egyéb, főleg személyes kiadásainak nagymérvű növekedésére, javasolja: forduljon az Akadémia indokolt kérvénnyel a kormányhoz az Akadémiának mostani igen csekély országos dotációjának fölemelése ügyében. Az akadémiai államsegély ezidőszertint 126,000 K. oly összeg, mely a pénz mai értékével és a nyomasztó drágasággal semmi arányban sincsen. — A javaslat hosszabb eszmecsere után egyhangulag elfogadtatik, oly megállapítással, hogy az Akadémia kérje mostani országos segélyének 500,000 koronára való fölemelését.

39. Főtitkár megújítatni kéri az Igazgató-Tanács második ülé

sében hozott határozatot, mely új kéziratoknak sajtó alá adását szigorúan tiltja. Egyúttal javasolja, hogy az Akadémiai Ertesítőből jelenhessen meg 1920-ra még egy füzet, hogy ez az évfolyam befejezést nyerjen és hogy 1921-re (két évi szünetelés után) adhasson ki újból Almanachot. — E javaslatok oly értelemben fogadtatnak el, hogy az Ertesítő ne hozzon terjedelmesebb cikkeket, hanem csupán a fölvasásoknak néhány sorba szorított kivonatát, az Almanach pedig csak a legszükségesebb közleményekre szorítkozzék.

40. Főtítkár bemutatja Emödy László törvényszéki bírónak, a széphalmi Kazinczy-mauzoleum és park gondozójának három beadványát, melyekben 1. fia számára az eddig élvezett középiskolai ösztöndíjnak 400 koronáról és 2. a kertész fizetésének havi 40 koronáról fölemelését kéri. — A Tanács az iskolai ösztöndíjat 600 (hatszáz) koronában állapítja meg, a kertész fizetésének megállapítása előtt tájékoztatást kíván az iránt, hogy a kert fölhasználása körülbelül mennyi hasznot hajt a kertésznek. — Harmadik beadványában állást foglal azon fölmerült terv ellen, hogy a széphalmi birtok Zemplén vármegyének vagy a sárospataki főiskolának volna átengedendő. Minthogy ez a terv ezidőszert nem aktuális, határozat ez ügyben nem hozatott.

41. Főtítkár bemutatja az Első Magyar Általános Biztosító Társaságnak f. évi szeptember 30-án kelet átiratát, melyben arra figyelmezteti az Akadémiát, hogy a bérháznak tíz évre megkötött biztosítása f. é. október 26-án lejár, egyúttal hangsúlyozza, hogy az anyagáraknak a legutóbbi évek folyamán bekövetkezett hihetetlen emelkedése folytán az eddigi biztosítási összeg (500,000 K) az épületnek jelenlegi értékével egyáltalában nem áll arányban. — A Tanács elhatározza a biztosításnak azonnal való megújítását, a biztosítási összeget pedig három millióban állapítja meg.

42. Főtítkár bemutatja Herz Viktor úr alapítványáról a II. osztálytól megfogalmazott és az alapító úr által elfogadott következő alapítólevelet:

„Herz Viktor úr 20,000 K névértékű 5 $\frac{1}{2}$ %-os hadikölcsönkötvényt bocsát a Magyar Tudományos Akadémia rendelkezésére, azzal a célzattal, hogy ez összeg kamataiból kétévenként 2000 K összegű pályatétel tűzessék ki valamely sociálpolitikai kérdés tudományos kifejtésére. A pályatétel mindenkorai megjelölése „Herz Viktor-pályadíj“.

„Az alapító kifejezi azt az óhaját, hogy addig, amíg él, a pályakérdés kitűzésénél meghallgattassék, kilátásba helyezze továbbá, hogy, ha a kamatokból kétévenként 2000 K nem állana rendelkezésre, a hiányzó összeget esetleg szabad elhatározásából sajátjából pótolja.

„A Magyar Tudományos Akadémia az alapítványt elfogadja.

„A Magyar Tudományos Akadémia a pályadíjat a fent említett kérdések köréből nyílt pályázatok kitűzésére fordítja. A mennyiben a nyílt pályázat nem vezetne eredményre, a pályatétel a következő esedékes kamatrészletek fölhasználásával megkettőzött összegben újra kitűzhető, vagy megbízás adható e kérdések körébe vágó mű írására.

„Abban az esetben, ha a pénzérték változása, a hadikölcsönkötvények konvertálása, vagy egyéb a jövőben felmerülhető ok folytán az alapítvány két évi hozadéka nem lenne megfelelő ellenértéke a pályázatban megkívánt írói munkának, a Magyar Tudományos Akadémia fenntartja magának a jogot, hogy a pályázatot olyan nagyobb időszakban írja ki, a mikor a kamathozadékból származó jutalom az akkori írói díjak szokásos mértékét eléri.

„Ez az alapítólevél mind a két fél egyöntetű elhatározását tartalmazza s mindkét fél részéről aláíratik.

„Budapest, 1920 október 15.

Berzeviczy Albert s. k.
a M. Tud. Akadémia elnöke.

Herz Viktor s. k.
budapesti gyáros, mint alapító.

— Helyeslő tudomásul van.

43. Főtitkár jelenti, hogy Glanz Sámuel bornagykereskedő, a ki a palota pinczéjét bérlé, tíz évi szerződés alapján 2200 koronában megállapított évi bérét a M. Tud. Akadémia iránt érzett mély tiszteletből önként 10,000 (tízezer) koronára emelte föl. — Köszönettel fogadtatik.

44. Néhai Szivák Imre igazságügyminiszteri titkár, a ki 1916 Sylvester éjszakáján önkéntleg oltotta ki életét, három nappal halála előtt megírt végrendeletében összes ingóságait közintézetekre hagyta. Így jutott az Akadémia hagyatékából 1200 kötet könyv birtokába, melyek az akadémiai könyvtárba rögtön beosztattak. Most az elhunyt végrendelezőnek nővérei, Szivák Margit alapítványi hölgy és Barossné Szivák Irén, részesedést követelnek testvérük ingóságaiból és fölkérték a vallás- és közoktatásügyi miniszter urat arra, hogy az örökösök közt, melyeknek sorába a M. Tud. Akadémia is tartozik, oly „békés megegyezést” hozzon létre, mely „méltányos és jogos igényeiket ki-
elegítse”. — Minthogy az Akadémia a reá hagyott gazdag könyvtárnak csak kisebb részét fogadta el, nagyobb részét pedig meghagyta a család birtokában, nem látja indokoltnak, hogy most akár az átvett könyveket, akár azok pénzértékét visszatérítse. Erről az érdekeltek értesítendők.

45. Bánszky János akadémiai ügyész jelenti, hogy Thék Endre volt budapesti bútorgyáros az Akadémiának 50,000 (ötvenezer) koronát hagyományozott alapítványként, azzal a rendelkezéssel, hogy „annak kamatai oly férfiak és nők életrajzainak pályadíjára fordítandók, a kik az országnak öntudatos munkásságukkal példaként szolgálhatnak, vagy oly munkák jutalmazására, melyek a magyar iparra, vagy iparművészetre, vagy ipari tanoncokképzésre vonatkozó kérdéseket tárgyalnak”.

A hagyományt az özvegynek szül. Kleineisel Ilonának életfogytig tartó hasznélvezeti joga terheli.

Az átadó végzés még nem jogerős. — Tudomásul van.

46. Főtitkár bemutatja dr. Trócsányi Zoltán akad. segédtitkár beadványát, melyben vagy más alkalmazást vagy végellátást kér. — Folyamodóval közlendő, hogy az Akadémia más állással számára most nem rendelkezik, azonban, ha tiszti orvosi bizonyítvánnyal igazolja szolgálatképtelenségét, az állami törvények analógiája szerinti végellátásra számíthat.

47. Az Akadémiához segélyért folyamodtak: 1. Honszeretet nevelőintézet, Budapest, VII., Károly-körút 3. — 2. Thury József († 1906) néhai akadémiai lev. tag özvegye. — 3. Kvassay Jenő-emlékbizottság, Budapest, földművelési minisztérium. — 4. A védőligák szövetsége az Erdélyből kiűzött egyetemi hallgatók részére Debreczenben felállítandó internátus részére. — Az Akadémia teljes mértékben méltányolja a kérelmeket, azonban megfelelő költségvetési fedezet hiányában s különösen mai zilált pénzügyi helyzetében képtelen közszélokra vagy egyéni segélyekre, a mi különben is rendeltetése és működése körén kívül esik, adakozni.

48. Az Akadémiának öt tisztviselője f. é. június 23-án oly kéréssel fordult az elnök úrhoz: „kegyeskedjék részükre fejenként

egyezer korona egyszeri rendkívüli gyors segílyt engedélyezni". Indokolásukban hangsúlyozzák, hogy havonként mindössze 7—800 K fizetést, de természetben sem fűtőanyagot, sem élelmi, sem ruházati cikkeket nem kapnak. Elnök úr, az Igazgató-Tanács utólagos jóváhagyása reményében, a kérést teljesítette. — A Tanács elnök úr intézkedését egyhangú helyesléssel jóváhagyja.

49. Az Akadémia hét szolgálja f. é. június 28-án az elnök úrhoz, hivatkozással a türbetetlen és folyton növekedő drágaságra, rendkívüli gyorssegélyért folyamodott. Elnök úr, az Igazgató-Tanács utólagos jóváhagyása reményében, a szolgálknak fejenként 500 (öt-száz) koronát engedélyezett. — Elnök úr intézkedését a Tanács egyhangú helyesléssel jóváhagyja.

50. Főtítkárr bemutatja az Akadémia nyolcz szolgáljának f. é. október 15-én kelt beadványát, melyben „ruha- és tüzelőanyagellátásért” folyamodnak. — Hosszabb eszmecsere után a Tanács az akadémiai szolgálknak ruha- és tüzelőanyag beszerzésére a legutóbb megállapított 800 kor. helyett fejenként 3000 (háromezer) koronát szavaz meg.

51. Főtítkárr jelenti, hogy a „Magyar kir. minisztérium 1920. évi 7041. M. E. sz. rendelete” (Budapesti Közlöny, augusztus 26-iki 195. szám) a köztisztviselők és szolgálk drágasági segílyét augusztus hó óta havi 450 és 400, ill. 250 koronával, egyúttal a köztisztviselők lakbérért is augusztus hó 1-től 30%-al fölemelte. A pénztár. az Igazgató-Tanács utólagos jóváhagyása reményében, f. évi augusztus 30-án utasítatot, hogy e fölemelést az akadémiai tisztviselőkre és szolgálkra is érvényesítse. — Az Igazgató-Tanács megújítja 1919 január 19-én hozott 1. számú határozata záradékához, mely szerint minden eszentüli fizetésemelésnél — tekintet nélkül a kormányintézkedésekre, — elhatározása esetről esetre előzetesen kikérendő, a mi ezúttal figyelembe nem vétetett. Azonban tekintettel a fennforgó indokokra a történt utalványozást helybenhagyja.

52. A Magyar Földhitelintézet f. é. augusztus 31-én értesítette az Akadémiát, hogy szeptember végén 4°,-os szabályozási és talajjavítási zálogleveleink sorsolását meg fogja tartani. Egyúttal fölhiyta az Akadémiát, hogy az esetleges kisorsolással járó veszteség elkerülése végett, zálogleveleit biztosítsa. Az elnök úr intézkedésére az Akadémia az idén, tekintettel a költségekre, eltekintett a kérdéses biztosítástól. — Helyeslő tudomásul van.

53. A pénztár jelenti, hogy 1. az Akadémia letétjében őrzött 50 drb Belvárosi Takarékpénztár R-T. részvénye után az elővételi jogot érvényesítette (813 K) és osztalék címén 1998 K-t irt folyó számlánk javára; — 2. a Fabriczy-féle alapítványból Fletzer Ignác jogán Schlayer Hedwig úrnőnek az 1919. egész évre és 1920. első felére megillető életjáradék fejében 7002 K 19 ft fizetett ki; — 3. a „Feridun ösztöndíj-alapítvány” kisorsolt záloglevelei helyébe 27,000 K n. é. intézeti 4° záloglevelet (30,039 K) esatolt az Akadémia letétjéhez; — 4. a pénzügyminisztériumnak 1920 márczius 17-én kelt rendelete értelmében megterhelte az Akadémia folyószámláját 54,939 K 46 fillérrel; — 5. a gróf Andrássy Madár-féle alapítvány 1920. évi első félévi kamata fejében 50 K folyt be; — 6. hogy az Akadémia letétjében elhelyezett kisbirtokosok orsz. földhitelintézete (5000 ft és 11,000 K) értékpapirjai után lejárt értékekért 262 K 24 fillért irt folyószámlánk javára — Tudomásul van.

54. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére CONCHA GYÖZÖ és FRÖHLICH ISZOR ig. tagokat kéri föl.

HUSZONKILENCZEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály nyolczadik ülése.

1920 október 18-án.

NÉMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Beöthy Zsolt, Heinrich Gusztáv, Melich János, Munkácsi Bernát r. tt. — Gombocz Zoltán, Horger Antal, Horváth János, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján I. tt. — *A másik két osztályból:* Berzeviczy Albert t. t. — Fejérpataky László, Szily Kálmán r. tt. — Áldásy Antal, Riesz Frigyes, Pauler Ákos I. tt. — Jegyző: Szinnyei József osztálytitkár.

156. SZINNYEI FERENCZ I. t.: Novella- és regényirodalmunk a szabadságharczig. (Kész munkájának bemutatása.)

157. Az osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MUNKÁCSI BERNÁT r. és HORVÁTH JÁNOS I. tagokat kéri föl.

HARMINCZADIK AKADEMIAI ÜLÉS.

Nyolczadik összes ülés.

1920. október 25.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: Herczeg Ferencz másodelnök, Kozma Andor, Szily Kálmán t. tt. — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Beöthy Zsolt, Csánki Dezső, Csengeri János, Fejérpataky László, Ferenczi Zoltán, Fimáczy Ernő, Fröhlich Izidor, Hegedüs István, Melich János, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Rados Gusztáv, Szinnyei József r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Császáz Elemér, Fellner Frigyes, Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, b. Harkányi Béla, Hekler Antal, Horger Antal, Horváth János, Illés József, Kornis Gyula, Lukinich Imre, Mahler Ede, Pálfy Móríc, Pauler Ákos, Pintér Jenő, Solymossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján, Vári Rezső, Voinovich Géza I. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtítkár.

158. SZINNYEI JÓZSEF r. t. fölolvassa nekrológját Paasonen Heikki k. tagról. — Az Akadémiai Értesítőben fog megjelenni.

159. CSÁSZÁZ ELEMÉR I. t. fölolvassa emlékbeszédét Lévay József t. tagról. — Az Emlékbeszédek során fog közzététetni.

160. Elnök úr fölemlíti, hogy Fraknoi Vilmos t. és ig. tag hatvan évvel ezelőtt, 1860 október havában nyert jutalmat az Akadémiától első önálló művével. Az Akadémiai Évkönyvek X. kötete szerint ugyanis „Az Akadémia XXII. nagygyűlésén 1860 október 8-án jelenti Toldy Ferencz titoknak, hogy a történettudományi osztálynak 1858-ban száz arany jutalom mellett kihirdetett pályakérdésére („Adasék vázolata a magyar nemzet műveltségi állásának az első fejedelmek korszakában“) három pályamű érkezett be, melyek közül a „Perdus és pernox“ etc. jellegű pályamunka „a bírálók többségének véleménye szerint a kérdést helyesen fogta föl, a szorgalmasan tanulmányozott kütfői készletet annak megfajtására jól használja és fejtegetéseiben történetirói hivatást tanúsít. Szerzője a fölbontott jellegű levél szerint Frankl Vilmos, Esztergom főegyházmegyei növendék-pap a pesti központi papneveldeben. — Az összes ülés nagy érdeklődéssel fogadta e ritka jubileum bejelentését és elhatározta, hogy nagyérdemű tagtársunkat ez alkalomból igaz tisztelettel és szeretettel üdvözl.

161. Főtitkár jelenti, hogy az Igazgató-Tanács egyhangú helyesséssel hozzájárult az összes ülés azon javaslatához, hogy az Akadémiai Értesítőből ez évben még egy (az 1920-iki évfolyamot lezáró) füzetet, 1921-re pedig Almanach, mind a kettő csak a legszükségesebb közlendőkre szorítkozva, tétessék közzé. Elfogadta az összes ülésnek azt az indítványát is, hogy az Akadémia évi országos dotációjának 500,000 koronára fölemelesét kérelmezzük a magyar királyi kormánytól. — Örvendetes tudomásul van.

162. A II. osztály jelenti, hogy Kozma Ferencz I. tagról Szádeczky Lajos r. t., Szász-Schwartz I. tagról pedig Nagy Ferencz r. tag fog emlékbeszédét mondani. — Tudomásul van.

163. A II. osztály kéri Iványi Béla történészt a Történelmi Bizottság rendes tagjává megválasztani. — Megválasztatik.

164. A II. osztály személyes fölolvadási engedélyt kér Németh József miniszteri tanácsos számára. — Megadatik.

165. Főtitkár jelenti, hogy Bogáti Hajdú József törvényszéki jegyző, a ki az elnök úrnak egy cikkéből értesült az Akadémia válságos anyagi helyzetéről, száz koronát küldött folyó számadásunk javára. — Meleg köszönettel fogadtatik és azon óhajttással, vajha a tehetősek követnék a nemzet szerény napszámosának nemes példáját.

166. Főtitkár jelenti, hogy a hannoverai Bund deutscher Forscher 3000 (háromezer) márka jutalmat tűzött ki a következő pályakérdésre: Wie könnte ein von Professor Hans Christiansen angeregter „Deutscher Bund für die reale und ideale Ertüchtigung der beiden Geschlechter als solcher“ für den Wiederaufbau des Deutschtums und damit des Menschentums segensreich in Wirksamkeit treten? — Kiadatik a II. osztálynak.

167. Főtitkár jelenti, hogy a mult héten lefolyt Rákosi Jenő-ünnepélyen okt. 23-án az Akadémiát Herczeg Ferencz másodélnök képviselte, a ki szép beszédben üdvözölte jubiláló kitünő tagtársunkat. — Örvendetes tudomásul van.

168. Meghívók érkeztek: 1. a Magyar Turista-Egylettől Lóczy Lajos emléktáblájának leleplezésére, október 17; — 2. a Szinnyei-Merse-társaság alakuló közgyűlésére, október 17, melyen Elnökünk képviselte az Akadémiát; — 3. a Szt. István-Akadémia Szent Jeromos-emlékünnepére, október 23; — 4. az Országos Színművészeti Akadémia Rákosi-ünnepére, október 28, melyre az Igazgatóság nagyobb számú jegyeket bocsátott az Akadémia rendelkezésére. — Tudomásul van.

169. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére KOZMA ANDOR t. és SZINNYEI JÓZSEF r. tagokat kéri föl.

HARMINCZEGYEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály nyolczadik ülése.

1920 november 2-án.

CSANKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Berzeviczy Albert elnök, br. Wlassics Gyula t. tt. — Angyal Dávid, Balogh Jenő, Bernát István, Concha Győző, Földes Béla, Gaal Jenő, Matlekovits Sándor r. tt. — Domanovszky Sándor, Hekler Antal, Hóman Bálint, Illés József, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kovács Alajos, Lukinich Imre, Pauler Ákos, Pilch Jenő, Posch Jenő, Reiner János, Thirring Gusztáv I. tt. — *A másik két osztályból:* Herczeg Ferencz, Szily Kálmán t. tt. — Fröhlich Izidor, Badics Ferencz,

‘Hegedűs István, Heinrich Gusztáv, Ilosvay Lajos, Melich János r. tt. — Vári Rezső I. t. — Ezenkívül nagyszámú közönség. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

170. HEGEDŰS LORÁNT I. t.: „A communismus hatása a magyar pénzügyekre és hiteléletre.“ (Székfoglaló.) — Elnök meleg szavakkal üdvözli Hegedűs Loránt r. tagot székfoglalása alkalmából.

171. HAJNAL ISTVÁN (vendég): „Árpádkori írásaink és a francia egyetemek“.

172. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére HEGEDŰS LORÁNT és DOMANOVSKY SÁNDOR I. tagokat kéri föl.

HARMINCZKETTEDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A III. osztály nyolczadik ülése.

1920 november 8-án.

HORVÁTH GÉZA r. t. osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak a III. osztály tagjai közül: id. Szily Kálmán t. t. — Schafarzik Ferencz r. t. — Apáthy István, Degen Arpad, Kertész Kálmán, báró Kéty Károly, Marek József, Mauritz Béla, Pálffy Móricz, Preisz Hugó, Riesz Frigyes, Rybár István, Schaffer Károly, Tötössy Béla, Zimányi Károly I. t. — *A másik két osztályból*: Heinrich Gusztáv r. t. — Vary Rezső I. t. — Távolaradását kimentette: Berzeviczy Albert elnök t. t. — Jegyző: Fröhlich Izidor r. t. osztálytitkár.

173. RICHTER HUGÓ vendég: A tabes histogenesiséről. Előterjeszti SCHAFER KÁROLY I. t.

174. BARADLAY BERTALAN hátrahagyott értekezése: Lucsiabánya ásványai a Szepes Gömöri Érczhegységben. Bemutatja MAURITZ BÉLA I. t.

175. BODÓCS ISTVÁN vendég: Néhány egyszerű tétel az optikai lencséről és gömbi tükrökről. Előterjeszti FRÖHLICH IZIDOR r. t.

176. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MAURITZ BÉLA és SCHAFER KÁROLY I. tagokat kéri fel.

HARMINCZHARMADIK AKADEMIAI ÜLÉS.

Az I. osztály kilenczedik ülése.

1920 november 15-én.

NEMETHY GÉZA osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Badics Ferencz, Hegedűs István, Heinrich Gusztáv, Melich János, Munkácsi Bernát, Négyesy László r. tt. — Gombocz Zoltán, Gyomlay Gyula, Horger Antal, Horváth János, Solyomossy Sándor, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vári Rezső, Vargha Damján, Viszota Gyula, Zolnai Gyula I. t. — *A másik két osztályból*: Szily Kálmán t. t. — Angyal Dávid, Csánki Dezső, Fejérpataky László r. tt. — Áldásy Antal, Domanovszky Sándor, Hóman Bálint, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Lukinich Imre, Pauler Ákos I. tt. — Jegyző: Szinnyei József osztálytitkár.

177. MELICH JÁNOS r. t.: Anonymusnak egy helyéről. (Székfoglaló.) — Rendes tagsági oklevelének kiadása határoztatik.

178. HEGEDŰS ISTVÁN r. t.: Vigasztaló iratok az antik korban, főképp Boethius.

179. Az osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére MUNKÁCSI BERNÁT r. és GYOMLAY GYULA I. tagokat kéri föl.

• AZ IGAZGATÓ-TANÁCS NEGYEDIK ÜLÉSE.

1920 november 20-án.

HERCZEG FERENCZ másodelnök elnöklete alatt jelen voltak: Concha Győző, gróf Dessewffy Aurél, báró Forster Gyula, Fröhlich Izidor, Plósz Sándor, Szily Kálmán, báró Wlassics Gyula igazgató tagok. — Bánszky János akad. ügyész. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtitkár.

Berzeviczy Albert elnök betegsége miatt maradt távol.

1. Főtitkár bemutatja NAGY KÁROLY akadémiai építésznek f. évi október 24-én kelt jelentését a „Palota és Bérház” költségvetési tételnél 1920-ban eszközölt kiadásokról. E kimutatás szerint 1. 1919-ről maradt költségek: 24,816.93 korona; 2. a kommunista uralom alatt okozott károk javítási költsége: 84,372.81 korona; 3. 1920-ban már kifizetett költségek: 25,424.66 korona, összesen 134,614.40 korona. E tényleges kiadásokhoz járul, részletes kimutatás szerint, kifizetetlen kiadások czimén, még 29,822.40 korona. — Minthogy az Akadémia pénzügyi bizottsága a költségeknek e kimutatását már megvizsgálta és helybenhagyta, a főtitkár bejelentése helyeslő tudomásul van.

2. Főtitkár bemutatja az Akadémia tisztviselőinek következő beadványait: 1. JONÁS KÁROLY nyug. gondnoknak f. évi november 10-én kelt kérvényét, melyben a minisztertanácsnak 1920. évi 8900. (M. E.) számú, a nyugdíjasok havi drágasági segélyére vonatkozó rendelete értelmében négy hónapra havi 450, összesen 1800 korona kiutalványozását kéri: — 2. a tisztviselőknek f. évi november 4-én kelt beadványát, melyben a szeptember és október hónapra óra kedvezményes ellátás (M. E. 6100. sz. rendelet értelmében, minthogy az állami kedvezményes ellátástól elestek helyett a következők pénzbeli kárpótlást kéri: HELLEBRANT ÁRPÁD 2229.72 korona, TRÓCSÁNYI ZOLTÁN 2229.72 korona, MUNKÁCSY MIHÁLY 2804.96 korona, KOTTAUN NÁNDOR 2804.96 korona, összesen 10,069.36 korona; — 3. a tisztviselők kérvényét a f. évi 9400. (M. E.) számú kormányrendelet értelmében, mely szerint nekik elmaradt kedvezményes árú kárpótlása czimén összesen 3280 korona jár: — 4. MÉSZÖLY GEDEON és TRÓCSÁNYI ZOLTÁN előlépés czimén (1917. 1097. sz. intézkedés) egyenként 400 korona fizetés-emelést kérnek. — Az Igazgató-Tanács hosszabb eszmecsere után abban állapodik meg, hogy e kérvényeket most nem tárgyalja, hanem a tisztviselők fizetési és nyugdíjazási járandóságainak az összes mozzanatokra kiterjedő alapos és végleges elintézése ügyében bizottságot küld ki, melynek tagjai, az Akadémia elnökének elnöklete alatt, a két volt főtitkár, Szily Kálmán és Heinrich Gusztáv, gróf Dessewffy Aurél, báró Wlassics Gyula igazgató tagok és Bánszky János akadémiai ügyész.

3. Főtitkár javasolja, hogy az Akadémia járuljon hozzá elhunyt jeles tagjának, ENDRÖDI SÁNDOR kiváló költőnek temetési költségeihez 2000 (kettő ezer) koronával. — Elfogadjatik.

4. Főtitkár bemutatja EMÖDY LÁSZLÓ törvényszéki bírónak, a széphalmi mauzóleum és park gondozójának f. évi november 10-én kelt levelét, melyben a széphalmi kertész anyagi helyzetéről tájékoztat. — Ez értesítés alapján a Tanács a kertész fizetését havi 40 koronáról 60 koronára emeli föl.

5. Főtitkár jelenti, hogy az Akadémia e napokban 150 méter-mázsas tati szenet kapott, melynek ára 10,524 korona. Ehhez járul: illeték 300 korona, szállítás Felsőgalláról 1721.40 korona, szállítás a pályaudvarról 1950 korona, összesen 14,495.40 korona. Ezenfelül érkezett 10 ürméter fa: 3006 korona, ehhez: hazaszállítás 700 korona és

felaprózás 1740 korona, összesen 5446 korona. A fűtési anyag össze-
sen 19,941.40 korona. — Tudomásul van.

6. Főtitkár jelenti, hogy WIKLUND K. B. upsalai egyetemi tanár,
külső tag, az Akadémiának 200 (kettőszáz) németbirodalmi márkát
adományozott. — Köszönettel fogadtatik és az adományozó az Aka-
démia alapító tagjai közé soroztatik.

7. Főtitkár jelenti, hogy NAGY KÁROLY műépítész f. hó 18-án
kelt jelentése szerint egy szolgálakásban (a palotában) egy kályhához
40 méter hosszú vasbádogsőre és három darab könyöksőre van
szükség, melyek körülbelül 600 koronába fognak kerülni. — Meg-
szavaztatik.

8. Másodelnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére báró WLISSICS
GYULA és FRÖHLICH ISZIDOR ig. tagokat kéri föl.

HARMINCZNEGYEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Kilenczedik ö s s z e s ü l é s.

1920 november 22-én.

BERZEVICZY ALBERT akadémiai elnök úr elnöklote alatt jelen
vannak: József kir. herczeg t. t. — Herczeg Ferencz másodelnök,
br. Forster Gyula, Kozma Andor, Plósz Sándor, Szily Kálmán t. tt. —
Angyal Dávid, Badics Ferencz, Balogh Jenő, Concha Győző, Csánki
Dezső, Csengeri János, Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, György
Endre, Ilosvay Lajos, Magyar¹ Géza, Méhel² Lajos, Melich János,
Munkácsi Bernát, Nagy Ferencz, Némethy Géza, Szinnyei József,
Tangl Károly r. tt. — Áldásy Antal, Buday László, Degen Árpád,
Domanovszky Sándor, Filárszky Nándor, Gyomlay Gyula, br. Harkányi
Béla, Hegedüs Loránt, Hóman Bálint, Illés József, Kertész Kálmán,
Kornis Gyula, Kovács Alajos, Lukinich Imre, Magyarai-Kossa Gyula, Mahler
Ede, Mauritz Béla, Oltag Károly, Pálffy Mór, Pauler Akos, Pilch Jenő,
Pintér Jenő, Reiner János, Riesz Frigyes, Solyomossy Sándor, ifj.
Szily Kálmán, Szinnyei Ferencz, Tolnai Vilmos, Vargha Damján,
Vári Rezső, Vikár Béla, Viszota Gyula l. tt. — Jegyző: Heinrich
Gusztáv főtitkár.

180. Elnök úr József kir. herczeget, a ki mint az Akadémia
t. tagja ma először jelent meg egy akadémiai összes ülésen, a kö-
vetkező beszéddel üdvözölte:

„A midőn első ízben van szerencsénk Ö Fenségét, József fő-
herczeg urat, mint Akadémiánk tiszteleti tagját s egyik szakbizott-
ságának elnökét az Akadémia belső, tudományos működésének szánt
ülésén tiszteletteljesen üdvözölhetni, azt hiszem, tagtársaink osztatlan
érzelmeinek felelek meg, midőn e találkozás alkalmából az Akadémia
érzelmeinek Ö Fenségével szemben kifejezést adok.

Fenségedet az Akadémia, alapszabályai értelmében mint oly
„tudománypártoló hazafit“ választotta tiszteleti tagjai sorába, kitől
„disse s java öregbedését várja“, azonban — ebben is mintegy atyai
örökség gyanánt — e választással az Akadémia egyúttal Fenséged
magas személyét a maga tudományos működése kötelékébe is be-
kapcsolhatni remélte.

Míg azonban dicsőemlékű édes Atyját nyelvészeti nagyértékű
munkálkodása nyelvészeti- és széptudományi osztályunkba vezette,
Fenségedet a hadtudományok révén harmadik osztályunk vallja magáé-
nak, s hadtörténeti bizottságunk sietett Fenségednek elnöki tisztét
föjlajánlani.

Fenséged nem irt, hanem csinált hadtörténetet. Hadi tettei a ránk nézve — hibánkon kívül — szerencsétlenül, de mindvégig dicsőségesen lefolyt világháborúban a magyar hadtörténet legfényesebb lapjain fognak ragyogni s mi hadtörténeti működésünknek a közelmult súlyos tanulságaira alapítandó új korszakát méltóbban, mint a Fenséged neve alatt valóban nem avathattuk volna föl.

Emellett még más, melegebb és szorosabb kötelékek is fűzik Akadémiánkat, mint nemzeti érzületünk hű tolmácsát Fenségedhez és a dicső József nádor egész nemzetségéhez. Mi érzésben is történeti alapon állva és annak az emlékezetes alkotó korszaknak a szellemében, a melyvel Akadémiánk keletkezésével együtt a József nádor és a gróf Széchenyi István halhatatlan nevei elválaszthatatlanul vannak egybekötve, Fenséged nemzetségében nemcsak a hazánk sorsával majdnem négy évszázadon át összeforrva volt dynastia egy ágát látjuk, hanem látjuk a legelőkelőbb magyar főúri családot, mely a magyar főúri osztály minden nemes történeti hagyományait és érényeit híven és buzgón ápolja s példaadóan azonosította és azonosítja magát mindig nemzetünk életével, örömeivel és fájdalmaival, törekvéseivel és eszményeivel.

E mélyen gyökerező közösség érzelmeivel csatoltuk Fenségedet magunkhoz és üdvözöljük hódolattal itt, körünkben.

Ez általános élénk helyesléssel fogadott beszédre Ő Fensége, miután megköszönte a szives üdvözlést, a következő szavakkal válaszolt:

„Nagyatyám megmutatta az utat, melyen a magyar nemzet életében nemzetségiünknek haladnia kell. Atyám ezen a kijelölt úton haladt és a nemzeti cultura és a magyar nemzeti eszme szolgálatában élnem volt az én eszményem is. És mindig is ezen az úton haladtam. Az elnök úr azt mondta, hogy én csináltam hadtörténelmet. De magam nem tudtam volna azt elérni, azt bajtársaimmal és hős katonáimmal együtt csináltam, nélkülük nem lettem volna rá képes. A mint akkor is, hősökkel együtt szolgáltam a haza ügyét, úgy ezentúl is az lesz a törekvésem, hogy a cultura harcossáival együtt szolgáljam szent ügyünket, a magyar culturának győzelmét.“

József kir. herczeg szavait lelkes éljenzéssel fogadta az Akadémia.

181. KOZMA ANDOR t. t. fölolvassa megemlékezését Berczik Árpád t. tagról. — Az Emlékbeszédek során fog megjelenni.

182. SOLYMOSY SÁNDOR l. t. jelentést tesz a f. évi Kóczán-pályázatról. A bizottság (Heinrich Gúsztvár r. t., Szinnyei Ferencz és Solymossy Sándor l. tt.) talált ugyan a beérkezett 17 darab közül néhányat, melyek a földolgozott tárgy érdekes volta vagy a földolgozásnak helyenként költői lendülete miatt tehetségre vallanak, de egyet sem mely irodalmi vagy színi szempontból értékes volna, miért is a jutalomnak ki nem adását javasolja. — Az összes ülés-ezt a javaslatot elfogadja.

183. A jeligés levelek elhamvasztására elnök úr Pintér Jenő és Szinnyei Ferencz l. tagokat kéri föl, a kik még az ülés folyamán jelentik, hogy megbizatasukban eljárak.

184. Főtitkár mély megilletődéssel jelenti, hogy ENDRÓDI SÁNDOR l. t., a legújabbkori magyar költészet egyik legjelesebb munkása, az Anakreoni dalok és a Kurucz dalok elismert és kedvelt költője, Heine kitünő fordítója, november 7-én elhunyt. Utolsó útjára a megboldogultat palotánk oszlopcsarnokából kísértük, hol az Akadémia képviseletében Beöthy Zsolt ig. és r. tag búcsúztatta el elköltözött tagtársunkat. Halála alkalmából a pápai Főiskolai Ifjúsági Társulat

részvétét fejezte ki az Akadémiának. — Az összes ülés fájdalmas részvétellel vette tudomásul szeretetreméltó tagtársunk elhunytát és fölhívta az illetékes I. osztályt, hogy emlékbeszéd tartása iránt intézkedjék.

185. Az I. osztály jelenti, hogy Benczúr Gyula t. tagról az osztály kérésére Berzeviczy Albert t. t. fog emlékbeszédet tartani. — Tudomásul van.

186. A III. osztály jelenti, hogy az osztályelnököknek az új tagokhoz intézendő üdvözlőbeszédei ügyében hozzá intézett főtítkári fölhívást legutóbbi osztályülésén tárgyalta. Az osztály e tekintetben szabályt nem kíván föllátni és az üdvözlőbeszéd tartását osztályelnökének belátására bizza.

187. A III. osztály jelenti, hogy az akadémiai pályázatok határideje ügyében hozzá áttett főtítkári javaslatot, mely szerint a pályaművek benyújtási határideje mindenkor december 31-ike volna, a maga részéről nem fogadja el; de tudomásul veszi, hogy a folyó évben a határidő szeptember 30-ról december 31-re helyeztetett át. — Tudomásul szolgál.

188. Főtítkár jelenti, hogy Szabóky Alajos min. tanácsos, az Orsz. Központi Statisztikai Hivatal új igazgatója, bejelentette hivatala átvételét és munkásságához az Akadémia támogatását kéri. — Az összes ülés a bejelentést tudomásul veszi és a Statisztikai Hivatal új igazgatóját mindenkor készséges támogatásáról biztosítja.

189. Főtítkár jelenti, hogy az ukrán tudományos társulatok a világ összes egyeteméhez és tudományos társulataihoz intézett Szózatban tiltakoznak a lemergi egyetemnek tisztán lengyel egyetemmé átalakítása és tanszabadságuknak a lengyelektől megszállt területeken korlátozása ellen. — Tudomásul van.

190. Főtítkár jelenti, hogy Rónai-Aross Lajos „A kolozsvári egyetemért” című röpiratát, melyben a kolozsvári magyar egyetem visszaállítása érdekében sikra száll, megküldötte az Akadémiának. — Köszönettel fogadtatik.

191. Főtítkár jelenti, hogy a Finnische Altertumsgesellschaft hozzánk csak november 2-án érkezett körlevelében tudomására hozza az Akadémiának, hogy fennállása ötvenedik évfordulóját 1920 október 12-én ünnepli. — Az összes ülés meleg üdvözlétét az elnökség átiratban fogja tolmácsolni a testvér-nemzet magasszínvonalú tudományos társulatával.

192. Főtítkár jelenti, hogy K. B. WIKLUND k. t., upsalai egyetemi tanár, egy kétszáz német bir. márkára kiállított csekket küldött az Akadémiának azon akadémiai kiadványok fejében, a melyeket ő mint külső tag tagilletményképen, ingyen kapott könyvkiadóhivatalunktól. — Az összes ülés ez adományt köszönettel fogadja és felkéri az elnökséget, hogy az Akadémia halálját fejezze ki jéles tagtársunknak, kit ez adományával az Akadémia alapító tagjainak sorába iktat.

193. Főtítkár jelenti, hogy az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga megküldötte Akadémiánknak azoknak a külföldi katolikus tudományos intézeteknek jegyzékét, melyekkel szükségesnek tartja, hogy az Akadémia összeköttetésbe és kiadványaival csereviszonyba lépjen. — Tudomásul van.

194. Főtítkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi m. kir. minisztérium utalványozta az 1920/21. költségvetési év I. felére esedékes országos dotációt és a tudományos társulatok és folyóiratok segélyezésére (Philologiai Közlöny 1750 K, Keleti Szemle 1000 K, Ethnographia 1250 K, Numizmatikai Közlöny 500 K, Barlangkutatás

500 K, Magyar Paedagogia 1250 K, Filozófiai Könyvtár 1250 K, Történelmi Életrajzok 500 K, Matematikai és Physikai Lapok 1000 K, Orvosi Hetilap 600 K, ugyancsak az 1920/21. költségvetési év első felére 12,100 K-át kiutaltványozott. — Köszönettel fogadtatik.

195. *Meghívók* érkeztek: az Egyetemi Közgazdaságtudományi Kar megnívító ünnepére, október hó 31. (az Akadémia képviselőtében Berzeviczy Albert elnök úr megjelent és üdvözölte e fontos, új tudományos intézetünket); — a budapesti kir. Tudomány-Egyetem évnívító ünnepélyére, november 3. (főtitkár); — Magyarország Területi Épsége Ligájának zászlószentelésére, november 14.; — a Hollós Mátyás-Társaság Rákosi-ünnepére, november 19.; — Fáy Szeréna színművésznő jubileumára, november 24. — Tudomásul van.

196. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére KOZMA ANDOR t. és ÁLDÁSY ANTAL l. tagokat kéri föl.

HARMINCZÖTÖDIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A II. osztály kilenczedik ülése.

1920 november 29.

CSÁNKI DEZSŐ osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak: Berzeviczy Albert, br. Forster Gyula, Wekerle Sándor t. tt. — Angyal Dávid, Balogh Jenő, Concha Győző, Kováts Gyula, Magyar Géza, Matlekovits Sándor, Szádeczky-Kardoss Lajos r. tt. — Áldásy Antal, Angyal Pál, Domanovszky Sándor, Hekler Antal, Hornyánszky Gyula, Illés József, Kollányi Ferencz, Kornis Gyula, Kováts Alajos, Kuzsinszky Bálint, Lukinich Imre, Mahler Ede, Hegedüs Lóránt, Buday László, Nagy Ernő, Pauler Ákos, Pileh Jenő, Posch Jenő, Reiner János l. tt. — *A másik két osztályból*: Szily Kálmán t. t. — Csengeri János, Heinrich Gusztáv, Réthy Mór r. tt. — Bugarszky István, Pinter Jenő, Kertész Kálmán, Rybár István, Solymossy Sándor, Tóttósy Béla, Vári Rezső l. tt. — Jegyző: Fejérpataky László osztálytitkár.

197. POSCH JENŐ l. t. felolvassa „Az öngyilkosság lélektani és erkölcstani szempontból“ című székfoglaló értekezését. — Elnök meleg szavakkal üdvözli POSCH JENŐ l. tagot székfoglalása alkalmából. Tagsági oklevelének kiadása határoztatik.

198. NEMETH JOZSEF vendég felolvassa „Thallóczy Lajos és a Balkán-kutatás“ című dolgozatát. — Tudomásul szolgál

199. Elnök a jegyzőkönyv hitelesítésére POSCH JENŐ és KOLLÁNYI FERENCZ l. tagokat kéri föl.

HARMINCZHATODIK AKADEMIAI ÜLÉS.

A III. osztály kilenczedik ülése.

1920 december 6-án.

HORVÁTH GÉZA r. t., osztályelnök elnöklete alatt jelen vannak; id. Szily Kálmán t. t. — Husvay Lajos, Rados Gusztáv, Réthy Mór, Tangl Károly r. tt. — Fejér Lipót, Filarszky Nándor, báró Harkányi Béla, Hoór-Tempis Mór, Marok József, Mauritz Béla, Ótay Károly, Pálffy Móricz, Pogány Béla, Riesz Frigyes, Rybár István, Zimányi Károly l. tt. — *Más osztályokból*: Berzeviczy Albert t. t. — Heinrich Gusztáv r. t. — Jegyző: Fröhlich Izidor osztálytitkár.

- Távolmaradását kimentette Mágocsy-Dietz Sándor r. t.
 199. FRÖHLICH IZIDOR r. t.: Poláros, párhuzamos fény sugar-
 nyaláb átalakítása köralapú sugárkúppá.
 200. MAURITZ BÉLA l. tag: A Danubit-nevű közetről.
 201. VENDL ALADÁR és VENDL MIKLÓS vendég részéről: Amphibolitok a Déli Kárpátokból. Előterjeszti: MAURITZ BÉLA l. t.
 202. Osztályelnök a jegyzőkönyv hitelesítésére TANGL KÁROLY r. és MAURITZ BÉLA l. tagokat kéri fel.

HARMINCZHETEDIK AKADÉMIAI ÜLÉS.

Tizedik összes ülés.

1920 december 13-án.

BERZEVICZY ALBERT akad. elnök úr elnöklete alatt jelen vannak: gróf Széchenyi Emil ig. t. — Szily Kálmán. b. Wlassics Gyula t. tt. — Angyal Dávid, Badics Ferencz, Balogh Jenő, Concha Győző, Csánki Dezső, Csengeri János, Fejérpataky László, Fröhlich Izidor, Gaal Jenő, Hegedüs István, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Istvánffy Gyula, Matlekovits Sándor, Melich János, Munkácsi Bernát, Némethy Géza, Rados Gusztáv. Szádeczky Kardoss Lajos, Szimneyi József r. tt. — Áldásy Antal, Apáthy István, Domanovszky Sándor, Fellner Frigyes, Gieswein Sándor, Gyomlay Gyula; b. Harkányi Béla, Hóman Bálint, Horváth János, Hoór-Tempis Mór, Illés József, Kornis Gyula, Kovács Alajos, Lukinich Imre, Nagy Ernő, Pekár Gyula, Preisz Hugó, Reiner János, Rybár István, Solymossy Sándor, Vargha Damján, Vári Rezső l. tt. — Jegyző: Heinrich Gusztáv főtktár.

203. ÁLDÁSY ANTAL l. t. fölolvassa emlékbeszédét CSONTOSI JÁNOS l. tagról. — Az Emlékbeszédek során fog megjelenni.

204. Elnök úr bemutatja ID. PEKÁR IMRE úrnak hozzá intézett következő levelét:

Nagyméltóságú Uram,
 Mélyen tisztelt Elnök Úr!

Hosszú életemen át azt tapasztaltam, hogy úgy itt a Keleten, mint — és különösen — a Nyugaton, az embereknek egy célra való tömörülése semmi alakban sem hatalmasabb, hatásosabb, mint a Nemzet alakjában.

Az ily alakú társulás' éltető lelkének, mintegy vérkeringésének a nemzeti nyelvet ismertem fel.

Eredetem, fajom szeretetében nevelkedve, élve, régi vágyam, hogy előttem élt családom szerény tagjai nyomán szintén hozzájáruljak szép magyar nyelvünk ápolásához.

Íme, idecsatoltan átszolgáltatok Nagyméltóságod kezeihez 100,000 (egyszázezer) koronát, amelyet kérek szívesen fogadni és a Magyar Tudományos Akadémia kitűzött főcéljára, nyelvünk művelése fejlesztésére fordítani.

Eredeti czélem az volt: járultam légyen én is hozzá, hogy terjesztessék, szerkezete fejlesztessék, gazdagíttassék, széplíttessék, hogy Arany János nyelve az ő szép és hangzatos bihari ajkkauphoniájával ejtessék.

De, hazánk rettenetes helyzetében, ezen eredeti czélemtől eltérék és tiszteletteljesen alázasat kérésem oda terjed, tekintetbe vételével mindannak az égbekiáltó igazságtalanságnak, a mi immár több mint ezer esztendő óta kétségbe nem vont tulajdonunkat,

hazánkat érte: fordítottassék fennírt összeggel egy, az Akadémia praecinitusán belül teremendő Nyelvvédelmi alapra.

A befizetett összeg nem öröklött vagyonból ered. Több mint 60 esztendő munkája és állandó (életem több szakában önmegtagadó) takarékoság eredménye. Innen van, hogy az összeg, daczára eszem és szívem vágyának, nem nagyobb.

Az előrebocsátottak után tisztelettel kérem a Nagyméltóságú Elnök Urat, engedje meg, hogy egy propositióval lépjek színe elé:

Mérlegelje az Akadémia annak helyességét, lehetőségét, vajjon a fennforgó életkérdésjellegű körülmények között, nem lépne-e túl feladatát nyelvünk apolásának tekintetében, hogyha központilag megindítaná a gyűjtést egy „Nyelvvédelmi alap“-ra.

Hazánkban sok lelkes, saját munkája után vagyont gyűjtött ember van, ki ezen élethalálharcunkban hozzájárulna az alap növeléséhez, úgy, a mint azt én mostan teszem.

De ez mind csekélység ahhoz képest, a mivel a századok óta apáról fiúra szálló kötött és nem kötött milliárdokat tevő vagyon birtokosai egyesek, családok, nemzetségek hazafisága, jól megértett saját érdeke nyelvünkre, hazánk megmentésére képes lenne áldozni.

Végül tessék megengedni, hogy még Istenben boldogult elődje, báró Eötvös Lóránd vezetése alatt annakidején irántam nyilvánult jóindulatát az Akadémiának utólagosan, tiszteletteljesen megköszönjem.

Hódoló tisztelettel Nagyméltóságod alázatos szolgálja

Írtam, 82 éves koromban, 1920 deczember 9-én, Lónyay-utca 17. Budapesten

Pekár Imre s. k.

Az összes ülés a legnagyobb köszönettel fogadja a nagylelkű hazafias alapítványt, melyet részletes javaslattételre az Elnökök és Titkárok értekezletének ad ki. Ez értekezletre az alapító is meg lesz hívandó.

205. Főtitkár bemutatja az Országos Magyar Kereskedelmi Egyesülésnek az Akadémia Elnökéhez intézett következő levelét:

Kegyelmes Uram!

Hatvan esztendő választja el a Kazinczy-ünnepély megtartását a napjainkban lezajlott Rákosi-ünnepétől. Mindkét nagy írónk ünnepelése a nemzeti gyász szomorú időszakába esik. A mikor a szabadságharc lezajlása után Kazinczy emlékét újította fel Gyulai Pál, mélabúsán fejtette ki, hogy „íróink száma tíz-húszannyi, mint volt ezelőtt félszázaddal, de könyveink száma sem belértékökkel, sem szükségünkkel nincs illő arányban. Irodalmunk egy pár ága kellően díszlik, de a legtöbb csaknem parlagon hever. Némely folyóiratunk nagyobb elterjedésnek örvend, mint valaha, de a legfontosabbak éppen úgy tengenek, vagy hamar elenyésznek, mint Kazinczy Múzeuma és Orpheusa. Akadémiánk iránt a részvét újra ébredni kezd, de eljön-e egyhamar az idő, midőn e nemzeti nagy intézetünk anyagi körülményei lehetővé tesznek némi derekasabb munkásságot, nagyobbkörű hatást.”

Ezt mondta Gyulai Pál felejtethetlen beszédében Kolozsavárt. Gyulai Pál meghalt, Kolozsavárt elvesztettük, de a szózat, a mely két emberöltő előtt elhangzott, főbb vonásaiban ma is igaz, az Akadémia helyzetére nézve szóról szóra fennáll. Így látjuk ezt azokból a nyilatkozatokból, melyeket Nagyméltóságod pár nap előtt tett közzé a „Budapesti Hírlap“-ban. Engedje hát meg Kegyelmes Uram, hogy a mellékelt 20,000 (Húszezer) koronát azzal a kéréssel juttassam el Excellenciád kezéhez, hogy ezt a mai viszonyok között oly csekély összeget magyar tudományos munkák kiadásának megkönnyítésére

méltóztassék fordítani. *Néhány tagja* az OMKE-nak juttatta el ezt az összeget hozzám. Nevüket nem kívánják megnevezni. Az a hitük, hogy a reánk szakadt nemzeti nagy szerencsétlenségben csak az az egy segíthet rajtunk, ha — megint Gyulait idézem — „a romokon új élet tenyésés és műveltségünk új lendületet vesz”.

Fogadja Nagyméltóságod őszinte nagyrabecsülésem kifejezését, melylyel vagyok tisztelő hive és kész ezolgája

Budapest, 1920 november 22.

Balkányi Kálmán s. k.,
az OMKE főszerkesztője.

A hazafias adomány meleg köszönettel fogadtatik.

206. Főtitkár e levél kapcsán bejelenti, hogy egy magát megnevezni nem kívánó czist. rendi tanár 100 K-t adományozott az Akadémia tudományos céljaira. — Köszönettel fogadtatik.

207. Főtitkár jelenti, hogy BRUNS ERNŐ k. t., a lipcei egyetem tanára, a világhírű csillagász, még 1919 szeptember 23-án elhunyt, azonban haláláról csak most nyertünk értesülést. — Az összes ülés mely megilletődéssel értesül jeles külső tagja haláláról és fölhívja az illetékes III. osztályt, hogy emlékbeszéd tartása iránt intézkedjék.

208. Főtitkár jelenti, hogy a múlt hónapban a tagoknak megküldött 1921. évi akadémiai üléssor ellen a főtitkári hivatalhoz ellenvetés nem érkezett be, minek következtében az változás nélkül elfogadható. — Elfogadtatik.

209. Főtitkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatási miniszter a Wodianer-bizottságnak folyó évi márczius hó 19-én hozott és az Akadémiától márczius havi összes ülésében elfogadott javaslata értelmében Kovács Mihály, Gorzó Dénes, Török Lajos és Eles Károly néptanítóknak, elismerésének kifejezése mellett, egyenként egyezér korona jutalomdíjat adományozott. — Örvedetes tudomásul van.

210. Főtitkár jelenti, hogy a vallás- és közoktatásügyi minisztérium a Szótári Bizottsághoz beosztott Szidarovszky János állami főgymnasiunai tanárt visszarendelte és helyére Kovács Dezső állami főgymnasiunai tanárt osztotta be szolgálattételre a Szótári Bizottsághoz. — Tudomásul szolgál.

211. Főtitkár jelenti, hogy az Elnökség a tisztviselők és szolgálk vasuti jegykedvezménye érdekében a kereskedelemügyi minisztériumhoz f. évi szeptember 12-én 589. sz. a. beadvánnyal fordult. A beadványra f. évi november 18-án érkezett válasz, mely szerint az Akadémia alkalmazottai állami alkalmazottakul nem minősíthetők és ennek következtében részükre a kedvezményes vasuti jegyet nem adhatja meg. — Tudomásul van.

212. Főtitkár jelenti, hogy a helsingforsi Finn Történelmi Társulat és a pisai R. Üniversitá degli Studi csereviszonyba óhajtának lépni az Akadémiával. — Készséggel elfogadtatik.

213. Főtitkár jelenti, hogy a II. osztály Hegedűs Lóránt és Kovács Alajos I. tagokat a Nemzetgazdasági Bizottság tagjaiul kéri megválasztani. — Megválasztatnak.

214. Főtitkár jelenti, hogy a pályázatok határideje ügyében a II. osztály a december 31-i határidőt alkalmasabbnak tartja a szeptember 30-inál és azt ajánlja a későbbi hirdetéseknel alkalmazandónak. — Tudomásul van.

215. Főtitkár jelenti, hogy a bizottsági előadók részére a még föl nem vett tiszteletdíjakat folyósította. — Tudomásul van.

216. A III. osztály személyes felolvasási engedélyt kér Györfly István kolozsvári egyetemi tanár részére. — Megadtatik.

217. Főtitkár bemutatja a III. osztály 1920 december 6-án tartott ülésének jegyzőkönyvéből a következő (3.) pontot:

„Osztálytitkár felolvassa a Berlin N. W. J. Unter den Linden 38. sz. alatt 1920. évi október hó 1-ső napján kelt átiratát a „Zentrale für wissenschaftliche Berichterstattung“ című vállalatnak, a melyet a főtitkár származtatott át az Osztálynak. Ez átirathoz a vállalat reá-utal a természettudományi folyóiratok fennállása és átváltozása körül a világháború alatt és ennek folytán bekövetkezett nagy nehézségekre, valamint másfelől a legújabb természettudományi kutató munkálatoknak irodalmi úton való ismertetése sürgős szükségességére. Ez alapon felkéri az Osztályt, hogy kivonatos közlések czéljából a saját folyóiratait, illetőleg közleményeit bocsássa a vállalat rendelkezésére. Az átirat még hozzáteszi, minthogy a külföldi tudományos irodalom, különösen a háborús évekről szóló, a legtöbb országban vagy egyáltalán nincsen meg, vagy csak tökéletlenül van meg: az irodalmat a tudományosan dolgozóknak hozzáférhetővé óhajtja tenni és pedig e folyóiratainknak, német folyóiratokkal leendő csereviszonyba való lépése által.“

„Több tagtárs hozzászólása után az Osztály egyhangúlag elhatározza, hogy összes kiadványait az 1914. évtől kezdve a nevezett „Zentralstelle“-nak az említett célra megküldi.“

„Evvél kapcsolatban az Osztály, minthogy saját kiadványainak további megjelenése a nyomdai árak aránytalan magasságánál fogva egyelőre szünetel, szintén egyhangúlag elhatározza, hogy megfelelőleg az Ügyrend 217. §-a a) alatti pontjának, most már felkéri tagjait és elvárja tőlük, hogy ezentúl bármily, a felolvasó ülésekben előterjesztett dolgozatainak rövid, legföljebb egy nyomtatott oldalra terjedő kivonatát az Akadémia közös Értesítője részére nyújtsák be; továbbá hogy ezek fordítását a nevezett „Zentralstelle“-nek küldjék be, vagy a titkárság által küldessék be, egyszersmind kéri, az Osztály a főtitkárságot, hogy ezentúl 1920-tól kezdve ezt az Értesítőt a nevezett vállalatnak juttassa“. — Tudomásul van.

218. Főtitkár jelenti, hogy RIESZ FRIGYES I. t., a ki a lineáris integrálegenletek elméletét tárgyaló pályaműve kidolgozására az 1918. évi nagygyűlésen a Tomory-alapból a f. 1920. év végére megbízást nyert, munkájának befejezésére halasztást kér. — A megbízás 1923 december 31-ig meghosszabbíttatik.

219. Az október havi összes ülésen bejelentett Christiansen-féle pályázatról szóló fölhívás a II. osztály kívánságára egész terjedelmében közzéteendő lévén, itt következik teljes szövegében:

Der Bund deutscher Forscher in Hannover ersucht um Einsendung einer möglichst gemeinverständlichen Antwort auf folgende Frage:

Wie könnte ein von Professor Hans Christiansen angeregter „Deutscher Bund für die reale und ideale Ertüchtigung der beiden Geschlechter als solcher“ für den Wiederaufbau des Deutschlands und damit des Menschentums segensreich in Wirksamkeit treten?

Es handelt sich bei der Beantwortung dieser Frage zunächst um eine rein wissenschaftliche, dabei jedoch die Philosophie Hans Christiansens, besonders das von ihm entdeckte „Kosmos-Prinzip“ kritisch beachtende Stellungnahme zu der Idee eines solchen Ertüchtigungsbundes, doch sollen gegebenenfalls die Einsender der interessantesten Arbeiten zu seiner Gründung mit herangezogen werden.

Der Einsender der besten Antwort auf obige Frage erhält einen Preis von dreitausend Mark. Die Arbeit muss in Begleitung eines den Namen des Urhebers enthaltenden geschlossenen Umschlags und

mit dem gleichen Kennwort wie der Umschlag versehen, sowie mit zwei gleichlautenden Abschriften bis zum 1. Januar 1921 an den obenstehenden Bund zur Einlieferung gelangen. Sie darf nicht mehr wie sechs 34-linige maschinengeschriebene Folioseiten stark sein.

Mit der Erteilung und Aushändigung des Preises erwirbt der Bund deutscher Forscher das Veröffentlichungs-Recht der preisgekrönten Arbeit (das zwei Jahre nach Erteilung des Preises erlischt, wenn bis dahin die Veröffentlichung nicht erfolgt sein sollte), sowie das Benutzungsrecht der darin ausgesprochenen Vorschläge. Von nicht preisgekrönten Arbeiten werden die Abschriften und der Umschlag auf Verlangen zurückgesandt. Die Verteilung des Preises auf mehrere Arbeiten bleibt vorbehalten. Das Resultat des Preisausschreibens wird in einer Anzahl angeschener Blätter möglichst vor dem 1. April 1921 bekanntgegeben.

Das Preisgericht besteht aus Mitgliedern des Präsidiums des Bundes deutscher Forscher und einigen sich für die Gründung eines Deutschen Ertüchtigungsbundes interessierenden Persönlichkeiten. Diese bitten Zustimmungskündgebungen ernstlich das Deutschtum aufbauen wollender Männer und Frauen aller Kreise zu der Gründung des Ertüchtigungsbundes an den Bund deutscher Forscher in Hannover gelangen zu lassen. — Tudomásul van.

220. Meghívók érkeztek: 1. A Védőligák Szövetségétől az integritási szobrok leleplezésére december 5-re, 2. a Magyarország Területi Épségének Védelmi Ligája zászlószentelésére; az Akadémia a zászlóra szalagot helyez és képviselőtére Reiner János 1. tagot kéri fel. — Tudomásul van.

221. Elnök úr a jegyzőkönyv hitelesítésére ANGYAL DÁVID és HEGEDŰS ISTVÁN r. tagokat kéri föl.

A M. T. Akadémia beltagjainak irodalmi munkássága 1919/20-ban.

Angyal Pál l. t.

1. Büntetőjogszabályaink és a Magyar Népköztársaság. Jogt. Közl. 53. évf. 49., 50., 51.; 54. évf. 1., 2., 3., 8. szám.
2. A magyar büntetőjog tankönyve. Teljesen átdolgozott harmadik kiadás. Budapest, 1920. I—IV., 1—580. l.
3. Edvi Illés Károly. Nekrolog. Magyar Jogi Szemle I. évf. 61. l.
4. Kohler József. Nekrolog. Magyar Jogi Szemle I. évf. 62. l.
5. Az orgazdaság büntetettének és vétségének elhatárolása. Büntető Jog Tára 72. köt. 33. l.
6. Szerkesztette a Bűnügyi Szemle című folyóiratot (1918/1919. VII. évf.).
7. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle című folyóiratot (1920. I. évf.).
8. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle Törvénytárát (1. füzet).
9. Irányítása mellett jelenik meg a dr. Bogsch Árpád szerkesztésében „Angyal-Seminárium kiadványai” című füzetes gyűjtemény (15. füzet).
10. Szerkeszti a Magyar Jogi Szemle Könyvtára című gyűjteményt (1—3. füzet).

Badics Ferencz r. t.

1. Gyöngyösi István ismeretlen elbeszélő költeménye. („Proserpina elragadtatása.”) Értekezés, felolv. a M. Tud. Akadémia I. oszt. nak 1918 május 6-iki ülésén. Kivonata megjelent az Akad. Értesítő 1919. 2—4. füzetében. A teljes értekezés kéziratban az I. oszt. Értekezései számára.
2. Gyöngyösi I. Összes költeményei. II. köt. (Régi Magyar Költők Tára.) 1914 aug.-ig kiszedve és imprimalva 1—18 iv szöveg, folytatása (körülbelül 10 iv szöveg és jegyzetek) kéziratban sajtókészen.
3. Magyar Irodalmi Olvasókönyvek. Athenaeum, 1918-ban: I. köt. 9-ik, II. köt. 8-ik, III. köt. 7-ik, 1920-ban: II. köt. 9-ik kiadása.
4. Résztvett 1916-ban a Karátsonyi-pályamunkák, 1917-ben a Halmospályamunka, 1920-ban a Nádasy-pályaművek bíráló-bizottságában.

Balogh Jenő r. t.

1. Gróf Tisza István t. t. emlékezete. (Az 1920 május 9-iki közülésen elmondott emlékbeszéd kivonata.) Budapesti Szemle, 1920 május. júniusi 521. sz. 74—105. l.
2. Gyóni Géza emléktáblájánál, a M. Tud. Akadémia megbízásából Sopronban, 1919 decz. elmondott beszéd. Akadémiai Értesítő, 1920 jan.
3. (Kéziratban.) Büntető igazságszolgáltatásunk a XIX. század elején.

Berzeviczy Albert t. t.

1. „In Memoriam . . . “ A közoktatásügyi ministerium elhunyt népnevelésügyi osztályfőnökeire vonatkozó megemlékezés a „Néptanítók Lapja“ 1918 jan. 3-iki jubiláris számában.
2. „Vorwort“ az „Ungarn“ című gyűjteményes műhöz. (Franklin-Társulat. 1917.) 1—11. lap.
3. „Széchenyi és a közművelődés“, a Budapesti Szemle 1918 februári füzetében, 161—176. lap.
4. „A bolgárok és Magyarország“, német előadás Sofiában, 1918 márczius 8-án, megjelent magyarul a Bud. Szemle u. a. évi áprilisi füzetében (16 lap).
5. „Elnöki megnyitó beszéd“ a Szabad Lyceum közgyűlésén, 1917 októberében; megjelent a Szab. Lyc. kiadásában, 1918-ban.
6. A nemzetiségi kérdés és a háború“, Budapesti Szemle, 1918 szeptember, 15 lap.
7. „Le principe des nationalités“, az előbbinek kivonata a Revue de Hongrie 1918 júniusi számában; 10 lap.
8. „Die Nationalitätenfrage und der Krieg“, ugyanannak kivonata a stuttgarti „Deutsche Revue“ szeptemberi számában (8 lap).
9. L'Italia e l'Ungheria nel passato e al presente. Riflessioni d'un politico ungherese“; megjelent névtelenül Hornyánszky Viktornál 1919 márcziusában.
10. „Raffaël“ (zum 400jährigen Gedenktag seines Todes), tárcacikk a N. Pest. Journal 1920 április 4-iki számában.
11. „Szinyei Merse Pál emlékezete.“ Emlékbeszéd az 1920 április 11-iki Szinyei-emlékünnepeleyn (Budapesti Szemle, 1920 február-márcziusi füzet, 14 lap).
12. „Az ezeréves olasz-magyar barátság.“ A fentebbi névtelen olasz röpirat kivonata a „Kelet népe“ 1920 májusi számában, 12 lap.
13. „Nemzeti katastrópháink“. Elnöki megnyitó beszéd az Akadémia 1920 május 9-iki ünnepi közülésén. (Budapesti Szemle, május-júniusi füzet és Akad. Értesítő.)

14. „Zrinyi Miklós, a költő emlékezete.“ Elnöki megnyitó beszéd az Akadémia 1920 május 10-iki Zrinyi-ünnepélyén. (Budapesti Szemle, május-júniusi füzet és Akadémiai Értesítő.)
15. Sajtó alatt: A magyar bolsevizmus története cz. nagyobb gyűjteményes műhöz két fejezet. („Bevezetés“ a kulturai részhez és „A bolsevizmus uralma alatt Budapesten“, naplójegyzetek.)
16. Munkában: „Az Absolutizmus Kora Magyarországon“, nagyobb történeti mű első kötete.

Buday László l. t.

1. Az ipartestületek és ipartársulatok statisztikája. (Az ipartörvény módosítása. X. kötet. 1906. A kereskedelemügyi miniszterium kiadása.)
2. Gondolatok a nőkérdésről. Magyar Kultura, 1915 április.
3. Kilátások a jövőre. Magyar Kultura, 1916 október.
4. Népünk halandósági viszonyairól. 1917. (Értekezések a társadalmi tudományok köréből. A M. Tud. Akadémia kiadása.)
5. Magyarország gazdasági egysége. 1919. (Külügyminiszterium kiadása. Magyar, francia és angol nyelven.)
6. Bűnügyi statisztikánk fejlődése. 1919. (Előszó a Magyar Statisztikai Közlemények 59. kötetéhez.)
7. Úttörés. Szózat, 1919 október.
8. Az ipari válságról. Szózat, 1919 november.
9. A tisztviselőkérdésről. Szózat, 1919 december.
10. Mandelló Gyula. Közgazdasági Szemle, 1920 január.
11. A falu gondozása. Magyar Közigazgatás, 1920 július.
12. Magyarország háborús népvésztesége. Közgazdasági Szemle, 1920 szeptember.
13. Szociálpolitikai följegyzések. Budapesti Szemle, 1920 júl.-szept. Nagyobb memorandumok és előterjesztések kéziratban egyes miniszteriumok levéltáraiban is:
14. A telepítés kérdése Erdélyben. 1915.
15. A cigányügyről. 1916.
16. Mezőgazdasági statisztikánk fejlesztése. 1916.
17. Följegyzések a népjóléti statisztikáról. 1917.
18. Emlékirat a m. kir. központi statisztikai hivatal legközelebbi teendőiről. 1918.
19. A statisztikai hivatal munkássága a háború alatt s a háború után. 1919.

Cholnoky Jenő l. t.

1. A Sárkányok Országából. I. kiadás. Veszprém, 1900. Kövess és Boros. 365 l. II. kiadás. Budapest, 1913. Franklin-Társulat.
2. A levegő fizikai földrajza. Budapest, 1903. M. Földrajzi Intézet R.-T. 335 l.

3. Világegyetem. A Föld fizikai tüneményeinek leírása. Műveltség Könyvtára. 3. kötet. Budapest, 1906. Athenaeum. 502 l.
4. A Föld: A Föld hegyei és vizei. Műveltség Könyvtára. 4. kötet. Budapest, 1907. 188 l.
5. A Balaton limnológiája. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. kötet. III. rész. Budapest, 1897. M. Földrajzi Társaság. Ugyanaz németül is. 118 l.
6. A Balaton szintüneményei. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. Budapest, 1904. I. kötet. V. rész. 2. szakasz. M. Földrajzi Társaság. Ugyanaz németül is. 58 l.
7. A Balaton jege. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. kötet. V. rész. IV. szakasz. Budapest, 1907. M. Földrajzi Társaság. Ugyanaz németül is. 103 l.
8. A Balaton hidrografiája. A Balaton Tudományos Tanulmányozásának Eredményei. I. kötet. II. rész. Budapest, 1918. M. Földrajzi Társaság. 7 táblával és 165 ábrával. Ugyanaz németül is. 318 l.
9. Folyószabályozás és talajjavítás Khinában. Vizügyi Közlemények. XXI. kötet. Budapest, 1905. M. K. Földművelésügyi Ministerium Vizrajzi Osztálya. 99 l.
10. Hidromechanika. M. Mérnöki Zsebkönyv. Budapest, 1894. M. Műszaki Irodalmi Társaság. 28 l.
11. A Jégvilág. A sark-kutatások története. Budapest, 1914. Országos Monografiai-Társaság. 8°. 50 táblamelléklettel. 271 l.
12. Földrajzi Képek. Budapest, 1914. Az „Élet“ kiadása. 8°. Számos ábrával és műmelléklettel. 351 l.
13. A Földközi Tenger és kijárói. Magyar Adria-Könyvtár. I. sorozat. 5. füzet. Budapest, 1915. M. Adria-Egyesület. 50 l.
14. Az Adria és partvidéke. Magyar Adria-Könyvtár. I. sorozat. 7—8. füzet. Budapest, 1915. M. Adria-Egyesület. 75 l.
15. Amerika. A Föld és Népei. Népszerű földrajzi kézikönyv. I. kötet. Amerika. Budapest, 1917. Franklin-Társulat. Ára 24 korona. 2 színes térképpel, 32 műmelléklettel és 430 képpel. 768 l.
16. Ungarns Land und Volk. Az „Ungarn“ cz. kötet egy része. Budapest, 1918. Franklin-Társulat. A 12. oldaltól a 116. oldalig. 105 l.

Ertekezések a Földrajzi Közleményekben.

17. A talajvizek és a közegészség. 1893. 19 l.
18. A tihanyi mérésről. A Balaton színeiről. 1894. 3 l.
19. Az árvizek előrejelzéséről. 1895. 12 l.
20. A Tiszavölgy új, átnézeti térképe. 1896. 7 l.
21. Levél Ázsiából. 1897. 7 l.
22. Utazási jelentés Mandzsuoországból. 1898. 11 l.
23. Ázsiai utazásomból. 1898. 147. l. 7 l.

24. Újabb kutatások az északi pólus körül. 1900. 5 l.
25. A térképek készítéséről. 1902. 11 l.
26. Gubányi Károly levele Mandzsuoországból. 1903. 10 l.
27. A csapadék eloszlásának egyik fontos geográfiai hatásáról, 1903. 12l.
28. Almásy György utazása Belső-Ázsiában. 1904. 3 l.
29. A pekingi obszervatorium eszközei Potsdamban. 1904. 4 l.
30. A keletázsiai harcztér. 1904. 4 l.
31. Mukden. 1904. 14 l.
32. Az Alföld tudományos tanulmányozásáról. 1904. 5 l.
33. Argentína és Bolivia határvidékéről. 1905. 13 l.
34. A jégkorszakról. 1905. 5 l.
35. A khinai nagy Alföld. 1905. (Térképpel.) 16 l.
36. Magyarország néprajzi térképe. Térképpel. 1906. 2 l.
37. Magyarország geográfiai helyzete. 1906. 10 l.
38. Titkári jelentés. 1906. 5 l.
39. Titkári jelentés. 1907. 3 l.
40. A Tiszameder helyváltozásai. 1907. 45 l.
41. Titkári jelentés 1907-ről. 1908. 6 l.
42. Kirándulások Schweizban. 1908. 56 l.
43. Az északnyugati Balkán térképe. 1909. 5 l.
44. A M. Földrajzi Társaság harmadik vándorgyűlése. 1909. 13 l.
45. Titkári jelentés a szegedi vándorgyűlésen. 1909. 5 l.
46. Titkári jelentés 1908-ról. 1909. 10 l.
47. A földrajzról. 1910. 11 l.
48. Magyarország hegyeinek csoportosítása. 1910. 8 l.
49. Titkári jelentés 1909-ről. 1910. 3 l.
50. Az Alföld felszíne. 1910. 24 l.
51. Tornado a Székelyföldön. 1907. 2 l.
52. A Spitzbergák. 1911. 45 l.
53. A kecskeméti földrengés. 1911. 19 l.
54. Társaságunk gazdasági szakosztálya. 1912. 5 l.
55. A M. Földrajzi Társaság ungvári vándorgyűlése. 1912. 4 l.
56. Az Alföldi Bizottság Jelentése 1911-ről. 1912. 5 l.
57. Utazásom az Amerikai Egyesült-Államokban. 1912. 40 l.
58. Az Alföldi Bizottság Jelentése 1912-ről. 1913. 2 l.
59. A Balkán-félsziget népei. 1913. 5 l.
60. Vámbéry Ármin. 1913. 4 l.
61. Dr. Lóczy Lajos könyve a Balaton geológiájáról. 1913. 4 l.
62. Az Alföldi Bizottság Jelentése 1913-ról. 1914. 8 l.
63. A földrajz összefoglalása. 1914. 21 l.
64. A háború és a földrajz. 1914. XLII. kötet. 8—10. füzet. 9 l.
65. Elnöki megnyitó. 1915. 8 l.
66. Budapest földrajzi helyzete. 1915. XLIII. kötet. 5. füzet. 33 l.
67. Memorandum a M. Földrajzi Társaság Keleti Bizottságának felállítására tárgyában. 1916. XLIV. 2. 5 l.

68. Elnöki megnyitó. 1916. XLIV. kötet. 3. füzet. 16 l.
 69. Az Alföldi Bizottság Jelentése 1915-ről. 1916. XLIV. 3. 7 l.
 70. Előzetes jelentés Karszt-tanulmányaimról. 1916. XLIV. 8. 31 l.
 71. Elnöki megnyitó. 1917. XLV. kötet. 6. füzet 255—265. 11 l.
 72. Az Alföldi Bizottság Jelentése 1916-ról. 1917. XLV. k. 9—10. füz. 6
 73. Geografus tanárképzés a kolozsvári egyetemen. 1917. XLV. kötet.
 9—10. füzet, 444—453. 10 l.
 74. Elnöki megnyitó. 1918. XLVI. kötet. 6. füzet, 247—248. 8 l.
 75. A M. Földrajzi Társaság Alföldi Bizottságának Jelentése az
 1917. évről. 1918. XLVI. kötet. VI. füzet, 257—266. 10 l.
 76. A kolozsvári Feleki-hegy. 1919. XLVII. k., I—X. f. 32—40. 1. 9 l.

Egyéb közlemények.

77. Kurze Zusammenfassung der wissenschaftlichen Ergebnisse meiner
 Reisen in China und in der Mandchurei in den Jahren 1896—98.
 Verhandlungen der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin. 1899.
 No. 56. 11 l.
 78. Vorläufiger Bericht über meine Forschungsreise in China. Peter-
 manns Mittheilungen. 1899. II. 1. 6 l.
 79. A deliblati homok napi hőmérsékletingadozása. Math. és Term. tud.
 Értesítő. Budapest, Akadémia 1903. Németül a Math. und Nat.
 Berichte aus Ungarn folyóiratban. 8 l.
 80. Jelentés kelet-ázsiai utazásomról. Akadémiai Értesítő. 1898.
 593—604. 1. 12 l.
 81. Dél-Mandzsuoország orotektonikai viszonyainak rövid összefoglalása.
 Földtani Közlöny, 1899. 13 l.
 82. A futóhomok mozgásának törvényei. Földtani Közlöny, 1899. 38 l.
 83. A kir. József-Műegyetem vízmérő gyakorlatai. M. Mérnök- és
 Építész-Egylet Közlönye, XXXIX. k. 3 l.
 84. Közlekedés a khinai Alföldön. M. Mérnök- és Építész-Egylet
 Közlönye, 1899. Térképpel. 12 l.
 85. A khinaiak hidépítéséről. M. Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye,
 1899. 12 l.
 86. A Nagy Magyar-Alföld tudományos tanulmányozása. M. Orvosok
 és Természetvizsgálók szegedi vándorgyűlésének munkálatai. 6 l.
 87. A belső-ázsiai öntözések és a népvándorlás. A M. Orvosok és
 Természetvizsgálók pozsonyi vándorgyűlésének munkálatai.
 1907. 16 l.
 88. Künstliche Berieselung in Inner-Asien und die Völkerwanderung.
 Geographische Zeitschrift. 1909. 18 l.
 89. A Medardus-napi időváltozásról. Math. és Phys. Lapok. XI. k. 8 l.
 90. A Medardus-napi időváltozásról. Időjárás, 1902. 13 l.
 91. Vándorlásaim a Mennyei Birodalomban. Természettudományi
 Közlöny. 356. füzet, 1898. 24 l.

92. A deliblati homokpuszta. Az Erdélyi Múzeum-Egylet nagyenyedi vándorgyűlésének emlékkönyve. Kolozsvár, 1907. 9 l.
93. A Balaton télen. Az Erdélyi Múzeum-Egylet zilahi vándorgyűlésének emlékkönyve. Kolozsvár, 1907. 16 l.
94. Mit beszélnek a Déli-Kárpátok az emberi művelődés hajnaláról? Az Erdélyi Múzeum-Egylet brassói vándorgyűlésének emlékkönyve. 1908. 12 l.
95. A khinai erdőségekről. Erdészeti Lapok. 1899. 27 l.
96. Khinai utazásom útfelvételéről. Kataszteri Közlöny. 1899. 6 l.
97. A földrajz tanításáról. Család és Iskola. 1908. 2 l.
98. A földgömb és annak használmódja. Első kiadás. Budapest, 1896. Második kiadás. Budapest, 1905. M. Földrajzi Intézet R.-T. 26 l.
99. Használati utasítás Budapest székesfőváros egész területének iskolai fali térképéhez. Budapest, 1901. M. Földrajzi Intézet R.-T. 4 l.
100. Budapest. Magyarázatok iskolai faliképekhez. Budapest. M. Földrajzi Intézet R.-T. 9 l.
101. A Badacsony Szigligettel. Magyarázatok iskolai faliképekhez. Budapest. M. Földrajzi Intézet R.-T. 6 l.
102. Árva vára. Magyarázatok iskolai faliképekhez. Budapest. M. Földrajzi Intézet R.-T. 6 l.
103. A khinai halászat. Zichy Jenő gróf harmadik ázsiai utazása. I. kötet. A magyar halászat eredete. Budapest—Leipzig, 1900. Magyarul és németül. 16 l.
104. A földrajz a nagyközönségnek. A szabadtanítás pécsi kongresszusának naplója. Budapest, 1908. 8 l.
105. Budapesttől Sang-haiig. Uránia. I. évf. 1900. 5 l.
106. A mandsuországi vasút. Uránia, I. évf. 1900. 2 l.
107. Milyen a Föld kérge a Balaton vidékén? Uránia, II. évf. 1901. 31.
108. Martinique-sziget katasztrófája. Uránia, III. évf. 1902. 3 l.
109. Dr. Stein Aurél ázsiai utazása. Uránia, IV. évf. 3. sz. 1903. 31.
110. Hedin Sven. Uránia, IV. évf. 5. szám. 1903. 5 l.
111. Miért vannak befagyva a kelet-sibériai kikötők? Uránia, V. évf. 4. sz. 1904. 2 l.
112. Magyarország Éghajlata. A György Aladár-féle Föld és Népei cz. leíró földrajz V. kötetében.
113. A tudományos munka. Erdélyi Múzeum 1909. 10 l.
114. A földrajz fogalma. Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny. 1909. XLIII. évf. 27—28. sz. 4 l.
115. Az éghajlati zónákat jellemző talajnevek. Az 1909-ben Budapesten megtartott I. nemzetközi agrogeológiai értekezlet munkálatai. Ugyanaz németül is. 12 l.
116. Les variations climatiques post-glaciaires en Hongrie (Post-glaziale Klimaveränderungen. Stockholm, 1910.). Ugyanaz magyarul is a Földtani Intézet kiadásában. 4 l.

117. Az Alföld. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. 1903—04. I. sorozat. 5 l.
118. Kelet-Ázsia. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. 1904—05. I. sorozat. 5 l.
119. A hegyek keletkezése és pusztulása. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. 1904—05. II. sorozat. 5 l.
120. A víz körútja. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. 1908—09. I. sorozat. 10 l.
121. A Föld és az ember. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. 1908—09. II. sorozat. 11 l.
122. A tartós államalakulásról. Magyar Figyelő, I. évf. 1. sz. 6 l.
123. A Spitzbergák. Az E. M. E. deési vándorgyűlésének Emlékkönyve, 1911. 8 l.
124. Emlékirat a kolozsvári Egyetemen kapcsolatban felállítandó műegyetemi fakultás tárgyában. 1911. Kolozsvár. 5 l.
125. A második műegyetem. A M. Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1911. 51. szám. 6 l.
126. A Föld és az ember. Miskolczi Közművelődési Egyesület főiskolai tanfolyamainak előadásorozatából. Syllabus, 1911. 5 l.
127. Die Veränderungen des Klimas etc. Petermanns Geographische Mitteilungen, 1912 április. 3 l.
128. A sármási gázkút mellett történt robbanásról. Természettudományi Közlöny, 1912. 6 l.
129. Még egyszer a sármási gázkútról. M. Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1912. 15. szám. 1 l.
130. A csoklovinai barlang. Az E. M. E. vajdahunyadi vándorgyűlésének Emlékkönyve, 1912. 6 l.
131. Arizona pusztáin. Természettudományi Füzetek, XXXVI. évf. Temesvár, 1912, 3—4. füzet. 12 l.
132. Khina. A Borsod-Miskolczi Közművelődési Egylet előadásainak syllabusa. 1913. 1 l.
133. Az Északamerikai Egyesült-Államok. Népszerű főiskolai tanfolyam syllabusa. Budapest, 1913. 11 l.
134. A földrajz tanításáról. Új Élet. VIII. évf. 1. sz. 1913. 4 l.
135. Modern földrajzi törekvések. M. Figyelő. III. évf. 11. szám. 1913. 6 l.
136. Erdély. Népszerű tudományos felolvasások. Kijadja az Uránia Egyesület. 151. szám. 28 l.
137. Az árvizekről. M. Figyelő. III. évf. 15. szám. 1913. 10 l.
138. Die zukünftige Gestaltung der Internationalen Geographenkongresse. Peterm. Geogr. Mitth. 1913. September. 1 l.
139. Autókirándulás Arizonában. Új Idők, 1913 június 15. 3 l.
140. A Yellowstone nemzeti Parkban. Új Idők. 1913 aug. 31. 3 l.
141. Essai descriptif de Géographie de la Hongrie. A kereskedelmi szakoktatás budapesti kongresszusának munkálatai. 12 l.

142. Humbolt Sándor. Karrierék: Nagy tudósok. 1913. 15 l.
143. Galilei. Karrierék: Nagy tudósok. 1913. Budapest, Singer és Wolfner. 19 l.
144. A khinai falu. A Kor. I. k. 1907. 10—13. old. 4 l.
145. Itália tűzhányó hegyei. A Kor. 1907. I. k. 293—303. old. 11 l.
146. A titeli plató. A Kor. 1907. II. k. 41—46. old. 6 l.
147. A jégről. A Kor. II. évf. 1907. 297—303. old. 7 l.
148. Veszprém földrajza. Veszprém multja és jelene. M. Orvosok és Természetvizsgálók veszprémi vándorgyűlésére készült kiadvány. 1912. 24 l.
149. A khinaiakról. Új Idők. 1913. 2 l.
150. Vámbéry Ármin. M. Figyelő. III. évf. 19. sz. 1913. X. 1. 9 l.
151. A jéghegyekről. M. Figyelő. II. évf. 9. sz. 224. old. 5 l.
152. A Balaton hullámairól. A Balatoni Múzeum-Egylet I. évkönyve. Keszthely, 1903. 11. l.
153. A középiskolai oktatás reformálása. M. Figyelő. IV. k. 21. sz. 1913. XI. 7 l.
154. Az árvizes Alföld. Új Idők. 1913. 52. sz., 665. old. 3 l.
155. Lóczy Lajos. Balaton. VII. évf. 1914 febr. 1—2. sz. 6 l.
156. Az alkohol a földön. Az alkoholelles egyesületek országos ligájának kiadványai. 1914. 1. szám. 16 l.
157. Somogy vármegye természeti viszonyai. Somogy vármegye monografiája. Orsz. Monografia-Társaság. Budapest, 1914. 18 l.
158. Magyarország természetes déli határa. M. Figyelő. IV. évf. 1914 szept. 16., 18. szám. 6 l.
159. Mi köze a magyar tudománynak Mezopotámiához? „A Cél”, 1914.
160. Páris földrajzi helyzete és a háború. Új Nemzedék, 1914. I. évf. 43. sz. 194. old. október 18. 2 l.
161. Észak-Amerika régi sivataglakóinak szerepe az ősi, mexicói műveltség tekintetében. Budapesti Szemle. 1913 márczius. 153. kötet, 435. szám, 347. oldal. 7 l.
162. Japán, Khina és az Unió a háborúban. Új Nemzedék. I. évf. 50. sz. 1914 december 6. 3 l.
163. Ázsia szerepe a háborúban. M. Figyelő. 1914. p. 414—419. 6 l.
164. Belgrád földrajzi helyzete. Új Nemzedék. I. évf. 52. 1914 decz. 24. 11. oldal. 2 l.
165. A Kárpátok láncza, mint hadászati védővonal. M. Figyelő. V. évf. 1. sz. 1915 januárus 1. 5 l.
166. A Szeuei csatorna. Új Nemzedék. II. évf. 1. sz. 1915 jan. 3. 2 l.
167. A flandriai árviz. Új Nemzedék. II. évf. 2. sz. 1915 jan. 10. 2 l.
168. Az erdélyi Kárpátok védőjelentősége. Új Nemzedék. 1915. II. 14. II. évf. 7. sz. p. 6. 2½ l.
169. Az elsülyedt hajó. Új Idők. XXI. évf. 1915. 12. sz. 283. old. 3 l.
170. A világháború színterének földrajza. Budapesti Szemle. 1915 januárus. 23 l.

171. A világháború színtere. Hadi beszédek. 23—24. füzet. Budapest, 1915. 22 l.
172. A Dardanellák. Új Nemzedék. II. évf. 12. sz. 1915 márcz. 21. 4 l.
173. A Boszporus és a Dardanellák. Magyar-török almanach. Budapest, 1915. Athenaeum. 7 l.
174. Geográfiai jellemzések a világháború színteréhez. A nagy háború írásban és képben cz. kiadványhoz. Budapest, 1915. Athenaeum.
175. A hipokrizis. Új Nemzedék. II. évf. 18. sz. 1915. V. 2. 3 l.
176. Az osztrák-olasz határ. Új Nemzedék II. évf. 1915. V. 30. 3 l.
177. A Karszt. Új Idők. 1915. VI. 13. XXI. évf. 25. sz. 3 l.
178. Az elsülyedt hajó. A Tenger. V. évf. 4. füzet. 1915. IV. 9 l.
179. Az észak-sarki tenger áramlásairól. A Tenger. V. évf. 1915. V—VI. füzet. 8 l.
180. Az Adria. M. Figyelő. V. évf. 14. sz. 1915. VII. 16. 6 l.
181. Kis-Ázsia, mint az angol-német-orosz érdekek ütközőpontja. Új Nemzedék. II. évf. 31. sz. Budapest, 1915. VIII. 1. 3 l.
182. A rokitnói mocsarak. Új Idők. XXI. évf. 1915. 35. szám. Augusztus 22. 2 l.
183. Amerre az oroszok visszavonulnak. Új Nemzedék. 1915. szeptember 5. II. évf. 36. szám. 3 l.
184. Milyen időjárás lesz a következő hónapokban a harcztereken? M. Figyelő. V. évf. 19. sz. 1915. X. 1. 8 l.
185. Venezia. Uránia. XVI. évf. 9. sz. 1915 szeptember. 4 l.
186. A világháború színterének földrajzi vázlata. Inter Arma. A Szab. Lyceum, az Erzsébet-Népakadémia és az Orsz. Közegészségügyi Egyesület háborústárgyú előadásai. Budapest, 1915. 118—124. oldal. 7 l.
187. A háború meg az időjárás. Új Idők. XXI. évf. 32. sz. 1915. VIII, 1. 3 l.
188. Magyarország természetes déli határa. Külügy-Hadügy. II. évf. 44. sz. 1915. X. 31. 1 l.
189. Kolozsvár és a földgáz. Új Nemzedék. II. évf. 49. sz. 1915. XII. 5. 2 l.
190. Szibíria. Új Idők. XXII. évf. 14. sz. 1915. Karácsony, 343. 1. 3 l.
191. A megáradt Balaton. Új Idők. XXII. évf. 5. sz. 122—123. 1. 2 l.
192. The ancient desert peoples of North Amerika in their relation to the indigenous mexican civilisation. Memorial Volume of the transcontinental Excursion of 1912. of the American Geographical Society, New-York, 1915. 6 l.
193. A Balkán-félsziget. M. Figyelő. VI. évf. 3. sz. 1916. II. 1. 12 l.
194. Javaslat a középiskolai földrajzi oktatás tárgyában. Orsz. Középiskolai Tanáregyesületi Közl. XLIV. évf. 8—9. sz. 6 l.
195. A Balkán-félsziget. Szóval és tollal a hazáért, a Miskolci Köz-művelődési Egyesület kiadása. 64. oldal. 11 l.

196. Az időjárás mesterséges megváltoztatásáról. M. Figyelő. VI. évf. 8. sz. 1916. IV. 6. 6 l.
197. A nyugati harcztér. M. Figyelő. VI. évf. 9. sz. 1916 május 1. 4 l.
198. Fagylalt zellerrel. Új Idők. XII. évf. 21. sz. 1916 május 14. 2 l.
199. Idegenforgalmunk és közlekedésünk M. Figyelő. VI. évf. 12. sz. 1916. 412—424. 1. 12 l.
200. Erdély földrajzi helyzete gazdasági szempontból. Új Nemzedék. III. évf. 28. sz. 1916. VII. 9. 7—8. 1. 2 l.
201. Árvíz a Dunán. Új Idők. XXII. évf. 36. sz. 1916. aug. 27. 2 l.
202. A magyar „Skansen”. Új Idők. XII. évf. 48. sz. 1916. XI. 19. 3 l.
203. Lengyelország földrajzi szempontból. Új Nemzedék. 1917 jan. 7. IV. évf. 1. sz. 4 l.
204. A Duna deltája. Új Idők. XXIII. évf. 3. sz. 1917. jan. 14. 3 l.
205. Magyar turisztáskodás Erdélyben. Erdély, XXV. évf. 1—6. sz. Kolozsvár, 1916. 5 l.
206. Dr. Albert Tafels Reise in Tibet. Petermanns Geogr. Mitth. 1917 Oktober-Heft, 63. Jahrg. 309. 1. 3 l.
207. Újabb emlékirat a kolozsvári egyetemmel kapcsolatban felállítandó műszaki fakultás tárgyában. Kolozsvár. 2 l.
208. A Magyar-medenceze kapcsolata a Balkánnal. Turán, 1917. II. füzet, 76—85. 1. 10 l.
209. A kínai művelődés kezdetei. Turán, 1917. 6—7. sz. 267—287. 1. Francia kivonat 287—290. 1. 24 l.
210. Kirándulás a Nagykőhavasra. Erdély, XIV. évf., 7—12. szám. 17—23. oldal. 7 l.
211. Magyarország Hegy-Vizrajza és Települései. Magyarország éghajlata. Részlet a Lóczy-szerkesztette „Magyarország”-ból. Budapest. A M. Földrajzi Társaság kiadása, 1918. 47 l.
212. Barlang-tanulmányok. Barlangkutatás. V. kötet. 3—4. füzet, 1917. 137—174. oldal. 38 l.
213. Höhlenstudien. Ugyanaz németül, ugyanabban a füzetben. 195—210. oldal. 16 l.
214. A kínaiakról. Egyetemi Lapok. Budapest, 1898. okt. 15. XIII. évf. 2. sz. 8—9. oldal. 2 l.
215. Magyarország fekvése, tekintettel a többi országokra. A kolozsvári Kossuth Lajos-asztaltársaság 1906 nov. 19.-én este tartott előadásának kivonata. Erdély, XV. k., 1906. 183. oldal. 1 l.
216. A folyóvizek élettörténete. Czárán Gyula emlékelőadása 1907 április 27.-én Kolozsvárott, az Aulában. Rossz kivonat. Erdély, 1907. XVI. k., 59. oldal. 2 l.
217. A deliblati homokpuszta fizikai földrajzának vázlata. Előadás kivonata. Földtani Közlöny, 1903. XXXIII. k. 84—85. oldal. Vitával együtt 2 l.
218. A csapadék egyenlőtlen eloszlásának hatása a völgyképződésre.

- Előadás kivonata vitával. Földtani Közlöny, 1903. XXXIII. 482. oldal. 2 l.
219. A Balaton körül. I., II., III. Erdélyi Szemle, 1919. V. évf. 37. sz. 515—516. old., 38. sz. 531—533. old., 40. sz. 563—565. old. 7 l.
220. Határ-memorandum a párisi békekonferenciára, a Válaszjegyzék melléklete. Angolul és francziául. Francziában 58 l.
221. Erdély. Érdekes Ujság 1920. III. 4. VIII. évf. 10. sz. 2 l.
222. Magyarország nem volt, hanem lesz. 1920 márczius 15-ikére. Harangszó, 1920. III. 15. I. évf. 6. sz. 3 l.
223. Az oldott kéve. Makoldy József rajzaival. A „Társaság”, VII. évf. 13. szám. 1920. III. 28. Makoldy József 6 rajzával 4 l.
224. Előszó az „Auróra” a Nemzeti Művelődés Mozgóképzőszínháza cz. kiadványhoz. Budapest, 1918. Pátria 8°. 5 l.
225. Erdély bérczei. Turistaság és Alpinizmus. X. évf. 4. sz. 1920 április. 93—96. 4 l.
226. Az Egyesült-Államok és a háború. Zsebatlasz 1916-ra. M. F. I. R.-T. p. 128—132. Budapest. 6 l.
227. Nyugatázsia. Zsebatlasz 1918-ra. M. F. I. R.-T. p. 5—9. Budapest. 11 l.
228. A térkép csodái. Zsebatlasz 1918-ra. M. F. I. R.-T. p. 23—28. Budapest. 6 l.
229. Vulkanok Magyarországon. Zsebatlasz 1919-re. p. 23—28. Budapest, M. F. I. R.-T. 5 l.
230. Lóczy Lajos. Új Magyar Szemle. I. évf. 1920 június. 2. sz. 146—151. oldal. 6 l.
231. Magyarország területének épsége tudományos földrajzi szempontból. Új Magyar Szemle. I. évf. 1920 július. 3. szám.
232. Magyarország földrajzi helyzetéről. A Szabad Lyceum kiadványai, 1919/20. 19. szám. Budapest, 1920. 20 oldal.
233. Magyarország részei. A Szabad Lyceum kiadványai, 1919/20. 23. szám. Budapest, 1920. 20 oldal.
234. Turán. „Hazáért”. Magyar írók Magyarország területéért. Vértő Magyarország. Szerk. Kosztolányi Dezső. Budapest, 1920. Pallas. 46—59. oldal, 14 oldal.
235. Turán. „Kelet” irodalmi és kritikai lap, II. évf. 1920. X. 7. 1—2. szám. 1 oldal.
236. †Lóczy Lajos. Földrajzi Közlemények, XLVIII. k. 1920. 1. old. 1 l.
237. Elnöki megnyitó a M. Földr. Társ. 1920, május 20-án tartott közgyűlésén. Földr. Közl. XLVIII. k. 1920. 3—9. old. 7 l.

Értekezések a „Vasárnapi Ujság”-ban.

238. A mandzsu őserdőben. Reprodukció a Sárkányok Országából. 1900. 47. évf. 24. szám 397—398. oldal. 2 hasáb.
239. Képek a Sárkányok Országából közölve, szöveg nélkül. 1900. 47. évf. 25. szám. 416., 417., 421. oldal.

240. Peking és vidéke. II. 7 képpel. 1900. 47. évf. 26. sz. 434., 435., 437., 438. oldal, 3 hasáb.
241. Az európaiak Kхинában. 11 képpel. 1900. 47. évf. 27. szám-437. oldal. 4 hasáb.
242. Képek Kхинából. Ugyanott $\frac{3}{4}$ hasáb.
243. Az európaiak Kхинában. Sang-hai. 5 képpel. 1900. 47. évf. 609—10. oldal. $2\frac{1}{2}$ hasáb.
244. A balatonparti fürdők és üdülőtelepek. Képekkel. 1900. 47. évf. 35. szám. 3 hasáb.
245. A khinai nőkről. 7 képpel. 1900. 47. évf. 36. sz., 597. stb. o. 3 hasáb.
246. A khinai katonák. Névtelenül. 1900. 47. évf. 39. sz., 643—644. oldal. 2 hasáb.
247. Mandzsuoország. 1901. 48. évf. 16. sz. 258—259. oldal. $2\frac{1}{2}$ hasáb. 6 képpel.
248. A Kaukázusról. 1901. 48. évf. 24. sz. 383—385. oldal. 11 képpel. 3 hasáb.
249. Egy magyar mérnök a mandsuországi vasútnál. 1901. 48. évf. 26. sz. 415—416. oldal. 5 képpel. 2 hasáb.
250. Finnország. 1901. 48. évf. 27. sz. 429—430. oldal. 3 hasáb, 6 képpel.
251. A Balaton jogén. 1901. 48. évf. 29. sz. 469—470. old. 3 hasáb. 8 képpel.
252. A deliblati homokpusztán. 1901. 48. évf. 46. sz. 742—743. old. 8 képpel.
253. Vasút Európából Amerikába. 1902. 49. évf. 1. sz. 5—6. oldal. 1 térképpel. 2 hasáb.
254. Venezuela. 1902. 49. évf. 2. szám. 25—26. oldal. 2 hasáb. 1 térképpel és 2 képpel.
255. Vasút a Perzsa öbölhöz. 1902. 49. évf. 10. sz. 153. oldal. $1\frac{1}{2}$ hasáb. 1 térképpel.
256. Martinique. 1902. 49. évf. 20. sz. 319—320. oldal. 3 hasáb. 6 képpel és 2 térképpel.
257. A Pelée vulkán kitöréséről. 1902. 49. évf. 24. sz. 385—386. old. $2\frac{1}{2}$ hasáb. 4 képpel.
258. Táviróvonal az egész Föld körül. 1902. 49. évf. 46. szám. 751—752. oldal. 2 hasáb. 4 képpel.
259. Venezuela. 1902. 49. évf. 52. sz. 854—855. oldal. 2 hasáb. 3 képpel.
260. A hó. 1903. 50. évf. 7—8. old. 7 képpel. 2 hasáb.
261. Egy magyar mérnök a szibíriai vasút építéséről. 1903. 50. évf. 3. sz. 39—40. old. 2 hasáb.
262. Hedin Sven. 1903. 50. évf. 8. sz. 118. oldal. $1\frac{1}{2}$ hasáb. 1 kép-pel. Névtelenül.
263. Hedin Sven. 1903. 50. évf. 11. sz. 173. oldal. $1\frac{1}{4}$ hasáb. 3 kép-pel. Névtelenül.

264. A tudományos léghajózásról. 1903. 50. évf. 241—242. oldal.
2 hasáb. Ch. jelzéssel. 10 képpel.
265. Macedónia térképe. Rajz. 1903. 50. évf. 19. sz. 302. oldal.
266. Dr. Stein Aurél belsőázsiai utazása. 1903. 50. évf. 334—335.
oldal. 4 képpel. 2 hasáb.
267. Oroszország és Japán. Névtelenül. 1904. 51. évf. 3. sz. 34—35.
old. 1 $\frac{1}{2}$ hasáb. 1 térképpel.
268. Almásy György utazása Belső-Ázsiában. 1904. 51. évf. 3. sz.
35—36. oldal. 1 $\frac{1}{2}$ hasáb. 4 képpel.
269. A hererók lázadása. Névtelenül. 1904. 51. évf. 6. sz. 86—87.
old. 2 hasáb. 1 térképpel.
270. Az orosz-japán háború. 1904. 51. évf. 7. sz. 101—102. oldal.
3 hasáb. 5 képpel.
271. Korea. Barang álnév alatt. 1904. 51. évf. 8. sz. 122—123. old.
2 hasáb. 2 képpel.
272. A japánok. Barang álnév alatt. 1904. 51. évf. 10. sz. 1 $\frac{1}{2}$ hasáb.
2 képpel.
273. Port-Artur. Barang álnév alatt. 1904. 51. évf. 22. sz. 375—376.
oldal. 2 hasáb. 3 eredeti rajzzal.
274. Port-Artur. Barang álnéven. 1904. 51. évf. 35. sz. 593—594. oldal.
1 hasáb. 3 képpel.
275. Mukden. 1904. 51. évf. 38. sz. 643—644. oldal. 2 hasáb. 7 kép-
pel és egy új térképpel, tollrajzokkal.
276. A liau-jangi ütközet. Névtelenül. 1904. 51. évf. 38. sz. 647
oldal. $\frac{1}{2}$ hasáb. 2 haditérképpel. (Eredeti rajz.)
277. A hulli támadás. Barang álnéven. 1904. 51. évf. 45. sz. 773.
oldal. 1 hasáb.
278. A harcztér télen. 1904. 51. évf. 49. sz. 2 $\frac{1}{4}$ hasáb. 333—334. oldal.
279. Port-Artur. 1905. 52. évf. 2. sz. 17—18. oldal. 2 hasáb. 1 tér-
képpel.
280. Gróf Zichy Jenő első ázsiai utazásából. 1905. 52. évf. 11. sz.
169. oldal. 1 $\frac{1}{2}$ hasáb. 3 képpel.
281. A mandzsországi csatatér. 1905. 52. évf. 12. sz. 185. oldal.
3 hasáb. 3 képpel, egy eredeti térképpel.
282. A Kelstázsiai harcztér. Tie-ling. Karbin és Kai-juen vidéke. 1905.
52. évf. 283—284. oldal. 2 hasáb. 2 eredeti rajz. 3 fénykép.
283. A Csu-szima tengerszoros. 1905. 52. évf. 26. sz. 418—419. oldal.
2 hasáb. 1 eredeti térkép.
284. Szakhalin szigete. Névtelenül. 1905. 52. évf. 29. sz. 465. oldal.
1 $\frac{1}{4}$ hasáb.

Degen Árpád l. t.

1. A m. kir. központi szőlészeti kísérleti állomás és ampelologiai intézet évkönyve. VII., 1916—1917. Budapest. 1918.
2. A detrekő-csütörtöki láp s a Morvamező magyar részének flórája (Dr. Gáyer Gy.-val). Kézirat. Előadta a M. Tud. Akadémia III. osztályának 1920 február 14-én tartott ülésén.
3. Útmutató a budapesti állami vetőmagvizsgáló-állomás igénybevételéhez. II. kiadás. Budapest, Pallas-nyomda, 1920.
4. Az arankatartalom megítélése a kivitelre szánt lóheremagnál. Köztelek, 1920. 1. szám.
5. A budapesti vetőmagvizsgáló-állomás „Útmutató“-ja. Köztelek, 1920. 9. szám.
6. Az őrlésre kerülő gabona tisztasága. Molnárak Lapja, 1920. 23. szám.
7. Bemerkungen über einige orientalische Pflanzenarten. LXXX. Astragalus Jankae Degen et Bornm. nov. spec. Magyar Botanikai Lap XVIII., 1919.
8. Szerkesztette a Magyar Botanikai Lapok XVII. 1918. és XVIII. 1919. évfolyamát.

Fellner Frigyes l. t.

1. A nagy vagyoadó. (Közgazdasági Szemle, 1919 március-decemberi szám.)
2. A bankjegykérdés rendezése a békeszerződésben. (Jogállam, 1920 januári szám. XIX. évfolyam, 1. füzet.)

Ferenczi Zoltán r. t.

a) Önálló művek.

1. Egy elfeledett regényről. Értekezések. I. oszt. XXIII. 9.
2. Csokonai életrajza. Meg fog jelenni a Protest. Irod. Társ. kiadásában.

b) Szerkesztés.

3. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság Költők és Írók cz. vállalatát.
4. Szerkeszti a Magyar Shakespeare-Tárt.
5. Szerkeszti a Shakespeare-Társaság új Shakespeare-kiadását.

c) Értekezések, cikkek.

6. Adalékok Szabó Károly R. M. K.-ának I. kötetéhez. Magyar Könyvszemle, 1917. 94. 1.

7. Adalékok Szabó Károly R. M. K.-ának II. kötetéhez. U. o. 1918. 78. l.
8. Egy ismeretlen magyar vers 1655-ből. U. o. 1919. 107. l.
9. Egy elfeledett regényről. Akad. Értesítő. 1917. 470. l.
10. Zrinyi és Busbequius. U. o. 34. l.
11. Irodalmi munkássága. U. o. 623. l.
12. Jelentés a gr. Teleki-pályázatról. U. o. 1918. 84. l.
13. Még egyszer Zrinyi és Busbequius. U. o. 100. l.
14. Zrinyi jelszava. U. o. 421. (Megjelenendő a Budapesti Szemlében.)
15. Jelentés a gr. Teleki József-pályázatról. U. o. 1920. 88. l.
16. Arany „János király“ fordításáról. Magyar Shakespeare-Tár. 1917. 130. l.
17. Shakespeare szonettjeiből. (XXVII—LXXIV.) U. o. 221. l.
18. P. Horváth Lázár fordított részletei Shakespeare-ből. U. o. 257. l.
19. Shakespeare-ről a Tudománytárban. U. o. 271. l.
20. Egy cikk Hamletről. U. o. 300. l.
21. Hamlet „Lenni vagy nem lenni“ monológiának fordítása Döbrentey G.-tól. U. o. 303. l.
22. Adat Vajda P. Hamlet-fordításához. U. o. 306. l.
23. A budapesti Nemzeti Színház Shakespeare-előadásai 1917-ben. U. o. 319. l.
24. „A hogy tetszik.“ U. o. 1918. 12. l.
25. Shakespeare szonettjeiből. (LXXV—CXXIV.) U. o. 232. l.
26. János király IV. 1. színének első magyar fordítása egy ifjúsági elbeszélésben. U. o. 299. l.
27. Náray Antal „Romeo és Julia“ fordítása. U. o. 306. l.
28. Kovács Pál parodiája a „Lenni v. nem lenni“ monogra. U. o. 312. l.
29. Gondol Dániel Shakespeareről és saját fordításairól. U. o. 313. l.
30. A Hinz és Kunz név Aranynál. U. o. 314. l.
31. A budapesti Nemzeti Színház Shakespeare-előadásai 1918-ban. U. o. 318. l.
32. Petőfi és a kommunizmus. Felolvasás a Kisfaludy-Társaság 1920 márcziusi ülésén.
33. A lingua vulgaris az irodalomban. Felolvasás az Akadémia I. osztályának 1920 februári ülésén.
34. A kolozsvári ref. kollegiumról. Felolvasás kéziratban.
35. Zrinyi-ereklyék. Felolvasás az Akadémia Zrinyi-emlékünnepeén, 1920 május 10-én. (Megjelenik az Akad. Értesítőben.)
36. Bevezetés egy Petőfi-polyglott-kiadáshoz.
37. Bevezetés a Zrinyi-katalógushoz.
38. Észrevételek Lukinich Imre gróf Zrinyi Miklós, a költő szül. éve cz. cikkére. Századok. 1920. 305. l.
39. Adalékok Zrinyi „A török Afum“ cz. művéhez. Egyet. Phil. Közl. 1918. 261. l.
40. Pár megjegyzés. U. o. 171. l.

41. Tompa Mihály első megjelent versei. Irodalomtörténeti Közlemények. 1918. 225. l.
42. A protestantizmus szerepe a magyar irodalomban. (Felolvasás a protestantizmus 300-dik ünnepén. Protestáns Szemle.)
43. Petőfi és Arany barátsága. Budapesti Szemle. 170. k. 375. l.

Fináczy Ernő r. t.

1. Tanügyi reformok. Magyar Paedagogia, XXVI. évf. 441—445. l.
2. Szabadabb mozgás a középiskolák felső osztályaiban. (Drezdai tapasztalatok.) Magyar Paedagogia, XXVII. évf. 1—11. l.
3. Népoktatásunk alaptörvénye. 1868—1918. Magyar Paedagogia, XXVII. évf. 65—75. l.
4. Alkalmoszerű oktatás. Néptanítók Lapja, LI. évf. 1—2. szám, 17—18. l.
5. A középiskolák egységes jogosítása. Magyar Paedagogia, XXVIII. évf. 1—9. l.
6. Négy hónap a magyar közoktatás történetéből. Magyar Paedagogia, XXVIII. évf. 92—114. l.
7. A renaissancekori nevelés története. Vezérfonal egyetemi előadásokhoz. A magyar közoktatásügyi kormány megbízásából. Budapest, Hornyánszky Viktor. 1919. VI + 289 l.
8. A tanügyi közigazgatás kellékei. Magyar Paedagogia, XXIX. évf. 1—9. l.

Földes Béla r. t.

1. Ricardo, különös tekintettel a háborús közgazdaság kérdéseire. (Akadémiai Értekezések a philosophiai és társadalmi tudományok köréből.)
2. Ernst Engel. (Allgem. statistisches Archiv, München.)
3. Pénzügyi helyzetünk. (Kelet Népe.)
4. A vagyoadó. (Pénzügyi szakértekezlet.)
5. Die ungarische Frage in internationaler Beleuchtung. (Die Zeit, Wien, 13. April.)
6. Harvin-problema. (Magyarország, okt. 18.)
7. A jegybankról. (8-órai Újság, okt. 19)
8. Aktuális pénzügyi kérdések. (Pester Lloyd, okt. 7.)
9. Finanzwissenschaft. Gustav Fischer. Jena, X és 686. l.
10. A békeszerződés jövátételei szörnyűségei. (Budapesti Hirlap, február 4.)
11. Sparsamkeit in Staatshaushaltscontrolle. (Pester Lloyd, május 24.)
12. Die Staatsnote. (Pester Lloyd, június 4.)
13. Pénzügyi irányelvek keresése. (Új Nemzedék, július 4.)
14. Ungarische Finanzpolitik. (Pester Lloyd, szeptember 8.)

15. Cooperation anglaise-hongroise en regard de la navigation du Danube. (Le Danube international, octobre.)
16. A szövetkezetek jövője. (Szövetkezeti Értesítő.)
17. Ungarn und seine Gläubiger. (Deutsche volkswirtschaftliche Correspondenz, 8. Juni.)
18. Ricardo. Mit besonderer Berücksichtigung der kriegswirtschaftlichen Probleme. Ein Gedenkblatt. A fentemlitett magyar nyelven megjelent értekezések bővített kiadása. (Jahrbücher für Nationalökonomie u. Statistik. 114. Bd. III folge 59 Bd. Jena.)
19. Die Brüsseler Finanzkonferenz. (Pester Lloyd, 29. Sept.)

Goldziher Ignác r. t.

1. Die Richtungen der islamischen Koranauslegung (Leiden [a de Gooje-alapítvány kiadása], 1920; X+392. lap.)
2. Ijādat al-marīd (Zeitschr. für Assyriologie 1919. 185—200. 1.).
3. Arabische Synonymik der Askese („Der Islam“ 1918. 204—213. 1.)
4. Die Gottesliebe in der islamischen Theologie (Uo. 1919. 144—158. 1.).
5. Eine Fetwa gegen die Futuwwa (Zeitschr. d. D. Morgenl. Gesellsch. 1919. 127—128. 1.).
6. Zum islamischen Bilderverbot (Uo. 1920. 288. 1.).
7. A budapesti kir. m. Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának emlékirata a keleti tanulmányok szervezéséről (1918, a Vallás- és Közokt. Ministeriumhoz benyújtva).
8. Herz Miksa (Budap. Szemle 1919 aug.—szept., 228—233. 1.).
9. Himmlische und irdische Namen (E. G. Browne — ünnepi kötetben, sajtó alatt, Cambridgeben).
10. Czikkek az „Enzyklopädie des Islam“ II. kötetében.

Birálati cikkek:

11. Aghnides: Mohammeden Theories of Finance (Zeitschr. d. D. Morgenl. Gesellsch. 1919. — 438—444. 1.).
12. Horovitz - Baba Iqbal, the Saint of Bhatinda (Deutsche Literaturzeit. 1917; 6. sz.).
13. Bauer: Islamische Ethik 1. rész (Uo. 27. sz.); 2. rész (Uo. 1918; 27/28. sz.).
14. Jaeneke: Die Grundprobleme des türkischen Strafrechts (Uo. 1919; 5. sz.).
15. Wensinck: Bar Hebraeus' Book of the Dove (Uo. 1920; 19/20. sz.).
16. Frick: Ghazali's Selbstbiographie. Ein Vergleich mit Augustinus Konfessionen (U. o 43. sz.).
17. Kohler: Hebrew Union College and other Addresses (Theolog. Literaturzeit. 1917; 42. sz.).

18. Horten: Die religiöse Gedankenwelt im heutigen Islam (U. o. 1919; 3/4. sz.).
19. Andrae: Die Person Muhammeds etc. (Uo. 1919; 17/18. sz.)
20. Gottschalk: Das Gelübde nach älterer arabischer Auffassung (Uo. 1920, korrigálva).
21. Türkische Bibliothek, 20. kötet (U. o.).
22. Ruska: Griechische Planetendarstellungen in arabischen Steinbüchern (U. o. 19/20. sz.).
23. Wensinck: Some Semitic Rites of Mourning etc. (Museum, 1917 2. sz.)

Hegedüs Loránt l. t.

1. 1893. pályadíjat nyert a budapesti tudományegyetemen „A magyar egyenesadók története, jelen állása és reformja“ című művével.
2. 1893. Az adó alapelve (Közgazdasági Szemle).
3. 1895. Dr. Fellner Frigyessel a Magyar Tudományos Akadémián dicséretét nyert „A tőzsde megadóztatása“ című művével.
4. 1895. A Pallas-Lexikonban száz külföldi nemzetgazda életrajza és méltatása.
5. 1896. A magyar egyenesadók reformja (Budapesti Szemle).
6. 1898. A Közgazdasági Lexikonban „Adóelmélet“ megjelent különnyomatban is.
7. 1899. A magyarok kivándorlása Amerikába.
8. 1900. A magyar egyenesadók kifejlődése (három közlemény a Közgazdasági Szemleiben).
9. 1900—1910. Szerkesztette Mandello Gyulával a Közgazdasági Szemlét a Magyar Tudományos Akadémia nemzetgazdasági bizottságának megbízásából.
10. 1901. A szociológia sarktétele (bemutatva a Magyar Tudományos Akadémiának, ennek kiadása).
11. 1902. A székelyek kivándorlása Romániába.
12. 1902. A bevándorlás szabályozása (cikksorozat a Budapesti Hirlapban).
13. 1902. Az angol munkásmozgalom iránya (Huszadik Század).
14. 1904. Spencer és a szociológia (Huszadik Század).
15. 1904. Anglia bevándorlási politikája (Közgazdasági Szemle).
16. 1904. A kivándorlási kongresszusok eredménye (különnyomat).
17. 1905. A dunántúli kivándorlás és a szlavóniai magyarság.
18. 1905. A községi adók áthárításának elméleti szempontjai (Földes emlékkönyv), ugyanez németül.
19. 1905—1912. A Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének Évi Jelentése, mindig egy-egy kötet, mely a gazdasági élet legfőbb kérdéseit feldolgozta (nyolcz vaskos kötet).
20. 1906. Adórendszerünk betegségei. Egyenes adók (a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége kiadása).

21. 1906. Önálló vámterület és kötött birtok (a Magyar Gyáriparosok Országos Szövetsége kiadása).
22. 1908. Az új ipartörvény bírálata (Gyáriparosok Szövetsége közleményei).
Kritik des neuen Gewerbegesetzes.
23. 1908. Az adóreform, városaink és iparunk (különnyomat a Városi Szemléből).
24. 1910. A magyar középosztály végzete (Szabad Lyceum kiadása).
25. 1910. A választójog reformja (Pesti Lloyd-társulat kiadványa).
26. 1910. A drágaság politikája (Magyar Gyáriparosok Országos Szövetségének kiadása).
27. 1911. Le probléme du rencherissement de la vie (Revue de Hongrie).
28. 1912. A közgazdasági élet filozófiája (Új Élet cz. folyóirat).
29. 1914. Pénzügyeink és az adóreform reformja (különnyomat az Adó- és Illetékügyi Szemléből).
30. 1914. A magyar hadiadó (Adó- és Illetékügyi Szemle).
31. 1914. Iparunk jövője német megvilágításban (Magyar Figyelő).
32. 1915. Jövünk (Magyar Gyáriparosok Szövetségének kiadása).
33. 1915. A pénz filozófiája a háborúban (Magyar Figyelő).
34. 1915. Bulgares et Hongrois (Revue de Hongrie).
35. 1916. A magyarság jövője a háború után (két kiadása elfogyott).
36. 1916. Ungarn nach dem Kriege.
37. 1917. Az adó filozófiája a háborúban (különnyomat a Magyar Figyelőből).
38. 1917. La philosophie de l'impôt et la guerre (Revue de Hongrie).
39. 1917. A tőkekoncentráció problémái Magyarországon (Budapesti Szemle 1917).
40. 1917. A Pesti magyar kereskedelmi bank története 1892—1917 (566 l.).
41. 1917. Geschichte der Entstehung und des Bestandes der Pester Ungarischen Commercial-Bank 1892—1917 (640 l.).
42. 1918. Közgazdaságunk jövője (Magyar Figyelő).
43. 1919. A legközelebbi jövő pénzügyi feladatai (Az adó).
44. 1919. Magyarország megcsönkítése — Európa veszedelme (Területi Integritási Liga kiadása).
45. 1920. Lesz-e béke?
46. 1920. A magyar éjszaka (politikai essay). Székfoglaló a Kisfaludy-Társaságban.
47. A kommunizmus hatása a magyar pénzügyekre és hiteléletünkre. (Székfoglaló a M. Tud. Akadémiában. Megjelent a Magyar bolsevizmus cz. műben.)
Számos cikk tanulmány a napilapokban és a Neue Freie Presseben.

A közöszgyek tárgyalására kiküldött országos bizottság hadügy-i albizottságának jelentései 1910, 1911, 1912, 1913, 1914/15-ben.

A képviselőház pénzügyi bizottságának jelentései 1912-től kezdve, így „Az állami tisztviselők illetményeiről“ 1903., az 1911., 1912., 1913., 1914/15. állami költségvetésről, a jövedelemadó életbe-
léptetéséről (1916), az adójavaslatokról (1912) nagyobb tanulmányok.

Hekler Antal l. t.

a) Magyar nyelven.

I. Önálló könyvek:

1. Görög és római arcképszobrászat, Budapest, 1913.
2. A szobrászati stílus problémái, Budapest, 1915.
3. A Szépművészeti Múzeum antik plasztikai gyűjteménye 1—4. kiadás, Budapest, 1918—1920.

II. Czikkek és tanulmányok:

4. Alkamenes tanulmányok, Arch. Értesítő 1905, 97. s. köv. és 333. s. köv. l.
5. Hephaistos visszatérése, u. o. 1906, 97. s. köv. l.
6. Két római császárportrait, u. o. 1906, 330—337. l.
7. Római ruhás női szobrok Augustus és a Claudiusok korából, u. o. 1907, 130—140. l.
8. Rómairuhás női szobrok a Flaviusok korától kezdve a császárság végéig, u. o. 1908, 13—24. l.
- ✓ 9. Hermes Thoth szobrocskák a Nemzeti Múzeumban, u. o. 1908, 189—191. l.
- ✓ 10. Márványfej és bronzmaszk a Nemzeti Múzeumban, u. o. 1908, 231—238. l.
- ✓ 11. Asklepios szobra a Nemzeti Múzeumban, u. o. 1908, 372—376. l.;
12. Archaeologiai kutatások a külföldön, Arch. Ért. 1909, 63—67. l.; 272—279. l.; 1910, 363—377. l.; 1911, 67—79. l.
- ✓ 13. Avarkori sírok Dunapentelén, u. o. 1909, 97—105. l.
14. A Nemzeti Múzeum két ruhás római női szobra, u. o. 1909, 402—405. l.
- ✓ 15. A Nemzeti Múzeum dunapentelei ásatásai 1908. és 1909-ben, u. o. 1910, 28—38. l.
16. A nő a görög művészetben, Uránia 1908.
17. A gipszmúzeum célja és berendezése, Uránia 1908.
18. A gipszmúzeumról, Budapesti Szemle 1908, 160—162. l.
- ✓ 19. Szoborművészet az ókorban, Budapesti Szemle 1909.
- ✓ 20. Archaeologiai jegyzetek vidéki múzeumainkból, Múzeumi és könyvtári Értesítő 1909 és 1910.
- ✓ 21. Bronzdombormű Herkulesfürdőről, u. o. 1912.
- ✓ 22. Római övdíszek, Arch. Értesítő 1910, 242—249. l.

- ✓ 23. Római vassisakok Dunapenteléről, u. o. 1911, 253—260. l.
- ✓ 24. Kőemlékek Dunapenteléről, u. o. 1912, 232—233. l.
- ✓ 25. A Nemzeti Múzeum ásatásai Intercisában 1912-ben, u. o. 1912, 411—417. l.
- ✓ 26. Antik szobrok Budapesten, Kny. a Nemzeti Múzeum 1910. évi jelentéséből, 32 l.
- ✓ 27. Római bronzemlékek a Nemzeti Múzeumban, Arch. Értesítő 1913, 210—231. l.
- ✓ 28. Adatok a Pulszky—Fejérváry-gyűjtemény sorsához, u. o. 1913, 460—465. l.
29. Új adatok a görög szobrászat történetéhez, Budapesti Szemle 1914, 445. és 446. szám.
30. Kalauz a régiségtárban (Magyar Nemzeti Múzeum), Budapest, 1912, 129—163. l.
- ✓ 31. Hampel József, Budapesti Szemle 1912.
- ✓ 32. Római emlékek a Nemzeti Múzeum régiségtárában, Vasárnapi Újság 1914, 17. szám.
33. A berlini görög istennőszobor, u. o. 1916, 23. szám.
- ✓ 34. Antik plasztikai gyűjtemény a Szépművészeti Múzeumban u. o. 1918, 5. szám
- ✓ 35. Az antik gipszgyűjtemény (Szépművészeti Múzeum) 1. és 2. kiadás, Budapest, 1919 és 1920.
- ✓ 36. Antik terrakotta-gyűjtemény a Szépművészeti Múzeumban, Művészet 1915, 83—87. l.
- ✓ 37. Emlékirat a Kisázsiaiában tervezett magyar tudományos ásatások szervezése tárgyában, Budapest, 1915, 31 l.
38. Istenezmény és portrait a görög művészetben, A Konstantinápolyi Magyar Tudományos Intézet közleményei, 2. füzet, 1918.
- ✓ 39. Görög férfitorzo a Szépművészeti Múzeumban, A Szépművészeti Múzeum évkönyvei, I. kötet, 1—17. l.
- ✓ 40. Hermarchos és Pittakos mellképe a Szépművészeti Múzeumban, A Szépművészeti Múzeum évkönyvei II. (sajtó alatt).
41. Canova, Thorwaldsen és a klasszicizmus, Magyar Múza 1920 (sajtó alatt).

b) Idegen nyelven.

I. Önálló könyvek:

42. Römische weibliche Gewandstatuen, Münchener archaeologische Studien dem Andenken A. Furtwänglers gewidmet, München, 1909, S. 109—246.
43. Bildniskunst der Griechen und Römer, Stuttgart, 1912.
44. Portraits antiques, Paris, Hachette, 1913.
45. Greek and roman portraits, London, Heinemann, 1912.

II. Czikkek és tanulmányok:

46. Antike und moderne Skulptur, Allgemeine Zeitung 1905, No. 356.
47. Neuerwerbungen in der Münchener Glyptothek, u. o. 1906, No. 431.
48. Plastische Probleme bei Michelangelo, Beilage zur Allgemeine Zeitung 1907, No. 156.
49. Flavisch-trajanische Porträtstudien, u. o. 1908, No. 10.
50. Weiblicher Kopf in Spalato, Jahreshefte des österr. archaol. Instituts 1908, S. 115—117.
51. Römische Bronzen aus Ungarn, u. o. 1908, S. 236—241.
52. Über eine römische weibliche Gewandstatue, u. o. Beiblatt 1908.
53. Griechischer Porträtkopf, u. o. 1909, S. 198—206.
54. Die hellenistischen Bronzegefäße von Egyed, Jahrbuch des kais. deutschen arch. Instituts 1909, S. 28—40.
55. Eine neue Bronzebüste eines Germanen, Mannus, Zeitschrift für Vorgeschichte 1909, S. 277—279.
56. Monumenti funerari greci in Copennhagen, Ausonia 1911, p. 1—12.
57. The greek statue from Trentham, The Burlington Magazine 1908, p. 156/7.
58. Alexandrinische Aphroditestatuetten, Jahreshefte d. österr. arch. Instituts 1911, S. 112—120.
59. Forschungen in Intercisa, u. o. 1912, S. 172—196.
60. Führer durch die Altertumsabteilung (Ungarisches Nationalmuseum) Budapest, 1911, S. 65—101.
61. Weiblicher Porträtkopf aus Albanien, Jahreshefte d. österr. arch. Instituts 1912, S. 71—76.
62. Reifeffragment aus Lecce, u. o. 1915, S. 94—97.
63. Hellenistischer Porträtkopf im Nationalmuseum zu Athen, u. o. 1915, S. 61—65.
64. Grundlagen der künstlerischen Darstellung, Neue Jahrbücher für d. klass. Altertum 1916, II. Abteilung, S. 172—176.
65. Marmor torso einer Athletenstatue in Budapest, Jahrbuch d. kais. deutschen arch. Instituts 1916, S. 95—104.
66. Götterideale und Porträts in der griechischen Kunst, Mitt. d. ung. wiss. Instituts in Konstantinopel 1918, Heft 2.
67. Beiträge zur Geschichte der antiken Panzerstatuen, Jahreshefte d. österr. arch. Instituts 1919, S. 190—241.
68. Römisches Frauenbildnis in Budapest, u. o. 1919, S. 242—246.
69. Text zu Brunn-Bruckmann: Denkmäler griech. u. röm. Skulptur, T. 633/4., 638/9. u. 640.
70. Eukleides, Jahreshefte d. österr. arch. Instituts 1920 (sajtó alatt).
71. Römische Porträtstudien, u. o. 1920 (sajtó alatt).

III. Bírálatok:

72. Wollanka: Az antik szoborgyűjtemény magyarzó katalógusa, Berliner Philologische Wochenschrift 1913, No. 15.

73. Delbrück: Antike Porträts, u. o. 1913, No. 34.
74. Sieveking: Die PorträtDarstellungen aus der griechischen Literaturgeschichte, u. o. 1914. No. 23.
75. A. W. van Buren: Some recent archaeological publications, u. o. 1914, No. 24.
76. Sieveking: Die Bronzen der Sammlung Loeb, u. o. 1914, No. 44
77. F. Poulsen: Têtes et bustes grecs récemment acquis par la Glyptothèque Ny Carlsberg, u. o. 1914, No. 50.
78. G. Lippold: Griechische Porträtstatuen, Deutsche Litteraturzeitung 1914, No. 23.
79. Waldmann: Griechische Originale, Berl. Phil. Wschrift 1915, No. 22.
80. Delbrück: Bildnisse römischer Kaiser, u. o. 1915, No. 31.
81. P. Wolters: Eine archaische Jünglingsstatue, u. o. 1916, No. 2.
82. E. Müller: Caesaren-Porträts, u. o. 1916, No. 28.
83. Ch. H. Weller: Athens and its Monuments, u. o. 1916, No. 44.
84. Stückelberg: Die Bildnisse der römischen Kaiser, u. o. 1917, No. 3.
85. Közlemények a Nemzeti Múzeum érem- és régiségtárából, u. o. 1917, No. 25.

Hóman Bálint I. t.

1. Budapestinum, Egy. Philol. Közlöny 1918.
2. Jelentés a Thaly-pályázatról, Századok 1918.
3. Sörös Pongrácz † 1873—1919, u. o. 1919.
4. Csirás, Magyar Nyelv 1919.
5. II. András és IV. Béla-kori szlavon veretek, Numizmatikai Közlöny 1919/20.
6. A magyarság megtelepülése. Magyar Gazdák Szemléje 1920 és Néptanítók Lapja 1920.
7. A magyar államháztartás Károly Róbert korában. Akadémiai székfoglaló. Kivonat: Akad. Értesítő 1920.
8. Jelentés a Vigyázó-jutalomról, u. o. 1920.
9. Darócz, Magyar Nyelv 1920.
10. A magyar tudományosság jövője, Budapesti Szemle 1920.
11. Tudományos történetírásunk megalapítása a XVIII. században. Székfoglaló a Szt. István-Akadémián 1920.

Horger Antal I. t.

I. Önálló művek.

- 1; Hétfalusi csángó. népmesék. A Kisfaludy-társaság Magy. Népk. Gyűjteményének X. kötete. Budapest, 1908.
2. A nyelvtudomány alapelvei. Budapest, 1914.

II. Különnyomatok.

3. A halmágyi nyelvjárás-sziget. A NyK. XXXI. k.-éből.
4. Udvarhely vármegye székely nyelvjárásának hangtani sajátosságai. A NyK. XXXIX. k.-éből.
5. A csángó nép és csángó név eredete. Az Erd. Muz. XXII. k.-éből.
6. Egy ismeretlen magyar hangtörvény. A Nyr. XXXIX—XL. k.-éből.
7. A barczasági magyar községek története. Brassó, 1903. A „Tanulmányok és javaslatok a hétfalusi csángók helyzetének javítása iránt“ cz. munkából.
8. A szláv *o* ∞ magyar *a* kérdése. A NyK. XLI. k.-éből.

III. Értekezések, tanulmányok.

9. Ráskai Lea nyelvjárása. Nyr. XXVI. 193.
10. Dugonics András nyelvújítása. U. o. XXXI. 155.
11. Két oláh jövevényszavunk. U. o. XXXI. 546.
12. Három százsz jövevényszó. U. o. XXXII. 309.
13. Nyelvjárású jegyzetek. U. o. XXXII. 558.
14. A *-té* képző eredete. U. o. XXXIII. 251.
15. Székelyudvarhelytől Brassóig (Nyelvjárású tanulságok). U. o. XXXIII. 445.
16. A Brassó név és egy új magyar hangtörvény. U. o. XXX. 489.
17. Egy ismeretlen nyelvújító. U. o. XXXVI. 180.
18. Király. U. o. XXXVI. 410.
19. Az elvonásnak egy ismeretlen faja. U. o. XLI. 81.
20. A *kedd* szó hangtani tanulságai. U. o. XLI. 261.
21. A szláv szótagképző *r*, *l* megfelelései. U. o. XLI. 459.
22. Az *sz-szel* és *d*-vel bővülő igékhez. U. o. XLII. 337.
23. Analógia az igeragozásban. U. o. XLIII. 193.
24. A keleti székelység nyelvjárású térképe. M. Ny. I. 446.
25. Közköpi. U. o. III. 406.
26. Budenz József emlékezete. U. o. IV. 193.
27. A szakadáti nyelvjárás-sziget. U. o. VI. 197.
28. Esztováta és zarándok. U. o. VIII. 199.
29. Rajt, -ról és reá alaktanához. U. o. VIII. 199.
30. Bolgár-török jövevényszavaink. U. o. VIII. 446.
31. Borjú, gyapjú, csalán. U. o. IX. 111.
32. A *-hat*, *-het* képző eredetéhez. U. o. IX. 346.
33. Régi török jövevényszavaink hangtani tanulságai. U. o. X. 7, 107.
34. A jövevényszavakról. U. o. X. 406.
35. Magyar nyelvtant kérünk! U. o. XII. 400.
36. Emberöltő. XIII. 106.
37. Utasítások a magyar tájszótárak szerkesztéséhez. U. o. XVI. 41.
38. A háromszéki nyelvjáráshoz. NyK. XXXVII. 307.
39. Néhány határozóragunk alaktanához. U. o. XLII. 309.

40. A bánsági sváb nyelvjárás magyar szavai. Egyet. Phil. Közl. XXIII. 702.
41. A hétfalusi csángók boricza-táncza. Ethnographia. X. 106.
42. Kőmives Kelemenné eredete. U. o. XIII. 392.
43. Csíki székely ablakrácsozatok. Néprajzi Értesítő, III. 137.
44. A datki nyelvjárás. Szilasi-féle Nyelvészeti Tanulmányok, I. 62.
45. A bukovinai Józseffalva nyelvjárásáról. Szily-Album 1918.
46. Brassó és Kronstadt. A brassói áll. főreáliskola 1899—1900. évi értesítőjében.
47. A Nyelvtörténeti Szótárról. Brassói Lapok, 1904 decz. 24.

IV. Kisebb közlemények.

48. Bakonybíró. Nyr. XXVI. 173.
49. Ostadium, Masánszki-alma. U. o. XXVIII. 88.
50. Kortés. U. o. XXVIII. 36, XXXI. 98, XXXII. 507.
51. Szállók kendnek. U. o. XXIX. 134.
52. -nalak, -nelek. U. o. XXIX. 273.
53. Brassó. U. o. XXX. 95, XXXIII. 579.
54. A segély és Besenyei mint nyelvújító. U. o. XXX. 237.
55. Kezel, kivált. U. o. XXX. 482.
56. Ahol a bort sing-gel mérik. U. o. XXXI. 212, 269.
57. Magyar női nevek. U. o. XXXI. 340.
58. Nyögte Mátyás bús hadát. U. o. XXXI. 523.
59. Asszonyné. U. o. XXXI. 524.
60. Sziveskedik. U. o. XXXI. 578.
61. Délibáb a Természetben. U. o. XXXII. 116, 235.
62. Mi hasznát vettük a Nyelvtörténeti Szótárnak? U. o. XXXIII. 151.
63. Kauté, Kautés. U. o. XXXIII. 517.
64. A -ság, -ség képzőről. U. o. XXXIV. 167.
65. Vikár: Somogy megye népköltése. U. o. XXXIV. 332.
66. Magashangú névmutató. U. o. XXXIV. 370.
67. Amely és ami. U. o. XXXV. 379.
68. Horváth: A bakonyalji nyelvjárás. U. o. XXXVI. 78.
69. Jámbor. Nehezen hisző. U. o. XXXVII. 419.
70. Boromissza. U. o. XXXVII. 467.
71. Gazda. U. o. XL. 323.
72. Esküllő. Esküküllő. M. Ny. I. 368.
73. Fidibusz. Mirha. Zángor. U. o. III. 87.
74. Fürkész. Kuncsorog. U. o. IV. 38.
75. Kont: Petite grammaire hongroise. U. o. IV. 183.
76. Hangyál, hangya és társai. U. o. IV. 466.
77. Disznószőgy. U. o. IV. 466.
78. Mészáros: Magna Ungaria. U. o. VIIa. 39.
79. Bába, baba és báb. U. o. VII. 116.

80. A M. Ny. T. népnyelvi gyűjteményei. U. o. VII. 325.
81. Két új magyar nyelvtan idegenek számára. U. o. IX. 41.
82. Argalás. U. o. IX. 96.
83. Banya. U. o. IX. 228.
84. Eper, Eperjes. U. o. IX. 384.
85. A csángó név eredetéhez. U. o. IX. 418.
86. Ádáz. U. o. IX. 421. Mecseredik. U. o. IX. 422.
87. Bércmál. U. o. IX. 431.
88. Árt. U. o. IX. 431.
89. Almaráj. U. o. IX. 431.
90. Bábabokor. Bástorol. U. o. X. 144.
91. Bongor. U. o. X. 192.
92. Ablaktölgy. U. o. XI. 121, 191.
93. Czika, cziha. U. o. XI. 122.
94. Czérna. U. o. XI. 123. †
95. Szeketlő. U. o. XI. 174, 230.
96. És, még. U. o. XI. 175.
97. Barczaság. U. o. XI. 239.
98. Haránga. U. o. XII. 335.
99. Bértáfol. U. o. XV. 32.
100. Fálcsa. U. o. XV. 136.
101. Horog és horhó. Póka. Puskázni. U. o. XVI. 89.
102. A háromszéki nyelvjáráshoz. Ny. K. XXXVIII. 184.
103. Szláv -o és magyar -a. U. o. XLII. 224.
104. Simonyi: Die Ungarische Sprache. Nyelvtudomány. II. 41.
105. Kriza székely népmeséiről. Ethnogr. XXIII. 368. XXIV. 53.
106. Az Akadémia készülő Nagy Szótára számára is számos régi munkát dolgozott fel.

Horváth Géza r. t.

1. Analecta ad cognitionem Cydnidarum. (Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici. XVII. p. 205—273.)
2. Szerkesztette a Magyar Nemzeti Múzeum természetrajzi osztályai „Annales historico-naturales Musei Nationalis Hungarici” című folyóiratának 1919. évi XVII. kötetét.

Horváth János l. t.

1. Báróczi Sándor. Budapesti Szemle, 1901.
2. Az új költészet. U. o. 1903.
3. Toldi Miklós. A bpesti Gyakorló Főgimn. Értesítője, 1903—4.
4. Flaubert Gusztáv. Budapesti Szemle, 1905.
5. Irodalmunk fejlődésének főmozzanatai. A bpesti II. ker. áll. Fő-reáliskola Értesítője, 1907/8.

6. Dugonics „Cseroi“-jének forrása. Egy. Philol. Közl. 1907.
7. A Margit-legenda forrásai. Ismertetés. M. Nyelv, 1908.
8. Egy magyar versbeli mondaképletről. Nyelvtudom. Közl. 1909.
9. Pázmán lovag. Budapesti Szemle, 1909.
10. Ady s a legújabb magyar lyra. 1909.
11. Négy kötet novella. Ismertetés. Budapesti Szemle, 1911.
12. A Nyugat magyartalanságairól. M. Nyelv, 1911.
13. Forradalom után. Vörösmarty és a mai Stilromantikusok. M. Figyelő, 1912.
14. Válasz Rusticus megjegyzéseire. U. o. 1912.
15. Komjáthy Jenő. Irodalomtört. 1912.
16. Balassi Menyhért Tamás-deákja. U. o. 1912.
17. Lucien Bezar. U. o. 1912.
18. A legrégebb magyar nyomtatott könyv. U. o. 1912.
19. Agárdy László: A modernek és az iskola. Ismertetés. U. o. 1912.
20. Ignotus felolvasása a Nyugat magyartalanságairól. M. Nyelv, 1912.
21. Petőfi fogadtatása az irodalomban. Budapesti Szemle, 1913.
22. Egy új magyar társadalmi regény. U. o. 1914.
23. Kurucz dalpör. M. Figyelő, 1913.
24. Dobóczy Pál: Népies alakok az irodalomban. Ismertetés. Irodalomtört. 1913.
25. A Greguss-jutalom. U. o. 1913.
26. Titkári jelentés. U. o. 1913.
27. Varju István. Ismertetés. U. o. 1913.
28. A műveltség könyvtárabeli Magyar irodalomtörténet ismertetése. U. o. 1913.
29. Ambrus Zoltán: Vezető elmék. Ismertetés. U. o. 1913.
30. Nyílt levél a Szerkesztőhöz. U. o. 1913.
31. Szomorymusok a Nemzeti színpadján. M. Nyelv, 1914.
32. Nemzeti Színház, helyes magyarság, pesti nyelv, argot, jassz. U. o. 1914.
33. Enek az gazdagrul. Egy. Philol. Közl. 1914.
34. Válasz Alszeghy Zsoltnak. U. o. 1914.
35. Papp Ferencz Kemény Zsigmond-kiadása. Irodalomtört. Közl. 1914.
36. Péterfy Jenő Petőfi Sándorról. Irodalomtört. 1914.
37. Katona Lajos irodalmi tanulmányai. Ismertetés. U. o. 1914.
38. A Vojnits-jutalom. U. o. 1914.
39. Titkári jelentés. U. o. 1914.
40. Tapogatózások a Balassi-komédia körül. U. o. 1914.
41. Thüry György éneke. U. o. 1914.
42. Tormay Cécile: Emberek a kövek közt; A régi ház. Ismertetés. Budapesti Szemle, 1916.
43. Schöppflin Aladár: Magyar írók. Ismertetés. Egy. Philol. Közl. 1917.
44. Petőfi 1848/49-ben. Irodalomtört. 1917.
45. Thüry György éneke. U. o. 1917.

46. Ősi nyolczas szerkezetek időrendje. M. Nyelv, 1918.
47. Írott nyolczas, népi nyolczas. U. o. 1918.
48. 1918 június 29. (A Közlönytől a Magyar Nyelvig.) Szily-Emlékkönyv, 1918.
49. Tormay Cécile : Viaszfigurák ; Gellért Mária : Dávid. Ismertetés. M. Kultura 1918.
50. Baksay Sándor összegyűjtött dolgozatai. Ismertetés. Irodalomtört. 1918.
51. Haj, száj, szem. U. o. 1918.
52. Babits : Irodalmi problémák. U. o. 1918.
53. Petőfi és a szerbus manier. U. o. 1918.
54. Könnyű ötletek. U. o. 1918.
55. Nagy Lajos : Egy magyar bárd sorsa. Ismertetés. U. o. 1918.
56. „Lassabban e kitagadással!“ M. Nyelv. 1919.
57. Egy Petőfi-czikkhez. Irodalomtört. 1919.
58. Magyar rhythmus, jövevény versidom.
59. Petőfi Sándor. (Az utolsó kettő kéziratban).

Illés József l. t.

1. A magyarországi nemzetiségi kérdés parlamenti történetének vázlat. Magyar béketárgyalások. Jelentés a magyar békeküldöttség működéséről Neuilly S/S-ben. 1920. I. köt. 94—96. l.
2. A magyarországi nemzetiségi kérdés jogi történetének vázlat. Kézirat. Készült a magyar békeküldöttség számára. 1919—1920.
3. Az osztrák nemzetiségi kérdés vázlat. Kézirat. Készült a magyar békeküldöttség számára. 1919—1920.
4. Magyarország helységeknek 1773-ban készült hivatalos összeírása. (Lexicon locorum Regni Hungariae populosorum anno 1773 officiose confectum.) Kiadja a magyar békeküldöttség. Budapest. 1920. I—VII. l. 335 l.
5. Dolgozatok a magyarországi guthén kérdésben a magyar békeküldöttség számára. Kézirat. 1919—1920.

Konek Frigyes l. t.

1. A különböző czukrok előfordulása Amerikában. Term. Tud. Közöny, 1919. 51.
2. A „Growitt“-kenyér. Term. Tud. Közöny, 1919. 268.
3. A növények különös érzékszervei. Term. Tud. Közöny, 1919. 444.
4. A nagy hideg hatása a fémek elektromos vezetőképességére. Term. Tud. Közöny. 1919. 451.
5. Rudolf Fabinyi. (Emlékezés németül.) Chemiker Zeitung, 1920. Nr. 68.

6. Beiträge zur Kenntniss organischer Disulfide. Berichte der Deutschen Chemischen Gesellschaft. Berlin. 1920. Nr. 9.
7. A kokain-chemid haladása. Magyar Chemikusok Lapja, 1920. 3 oldal.

- Kornis Gyula l. t.

1. A lelki élet. III. kötet. Budapest, 1919. 504. lap.
2. A psychologia és logika elemei. Negyedik kiadás. 1919. 170 lap.
3. Iskolarendszerünk reformja. Magyar középiskola. 1920. évf. (Különlenyomat. 20 lap.)
4. Humanistikus tanulmány és világnézet. Új Magyar Szemle. 1920. évf. 152—167 lap.
5. Jelentés az 1920. évi Nagyjutalom és Marczibányi mellékjutalom odaitélése ügyében. Akadémiai Értesítő. 1920. évf. 25—31. l.

Kovács Alajos l. t.

I. Önállóan megjelent munkák.

1. A magyar szent korona országainak 1900., 1901. és 1902. évi népmozgalma. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. VII. kötet. Szöveges rész 8°, 45 lap (kéthasábos). Budapest, 1905.
2. A magyar szent korona országainak 1903., 1904. és 1905. évi népmozgalma. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. XXII. kötet. Szöveges rész 8°, 18 lap (kéthasábos). Budapest, 1907.
3. A magyar szent korona országainak 1900. évi népszámlálása. Tizedik rész. Végeredmények. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. XXVII. kötet. Budapest, 1909. — Közös munka Buday Lászlóval és Bud Jánossal. Kovács írta az Általános jelentés B) és C) fejezetét. 8°, 77 lap (kéthasábos).
4. A magyar szent korona országainak 1906., 1907. és 1908. évi népmozgalma. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. XXXII. kötet. Szöveges rész 8°, 35 lap (kéthasábos). Budapest, 1910.
5. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. I. rész. A népesség főbb adatai községek és népesebb puszták, telepek szerint. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. XLII. kötet Szöveges rész 8°, 11 lap (kéthasábos). Budapest, 1912.
6. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. II. rész. A népesség foglalkozása és nagyipari vállalatok községenkint. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat.

- XLVIII. kötet. Szöveges rész 8°, 21 lap (kéthasábos). Budapest, 1913.
7. A magyar szent korona országainak 1909., 1910., 1911. és 1912. évi népmozgalma. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. L. kötet. Szöveges rész 8°, 63 lap (kéthasábos). Budapest, 1916.
 8. A magyar szent korona országainak 1910. évi népszámlálása. VI. rész. Végeredmények összefoglalása. Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. LXIV. kötet. Szöveges rész 8°, 233 lap (kéthasábos). Budapest, 1920. A szöveg megjelent különnyomatban is „Magyarország népességi statisztikája“ czímen.
- Ad 1—8. Valamennyi megjelent németül és francziául is.
9. A magyarországi munkások morbiditása és mortalitása. A törvényes munkásvédelem magyarországi egyesületének kiadványa. 8°, 24 lap. Budapest, 1914. Ugyanaz németül. Jena, Gustav Fischer, 1914.
 10. Magyarország népességének fejlődése a török uralom megszűnte óta. 8°, 23 lap. Budapest, 1918.
 11. Életképes-e a román uralom Magyarország keleti felében? 8° 19 lap. Budapest, 1919.
 12. A magyar népszámlálás anyanyelvi adatainak hitelessége. 8°, 6 lap. Budapest, 1919.
 13. Egy helyett három nemzetiségi állam. 8°, 10 lap. Budapest, 1919.
- Ad 10—13. Propagandairatok a magyar külügyminisztérium megbízásából. Megjelentek francziául és angolul is.

II. Tanulmányok és értekezések folyóiratokban.

14. A magyarság száma 1897 végén. Közgazdasági Szemle, 1898 júniusi füzet, 418—429. lap.
15. Ausztria népmozgalma az 1891—96. években. Közgazdasági Szemle, 1899 januári füzet, 49—56. lap.
16. A bányászat és nagyipar hatása a magyarosodásra. Közgazdasági Szemle 1909 januári füzet, 16—29. lap.
17. A kivándorlás statisztikai oka. Közgazdasági Szemle, 1909 júliusi füzet, 445—454. lap.
18. A belső vándorlások Magyarországon. Közgazdasági Szemle, 1910 májusi füzet. 301—318. lap.
19. Az 1910-iki népszámlálás eredménye. Közgazdasági Szemle, 1911 áprilisi füzet, 225—235. lap.
20. Népesedésünk újabb jelenségei. Közgazdasági Szemle, 1912 deczemberi füzet, 783—806. lap.
21. A magyarság és a nemzetiségek erőviszonyai. Magyar Társadalomtudományi Szemle, 1913 márcziusi füzet, 175—198. lap.
22. Az egyke elterjedése. Magyar Társadalomtudományi Szemle, 1913 júniusi füzet, 419—434. lap.

23. Az egyke és a katolikusok. Magyar Kultura, 1913 november 20.
24. Die Ergebnisse der Volkszählung vom J. 1910. in Ungarn. Archiv für sociale Hygiene und Demographie. 1915. XI. 32 lap. Megjelent különlenyomatban is.
25. A Magyarország részére megállapított határ nemzetiségi és földrajzi szempontból. Magyar Közigazgatás, 1920. évi 13., 14. és 15. szám.
26. A megcsontított Magyarország. Magyar Közigazgatás, 1920. évi 25., 34. és 45. szám.
27. A román memorandum statisztikai adatainak czáfolata. Megjelent a magyar békeküldöttség jelentésében, I. kötet, 134. lap. Ugyanott találhatók a 10., 12. és 13. sz. alatt felsorolt dolgozatok (a 36., 31., illetőleg 378. lapon).
Ezeket kívül kisebb cikkek folyóiratokban, napilapokban, stb., továbbá egyes minisztériumok megbízásából készített emlékiratok, részint kinyomatva, részint kéziratban.

Kozma Andor t. t.

1. A tegnap és a ma. Költeménykötet (Singer és Wolfner kiadása) 1889.
2. Versek. U. o. 1893.
3. Próza. Elbeszélések 1893.
4. Korképek. Költemények (Olcso könyvtár) 1893. (Ebben: „A magyar paraszt“ című költemény, a M. T. Akadémia Farkas—Raskó-jutalmát nyerte 1890-ben.)
5. Gyermekekálmok. } Gyermekeversek (Athenaeum kiadásai) 1894.
6. Bohócvilág. } (Három képeskönyv.)
7. Új kóczos Peti. }
8. Humoros históriák. Elbeszéléskötet (Athenaeum) 1896.
9. Prolog. Színjáték a budapesti Vigszínház megnyitására (Vigszínház kiadása) 1896.
10. Szatírák. Költeménykötet (Athenaeum kiadása) 1898. (A M. T. Akadémia Bulyovszky-jutalmával kitüntetve 1902-ben.)
11. A szabadság ünnepére Színjáték. Előadatott a budapesti Vigszínházban (Olcso könyvtár) 1898.
12. Arany László. Emlébeszéd a Kisfaludy-Társaságban (Olcso könyvtár) 1898.
13. Öngyilkosok. Andronicus álnév alatt. Társadalombölcészeti vázlatok (Singer és Wolfner kiadása) 1903.
14. Magyar Symphoniák. Költeménykötet (Athenaeum) 1909.
15. Gyulai Pál a költő. Emlébeszéd a Kisfaludy-Társaságban (Budapesti Szemle) 1912.
16. Gyulai Pál, az ember és a költő. (Magyar Könyvtár.) 1912.

17. Báró Eötvös József. Emlékbeszéd a M. T. Akadémiában 1913.
18. Baksay Sándor. Emlékbeszéd a M. T. Akadémiában 1915.
19. Hetedhétországból. Úti emlékek és mesék (Kisfaludy-Társaság kiadása) 1916.
20. Magyar Rhapsodiák. Költeménykötet (Révai Testvérek kiadása) 1920.
21. Sajtó alatt (Révai Testvéreknél) Goethe Faust-ja I. és II. részének műfordítása.
22. Számos vers Koboz álnév alatt és prózában írt dolgozatok Andronicus álnév alatt a napisajtó különféle közlönyeiben.

Kuzsinszky Bálint l. t.

A Balaton környékének archaeológiája. Lelőhelyek és leletek. Különnyomat „A Balaton tudományos tanulmányozásának eredményei“ című mű III. kötet 1. részéből. 235 ábrával. Budapest 1920, XVI + 220 l.

Magyary Géza r. t.

1. A nemzetközi bíráskodás a magyar jogban. Akadémia székhelyi értekezés. Ért. a phil. és társad. tud. köréből. II. k. 2. sz.
2. A nemzetközi bíráskodás. Az intézmény rendszeres feldolgozása. Kiadta a Magyar Jogászegyesület 1918.
3. Magyar polgári perjog. A polgári perjog egész rendszere. Második kiadás. Sajtó alatt.
4. Tudományos polgári perjog. Jogtudományi Közöny LVII. évf.
5. A nemzetközi bíráskodás jövője. Jogállam XVII. évf.
6. Magyarország és a Nemzetek Szövetsége. Jogállam XIX. évf.
7. A magyar polgári igazságszolgáltatás jövője. Magyar Jog Szemle I. évf.
8. Szászy-Schwarz Gusztáv. U. o.
9. A Nemzetek Szövetsége a mi szempontunkból. U. o.
10. Szerkesztette a Magyar Jogi Szemle „Polgári Törvénykezési Jog“ című döntvénytárát és megbeszélte ugyanott számos jogesetet.
11. Készítette a magyar békeidegáczió által az antanthatalmakhoz intézett jegyzék tervezetét a Nemzetek Szövetsége tárgyában. A m. kir. külügyi minisztérium megbízásából.

Magyary-Kossa Gyula l. t.

1. Antagonistikus tanulmányok a morphint illetőleg, tekintettel a pikrotoxinra. (Magyar Orvosi Archivum, 1891. évf.)
2. Antagonistische Studien über Morphin und Pikrotoxin. (Ungarisches Archiv für Medizin, I. kötet, 1. füzet.)

3. A chloroformos asphyxia elkerüléséről. (Orvosi Hetilap, 1891. évf.)
4. Mérges növények. (Egészség, 1891. évf.)
5. Gyógyszeres kísérletek a terhes méhen. (Magyar Orvosi Archivum, 1892. évf. 3. füz.)
6. Recherches expérimentales sur l'utérus gravide. (Ungarisches Archiv für Medizin, 1892. évf.)
7. A kozmetikus szerekről. (Gyógyászat Kézikönyve, 1892.)
8. Mérgezetek kezelése és Tájékoztató a magyar fürdőkről. (U. o.)
9. Az orvosi növények tenyésztéséről. (Gyógyszerészeti Hetilap, 1891.)
10. Görcsokozó mérgek némely újabb ellenszereiről. (Orvosi Hetilap, 1892. évf.)
11. A Piscidia erythrina kergének szerkezete. (Gyógyszerészeti Hetilap, 1891. évf.)
12. Hogy kell bánni a megmérgezett emberrel? (Népszerű cikk az Orsz. Közegészségügyi Egyesület kiadványában.)
13. A pikrotoxin élettani hatásáról. (Magyar Orvosi Archivum, 1892. évf.)
14. Die physiologische Wirkung des Pikrotoxins. (Ungarisches Archiv für Medizin, 2. kötet.)
15. Kémiai ellenszer cyános mérgezéseknél. (Magyar Orvosi Archivum, 1892. évf.)
16. Über ein chemisches Gegenmittel bei Cyanvergiftungen (Ungarisches Archiv für Medicin, II. kötet.)
17. A pental hatásáról. (Orvosi Hetilap, 1892. évf.) Neumann Árminnal együtt.
18. Über die Wirkung des Pentals. (Vierteljahrsschrif für Zahnheilkunde, VIII. évf.)
19. A mérgezetekkel való bánásról. (Az Orsz. Közegészségi Egyesület 1892. évi almanachjában.)
20. Az ólommérgezésről. (Népszerű cikk, u. o.)
21. Mérgezések diagnostikája. (A Diagnostika Kézikönyvében, 1894.)
22. Bugát és a gyógyszerészet. (Gyógyszerészeti Hetilap, 1892. évf.)
23. A pharmacologia tanítása Ausztriában és Németországban. (Orvosi Hetilap, 1892. évf.)
24. Inkompatibilis gyógyszerek. (Veterinarius, 1898. évf.)
25. A formanilidről. (Magyar Orvosi Archivum. II. évf. 3. füzet, 1893.)
26. Über das Formanilid. (Ungarisches Archiv für Medicin, II. kötet, 1893.)
27. Az ammoniákkal való dezinficiálásról. (Orvosi Hetilap, 1893. évf.)
28. Újabb adatok a cyánkálium és a kalium hypermanganicum közti antagonizmushoz. (Magyar Orvosi Archivum, 1893. évf.)
29. Méregnyomok a vizeletben. (Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből, 1894. évf.)
30. Neuere Beiträge zum chemischen Antagonismus zwischen

- Cyankalium und Kalium hypermanganicum. (Ungarisches Archiv für Medicin, III. kötet.)
31. Giftspuren im Harn. (U. o.)
 32. A chlórnak szerepe bódító mérgekben, különös tekintettel az acetochloroformra. (Közlemények az összehasonlító élet- és kórtan köréből, 1894. évf.)
 33. Die Rolle des Chlors in narkotischen Giften. (Ungarisches Archiv für Medicin, III. kötet.)
 34. Újabb vaskészítményekről. (Orvosi Hetilap, 1894. évf.)
 35. Kísérletek gyógyszereknek lehűtött testrészekbe való fecskendezésével (Közlem. az összehas. élet- és kórtan köréből, I. évf., 1895.)
 36. Die Resorption der Gifte an abgekühlten Körperstellen. (Archiv für experim. Pathologie und Pharmakologie, 1896. évf.)
 37. Zur Therapie der Cyanvergiftungen. (Centralblatt für die gesamt. medicin. Wissenschaften, 1894. évf.)
 38. Adatok a méregtan történetéhez. (Gyógyászat, 1895. évf.)
 39. Az epichlorhydrinről. (Közlem. az összehas. élet- és kórtan köréből, 1897. évf.)
 40. Über das Epichlorhydrin. Archives internationales de pharmacodynamie, 4. kötet, 351. old., 1898.)
 41. Mérgezések. (A Hutyra-féle Állatorvosi Belgyógyászat III. kötetében, 1898.)
 42. Mérgezések háziállatainkon. (Allategészség, 1898. évf.)
 43. A morfin kimutatása hullákban. (Orvosi Hetilap, 1898. évf.)
 44. Über den Nachweis des Morphins in der Leiche. (Pester mediz.-chirurgische Presse, 35. évf. 12—13. szám, 1898.)
 45. Mesterséges köszvény előidézése mérgekkel. (Közlemények az összehasonl. élet- és kórtan köréből, 1898. évf.)
 46. Künstliche Erzeugung der Gicht durch Gifte. (Archives internationales de pharmacodynamie, 5. kötet, 97. old., 1898.)
 47. Adatok a cukrok hatásához. (Közlemények az összehas. élet- és kórtan köréből, 1898. évf.)
 48. A phlorizin hatása a vesékre. (Ugyanott, 1900. évf.)
 49. A chromsav-diabetesről. (Ugyanott, 1901. évf.)
 50. A vivás és az egészség. (Jóegészség, 1902. évf.)
 51. A szervezetben mesterségesen előidézhető elmeszesedésekről. (Veterinárius, 1901. évf.)
 52. Gyógyszerrendelés. Tankönyv állatorvostanhallgatók számára. (8-r., 379. oldal.) Budapest, 1901.
 53. A m. kir. állatorvosi főiskola könyvtárának katalogusa. (8-r., 171. oldal.) Budapest, 1902.
 54. A gyógyszerkönyv és a recipe nyelve. (Orvosi Hetilap, 1902. évf.)
 55. Magyar állatorvosi könyvészet. Budapest, 1904. (8-r., 346 oldal.)
 56. Adatok a magyar gyógyszerkönyv történetéhez. (Gyógyszerészi Közlöny, 1903. évf.)

57. Die Wirkung des Phlorizins auf die Nieren. (Zeitschrift für Biologie, 1900. évf.)
58. Über Chromsäure-Diabetes. (Pflüger' Archiv, 1901. évf.)
59. Beitrag zur Wirkung der Zuckerarten. (Ugyanott, 1899. évf.)
60. Über die im Organismus künstlich erzeugbaren Verkalkungen. (Zieglers Beiträge, 1901. évf.)
61. Számos kisebb-nagyobb gyógyszer-tani és méreg-tani czikk, lap-szemelvény, ismertetés és bírálat az Orvosi Hetilap különböző évfolyamaiban és a Pallas Nagy Lexikonában.
62. Régi magyar gyógyszer a veszttség ellen. (Állatorvosi Lapok, 1904. évf.)
63. A szárnyasok phlorizin-diabetéséről. (Közlem. az összehas. élet-és kórtan köréből, VI. kötet.)
64. Adat a nitrogéntrioxid képződéséhez. Új borszesz-reakció. (Gyógyszerészi Közöny, XXI. évf. 604. old.)
65. Dekadenciában van-e a magyar tudományosság? Beszéd, melyet a budapesti m. kir. állatorvosi főiskola tanévnyitó ünnepélyén 1905 szeptember hó 19-én mondott. (Budapest, 1905. Kilián bizom., 8-r., 89 oldal.)
66. A szárnyas-vizelet húgysavtartalmának meghatározása. (Kísérlet-ügyi Közlemények, VIII. kötet, 602. old.)
67. Syphilis-endémiák Magyarországon. (Gyógyászat, 1905. évf. 44-45. sz.)
68. A gyógyszer-tárak ellenőrzése hajdanában. Adatok a hazai gyógyszerészet történetéhez. (Gyógyszerészi Hetilap, 1906. évf. 15—16. szám.)
69. Beitrag zur Kenntnis der Entstehung von Nitrogentrioxyd. (Pharmaceutische Centralhalle, 1905. évf. 47. szám.)
70. Die quantitative Bestimmung der Harnsäure im Vogelharn. (Zeitschr. für physiologische Chemie, 47. kötet 1. old.)
71. Adatok Spilénberger Dávid életéhez. (Budapesti Orvosi Ujság, 1907. évf.)
72. A toxikus köszvény természetéről. (Közlemények az összehas. élet- és kórtan köréből, VII. kötet, 1907. 101. old.)
73. Phlorizin-Diabetes des Geflügels. (Archives internationales de pharmacodynamie, XVI. kötet 33. old.)
74. Lófestés a régi magyaroknál. (Ethnographia, XVII. évf. 211. old.)
75. Adatok a sebészet magyarországi történetéhez. (Orvosi Hetilap, 1906. évf. 50—51. szám.)
76. Vörös György. (Magyar Nyelv, 1906. évf.)
77. Adatok az állatorvosi főiskola történetéhez. (Állatorvosi Lapok, 1906. évf. 49—52. szám.)
78. A toxikus köszvény természetéről. (Közlemények az összehas. élet- és kórtan köréből, VII. évf. 171. old.)
79. Adatok az állatorvosi főiskola történetéhez. (Állatorvosi Lapok, 1907. évf. 273. old.)

0. Anabaptista orvosok Magyarországon. (Gyógyászat, 1907. évf. 486. old.)
81. Das Pferdefärben bei den Deutschen. (Mitteilungen zur Geschichte der Medicin u. d. Naturwissenschaften, VII. évf. 334. old.)
82. Régi magyar betegségnevek. (Orvosi Hetilap, 1907. 34—37. szám.)
83. Egy XVII. századbeli magyar gyógyszerész kéziratai. (Gyógyszerészi Hetilap, 1907. 44—45. szám.)
84. Über die Natur der toxischen Gicht. (Pflügers Archiv für d. ges. Physiologie, 123. kötet, 113. old.)
85. A legrégebb magyar receptje. (Gyógyszerészi Folyóirat, 1907. 86. old.)
86. Adatok nyelvünk történetéhez. (Kérő. Felakadás.) Magyar Nyelv, 1908. 87. old.)
87. A régi magyar orvos czíme. (Gyógyászat, 1908. évf. 16. szám.)
88. Könyvbírálat. (Vámosy, Fenyvessy és Mansfeld: Gyógyszertan. Orvosi Hetilap, 1908. 12. szám; Állatorvosi Lapok, 1908. évf.)
89. Recenziók a magyar orvostörténeti irodalomból. (Mitteilungen z. Gesch. d. Medizin u. d. Naturwiss. VII. kötetében.)
90. A vesekiirtás következményeiről. (Közlem. az összehas. élet- és kórtan köréből, 1909. évf. 124. old.)
91. Régi magyar gyógyszernevek. (Magyar Nyelv 1908—1910. évfolyamaiban.)
92. Adatok nyelvünk történetéhez. (U. o. 1908. évf. 274. old.)
93. Adatok Sámbody János életéhez. (Irodalomtörténeti Közlemények, XVIII. 363. old.)
94. Deutsche Herniotomen, Lithotomen und Okulisten in Ungarn. (Baas-féle Festschrift, 1908. 64. old.)
95. Kigyó az emberben. (Éthnographia, XIX. évf. 274. old.)
96. A régi magyar orvosnövendék. (Orvosi Hetilap, 1909. évf.)
97. Vallásos orvosok. (Gyógyászat, 1909. évf.)
98. Eljárás vérnek kimutatására. (Orvosi Hetilap, 1909. évf.)
99. Az aloe és az anthrachinon-származékok hatása a test hőmérsékletére. (Ugyanott.)
100. Über den Einfluss der Aloe und der Anthrachinon-Derivate auf die Körpertemperatur. (Archives internationales de pharmacodynamie, XX. kötet 157. old., 1910.)
101. Ein Verfahren zum Nachweise von Blut. (Deutsche mediz. Wochenschrift, 1909. évf. 34. szám.)
102. A pelóriás gyujtoványfű hazai előfordulásához. (Természettudományi Közöny, 1909. évf.)
103. Régi magyar bonczatani kifejezések. (Budapesti Orvosi Ujság, 1910.)
104. Lovagló orvosok. (Gyógyászat, 1909. évf.)
105. Régi zsidó orvosok Magyarországon. (U. o. 1910. évf.)
106. A szénsav hatása a testnek élettani és lázas hőmérsékletére. (Közlem. az összehas. élet- és kórtan köréből, IX. kötet.)

107. A dyspnoe hatása a vesékre és a vizeletelválasztásra. (Budapesti Orvosi Ujság, 1910. évf.)
108. Über die Folgen der Nierenexstirpation. (Monatshefte für prakt. Tierheilkunde, XXII. kötet, 4. füzet.)
109. Die Wirkung der Dyspnoe auf die Niere und die Harnabsonderung. (Deutsche tierärztl. Wochenschrift, XVIII. évf.)
110. Die Wirkung der Kohlensäure-Dyspnoe auf die normale und fieberhafte Temperatur. (Archives internationales de pharmacodynamie, XX. kötet, 471. old.)
111. Die Einwirkung der Kohlensäure auf das Blut und die Verteilung der roten Blutkörperchen. (U. o. XXI. kötet, 41. old.)
112. Adatok a cukorkiválasztás mechanizmusához. (Orvosi Hetilap, 1911.)
113. A pestisorvos. (Orvosi Hetilap, 1911. évf.)
114. Régi magyar gyógyszernevek. Nyelvörténeti tanulmány. A Magyar Nyelvtudományi Társulat kiadványai, 10. szám. Budapest, 1911. (8-r., 58 oldal.)
115. Beiträge zum Mechanismus der Zuckerausscheidung. (Der Einfluss der Dyspnoe auf den Diabetes.) Deutsche mediz. Wochenschrift, 1911. évf. 23. szám.
116. Der Pestarzt. (Pester mediz.-chirurg. Presse, 1912. évf. 14. és következő számaiban.)
117. Könyvismertetés Fühner H.: „Nachweis und Bestimmung von Giften auf biolog. Wege“ cz. könyvéről. (Orvosi Hetilap, 1911. évf.)
118. Aqua reginae Hungariae. (Archiv für Geschichte der Naturwissenschaften und der Technik, VI. kötet. Festschrift zur Feier d. 60. Geburtstages v. Karl Sudhoff.)
119. Tagebücher Wiener Ärzte aus dem XVI. Jahrhundert. (Archiv für Geschichte der Medizin, VIII. kötet, 1914.)
120. Csuzy Cseh János „Tragoedia podagrica“-ja. (Budapesti Orvosi Ujság, 1918. évf. 3. szám.)
121. A doping. (Állatorvosi Lapok, 1918. évf. 10. és 11. szám.)
122. Adatok a magyarországi sebészet történetéhez. (Orvosi Hetilap, 1917. évf.)
123. Mádra, mátra, nádra; mátrás beteg. (Szily-émlékkönyv, 1918. 29. old.)
124. Miseder. (Magyar Nyelv, 1918. évf. 9. füzet.)
125. Bebzonár. (U. o. 1919. évf. 33. old.)
126. A rühösség kezelése gázokkal. (Állatorvosi Lapok, 1919. évf. 16. szám. Vajda Tódorral együtt.)
127. Az orvos helyzete a régi magyar társadalomban. (Orvosi Hetilap, 1919. évf.)
128. Handbuch der Toxikologie. 1. Band. (Kéziratban.)
129. Rendeléstan. Orvosnövendékek és gyógyszerészek számára. (Kéziratban.)

130. A hó Magyarországon. (Természettudományi Közlöny.)
131. A lórüh kezelése kengőzökkel. (Állatorvosi Lapok, 1920. évf. 13. szám.) Vajda Tódrorral együtt.
132. Nyelvtörténeti adatok. (Kéziratban.)
133. Régi magyar betegségszavak. (Kézirat.)
134. Tolnay Sándor életéhez. (Állatorvosi Lapok, 1920. évf. 100. old.)
135. A hazai gyógynövények hatása és orvosi használata. (Herba folyóirat, III. évf. 7. és köv. számaiban.)
136. Orvosi gyakorlat a régi Magyarországon. A budapesti m. kir. orvosegyesületben tartott előadás. (Orvosi Hetilap, 1920. évf. 46. és köv. számai)

Intézetében, vezetése alatt készült dolgozatok :

137. Ernst Nándor : A lovak idioszinkrasiája a cuprum sulfuricum iránt. (Veterinárius, XXIII. [1900.] évf. 20. szám.)
138. Erdős Dezső : A csontok kalciumtartalmának megváltozása elmeszedéseket okozó szerek hatása alatt. (1900.)
139. Meisels Vilmos : Kísérleti adatok az újabb húgysavoldószerek értékéről. (Gyógyászat, 1903. évf.)
140. Kripolszky Sándor : Az anyagforgalom zavarai szárnyasokon mesterségesen előidézett diabetes eseteiben. (1903.)
141. Berrár Mihály és Zsupán Kálmán : Az aloinnak szárnyasokra gyakorolt hatása, különös tekintettel a kifejlődő köszvény természetére és annak gyógyítására. (1905.)
142. Takács Pál : A szénsav hatása a vizelet elválasztására. (Állatorvosdoktori értekezés, 1910.)
143. Vajda Tódror : Vizsgálatok az antimonvegyületek és más gyógyszerek adása után bekövetkező hyperthermiára vonatkozólag. (Közlemények az összehas. élet- és kórtan köréből, X. kötet, 7—8. füzet, 1913.)
144. Révész Béla : Idült ólommérgezés okozta elváltozások a házinyul heréjében. (U. o., XV. kötet, 3—4. füzet, 1919.)

Mágócsy-Dietz Sándor r. t.

1. Adatok a Balaton és környéke flórájának megismeréséhez. II. közl. Botanikai Közlemények. XVII. kötet 1—3. füzet 17—35. l.
2. Kitaibel Pál emlékezete. Bot. Közl. XVII. köt. 130—135. l.
3. A *Carlina acaulis*-ről. A Kert. XXIV. évf. 599. l.
4. A növények hajtása. Természettud. Közlöny LI. kötet 1919. 713—714. f. 1—14. l.
5. A gyógynövények értékelése. Herba III. évf. 3—11. l.
6. Az ákácza mérgeessége. Gyógyszerészek Lapja XIV. évf. 11—12. l.

Marek József l. t.

Spezielle Pathologie und Therapie der Haustiere. Von Dr. Franz v. Hutýra und Dr. Josef Marek. Fünfte, umgearbeitete und vermehrte Auflage. I. u. II. Bd. Mit 492 Abbildungen im Text und 21 Tafeln. Jena. Verlag von Gustav Fischer. 1920.

Matlekovits Sándor r. t.

1. A birtokreform. Budapesti Szemle, 1919.
2. A Közgazdasági Társaság működéséről.
3. A tanácsköztársaság közgazdasági politikája. Közgazd. Szemle 1920 január—március havi füzetében.
4. A földbirtokreform. Közgazdasági Szemle április—május havi füzetében.
5. Magyarország pénzügyei. Közgazdasági Szemle június—augusztus havi füzetében.
6. Könyvismertetések és bírálatok.
7. Közgazdasági vezércikkek.

Nagy Gyula l. t.

1. Szerkesztette a Századok 1901—1908. évi folyamait.
2. Anjoukori Okmánytár. VII. köt. (Magyar Történelmi Emlékek. Első oszt.) Budapest, 1920.
3. Zemplén vármegye új községnevei. (Adalékok Zemplén vármegye történetéhez, 1914. évf. 3. s. köv. II.)
4. Nagyszombat város tanácsának jegyzőkönyvéből. (Magyar Nyelv VII. 84. l.)
5. A Thaly-nyelvemlék. (U. o. VII. 269. l.)
6. Az új magyar Shakespeare. (U. o. X. 328. l.)
7. Tárca vagy Tarcza? (U. o. XIV. 277. l.)
8. Nyelvtörténeti adatok az Anjoukori Okmánytár VII. kötetéből. (U. o. XV. 143. l. és XVI. 37. 152. l.)
9. Több apró közlemény a Magyar Nyelv II., III., IX., XI., XII., XIII., XIV. és XV. évfolyamaiban.
10. A középkori közjegyzői intézmény. (Akadémiai Értesítő, 1893. 392. l.)
11. A königsbergi töredék újabban felfedezett részei. (U. o. 1895. 22. l.)
12. Közlemények a nagymihályi levéltárból, 1555—59. (Történelmi Tár, 1898. 293. és 395. l.)

Némethy Géza r. t.

Magyarázó jegyzetek Ovidius Remediájához. (Akadémiai Értesítő, 1919. évi foly. 248. és köv. II.)

Oltay Károly I. t.

1. Geodézia című művéből megjelent az I. kötet (A mérés, a számítás és a térképrajzolás alapelvei és fontosabb segédeszközei. 274 oldal, 190 ábrával), a II. kötet (A vízszintes mérés alapműveletei és műszerei. 192 oldal, 169 ábrával), a III. kötet (A vízszintes mérés módszerei. 278 oldal, 220 ábrával). A IV. kötet sajtó alatt van.
2. A Föld külső kérgének szerkezete. Természettudományi Közlöny, 1919 április 1.

Pauler Ákos I. t.

1. A keletkezés és elmúlás problémájáról. Athenaeum, 1918.
2. F. Brentano. Athenaeum, 1918.
3. Philosophia és nemzeti közművelődés. Új Magyar Szemle, 1920.
4. Aristoteles metaphysikájának módszeréről. Akadémiai Értesítő, 1920 jan.—máj.
5. Classikus tanulmány és philosophiai műveltség. Budapesti Szemle, 1920.
6. Bevezetés a philosophiába. Pantheon kiadása. Budapest, 1920. 314. l.

Pilch Jenő I. t.

1. 1919 november hó 1-től 1920 május hó 1-ig a Magyar Országos Véderő-Egyesület hivatalos közlönyének, a MOVE-nak felelős szerkesztője.
2. 1920 május 1-től 1920 július hó 1-ig a Magyar Országos Véderő-Egyesület kiadta „Magyar Mars“ című katonai tudományos havi folyóirat felelős szerkesztője.
3. 1920 július 1-től 1920 év végéig a magyar királyi honvédelmi miniszter kiadta „Magyar Katonai Közlöny“ című katonai tudományos havi folyóirat felelős szerkesztője és felelős kiadója.
4. 1920. évben a MOVE Könyvtár című vállalat kiadványainak felelős szerkesztője.
5. Az 1., 2. és 3. alatt említett folyóiratokban hosszabb és rövidebb önálló közlemények, könyvismertetések stb.
6. Az Athenaeum irodalmi és nyomdai r.-t. kiadásában megjelenő „A nagy háború írásban és képen“ című vállalatban „Nyugati hadszíntér“ alá foglaltan a világháborúnak a katonai hadműveletekre vonatkozó azt a részét írta meg, a mely Franciaországban zajlott le egészen a fegyverszünet megkötéséig.

Pintér Jenő l. t.

1. A magyar irodalomtörténet a nem magyarajkú középiskolákban. Magyar Paedagogia, 1917. évf.
2. Észrevételek az irodalomtörténetírás elméletéhez és gyakorlatához. A Szent-István Akadémia Értesítője, 1917. évf.
3. Irodalomtörténetem befejezése. (Székfoglaló értekezés.) Akadémiai Értesítő, 1918. évf.
4. A magyar nyelvtudományi folyóiratokról. Szily- emlékkönyv. Budapest, 1918.
5. Raj Ferencz emlékezete. A budapesti VI. ker. áll. főreáliskola értesítője, 1918.
6. A Karátsonyi-jutalom története. 1858—1918. Akadémiai Értesítő, 1918. évf.
7. Jelentés az 1918. évi Vojnits-jutalomról. Akadémiai Értesítő, 1919. évf.
8. Jelentés az 1918. évi Teleki-pályázatról. Akadémiai Értesítő, 1919. évf.
9. A magyar irodalom története. Középiskolák VII. és VIII. osztálya számára. Két kötet. Második kiadás. Budapest, 1919.
10. Új középiskolai tanterv. Budapest, 1920. Különlenyomat az Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny 1920. évf.-ből.
11. Megjegyzések az új középiskolai tanterv tervezetéhez. Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, 1920. évf.
12. Jelentés az 1919. évi Vojnits-jutalomról. Akadémiai Értesítő, 1920. évf.
13. Jelentés az 1919. évi Karátsonyi-jutalomról. Akadémiai Értesítő, 1920. évf.
14. Jelentés az 1919. évi Nádasdy-jutalomról. Akadémiai Értesítő, 1920. évf.
15. Munkálatok a M. T. Akadémia alapszabály-bizottságában és igazoló-bizottságában.
16. Résztvett az 1917. évi Karátsonyi-jutalom drámai pályamunkáinak bírálatában.
17. Tagajánlások a M. T. Akadémiában és a Szent István-Akadémiában 1920-ra.
18. Számos cikk és bírálat az Irodalomtörténet, Magyar Múza, Országos Középiskolai Tanáregyesületi Közlöny, Magyar Középiskola és Magyar Paedagogia 1917—1920. évi kötetekben.
19. Szerkesztés alatt: a Magyar Irodalomtudomány Kézikönyve és az Irodalomtörténet folyóirat 1920. évi évfolyama.
20. Sajtó alá készítve: A magyar irodalom története Kazinczy Ferencz halálától Arany János haláláig. 1831—1882. Két kötet. Befejezése az egész munkának, melyből négy kötet már megjelent.

Pogány Béla I. t.

1. Néhány fém fajlagos ellenállásának a nyomástól való függéséről. Az akadémia III. osztályának bemutatta dr. Fröhlich Izidor.
2. A nem ferromágneses fémek Faraday-effektusára vonatkozó újabb vizsgálatokról. (Második közlemény.) Akadémiai székfoglaló értekezés.

Posch Jenő I. t.

1. Az idő elmélete. I. köt. Budapest, 1896. II. köt. Budapest, 1897.
2. Lelki jelenségeink és természetük. 2 köt. Budapest, 1915.
3. Ausgangspunkte zu einer Theorie der Zeitvorstellung. (Viertjisch. f. wiss. Philos. 23—4. évf. 1899—1900.)
4. Über einige metaphys. Ansichten. (Archiv f. system. Philos. 11. köt. 1905.)
5. Irodalmi túltengés a philosophiában. (Magyar philos. társ. közleményei, 1912.)
6. Játék, művészet, munka. (Magyar philos. társ. közlem. 1913.)
7. Az aprioristikus etikáról. (Husadik Század, 1913. XXVIII. köt.)
8. Adalékok a zene psychológiájához. (I. Husadik Század, 1914. XXX. köt., II. U. o. 1917. XXXV. köt.)
9. Egyháztörténelmi tanulások. (Nyugat, 1917.)
10. A metaphoráról. (Philol. Közl. 1918.)
11. Az öngyilkosság. (Akad. székfoglaló.)
12. Czikkek a Magyar Paedagogiában, Tanáregyleti Közlönyben és napilapokban.

Preisz Hugó I. t.

1. Fertőző csirák öröklése. Természettudományi Közölny, 1919. 721—724. füzet.
2. Über Disposition. Dr. Sontágh Félix ily című munkájának ismertetése. Orvosi Hetilap, 1919.
3. A serologiai vérvizsgálat az igazságszolgáltatásban. Orvosi Továbbképzés 1920.
4. Az új képletek keletkezéséről analogia kapcsán. Orvosi Hetilap 1920.

Prohászka Ottokár t. t.

1. Isten és a világ.
2. A diadalmas világnézet.
3. Föld és ég.
4. Elmélkedések az Evangéliumról.

5. Magasságok felé.
6. A háború lelke.
7. Produktív-e a pénz?
8. Világosság a sötétségben.
9. Iránytű a magyar ifjúság számára — és egyéb czikkcek.

Reiner János l. t.

1. A magyar királyi kegyúri jog fejlődése és jellegéről irt könyvről. Budapest, 1919. (Megjelent a Történelmi Szemlében is.)
2. Főtitkári jelentések a Szent István-Akadémia Értesítőjében, 1916. évi 1. sz., 1917. évi 2. sz., 1918. évi 2. sz. és 1920. évi 1. sz.
3. Kisebb czikkcek; ezek közül: Ki gyakorolhatja a főkegyúri jogot Magyarországon. Egyházi Közlöny, 1919. évi 8. sz.

Rejtő Sándor l. t.

1. A belső és külső erők hatása a fa anyagának mechanikai tulajdonságaira. (Mechanikai Technologia, III. kötet.)

Schafarzik Ferencz r. t.

1. A hevesmegyei Egercsehi barnaszénttelepének geológiai koráról. Földt. Közlöny, XLVII. 1917. Budapest, 1918, magyar és német nyelven.
2. A budapesti Duna paleohidrografiája. 1—6 ábrával. Földt. Közl. XLVIII. 1918. A magyarh. Földtani Társulat Hidrológiai szakosztályának 1917. év nov. 28-án tartott első ülésének megnyitó előadása. Magyar és német nyelven.
3. Ásványtan. Vezérfonal a műegyetemi ásványtani előadásokhoz (563 ábrával). Budapest, 1919. Litographia.
4. A mélyfúrás fejlődése és jövőendő feladatai hazánkban. Term.-tud. Közlöny. Budapest. 1920. 731—34. füzetében.
5. Adatok a Mátrántúli barnaszéntterület geológiai alkotásáról. Székfoglaló értekezés. A Szt. István-Akadémia mennyiségtan-természettudományi osztályának felolvasásai, I. köt. 4. szám. Budapest, 1920 szeptember 30.
6. Résztvett Budapest fővárosának a m. kir. Földtani Intézet által megindított részletes reambulatiójában, 1:5000-es alapon, a melynek során a Budai hegység déli fele jutott neki munkaterületül.

Schaffer Károly I. t.

1. Neue Beiträge zur Mikromorphologie und anatomischen Charakterisierung der infantil-amaurotischen Idiotie.
2. U. a. Ueber einige Bahnen des menschlichen Rhombencephalons.
3. U. a. Beiträge zur Morphologie des Rhombencephalons.
4. U. a. Zweiter Bericht über die Tätigkeit des Budapester interakademischen Hirnforschungsinstituts. (1916—1918.) — E cikkek megjelentek a Zeitschrift für die gesamte Neurologie und Psychiatrie XLVI. kötetében, 1919-ben és különnyomatban „Hirnpathologische Beiträge“ címén, II. köt. 2. füzet.

Sebestyén Gyula I. t.

1. Arany János és a hagyomány. Elnöki megnyitóbeszéd a Magyar Néprajzi Társaság 1917 márczius havi XXIX. rendes közgyűlésén. Ethnographia, 1917. évf. 1. és 184. l.
2. Dr. Róheim Géza: Népléktani dolgozatok. U. o. 132. l.
3. Gailél Vitus a székely-rovásírásról. U. o. 141. l.
4. Tylor Magyarországon. U. o. 143. l.
5. Gyászbeszéd báró Szalay Imre elnök ravatalánál. U. o. 313. l.
6. Báró Szalay Imre (Nekrolog.) Budapesti Szemle, 1917 szept. füz. 464. l.
7. Jelentés a népköltési gyűjtés országos szervezéséről. A Kisfaludy-Társaság Évlapjai, új folyam. 1916—1917. évi L. köt. 172. l.
8. Kritikai tévedések a rovásírás körében. Századok, 1917. évf. 318. l.
9. A magyar rovásírás eredetéről. Nyelvtudományi Közlemények, 1917. évf., 1918-ban megjelent 2. füz.
10. Rovásírásos nyelvemlékek. Szily-émlék, 60. l.
11. Nyílt levél a főszerkesztőhöz (Gróf Teleki Pálhoz). Túrán, 1918. évf. 329. l.
12. Elnöki megnyitóbeszéd a Magyar Néprajzi Társaság 1918 márcz. havi XXX. rendes közgyűlésén. Ethnographia, 1918. évf.
13. A Magyar Tudományos Akadémia szózata a művelt világ összes Akadémiáihoz. Budapest, 1918 deczenber havában. A Magyar Tudományos Akadémia összes tagjai nevében: Berzeviczy Albert elnök, Ilosvay Lajos másodelnök, Heinrich Gusztáv főtitkár, Goldziher Ignác, az I. oszt. elnöke, Concha Győző, a II. oszt. elnöke, Entz Géza a III. oszt. elnöke, Szinyei József, az I. oszt. titkára, Fejérpataky László, a II. oszt. titkára, Fröhlich Izidor, a III. oszt. titkára, Sebestyén Gyula előadó. 8 l. (Megjelent még az Akadémiai Értesítő 1919. évf. 16—23. l. és a Budapesti Hírlap 1918 december 21-iki számában is.)

14. Ugyanaz német nyelven : Die Ungarische Akademie der Wissenschaften an sämtliche Akademien der zivilisierten Welt. 10 l. (Fordította dr. Heinlein István egyetemi tanár.) Megjelent a Pester Lloyd 1918 decz. 20-iki esti lapjában is.
15. Ugyanaz francia nyelven : Appel de l'Académie Hongroise à toutes les Académies de l'Etranger. 8 l. (Fordította dr. Eckhart Sándor egyetemi m.-tanár.)
16. Ugyanaz angol nyelven : Address to all the Academies of the civilized world by the Hungarian Academy of Sciences. 10 l. (Fordította dr. Laczkó Hugó keresk. akadémiai tanár.)
17. Ugyanaz olasz nyelven : Appello dell' Accademia Ungherese a tutte le Accademie del mondo civile. 10 l. (Fordította dr. Körösi Sándor főgimnáziumi tanár.)
18. Ugyanaz esperanto nyelven : Alvoko de la Hungara Scienca Akademio al c'uj Akademioj de la civilizata mondo. 8 l. (Fordította Rác Béla táblabíró)
19. Sebestyén Gyula I. tag beszéde Váczy János I. tag ravatalánál a kecskeméti r. kath. temetőben, 1908 aug. 3-án. (A M. Tud. Akadémia, M. Nemzeti Múzeum és M. Történelmi Társulat közlésében.) Akadémiai Értesítő, 1918. évf. 423—4. l.
20. Néprajzi Bizottság alapítása. Sebestyén Gyula I. tag indítványa. U. o. 1919. évf. 24—28. l.
21. I. Aperçu historique. II. Ancienneté de la Constitution hongroise. III. Les peuples de Hongrie : 1. Tableau démographique. 2. Tableau ethnographique. Avec 3 planches. (Fordította Falquet Lajos.) Megjelent Lóczy Lajos : La Hongrie géographique, économique et sociale. En collaboration avec plusieurs confrères. Publication de la Société Hongr. de Géographie. I., II. édition. Avec 4 planches. Budapest, 1919. (Prix 5 Couronnes.) című kötetének II—IV. fejezete gyanánt, 9—42. l.
22. Ugyanaz angol nyelven : I. A Short History of Hungary. II. The Ancient Hungarian Constitution. III. The Peoples of Hungary : 1. Demographic Information. 2. Ethnographical Information With 3 plates. (Fordította Yolland Artur egyetemi tanár.) Megjelent Lóczy Lajos : A Geographical, Economic and Social Survey of Hungary. With contributions by several hungarian scholars. With 4 plates. Budapest, 1919. Price 6 Crouns. (Publication of the Hungarian Geographical Society.) című kötetének II—IV. fejezete gyanánt, 9—44. l.
23. A Keresztény Nemzeti Párt és az Országos Magyar Közművelődési és Közgazdasági Egyesület kiáltványa a magyar néphez. A Keresztény Nemzeti Párt nevében : Gróf Teleki Pál ny. miniszter, elnök, dr. Pekár Gyula miniszter, társelnök, továbbá 9 elnökségi tag, 75 egyéb aláíró és dr. Sebestyén Gyula m.

- nemzeti múzeumi igazgató, előadó. Ára 1 korona. Első ötezer. Budapest. 1919. 15 l.
24. Ugyanaz e czimen: (Censurat: Gavrilescu.) Az Egyesült Keresztény Nemzeti Pártok és az Országos Magyar Közművelődési és Közgazdasági Egyesület kiáltványa a magyar néphez. /Írta dr. Sebestyén Gyula, stb. Első ötezer. Ára 1 korona. Budapest, 1919. 15 l.
 25. A szocializmus és a kommunizmus ethnológiája. Elnöki megnyitóbeszéd a Magyar Néprajzi Társaság 1919 márczius havi XXXI. rendes közgyűlésén. Korrigálatlanul kiadatott az Ethnographia 1919. évi f. 138. l.
 26. Magyar Skansen és Nemzeti Múzeum. Első közlemény. (Az Ethnographia számára írott és kinyomatott tanulmány-rész, melynek szedését a proletárdiktatúra idején megsemmisítették.)
 27. A párisi egyetem magyarországi fehér lova 1184 ben. A Társaság. 1920. évf. 3. sz. 48. l.
 28. Tájékoztató a Folklore Fellows néphagyományt kutató nemzetközi tudományos szövetség magyar osztályának a M. Néprajzi Társasággal, Kisfaludy-Társasággal, M. Nemzeti Múzeummal együtt megindított és a M. kir. Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából folytatott országos gyűjtéséhez. Összeállította dr. Sebestyén Gyula és dr. Bán Aladár. A F. F. magyar osztályának kiadása. Budapest, 1920. 13—14-ik ezer.
 29. A proletárdiktatúra kezdetéig szerkesztette a M. Néprajzi Társaság értesítőjének, az Ethnographiának 1917. évi folyamát; dr. Madarassy László és dr. Solymossy Sándor társaságában ugyanannak 1918 évi folyamát.
 30. Szerkeszti a Kisfaludy-Társaság M. Nép költési Gyűjteményének új folyamát.
 31. A Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium megbízásából intézi a magyar néphagyomány emlékeinek országos gyűjtését.

Steiner Lajos l. t.

1. Ismertetés és kisebb közlemény a Földrajzi Közleményekben 1919 50—55. lapjain, Az Időjárás 1920. 33—37. lapjain.

Ifj. Szily Kálmán l. t.

1. A binomiális együtthatók néhány tulajdonsága. (Math. és Phys. Lapok, IV. kötet, 1895.)
2. Fémdrótok elektromos ellenállásának csavarásokoza változása. Budapest, 1898. (Ugyanez megjelent német fordításban a Math. u. Naturwiss. Berichte aus Ungarn 16. kötetében és francia

- kivonatban a Comptes Rendus des Séances de l'Académie des Sciences 128. kötetében és a Journal de Physique (3.) VIII. kötetében.)
3. Síkmozgású érdes testek ütközése. Math. és Term.-tud. Értesítő, 1901. (Ugyanez megjelent német fordításban a Math. u. Naturwiss. Berichte aus Ungarn XIX. kötetében).
 4. Húzókísérletek belső nyomásra igénybevett csövekkel. Az anyagvizsgálók 1901-iki budapesti nemzetközi congressusán tartott előadás. (Megjelent német és francia nyelven a congressusi kiadványok során és magyarul a Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye XXXVI. kötetében).
 5. Adalékok a statika elemeihez. Math. és Phys. Lapok, XVI. kötet,
 6. A feszültségi állapot alapegyenleteiről. Math. és Phys. Lapok, XVII. kötet.
 7. A folytonos erőtér statikája. Math. és Term.-tud. Értesítő, XXVIII. kötet.
 8. Adalékok a földnyomás elméletéhez. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1912. évf. (Ugyanez német fordításban a Zeitschrift des Verbandes deutscher Architekten- und Ingenieur-Vereine 1914. folyamában.)
 9. A földnyomás szerkesztéséről. A Magyar Mérnök- és Építész-Egylet Közlönye, 1913. évf. (Ugyanez német fordításban a Zeitschrift des Verbandes deutscher Architekten- und Ingenieur-Vereine 1914. folyamában.)
 10. Vizsgálatok az elemi számelmélet köréből. Math. és Phys. Lapok, XXIII. és XXIV. kötet.
 11. Mechanika. I. kötet. A merev testek statikája. Budapest. 1920.
 12. Mechanika. II. kötet. Dinamika. Budapest, 1902.

Szinnyei Ferencz l. t.

1. Történeti novelláink Jósika után. Akad. Ért., 1919.
2. A Karthausi hatása korában. E. Phil. Közl., 1919.
3. Arany Toldi Szerelmének forrásai. Irodalomtört. 1919.
4. Bírálatok az Irodalomtörténetben (1919), kisebb közlemények a Magyar Nyelvben (1919, 1920).
5. Kéziratban: Novella- és regényirodalmunk a szabadságharczig cz. nagyterjedelmű munkája (18 rész, 61 fejezet), melyet 1920 okt. 18-án mutatott be az Akadémiában.

Szinnyei József r. t.

1. Budenz J. Finn nyelvtan. (Átdolgozás. 8. kiadás. Budapest, 1919.
2. Hazoa. (M. Nyelv.)
3. Feze. (M. Nyelv.)

4. Szómagyarázatok. (M. Nyelvőr.)
5. A magyar nyelv. 11. kiadás. Budapest, 1919.
6. A magyarság eredete, nyelve és honfoglaláskori műveltsége. 2. kiadás. Budapest, 1919.
7. Die Herkunft der Ungarn, ihre Sprache und Urkultur. Berlin u. Leipzig, 1920.
8. Magyar nyelvhasznítás. 6. kiadás. Budapest, 1920.
9. Nekrologok (Genetz, Paasonen stb.). (Nyelvtud. Közl.)
10. Szerkesztés: Nyelvtudományi Közlemények.

Gróf Teleki Pál l. t.

I. Önálló dolgozatok.

1. A Magyar Földrajzi Társaság kiáltványa a világ földrajzi társaságaihoz. Budapest, 1918. Magyar Földrajzi Társaság. Földrajzi Közlemények, XLVI. kötet (angolul és francziául is).
2. Short Notes on the Economical and Political Geography of Hungary. Budapest, 1919. Hornyánszky-nyomda.
3. Magyarország néprajzi térképe a népsűrűség alapján, 1 : 1.000.000 Budapest, 1919. Magyar Földrajzi Int. R.-T. nyomd. II. kiad. The Hague, 1920. Van Stockum & Son.

A magyar béke delegatio munkálataiból:

4. Bemutató jegyzék. A Magyar Béketárgyalások. I. köt. 3. old.
5. A román béke delegatio által a békekonferenciához benyújtott térkép czáfolata. 6 térkép és szöveg. U. o. I. köt. 143. old. III. köt. XII. 1—6.
6. X. számú jegyzék, mely kimutatja, hogy az entente által javasolt határ tönkreteszi a határszéli városokat. U. o. I. köt. 293. old.
7. Délvidéki (XII. sz.) jegyzék. U. o. I. köt. 362. old.
8. XV. számú jegyzék: Nyugatmagyarországról. U. o. I. köt. 455. old.
9. Emlékirat Nyugatmagyarország gazdasági helyzetéről. XV. jegyzék, 3. melléklet. U. o. I. köt. 468. old.
10. Válaszjegyzék a békefeltételek „Magyarország határai“ című II. fejezetére. U. o. a II. kötetben.
11. Válaszjegyzék a békefeltételek 293. vízügyi szakaszára. (Magyarország vízügyi egysége.) U. o. a II. kötetben.
12. Válaszjegyzék a békefeltételek „A munka szervezése“ című fejezetére. U. o. a II. kötetben.

II. Parlamenti beszédek.

13. Külügyi exposé. Nemzetgyűlési Napló. 1920 április hó 26.
14. A békefeltételek ismertetése. U. o. 1920 május 10.

15. A békefeltételek aláírásának indokolása. U. o. 1920 május 26.
16. Miniszterelnöki bemutatkozó beszéd. U. o. 1920 július 22
17. Válasz a miniszterelnöki bemutatkozó során megindult vitára. U. o. 1920 július 31.
18. Interpellációkra válaszok: 1. Hadifoglyok ügyében. U. o. 1920 május 28. — 2. Jugoszláv atrocitások tárgyában. 1920 június 11. — 3. Cseh atrocitások tárgyában. 1920 június 16. — 4. A Club-kávéházi gyilkosságok tárgyában. 1920 július 30. — 5. A bolsevik orosz hadsereg előnyomulása tárgyában. 1920 augusztus 5. — 6. Kun Béla kiadatása tárgyában. 1920 augusztus 6. — 7. A fa- és szénellátás tárgyában. 1920 szeptember 22. — 8. A baranyai kérdésben. 1920 szeptember 27.

III. Szerkesztések.

19. A magyar béke delegatio összes munkálatai előkészítésének, a a jegyzékek, memorandumok, térképek stb. szerkesztésének vezetése. L. „A Magyar Béketárgyalások“ I—III. köt.

Tolnai Vilmos I. t.

1. Jelentés a Szótári Bizottság 1918-iki működéséről. Akad. Ért. 30. : 122. l.
2. Jelentés a Szótári Bizottság 1919-iki működéséről. U. o. 31. : 6. l.
3. Jelentés a Lukács Krisztina-pályázatról: Irodalmi nyelvünk kialakulása. U. o. 30. : 174. l.
4. Jelentés a Farkas—Raskó-jutalomról: Hazafias költemények. U. o. 31. : 83. l.
5. Széchenyi és a magyar nyelv. Budapesti Szemle, 179. : 147. l.
6. A sátorhalom (adat a Kurucz-balladákhoz). Ethnographia, 29. : 130. l.
7. Főzik a boeskorát. (Arany: Vörös Rébék cz. balladájához.) U. o. 29. : 290. l.
8. Jegyzetek Petőfi és az angol irodalom viszonyához. (Shakespeare, Dickens). Irodalomtörténet, 7. : 300. l.
9. Csokonai Dorottya-jához: Fingerkalender. U. o. 8. : 46. l.
10. Egy Petőfi-adat. (Lisznai verséről.) U. o. 8. : 263. l.
11. Nógrády László: A mese cz. könyvének ismertetése. Nemzeti Nevelés, 39. : 74. l.
12. A Szily-Emlékkönyv ismertetése. Századok, 52. : 535. l.
13. Borsovai Nagy Ottó: Zsupra agnő cz. könyvének ismertetése. Irod. Közl. 28. : 432. l.
14. Panama (szótörténet). Magyar Nyelv, 14. : 206. l.
15. Gyöngyvér (szómagyarázat Arany Buda Halálához). U. o. 15. 27. l.

16. Esztendeje, ideje (alakmagyarázat). U. o. 15. : 48. l.
17. Az úri igeragozás (válasz Simonyi Zs. cikkére). U. o. 15. : 57. l.
18. Mélylő (Aranyhoz). U. o. 15. : 106. l.
19. Pepita (szótörténet). U. o. 15. : 107. l.
20. Csifut. U. o. 15. : 108. l.
21. Zsongító (jelentésmagyarázat). U. o. 15. : 132. l.
22. Átalút (jelentésmagyarázat Aranyhoz). U. o. 15. : 141. l.
23. Borág (szótörténet Kazinczy és Arany költeményeihez). U. o. 15. : 142. l., 16. : 36. l.
24. Fájvirág (szómagyarázat Arany Balsamcsepp cz. költeményéhez) U. o. 16. : 36. l.
25. Megrágja a bort (szólásmagyarázat). U. o. 16. : 92. l.
26. Nincsetlen. U. o. 16. : 91. l.
27. Proletár (szótörténet). U. o. 16. : 90. l.
28. A proletárdiktatúra nyelvéről. U. o. 16. : 9. l.
29. A hazaszeretetről. (A nemzeti hadsereg Szolg. Szab. 2^a §-a.)
30. Arany Vojtina leveleinek keletkezése (tanulmány). Budapesti Szemle. 183. k. 55. l. 1920.
31. Halhatatlan magyar nyelv. (Tanulmány a „Vérző Magyarország“ cz. könyvben, szerk. Kosztolányi Dezső.) Budapest, 1920. 30—42. l.
32. A Toldi-monda és a lovageposzok rokonságához. Ethn. 30. : 100. l.
33. A hamis tanu tárgyköréhez. Ethn. 30. : 101. l.
34. Kám, a húnok itala. Ethn. 30. : 101. l.
35. Karthago-féle mondák. Ethn. 30. : 102. l.
36. Trufa : Schwank. Ethn. 30. : 104. l.
37. Makaróni szavak. M. Ny. 16. : 142. l.
38. Az utolsó bölény (szólásmagyarázat). M. Ny. 16. : 151. l.
39. Borsszem Jankó (szótörténet). M. Ny. 16. : 151. l.
40. Magyar név. M. Ny. 16. : 164. l.
41. Simonyi Zsigmond. Gyászjelentés. Ny. K. 45. : 475. l.
42. Fest Sándor : Angolok Magyarországon. Ismertetés. Századok 54. : 380. l.

Vargha Damján l. t.

I. Codexirodalmi forrástanulmányok.

1. Codexeink Mária-siralmai. Budapest, 1899.
2. A Nagyszombati codex teljes bölcsességének forrása és értékelése. A M. T. Akadémia I. oszt. ülésén bemutatta néhai Katona Lajos, 1909 jún. 1. Megjelent a M. T. Akadémia Értesítőjében, 1909.
3. Seuse Henrik Amand a magyar codexirodalomban. Székfoglaló a Szent István-Társulat Tudományos és Irodalmi osztályának 1910 ápr. 21-én tartott ülésén. Megjelent a Tud. és Irod. oszt. fel-

- olvasásai között, 77. sz. (L. Ungarische Rundschau: H. A Seuse in der ungarischen Codex-Literatur.)
4. Speculum humanae salvationis és a magyar codexirodalom. A M. T. Akadémia I. oszt. ülésének felolvasása, 1912 márcz. 26. Megjelent a M. T. Akadémia Értesítőjében 272—273. sz. és külön.
 5. A legrégebb magyar bűnjegyzék forrása. Felolvasás a Magyar Nyelvtudományi Társaságnak 1913 márcz. 26-án tartott ülésén. Megjelent az Irodalomtörténeti Közleményekben, 1914 és külön.
 6. Petrus de Natalibus a magyar codexirodalomban. Felolvasás a M. T. Akadémia I. oszt. ülésén 1915 febr. 1. A tárgyi eredmények jegyzéke külön füzetben jelent meg ily ezimen: „Synopsis legendarum praedicationumque ex codicibus Hungaricis ratione habita ‘Catalogi Sanctorum’ Petri de Natalibus composita“, 1915.
 7. Codex-forrástanulmányaim újabb eredményei. Rövid jelentés a Szent Apalín- (Debr.-C. 187—188. és 559—572. II. és vele párhuzamosan Nádor-C. 491—525. II.) és Szent Zsófia-legendák (Nádor-C. 607—658. II. és Érty-C. 300—306. II.) felfedezett kéziratoss forrásairól a M. T. Akadémia I. oszt. ülésén 1917 jún. 8-án.
 8. Döbrentei-codexről mint Halábori Bertalan pap írásáról. Felolvasás a Szent István-Akadémia III. oszt. ülésén 1918 okt. 6-án. Megjelent a Sz. I.-Akadémia Értesítőjében, 1919. évf. 1. sz.
 9. A magyar codexek forrásai. A M. T. Akadémia I. oszt. 1917 május havában tartott ülésén Ipolyi-díjjal jutalmazott pályamű-kéziratban.
 10. Clairvauxi Szent Bernát a magyar codexirodalomban. Székfoglaló a M. T. Akadémia I. oszt. ülésén 1920 márcz. 22-én.

II. Tudományos felolvasások.

11. Régi vallásos irodalmunk. Ismeretterjesztő előadás az egri ciszt. r. főgimn. tanári kara által tartott sorozatban 1902 márcz. 16-án. Megjelent a Hevesmegyei Tanügy VII. évf. 10. sz. és külön.
12. Istenítéletek. A székesfehérvári Vörösmarty-kör irod. felolvasó estjén, 1903 márcz. 22-én.
13. A finn-ugor nyelvrokonság mibenléte és bizonyítékai. Ismeretterjesztő előadás a székesfehérvári ciszt. r. főgimn. tanári kara sorozatában 1907 febr. 17-én.
14. Az érzelmeokről. Ismeretterjesztő előadás a bölcsészettudomány köréből. Székesfehérvári ciszt. r. főgimn. előadásai sorozatában 1908 márcz. 11-én.
15. Lázár Zelma-codex töredékes helyeinek értékelése és forrásai. A codex és a megfelelő forrásszövegek szemléltetésével. Irodalomtörténeti Társaságnak 1913 ápr. 5-én tartott ülésén.

16. Nagy Konstantin a magyar codexirodalomban. A Szent István-Társulat Tud. és Irod. oszt. Konstantin-jubileumi ünnepén. 1913 decz. 11-én.
17. Téves fordítások a magyar codexirodalomban. Magyar Nyelvtud. Társaság 1913 decz. 17-iki ülésén.
18. Assumptio gondolköre és forrásai codexirodalmunkban. Irodalomtört. Társ. 1914 febr. 9.
19. Laskai Osvát sermoinak kapcsolata a magyar codexek legendáival. Irodalomtört. Társ. 1914 május 3.
20. Fästetich codex pálos-eredetéhez. Magyar Nyelvtud. Társ. 1915 febr. 16.
21. A Székelyudvarhelyi codex egyik forrása. Magyar Nyelvtud. Társaság 1915 okt. 19.
22. A megkerült pozsonyi codexről. Magyar Nyelvtud. Társ. 1915 decz. 21.
23. Pozsonyi codexünk irodalomtörténeti értékelése és forrásai. Irodalomtört. Társ. 1916 jan. 8.
24. A Domonkos-rend érdemei a magyar irodalom megalapozásában. Szent István-Akadémia III. oszt. 1916 okt. 6. Megjelent a Szent István-Akadémia Értesítőjében 1916. évf., 2. sz.
25. Domonkos-szerzők a magyar codexirodalomban. A Domonkos-rend fennállásának 700 éves jubileuma alkalmával. Irodalomtört. Társ. 1916 decz. 2.
26. A Döbrentei-codex és a Nyelvemléktár. Magyar Nyelvtud. Társ. 1918.
27. A Döbrentei-codex szövegközléséhez. Szent István-Akadémia III. oszt. ülésén 1919 febr. 6.

III. A magyar codexirodalom tárgyköreiből vett irodalmi feldolgozások.

a) Tudományos cikkek.

28. Codexirodalmunk értékelése. Religio 1908.
29. „Ave rosa sine spinis“ hymnus codexeinkben. Magyar Nyelvőr 1912 és külön.
30. Ősi nyolczas versforma codexeink biblia-fordításában. Békefi-émlékkönyv 1913 és külön.
31. „Te Deum“ és „Te Mariam“ fordítása codexirodalmunkban. Békefi-émlékkönyv 1913 és átdolgozva külön.
32. Szent Domonkos-rend és a magyar codexirodalom. Megjelent a Szent Domonkos-rend fennállásának 700 éves jubileuma alkalmából kiadott „Mult és jelen“ című emlékkönyvben 17 eredeti codexlap-photogr. után készült melléklettel. Budapest, 1916. 222—256. II.

33. Szövegjavítások a Nyelveléktár XII. kötetének Döbrentei-codex részéhez. Szily- emlékkönyv 1918. 89. l.
34. Van-e szükség a Nyelveléktár új kiadására? Magyar Nyelv 1919, 134. l.
- b) Nagyközönség számára készült dolgozatok.
35. Mária szenvedései. Winkler-, Nádor-. Nagyszombati-, Cornides-, Érsekújvári-, Teleki- és Weszprémi-cc. alapján, 18 közlemény. Megjelent a Mária Kertben 1900, 1901, 1902. (XVI—XVIII. évf.)
36. Mater dolorosa. Nád.-, Winkl.- és Weszpr.-cc. al. Dunántúli Hírl. 1900. 30. sz.
37. Szűz Mária első husvétja. Nád.-, Érdy- és Érs.-cc. al. Dunánt. H. 30. sz.
38. Krisztus és Mária első igazi husvétii ünnepe. Nád.-, Winkl.- és Érs.-cc. al. Magyar Szemle 1904. 138. sz.
39. Szűz Mária utolsó életvevei e földön. Tel.- és Érs.-cc. al. 6 közl. M. K. 1903. (XIX. évf.)
40. Szűz Mária halála és temetése. Kazinczy-, Horvát-, Tel.- és Érdy-cc. al. 8. közl. M. K. 1904. (XXI. évf.)
41. Szűz Mária mennybevétele és megkoronáztatása. Horv.-, Tel.-, Érdy-, Tih.-cc. al. 17 közl. M. K. 1906—1907. (XXIII—XXIV. évf.)
42. Istenfiának testfelvétele. Horv.-c. al. 12 közl. Hírnök, 1902. (XXXVI. évf.)
43. Régi példák és legendák. A magyar cc. al. Ünnepi előadás a székesfehérvári belv. kath. kör 1903 jan. 18-án tartott ünnepén. Megjelent Fehérmegyei Napló 1903. 7., 8., 9., 10. és 11. sz.
44. Régi példák a purgatoriumból. Corn.- és Székelyudvarhelyi-cc. al. Magy. Szemle 1904 nov. 6. sz.
45. Minemű használatja vagyion a halottakért való imádkozásnak? Érdy-c. al. Hírnök 1905, 10. sz.
46. Szűz Anyánk és a tisztítóhelyen szenvedő testvéreink. Corn.-c. al. M. K. 1907. 11. sz.
47. Miért böjtöljük a pénteket? Döbrentei-c. al. Hírnök 1907, 10. sz.
48. A Salve Regina legelső magyar fordítása. Festetich-c. al. M. K. 1905. 9. sz. (szépt.)
49. A feltámadt Üdvözítő megjelent Máriának. Legrégibb magyar nyelvű kéziratok al. „Élet“ VIII. évf. 17. sz., 1916 ápr. 23. sz. 410. l.
50. Ráskai Lea írása a három lándzsáról. Domonkos-leg., Lobkowitz-, Bod.-, Tel.-, Érdy- és Tih.-cc. al. Több francia codex-képpel és egyéb képekkel. „Élet“ VIII. évf. 43. sz., 1916 okt. 22. 396. l.
51. Csodatételek Boldog Margit legendájából. Ráskai Lea dömes apáczának 1510-ből származó írása szerint. Képekkel. „Élet“ VIII. évf. 52. sz., 1916 decz. 24. 610. l.

52. Arimathiai József Jézus feltámadásáról. Ers.-c. nyomán, Sövény házi Mártha írása szerint. „Élet” IX. évf. 15. sz., 1917 ápr. 15. 354. l.

Immaculata-czikkék.

53. Immaculata codexirodalmunkban. Debreczeni-, Tih.- és Peer-c. al. Magyar Szemle 1904. 434. sz.
54. Legrégibb Immaculata magyar vers. Peer-c. 136—140. al. M. K. 1904 decz. 345. l.
55. Immaculata és a magyar nemzet. Ünnepi előadás a székesfehérvári helv. kath. kör 1904 decz. 14-én tartott ünnepén. F. N. 1904 decz. számaiban.
56. Immaculata a régi magyarok hitében. Corn.-c. al. M. K. 1904 nov., 321. l.
57. Miért üljük meg évenként a Szeplőtelen Fogantatás ünnepét? Debreczeni-c. praedicationja al. M. K. 1905. 12. sz. — Ezeken kívül még 6 cikk az Immaculatáról.

Szent Imre-czikkék.

58. Szent Imre egyénisége az irodalomban. Az Erdy-codexben levő magyar legenda alapján történelmi és irodalomtörténeti adatok felhasználásával. Religio, 1907. 6. közl.
59. Szent Imre-émlékkönyv szerkesztése. Szent Imre születésének 900 éves évfordulója alkalmából. Benne egyéb czikkék és költemények között Békefi Remig dr. fordításában Szent István „Intelmei” fiához és a latin Szent Imre-legenda fordítása Vargha Damjántól. Budapest, 1907. 135. l.
60. Szent Imre városa. Műtörténelmi megemlékezés a Szent Imre-irodalom és a történelmi emlékek felhasználásával. Zászlólk 1907. 231. l.
61. Szent Imre. U. a. al. Egyházi Közlöny 1907. 44. sz.
62. Emlékezzünk Szent Imréről. F. N. 1907. 103. sz.
63. Mink van Szent Imréről? Az aacheni Szent Imre-erekye ismeretése. Zászlólk 1907 okt.
64. Szent Imre és a magyar ifjúság. Szent Család 1907. 11. sz.
65. Tiszta ideált a magyar ifjúnak! Székesfehérvári Hírlap 1903 38. sz.
66. Szent Imre a magyar ifjúság példaképe. M. K. 1907. 6. sz.
67. Szent Imre és Szent Erzsébet élete és csodái. Szabadelőadás a székesfehérvári palotavárosi kath. körnek 1905 nov. 19-én tartott Szent Erzsébet-ünnepén. — Ezeken kívül még hat cikk Szent Imréről.

IV. Egyéb czikkek.*A magyar cziszt. rendre vonatkozók.*

68. A magyar czisztercezi-rend százados tanítói jubileuma. F. N. 1902. 108. sz.
69. 1802—1902. A magyar czisztercezi-rend jubileuma alkalmából. Bajai Hírlap 1902. 25. sz.
70. A cziszterceziek ünnepe. Ugrai Ujság 1902. 2. sz.
71. A czisztercezi-rend egri főgimnáziuma. Hevesvármegyei Tanügy 1902. 1. sz.
72. Az egri új főgimn. multja. Hevesvármegyei Hírlap 1902. 5. sz.
73. Főgimnáziumunk felavató ünnepe. Hevesvármegyei Hírlap 1902. 4. sz.

Irodalmunk és nagy férfaink köréből.

74. A kurucz költészet irodalmi szépségei. Ismeretterjesztő szabad-előadás a székesfehérvári népakadémiában 1905 febr. 12-én.
75. Hej Rákóczi . . . Az országos Rákóczi-ünnepek alkalmából. F. N. 57. sz.
76. Rákóczi Ferenc és az olvasó. Rózsafüzér K. 1906.
77. Rákóczi Ferenc Mária tisztelője. M. K. 1907.
78. II. Rákóczi Ferenc vallásos buzgósága. M. K. 1907. 4 közl. és külön átdolgozva a Szent István Társ. kiadásában. 32 l.
79. Virág Benedek — Ányos Pál. Emléktábláik leleplezése alkalmából. F. N. 1905 febr. 26.
80. Virág Benedek és Ányos Pál irodalmi érdemei. F. N. 1905 ápr. 15.
81. Virág és Ányos emléktáblája. Irodalmi megemlékezés. F. N. 1905. 122.
82. Székesfehérvár irodalmi élete. Székesfehérvári Hírlap 1905. 17. sz.
83. Vörösmarty-irodalmi kör felolvasó estéje. Székesfehérvári Hírlap 1902. 44. sz.
84. A moóri hősök emlékezete. Beszéd a székesfehérvári cziszt.-rend főgimnáziumi ifjúságának hazafias kirándulása alkalmából a moóri hősök emlékoszlopánál. 1902. 19. sz. Moór és Vidéke 1902. 17. sz.
85. A moóri hősök dicsősége. Ünnepi beszéd a cziszt.-rend székesfehérvári főgimnázium önképzőkörének hazafias kirándulása alkalmából. Moór és Vidéke 1905. 19. sz.
86. Kossuth lelke. Ünnepi előadás a cziszt.-rend székesfehérvári főgimnáziumának Kossuth-ünnepén, születése 100 éves évfordulója alkalmából. Mj. F. N. 1902. 109., 110. számában és külön
87. Deák Ferenc emlékezete. Ünnepi beszéd születése 100-ik évfordulója alkalmából, a cziszt.-rend székesfehérvári főgimnáziumának Deák-ünnepén. Mj. a cziszt.-rend székesfehérvári főgimn. Értesítőjében. 1904. 51—59. l.

88. Vas Gereben emlékezete. Vas G. fürge di szülöházának emléktáblával való megjelölése alkalmából. F. N. 1904. 73. sz.
89. Gyulai Pál irodalmi érdemei. F. N. 1904. 33. sz.
90. Platz Bonifác dr. Székesfehérvári Hirlap 1902. 147. sz.
91. Egy munkás élet ünneplése. F. N. 1902. 141. sz.
92. Major Ferencz dr. Nyitramegyei Szemle 1903. 2. sz.
93. Vajda Ödön, az aranymisés zirczi apát. F. N., 1904. 13. sz.
94. Szenczy Győző ünnepe. F. N. 1904. 75. sz.
95. Békefi Remig, az új zirczi apát. Apáti kinevezése alkalmából. 1912.
96. Lébenyszentmiklós ünnepe. Kollerits Ferencz tanítóságának 40. évfordulója alkalmából. Dunántúli Hirlap. 1903. 95. sz.
97. Frank József csepregi cz. kanonok, esp. pléb. aranymiséje. Dunántúli Hirlap 190. sz. - Ezeken kívül még 10 czikk.
- Nevelésügyi czikkekből.*
98. A szülői és iskolai nevelés. F. N. 1904. 76. sz.
99. Az önképzőkörök ünnepeiről. Zászlónk 1902. 10. sz.
100. Székesfehérvári ifjúsági Szent Imre-konviktus. Szfvári Hirl 1903. 58. sz.
101. Nemzeti jellemvonásunk. Zászlónk 1904. 4. sz.
102. Szózat a kath. magyar ifjúsághoz. Zászlónk 1904. 10. sz.
103. Nemzeti köteleességeinkről. Szabadelőadás a szfvári tóvárosi kath. kör irod. estéjén. 1905. feb. 23.
104. Ifjúságunk és a hazaszeretet hősei. Ünnepi beszéd a szfvári cziszt.-r. főgimm. érettségizett ifjúságának moóri kirándulása alkalmából. Moór és Vidéke 1905. jún. 19.
105. Az országos tornaverseny és a mi ifjúságunk. F. N. 1905. 63. sz.
106. Néhány gondolat az országos tornaversenyéről. Szfvári Hirl. 1905. 66. sz.
107. Fiúk, lelkesedni kell! Zászlónk 1907. 191. l.
108. Életpályaválasztás. Alkalmi gondolatok az isk. év végén. F. N. 1903. 56. sz.
109. Mária-tisztelet nemzeti jellemvonásunk. Zászlónk 1905. jan.
110. Új gondolat az inasotthon tárgyában. Ipar. Székesfehérvár, 1907. 42. sz. — Ezeken kívül még 15 czikk ugyanezen tárgykörből, továbbá útleírások (római, lourdesi, szentföldi, hollandi) és valláserkölcsei czikkek, számszerint mintegy 60.
111. Buzdítóbeszéd a magyar ifjúsághoz. Nemzeti ifj. zarándoklat alkalmából. Róma, Szent Péter temploma, 1908. ápr. 19. Mj. a Mária-congregatióban, 1908.
112. A szentsírnál. Beszéd Jeruzsálemben a nemzeti zarándoklat alkalmából, 1914.
113. A magyar helyesírás szabályai magyarító szó- és névjegyzékkel. Jelenleg a IV. kiadás fogy a 71--80. ezer példánnyal.

V. Könyvismertetések.

114. Könyvismertetések közül kettőt említünk: *a)* Katona Lajos irodalmi tanulmányai I—II. rész Ismertette az Irodalomtörténeti Közleményekben és Magyar Nyelvőrben; *b)* Horváth Cyrill: „Középkori legendáink és a Legenda Aurea.“ Ugyancsak az Irodalomtört. Közl. és Kath. — Szelemben. Ezekon kívül még mintegy 25 más könyvnek az ismertetése és (hivatalos) bírálata.
115. Három kath. imakönyv. *a)* „Jézusom örööm“ az ötödik kiadása 71—85. ezer példányban. *b)* „Kis Jézusom örööm“ hatodik kiadása 101—120. ezer példányban. (Ugyanez megjelent tót kiadásban és külön tót-magyar (bilingvis) kiadásban.) *c)* „Imádkozunk a békéért“, második kiadása 32 ezer példányban forog közkezen.

Báró Wlassics Gyula t. t.

1917—18. időszakból.

1. Gegenseitigkeit und Einmischung. (Adalék a magyar területi integritás ausztriai büntetőjogi védelmének kérdéséhez.) Pester Lloyd 1917 szeptember 26. száma.
2. Az 1917 november 10-iki ausztriai képviselőházi cseh támadásokra vonatkozó nyilatkozat. (Pester Lloyd 1917 november 11. száma.)
3. A fegyverszünetről a nemzetközi jog alapján. (A 8 órai Ujság december 1. száma.)
4. Wilsons Botschaft. (Pester Lloyd 1917 december 7-iki száma.)
5. Az udvartartás jogi természete. (Jogállam 1917 november-decemberi füzetében és a Budapesti Szemle 1917 novemberi füzetében.)
6. A tízéves hatásköri bíróság. (Jogállam 1918. 5—6. füzetében.)
7. Magyarország múzeumi és könyvtárai. A magyar szent korona országainak leírása című könyvből. (Lóczy Lajos főszerkesztése)
8. Les rapports de la Hongrie et de l'Autriche d'après de droit public. (Revue Autriche 1918 január 1. füzete.)
9. Népoktatási politika. (A „Néptanítók Lapja“ ötvenéves évfordulója alkalmából kiadott ünnepi kettős szám január 1—2.)
10. Spanyolország részvételének kérdése az általános békeconferentián. (A madridi Nacion című lapban [február] és kivonatilag a Neue Freie Presse február 14-iki esti lapjában.)
11. A tartós béke feltételei. (Nemzetközi jogi tanulmány.) Budapesti Szemle 1918 februári füzetében. Bó kivonat a „Nemzetközi élet“ 1918. 1—3. szám.
12. Die Bedingungen des dauernden Friedens und die Aufgaben des internationalen Rechts. (Pester Lloyd márczius 22. esti lapja.)

13. Les conditions d'une paix durable et l'avenir du droit des gens. Revue de Hongrie 1918 július 15. és augusztus 15-iki füzet.
14. A tízéves hatásköri bíróság. Jogállam 1918 május—júniusi füzet. Bővebb részleteket közölt Jogtudományi Közlöny 1918 május 5. Ügyvédek Lapja 1918 május 4.
15. A magyar állam életrajza. Budapesti Szemle 1918 júniusi füzet.
16. Ausztriának viszonya Magyarországhoz. Budapesti Szemle 1918 júliusi füzete. Ugyanez megjelent a „Politika“ folyóirat augusztusi számában.
17. Österreich und Ungarn, eine zeitgemässe Betrachtung. Pester Lloyd 1918 augusztus 15-iki esti kiadása.
18. Österreich und Ungarn. Ihr Verhältniss zueinander (a Westermanns Monatsheft 1918 áprilisi számában Sosnosky Tivadar cikke ellen írt közjogi tanulmány. A Nord und Süd 1918 szeptemberi füzete.)
19. Társadalmi demokrácia. Az „Egyenlőség“ emlékfüzete a magyar zsidóság egyenjogosításának ötvenedik évfordulójára. 1867—1917.
20. A Lipszében dr. Heindl szerkesztésében megjelent „Archiv für Kriminalanthropologie und Kriminalistik“ 1918-iki első számában. „Einige Worte über den Inhalt und Zweck dieser Zeitschrift.“ (A büntetőjogi melléktudományok jelentőségéről.)

1919—20. időszakból.

21. The territorial integrity of Hungary and the League of Nations. Hungarian territorial league.
22. Wekerle Sándor kinyomtatott beszédeihez előszó. (Vonások Wekerle politikai jellemrajzához.) Dr. Wekerle Sándor beszédei. Dr. báró Wlassics Gyula előszavával. A magyarországi közép-európai közgazdasági egyesület kiadása.
23. Die Waffenbrüderlichen Vereinigungen. Pester Lloyd 1918 szeptember 21. sz.
24. Budapesti Hírlap 1918 november 10-iki számában nyilatkozat a területi integritásról, a kisebbségi védelemről.
25. A főrendiház tanácskozásait 1918 november hó 16-án berekesztő beszéd. (Az akkori kormány kívánsága ellenére nem mondott ki a főrendiház feloszlottnak.) Országgyűlési Értesítő. A Budapesti Közlöny 1918 november 17-iki 264. számának melléklete.
26. Der Völkerbund und die Gebietsintegrität Ungarns. Pester Lloyd 1918 december 25.
27. Adalékok a tartós jogbéke intézményeihez. I. A főkérdések és a népszövetségnek történeti előzményei. II. A kérdések az interparlamentáris unióban. III. A hágai békeértekezletek. IV. A szer-

- zódések és különösen a Bryan-szerződések. V. Szervezetek a tartós béke érdekében. VI. A jövő kialakulása. Békecongressus és codificatio. Nemzetközi bíraskodás. A népek szövetségének jellege és a magyar területi integritás. Jogállam 1919 január, februári füzetei.
28. Hadijog. Népszövetség. Területi sérthetlenség. Budapesti Szemle 1919 februári füzete. Ebből előzetes közlések Pester Lloyd 1919 január 5-iki számában, Budapesti Hírlap január 9-iki számában.
29. A nemzeti casino közgyűlésén a Széchenyi-émlékünnep alkalmával tartott elnöki beszéd. (Budapesti Hírlap 1919 február 4.)
30. Tisza István emlékezete. (Társaság 1919 októberi szám.)
31. Az államtanács. Pesti Hírlap 1919 november 15. és november 16. számai.
32. A bolsevismus rombolásai. A nemzeti casino rendkívüli közgyűlésén tartott beszéd. Budapesti Hírlap, Pesti Hírlap december 2-iki és Pester Lloyd 1919 december 1. szám.
33. Der ungarische Friedensvertrag und der Minoritäten-schatz. Pester Lloyd 1919 december 14-iki szám.
34. Királyság vagy köztársaság. Magyar királyság 1919 december 25-iki szám.
35. A kisebbségi védelem és a magyar békeszerződés. Pesti Hírlap 1919 december 25-iki szám.
36. Az önrendelkezés joga. Plebiscitum. A nemzeti kisebbségek védelme. Válasz a hágai (berni) Organisation centrale pour la paix durable kérdéseire. Budapesti Szemle 1919 október, november—decemberi számai.
37. Jogi szakirodalmunk feladatai. Magyar Jogi Szemle 1920 január 1. füzete.
38. Az önrendelkezés joga. Jogállam 1920 januári füzete.
39. Über den Friedensschluss, die Rechtsprechung während der Proletardictatur und die richterliche Unabhängigkeit. Pester Lloyd 1920 január 9-iki szám. Magyar nyelven Pesti Hírlap január 9-iki szám.
40. Die Zerstückelung. Pester Lloyd 1920 január 2-iki szám.
41. A magyarság hivatásáról. Új Nemzedék 1920 január 9-iki szám.
42. Die Rechtstitel der tschechischen Annexionspolitik. Pester Lloyd 1920 január 15-iki szám.
43. A nemzetgyűlés feladatairól. Pesti Hírlap 1920 január 30-iki szám.
44. A főrendiházi kérdésről. Válasz Lengyel Zoltán nyílt levelére. Budapesti Hírlap 1920 február 6-iki szám.
45. A plebiscitum. Budapesti Hírlap 1920 február 19-iki szám.
46. A főrendiházról. Pester Lloyd 1920 február 22-iki szám.
47. A magyar bíróság függetlensége a proletárdiktatúra alatt. Jogállam 1920 februári szám.

48. A főrendiház tagjainak megbízásából memorandum a kormányhoz.
 49. Plebiscit und Gebietsverträge. Pester Lloyd 1920 április 18-iki szám.
 50. Nyilatkozat a Curia és közigazgatási bíróság egyesítéséről. Magyar Jogi Szemle 1920 májusi füzete.
 51. Az entente területi szerződése. Új Magyar Szemle 1920 júniusi füzete. Ez átdolgoztatott a Berlinben megjelenő Ungarische Jahrbücher számára.
 52. A Bolsevismus jogélete. Magyar Helikon 1920 júniusi füzete.
 53. Béke és a magyar kérdés. Magyar Jogi Szemle 1920 szeptember 1. füzete.
 54. Lelkek kibékülése. A Pesti Hirlapnak Magyarország területi épsége érdekében kiadott magyar, francia, angol és olasz kiadása.
 55. A kisebbségi védelemről. Külföldi magyarok szövetsége (Union des Hongrois a l'étranger) által kiadott ujság.
- Közreműködött: 1. A kisebbségi védelem békeelőkészítő bizottságában. 2. A bécsi közös és udvari gyűjtemények felosztását előkészítő bizottságban. 3. Közreműködik, mint a külügyminiszter által kinevezett elnök a békeszerződés kultúrjavakra vonatkozó részének végrehajtását előkészítő bizottságban. 4. Közreműködik, mint a jogi rész főszerkesztője a Bolsevismus Magyarországon, sajtó alatt levő munkában.

Önálló füzetben megjelentek:

56. Az udvartartás jogi természete. A Jogállam könyvtára 5. szám.
57. A tízéves hatásköri bíróság. A Jogállam könyvtára 11. szám.
58. A magyar szent korona országainak leírása című könyvből Magyarország múzeumai és könyvtárai.

Zimányi Károly I. t.

Termésrész és kristályodott hematit Gömör vármegyéből. Mathem. és Természettud. Értesítő. 1920. XXXVII. köt.

Beérkezett pályaművek.

A meghosszabbított határidőig, 1920 december 31-ig a következő pályaművek érkeztek a főtktkári hivatalhoz. (A jeligék zárjelben.)

I. Nagyjuttalom, Marczibányi- és Kautz-mellékjuttalom (Társadalomtudomány): 1. *Csekey István*: A m. trónöröklési jog, Budapest, 1917. — 2. U. a.: Über das System d. Prüfung parlamentarischer Wahlen, Breslau, 1913. — 3. U. a.: A magyar practica sanctio frott eredetijéről, Budapest, 1916. — 4. U. a.: Die Ausdehnung der ung. Thronfolgeordnung, Berlin, 1918. — 5. U. a.: Az osztrák államminisztérium és a magyar közjog, Budapest, 1915.

II. Sztrokay-juttalom (Jogtudományi művek): 1. *Csekey István*: A magyar trónöröklési jog, Budapest, 1917. — 2. U. a.: Über das System d. Prüfung parlamentarischer Wahlen, Breslau, 1913. — 3. U. a.: A magyar practica sanctio frott eredetijéről, Budapest, 1916. — 4. U. a.: Die Ausdehnung der ung. Thronfolgeordnung, Berlin, 1918. — 5. U. a.: Az osztrák államminisztérium és a magyar közjog, Budapest, 1915. — Tunyogi Sztűcs Kálmán: Szabad-e tovább követni Marxot? Budapest, 1920.

III. Nádasy-pályázat (Elbeszélő költemény): 1. Gudrum, német regé. (Horánd.) — 2. Thonuzóba sirja. (Búval harmatoztak szomorú mezei.) — 3. Az Esztendő. (Berettyó.) — 4. Mese két kis angyalról. (Feltámadás)

IV. Farkas-Raskó-pályázat (Hazafias költemény): 1. *Vörös, fehér, zöld stb.* (Vigaszul.) — 2. *Magyar földön.* (A szegény haza...) — 3. *Hivogató.* (Remény.) — 4. *Óda a szent kereszthez.* (In hoc signo.) — 5. *A szűz Máriás zászlóhoz.* (Mária.) — 6. *Zrinyi Miklós-hoz.* (Ne bántsd a magyart.) — 7. *Kiáltom az Istent.* (Ne bántsd a magyart.) — 8. *Mécsvilág.* (Csak mécsvilágom s honszerelmem ég.) — 9. *Szibér rónákon.* (Bihar.) — 10. *Dugovics.* (Sárrét.) — 11. *Székely vagyok.* (Siculus.) — 12. *Bertalan éj.* (Erre éj szakad.) — 13. *Szél is fujja.* (Szél is fujja.) — 14. *A búsongó.* (Hiszek egy Istenben.) — 15. *Hallá! Sir a föld.* (Talpra magyar!) — 16. *Viharos éjjel.* (Hiszekegy.)

V. Gorove-pályázat (Nyelv-aesthetika): dr. Cselóthei Lajos: Berzsényi és Horácius metaforáiról, 2. k. a. Budapest, 1920.

VI. Lukács Krisztina-pályázat: *Mályusz Elemér*, Túróc megye kialakulása. Két rész és egy beadvány.

VII. Teleki-pályázat (Szomorújáték): 1. *Keresztelő János*, szomorújáték 5 felv. (A törvény és a próféták stb.) — 2. *Pausanias*, tragédia 5 felv. (Bűnnel szépet s nemest alkotni nem lehet.) — 3. *Szűz Szyttyavért*, (!) vig szinmű 5 felv. (Jeligés levél rincs.) — 4. *A világhódító*, történelmi tragédia 5 felv. (Ember tervez, Isten végez.) — 5. *Cedd*, szomorújáték 3 felv. (Adott Isten leszámoló erőt is.)

VIII. Fővárosi Egyesült Takarékpénztár pályázata (Közgazdasági viszonyaink Mária Terézia korában: *Eckhart Ferencz* l. t., Magyarország közgazdasági helyzetének méltatása.)

IX. Péczely-regénypályázat (Történeti regény): *Szerelme-hegyiné Móczár Jolán*, Kötélbevert igazság, történeti regény. Légrády kiadása, é. n.

X. Schreiber Kautz-pályázat (A munkanélküliség): *Dr. Varga Lajos* (Debreczen): Czíme a pályakérdés.

XI. Ullmann pályázat (Községi üzemek): *Községi üzemek jelentősége*. (Csonka Magyarország is ország.)

XII. Pollák-pályázat: Körösy J. hatása a statisztika fejlődésére. (Est in numero ipso quoddam magnum etc.)

XIII. Meddön maradt pályázatok: 1. *Ipolyi pályázat*: A magyar politikai szónoklat 1790-től 1836-ig. — 2. *Lehr-pályázat*: A népiesség elmélete. — 3. *Gorove-pályázat*: A magyar jobbágyság története. — 4. *Péczely-pályázat*: A diplomatika története Magyarországon. — 5. *Vigyázó-pályázat*: A magyarság letelepedése. — 6. *Sztrókay-pályázat*: A közigazgatási jogtudomány alaptanai. — 7. *Vigyázó-pályázat*: A banderális szervezet története Magyarországon. — 8. *Pesti Hazai Első Takarékpénztár Fáy-alapítvány*: Széngazdálkodásunk javítása.

Nekrologok.

I.

Márki Sándor r. t. beszéde Kozma Ferencz sirjánál 1920 május 14-én.

Kozma Ferencz elhunytáról a M. T. Akadémia a jelen körülmények közt még nem értesülhetett; koszorú letételére, búcsúbeszéd tartására megbízást nem adhatott. De itt vagyunk a sírnál néhányan tagtársai közül és úgy hisszük, a kegyeletes szokáshoz képest mégis jelezniünk kell azt a veszteséget, a mely a magyar tudományt, irodalmat, tanügyet, közéletet Kozma Ferencz levelező tag elhunytával érte. Ezt tehát az ő megbízásukból, nemcsak a M. T. Akadémiának, hanem egyúttal az Erdélyi Irodalmi Társaságnak s a Kolozsvári Tanári Körnek a nevében is teszem.

Kozma Ferencz nem tartozott azok közé „kiket a hír untalan emleget”. Mint tanár, igazgató, majd tanfelügyelő s végre a Tanítók Hunyadi-házának gondnoka munkás élete legnagyobb részét a tanítás ügyének szentelte és a tudománnyal, irodalommal csak szabad idejében foglalkozhatott. A tudományos körök figyelmét a Székelyföld közigazgatási és közművelődési állapotáról irt pályadíj-nyertes munkájával (1879) magára vonván, a M. T. Akadémia levelező tagjainak sorába választotta. Székét a székely népköltészetben és népeletben levő mythologiai elemek ismertetésével (1882) foglalta el; s utolsó, már félbemaradt munkája az a bírálat, melyet Szádeczky Lajos tagtársunknak a székely történelmi bizottság felhívására irt művéről, a székely nép történetéről készített.

Halálos ágyán, hazafias aggodalmai közt sem hitte, hogy ennek a történelemnek dicsősége véget ért. A mythologia kutatója Csaba irét, Csaba fiúvét tette hazájáért vérző szívének sebére: várta s a „Hadak útja“, a Tejút felé fordított arczával a sirban is várja Csaba vitézeinek szabadító csapatát. S a székelyek könnyezve gondolnak reá a Maros és az Olt mellett, a melyek, mint az Indus és Brahma Putra, egymás közelében fakadnak, de ellenkező irányban haladnak. Könnyeiket nem a másfelé kanyargó Olt, hanem az Attila szegedi szállása felé hömpölygő Maros viszi a hazába, melynek elszakított fiai s melynek Kozma Ferenc is olyan hű fia volt.

Porából a hazának egy marék földje lesz, a melyből — a világ akárhogy változzék — a kisedek makk kihajt, erős sudárba szökken s meghozza a magyar műveltség gyümölcsét. Az Apáczai Cseri János, Sáni László, Brassai Sámuel, Felméri Lajos és a melléjük most temetett Kozma Ferenc sirja mellett mélyen gyökerező, magasra nővő fák szent lombjai mindenkor azt susogják, hogy „ritkán kellő híves szellő“ sem dermeszti meg és nem töri le azt a magyar tudományt, irodalmat, műveltséget, a mely ezen a földön az ő eszükből és szívékből fakadt. Kozma Ferenc másokra, ebben a hitben hagyta félbeszakadt munkáját. — ebben a hitben nyugodjék csendesen!

II.

Pálfy Mórész 1. t. tag beszéde Lóczi Lóczy Lajos t. t. ravatalánál 1920 május 15-én Csupakorr.

Mélyen tisztelt Halotti Gyülekezet!

A hatalmas, büszke tölgy törzsét lassanölő szű emészti, de az öserő sokáig daczol a korrallal, míg az idő, az évtizedek terhe összeroppantják az egészségesnek látszó testet, porba hull. Ledől az óriás, porrá lesz, de élte nyomtalanul nem vész el az idők tengerébe; elhullatott magjából számtalan új élet sarjad, s bár undok vakondok-fajzatok a fiatal sarjak alól a talajt ki akarják tépni, az új tenyészet mégis új erőre kap végre s a vakondok-népek aljas munkájuk után elvándorolnak aljáról. Egy nemes tölgytől búcsúzunk, amikor ravatalodhoz eljöttünk, *Lóczy Lajos*, hogy egyidőre búcsút vegyünk Tőled s meghajtsuk előtted elismerésünk zászlaját. Mint a tölgy az erdő fái közül, úgy emelkedtél ki hatalmas egyéniségeddel, nagy tudásoddal, lankadatlan munkásságoddal szaktársaid közül. Majdnem fél évszázadon keresztül hintetted, mint geologus, majd egyetemi tanár s végül mint a m. kir. Földtani Intézet igazgatója nagy tudásod magjait szertesztet mindenkinek bőséggel, ki a geologia iránt érdeklődött s kutattad éles szemekkel a hazai föld őstörténelmének rej-

telmeit. S midőn hazánk felett a lélekharang megkondult, minden erőt és tehetségedet halálrazánt szegény hazánk megmentésére fordítottad, hogy megmentesd hazánkkal együtt visszamaradt szaktársaid részére a talajt: szeretett hazánk hegyeit és bércezeit, hogy legyen miken az elhintett mag továbbviruljon.

Közel félévszázad fáradságos, küzdelmes munkája hagy ércnél maradandóbb emléket utánad! Erdemeidet felsorolni és méltatni e pillanat nem alkalmas. Említsem-e a világ legelső tudományos forumaitól elismert khinai nagy munkádat, vagy felsoroljam-e Hazánk egész területére vonatkozó fontosabbnál fontosabb vizsgálataidat, vagy Szerbia geológiájáról készen hátrahagyott munkádat? Feleltsémet-e a legnagyobb tudományos készültséggel megírt mesterművedet, a Balaton és Bakony monographiáját?!

Örömdet lelted mindig a munkában, de ha a nagyvároszaja vagy a testedet örlő szű kifárasztott, idejöttél a Balaton partjára megpihenni s új erőt meríteni a további küzdelemre és munkára. És itt új erőt és pihenést leltél, ha kalapácsesal kezdedben szerelmes Balatonod és hegyeid rejtelmes titkait kutattad.

Szeretett Mesterünk! Kihullott a toll és kalapács örökre kezedből; soha nem pihenő agyad gondolkodni megszűnt, nemesen érző, a tudományért mindent megbocsátani kész szíved megszűnt dobogni, az életben fáradságot nem ismerő tested itt fog pihenni a Te kedves Balatonod mellett, de a tudományra büszke szellemed kísérni fog minket életünk folyamán és a tudomáynak az a fáklyája, melynek fényénél Hazánk földjének rejtelmeit kutattad, világítani és vezetni fog továbbra is útainkon.

Kedves Halottunk!

A mikor a Magyar Tudományos Akadémia és a magyar-honi Földtani Társulat koszorúját legteljesebb elismerésünk mellett ravatalodra helyezem, őszinte hálás köszönetünket fejezem ki Neked azért a tudományos munkáért, a melylyel Hazánknak hirt. dicsőséget és elismerést szereztél. Mi, kortársaid, emlékedet szívünkben fogjuk őrizni, de a mi halálunk után is méltó emléked marad fenn örökbecsű Munkáidban.

Lóczy Lajos! Szeretett Halottunk! Isten veled! nyugodjál békében s a Balaton vizének zúgása mellett álmodjál Hazádnak és Nemzetednek boldog jövőndöt!

Pályázati hirdetés.

A M. Tud. Akadémia Matematikai és Természettudományi Bizottsága az 1921-ik évben 2000 koronát olyan tudományos munkálatok előmozdítására kíván fordítani, melyek a **physika** körébe vágnak. A munkálatok lehetnek elvont, elméleti irányúak vagy olyanok, a melyek hazánk természeti viszonyainak kutatását tűzik ki céljokul. — Mindenkinek egyenlő alkalmat akarván nyújtani, hogy a főtebb említett szakba vágó munkával versenyre kelhessen, a Bizottság ezennel felhívja az érdekelteket, hogy tervezeteket (esetleg kész munkájokat) küldjék be, magukat megnevezvén és kijelentvén, hogy a kitűzött egész összegre, vagy annak milyen részére tartanak számot. A megszavazott összeg rendszerint a munkálat befejeztével adatik ki. Az így készülő munkálat a Magyar Tud. Akadémia tulajdona; de ez a kiadás jogát a szerzőnek — ha kívánja — esetről-esetre át is engedheti. A tervezetek vagy kész munkák ugyancsak **f. évi márczius 31-ig** a bizottság előadó-jához, **Istvánffy Gyula** műegyetemi tanárhoz (I., Lógody-u. 25) küldendők be.

Budapest, 1921 február 1.

A Magyar Tudományos Akadémia
Főtítkári Hivatala.

KÖRLEVÉL

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIA T. TAGJAIHOZ.

Hivatkozva a M. Tud. Akadémia Ügyrendjének 11. §-ára, emlékeztetem a M. Tud. Akadémia t. tagjait, hogy az 1921-ik évi választásra a *tagajánlások* 1921 február 28-ig küldendők be a főtitkári hivatalhoz.

Tájékoztatásul megjegyzem, hogy az Alapszabályok 22. §-a és az Ügyrend 1. §-a értelmében választható

az I. osztályban: *tiszteleti tag 1;*

A) *nyelvtudományi alosztályban: 3 levelező tag;*

B) *széptudományi alosztályban: 3 levelező tag;*

a II. osztályban: *tiszteleti tag -----;*

A) *bölcs. és társad. alosztályban: 4 levelező tag;*

B) *a történettudományi alosztályban: 1 levelező tag;*

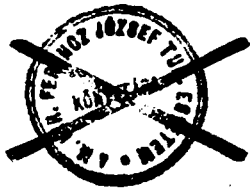
a III. osztályban: *tiszteleti tag 2;*

A) *math. és phys. alosztályban: 4 rendes és 4 levelező tag;*

B) *természettudományi alosztályban: 4 rendes és 2 levelező tag.*

Megjegyzem, hogy a folyó évi február 28-ig esetleg még megüresedő helyek is betölthetők, ha megfelelő ajánlottak vannak.

A FŐTITKÁR.

F 1922/23-194.

A szerkesztésért felelős: HEINRICH GUSZTÁV főtítkár.